Nurullah Ataç

DERGİLERDE

Türk Dil Kurumu Yayınları

DERGİLERDE • Nurullah ATAÇ • TDK

Sevinç Matbaası — Ankara, 1980

NURULLAH ATAÇ

DERGİLERDE

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 468

SUNUŞ

Ataç, *Türk Dili* dergisinin ikinci sayısından başlayarak, "Dergilerde" başlığı altında, bir önceki ayın dergilerinden, onlarda yer alan şiirlerden, öykülerden, yazılardan söz etmiştir. *Türk Dili*'nin 1951 - 1956 yılları arasındaki sayılarında çıkmış olan bu değinmiler, o günlerde büyük ilgi görürdü. Bugün de ilgiyle okunabilen bu yazıların ayrıca belgesel bir değeri de vardır.

"Dergilerde"yi kitap olarak sunarken, yazımlarını bugünkü yazımımıza uydurmayı gerekli gördük. Ancak, "Alaman", "Alamanya" gibi, "büğün" gibi Ataç'a özgü kullanımların yazım özelliklerini korumanın da yerinde olacağını düşündük. Bir de, her yazıda "Dergilerde" başlığını yinelememek için, yazılara sıra sayıları verdik. Ayrıca, yapıtın kullanılırlığına yardımcı olmak ereğiyle, sonuna bir "Dergi ve Kişi Adları Dizini" eklenmiştir.

Dergilerde'yle Ataç'ı bir kez daha anmış oluyoruz.

TDK

1

Varlık yıllardan beri, on dokuz yıldan beri gençliğini yitirmeden çıkıyor.

Çağımızın en iyi şairlerini o tanıttı, yine de yeni şairler, yeni yazarlar arıyor. Her sayısını ilgi ile beklerim, beni bir umut kırıklığına uğratan sayıları olmamıştır demeyeceğim, pek azdır. Hiç değilse küçük bir şiir getirir, bu da edebiyatı gerçekten sevenler için büyük bir armağandır.

Bu yüzyılın başında ülkemizde bir Servet-i Fünun edebiyatı olduğu gibi bügün de bir Varlık edebiyatı bulunduğu söylenebilir mi? Doğrusu, *Varlık*'ta *Servet-i Fünun*'un gösterdiği birlik yoktur, bunun için onun bir çığır açtığı söylenemez. Buna karşılık o dergi, son yirmi yıl içinde beliren çığırların hemen hepsinin toplandıkları yer olmuştur. Günümüzün edebiyatını inceleyecek olan eleştirmeci en çok *Varlık* dergisi üzerinde duracak, çünkü onun sayfalarında günümüzün bellibaşlı yazarlarının hemen hepsinin adlarını bulacaktır. Kiminin ancak ilk yazıları... Olsun. Bazen o ilk yazılar, sonradan yazılanlardan daha olgun, daha dolgundur.

Varlık, şiire, edebiyata, yeniliğe gerçekten inandığı için gençliğini yitirmiyor. Şiiri, şairleri savunmaktan da geri kalmaz. Ekim 1951 sayısında çıkan "Şair Yetişmiyor" adlı imzasız küçük parçayı okuyun:

Bu nakarat, şiirimize, türlü işleri arasında zaman zaman şöyle bir göz atan aydının ezeli şikâyetidir: "Ne yazık, artık şair yetişmiyor" diye üzüm üzüm üzülürler. Üzüntüleri de samimidir. Gerçekten artık şair yetişmediğine kanidirler. Çünkü şiir mahsullerini devamlı bir şekilde takip etmedikleri için arasıra gözlerine ilişen birtakım zayıf manzumelerin — nedense gözlerine hep bu çeşitleri ilişir — zamanın şiir mahsullerini temsil ettiğini sanarak acınırlar.

Öyle yakınanların gözlerine ilişen hep en cılız şiirler midir? Hayır, en güzellerini görürler, okurlar, gene onlardaki gücü seçemezler. Öğrendikleri bir güzellik vardır onların, onun dışında hiçbir güzelliği seçemezler, kavrayamazlar. Bunu *Varlık* hepimizden iyi bilir. Çağımızın en iyi şairlerinin yazılarını tanıttı dedim, onların hangisini, o söylediği kimseler bir dudak büküşü ile karşılamadılar? *Varlık*'ı işte o dudak büküşlerine aldırmadığı için, taşlardan yılmayıp yeniliği savunduğu, yeniliğe bir barınak olduğu için severiz. Okuyunuz o yazıyı. Şöyle bitiyor:

Zaman zaman durgunluk anları olsa bile, bu da ancak bir iki sene devam eder ve geçer. On seneden beri yetişmiş gerçek kaliteli şair olarak size on isim sayabiliriz. Ama unuttuklarımız olur korkusuyla vazgeçiyoruz. Hem ne hacet, aziz okuyucumuz, şair yetiştiğini siz de bizim kadar bilmiyor musunuz?

Doğrusu, şiiri sevenler biliyor, bu son on yılda şiirimizde en çok umut verecek şairlerin belirdiğini, çoğunun da o umutları gerçekleştirmiş olduklarını biliyor. Sevmeyenlere gelince... Onlara öğretemezsiniz. Onlar, büğünkü şairlerimiz arasında Turgut Uyar gibi birçok değerlisinin bulunduğunu dahi duymamışlardır.

Varlık'ın bu sayısında yirmi beşten çok şiir var. Hepsi de iyi mi? Kestirilemez, ama hepsi de öteden beri bellenileni söylemekten çekinip yeni bir şey aradıkları için ilgi ile okunuyor. Ben bunların arasında en çok Tarık Dursun K.'nın "Avarelik Şiirleri"ni, Ziya Kaya'nın "Kız Kulesi"ni, Teoman Karahun'un "Yalınayak'a Ağıt"ını beğendim. "Kız Kulesi"nin şu son mısralarını birlikte okuyalım:

Denizler vardır, çıplak kumlara serilmiş, baygın,
Yosunlar, tel tel yosunlar vardır, ıslak, yapışkan,
Ve balıklar ki insanlarıdır âlem-i âbın, hâl-âşinâ,
Haber verdiler:
Tasını tarağını toplamış bize geliyormuş
Sevdalım.
Gelsin bakalım.

Yeditepe dergisi şairlere, yazarlara ilk yazılarının nerede, ne zaman çıktığını, ilk aldıkları paranın kaç kuruş olduğunu soruyordu. O araştırmayı bitirmiş, şimdi de sahne sanat erlerine ilk oynadıkları oyunu, ilk aldıkları parayı soruyor. Bizde sanatla uğraşanların ne şartlar içinde yaşadıklarını gösterdiği için gerekli bir araştırma olduğu söylenebilir.

Derginin bu sayısında daha çok tiyatro sanatına değgin yazılar var. *Yeditepe* Jouvet'nin ölümüne pek üzülmüş. Yıldırım Keskin Paris'teymiş, büyük oyuncunun cenazesinde bulunmuş, onu anlatıyor, Turhan Doyran Paris'ten "Jouvet'yi kaybettik" diyor, Cahit Irgat İstanbul'da "Jouvet de gitti" diye üzülüyor. Sırası gelmişken söyleyeyim: Şu "kaybettik" sözüne pek tutuluyorum, "öldü" demek kötü mü? İnsan ölür, kaybolmaz. Bazen çocukların yitirildiği olur, o başka...

Jouvet büyük bir oyuncuymuş, görenler, bilenler söylüyor, biz de inanıyoruz. Ama bu memleketin pek tanımadığı bir oyuncu için, ne denli büyük olursa olsun, böyle dövünmeyi anlayamıyorum. Bir şair, bir romancı için olabilir, yazılarını dilimize çevirebilir, böylece büyüklüğünü bize de öğretirsiniz. Ama ben Jouvet'yi görmedim, bundan sonra da göremeyeceğim. *Yeditepe* dergisinden onun büyüklüğünü öğreneceğim de ne olacak sanki? Yoksa *Yeditepe* okurlarının birtakım büyük adam adları ezberlemelerini mi istiyor?

Bu sayıda Cahit Irgat'ın, Suat Taşer'in, Aclan Sayılgan'ın, H. Vasfi Uçkan'ın, Mücap Ofluoğlu'nun, A. Faruk Kakmç'ın şiirleri var. Cahit Irgat şöyle diyor:

Kalbimizin ortasında güvercin
Güvercinin kursağında bir kurşun
Kefenimiz arşın arşın
Parasiyle peşin peşin

Ama ben Turgut Uyar'ın "Durmuş, Süt Mavi Gecesine...» adlı şiirini daha çok sevdim.

Bir de Oğuz Tansel'in "Yol" adlı şiiri var. Mustafa Şekip Tunç bir demecinde, genç şairlerin yeni kelimeleri kullanmadıklarını söylüyor, bundan da o kelimelerin tutmadıkları, tutmayacakları, sonucunu çıkarıyordu. Oğuz Tansel "kaybetmek" demiyor, "yitirmek" diyor. Hadi bu eski bir kelimedir, onun üzerinde durmayalım, ama "hürriyet" yerine "özgenlik" kelimesini kullanıyor. Şekip Tunç bilmem buna ne der?

Yine o sayıda Orhan Hançerlioğlu "Divan Sanatı" üzerine düşündüklerini söylüyor. Diyor ki:

Bence divan edebiyatının en büyük kusuru, yüzyıllarca aynı şekiller içinde oyalanmakla yetinmiş ve yeni şekiller arama yoluna girmemiş olmasıdır. Divan şiirinin ilk şairlerinden olan Dehhani ile son şairlerinden olan Leylâ Hanım'dan birer beyit alıp karşılaştırınız. Aralarında yedi yüzyıl bulunduğu halde ne

şekil ve ne de muhteva bakımlarından hiçbir ayrılık görmeyeceksiniz. Meyveciliğimizde yapamadığımız standardizasyonu sanatımızda becermişiz. Aynı biçim, aynı koku. Halbuki sanat dünyası da, tıpkı ilim dünyası gibi, devamlı bir ilerleyiş yolundadır. Sanatçı, kendisinden önceki son sanatçının kurduğu binaya bir tuğla daha koyabilen adamdır. Bu tuğlayı koymayan, taklitteki başarısının derecesi ne olursa olsun, sanat alanında hiçbir şey yapmış olmaz. Bazaine'in dediği gibi (acaba kim bu Bazaine?) *,her yeni sanat eserinde bir yeni bağ daha kopartılmalıdır. Bu kriter sadece iki sanatçı arasında değil, bir sanatçının kendi eserleri arasında da böyledir.*

Doğru sözler bunlar, ama pek kesin söylenmiş. Hançerlioğlu düşüncelerini biraz yumuşatsa, biraz insafa gelse daha iyi edecek, şiddetinden yitirse bile daha bir derinlik kazanır. Neyse! Gençtir daha, yıllar bir sanat adamının boyuna yenileşemeyeceğini elbette ona de öğretir. Yazısını şöyle bitiriyor:

Önce söylediğim gibi divan edebiyatımızın tek başarısı kusursuz bir şekil yaratabilmiş olmasındadır. Bunun karşısında bünyesi zayıf, içi koftur. Ama severiz onu yine de... Çünkü o hatıralar dünyamızın içindedir ve artık bizim için büyük babamızın gümüş kabzalı hançerinden, büyük annemizin işlemeli beyaz maşlahından farksızdır.

Hançerlioğlu *şekil* diye neye diyor, onu da pek anlayamadım. Bana öyle geliyor ki o sadece kalıba şekil diyor. Divan edebiyatının şekilleri yoktur, kalıpları vardır. Şekil yaratmak sanat adamlarının işidir, gelenekten aldıkları kalıplar içinde yeni şekiller yaratırlar. Ama bu uzun bir meseledir, açsam da bilirim ki çözümleyemem.

(Kasım 1951)

2

Beş Sanat dergisi küçülmüş, niçin küçüldüğünü söylüyor: Şimdiye kadar Eminönü Halkevinden aldığı ödenekle çıkarmış, Halkevleri kapanınca ödenek de kesilmiş. O sevimli derginin

böyle sıkıntıya düşmesine üzüldük. Bundan sonra daha az yazı basacak, gene de tuttuğu yoldan dönmeyecekmiş. Kemal Çilingiroğlu "Niçin?" adlı yazısında şöyle diyor:

Şunu derhal ilave edelim ki: bütün bunlar tuttuğumuz yolda asla bir değişiklik yapmayacaktır. Gene bizi, eskisi gibi çağdaş dünya sanatını benimseyip savunan bir sanat dergisi; gene bizi, Kemalizme inanan, büyük Türk inkılaplarına inanan, onları savunan bir dergi olarak göreceksiniz.

O akağınlı kişilere biz de yürekten başarılar dileriz.

Ekim 1951 tarihli sayısında Seren Örensez, "İnsan-Sanat" adlı yazısına, Terentius'un: "Ben bir insanım, insanoğluna değgin hiçbir şey bana yabancı değildir" sözünü anmakla başlıyor, bir sanat eserinde mutlaka insanın bulunması gerektiğini söylüyor, insanı bulmanın, göstermenin güç olduğunu anlatıyor, ama bir sanat adamının ne yapıp da insanoğlunu kavrayabileceğini bir türlü açıklayamıyor. Seren Örensez belki bu konuda önemli sözler söyleyecek, ama şimdilik birtakım şeylere hafifçe değmekten ileri gidemiyor.

Baha Çalt, "Osmanlı" adlı yazısında, 18. yüzyıl Avrupalı toplumu ile Osmanlı toplumunu karşılaştırıyor, Osmanlı toplumunun bir şey yetiştiremediğini söylüyor. şöyle bitiriyor:

Osmanlılarla yeni Türkiye arasında hiçbir bağ yoktur. Bugün medeni manada hiçbir sosyal müessese Osmanlılardan gelen bir gelişmenin, neticesine bağlanamaz. Zira böyle bir gelişme yoktur. Bugünkü Türk edebiyatının kaynakları da Osmanlılarda değil, batı örneklerindedir. Osmanlı hiçbir şey yaratmamıştır. Bu da tabii bir neticedir. Zira Osmanlı islam-ümmet medeniyetine dahildir. Ümmete dahil milletlerin ise şahsiyeti ve yaratıcılığı yoktur. Onlar ümmetin ancak müşterek vasıflarını gösterir ve ona hizmet ederler.

Her hareketin kaynağını, medeni şartların aydınlığı altında, Yeni Türkiye'de aramak zorundayız.

Baha Çalt bu kadar kesin konuşmasa, demek istediklerini belki daha iyi anlatacak, karşısındakileri daha kolay inandıracaktır. Osmanlıların hiçbir şey yaratmadığını ileri sürmek çok ağır bir yargıdır, elbette doğru da değildir. Biz de batıyı örnek almamız, ümmet görüşlerinden silkinip kendi benliğimizi bulmamız gerektiği kanısındayız. Ama ümmet medeniyeti içinde yaptıklarımız arasında da bizim olan şeyler vardır, onları da inkâr edemeyiz.

Beş Sanat'ın bu sayısında daha başka yazılar, hikâyeler, İs-

veçli şair Nils Ferlin'den çevrilmiş şiirler var. Muzaffer Uyguner de Orhan Veli için bir şiir yazmış, şöyle:

KARŞI

Bütün ömrünce savaşmıştı
Eski şiire karşı.
Yaprak'*ta bayrak açmıştı*
Geri düşüncelere karşı.
Müstağni kalmıştı hayatında
Para ve mevkiye karşı.
Veda etti bir kasım gecesi
İnsanı deli eden dünyaya,
Sabaha karşı.
Şimdi sere-serpe yatmaktadır
Urumelihisarı'nda,
Boğaza karşı.

Sahi! Bir yıl oldu Orhan Veli öleli. Ne de çabuk geçiyor günler!

Kervan dergisi İzmir'den geliyor, daha iki sayı çıktı, biri ekimde, öteki kasımda. İkinci sayısı daha özenilerek hazırlanmış. Giderek bu derginin daha da olgunlaşacağını umuyoruz.

İlk sayısında Samim Kocagöz, "Süslü İnsanlar" adlı yazısında, memleketimizde bir yazarlar birliği kurulmasını istiyor, şöyle diyordu:

Meslek olarak inşallah günün birinde gazetecilik ile muharrirliğin ne demek olduğu memlekette anlaşılacaktır. Yurdumuzda hamallardan tutun gazetecilere varıncaya kadar her meslek erbabının birer cemiyeti vardır da acaba niçin bir muharrirler birliği yoktur? Bu hususta düşünülmeğe değer...

Bizce bunun sebebi bellidir: Yazarlık, yani şairlik, hikâyecilik, romancılık bizde para kazandırır, insanın geçimini sağlar bir meslek değildir de onun için. Samim Kocagöz'ün söylediği birlikler, kurumlar, üyelerinin birtakım maddi menfaatlerini korur, yazarların maddi menfaatleri ise, korunmaları için bir birlik kurulmasını gerektirecek kadar geniş değildir. Bunun için biz, ülkemizde bir yazarlar birliği bulunmamasına şaşmıyoruz. Şimdilik olmaması da daha iyidir, çünkü gerçek bir ihtiyacı karşılamayacağı için bir özenti olmaktan ileri gidemeyecek, belki de birtakım yersiz çekişmelere sebep olacaktır.

Samim Kocagöz o yazısında, gazeteci ile yazarın ille ayrılmasını istiyor, belli ki gazetecileri pek sevmiyor. Biz öyle düşünmüyoruz: Bizde yazarları, yani hikâyecileri, romancıları, hatta şairleri tanıtmak işinde gazetelerin çok yararlığı dokunuyor. Bundan başka bizim gazetelerimiz, başka ülkelerde ancak dergilerde çıkacak birtakım yazıları koymaktan da kaçınmıyorlar. Gazeteciler ile yazarlar arasında bir ikilik çıkarmağa kalkarsak bundan, gazeteciler değil, daha çok yazarlar zarar ederler.

Samim Kocagöz o yazısında süslü giyinenlere de çatıyor, diyor ki:

Bobstil modası birkaç zamandır geçer gibi oldu. Fakat gençler arasında iki dirhem bir çekirdek giyinmek gayreti var. Temiz giyinmek, insan içine tertemiz çıkmak elbette iyi, bu işi mübalağalı bir şekle sokmak bir tuhaf oluyor.

Ne oldu Samim Kocagöz'e? İhtiyarladı mı? Şunun bunun özenerek giyinmesine ne karışıyor? İş, süslenmeğe kızmakla başlar, yavaş yavaş yazıda da şekil, biçim kaygısına kızılır, giderek bütün sanat tasaları küçümsenir. Gençlerinin, kadınlarının, hatta yaşlılarının giyimlerine bir çekidüzen vermediği özenmedikleri toplumlardan korkun, oralarda sanat havası barınamaz. Samim Kocagöz aşırı gidenlere taş ediyor diyeceksiniz. Ama süslenmeyi kötülemeye kalktınız mı, aşırı gitmeyenleri de ürkütürsünüz.

Gene o sayıda Sunullah Arısoy, "Münekkit Yokluğu" adlı yazısında, bizde eleştirmeci olmamasından yakınıyor. Bakın, neler diyor:

Sanatçı, daima "iktidar" partisi rolünde, mevkiindedir. Zira o eser verir, iş yapar. Hani bunu murakabe edecek müessese? Kanaatimizce, "tenkit" sanat hayatının bir muhalefet müessesesidir. "Münekkit" de bu müessesenin amaçlarına uygun şekilde işlemesini (bu kelime metinde yok, dizilirken düşmüş olacak, belki de Sunullah Arısoy başka bir kelime kullanmıştır) *sağlayacak olan unsur...*

Sanat hayatı, sanatçı, sanatçının yaptığı iş, verdiği eser, bir "murakabe"ye mutlaka muhtaçtır. Bunu da ancak münekkit yapacaktır. Münekkit, daimi değişmez bir muhalefet, bir murakabe unsuru; "sanatçı" değişmez bir "iktidar" mensubu olarak kalacaktır ama, demokratik çalışmanın verimi, hareketi, şevki, sanat hayatında kendisini gösterecek, hissettirecektir.

Sanatçı bilecektir ki, kendisine ve eserine gözünü dikmiş birisi vardır. Bu tavizsiz çalışır. İnceler, araştırır, hırpalar ve-

ya okşar. Kendisinin mutlaka inceden inceye murakabe edileceğine inanan, bunu bilen sanatçı, düşüncelerine, çalışmalarına, eserine ona göre bir yön çizmek, bir biçim, bir şekil vermek lüzumunu kendiliğinden hissedecektir. Daha çok çalışmağa, daha iyi eser vermeğe, daha verimli olmağa mecbur olacaktır.

Sunullah Arısoy bizim ülkemizde böyle bir eleştirmecinin bulunmadığını mı sanıyor? Var, hem kendisine haber vereyim. Zaten herhangi bir toplumda böyle bir eleştirmenin bulunmadığı görülmemiştir, bazen sanat adamı yokluğu olur, böyle bir eleştirmecinin yokluğu olmaz. Kimdir o eleştirmeci mi diyecek? Okurların hepsi. Bir şair, bir hikâyeci, yazdıklarının okunup okunmadığını elbette bilir: Çıkardığı kitaplar satılmıyorsa, adı ötede beride anılmıyorsa, o eleştirmeci kendisini beğenmiyor demektir. Durmasın artık, *düşüncelerine, çalışmalarına, eserine ona göre bir yön çizmek, bir biçim vermek* gerektiğini anlasın, *daha çok çalışsın.* Bunu anladıktan sonra vereceği eser daha mı iyi olur? Onu bilmem, okurlar topluluğunun zevkine, dilediğine daha uygun olur. Sunullah Arısoy da eleştirmeciden kendisine bunu göstermesini bekliyor.

Kervan'ın yolcuları genç insanlar, ulaşmak istedikleri başarı ülkesine tez varmalarını dileriz.

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde eskiden yalnız hikâyeler çıkardı, şimdi şiirler, eleştirme yazıları da çıkıyor. 45. sayısında (Kasım 1951 sayısı olacak, çok aradım, tarihini bulamadım) Salâh Birsel'in bir şiiri var:

KAMER HANIMIN ÜZÜNTÜSÜ

Ola ki bir gün size
Kamer Hanım der ki; "İhtiyarladım ben"
Çocuklarım oldu
Bir başka erkekten
Kaynar aynı gün patates
Mutfaktaki tencerede fıkır fıkır
Yumurcaklar basar yaygarayı
İç odadan
O gün üzmeyin Kamer Hanımı siz
"Yok canım daha neler" deyin
İnanmazsa bakarsa yüzünüze
"Hacivat da ihtiyarlamıştır ya" diye ilâve edin

Güzel şiir. Ah! Şu "ilave edin" sözü de olmasaydı! Salâh Birsel önce Hacivat'a da, karısma da taş atmakla başladı, şimdi ise bana öyle geliyor ki seviyor onları, boyuna onları düşünmekten kurtulamıyor. Günün, birinde bakacaksınız, Don Quixote'nin Cervantes'i sarması gibi Hacivat da Salâh Birsel'i saracak... Bunu takılmak için söylemiyorum, seviniyorum böyle olmasına. O gün Salâh Birsel Hacivat'ın destanını yazacak, güldürücü bir destan. O gün Türk edebiyatı belki de büyük bir eser kazanacak.

Varlık'ta Yaşar Nabi "Dil Üzerine İki Tez", adlı yazısında, Dil Bayramı günü *Cumhuriyet*'te çıkan iki yazıya dokunduktan, onların ikisini de eksik bulduğunu söyledikten sonra diyor ki:

Her yazar, konuştuğu gibi yazdığına kanaat getirince, artık sadeleşmenin mümkün olan son haddine vardığını sanarak daha ilerisini aramaktan vazgeçmiştir. Halbuki "konuşma dilin"den ne kasdediyoruz? Acaba memlekette müşterek bir "konuşma dili" var mıdır?

Yaşar Nabi bundan sonra Halit Ziya Uşaklıgil'in de yazılarını Türkçeleştirmeye kalkmış olduğunu, oysaki şimdi o yazıların yeniden Türkçeleştirilmesi gerektiğini anlatıyor, diyor ki:

Eski neslin konuşurken kullandığı kelimelerden birçoğunu bugünün gençleri anlamıyorlar. Demek ki onların konuşma dilinde bu kelimeler yer almamıştır. Şu halde "konuşma dili" gibi kaypak bir kavramı bir yana bırakarak, dili sadeleştirmede ölçü olarak "halk dili"ni kabul etmemiz daha doğru olur. Gerçi halk dili derken de neyi kastettiğimiz bizden sorulabilir. İstanbullu bir esnafla, bir Kastamonu köylüsünün vokabüleri arasında elbette ki farklar vardır ve elbette ki, "halk dili" derken, memleketin en dar vokabülerli bölgesini esas tutmak doğru olmaz.

Ne var ki, bu ölçüyü bulmak için araştırmalarımıza devam ededuralım, dili özleştirme endişesi hatırımızdan çıkmasın, bu da bize yeter.

Yani Yaşar Nabi bir yandan "halk dili"ne gitmeyi, bir yandan da dilin özleşmesini istiyor. Acaba dilin özleşmesi derken anladığı nedir? Öz Türkçeye gitmek, yabancı köklerden yapıldığını bildiğimiz sözleri kullanmamak mı? Öyle ise bu dilek, "halk dili"ne gitmek dileği ile uzlaştırılamaz, çünkü halkın dilinde de yabancı sözler çoktur. Sonra, okuryazarların, aydınların konuşma dili değişir de halkın konuşma dili değişmez mi? Biz öyle sanmıyoruz ki o da, aydınların konuşma dili kadar, belki

ondan da çok değişir.

Yaşar Nabi, gazetelerin Arapça sözleri bir türlü bırakmayışından yakınıyor, diyor ki:

Biraz daha sade yazsak ne kaybederiz? Gazetelerimize bakınız: Mesela, şöyle bir başlık gözünüze çarpar:

"Falanca Bakan seyahatinden avdet etti." Acaba yazar, avdet etti *yerine* döndü *dese günaha mı girerdi?*

Çok iyi söylüyor. Ama niçin yalnız "avdet" sözü üzerinde duruyor? "Seyahat" sözünden de kaçınılmasını isteyemez mi? "Yolculuk" onun yerini tutmaz mı? Gazeteciler çabuk yazıyorlar, kalemlerinin ucuna "avdet" sözü gelince, ondan kaçınmaları gerektiğini düşünmüyorlar. Ya gazeteci olmayan yazarlarımız? Onlar da özenmiyorlar, işte Yaşar Nabi: "dili özleştirme endişesi" diyor, "endişe" yerine "kaygı" diyemez miydi?

Kaynak'ın kasım sayısında İstiklâl Gökçer, "Konuşma Diline Doğru" adlı yazısında şunu anlatıyor:

Üzerinden oldukça zaman geçti. İngiltere'de High-School tarih hocası olan arkadaşım Fredy ile oturmuş, aklımıza gelenlerden söyleşiyorduk. Bir aralık Fredy, önümüzde açık duran gazetedeki uzunca bir makaleyi (göstererek) *"Oku şunu bana" dedi. Ancak birkaç kelime Türkçe bilirdi Fredy; bunun için neden Türkçe bir makaleyi okumamı istediğini önce kestiremedim. Sordum: "Niçin bu kadar uzun yazıyı okumamı istiyorsun" diye. Sebebini açıklamadan ısrar etti. Ben de okudum. Okuduklarımdan hiçbir şey anlamıyordu ama gene sonuna kadar dikkatle dinledi. Sonunda, kafamı kaldırarak: "Ne oldu?" dercesine baktım ona. Fredy o zaman açıkladı düşüncesini: "Sen okurken kulağıma gelen sesleri söyleyeyim, dinle dedi. Sonra aynı şu sesleri çıkardı: "dım-dim-dik-dık-din-dın dir-dır-cez-cazcız." Sözlerine devam eden Fredy: "Konuşmaları dinliyorum, bu sesleri duymuyorum. Fakat bir yazı okunurken duyuyorum" diyerek ders almamız icab eden bir gerçeğe o zaman dokunmuştu.*

Anlattığım şu olay, Türkçenin konuşma ve yazı dili olarak ikiye bölündüğünü açıkça ortaya koyuyor, değil mi? Bu ayrılık o kadar kesin ki, hiç Türkçe bilmeyen bir yabancının kulağı ayırabiliyor bunu. O zaman Fredy'ye asıl Türkcenin konuşma Türkçesi olduğunu, fakat yüzyıllardır yabancı dillerin yapılarına ayak uydurula uydurula aslından ayrı bir yazı dili meydana geldiğini anlatmaya uğraşmıştım.

İstiklâl Gökçer'in söyledikleri çok su götürür: Konuşma di-

limizde görülen serbestliğin, önlemelerle artlamaların, yani takdim-tehirlerin yazı dilinde pek az olması, yabancı dillerin yapılarına ayak uydurmamız yüzünden değildir. Ama İstiklâl Gökçer'in bence hakkı var. Yazıdaki sözdizimini de halkın konuşmasındaki sözdizimine uydurmaya çalışmalıyız, bundan çok şeyler kazanırız. Yalnız İstiklâl Gökçer'e şunu söyleyelim: Fiili, yahut mefulu fiilden sonraya atmakla yazısını konuşma diline yaklaştırmış olmaz, yetmez bu. Bir dikkat etsin kendine, arkadaşlarıyla konuşurken: "Sebebini açıklamak" dediği oluyor mu hiç? "Sebebini söylemek" der. Yazı yazarken: "Sebebini izah etmek" diye düşünüyor, sonra onu "açıklamak" diye büğünkü Türkçeye çeviriyor. Hele: "Sözlerine devam eden Fredy..." bizde ne konuşma dilinde vardır, ne de yazı dilinde. Bunu ancak, yabancı dillerden yapılan çevirilerde görürsünüz.

(Aralık 1951)

3

Kervan'ın 3. sayısında (Aralık 1951) **M. Reşit Kıpçak'ın** "Roman ve Romancılığımız" adlı bir yazısı var. *"Hiç şüphesiz, sanatımızın en verimsiz kaldığı alan romancılığımızdır"* diye başlıyor. Burada *romandır*, yahut *romancılıktır* demek yeterdi, "romancılığımızdır" demek bana bir dil yanlışı gibi geliyor. Neyse! Dil yanlışları üzerinde duracak değilim, onlara bu dergide öteki N.A. karışacak. M. Reşit Kıpçak, son yıllarda çıkan iki romanı beğenmediğini sezdirdikten sonra şöyle diyor:

Roman bizde genel olarak para kazanmak hırsıyla veya yüzyılımız zihniyetine aykırı bir görüşle kaleme alındığı içindir ki, gerçek sanat eseri kimliğini taşımıyor, taşıyamaz da... Memleketimizin bunca el dokunmadık, üzerinde hiç düşünülmedik diyebileceğimiz meseleleri bir yanda dururken nasıl olur da tabiatüstü olaylarla uğraşılır, hiçbir sanat değeri olmayan, aşk maceraları şehevi hisleri kamçılayan ve nihayet ferdiyetçiliğin dar sınırlarını aşamayan, kolay para kazandırdığı kadar terte

miz beyinleri zehirleme yolunda giden eserlerle memleket gençliği işgal edilir? Böylelikle memleketin gerçekleri üzerinden bir sünger geçirilmiş olur.

Duralım biraz burada, bir düşünelim yazarın dedikleri üzerinde. Anlaşıldığına göre M. Reşit Kıpçak romanın "para kazanmak hırsıyla" yazılmasını istemiyor. Bir sanat adamının, sanatıyla para kazanmak istemesi daima kötü bir şey midir? Bence hiç de öyle değildir. Gerçi bir kişi, yalnız para kazanmak dileğiyle sanat alanını seçmez, içinde bir eğilim duyarak şair, romancı, yahut ressam, ezgici olur. Ama o mesleği seçtikten sonra geçimini, ortaya koyduğu eserlerle sağlamaya özenmesi gerektir, ancak böylelikle sanatını önemler, günden güne ilerlemek ister. M. Reşit Kıpçak romanın "yüzyılımız görüşüne aykırı bir görüşle yazılmasını" da istemiyor. Yüzyılımızın bir tek görüşü mü var? Bir yanda maddeciler, bir yanda tinciler. Bügünkü insanlar üzerinde, maddeci düşünürlerin getirdiği görüşün etkisi olduğunu inkâr edemeyiz, ama Bergson'un, Berdiaef'in, Maritain'in de o kadar etkisi yok mudur? Günümüzde birçok kimseler, tabiatüstü olaylarla uğraşıyor, bu alanda birçok kitaplar yazılıyor, M. Reşit Kıpçak bunların hepsini günümüzden dışarı mı atıyor? Kendisi beğenmeyebilir, o başka, ona karışmayız, ancak o da beğenmediğini söylemekle yetinsin, isterse onlarla savaşsın, ama günümüz insanlarını ilgilendirmediğini, ilgilendirmeyeceğini söylemesin. *Aşk maceraları şehevi hisleri kamçılayan* romanlar da istemiyor, oysaki insanoğlunun öyle hisleri vardır, sanat eserlerinin onlara da dokunmasını, onları okşamasını, *kamçılanmasını* öteden beri iyi bulmuştur. Hatta birtakım düşünürlerin dediklerine göre sanat o hislerden doğmuştur, kuşun ötmesi dişisine kendini beğendirmek için olduğu gibi insanoğlunun sanatla uğraşması da "arzu"larını söylemek içindir. Ben: "Mutlaka böyledir" demiyorum, ama M. Reşit Kıpçak'ın bu görüşü hiç hesaba katmamasına şaşıyorum.

M. Reşit Kıpçak bundan sonra diyor ki:

Bugünün romanı, sadece dünyayı olduğu gibi tasvir etmek, toplumun kötü taraflarını ortaya koymak ve indî psikolojik tahlillerle yetinemez. Bugünün romanı, bütün bunlarla beraber, pozitif bilimlerin aydın ışığından faydalanarak büyük bir hızla gelişen sosyal ve ekonomik değişmelerin derin insani anlamını kavramak, toplumun dert ve yaralarıyla savaşmak, insanlık davasına hizmet etmek zorundadır.

Yani M. Reşit Kıpçak romanın öğretici, eğitimci olmasını

diliyor. Demek ki öğretimi, eğitimi sanattan üstün tutuyor. Olabilir, kendi bileceği şey, karışmayız. Ama böyle olunca sanatı sevdiğini söylemesin, onun hürriyetini daraltmaya kalkıyor, sanatı bir güdüm altına almaya çalışıyor. Bizce bundan sanat zarar görür, toplum da bir iyilik görmez.

Kervan'ın o sayısında daha birçok yazılar, şiirler var. Şiirlerden Metin Eloğlu'nunki hoşuma gitti, eğlendiriyor okuyanı. Ama buraya onu değil, Nedret Gürcan'ın "Memnuniyet" adlı şiirini alacağım:

Şimdi düşünüyorum da,
Uzak ülkelerin kişilerini taşıyan
Büyük büyük gemileri
Ve yapayalnız bir sahil şehrini,
İçimden deniz kuşları geçiyor.
Uzanıp yatıyorum toprağa,
Aynı gün ışığında yeryüzü
Sokaklar insan dolu
Memnunluk duyuyorum
Yaşamaktan
Nefes alıp nefes vermekten
Mektup yazmaktan
Âşık olmaktan

Çok şükür! *Kervan*'ın bütün yazarları M. Reşit Kıpçak'ın görüşlerine, düşüncelerine uymuyor, ben de o dergiyi bunun için seviyorum.

Yeryüzü dergisi yazarlarının çoğu, M. Reşit Kıpçak gibi yukarıdan konuşmayı seviyor, sanat adamını yalnız birtakım düşüncelerin yayınlayıcısı etmek istiyorlar, bunun için zor okuyorum o dergiyi. Ama onun da güzel şiirleri var. Cahit Irgat'ın 4. sayıda (1 Aralık 1951) çıkan "Melodram" adlı şiirini, doğrusu, pek anlayamadım, gene de çok sevdim o şiiri, güzel bir nesne olarak sevdim:

Birinin bıçak vardı elinde,
Birinin beyaz bir gül,
İkisi de yorgundu,
Sokak çocukları halinde.

Bıçaklısı bıçağını sapladı,
Çiçeklisi çiçeğini koklattı,

Kayboldular meyhaneler içinde,
Kaldırımda gül ve bıçak
Kardeş kardeş kaldılar.

Yeryüzü, Sabri Altınel'in halk fıkralarını, hikâyelerini şiir diliyle yazmakta olduğunu bildiriyor, bunlardan iki parça veriyor. O iki parça benim de hoşuma gitti, doğrusunu isterseniz Orhan Veli'nin Nasrettin Hoca hikâyelerinden üstün buldum. Bir tanesini alıyorum :

Güneyde batıda yolların
Garip olur gidenleri;
Bakarsın dağlarda, düzde,
Bin bir deve kervanları.

O ellerde, o ellerde,
Bir köylüye raslamıştım,
Diyor: "Bütün kervanların,
Büyük olur, küçük olur,
Türlü türlüdür çanları."

Büyük çanlar seslenirmiş :
— Ağam zengin, ağam zengin.
Orta çanlar soru sorar :
— Kimden buldu, kimden buldu.
Küçük çanlar cevap verir :
— Şundan bundan, şundan bundan.

Beş Sanat dergisi Atatürk devrimlerini savunup yaymaya çalışmak işinden ayrılmıyor, alaturka ile dövüşüyor, doğulu görüşü ile dövüşüyor, bize Türk yazarları, sanat adamlarıyla birlikte Avrupa'nın şairlerini tanıtmaya çalışıyor. *Beş Sanat* dergisi, dilediğimiz gibi okunacak olursa, toplumumuza büyük iyilikler edeceğini umuyorum. Aralık 1951 sayısında, Necip Alsan'la bir konuşma var. Edebiyatımız üzerine, alaturka musiki üzerine sorular sormuşlar. Bir de dil üzerine ne düşündüğünü sormuşlar :

— Dilimiz hakkında düşünceleriniz? Dilin yenileşmesine taraftar mısınız?

— Evet. Devrim geçiren bir ülkede dil değişikliği de gereklidir. Osmanlı düşüncesiyle yoğrulmuş Osmanlı dili, yeni Türk düşüncesini kurmaya elverişli değildir. Yeni Türk düşüncesi yeni bir dil istiyor. Genç yazarların yeni dili tutmaları, sevme-

leri boşuna değildir. Yazarın tuttuğu bir dilse kökleşmiş, yaşıyor demektir.

Gençlerin dil devrimini benimsemediklerini, yeni sözleri sevmediklerini söyleyenlerin bunu okumasını isteriz. Dil devrimini benimsemeyen gençler varsa benimseyenler, dilimizin yenileşmesi için ellerinden geldiğince çalışanlar da var. Bunların hangileri, düşünce bakımından, daha "genç"?

Hisar dergisinin aralık sayısı, Munis Faik Ozansoy'un "Sonbahar" adlı yazısıyla açılıyor. Munis Faik Ozansoy, sadece sonbaharda duyduklarını, sonbaharın kendisine düşündürdüklerini söylemekle kalmıyor, Cenab Şahabeddin'i de savunuyor, övüyor: *Terkiplerin perdesini aralayarak asıl şiire nüfuz etmesini bilen nesillerin gerçek şair olduğunda tereddüt etmeyecekleri Cenab Şahabeddin* diyor, "Temâşâ-yı Hazan" şiiri için: Bu, *Sonbahar seması gibi uçuk renkli, güz rüzgârı kadar titrek ahenkli şiir, hâlâ bizim en güzel sonbahar şiirimizdir* diyor. Kimsenin zevkine karışılmaz, Munis Faik Ozansoy o şiiri beğeniyor, onun için güzeldir. O şiirden mısralar da anıyor:

o yapraklar
Bûse-i elvedâa nâkadir,
Hasta, fırkatresîde leblerdir...

Bu mısraları beğenmek için Munis Faik Ozansoy da bilmem kendini zorlamıyor mu?... Bir de şunu sorayım: Neden yazısının adı "güz" değil de "sonbahar"? "Güz" sözünü kullanmaktan kaçınmıyor: " sonbahar seması gibi uçuk renkli, güz rüzgârı kadar titrek ahenkli..." Birinden birini seçsin bunların: Ya sonbahar, ya güz. Hele o cümlede "güz", "sonbahar"dan başka bir şeymiş gibi geliyor insana.

Bir yere daha takılacağım. Munis Faik Ozansoy: *O anda, içinde beliren bir suale cevap vermek ister gibi, sokaktaki akasyalardan yere dökülen bir sarı yaprak, beni daldığım yaz rüyasından uyandırırken, dudaklarım: "Biz şimdi sonbaharda, yaz'ın gölgesindeyiz!" diye çocukluğuma ait bir mısraı bana hatırlatıyordu* diyor. Burada "ait" kelimesini ne diye kullanıyor? O mısra Munis Faik Ozansoy'un çocukluğunda yazdığı bir mısra, çocukluğuna ait değil.

Hisar'ın o sayısında O. Fehmi Özçelik'in Cahit Sıtkı Tarancı ile bir konuşması var. Birkaç yerini alıyorum:

— *Şiirde halka inme sözünden ne anlıyorsunuz?*

— *Şiirde "halka inme" sözü, öteden beri kendini halk taba-*

kasının üstünde gören aydının sözüdür. Bence, her sanatkâr içinde bulunduğu zümreyi temsil eder. Bir sanatkâr şehirde memursa, memur zümresi içinde bulunuyorsa, kalkıp da hiç bilmediği köy hayatından, işçi ve işveren münasebetlerinden dem vuracak olursa yalan söylemiş olur. Çünkü insan ancak yaşadığı şeylerden sıhhatle bahsedebilir. Şu da var ki halka inme sözünde sanatkârın şuurlu olarak toplum meselelerini benimsemesi, kendini o meselelerle uğraşmaya mecbur hissetmesi kastediliyorsa, yahut da o sanatkâr şairse, halk dilini, halk deyimini kullanması ve bu suretle sanatkârla halkın birbirini anlamasını kolaylaştırması kastediliyorsa, bu manada halka inmek sanatkâr için keyifli bir vazife olsa gerek.

Darılmasın, ama bu cevabı çok karışık buldum. Bir şair, bir sanat adamı, niçin yalnız yaşadığı hayatı söylesin? Hülyalar, rüyalar kuramaz mı? Şehirde yaşayan bir şair, köyün hayatını anlayamaz mı? Cahit Sıtkı Tarancı şairin "sanat sezgisi"ne hiç inanmıyor mu? İtalya'yı görmeden anlatan Goethe... Şairin, yaşamadığı köy hayatını anlatmaya hakkı olmuyor da konuşmadığı köy diliyle, halk diliyle yazmaya neden hakkı oluyor? Ben yoktur demiyorum, ama birine hakkı yoksa ötekine de yoktur. Cahit Sıtkı Tarancı da mı şairi bir çember içine almak istiyor? Şehirli şair köyü mü söylemek istiyor? Bırakın söylesin. Dediklerini ya beğenirsiniz, ya beğenmezsiniz, o başka. Ama: "Sen şehirli memur zümresindensin, kapat köy sözünü!" demeyiniz.

Cahit Sıtkı Tarancı, büğün edebiyatımızda on yıl önceye göre bir durgunluk olduğunu kabul etmiyor:

— Bizde, diyor, sanat faaliyetleri sekiz-on senede bir, bir donukluk arz eder. Arada bazı sanatkârların yavaşlaması, yeni yetişenlerin hazırlık devrelerinde olmaları, sanat hayatımızda zaman zaman donukluk sebebi oluyor. Yoksa yirmi seneden beri sanat hayatımız umumiyetle canlıdır. Bugün de başta şiir olmak üzere ve romanı hariç tutmak şartıyla en canlı devrelerinden birini yaşamaktadır.

Cahit Sıtkı Tarancı bundan sonra birkaç şairle birkaç hikâyeciyi anıp beğendiğini söylüyor. Oraları geçiyorum.

— Sanatkârın sosyal davalar karşısındaki durumu ne olmalıdır?

— Sanatkâr sosyal davaları nefsinde kesafetle yaşayan adamdır. Fakat ondan bir bilgin, bir siyaset adamı gibi davranmasını beklememeliyiz. O meselelere bir hal sureti getirmez,

zira sanat faaliyetinin mahiyeti onu bundan alıkor. Sanatkâr olsa olsa günümüzün meselelerini yeni terkipler halinde ortaya kor ve vazifeleri bu meseleleri halletmek olanları ikaz eder. Onlara yol gösterir. Bir zamanlar çok moda olan tezli piyeslerin sonradan nasıl gözden düştüğünü hep biliriz.

— Bir sanatkâr, sadece sosyal davalarla ilgilenmedi diye tenkit edilebilir mi?

— Hayır, edilemez. Sanatkâra ille şundan veya bundan bahsedeceksin şeklinde bir mecburiyet tahmil etmek ne kadar hata ise, onun maddi dünya ile alakası olmayan, metafizik endişeler içinde çırpınan ve bize maveradan haberler getiren insanüstü bir mahluk olduğunu sanmak da o derece hatalıdır.

Çok iyi! Ama köylü ise şehri, şehirli ise köyü anlatmasını yasak etmeye kalkmak da gene o denli yanlıştır.

Nokta yeniden çıkmaya başlamış... Belki de hiç durmamıştı, ama ben epeydir görmüyordum. Gene gördüğüme sevindim. 15 Kasım 1951 sayısında çekici yazılar, şiirler var. Sabahattin Kudret Aksal'ın "Yenilik Üzerine" adlı yazısını çok sevdim. Çağlarının sanat adamlarına, sanat çığırlarına ilgilenmeyenlerin sanatı gerçekten sevebileceklerine inanmadığını söylüyor. Çocukluğunda kapının önünde çember çevirdiğini gördükleri bir adamın bir sanatkâr olabileceğine akıl erdiremediklerini anlattıktan sonra diyor ki :

Bövledir sanatı seven, sevdiğini söyleyen insanların çoğu. Büyük bir ustanın hayat hikâyesini anlatan kitaplarda onun da çocukluğunda çember çevirdiğini okudular mı, bayılırlar bu işe; çember çevirişle o kişinin sanatı arasında bir ilgi bulmaya kalkarlar. Ama, yaşları gereği çember çevirdiğini gözleriyle gördükleri bir çocuğun ustalığına değil, sanatçılığına da dayanamazlar, yadırgarlar : "Ben bile önemli bir sanatçı olamadım bu alemde, o çocuk mu olacak!" diyen bir halleri vardır. Sanatçılarını çoğunun hayranlarının, kendisinden yaşlılar, hatta yaşıtları arasından değil de kendisinden küçük yaşta insanlardan çıkması bundandır, böyle bencil bir duygudandır.

Ölüm de genç bir sanatçıyı değerlendiriverir çok kere. Ne kadar genç olursa olsun öldüğünde, ölüm kişiyi yaşlı kılar da belki ondan. Sonra ölünün, bizimkinden başka dünyadan olduğunu düşünürüz, yaşayanlara çok gördüğümüz bir ünü artık ondan sakınmaz oluruz.

Sabahattin Kudret Aksal yazısını şöyle bitiriyor :

Sanatı sevince, ilgi ile üzerine eğilince, gelişmesini, yeni yeni

şekiller aramasını, kendine yeni yeni ustalar yetiştirmesini tabii görmemek, hatta beklememek insanoğlunun elinde değildir.

Bir daha söyleyeyim: Çok sevdim Sabahattin Kudret'in yazısını. Ama biraz daha özenseydi, "Sanatçıların çoğunun" dedikten sonra, çoğul kullanmak gerektiğini unutup "kendisinden" diye tekil kullanmasaydı, bir yerde de "kabul etmek" yerine "kabullenmek" demeseydi, daha iyi ederdi. "Kabullenmek", "kabul etmek" demek değildir.

Varlık'ın aralık sayısı, her zamanki gibi zengin, dolgun: Şiirler var, yazılar var, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da bir mektubu var. Hani "Arapkir mektubu" derler, o kadar uzun. Herhalde önemli yerleri olacak, ama ben daha oralara gelemedim... Derginin bu sayısından, "Görüp Düşündükçe" sütununda çıkan "Kuyrukludağın Odunu" adlı yazıyı alacağım, Ali Dündar yazmış:

Büyüklerin söylediklerine göre bundan 40-50 yıl öncesine kadar şu görünen kel tepeler balta kesmez ormanlıkmış. Ormanın iyiliğini, orman olduğu zamanlardaki güzelliği anlatırlar, anlatırlar da sonunda:

— Ya oğul, işte böyle. Şimdicik Kuyrukludağın odununa kaldık, diye içlerini çekerler. "Kuyrukludağın odunu" diye hayvan pisliğinden yapılan tezeklere diyorlar bizim köyde.

Yozgat ile Çekerek ilçesi arasındaki 125 km.lik karayolu boyunca hep bunu düşündüm. Bilmem kaç yıl önce tarla yapılmak için kasden yakılan orman yerleri hâlâ belli olup durur... Sonra Dağını dağlarının kuzeyinde dolanınca ağaç denizinde sandım kendimi, öylesine yeşillik...

Heyhat!.. Onların da ömürleri sona ermek üzere. Zira bura sakinleri işin kolayını öylesine bulmuşlar ki! Bahçe duvarlarını bile taze çam dallarıyla örüyorlar, gaz yerine sabahlara dek ocaklar dolusu taze çam dalları yanıyor her evde... Sonra delikanlılar her akşam köy meydanına iki araba mı, üç araba mı, dalyan gibi ağaçları getirip yığıyorlar ve hepsi yanıp bitinceye kadar ışığında sin-sin oynuyorlar.

M. F. Savaşcı, gene o sütunda, bir okuma hikâyesi anlatıyor, güzel bir yazı, siz onu *Varlık*'ta bulup okuyun. Ben yalnız bir nokta üzerinde duracağım: M. F. Savaşcı bir yerde: "Kitabı kapayıp kendisini iknaya çalıştım" diyor. Evet, *iknaa* değil, *iknaya*. Haklı M. F. Savaşcı, daha genç olacak, Arapçanın "ayn" harfini bilmiyor, öğrenmeyecek. O iyi, iyi ya, "ikna" sözünü neden kullanıyor? Türkçenin "kandırmak" sözü, "inandır-

mak" sözü var, daha olmazsa bu köklerden yeni sözler yapmak var...

Kaynak'ta Orhan Veli için birçok şiirler, yazılar var. Haftalık *Pazar Postası* da 18 Kasım tarihli sayısının bir sayfasını Orhan Veli'yi anmaya ayırdı. İstanbul'da çıkan *Yeditepe*'de de Ayşe Nur, Sait Faik, Bay Sabahattin Eyuboğlu ile Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu Orhan Veli'yi söylüyorlar. Hepsi iyi bunların, iyi ya, nedense Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu bu arada beni de iğnelemek istemiş, Orhan Veli'nin şiirlerini, nasıl yaşadığını anlatacağına tatsız bir hikâye anlatıyor:

Nurullah Ataç mütemadiyen Orhan'a takılıyor, bir gün şöyle diyor:

"İlahi Orhan Veli! Senin şürlerin için yazdığım makaleleri birçokları ciddiye almışlar. Bunları sırf alay etmek için yazdığımı kimse fark etmemiş. Sen ne dersin?"

Orhan Veli kıs kıs gülerek bir Nasrettin Hoca edasıyla:

"İşin tuhafı şu ki ben de şiirlerimi şaka diye yazıp neşretmiştim. Bazıları ciddiye aldılar!"

Rivayete nazaran o gün bugün Nurullah Ataç Orhan Veli dostluğu iflah olmamış.

Yazarın, "göre" yerine "nazaran" demesini bir: "Nazar değmesin!" le alkışladıktan sonra şunu söyleyeyim:

Orhan Veli ile dargındım, ama böyle bir şaka yüzünden değil. Aramızda öyle bir konuşma geçtiğini de hatırlamıyorum. Ancak bu hikâyeyi yanlış anlayanlar, yani bir doğruluk payı olduğunu sananlar, benim bazı şairleri sadece şaka için, herkesin beğenmediğini beğenip övmek için tuttuğuma inananlar olabilir, onlara karşı kendimi savunmam gerektir: Ben şimdiye kadar hiçbir şairi şaka için, acayiplik olsun diye övmedim, yargılarımda yanılmış olabilirim, ama bu işin şakaya gelmeyeceğini de unutmam. Hayır, hiçbir şairi şaka için övmedim: Bir zamanlar Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun şiirlerini de beğenmiştim, o günlerde de şaka etmiyordum.

Orhan Veli ile dargındım, ama iyi, değerli bir şair olduğunu bilirdim, gene de severim onun şiirini. Ancak şunu da söyleyeyim ki Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun beni öyle iğnelemesine sevindim: Beni gördükçe dostluktan açardı, bundan sonra artık yapamaz onu.

Ülkemizde çıkan bütün dergileri göremiyorum, satıcılarda da bulamıyorum. Dergilerini okumamı isteyenlerin bana birer sayı göndermelerini dilerim. *(Ocak 1952)*

4

1952 yılı üç yeni dergi getirdi. Üçü de Ankara'da çıkıyor. Biri, *Yeni*, aylık olduğunu söylüyor, ama yaşayabileceğini pek ummuyor. "Başlarken" adlı yazıda Bay Vildan Murat karamsar gözüküyor, şöyle diyor:

İlk yazımızda şunu belirtelim ki, ne kadar çıkacağız bunu bilmiyoruz. Bilmek de istemiyoruz. Çünkü, sadece sanat ve edebiyatı kendine ülkü edinen dergilerin durumu bu işle uğraşanların malumudur!.. Bu demek değildir ki bu memlekette sanat ve edebiyat dergilerinin okuyucusu yoktur! Var. Hem de sayısı bir hayli kabarık! Ama, bu okuyucu topluluğu muhteva arar, güzel tertip, klişe arar. Haklıdır da. Para veriyor niçin iyi bir mazrufa kavuşmasın!..

Hemen söyleyeyim, bu parçadaki ünlem, yani nida noktalarının birini dahi ben koymadım. Niçin konulduğunu da anlamıyorum. O cümlelerin bildirdiklerinde şaşılacak ne var? Bay Vildan Murat yazarken dikkat de etmiyor: " *şunu belirtelim... bunu bilmiyoruz*".·*Şunu* da gerekli değil, *bunu* da. " *kendine ülkü edinen dergiler*" denir mi? kendilerine demek gerekmez mi? "Kavuşmak" ne oluyor? "Para veriyor, niçin iyi bir mazruf aramasın?" demek dururken... "Mazruf" sözü de, öz Türkçe davası bir yana, 1952 yılında kulaklarımıza hiç de iyi gelmiyor. Neyse... Bay Vildan Murat sanat, edebiyat dergilerinin satılması için bir yol bulmuş:

Bunun için (okurlar sayısının artması için) *ortaokul ve liselerdeki Türkçe öğretmenlerin* ("öğretmenlerinin" olacak), *öğrencilere dersleri yanısıra gazete ve edebiyat gazetelerine okuma zamanı ayırtmaları baş isteklerimiz arasındadır. Hele bir de sanat ve edebiyat zevki aşılayabilirlerse memleket hesabına ne büyük kazançtır! Türkçe ve edebiyat dersleri kitaplarımız henüz titiz bir elemeden geçmediği için metinler eskidir. Cumhuriyetten bu yana yetişen genç nesli öğrencilerimiz tanımaz.*

Duralım burada biraz. Türkçe öğretmenlerinin, edebiyat öğretmenlerinin öğrencilere yeni dergileri okutmaları doğru mudur? Öğrenciler okumasınlar demiyorum, o başka. Öğrenci edebiyat meraklısıdır, yeni neler yazıldığını öğrenmek ister, dergileri alır. Ama öğretmen: "Sen bu dergileri oku" diyemez, bütün öğrencileri dergilerle ilgilenmeğe zor-

layamaz. Okulda *yeni* öğretilmez, *denenmiş olan* öğretilir. Bay Vildan Murat: *Türkçe ve edebiyat dersleri kitaplarımız henüz titiz bir elemeden geçmediği için metinler eskidir* diyor. Yeni dergilerde çıkan yazılar, titiz bir elemeden mi geçer? Bay Vildan Murat: "Öğrenciler edebiyat kitaplarındaki yazıları okuyup onları kendilerine örnek edineceklerine *Yeni*'de çıkan yazıları okusunlar da onları kendilerine örnek edinsinler" diyebilir mi? Şimdiye kadar benim yazılarımdan bir ikisini olsun okumuşsa bilir benim yeni edebiyatı sevip savunduğumu. Ama yeni edebiyatı sevip savunmak, çocuklarımızın yeni şiirleri, yeni nesirleri okuyarak yetişmelerini istemek değildir. Yeni bir eseri beğendiğimizi söylerken bunda, küçük de olsa, bir şüphe payı vardır, en ateşli övgülerin altında bir: "Bilinmez! Asıl değeri zaman gösterecektir" sezilir. Edebiyat öğretmenleri, öğrencilerinin yeni eserleri okumalarına, bir gülümseme ile göz yumabilirler, ama onları, az çok eskimiş, zamanca yargılanmış eserleri okuyup dillerini onlardan öğrenmeğe özendirir, sanat, edebiyat zevkini de böylece aşılamağa çalışırlar. Bay Vildan Murat sonra şöyle diyor:

Gazetemiz Mustafa Kemal'in arayıcılığıyla yeniyi arayacak her yeni imzayı sütunlarına geçirirken rahatlık duyacaktır. Biz inhisarcılığa ve kadroya bağlı değiliz. Bu memleketin sesini getiren her genç ve tanınmış imza kadromuzdan demektir. Yeter ki bize dost elini uzatacaklar iyi niyetli olsun. Aradığımız tek şey samimiyettir.

İyi, Bay Vildan Murat'ın dergisi *Yeni*'yi arayacak, demek ki daha bulmamış, bir bocalama evresinde olduğunu kendi de kabul ediyor. Bu çeşit bocalamalar, denemeler bir dergiyi de, yazarlarını da büyük buluşlara götürebilir. Ama o bocalama evresi yazılarını okumaları, edebiyat zevklerini, anlayışlarını onlara göre kurmaları öğrencilere nasıl öğütlenebilir? *Her genç ve tanınmış imza* sözünü de pek anlayamadım, yoksa Bay Vildan Murat: "Tanınmış olsun, daha yeni başlamış olsun, her yazar..." mı demek istiyor?

Samimiliğe gelince... Uzundur onun üzerine söylenecekler, şimdi açmayalım.

Yeni'de şiirler, hikâyeler, denemeler, eleştirmeler var. Bu derginin umduğundan çok yaşamasını, aradığını bulmasını dileriz.

İkinci dergi on beş günde bir çıkacakmış: *Sohbet*. Bu adı görünce bir tuhaf oldum: Bir zamanlar ben de, daha öz Türk-

çeye özenmeden, o adda bir dergi çıkarmak düşleri kurardım. Olmadı. Onu yapamadığım için *Akşam*'da, *Ulus*'ta birçok yazılarımı "Sohbet" başlığı altında yazmıştım.

Sohbet'i, bana eski bir dost gibi gözüken o dergiyi, sevinçle açtım. Çok sürmedi sevincim: Benim anlayacağım dergilerden değil, gizemciliği, yani *mystique*'liği, Hint gizemciliğini yaymak istiyor. Ben ise gizemcilikten bir türlü hoşlanamadım. Belki bir eksikliktir, ama ne yapayım? Bu yaştan sonra değişemem ya!... Şöyle karıştırdım o dergiyi, okumak istedim, anlayamayacağımı bildiğim için bıraktım. Anlayanlar, o konuyu sevenler vardır elbette, *Sohbet*'in yolu açık olsun.

Üçüncüsü haftalık *Ocakbaşı* dergisi: "Cumartesi günleri çıkar siyasi ilmi edebi gazete." Sıfatlar arasındaki virgülleri ben kaldırmadım, aslında yok. Doğrusu, bu dergiden çok şeyler umuyordum. Bay Vasfi Mahir Kocatürk'ün bir dergi çıkaracağını duyunca sevinmiştim. Bay Vasfi Mahir Kocatürk'ün şiirlerini de, başka yazılarını da severek, beğenerek okuduğumu söylemeyeceğim: Onun şiir, edebiyat anlayışı ile benim şiir, edebiyat anlayışım biribirine uymaz. Ama Bay Vasfi Mahir Kocatürk, uzun yıllar edebiyat öğretmenliği etmiş, Milli Eğitim Bakanlığının teftiş kurulunda bulunmuş bir adamdır, çıkaracağı derginin daha olgun, daha dolgun olacağını sanıyordum: "Hiç olmazsa birtakım tartışmalara yol açar" diyordum. *Ocakbaşı* beni umut kırıklığına uğrattı. Şimdiye kadar (15.1.1952) iki sayısı çıktı, bana öyle geliyor ki onları Bay Vasfi Mahir Kocatürk de beğenmemiştir.

Büsbütün kesmeyelim umudumuzu: Belli ki Bay Vasfi Mahir Kocatürk hemen hemen tek başına çalışıyor, yazıların çoğunu kendisi yazıyor. Hele bir toparlansın, kendine başka arkadaşlar bulsun, dergisini belki canlandırır. O zaman biz de bu ilk sayıları unutur, sonrakileri okuruz.

Aile dergisini çoktandır görmüyordum. Kış 1952 sayısını aldım. Yerli edebiyat çok azalmış o dergide: 96 sayfanın yalnız 24'ü bizim şairlerimize, bizim yazarlarımıza ayrılmış, onların da on sayfasını Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir hikâyesi kaplamış. 72 sayfası yabancı dergilerden alınmış "meraklı" yazılarla doldurulmuş.

O sayıda Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın da iki şiiri var: "Gemi İstanbul", "İçinde". Belli ki bunlar, şairin hazırladığı İstanbul'un alınması destanından parçalar. İkisi de bence güzel şiir. İkincisini daha çok sevdim, şöyle bitiyor:

Ne var sular içinde, —Beyaz?— Geçir ellerini yeniçerim fecrin yedi renginden, —Sil de kaderi— Yeniden yaz.

Aslında *"Geçir de ellerini..."* diye çıkmış, ama bunun bir dizgi yanlışı olduğunu sanıyorum.

Daha başka şiirler, yazılar da var *Aile*'de. Hem, ne bileyim? Belki siz yabancı dergilerden çevrilmiş yazılardan da hoşlanırsınız. O kısımda ne isterseniz bulunuyor. "Niçin esniyoruz?" Onun bile cevabını vermişler.

Hisar dergisinde türlü şiirler, yazılar çıkıyor. Okuyorum, ama çoğu sarmıyor beni. O derginin en çok soruşturmalarından, konuşmalarından hoşlanıyorum. Ocak 1952 sayısında Bay Suat Uzer'in Bay Şinasi Özdenoğlu ile bir konuşması var, baştan aşağı okunmağa değer.

Bay Şinasi Özdenoğlu Sorgun kaymakamı imiş, Bay Suat Uzer onu makamında görmüş: *Anayurda koşan kalabalık bir göçmen kafilesiyle beraber buldum* diyor. Bay Şinasi Özdenoğlu yorgun görünüyormuş, onun için Bay Suat Uzer rahatsız etmekten çekinmiş. Bay Şinasi Özdenoğlu bırakmamış:

— Hisar *için yapacağımız konuşma mı? Hemen yapabiliriz. Memleket davalarında yorgunlukların kıymeti yoktur, dedi ve sustu.*

Bir derginin sanat, edebiyat işleri üzerine sorduklarını cevaplandırmayı böyle memleket davalarından biri sayan şair: *Sanatın cemiyet içindeki yeri size göre ne olmalıdır?* sorusuna şu cevabı veriyor:

— *Sanatı her şeyden önce ciddi bir iş olarak kabul ediyor ve insanlığın selameti namına herkesin sanatı bu hüviyetle görmesini arzu ediyorum. Öteden beri sanat ve fikir anketlerine, bu kanaatin adamı olarak cevap verdim. Bizim için olduğu kadar dünya için de kurtuluş yolu, bütün insanlığı, sanatın ciddi ve hayati bir iş olduğuna inandırmaktadır. Bence hürriyetin, en güzel ve müsbet hamlelerin, insana insanlığını duyuran kımıldanışların en faziletli müdafaacısı olan sanat adamını, cemiyet içinde layık olduğu yere oturtabildiğimiz, omuzlarımızda yükseltebildiğimiz gün, en çetin meseleyi yarı yarıya halletmiş ve insanlığı bir anafor gibi derinliklerine çeken ahlak ve iman buhranına en müessir çareyi bulmuş oluruz.*

Şairleri, sanat adamlarını omuzlarımızda taşımamız, insanlığın en yüksek örnekleri saymamız dünyayı selamete kavuşturur mu? Bilmem orasını, ama öyle sanıyorum ki sanat adamını, şairi bunaltır, istediği gibi düşünmelerine, hülyalar kur-

malarına engel olur. Komşu memleketlerin birinde başta bulunan adamlardan biri: "Yazarlar, kafaları kuran mühendislerdir" gibi büyük bir lakırdı etmişti, onun üzerine o memleket şairlerinin aşk şiiri söylemeleri, böyle bir mühendisliğe yakışamayacağı için, yasak edildi.

Bay Şinasi Özdenoğlu günümüz Türk edebiyatından pek memnun değil. *Bugünkü Türk şiiri hakkındaki fikirleriniz nelerdir?* sorusuna şu cevabı vermiş:

Şiirimizde sahte ve gerçeğin mücadelesi, korkunç derecede lakayt bir cemiyetin yanı başında, üç beş edebiyat heveslisi arasında, alelade bir hadise değersizliğiyle ve bir kördöğüşü halinde sürüp gidiyor. Bir kelime ile acı ve düşündürücü. Türk şiirinin kaderi bu mu olmalıydı?

Acı ve düşündürücü demişler, bir değil, üç kelime eder. Söylediği kelimeleri de sayacak değil ya! Edebiyatımız karşısında acı acı düşünüyor, bunu bilmemiz yeter. Oysaki bir zamanlar neler ummuş! Şimdi... Şöyle diyor:

İtiraf etmeli ki son iki yıldır şiirimizdeki çatışmalarımızın grafiğindeki "güzel ve gerçek" münhanisi süratle alçalmalar kaydetmiş, sıfır noktasına gelmiştir. Memlekette gerçek bir tenkitçi olmayışı da bu düşüşün ve gerilemenin esaslı sebeplerinden birisidir.

Daha uzun uzun konuşmuş Bay Suat Uzer'le. Dönmüş dolaşmışlar, gene tenkide gelmişler. Bay Suat Uzer bizde neden münekkit yetişmediğini sormuş. Hatta bunu süslü bir cümleyle sormuş: *Bizde neden münekkit yetişmiyor, hâlâ münekkit sıfatını verebileceğimiz bir şahsiyete neden sahip olamadık?* demiş. Bay Şinasi Özdenoğlu da, şiirimizdeki *düşüşün, gerilemenin sebeplerinden biri* olarak *memlekette gerçek bir tenkitçi olmayışını* gösterdiğini unutmuş, şöyle demiş:

Gerçek manasıyla bir sanat hayatımız var mı ki bir tenkitçiden de bahsedebilelim. Yoksa elbette bir tenkitçi yetiştirmek, bir peygamber yetiştirmek kadar güç değildir. Kaç tane iyi şairimiz, mükemmel romancımız var? Her şeyimiz tamam da bir tek münekkidimiz mi noksan? Varsın o da olmayıversin. Bir St. Beuve, bir Emile Faguet, bir Valéry'yi daha uzun yıllar bekleyeceğimiz muhakkak.

Doğru sözler, ama Sainte-Beuve'ün adını neden doğru yazmamışlar? Sadece "St." veliler için kullanılır, Saint, Sainte, soyadlarının bir parçası olunca, kısaltılamaz. Onu geçelim. Anlaşılıyor: Bizde iyi şair, iyi romancı olmadığı gibi iyi eleştir-

meci de olamaz. Edebiyat acunu bir bütündür, şairi, hikâyecileri ne değerde ise eleştirmecileri de ancak o değerde olur. Bu doğruyu belirttiği için Bay Şinasi Özdenoğlu'na ne kadar teşekkür etsek yeridir. Orada bıraksa ya... Bırakmamış, gene unutmuş dediğini, iyi şairi iyi romancı olmadan da eleştirmeci yetişebileceği düşüncesine dönmüş. Bilmem kim varmış bu memlekette, *yıllar yılı* özendiği halde eleştirmeciliği bir türlü *beceremiyormuş*. O çekilmeliymiş ortadan. *Meydandan çekilse belki gerçek bir kabiliyet bu çığırda daha cesur hareket etmek imkanlarını kazanmış olur*'muş. Bu sözleri okuyunca ürperdim doğrusu: Ne önemli insanmış Bay Şinası Özdenoğlu'nun söylediği eleştirmeci, hani şu bir türlü *beceremeyen* eleştirmeci! Onun varlığı, yazı yazması, başkalarının da eleştirme alanında çalışmasına engel oluyor... Bay Şinasi Özdenoğlu'nun anlattığı adam, kendisinin bu kadar önemlendiğini görünce kim bilir ne kadar sevinir, koltukları kim bilir ne kadar kabarır!

Bay Suat Uzer: *Sevdiğiniz veya beğendiğiniz şahsiyetler kimlerdir?* diye sorunca Bay Şinasi Özdenoğlu şöyle demiş:

Şiir dünyamızda bir sürü fani şöhretin geçit resmini seyretmekle şeref duyuyoruz. Başlangıçta alabildiğine umut, heyecan ve sevgiyle alkışladığımız birkaç şairin, bugün birer cevher fukarası olduklarını hüzünle görmüyor muyuz? Onları birkaç güzel mısranın başı için göklere çıkaran zavallı sözde tenkitçilere ne demeli? Bu tenkitçiler bu kabiliyetlerin intiharından sorumludurlar.

Bay Şinasi Özdenoğlu bu sözleri acaba bir kere de kendi okudu mu? Memleketimizde birtakım *sözde tenkitçiler* varmış. Demek demin söylediği adam tek başına değilmiş. O *sözde tenkitçiler, birkaç güzel mısranın başı için* birkaç şairi *göklere çıkarmışlar*, böylece onların *intiharına* sebep olmuşlar, yani onların kendilerini büyük görüp artık çalışmalarına engel olmuşlar. Peki, *o sözde tenkitçiler*, beğendikleri mısraların, yahut şiirlerin kendilerince güzel olduğunu söylemeyecekler miydi? "Alkışlarsak o adamlar şımarır, iyisi mi biz beğenmemiş gibi gözükelim!" diye somurtacaklar mıydı? Bay Şinasi Özdenoğlu onların *sözde münekkit*, beğendikleri şairlerin de *cevher fukarası* olduklarını söylüyor, demek kendisi eleştirmeciliğe girişiyor. Bu yargılarının doğru olduğuna elbette inanıyordur. Öyle ise neden: "Eleştirmeci mi arıyorsunuz? İşte ben varım" demiyor?.. Birbirini pek tutmuyor söyledikleri. Ama zarar yok, konuşması tatlı tatlı okunuyor, eğlendiriyor insanı.

Yeryüzü'nün 15 Aralık 1951 sayısında Bay Ahmet Ceyhan, "Eski Şiirimizin Sosyal Tarafları ve Fikret" adlı bir yazıda Tevfik Fikret'i övüyor, o şairin büğünkü anlayışımızda büyük bir etkisi olduğunu belirtmeye çalışıyor. Tevfik Fikret'in şiirlerini artık pek okuyamıyoruz, *Rübab-ı Şikeste* de, *Halûk'un Defteri* de bize çok uzak geliyor, Nedim'den, Bakî'den, belki Şeyhî'den daha uzak. Dili çok eskidi de onun için. Divan şairlerinin dili onunki kadar eskimedi, kelimelerini anlamasak bile sesi duyuyoruz, oysaki Tevfik Fikret'in şiirlerinde bize öyle yakın gelen bir ses yok... Gene de Fikret'in büyük bir şair olduğunu unutmamalıyız. Ondan önce Türk edebiyatının batı edebiyatları yoluna girmesini isteyenler olmuştur, ama o adamların hiçbiri bunu yapamamıştır. Tevfik Fikret'in şiiri ile biz batıya uymuş olduk. Tevfik Fikret edebiyatımızı ikiye ayırdı: Doğulu Türk edebiyatı, batılı Türk edebiyatı. Ondan beri de, ne dersek diyelim, eskiye tamamıyla dönemiyoruz, yavaş yavaş da olsa batı edebiyatı yolunda ilerliyoruz. Böyle bir devrimi başarmış olan bir şairi kimse küçümseyemez. Bay Ahmet Ceyhan'ın yazısından birkaç satır alacağım:

Acınmakla, üzülmekle sosyal olaylara daha iyi bir şekil verme amacı arasında elbette büyük fark vardır. Biri kötülükler varacakları noktaya ulaştıktan sonra duyulan zayıflık hissidir. Diğeri ise mücadele azmidir ve adamı kötümserliğe değil, iyimserliğe götürür.

Bay Ahmet Ceyhan "iyimserlik" diyor, "kötümserlik" diyor, çok iyi! Ama neden şu "diğer" kelimesinin yerine "öteki, öbürü" gibi Türkçe sözleri kullanmıyor? Fikret'in acınmakla yetinmediğini, şiirimizi şekil, kalıp bakımından da yenileştirdiğini anlattıktan sonra diyor ki:

Günlük hayatında devrin çıkara dayanan politikasına karışmayan, buna mukabil harplere, insan yığınlarının sefaletlerine karşı, yabancıların ekmeğine tereyağı süren iktidarlara karşı, irticaa karşı gelebilen Fikret eski şiirimizin bir yandan ferdi, bir yandan merhameti kâfi bulan pasif havası içinden sıyrılmış, ne yaptığını bilen bir şair olmuştur.

Anlaşılıyor ki Bay Ahmet Ceyhan için ancak toplum davalarına karışan şairler ne yaptıklarını bilen kimselerdir. Yani şair, sanatını bir davanın hizmetine bağlayacak, sanatından önce o davayı düşünecektir. Bay Ahmet Ceyhan gibi düşünenlerle anlaşamayacağımı biliyorum, gene de Tevfik Fikret'i sevip övmesine sevindim. Yazısında "ıstırap" kelimesini, yanılmıyor-

sam, üç defa kullanmış, üçünde de "ızdırap" diye "d" ile yazmış. Yalnız o değil böyle yazan, daha başka yazılarda da görüyorum. Demek o kelime, yaşayacak olursa, *t*'si, Arapçasındaki *tı*, *d* olacak.

O derginin 1 Ocak 1952 sayısı "Kubilây'ı Anarken" adı bir yazı ile başlıyor O yazının son satırlarını alacağım:

Memleket aydınlarının, bütün yurtseverlerin... ölümünün 21' inci yıldönümünde Kubilây'ı hürmetle anarken irtica ile mücadeledeki sorumluluğunu bütün ağırlığı ile omuzlarında hissetmesi gerektir.

Gene o sayıda Bay Memet Fuat'ın (adını kendisi böyle yazıyor), Shakespeare'den bir manzum çeviri denemesi var: Duraksız on dört heceli mısralar. Şöyle olmuş:

Altın! sapsarı, pırıl pırıl, değerli altın! —Şu kadarcığı bunun karayı ak, çirkini —Güzel, yanlışı doğru, aşağılığı asil, —Yaşlıyı genç, korkağı yiğit eder. Ah! sizler —Tanrılar! neden bu? nedir bu, tanrılar? Neden —Rahiplerinizi, size hizmet edenleri —Bu, isterse eğer, yanınızdan alıp gider; —En güçlü kuvvetli bildiklerimizin bile —Çeker alır yastığı başlarının altından...

Böyle devam edip gidiyor. Doğrusunu söyleyeyim: Bu sözlerde ben birer mısra zevki tadamadım. Bence nesir bundan ahenkli olurdu. Ama Bay Memet Fuat'ın bu yolda çalışması iyi olur, giderek belki daha iyi bir sonuca varır.

Varlık'ın Ocak 1952 sayısında Orhan Hançerlioğlu ile bir konuşma var. O yazar, hangi eserleri okuyarak yetiştiğini anlattıktan sonra diyor ki:

Şimdi ise Yunan ve Latin klasiklerini yeniden inceliyorum. Türk düşünce rönesansının, tıpkı Avrupa'da olduğu gibi, Yunan ve Latin temelleri üzerinde kurulabileceği yolunda bir inancım var. Bu klasikleri bana zamanında aşılamamış oldukları için, kendilerinden özür dileyerek söylemek zorundayım, edebiyat hocalarımı ömrümce affetmeyeceğim.

Orhan Hançerlioğlu bence de haklıdır: Çocuklarımızı Yunanlıların, Latinlerin eserlerini okutarak yetiştirmeliyiz, bunun içinde okullara Yunanca ile Latinceyi koymalıyız. Ne yapalım ki bunu günümüz insanlarına kabul ettirmek çok güç. Ben, otuz yıldan beri, zaten öyle düşünenlerden başka kimseyi kandıramadım.

Edebiyatımızın gelişmesi için neleri gerekli görüyorsunuz? sorusuna Hançerlioğlu şu cevabı veriyor:

Gelişme, bölünmez bir bütündür... Edebiyatımız da, öteki

sanatlarımız da ancak cemiyetimizle birlikte ve bir bütün olarak gelişebilir. Bunun için de milletçe mistik ve skolastik düşünce sistemini bir an önce geldiği yere gönderip Garbın yapıcı, tartışıcı, yaratıcı ve araştırıcı düşünce sistemini benimsememiz gerekiyor. Tek çıkar yol budur ve bundan başka hiçbir yol yoktur.

Derginin gene o sayısında Hikmet Dizdaroğlu'nun "Dil Tartışmaları" adlı iyi, olgun bir yazısı var. Dil devrimini savunanların o yazıyı okumalarını öğütlerim.

Yeditepe'yi, *Kaynak*'ı, *Kervan*'ı, *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'ni *Beş Sanat*'ı okudum. *Yeditepe* kitap yayınlarına da başlamış, çok sevindim.

(Şubat 1952)

5

Varlık'ın şubat sayısında Yaşar Nabi, "Bir Genç Şaire Mektup" adlı yazısında günümüz şairlerini, serbest nazmı savunuyor. O genç şair, birkaç şiiri ile birlikte gönderdiği mektupta şöyle demiş:

Şimdi moda olan tarz benim yazdığım değil. Hayatın her cephesinde olduğu gibi asrımızda her şey kolaylığa, basitliğe doğru gidiyor. Tabii şiirde de bu ruh hâkim: İlhamı kolayca ifade edilivermek, ifade edişte her türlü güçlüklerden, şekilden, hünerden kaçınmak.

Yani o delikanlı, serbest nazmın kolay, vezinli kafiyeli şiirler yazmanın ise güç olduğunu sanıyor. Hele aruz!.. O vezni kullanmak olsa olsa büyük ustaların elinden gelir. Kendisi de beceriyormuş o işi. Demek ki...

Büğün pek çok onun gibi düşünenler. "Düşünenler" dedim ya, bana bir tuhaf geldi. Bu düşünce düşünmekten değil, düşünmemekten doğar da onun için. Bir adam o kurallara uyarak, onların sağladığı kolaylıklardan faydalanarak yazılar yazıyor, onun yaptığı zor bir iş. Beri yanda başka bir adam, kurallara

uymaksızın, salt kendi emeği ile bir ahenk bulmaya çalışıyor, onun yaptığı iş kolay... Buna "düşünmemek" denmez de ne denir?

Şunu da söyleyeyim: Vezinli kafiyeli şiirler yazmanın mutlaka kolay olduğunu ileri sürmüyorum: Güzel bir biçim, şekil yaratmak daima zordur, ancak birkaç kişinin elinden gelir. Ama o delikanlı belli ki *biçim* ile *kalıp*'ın bir olduğunu sanıyor. Vezinli kafiyeli yazdınız mı, bir biçim yarattınız demektir... Nerede o bolluk, a iki gözüm? Kendisine iki beyit söyleyeyim, ikisinin de mazmunu bir. Biri Nedim'in: *Ben olsam, mutrib olsa, bir kenâr-i cûybâr olsa... — Hoş imdi bir de farzâ bir cüvan-i şivekâr olsa!* Öteki Galip'in: *Daha ziyadesine yok tahammülü bezmin: — Mey ôla, mutrib ola, tut ki bir de dilber ola!* İkisi de vezinli, ama birinde biçim var, ötekinde yok. O iki beyti bir okusun, düşünsün onların üzerinde, *biçim*'in ne demek olduğunu o zaman sezer belki, sezer de serbest nazımla söylenmiş şiirlerin mutlaka biçimsiz olmadığını anlar. O kadarla da kalmaz, kendisinde de belki gerçek biçim kaygısı belirir: *Şimdi moda olan tarz benim yazdığım değil* gibi yanlış cümleler kurmaz, *Şiirde de bu ruh hâkim* gibi basmakalıp sözlerden kaçınır.

Yaşar Nabi o delikanlıya iyi öğütler veriyor, diyor ki:

Bakın, mesela siz, kafiyeli vezinli yazdığınız için çok çalıştığınıza kanisiniz de, zamanımızın gerçek ustalarının süsten ve ve gösterişten kaçınan şiirlerini şöyle bir hamlede çırpıştırıverdiklerini sanıyorsunuz. Ama, otuz altı yaşında ölen Orhan Veli'nin -hani şu kolay şiirler çığırını açmış olan Orhan Veli'nin- bütün şiirleri küçük bir cilde sığdığı halde, bakın, maşallah siz, neşrettiğiniz ilk kitabınızdan sonra elinizde dört kitaplık şiir birikmiş olduğunu haber veriyorsunuz. Halbuki yaşınız ne, başınız ne?.. Bu kıyaslama, kolaylığa, şu hor gördüğünüz şairlerden fazlaca iltifat ettiğinizi göstermez mi?

"Bugün şekle irtica gözüyle bakıldığı için..." diyorsunuz. Kim demiş onu? Yanlış. Şekle değil, bayatlamış, kokmuş, tiksinti verecek kadar hâyîdeleşmiş bir şekle karşıdır günümüz şairinin hınzı.

Yaşar Nabi de burada "şekil" diyeceğine "kalıp" dese daha iyi ederdi. Ama haklı. Günümüz şairi *biçim*'den kaçmıyor, ancak eskimiş kalıplardan kaçıyor. Kalıplara da bir hınzı yok. İşte, Cemal Yeşil rübailer yazıyor, kim onu gerilikle suçlamağa kalktı? Yeni şairlerimizin iyileri, onun da kendilerinden olduğunu hemen anladılar, Cemal Yeşil rübai kalıbı içinde yeni sözler söy-

ledi, sözlerine güzel bir biçim verebildi de onun için.

Yaşar Nabi o delikanlının şiirlerini okumuş, beğenmemiş, şöyle diyor:

Şiirlerinizi okudum. Bunlarda yeni bir ses yok, taze bir hava yok. Bize görülmemişin, duyulmamışın hissini verecek bir şeyler yok. Şekil şekil diyorsunuz ama, şekil araştırması da yok onlarda. Sadece sizden öncekilerin hazırladıkları şekil kalıpları içine yerleşivermişsiniz. Kendiniz için titiz bir münekkit olamamışsınız. Bir sanatçı için en büyük tehlike bu. Elinden çıkan her yazıyı beğenmek, her yaptığını kusursuz bulmak, ona, daha iyiye varmak için daha büyük sıkıntılara katlanmak, yazdığını on kere bozup yeni baştan yazmak zahmetine girmek ihtiyacını duyurmaz. Tembelliğe alıştırır adamı. Genç yaşında beş kitaplık şiir yazan şairin tembelliğinden bahsedilir mi demeyin. Tembelliğin bir de bu türlüsü vardır. Bir şiiri on kere yeni baştan yazacak yerde on şiir döktürmek, tembelliğin bir çeşididir bence. Kolaylığa kapılmadan şekle ehemmiyet vermemenin açık delilidir.

Yaşar Nabi'nin bu çok doğru sözlerini yalnız o delikanlının değil, öteki şairlerimizin yazarlarımızın da okuyup üzerinde düşünmelerini çok isterim.

Gene o sayıda Necip Alsan'ın "Osmanlı Kültürü Üzerinde Düşünceler" adlı bir yazısı var. Necip Alsan "Osmanlıdaki bilgi yokluğu"nun sebeplerini araştırıyor, bir yerde şöyle diyor:

Bütün tarih boyunca halk yararına olmayan düzenlerde maddi yoksulluk, maddi yoksullukla beraber din taassubu, din taassubuyla beraber bilgi düşmanlığı, bilgi düşmanlığıyla beraber toplumca hep birden balış atbaşı gitmişlerdir. Bütün tarih boyunca inkılapçılar Atatürk gibi bilgi dostluğu; inkılap düşmanları da taassup dostluğu etmişlerdir. Bütün imparatorluklarda umutsuz kalan halk kaderci olmuş, felsefeler müspet düşünceden kaçarak tasavvufa sığınmışlardır.

Güzel bir yazı Necip Alsan'ın yazısı. Ama o yazar niçin "toplum" dedikten sonra "sosyal" sözünü de kullanıyor? Ya biri, ya öteki, yoksa dilimiz kırpıntı bohçasına döner.

Haldun Taner'in dediklerinden de bir parça alacağım. *Edebiyatımızın gelişmesi için neleri gerekli görüyorsunuz?* sorusuna şu cevabı veriyor:

Hebbel, sanatkârı ipekböceğine benzetmişti. "Pamuklu çamaşırlar moda olmakla ipekböceği nasıl koza yapmaktan vazgeçmezse sanatkâr da rağbete filan kulak asmayıp kendi köşesin-

de bildiği gibi kozasını yapmalıdır" der. Eskiden çok beğendiğim bu söze şimdi pek iştirak edemiyorum. Sanatkâr ne azizdir, ne insanüstü bir varlık. Feragatin de bir haddi olmak iktiza eder. Mürekkep kaleme ne ise; başarı ve takdir görme hissi de yazara odur. Kalemini o işletir, kâğıt üzerinde o kaydırır. Hiç alaka görmeyen bir sanatkârdan ben pek iyi bir şey çıkacağını sanmıyorum. Halkla, geniş okuyucu kitlesiyle temas ilk şarttır. Okuyucusu üç bini aşmayan dergiler bu işe kâfi gelmiyor. İstedikleri, biraz hüsnüniyet gösterebildikleri ve gerçek sanatkârları içi geçmiş kof kıymetlere tercih edebildikleri gün gazeteler bu fonction'u çok daha iyi başarabilirler. Neşriyat müdürlerinin dillerine doladıkları "Ne yapalım halk öylesinden hoşlanıyor" tevili ancak halkın önüne daha iyisini sürüp menfi netice aldıktan sonra meşru olabilir. Bence genç istidatların çoğunu daha başlangıçta kırıp gücendiren işte bu inatçı -ve hatta mürettep diyebileceğim- alakasızlıktır.

Böyle diyor Haldun Taner. Bu sözlerin biribirini tutmadığını bilmem kendi de görmüyor mu? Bir düşünelim: *Okuyucusu üç bini aşmayan dergiler* yazarın, sanat adamının *halkla, geniş okuyucu kitlesi ile temas*'ını sağlayamıyormuş. Bir kere şunu söyleyelim: Üç bin okuyucu, bizde, büyük bir şeydir. Ama onu geçelim, diyelim ki Haldun Taner haklıdır. Buna çare olarak ne gösteriyor? Sanat adamlarının yazılarını gazeteler bassınlarmış, gazetelerdeki yazı işleri müdürlerinin: "Halk bunlardan hoşlanmıyor" demeleri lafmış, "halkın önüne daha iyisini sürüp" sonuca bakmak gerekmiş. Peki! Bu yapılmıyor mu? Hani "okuyucusu üç bini aşmayan" dergiler o yazıları basmıyor mu? Demek halkın önüne sürülüyor, halk da ilgi göstermiyor. Gazetelerin okuyucuları daha çok, ama o okuyucular, içinde sanat adamlarının yazıları bulunan gazeteyi alınca o yazıları okumak zorunda mıdırlar? Diyelim ki Haldun Taner'in bir hikâyesi, elli altmış bin okuyucusu olan bir gazetede çıktı, o hikâyeyi elli altmış bin kişi, bilemediniz, yarısı okur mu? Okumaz, gazete hikâye okumak için alınmaz ki! Okuyacak olanlar gene iki üç bini aşmaz. Öyle ise gazeteler, sanat adamlarının "halkla, büyük okuyucu kitlesi ile" değinmesini nasıl sağlayabilir?

Haldun Taner'in bütün Arapça sözlere düşkünlüğü var, "iktiza eder" bile diyor. Yalnız onlara değil, Frenkçe düşünmeyi de seviyor: "Mürekkep kaleme ne ise; başarı ve takdir görme hissi de yazara odur" cümlesini, Fransızcaya çevirmeden, öyle sanıyorum, kimse anlayamaz. Ama büğünün okurları böyle Türk-

çeye benzemez sözlerden hoşlanıyorlar, Haldun Taner başarıya ermenin, beğenilme duygusuna ermenin yolunu bulmuş, artık kozasına çekilmez.

Okurlarımızın yukarıdaki yazıyı anlamalarını kolaylaştırmak için şunu da söyleyelim: Haldun Taner "aziz" sözünü "evliya" manasında kullanıyor. Fransızca hocaları öyle öğretir.

Hisar'ın şubat sayısında Munis Faik Ozansoy, bütün yazarlarımızın pek sevdiği bir konudan, bizde eleştirmeci yokluğundan, eleştirme yokluğundan açıyor. Önce tebrik edeyim Munis Faik Ozansoy'u: Yazısının adı: "Yine Tenkit Üzerine". "Dair" demekten kurtulmuş, dilerim, "ait"ten de kurtulsun, yabancı sözlerin hepsinden kurtulsun. Şöyle başlamış yazısına:

Yeni yılın eşiğinde, 1951'in bize bıraktığı edebi miras üzerinde düşünürken, en cılız tarafımız yine tenkittir demiş; hatta, daha ileri giderek, bütün bir sene içinde kafalarımızın herhangi bir fikir ve sanat davası düşündüğünü ispat edecek bir eser gösterebilir misiniz? diye sormuştum. Gösteren olmadı, çünkü yoktu. Bu derde bugün de, bir kere daha, dokunmak istedim.

Duralım biraz burada: Munis Faik Ozansoy sormuş, cevap alamamış. Peki, ya cevap verebilecek olanlar onun yazısını okumadılarsa? Gene o yazısında kendisi de:

Düşünmüyor, okumuyor, yalnız yazıyoruz. Düşünmüyoruz ki kendimize göre bir fikrimiz, okumuyoruz ki başkalarının düşünceleri hakkında bilgimiz olsun demiyor mu? Öyle ise onun yazısını da okumamışlardır, onun için cevap vermemişlerdir. Öyle sanıyorum ki cevap vermek, "bütün bir sene içinde kafalarımızın herhangi bir fikir ve sanat davası" ile uğraştığını gösterecek yazılar yazılmış olduğunu söylemek kolaydı. 1951 yılında bütün dergilerimizde, *Hisar* da içinde bütün dergilerimizde, hatta gazetelerimizde, fikir, sanat davaları üzerine birtakım yazılar çıktı. İyi şeyler miydi? O başka. Ama yazıldı.

Munis Faik Ozansoy diyor ki:

Gerçekten, sayısız şairlerimiz, birkaç hikâyecimiz, bir iki romancımız var da niçin tek bir münekkidimiz yok? Aman kimse alınmadan, başkaları itiraz etmeden sözümü ben düzelteyim: Münekkidimiz değil, tenkidimiz yok diyecektim. Evet, münekkitlerimiz, hem de ünlü, yetkili münekkitlerimiz de var, fakat, buna rağmen, hâlâ edebiyatımızda tenkit, batının anladığı manada edebi tahlil ve tenkit eseri yok.

Yazık değil mi? Kıyıvermiş arkadaşlarına. *Hisar*'da birçok eleştirme yazıları çıkıyor, bunlar arasında Munis Faik Ozan-

soy'un şiirleri üzerine olanlar, onları çözümlemeğe çalışanlar, bütün erdemlerini, inceliklerini gösterenler de oldu. Munis Faik Ozansoy beğenmemiş mi onları? O arkadaşlarına: "Hayır, anlamıyorsunuz, anlatamıyorsunuz benim eserimin değerini!" demek mi istiyor? Onlar, *Hisar* eleştirmecileri, Munis Faik Ozansoy'un şiirlerini beğenerek, severek çözümleyen eleştirmeciler, "Yine Tenkit Üzerine" yazısını okuyunca kim bilir ne üzülmüşlerdir!

Yazı şöyle bitiyor:

Bu şartlar içinde, kendimize seçtiğimiz ad ister şair, ister romancı, ister münekkit olsun, eserlerimize kafamızın boşluğundan başka hiçbir şeyin aksedemeyeceği tabiidir. Şairsek, veznin, kafiyenin -yahut yenilerde olduğu gibi- nüktenin yardımıyla fikirsizliğimizi az çok gizleyebiliyoruz. Fakat nesirlerimizde kafamızın boşluğu, apaçık, görünüyor. Üstelik müsamahamız da yok. Kendimizde olmayanı başkasında görünce, içimizdeki haset hemen inkâr şekline girerek yazılarımıza aksediyor. Bizde tenkit, inkârın kılık değiştirmesidir; münekkit de, edebiyatın öteki kollarında -şiirde, romanda, hikâyede, tiyatroda...- başarı gösteremeyenin takma adı.

Düşündürdü beni bu sözler, şöyle dedim kendi kendime: "Munis Faik Ozansoy bizde eleştirme olmadığını söylüyor, bunu söylerken kendisi de bir eleştirme işi görmüş oluyor, eleştirmecilerin yazdıkları eleştiriyor, bir eleştirmemiz olduğunu "inkâr" ediyor. Böyle bir yazıda: *Kendimizde olmayanı başkasında görünce, içimizdeki haset inkâr şekline girerek yazılarımıza aksediyor* demeğe nasıl dili varıyor? Bu "inkâr", bir "itiraf" olmasın?

Bilirsiniz, ben "ve"yi sevmem, yıllardan beridir de hiç kullanmam. Nerede görsem, sinirime dokunur. Yazarlarımız da onu boyuna kullanır dururlar: Cümlenin ortasında, başında. Bazen, üst yanını siz anlayasınız diye, bir "ve..." ile sözü kestikleri de olur. Ama büğüne değin "ve"yi kafiyede görmemiştim, olmaz da sanıyordum. Olurmuş. *Hisar* şairlerinden biri "Hâlâ ve Daima" adlı şiirine şöyle başlamış:

Hâlâ rüyalarım kadar yakın ve —Güzel bir hatıra gibi tazesin.— Seni yâdetmekle geçti kaç sene— Söyle, can misalim, bugün nerdesin?

Munis Faik Ozansoy dergisinde yazanlara eleştirmenin ne olduğunu öğretmemiş, bari kafiyenin ne olduğunu öğretsin. "Ve"

ile "sene"yi, "taze" ile "nerde"yi kafiye sayarsanız, şiir değilse bile, kafiyeli sözü ben de söylerim.

Yeni'nin şubat sayısında Vildan Murat tiyatrodan açmış, tiyatrolarımızın azlığından yakınıyor, tiyatrosuz yükselemeyeceğimizi söylüyor, diyor ki:

Atatürk inkılaplarının gelişmekte olduğu, genç demokrat memleketimizde halkı asırların gerilik uykusundan ancak ve ancak okulların yanı sıra tiyatrolar uyandıracaktır. Çünkü biz inanıyoruz ki, tiyatro rahatlık ve zevk içinde halkı yetiştiren mektep... Hayır üniversitedir. Eğitim bakanlığının belediyeler ve halkla işbirliği yaparak tiyatroları açacağı zaman gelmiştir. 63 vilayette perdesini açan 63 genç, Türk tiyatrosu... İşte büyük Türkiye'ye gidecek yol.

Diyelim ki Milli Eğitim Bakanlığı ile belediyeler el ele verdiler, 63 vilayette 63 tiyatro açtılar, Vildan Murat oynanacak oyunlar bulmayı üzerine alıyor mu? Yoksa hepsine de başka dillerden çevrilmiş oyunlar mı oynattıracak? Bizde tiyatro yazarı yetişseydi, tiyatrolar kendiliğinden açılırdı. O zaman gerçekten bir tiyatro anlayışımız da olurdu, başka dillerden çevireceğimiz oyunları iyi seçerdik. Oysaki şimdi: "Amerika'da çok beğenilmiş... Fransa'da çok beğenilmiş..." deyip bizim tiyatrolarımızda da oynatmağa kalkıyoruz, tutmuyor. Vildan Murat, bir toplumda tiyatronun kurulması için gerekli şartları düşünmüyor, tiyatroyu iri lakırdılarla savunmağa kalkıyor: *Tiyatro rahatlık ve zevk içinde halkı yetiştiren mektep... Hayır üniversitedir* demek, bir şeyi başka bir şeye benzetmek, o şeyin gerekli olduğuna kimseyi kandıramaz. Tiyatro okul değil, tiyatrodur, kimse de tiyatroya okula gidiyorum diye gitmez, gülmeğe gider, acıklı bir oyun görüp ağlamağa gider, eğlenmeğe gider, vakit geçirmeğe gider. "Tiyatro okuldur" deyip de ötekini berikini tiyatrodan soğutmak mı istiyorsunuz? Vildan Murat yazısının bir yerinde: *Din ve cehalet baskısı altında olan, yarı aydını çok olan milletler sanattan korkarlar* diyor. "Yarı aydın... Yarı aydın..." diye öteden beri duyuyoruz ya, aydının tümü ne türlü olurmuş, onu bir gösteren çıkmadı. Bu "yarı aydın" sözü, çevremizdekileri küçümsemekten, yani kendimizi beğenmekten gelir, kaçınmalıyız bundan, kaçınmalıyız da böbürlenmeksizin bu ülke için çalışmalıyız.

Gene o sayıda Oktay Rifat'ın Baudelaire'den çevrilmiş bir şiiri var: "Yoksulların Ölümü". Oktay Rifat'ın kendini de, şiirlerini de çok severim, bu çevirisini de yerecek değilim. Ama

öyle sanıyorum ki Oktay Rifat, Baudelaire'in şiirlerini çevirmemelidir, kişilikleri, mizaçları biribirine uymuyor.

Yeryüzü'nün 1 Şubat sayısında Lütfi Erişçi ile bir konuşma var. *Milli Eğitim Bakanlığı klasikler yayınlarının, kültür hayatımızın gelişmesinde, sizce önemi olmuş mudur? Bu yayınların bugünkü durumu sizi tatmin ediyor mu?* sorusuna Lütfi Erişçi şöyle cevap veriyor:

Milli Eğitim Bakanlığı dünya klasikleri tercüme yayınlarının, her şeye rağmen kültür hayatımızın gelişmesinde menfi rolü olduğu iddia edilemez. En aşağı elli sene geç kalmış olan bu hareket gerçi bir maksatla yapılmamış, hakikaten faideli bir şekil ve plan içinde devam etmemiştir. Antikite ve diğer devirlere ait birçok lüzumsuz eserler aktarılmıştır. Bugün ise tercüme yayınları müspet bir yola değil bilakis ihmale ve reaksiyoner eserler çevresinde kalmaya mahkûm edilmiş bulunmaktadır.

"Antikite ve diğer devirlere ait birçok lüzumsuz eserler..." sözü, ne yalan söyleyeyim, beni korkuttu. Bir kere "diğer" gibi, "ait" gibi sözleri sevmem, onun için. Onu da geçelim, ilkçağdan kalma eserlerin hangileri gereksizdir, bilmiyorum. Daha doğrusu anlıyorum: Lütfi Erişçi kendi düşüncelerine uymayan eserlerin dilimize çevrilmesini gerekli bulmuyor, elinden gelse yasak edecek, herkese kendi düşüncelerini kabul ettirecek, bundan sonra yetişecek olanlara da yalnız kendi düşüncelerinin, yalnız kendi inançlarının aşılanmasına izin verecek.... Bundan korkmazsınız da neden korkarsınız? Ortaçağa gidiş... Hep bunu istiyorlar. Kendileri hürriyet ihtiyacını duymuyor, başkalarının da duymasını anlamıyorlar. Bunun için *bu hareket bir maksatla yapılmamıştır* diyorlar. Hayır, soyyapıtlarm, yani *classique eserlerin* dilimize çevrilmesinde bir erek güdülmüştür: Bu ülkenin kişilerine, çocuklarına: "İşte, insanlar şimdiye değin bunları düşünmüşler, yazmışlar, siz de bunları okuyup o düşünceleri öğrenin, beğendiklerinizi benimseyin, inançlarınızı, düşüncelerinizi kendi kendinize kurun" denilmiştir.

Sonra da Lütfi Erişçi, "gerçek bir sanat" dergisinin *hürriyet düşmanlığı* ile savaşması gerektiğini söylüyor. Birtakım eserlerin "lüzumsuzdur" diye dilimize çevrilmesini yersiz bulan bir yazar, "hürriyet düşmanlığı" derken ne anlıyor acaba? Kendi yaptığı da hürriyet düşmanlığı değil midir?

O derginin 15 Ocak sayısında bana çatan bir yazı vardı, yarısı da Bay Yırcalı'yı övüyordu. Ama o yazı okurlarımı ilgilendirmez, beni de...

Yeditepe'nin şubat sayısında Bay Sabahattin Eyuboğlu'nun "Siyah-Beyaz" adlı bir yazısı var, şöyle başlıyor:

Anadolu'nun büyük şehirlerden uzak bazı dağ köylerinde her sene kış ortasında Sayacılar adı ile bir şenlik yapılırmış. Köyün delikanlıları, hayvan postekileri giyerek, evlerden yiyecek toplar, bir yerde geç vakte kadar eğlenirlermiş. Bu eğlence esnasında garip bir temsil verilirmiş: Biri simsiyah, biri bembeyaz giymiş, iki adam ortaya çıkarmış. Beyaz adam nur yüzlü ve sevimli, siyah adam iblis suratlı ve korkunç olurmuş. Bu iki adam arasında bir kavgadır başlarmış. Siyah adam, beyaz adamın yanında sessiz duran bir kadını elinden alır ve beyaz adamı öldürürmüş. Bir müddet sonra köylüler beyaz adamın ağzına meyveler koyarlarmış. Beyaz adam dirilir, siyah adamı öldürür, kadını da geri alırmış.

Bay Sabahattin Eyuboğlu bunu Bay Kudsi Tecer'den dinlemiş, o günden beri de bütün sanat eserlerini bu "kara-ak" düşüncesi arkasından görür olmuş. Oyunlarda olsun, romanlarda olsun, Bay Sabahattin Eyuboğlu için, bir yanda ak, bir yanda da kara varmış, bunlar biribiriyle çarpışırmış. Rahat bir görüş! Çocukluğumuzda Mınakyan Efendi'nin oyunlarına giderdik, orada da "ak" Mınakyan Efendi'nin karşısında "kara" Aleksanyan Efendi olurdu. Frenkçede "melodrame" mı ne diyorlar? İşte o. Kişinin dünya görüşünü yalınlaştırıverir, yavanlaştırıverir. Ak ile kara arasındaki bütün renkleri kaldırır da onun için... Bay Sabahattin Eyuboğlu Flaubert'in *Madame Bovary*'sinde de o ak ile karayı bulmuş, diyor ki:

Flaubert'in Madame Bovary'*sinde siyah: Koca; beyaz: Karısıdır. İki kutup aynı dam altına girmiştir. Romanın bütün hadiseleri bu tezattan doğuyor. Her iki tip, gene aynı derecede kuvvetlidir. Flaubert bütün şöhretini belki de, bütün nefretine rağmen, Doktor Bovary'yi büyük itina ile ve karısının tam zıttı olarak tasavvur etmiş olmasına borçludur. Çünkü* Madame Bovary'*nin mevzuu, sadece bir kadının kocasını aldatmasıdır.*

Bu sözleri okuyunca insan düşünmeğe başlıyor: Bu mudur *Madame Bovary*? Bir kadının, kocasından başka erkeklerle sevişmesini mi anlatıyor? Birtakım hayallere, hülyalara kapılıp da gerçeği göremeyenleri söylemez mi? Ne Charles Bovary kötü bir kişidir, ne de Emma iyi bir kişi... Bay Sabahattin Eyuboğlu birinin kara, ötekinin ak olduğunu nereden çıkarmış? Her şeyi bir düşünce arkasından görmeğe başlarsanız, sonu böyle olur işte.

Şunu da söyleyeyim: Çoktandır Bay Sabahattin Eyuboğlu'nun yazılarını okumuyordum, arkadaşlarından Türkçe sözlere özendiğini işitmiştim. Bu mu onun Türkçeye özenmesi? "Beyaz" yerine "ak", "siyah" yerine "kara" bile diyemiyor. Oysaki burada "beyaz" ile "siyah" doğru değil, "ak" ile "kara" demeli.

Derginin gene o sayısında Melih Cevdet Anday'ın "Bu Gelen Gün" adlı küçük bir şiiri var, hoşuma gittiği için buraya alıyorum:

Bütün iş bu gelen günde — İçim titriyor sevinçten — Biraz, biraz daha derken — Ortalık güneşler içinde.

Yaşar Nabi'nin "Bir Genç Şaire Mektup" yazısıyla başladık, Baki Kurtuluş'un "Genç Bir Şaire Mektup" yazısıyla bitirelim. Bu ikinci mektup *Pazar Postası*'nın 3 Şubat sayısında çıktı, şöyle başlıyor:

Tanımıyorum seni, doğrusu, tanıyacağımı da pek sanmam. Ancak sana, birtakım büyük yazarlar mektup yazıyorlar. Sana, yıllanmış tecrübelerine dayanarak, birtakım öğütler veriyorlar. Bunun için sana, ilk ve son olarak bir mektup yazmak istedim.

Baki Kurtuluş, o *birtakım büyük yazarların genç şair*'i ille yolundan döndürmek istemeleriyle, vezinli kafiyeli yazıyorsa vezinsiz kafiyesiz yazmasını, vezinsiz kafiyesiz yazıyorsa vezinli kafiyeli yazmasını öğütlemeleriyle eğleniyor, diyor ki:

Biliyorum, gençsin, üstadların bu fikir cephelerine de inanman, yolunu onların çizdiğine göre tayin etmen gerektir. Böyle yapmazsan büyük şair olamazsın; olamazsın ya, dostum, bir öğütten uzak olarak, bana göre sen, asıl bunları dinlersen, sadece büyük değil, şair de olamazsın.

Böyle gidiyor Baki Kurtuluş'un yazısı, insanı eğlendiriyor, belli ki kendisi de eğlenerek yazmış, yazı bir sevinç olmuş kendisi için... Tanımıyorum kimdir, ama bu yazısına bakarak iyi bir yazar olacağını umuyorum.

(Mart 1952)

6

Ufuklar yeni çıkmağa başladı, eski *Yücel*'cilerin bir kolu çıkarıyor onu; ama *Yücel* büyükçe bir dergiydi, *Ufuklar* ise küçücük. Olsun, bir dergi boyundan büyük işler görebilir, bunun için *Ufuklar*'ın düşünce alanına, edebiyatımıza yararlıkları olacağını umarız. Mart sayısının başsöz'ünde şöyle deniliyor:

Bir derginin çıkması ne demektir?

Edebiyat, fikir, sanat, ilim, teknik gibi türlü alanlarda her gün değişmeler olmaktadır. Eserler yazılmakta, sanatkârlar yetişmekte, keşifler yaşamayı değiştirmekte, yeni hayat şartları düşünüşe tesir etmektedir. Dergiler günü gününe bu değişiklikleri göstermek içindir. Dergilerin baş işi budur. Bir dergi ait olduğu alanın inkılap halinde bulunduğunu kabul ediyor demektir. Yoksa bir söyleyeceği kalmaz, susması gerektir. Buna göre bir derginin gününe, alanına ayna olmasını istemeliyiz.

Bana öyle geliyor ki bu sözler çok su götürür. Edebiyat, fikir, sanat, bilim alanlarında boyuna değişmeler mi vardır? Olsa bile her dergi bunları mı gösterir? Okurların beğendikleri, sevdikleri birtakım yazarların yeni eserlerini yayımlamakla yetinen dergileri ne yapalım? Bir değerleri yok mudur onların? *Ufuklar*'ı çıkaranlar yalnız savaş dergilerini mi kabul ediyor?

Bu kadarla da kalmıyorlar, diyorlar ki:

Değişiklikleri gösterirken değerlendirmek de dergilerin yaptığı bir iştir. Alanındaki her şeyi aksettirmemek, ancak bilinmesinde fayda gördüğü değişiklikleri haber vermekle esasen bir seçim yapıyor, yani olayları bir değer süzgecinden geçiriyordur.

Anladığıma göre *Ufuklar*'ı çıkaranlar bu sözleriyle okurlarını yönetmeğe kalkıyorlar. Bir dergi değişiklikler arasında ancak kendisinin beğendiğini, gerekli bulduğunu okurlarına bildirecek, ötekileri anmayacak, anlatmayacaktır. Öyle ise istedikleri bir savaş dergisi de değildir, bir öğreti dergisidir, okurlara bir inanç aşılayacak dergidir. Günün olayları, düşünceleri içinden bir kısmını seçecek, onları bildirecek, onları değerlendirecek, ötekilerin sözü olmayacak... Doğrusunu isterseniz her derginin yaptığı budur, ama bunu açıkça söylemez. İnkâr eder demiyorum, bilmeden yapar. Birtakım olayları, kendinin önemli bulduğu olayları söylerken, alanındaki bütün olayları söylediğini sanır. *Ufuklar* öyle değil, bu işi bilerek yapacak, birtakım

olayları işine gelmediği için söylemeyecek, bunu da bilerek yapacak...

Bunları yeni dergiyi kötülemek için söylemiyorum, ben severim öyle dergileri, onların söylemediklerini başka dergileri okuyarak öğrenmeğe çalışırım. Ama bu çeşit dergiler hangi görüşün, hangi öğretinin yayımlayıcısı olduklarını açıkça bildirmelidirler. Değerlendirecekleri olayları hangi ölçülere göre seçeceklerini söylemelidirler. Örneğin Fransızca *Les Temps Modernes* dergisini okurken hangi çığırın sözcüsü olduğunu biliyoruz, *Ufuklar*'ı okurken daha bilmiyoruz.

Vedat Günyol'un "Dilekçe Edebiyatı" adlı bir yazısı var o sayıda. Karanlıkça bir yazı, ama düşündürüyor okuyanı. Vedat Günyol, Mehmet Rauf'un: "Roman bir mazbata-i içtimai olmalıdır» sözünü almış, büğünkü Türk romancılarının, hikâyecilerinin bir "dilekçe çığırı içinde olduklarını" söylüyor. Diyor ki:

Mehmet Rauf'un "Roman bir mazbata-i içtimai olmalı" diye bir sözü var. Ama kendi bunu eserlerine tatbik edememiş. Eylûl *meydanda. Ondan daha gayri içtimai bir mazbataya rastlamak hayli güçtür. Mehmet Raufun yaşadığı devrin diğer yazarları da bu fikrin pek aşinası değiller. Bu itibarla, Cumhuriyet devrine kadar, romanda olsun, hikâyede olsun, gerçek manada "içtimai mazbata" aramak nafiledir. İstiklal Savaşının ertesindeki o ateşli devrenin* Ateşten Gömlekleri*'ne,* Sodom ve Gomorre*'lerine mazbatadan ziyade müdafaaname sözü daha yaraşır.*

Roman ve hikâyede asıl "mazbata" devri, yirmi beş küsur yıl önce başlar. O yılların Hüseyin Rahmileri, Halide Edipleri, Yakup Kadrileri "mazbata" çeşidinin güzel örneklerini verdiler. Bugün de, hâlâ Sonsuz Panayır *ile,* Panorama *ile aynı endişe peşinde görünüyorlar.*

Doğrudur belki Vedat Günyol'un dedikleri, ama Hüseyin Rahmi'nin, birer "içtimai mazbata" sayılacak romanlarının da Cumhuriyet çağı ürünlerinden olduğunu nasıl söylüyor, anlayamadım.

Daha çok yazılar, şiirler var o sayıda. "Dil mürtecilerine ithaf" diyerek Ahmet Mithat Efendi'nin *Dağarcık*'ından da şu parçayı almışlar:

Gele gele Osmanlı kitabeti o dereceyi bulmuştur ki, kaleme alınan bir şeyi ne Arap ne Acem ve ne de Türk anlayamayarak bu lisan yalnız birkaç zat arasında tedavül eder bir lisan-ı hususi haline gelmiş ve azlığın çokluğa tabi olması darb-ı mesel hükmünden iken, bu azlık çokluğu kendisine tabi etmek dava-

sına düşerek nihayet milleti adeta lisansız bırakmıştır... İnsan dilsiz olmaz. Milletimizin terakkisini istersek, her ferdin şakıması için kendilerine kolaylık göstermeliyiz.

Ufuklar bu parçayı, dil devrimine karşı olanların gözü önüne koyduğuna göre kendisi dilin arılanmasma, sadeleşmesine çalışacaktır. Ama neden üzerinde "mecmua" yazılı? İçeride "dergi" diyorlar. Bana öyle geliyor ki biraz özenseler, daha birçok yabancı sözlerden kurtulurlar. *Ufuklar*'ın çok yaşamasını dilerim.

*
**

Bu sayıda bana kalan yer az olduğu için mart ayı dergilerinde çıkan yazılar üzerine düşündüklerimi gelecek sayıya bırakıyorum.

(Nisan 1952)

7

Varlık'ın nisan sayısında Bay Haldun Taner bana "Küçük bir cevap" vermiş. Ben, bu derginin mart sayısında onun bir sözü üzerine düşündüklerimi söylemiştim. Bay Haldun Taner'in yazısını olduğu gibi alıyorum :

Sayın Nurullah Ataç, Varlık'*ın şubat sayısında çıkan sözlerimde bir çelişme yakalamışlar veya yakaladıklarını sanmışlar. Olur, olur. Ben de insanım. Benim de birbirini tutmayan sözlerim olabilir. Kaldı ki mülakat da veriyoruz, boru mu bu? Bana birtakım mühim sualler sorulunca ben de kendimi mühimsemiş, iri laflar edip, koca çamlar devirmiş olabilirim.* Varlık'*a söylediğim o sözleri bu korkuyla yeni baştan okudum. Fakat maalesef -yahut şükürler olsun ki- Nurullah Ataç Bey'in bahsettikleri şekilde bir çelişmeye rastlayamadım.*

Uzun söze ne hacet... Üstat lütfetmişler, benim dediklerimi aynen kendi yazılarının başına koymuşlar. Böylece sağduyu sahibi okuyucular bitaraf bir gözle iki yazıyı da okur, kimin haklı kimin haksız olduğunu kolayca takdir ederler.

Ama ben hâlâ sayın eleştirmecinin şaka ettikleri kanaatindeyim. Elli altmış bin satan bir gazetede çıkan bir hikâyenin iki üç bin kişiden fazla okuyucu bulamayacağı iddiası, ayıp değil ya, pek garibime gitti. Üstat "Gazete hikâye okumak için alınmaz ki" buyuruyorlar. Aksini iddia eden kim? Gazete elbette hikâye okumak için alınmaz. Ama gazeteyi havadisi için alan okuyucu on beş kuruş vermişken pekâlâ hikâyesini de romanını da okur. Nitekim okuyor da... Eğer gazete iyi hikâye koyuyorsa okuyucular da yavaş yavaş iyi hikâyeye alışır, kötüsünü beğenmez olurlar. Gazete de, böylece hem sanatkâra geniş okuyucu kitlesinin "değinmesini" sağlamış, hem de o kitlenin edebi zevkini ve seviyesini yükseltmiş olur. Bu kadar açık bir hakikatin neresine hücum edilir, aklım almıyor.

Görülüyor ki Bay Haldun Taner, "lütfetmemişler, benim dediklerimi olduğu gibi kendi yazılarının başına koymamışlar". Koysalardı, benim dediklerimin yalnız bu olmadığını kendileri de, okurları da görürlerdi.

Cevabının bir sözü çok hoşuma gitti: "Ama gazeteyi havadisi için alan okuyucu on beş kuruş vermişken pekâlâ hikâyesini de romanını da okur" diyor. Son zamanlarda sözün bu kadar tuhafını az gördüm. Dünyada neler oluyor diye merak edip bir gazete alıyorsunuz, on beş kuruşu veriyorsunuz bir kere, artık o gazetede ne varsa, başyazı, havadis, hikâye, ilan, hepsini okuyacaksınız, okumak zorundasınız. On beş kuruş bu! Mülakat boru değil de on beş kuruş boru mu?.. Tanıdıklardan biri vardır, yirmi yıl kadar oluyor, o sırada on beş bin satan bir gazetede edebiyat konuşmaları yazar: "Büğün on beş bin kişi benim yazımı okudu" derdi. Gülerdik o adamcağıza. Bay Haldun Taner hikâyeler yazıyor, bu konuyu da alsın ele, hoş bir şey çıkaracağını umarım.

Kendisine bir şey daha söyleyeyim. İstanbul gazetelerinin en çok satılanlarından biri bir zamanlar Sait Faik'ten hikâyeler alırdı. Sait Faik de, hiç şüphesiz, günümüzün en iyi Türk hikâyecilerindendir. Sait Faik'i o gazete tanıtamadı. O gazete okurlarını iyi hikâyeye alıştıramadı. Sait Faik'i okurlara *Varlık* tanıttı, başka dergiler tanıttı. O gazetenin okurları da, Sait Faik'inkilerden sonra, Sait Faik'inkilerle birlikte, birtakım bayağı yazıları, hikâyeleri okudular. Sorsun bunu Sait Faik'e, baksın doğru değil mi.

Ben, Bay Haldun Taner'in sözlerinde bir çelişme olduğunu göstermekten çok, o yazarın şöyle derlitoplu değil de gelişigüzel

düşünerek konuştuğunu söylemek istemiştim. Cevabı, bendeki o kanıyı değiştirmedi.

Yeditepe'nin nisan sayısında, "Sabahattin Kudret'le bir konuşma" var. Sabahattin Kudret'i ben şair olarak tanırdım, sonra denemeler, oyunlar da yazmağa başladı. Yeni bastırdığı *Şakacı*'yı bana da göndermiş, daha vaktim olmadı, okuyamadım. Konuşmasında çok iyi sözler söylüyor. Hele dil işini çok iyi anlatıyor. Diyor ki :

Dil yenileşmesi, gelişmesi de bence tiyatronun öz kaygılarından biri. Tiyatroda dilin yenileşmesinden yana olmayanların bir bakışta haklı gibi göründükleri bir savunmaları var. Şöyle diyorlar mesela: "Tiyatroda dili yenileştirmek istiyorsunuz. İyi, güzel; ama ellisini aşmış bir oyun kahramanına yeni yeni yerleşmeye başlayan kelimeleri nasıl söyletebilirsiniz? Ununu elemiş, eleğini asmış bir yaşlı kadına on beşinde bir genç kız gibi okul kelimesini söyletebilir misiniz? Gayet tabii hayır, mektep dedirteceksiniz." Böyle söyleyenlere şunu sormalı: Ellisini geçkin bir oyun kahramanına, ilk gençliğinin kelimeleriydi diye "gösterişli" yerine "mutantan", "şarkı söylemek", "türkü mırıldanmak" yerine "terennüm etmek", "şüpheli" yerine "meşkûk" mu dedirteceğiz? Böyle konuşturmayız tabii, bu kelimelere tiyatroda dil yenileşmesini istemeyenler bile dayatamaz. O halde mesela ellisini aşkın bir kişiye neden okul dedirtmeyelim? Sonra sanatın, hayatın katıksız kopyası olmadığını, sanatçının konuşulan dille de yetinmeyip dili güzelleştirmekle de görevli olduğunu hatırlatmalıyız. Yalnız tiyatroda yeni yerleşmekte olan kelimelerin kullanılmaması düşüncesinin doğruluğunu savunanların haklı gibi göründükleri değil de haklı oldukları bir nokta var. Seyirci çoğunluğunun hiç olmazsa bir zaman için yadırgaması.

Sabahattin Kudret onlara şunu da söyleyebilirdi : "Oyunlarınızdaki kişilere kendi alışık oldukları sözleri söyletmek istiyorsunuz. Peki, sizin oyunlarınızda bir Fransız, bir Alaman bulunursa onlara da Fransızca, Alamanca mı söyleteceksiniz? Eski Yunanistan'da, Roma'da Hindistan'da geçmiş olaylar üzerine bir oyun yazıyorsunuz, Türkçe yazmayacak mısınız o oyunu? 'Akhilleus, Odysseus Türkçe bilmezlerdi, Yunanca konuşurlardı' mı diyeceksiniz? Manzum oyunları ne yapıyorsunuz? Siz kimsenin manzum konuştuğunu gördünüz mü? Öyle ise manzum oyunları da kaldıracaksınız..."

Daha çok şeyler söylenebilir tiyatroda yeni dili istemeyenlere. Ama yola getiremezsiniz onları. Niçin mi diyeceksiniz? Bir kere dilimizin değişmesinin gerekli olduğuna inanmıyorlar, gerçekten inanmıyorlar, eski sözleri kullanmak için bin dereden su getiriyorlar. İkincisi, yazdıkları oyunlarda gerçek hayatı göstermek istiyorlar, kişileri de kendi alışık oldukları sözlerle konuşturdular mı, doğruya eriverdiklerini sanıyorlar. Kolay kolay bırakırlar mı bu kolaylığı? Hikâye, roman, tiyatro, bir eserin gerçeği, doğruyu göstermesi için kişilerin her gün gördüğümüz insanlar gibi konuşması, onlar gibi davranması gerekmez, gerçeklik, doğruluk eserin özündedir. Ona erişmek de zordur, ancak birkaç kişiye vergidir bu yeryüzünde.

Sabahattin Kudret iyi söylemiş, iyi söylemiş, ama bilir kendisini sevdiğimi, bir öğüdüm olacak, darılmasın: "On beş yaşında genç kız" diyor, bir kız on beş yaşında da ihtiyar olmaz ya! Ne olur? "jeune fille" diye düşünmesin, Frenkler birtakım sebeplerle "fille" diyemezler de onun için "jeune fille" derler, biz pekâlâ "kız" diyebiliriz. "Haklı gibi görünmek" sözündeki "gibi" de bana bir tuhaf geliyor, kaldırmalı o "gibi"yi.

Kervan kılık değiştirmiş, gene çıkıyor, sevindim. Bana çatıyor ya, olsun, severim o dergiyi, iyi yazılar vereceğini umarım. Bana çatmasını sonraya bırakalım, önce "İmdat" adlı kısa yazıyı alayım:

Ankara'dan Türk Dil Kurumu bize gönderdiği bir metinde Büyük Millet Meclisine verilen ve bazı kelimelerin değişmesini isteyen, kanun teklifi hakkındaki düşüncelerini açıklıyor. Bu yazıdan öğreniyoruz ki "toplanır" kelimesi "temerküz" eder, "açık" kelimesi "aleni", "uygunluk" kelimesi "mütabakat" şeklinde değiştirilmek istenmektedir. Oysaki bu gün genç neslin konuştuğu dilde "temerküz, aleni, mutabakat" gibi Arapça kelimeler yoktur. Gaye Atatürk'ün eski nesille yeni nesil arasındaki kapatmağa çalıştığı uçurumu yeniden yaratmaksa bu maksat beyhudedir.

Biz, bu gibi bir geriye dönüşü beklemiyorduk.

Çok iyi, iyi ya, bunu yazan biraz daha özenerek yazsaydı cümlelerine bir çekidüzen verseydi daha iyi olmaz mıydı? Bir çalışma boş, *beyhude* olur, ama maksat boş *beyhude* olur mu? *Kervan* Türkçeyi, dil devrimini savunuyor, bunun için kendisine teşekkür edecek değiliz, bu iş, bütün gençler gibi, *Kervan* yazarlarının da boyunlarının borcudur. Kendilerinden beklene-

ni yapıyorlar. Bunun yanında bir de açık düşünmeğe çalışsınlar, o da boyunlarının borcudur.

Derginin gene o sayısında Samim Kocagöz'ün "Büyük Bir Hikâyeci" adlı bir yazısı var. Samim Kocagöz Evliya Çelebi'yi okumuş, hayran olmuş, onu söylüyor. Diyor ki:

Bugünün hikâyecileri, Evliya Çelebi'mizden çok büyük istifadeler edecektir. Yeter ki, altı bin sayfayı geçen yazmalardan yapılan ve Hamit devrinde tamam basılamayan ilk kopyeler ele alınıp basılsın. İlim adamlarımız, bu büyük eserin tenkitli bir tabını ortaya koysunlar. İsterlerse bunun üzerinde ilmi araştırmalara dalsınlar. Fakat bizim elimize, ustalıkla eserin teselsülünü bozmayacak şekilde ayrıca bir seçilmiş parçalarından meydana gelmiş güzel bir kitap da versinler. Öyle bir Evliya Çelebi ki herkes istifade edebilsin. Eminim ki aynı devrin büyük eseri Don Kişot'u bize aratmayacaktır.

Bu hayırlı işi ya üniversitelerimiz veya Türk klasiklerini neşre başlayacak Milli Eğitim Bakanlığı yapabilir. Bu eser hikâyecilerimiz için bir sıçrama tahtası olacaktır. Çünkü, Evliya Çelebi, ne seyyah, ne ilim adamı, ne de basit bir adamdır. Her şeyden evvel büyük bir sanatkâr, çok büyük bir hikâyecidir.

Samim Kocagöz'ün istediği kitabın çıkmasını biz de dileriz.

Gene o sayıda Ziya Metin'in "Bir Oyuncunun Notları" adlı yazısını okuyun, iyi sözleri var.

Gelelim *Kervan*'ın bana çatmasına. Asıl bana değil, Muhtar Körükçü'ye çatıyor. Bence, Muhtar Körükçü için söyledikleri de haksız, ama ben ona karışacak değilim, Muhtar Körükçü dilerse cevap verir. Benim için şöyle diyor Bay Esat Ahmet:

Muhtar Körükçü *sanatçılar ve onların gelecekleri üzerinde bu kadar kesin laf etmeyi Nurullah Ataç Beyefendi üstadından mı öğrenmiş?* (bkz. aynı dergi, Nurullah Ataç'm yazısı).

Muhtar Körükçü'nün benden bir şey öğrenmiş olduğunu sanmıyorum, ben kimim ki kime ne öğreteyim? Sanat adamlarının gelecekleri üzerinde "kesin laf etmek" de pek adetim değildir. Bir kimsenin yazısını sevdim mi, söylerim onu. Söylediğim yanlış çıkarsa, benim beğendiğim eser yaşamazsa, ne yapayım? Ben ancak o kadar anlamışım demektir. Bay Esat Ahmet'in söylediği yazıda, Turgut Uyar'ın iyi bir şair olduğuna inandığımı söylemiştim. "Kesin laf" değildir bu, ben o şairin yazılarını beğeniyorum, bunu da söylüyorum. Bay Esat Ahmet'inkini beğenmedim. Ama belki iyidir o yazı, yarına kalacak mı, kalmayacak

mı, ben ne bileyim? Bay Esat Ahmet ille kendi beğendiği, sevdiği şairlerin, yazarların sözü edilsin istiyor. Ne yapalım? Biz de kendi beğendiklerimizi söylüyoruz.

(Mayıs 1952)

8

Küçük Dergi yeni çıkıyor, şimdiye kadar ancak birinci sayısını, nisan sayısını görebildim. Satıcılardan aradım, bilmiyor onlar, üzüldüm, bu derginin iyi bir dergi olacağını umuyorum da onun için üzüldüm, yayılmasını, tanınmasını isterdim. İlk sayısı Sabahattin Kudret Aksal'ın bir şiiri ile başlıyor. O şairde günden güne bir olgunlaşma görerek seviniyorum. O yeni şiirini buraya alacağım:

AYDINLIKLA

Nedir bu her sabah aydınlıkla gelen
Doğan kımıldayan şekillenen otta
Gün içinde usulca beliren evde
Köpeği tilkiyi evinden uğratan

Her gün aydınlıkla birlikte uyanan
Önlenmesi elimizde olmıyan hız
Aşkımız meşkimiz işimiz gücümüz
İnsanoğlunu yaşamaya çağıran

Gene o sayıda Orhan Hançerlioğlu'nun "Sanat Dünyamız" adlı, umut verici bir yazısı var: "Sanat dünyamızın yaratma devresi doğmak üzeredir" diye, bitiyor. Doğru olmasını dileriz.

Mehmet Pinpiloğlu'nun "Yapma Sanatçı" adlı yazısını okumanızı öğütlerim: Kimlere çattığı daha belli değil, yapma sanatçı ile gerçek sanatçıyı birbirinden nasıl ayırt ediyor, anlayamadım orasını, ama Pinpiloğlu iyi yazıyor, rahat bir anlatışı var. Tanımıyorum kendisini, daha yeni duydum adını, ama genç

bir adamsa kendisinden çok şeyler bekleyebileceğimizi sanıyorum.

Yeditepe bundan böyle on beş günde bir çıkacakmış. Birtakım dergilerin tutunamayıp kapandıkları, yahut yaz uykusuna vardıkları bir sırada *Yeditepe*'nin aylıktan on beş günlüğe geçmesi hoşuma gitti. Başarılar dilerim. Mayıs sayısında Bekir Sıtkı'nın "Edebiyatta Tanınma" adlı bir yazısı var. Bekir Sıtkı bizde yeni yazarların tanınmamasının sebeplerini anlattıktan sonra şöyle diyor:

Uzun sözün kısası: Edebiyatta tanınmak işini ciddiye alalım. Edebiyatın ciddi bir iş olduğunu herkese kabul ettirelim. Kendi devrinin yazarları Abdülhak Hamit'e, hem sade dâhi değil, "dâhii âzam" derlerdi. Şimdiki yazarların hiçbirisinin böyle şarkkâri bir unvana heves edeceklerini sanmıyorum. Fakat bu tabirin Hamit için, bir telkin ve tesir teşkil ettiği de inkâr edilemez.

Yeni edebiyatçılar, hani nasıl derler, Arapkirliler gibi, birbirlerini tutmalıdırlar. Bu, edebiyatımızın halk arasında tutulması ve itibar kazanması için, belki ilk şarttır.

Bilmem Bekir Sıtkı başka bir ülkede, başka bir yıldızda mı yaşıyor, yoksa ben mi bir düş acunundayım? Bana öyle geliyor ki büğünkü yazarlarımız birbirlerini tutuyorlar, hem de aşırıca tutuyorlar. Bakıyorsunuz, arkadaşlık adına birbirlerinin bütün yazdıklarını beğeniyor, övüyorlar. Tanınmamalarının, edebiyatın ciddiye alınmamasının bir sebebi de acaba bu değil mi? Övgülerine de, yergilerine de inandıramıyorlar kimseyi.

Birbirlerini tutuyorlar diyorum ya, bilmem gerçekten mi tutuyorlar, yani beğeniyorlar mı birbirlerinin yazdıklarını? Onda şüphem var. Bana öyle geliyor ki ancak bir "nesil gayreti" güdüyorlar, edebiyattan çok kendilerini düşünüyorlar.

Bir yazarın aşırıca övülmesi kendisini belki özendirir, daha güzel eserler yazmasına sebep olabilir. Ama koltuklarını kabartıp artık çalışmamasına da sebep olabilir. Hem onun o kadar büyük olduğuna çevreyi inandırırsanız ne yaparsınız? Bekir Sıtkı, öyle yanlış kanunlar yerleştirmenin topluma ne kadar kötülük edeceğini görmüyor mu?

Varlık'ın mayıs sayısında Necip Alsan'ın "Geçmişten Kopmak" adlı güzel bir yazısı var. Necip Alsan'ı tanımam, yazılarını da daha yeni görüyorum, ama düşünceleri de, deyişi de hoşuma gidiyor. Devrimleri, yenileşmeyi savunuyor Necip Alsan. O yazısı şöyle başlıyor:

Eski dilden yana çıkanlar ortalığa bir korku saldılar: Geçmişten kopmak korkusu... Dil devrimimiz bizi geçmişimden koparırmış. Gençler divan, tanzimat dili şöyle dursun fecri ati dilini bile anlamıyorlarmış, hatta dedeyle torun anlaşamaz olmuşlar, kuşaklar arasında anlaşma bağı kopmuş... Birtakımları da derdin dil devriminden değil yazı devriminden beri başladığını söyleyecek kadar ileri gittiler. Peki ama devrimlerimizin amacı neydi? Türkiye insanlarını çağdaş yaşamaya, çağdaş kültüre ulaştırmak değil miydi? Bu da ancak günümüze, yarınımıza uymayan eski yaşama geleneklerimizi atmak, bir kenara atmakla sağlanabilirdi. Niçin korkulacak asıl kötülüğün bu günden, yarından kopmak olduğu düşünülmüyor da "geçmişten kopuyoruz" diye yaygara ediliyor? Osmanlı devleti Hasta Adam adını geçmişinden koptuğu için almadı ya. Herhalde geleceğinden koptuğu için aldı bu adı. Gerçekten ona yakışıyordu o Hasta Adam sözü. Çünkü o her an dünden kopan yaşama akışına karşı tersine yürüyor, geçmişe yapışıyor, bunun için de bugünden, gelecekten kopuyordu. Onun da ölüler gibi geleceği yoktu.

Dil devrimimiz için ne denirse densin bizi eski yazarlarımızın eserlerinden ayıran şey dil ayrılığı değil düşünce ayrılığıdır.

Bence çok iyi, çok doğru bunlar. Ama Necip Alsan'dan ayrıldığım yerler de var. Necip Alsan Bernard Shaw'u Corneille'den üstün tutuyor, işte ben onu anlamıyorum. Bernard Shaw'un eserlerinde bir yenilik yoktur demeyeceğim, ama o yenilikte bir gösteriş vardır. Corneille'i biraz daha dikkatle okursa *Le Cid* gibi, *Polyeucte* gibi eserlerin Fransız edebiyatını yenileştirmiş, büğünün duyuşunu, anlayışını hazırlamış olduklarını görür. Belki daha genç bir adamdır Necip Alsan, birkaç yıl sonra yeniliği Bernard Shaw gibi yazarlarda aramaktan o da vazgeçer.

"Yaşama gelenekleri" ne demektir? Sadece "gelenekler" dese olmaz mıydı? Bir de yazısında bir iki "diğer" gördüm, neden atmıyor onu? "öteki, öbürü, başka" gibi Türkçe sözler dururken diğer'in ne yeri var?

Hisar'ın mayıs sayısında Munis Faik Ozansoy çıkışıyor birine, paylıyor, iyice ıslatıyor. Sormayın kim olduğunu, Munis Faik Ozansoy vermiyor o adamı ele, haddini bildiriyor, o kadar. Öteki de hak etmiş hani paylanmayı: *Söz olsun diye karalamalar* yazar sonra da, efendim, kendini eleştirmeci sayarmış... Daha neler göreceğiz!... Munis Faik Ozansoy "eleştirmeci" demiyor, der mi hiç? "münekkit" diyor, bırakmıyor öyle güzel, kibar sözleri. Munis Faik Ozansoy'a göre eleştirmenin... Kibar

olsun, güzel olsun diye ben de "tenkit" demeliydim ya, alışkanlık, şaşırdım. İyisi mi, sözü kendine bırakayım:

Bence tenkidin ilk şartı hoş görme, başkalarının sözlerini, fikirlerini sinirlenmeden dinleyebilme hassasıdır. Bu eksiğimizi, gizlemek istesek de yok edemiyoruz. Ait'e kızar, dair'e sinirlenir, tilcik'e bayılırsak, insanda başkalarının fikirlerini anlamaya değil, hatta sadece doğru düşünmeye imkan verecek asap mı kalır?

Demek *ait*'e kızıp *dair*'e sinirlenenler de oluyormuş, Bence. tuhaf! Tersinedir: Ben *ait*'e sinirlenir, *dair*'e kızarım, *diğer*'e de tutulurum... A Munis Faik Bey, a efendim, neden böyle söylersiniz? Bakın, "başkalarının fikirlerini anlamak" buyuruyorsunuz, "anlamak" sözü ediyorsunuz, o işe siz de biraz özenseniz olmaz mı? Siz de bizim ne dediğimizi anlamaya çalışıverin! Ben, yani adını yazınızda anmadan çıkıştığınız o adam, *ait*'e, *dair*'e sinirlenirim elbette. Biliyorsunuz, ben dilimizin Arapça, Farsça sözlerden arınmasını istiyorum, yıllardır bu yolda çalışıyorum, *ait*'e, *dair*'e nasıl sinirlenmem? Onları atmak da güç bir iş değil. Okuduklarınızın, yazdıklarınızın üzerinde şöyle biraz durun, onların kolayca atılabileceğini siz de görürsünüz. Çoğu, deyişi kibarlaştırmak için kullanıyorlar o sözleri. Ben de, ne yapayım? O türlü bezeklerden kaçınan yazılar arıyorum.

Siz, *sinir* yerine *asap* diyorsunuz. Neden öyle dediğinizi anlamıyor muyum sanıyorsunuz? Yukarıda iki kez *sinirlenmek* demişsiniz, onun için Arapçasına el atıyorsunuz. Değil mi ya? İyi, güzel yazanlar, "kâtip" kişiler bir sözü boyuna kullanmazlar, gene o anlama gelecek başka bir söz bulurlar, Arapça, Farsça tilciklerle doldururlar yazılarını... İşte, sayın efendim, ben bunu anlayamıyorum. Bir nesnenin, bir kavramın bir adı olur, gerektikçe kullanırsınız onu. Birçok adlar takıp da bir birini, bir ötekini söylerseniz, şaşırtırsınız okuyanları, güç anlaşılır yazdığınız. Sizin niçin "asap" dediğinizi anlıyorum diye beğeneyim mi? Anlarım, gene de beğenmem, sinirlenir, kızarım. Ne yapayım? Öyle yaradılmışım.

Gelelim benim bir eleştirmeci olup olmadığıma. Ben bir eleştirmeciyim, Munis Beyciğim. İyi, kötü, o başka. Ama eleştirme yazıları yazdığıma göre eleştirmeciyim. Sizin beğenmemeniz, olsa olsa, benim kötü, değersiz bir eleştirmeci olduğumu gösterir, eleştirmeci olmadığımı göstermez. Bir ayakkabı alırsınız, çürük çıkar, ayağınızı sıkar, onu yapan iyi bir kunduracı değildir, ama kunduracıdır. Ben, siz de bilirsiniz, beğenmem

sizin şiirlerinizi, sizin için şair değildir mi diyeyim? Yooo! Şairsiniz, şiir yazıyorsunuz. Bence iyi şair değilsiniz, işte o kadar.

Eleştirmecilik ettiğimi söylerken gönendiğimi, övündüğümü sanmayın, bir gerçeği görüp bildiriyorum. Eleştirmecilikmiş alnımm yazısı. Bilirsiniz, sizin tanıdıklarınız arasında da beni eleştirmeci sayanlar vardır. Kimi de gelir: "Benim için bir yazı yazıverin!" der. Getirdiği kitabı, şiirleri beğenirsem, yazarım. Yazmayınca, benim eleştirmeci olmadığımı söylerler. Varsınlar söylesinler, umurumda değildir.

Sizce eleştirmenin "ilk şartı hoş görme, başkalarının sözlerini, fikirlerini sinirlenmeden dinleyebilme" özeliği imiş. Siz "hassa" diyorsunuz, ben "özelik" derim. Vardır sizin istediğiniz gibi kimseler, bir şiiri, bir kitabı okurlar, içinde ne varsa onu anlatırlar, değer yargısına özenmezler. "Şu güzeldir, bu çirkindir" diyemez onlar, işin içine değer yargısı girince öznellik, yani *enfüsilik, subjectivité* de girer, öznellik girdi mi, sinirlenme de girer. Eleştirmecinin: "Ben bu kitabı beğenmedim" demesi, onu okurken sinirlendiğini, beğenmeyip sıkıldığını gösterir. Siz de yeni şairlerimizin birkaçını beğenmiyorsunuz, sizin derginizde yeriyorlar onları, demek siz de sinirleniyorsunuz. Elbette sinirleneceksiniz, sizin bir şiir, sanat anlayışınız var, ona uymayan şiirleri beğenmezsiniz, güzel bulmazsınız. Uykunuz kaçar, iştahınız kesilir demiyorum, bir sanat adamı olarak sinirlenirsiniz...

Munis Faik Ozansoy, Abdülhak Hamit'in şiirlerini beğenmeyenlere de çıkışıyor. Diyor ki:

Hamit, ne ise odur. Onu, milletin hafızasındaki ihtiram yerinde bırakarak, kendileri de bir şey, Hamit kadar değil, hâşâ! fakat şöyle böyle bir şey olmaya çalışsınlar, yeter. Edebiyat tarihinin Hamit hakkında verdiği hükmü değiştirmek, adının yanından şair sıfatını silmek, kızsalar, tepinseler, sinirlenerek kalemlerini dişleriyle kırsalar veya tırnaklarını kemirseler de mümkün olmayacaktır.

Ben okuldayken, Monsieur Lambert derler bir öğretmenimiz vardı. o da şiirler yazardı, Munis Faik Ozansoy'unkiler gibi vezinli vezinli, kafiyeli kafiyeli şiirler. Victor Hugo'yu pek severdi, ikide bir: "Victor Hugo est in dieu!" derdi. *Un*'ü *e* ile söylerdi övle. Munis Faik Ozansoy'un *"hâşa"* demesi bana onu andırdı. Belli, Munis Faik Ozansoy da Hamit'e bir Tanrı diye bakıyor. Ben ne karışırım? O da şiirin öylesini sever. Ama edebiyat tarihinin Hamit için yargısı nedir, onu nereden biliyor? Durun bakalım, Hamit öleli on beş yıl oldu olmadı, yüz yıl, yüz

elli yıl geçsin, edebiyat tarihinin yargısı ondan sonra belli olur.

Şunu da söyleyeyim Munis Faik Ozansoy'a: Ben kalemimi dişlerimle kıramam. Dişim yoktur bir, kalem kullanmam iki, makine ile yazarım ben. Gene dişsizlikten olacak, tırnaklarımı kemirmeyi de bıraktım.

Hisar'ın nisan sayısında bir "Dergiler" bölümü vardı, O. Fehmi Özçelik yazmış onu, en çok da *Türk Dili*'ne yer ayırmış. Var olsun!.. Dergimizde övülecek yazılar da buluyor ya, bana takılıyor. Gene var olsun!.. Ben, bu derginin mart sayısında, *Hisar* şairlerinden birinin *ve*'yi kafiye olarak kullanmasını beğenmediğimi söylemiş: "Munis Faik Ozansoy, dergisinde yazanlara eleştirmenin ne olduğunu öğretmemiş, bari kafiyenin ne olduğunu öğretse" demiştim. *Hisar*'cılar üzülmüşler bu söze. O. Fehmi Özçelik şöyle diyor:

Üstadın (Estağfurullah, efendim!) *yazısının bu bölümüne biz bütün* Hisar'*da yazanlar üzüldük. Üzüntümüzün sebebini söylemeden şunu hatırlatayım ki, Munis Faik, yazarın zannettiği gibi derginin sahibi değildir. Eğer son sayfayı açıp okumak zahmetine katlanırsa bunu görür. Üzüntümüze gelince, sebebi iki yönden: Birincisi Ataç'ın "ve" ile "sene" tam kafiye olmaz demek için lafı "ve" ile kafiye olmaz demeğe kadar götürmüş olması ve bir türlü tam kafiye olmaz diyememesi. İkincisi de, bütün* Hisar'*da yazanlara Munis Faik Ozansoy'u hoca tayin etmiş olması.*

Bizim gençliğimizde bir *Dergâh* dergisi vardı, Mustafa Nihat Özön çıkarırdı onu, ama hep: "Yahya Kemal'in mecmuası" denirdi. Şimdi de kim çıkarırsa çıkarsın, *Hisar* için: "Munis Faik Ozansoy'un dergisi" deniliyor. Bunda üzülecek bir şey yoktur. Biz, eski *Dergâh*'ta yazanlar, yazılarımızın çoğunu Yahya Kemal'e gösterirdik, o da bize öğütler verir, yol gösterirdi. Munis Faik Ozansoy da *Hisar*'cılara böylece bir önderlik, önütlük edebilir, elbette ediyordur da.

Ve'nin kafiye olarak kullanılmasına gelince... Bir kere *sene* ile tam bir kafiye, iyi bir kafiye olmuyor. Sonra, ne bileyim, kafiyede biraz dururuz, mısraın bittiğini gösteririz, *ve*'de durulmuyor. Onun için *ve*'yi kafiye olarak kullanmak hoşuma gitmedi. Olur elbette, neden olmasın? Araplar kelimeyi böler, yarısını bir mısraın sonunda, yarısını ikinci mısraın başında söylerler. Aruz buna daha elverişli olabilir, hece vezni ile yazılmış bir şiirde ise bana hoş gelmedi.

O. Fehmi Özçelik'e benden bir öğüt, dinlerse kendisi için iyi eder. "Üzüntümüze gelince, sebebi iki yönden" demesin, ya sadece "iki yönden" desin, ya "iki sebebi var" desin. *Yön* ile *sebep*, burada, aşağı yukarı bir anlamdadır, "sebebi iki sebeptendir" demek gibi oluyor. Gene de kendi bilir, ben ne karışırım?

Yeni'nin mayıs sayısında, "Dahi-i Âzam" adlı bir yazıda, Füruzan Husrev Abdülhak Hamit'e "dâhi" denilmesini kabul etmiyor. Abdülhak Hamit dâhi midir, değil midir? Kestiremem ben onu, bir kere *dâhi*'nin ne demek olduğunu bilmem. Füruzan Husrev'in yazısını okurken bir yerinde gözlerim parladı, *dâhi*nin ne demek olduğunu söylüyor da onun için:

Dâhi, Yüksek bir seziş ve terkip kudretine sahip bir üst insan'dır. Eserlerinde kendi şahsiyetinin damgası vardır.

Sevincim çok sürmedi, bu sefer de "üst insan" ne demektir, "yüksek seziş ve terkip kudreti" nedir, onları düşünmeye başladım. Ne çare? katlanmalıyım, ben bu dünyadan, *dâhi*'nin ne demek olduğunu öğrenmeden göçüp gideceğim. "Eserlerinde kendi şahsiyetinin damgası vardır" sözüne gelince... A Efendim, o damga iyi, kötü, hemen her yazarın, her sanat adamının, hatta her insanın eserlerinde, bütün yaptıklarında vardır. İşi bilenler görürler onu. Bakın, O. Fehmi Özçelik: *"Türk Dili*'nde, bir de 'Dergiler' bölümü var. Dilinden de anlaşılacağı gibi oradaki yazıları Nurullah Ataç kaleme alıyor" demiş. Benim yazımı okuyanlar, altında adım olmasa da benim yazdığımı anlıyorlar diye ben kendimi *dâhi* mi sayayım?

Füruzan Husrev daha neler söylüyor!

Bir kere, Hamit, Fransız klasiklerini, bilhassa Corneille'i kendisine örnek olarak almıştır. Nesteren *Corneille'in* "Le Cid" *ine nazire olduğu gibi,* Eşber'*in konusu da yine Carneille'in* Horace'*ından alınmıştır. Bundan başka, Hamit'in Victor Hugo' ya benzeyen tarafları da vardır.* "Bir sefilenin hasbıhali" *eserinin konusu, Victor Hugo'nun* Les Misérables *adındaki eserinden mülhemdir. Diğer taraftan, İngiliz edebiyatının ve bilhassa Shakespeare'in tesiri altında da kalmıştır.*

Nasıl oluyor da Corneille'in Hugo'nun ve Şekspir'in tesiri altında kalan bir şaire dâhi diyebiliyoruz?

Evet, *Nesteren*'in konusu *Le Cid*'den alınmıştır, bunu Hamit de söyler. Ancak *Nesteren Le Cid*'e "nazire" değildir, "nazire"nin büsbütün başka bir anlamı vardır. Biri bir gazel yazar, siz de o gazelin vezninde, onu kafiyesi, redifi üzerine *bilerek*

bir gazel yazarsanız, işte ona *nazire* denir. Başka şiirlere de *nazire* yazılabilir. Ama *nazire* sözünün konu ile ilintisi yoktur. *Eşber*'in *Horace*'a benzemesine gelince, neresinin benzediğini doğrusu çok düşündüm, kendi kendime de bulamadım, söylediler: Horace, kız kardeşi Camille'i öldürür, Eşber de kız kardeşi Sumru'yu öldürür. Oldu bitti, *Eşber Horace*'a benzedi. *Sefilenin Hasbıhali* de elbette Victor Hugo'dan alınmış, *Les Misérables* da "sefiller' demek. Daha başka benzerlik mi arayacaksınız? Sakın *sefalet* sözü etmeyin, Victor Hugo'dan aşırmış olursunuz.

Birtakım şairler, aralarında Füruzan Husrev'in beğendiği Corneille ile Shakespeare de bulunmak üzere birtakım büyük şairler, kendilerinden önce gelen şairlerin, yabancı ülkeler şairlerinin etkileri altında kalmışlardır. Onlar da *dâhi* değil, olmaz, *dâhi* dediğiniz etki altında kalmayacak, kimseye benzemeyecek, konularını hep kendi uyduracak, yoksa Füruzan Husrev'in izni yok, ona dâhi diyemezsiniz...

Bilirsiniz, ben de hoşlanmam Abdülhak Hamit'in eserlerinden, ama Füruzan Husrev'in dedikleriyle dâhilik, büyük şairlik arasında bir ilinti göremiyorum.

Kulağıma çalınmış bir şey var, onu da söyleyivereyim Füruzan Husrev'e: Büyük şairler, örneğin Sophokles, Euripides, Shakespeare, Racine, Goethe, kendileri hikâye uydurmaktan kaçınırlarmış, konularını tarihten, başka eserlerden alırlarmış, gene de onlara kişiliklerinin damgasını vururlarmış. *Faust*'un konusu da Goethe'nin değilmiş, Goethe onu eski bir masaldan almış, Marlowe'un bir oyunundan almış. Corneille, İspanyol yazarlarının etkisi altında kalmış. Goethe, Avrupa yazarlarından artık etki alamaz olunca, ihtiyarlığında Farsça öğrenmiş, İran şairlerinin etkisi altında şiirler yazmış. Bütün bunlar doğru olmasa gerek, yoksa Füruzan Husrev de bilir, şu, şu şairlerin etkisi altında kalmış bir kişiye dâhi denemeyeceğini öne sürmezdi.

Arkadaşım Mesih Akyiğit *Milli Mecmua*'yı yeniden çıkarmaya başlamış, çok sevindim. Ben bu yazıyı yazdığım sırada daha görmemiştim; gelecek sayıda onu da gözden geçiririm.

(Haziran 1952)

9

Milli Mecmua'dan başlayalım. Yıllarca çıkmadı, yeniden başladı. Demek bir canlanma var edebiyatımızda, eski dergiler bile uyanmak, sıraya katılmak istiyor. "Rûh-bahş oldu Mesihâ-sıfat enfâs-i bahar —Açtılar dîdelerin hâb-i ademden ezhâr" diyeceği geliyor insanın. Ama nedir acaba edebiyat bahçemizde esen o diriltici soluk? "Üzümünü ye de bağını sorma" derler, biz de o soluğun ne olduğunu aramaksızın mucizesine sevinmekle yetinelim... Doğrusunu söyleyeyim, bu şairce sözleri dostum Mesih Akyiğit'in hoşuna gitsin diye yazdım. Şair adamdır o, Bakî'nin beyitinden de —adı dolayısıyla— kendine bir pay çıkarmasını isterim.

Yeniden dirildi *Milli Mecmua*, dirildi ya, pek de nazlı, daha bir sayısını, nisan sayısını görebildim. Her ayın 15'inde çıkacakmış, ben bu yazıyı yazdığım sırada mayıs sayısı daha elime geçmedi. 15 Nisan sayısında Cemil Sena'nın, Mahmut R. Gazimihal'ın, Rifat Necdet Evrimer'in, Mesih Akyiğit'in, daha birçok arkadaşların yazıları, şiirleri var. Cemil Sena, feylesof Biberg'i anlatan yazısının altına şu sözleri koymuş:

Bu sütunda, fikir hayatımızda adı işitilmemiş veya pek az işitilmiş olan bazı batı feylesoflarına dair ansiklopedik notlar vereceğiz. Bu notlarda kullanılmış olan dil, konunun herkesi ilgilendirmeyecek türden olması dolayısıyla olabildiği kadar yenidir ve Türkçedir. Bu Türkçe terimler, Arap veya Fars kelimelerinden seçilmiş olsaydılar, yazımız daha anlaşılır bir hale gelmeyecekti. Bu çeşit konulardan anlayanlar, kullandığımız dili de anlayabilecek seviyededirler; anlamayacak olanların ise, Türkçe kelimeleri öğrenmeleri, yabancı kelimeleri öğrenmelerinden elbette daha asil, daha doğru ve faydalıdır.

Cemil Sena'nın dil devrimini tutmasına, Türkçe sözleri yerleştirmeye çalışmasına çok sevindik. Ama niçin bu dili, yani yeni bilim sözlerini kullanan dili, ancak bazı kimselerin anlayabilecekleri bir dil diye gösteriyor? Ben öyle sanıyorum ki yazarlarımız özenseler, herkesin merak edip okuyacağı yazılarda da kullanarak, yeni dili kolayca anlaşılır bir hale getirirler.

Yeni kelimeleri ilk gördüğümüzde yadırgadığımız doğrudur: "Anlaşılmaz bu kelimeler!" diyoruz. Ama biraz alışılınca o kelimeler, Türkçe köklerden üretilmiş olduğu için, ötekiler-

den, yani yabancı kelimelerden daha iyi anlaşılıyor. Örneğin Cemil Sena, "idrak" yerine "anlık" demiş; anlık sözünü okurlar, ilk gördüklerinde, yadırgayabilirler, "idrak" sözünü, eski alışkanlıkla, hemen anlarlar. Ama "anlamak" kökünden üretilmiş olan "anlık" sözü, artık Arapça bilmeyen Türk okurlar için, "idrak" sözünden elbette daha ışıklı, daha anlaşılır bir sözdür.

O sayıda Ahmet Hamdi Tanpınar'm "Son Yağma" adlı bir şiiri var, serbest nazımla. Kısacık bir şiir:

Hepsi kendi payını alır
Bu yağmada!
Rüzgâr sesimizi
Güneş gölgemizi!
Ve aklımız gerilir kalır
Yıldızların ağında...

Sayın Tanpınar serbest nazmı hiç sevmezdi, bilmem nasıl olmuş da değişmiş? Bence gene de sevmesin, boşuna yormasın kendini, aklı yıldızların ağına takılıp kalır, ama yıldızı barışamaz serbest nazımla...

Rifat Necdet Evrimer ise daha özenmiyor serbest nazma, tam tersine, günden güne eskiye gidiyor. Yolu açık olsun!.. *Milli Mecmua*'ya "erenler" redifli bir gazel vermiş. Meraklılarına öğütleriz.

Varlık'ın haziran sayısında Sait Faik'in "İki Münekkit Tipi" adlı bir yazısı var, okuyun onu. Buraya bir iki parçasını almak isterdim, ama doğru olmaz, bütünü güzel o yazının. Sait Faik kızmış, eleştirmecilere kızmış, söyleniyor, homurdanıyor da diyebiliriz. O kadar kızmış ki kara cümleyi unutmuş, yazısında üç türlü eleştirmeciye dokunduğu halde "İki münekkit tipi" demiş. Ama ne söylenme! Ne homurdanma!.. Dedikleri haklı mı? Bilmem orasını. Çok su götürür. Ama insan okurken Sait Faik haklı mı? Haksız mı? Düşünmüyor, bırakıveriyor kendini. Bilirsiniz, yalan söylemem ben: Kıskandım Sait Faik'i, öyle bir yazı için şimdiye kadar yazdıklarımın da, bundan sonra yazacaklarımın da hepsini verebilirim.

Derginin o sayısında Sayın Bay Sabahattin Eyuboğlu, "Halk Şiiri ve Âşık Veysel" adlı yazısında derin derin döktürmüş. Bir yerde, Veysel Şatır'ın *gelenekten az çok sıyrılarak yeni bir yol bulduğunu* söylüyor, buna tanık olarak da şu mısraları gösteriyor:

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldayım
Gidiyorum gündüz gece

Yel estikçe hışır hışır
Olan yaprak titireşir

Ne cinayet, ne hırsızlık, ne hapis,
İşte hile, sözde yalan olmasa

Bu şiirlerde gelenekten sıyrılmanın nerede olduğunu siz, ben göremesek bile kabul etmeliyiz, büyük bilgindir Bay Sabahattin Eyuboğlu, ne dediğini bilir elbette.

Gene o sayıda Ali Nurganalı'nın "Londra Mektubu" tatlı tatlı okunuyor. Bay Muhtar Körükçü de "Bir Söyleşi Etrafında" adlı bir yazı vermişler, beni kötülüyor, onu da okudum, ama tatlı tatlı değil. Siz belki beğenirsiniz, bir deneyin.

Varlık'ın o sayısında "Memduh Şevket Esendal'la Bir Konuşma" var, Sunullah Arısoy yazmış. Dergi: "Bu konuşmayı dizilmeye verdikten üç gün sonra acı ölüm haberiyle sarsıldık" diyor. O konuşmayı okurken hem üzülüyoruz, hem de Esendal ile biz de konuşur gibi oluyoruz da bir tat duyuyoruz. O yazı da parçalanmaya gelmez, bütününü okuyun.

Yeditepe'nin 1 Haziran sayısının başında Memet Fuat'ın "Gündelik Gazeteler Meselesi" adlı bir yazısı var. Okuyun o yazıyı, Memet Fuat'ın deyişi günden güne açıklaşıyor, aydınlanıyor. O yazı, büğünkü edebiyatımızın en önemli meselelerinden birine dokunuyor: Yazarın kendini halka tanıtması, halka sevdirmesi. Memet Fuat bunun yolunu bulmuş mu? Bulmaya çalışıyor, kabul etmesek, doğru bulmasak bile bizi düşündürecek sözler söylüyor.

O da, Bay Haldun Taner gibi, hikâyecilerimizin, romancılarımızın kitap çıkarmakla, dergilerde yazmakla yetinmeyip gündelik gazetelere, çok satılan gazetelere girmeye çalışmalarını istiyor. Ancak o, Bay Haldun Taner gibi, bunun kesenkes iyi olacağını söylemiyor, tehlikelerini de görüyor. Kendisi "tek bir tehlike" diyor, ama bakmayın, yazısı başka tehlikeleri göstermese bile sezdiriyor. Şöyle diyor Memet Fuat:

Ben bu çekişmeye başka bir yönden katılacağım, onun için de hemen söyleyeyim: Gündelik gazetelere yazmalıyız diyenler-

den yanayım. Zorluğunu, acılığını biliyorum. Değil gazete patronlarına, sanatçıları el üstünde tutan dergi sahiplerine bile kolay kolay yanaşamayanlardanım. Kötü bir şey bu. İyi bir yazıcı olmak için yazdığını kabul ettirmesini, yaymasını, okutmasını da bilmeli. Hatta sadece gündelik gazetelere değil, magazinlere, aktüalite dergilerine de yazmalı.

Bu işin tek bir tehlikesi var, o da yenilmek. Yani gazetelerin havasına girmek, paraya kapılıp sanatını harcamak. Şu noktaya parmağınızı basın: Gazetelere yazalım demek, hiçbir zaman, onlara uyalım demek değil. Hem yenilecek olan, nasıl olsa yenilir.

Bir şey sorayım Memet Fuat'a: Gazetelere uymadan nasıl girecek gazetelere? Saldıracak da zorla mı girecek? "Yenilecek olan, nasıl olsa yenilir" diyor, buna ek olarak bir de şunu söyleyemez miyiz: İlle gazetelere girmek isteyenler, yenilmeyi göze almış olanlar, yenilmeye can atanlardır?

Sonra şöyle diyor Memet Fuat:

Genç sanatçılara sorun: Kimin için yazıyorsunuz? Halk için, diyecekler. Eskisi gibi, şu veya bu büyük adam için yazanlar, okuyuculara boş ver, dostum bilmem kim beğensin yeter, diyenler kalmadı pek. Seçme aydınlar için, sanattan anlayan ince zevkliler, yani birkaç bin kişilik bir okumuşlar zümresi için yazıyorum, diyenler de yok. Halk için yazıyorlar! Kendilerine sorarsanız böyle, gerçekte ise pek böyle değil.

Doğrusunu isterseniz, pek anlayamıyorum Memet Fuat'ın dediğini. "Halk için yazmak" ne demektir? Bence bir hikâyeci, bir şair herkes için yazar, yani yazdıklarını herkes beğensin de okusun ister, birtakım düşünceleri, bir sanat görüşü vardır onun, o düşüncelerin, o sanat görüşünün yayılmasını ister. Bunlardan fedakârlık etmeksizin herkese ulaşmaya özenir. Ya düşüncelerinden, ya sanat görüşünden fedakârlık etti mi, "Okurların çoğu şu düşünceler üzerine şu görüşle yazılmış eserlerden hoşlanıyor, öyle ise ben de o türlüsünden yazayım" dedi mi, yenilmiştir o adam, kendi düşüncelerini, kendi görüşünü yayamıyor, sadece yaygın düşüncelere, yaygın görüşe boyun eğmiş, kendinden geçip başka bir kişi olmuş demektir. Düşüncelerini, inançlarını sanatlarından üstün tutup da onların uğrunda sanat görüşlerini feda edenler var. Memet Fuat onlardan yana olduğunu mu söylüyor? Öyle ise sanat adamında bir bütünlük aramıyor demektir.

Halk için yazmak, şu, yahut bu büyük adam için yazmak,

birkaç bin kişilik bir okurlar zümresi için yazmak... Bütün bunları bırakıp da sadece "Toplum için yazmak" desek daha iyi olmaz mı? "Toplum için yazmak" derken ne anladığımı da söyleyeyim: Toplum için yazan kişi, kendisinin de toplumun bir parçası olduğunu anlamıştır, düşüncelerinin de, sanat görüşünün de toplumdan geldiğini, o düşüncelerin, o görüşün hiç olmazsa bir eğilim halinde toplumda bulunduğunu bilir, onları söylemekle toplumu söyleyeceği kanımındadır, o düşünceleri, o görüşü feda etmez... Davalı yazılar yazanlar da, sadece güzel buldukları sözleri sıralayanlar da toplum için yazıyorlar sayılır. Kamunun sevinçlerini, acılarını mı anlatıyorsunuz? Toplum için yazıyorsunuz, çünkü toplum öyle yazılar ister. Gül ile bülbül üzerine şiirler mi yazıyorsunuz? Gene toplum için yazıyorsunuz, çünkü bir toplumda öyle şeyleri seven, şairden, hikâyeciden onları bekleyenler vardır. Siz kendi bildiğinizi, güzel, doğru bulduğunuzu yaparsınız, okuyan bulunur, bulunmaz, o başka.

Bunu söylemekle "sanat adamı eserinin yayılmasına çalışmamalıdır" demek istemiyorum, çalışması gerektir elbette, ama bir daha söyleyeyim: Düşüncelerinden de, sanat görüşünden de fedakârlık etmeksizin.

Daha çok şeyler söylüyor Memet Fuat. Bir yerde, bir yazarın okuyucusunun çok olmasını bir üstünlük saydığını bildiriyor. Elbette bir üstünlüktür. Ama okuyucunun çok olması yalnız büğün için midir? XVII. yüzyıl Fransa'sında Pradon'u beğenenler Racine'i beğenenlerden çokmuş, büğün ise Pradon'u kimse okumuyor, Racine okunuyor. Memet Fuat'ın andığı yazarlar da büğün okunuyor, bakalım yarın okunacak mı? Okurların çok olması... İyi, iyi ya, bunu yüzyıllar boyunca göz önünde tutmak gerektir. Gene dışardan misal alalım: Büğün M. Pierre Beanoît'nın romanlarını okuyanlar Homeros'un şiirlerini okuyanlardan çoktur, ama Homeros iki bin altı yüz, yedi yüz yıldır okunuyor, türlü ülkelerde okunuyor, onun okurlarının hepsini toplarsanız *Atlantide*'i okuyanlardan birkaç yüz kat çoktur. Bir yazarın okurlarını sayalım, çokluğun bir üstünlük olduğunu kabul edelim, ama yalnız büğün okuyanları değil, dün okuyanlarla yarın okuyacak olanları da sayalım.

Okuyun Memet Fuat'ın yazısını, benim gibi sizin de onu ilginç bulacağınızı umarım, insanı düşündürüyor, hiç olmazsa onun dediklerini çürütmek için düşündürüyor.

Ufuklar'ın haziran sayısında Vedat Günyol, "İ. Tarus'la Sait Faik'te Uysallık Düşmanlığı" adlı yazıda şöyle diyor:

Her neslin bir evvelkine, üç evvelkine, beş evvelkine uymak istemeyişinde bir "şahsiyet" kaygusu, bir "kendini ifade" endişesi var. Çiğnenmiş yollardan gitmenin o korkunç rahatlığı yanında bir de şahsiyetsiz kalmanın utancını düşünmedi. Orhan Veli'den bu yana, özlü şairlerimizin Yahya Kemal'e cephe alışı boşuna değil.

Yeni nesle bakın: Şekil uysallığına da ruh uysallığına da kafa tutmuş. Şiiri bir yana bırakın. Hikâyeye bakalım. Şekil yeniliği içinde ruh tazeliği getiren Sait Faik'ten beri, hikâyeciliğimiz geniş imkânlara açık duruyor. Bu imkânlar, her türlü uysallık üstünde, memleketin gerçek çehresine, bir içli düşünce, bir kaygılı fikir, bir ümitli özleyiş kalmakta. Uysallık düşmanlığı alabildiğine yayılmış gidiyor. Bunun dışında özlü sanatçı yok gibi. Siyasi hayatında uysal, sanat hayatında uysallık düşmanı hikâyeciliğin varlığı bu yaygın cereyanın kuvvetine bir delil sayılmaz mı? Uysallığı adeta bir ilahi düzen bükülmezliğiyle kabullenip tatbik eden bir makam başından, bize ince bir istihza, keskin bir tenkit ruhuyla güzel eserler sunmuş olan M. Ş. Esendal, bu sahada örneksiz kalmış görünmüyor.

Vedat Günyol'un bu dedikleri çok su götürür. Ben bir iki noktaya değineceğim. Önce Vedat Günyol'un diline takılacağım: "Şahsiyet kaygısı, kendini ifade endişesi" diyor. "İfade" sözünü hiç sevmem, ama ona dokunacak değilim, ben bu yazıda "kaygı" ile "endişe"yi bir türlü içime sindiremedim. Ne ayrım var "kaygı" ile "endişe" arasında? Burada bana ikisi de bir anlamda gibi geliyor, Vedat Günyol edebiyatçılığa kapılmış da onun için bir yerde "kaygı", bir yerde de "endişe" demiş. Köhne edebiyat kurallarına boyun mu eğiyor Vedat Günyol? Yoksa kendisi "uysal" olmak mı istiyor?

Yeni yazarlarımızın, şairlerimizin "şekil uysallığına da ruh uysallığına da kafa tutmuş" oldukları doğru mu? Bana öyle geliyor ki büğünkü yazarların çoğunda bir uysallık titremesi var, ille uysal olmak istiyorlar. Bir ikisini bir yana bırakın, ötekiler hep birbirinin söylediklerini söylüyor: Biçim o biçim, öz o öz.

Gelelim bence en önemli olan noktaya. Öyle sanıyorum ki Vedat Günyol bu "uysallık düşmanlığı" sözünü Frenkçenin "non-conformisme" sözüne karşılık olarak kullanıyor. On beş yıl kadar oluyor, ben "yad-uysallık" demiştim. "Uysallık düşmanlığı" da denebilir, daha uygun bir ad da bulunabilir. "Uysallık düşmanlığı" Fransızcanın "non-conformisme" sözünün karşılığı olduğuna göre Vedat Günyol, M. Ş. Esendal'ın "Siyasi hayatında

uysal" olduğunu nasıl söyleyebiliyor? "Non-conformisme" hükümete karşı koymak hükümete başkaldırmak demek değildir, öyle olsaydı birtakım haydutların, kanun dışı işlere girişenlerin birer "uysallık düşmanı" sayılmaları gerekirdi. Hayır, "non-conformisme", yerleşmiş kanımlara, yerleşmiş inanlara, yargılara karşı koymaktır, "non-conformisme" hükümete değil, toplumun çoğunluğuna karşı başkaldırmadır. Devrim çağlarında "hükümet" *non-corformisme*'tir, uysallık düşmanıdır. Uysallık düşmanı olduğu içindir ki devrim yapar, kanunları değiştirir. Böyle olunca da devrimci bir hükümete yardım etmek, hizmet etmek uysallık değildir. Memduh Şevket Esendal, 1914'ten önceki çalışmalarında da, Cumhuriyet çağındaki çalışmalarında da hükümetin devrimciliğine yardım etmiş, hizmet etmiştir. Bunun için "siyasi hayatında uysal" olduğunu söylemek doğru değildir.

Hisar'ın haziran sayısında Ahmet Kabaklı "seçkinler edebiyatı"nı savunuyor. İyi etmiş. Son yıllarda o edebiyata karşı çok manasız sözler söylendi, bayağı saldırışlar oldu. Ahmet Kabaklı şöyle diyor:

Seçkinler edebiyatı; hiçbir zaman kaynaksız, yani (orijinal) olamaz. Bu, lisan bilen, yabancı kültürlerle tanışan edebiyatçının vergisidir. Her çeşit garp ve şark edebiyatları için, hoş itiraz götürmez ya, Yunan, Mısır, Hint, Çin, varsa Sümer edebiyatları için de, yabancı kaynaklardan nasipleniş, bir vakıa olsa gerektir. Bizim divan edebiyatımız da Fars'ın, Arabın kaynaklarından bu kanunun yetkisi ile faydalanmıştır. Fazlası, noksanı sadece bir hesap meselesi olup, çekişmeler bu noktaya yönelmelidir. Rönesansla doğmaya başlayan batı edebiyatları için, bizim yüz on yıllık garpçı edebiyatımız için de hal budur.

Seçkinler edebiyatını savunduğuna iyi ediyor Ahmet Kabaklı, ama neden böyle karışık bir dil kullanıyor? "Batı" derken dönüp "garp" diyor, "yetki" sözünü kullanıyor, gene de "dil" demeyip "lisan" diyor Bence, dikkat etmeli bunlara.

Bir de şunu sorayım Ahmet Kabaklı'dan: Bizim divan edebiyatı gerçekten bir seçkinler edebiyatı mıdır? Benim yazılarımın birkaçını olsun okumuşsa benim Fuzulî'yi, Bakî'yi, Nailî'yi ne denli sevdiğimi bilir, ama o edebiyata seckinler edebiyatı demeye dilim varmıyor. Görünüşü öyledir, halkın bilmediği, anlamadığı, kullanamayacağı bir yığın yabancı kelimelerle işler. Ama bir de özüne bakın, pek yalın, pek yavan şeylerdir o şairlerin söyledikleri, Arapça, Farsça sözlerin yerine herkesin bildiği Türkçelerini koydunuz mu, anlaşılmayacak, kavranılmayacak bir

şey bulamazsınız onların şiirlerinde. Avrupalılardaki seçkinler edebiyatı ise büsbütün başka bir şeydir, onun kelimelerini değil, özünü anlamak seçkinlere vergidir.

Sonra şöyle diyor Ahmet Kabaklı:

Hırçın gençlerin, şöhret düşkünü nesillerin, onlara fırlattığı mantıksız taşlar, izansız iftiralar asırların ağzı ile ayıplanır. Bunlar yıkılıp, söküllüp atılamaz; sadece yenileşir, manalanır yeniden yaşarlar. Yani: "Ve serin serviler altında kalan kabrinde — Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter." Bunlar, (burcubâru)'lardır ki, kendilerini çarpanı helak eder, küçültür; vuran yumrukları ezerler.

Ahmet Kabaklı, bir şiiri için kendisini tanımadan da ne kadar sevdiğimi bilir, onun için darılmasın diyeceğime: Bu ateşli soylev deyişini beğenmedim, "seçkin edebiyatı" değil bu, çok kolay bir edebiyat...

Hisar'ın o sayısında "Sanat dergileri"ni kim incelemiş, bilmiyorum, imza yok. Ama, üzülerek söyleyeyim, o yazar okuduğunu anlamıyor. Ben, bundan bir iki ay önce, Orhan Hançerlioğlu'nun *Karanlık Dünya* adlı romanı üzerine düşündüklerimi yazmış, Orhan Hançerlioğlu'nun kişilerini istediği gibi yönettiğini, onlara bir parça özgürlük, öz-dileyi (libre arbitre) bırakmadığını söylemiş, bunlar arasında da Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bir sözünü anmıştım. Yakup Kadri Karaosmanoğlu bir gün: "Romanlarımdaki kişiler gelirler, ne yaptıklarını bana söylerler, ben de onların dediklerini yazarım" gibi bir söz söylemişti. Orhan Hançerlioğlu bir yazısında böyle bir şeyin olamayacağını, romanlardaki kişileri hep yazarların kendi dileklerine göre yönettiklerini söyledi. Bunun üzerine Y. K. Karaosmanoğlu kendine bir mektup göndermiş, öyle romanlar da olduğunu anlatmış. Bu mektup *Varlık*'ta çıktı. *Hisar* dergisi yazarı:

Büyük edibimiz bu mektubunda, Varlık*'taki konuşması ile Ataç'a verdiği iki cevap yazısından tanıdığı Orhan Hançerlioğlu'na duyduğu sempati ve yakınlığı anlattıktan sonra, gerek roman, gerek umumiyetle edebiyat hakkında aynı görüşe sahip olduklarına işaret ederek...* diyor. Hayır, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun o mektubunu okuyun, göreceksiniz ki roman için düşündükleri, Orhan Hançerlioğlu'nun düşündüklerine uymuyor, Orhan Hançerlioğlu da *Varlık*'ın haziran sayısında çıkan yazısında bunu anlatıyor. *Hisar* yazarına benden öğüt: Okuduklarını anlamağa çalışsın. Bir öğüt daha: "Verdiği iki cevap ya-

zısı" denmez, onun aklı "cevap" a takılmış, onun için öyle diyor. Okuduklarını anlamağa çalışırken yazdıklarını da doğru söylemeğe çalışsın.

(Temmuz 1952)

10

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Memduh Şevket Esendal için bir sayı çıkarmış: Esendal'ın dört hikâyesi, yaşlı, genç birkaç kişinin Esendal için söyledikleri. Salâhattin Aldanır'ın dediği beni düşündürdü:

O neslin, bizim anladığımız, bizi anlayan iki üç sanatkârından biri...

Bu kadar. Ama bu bir tek cümlede edebiyatımızın birçok dertleri var. Bir genç yazara, eski yazarlardan biri için ne düşündüğünü soruyorsunuz, onun eseri üzerinde durmuyor, sanatını incelemeğe girişmiyor, edebiyata ne getirmiştir, onu araştırmıyor, gençlerle ilgilenir miydi, ilgilenmez miydi, ona bakıyor. "Bizi anlayan..." Daha önceki "bizim anladığımız" sözünün buna bağlı olduğu belli: "Bizi anladığı için bizim anladığımız..." Bencilliğin iyi bir huy olmadığım söylerler, inanırım; ama bu "bizcilik", bana öyle geliyor ki bencillikten de kötü. Bir arada düşünmeğe kalkıyoruz, bundan bir türlü kurtulamıyoruz. Yarın eski yazarlarımızdan başka biri için ne düşündüğünü soracağınız bir genç size şöyle diyecek: "Bizle ilgilenmez, bizim yazılarımızı okumaz, biz de onunkileri okumuyoruz..."

"O neslin" diyor Salâhattin Aldanır. Bizim edebiyat alemimiz bu "nesil" düşüncesinden, kaygısından silkinemiyor. Bunun içindir ki yazarlarımızın çoğu, hemen hepsi diyeceğim, kendilerinden öncekilere öfke, kendilerinden sonrakilere de küçümseme ile bakıyorlar. Bir yaşın insanları ise biribirlerini dayanışmaya çağırıyorlar. Bu yüzden de arkadaşlık belası edebiyatımızdan eksik olmuyor.

Sözlerim yanlış anlaşılmasın, Salâhattin Aldanır'ı suçlu bulmuyorum, o da çevresindekilere kapılmış, kendini akıntıya bırakmış. Suç onda değil, havada, bütün toplumda, yeni yetişenleri küçümseyip de yazılarını okumayanlarda. Ama yeni yetişenlerin bu huyu bırakmaları gerek. Onlar da: "Biz ancak bizim yazılarımızı okuyanları okuruz" derlerse, kendilerini üzen durum sürüp gitmez mi? Gençlerle ilgilenmeyenlere, kendilerinden sonrakilerin ne yaptıklarını merak etmeyenlere kızarım. Ama kendilerinden öncekilerin neler yaptıklarını merak etmeyenlere de: "İyi ediyorlar" diyemem.

Derginin, Memduh Şevket Esendal'dan seçtiği hikâyeler arasında "Hamit İçin Bir Yazı" da var. Yazarın en sevdiğim hikâyelerinden biridir; edebiyat alemimizin en acıklı hallerinden birine dokunur: Körükörüne beğenmek, körükörüne övmek, yahut körükörüne yermek. O övgülerin, yahut yergilerin bari bir manası olsa! Hayır, hepsi de boş birer lakırdı kalabalığıdır. Memduh Şevket Esendal o hikâyesinde işte bunu göstermiştir.

"O övgülerin, yahut yergilerin bari bir manası olsa!" dedim. Olabilir mi hiç? Körükörüne söylenen sözlerin manası olabilir mi?

Varlık'ın temmuz sayısında Abdülhak Şinasi Hisar'la bir konuşma var. "Bugünkü edebiyatımız hakkında düşünceleriniz?" sorusuna Abdülhak Şinasi Hisar şu cevabı veriyor:

"Edebiyatı putlaştırmayınız!" diyenler vardır. Bilakis, herkes kendi sanatını asaletleştirmeli ve ehemmiyetleştirmelidir. Bugün bazı muharrirlerin edebiyat aleyhtarlıkları bir yanlış anlaşma, bir "suitefehhüm"den ibarettir. Tabii hiç edebiyat olmayan birtakım yazılar vardır. Gündelik gazetelerin gürültüleri edebiyat ile alakalı değildir. Bütün bu sütunlar arasında bu yazıları tabii okuyanlar vardır. Fakat bütün bunlar bugün okundu diye edebiyat sayılamaz. Muharrirlere laubali gündelik gevezelikler yazmaktan kurtulmayı tavsiye etmelidir. Çoğalan bir okuyucu zümresi en basit yazılar okumaktadır. Okuyanları çoğaltmak bakımından ticaret olsa da bunun yine edebiyatla alakası yoktur. Nafile yere gözlerimizin nurunu yormamak için bunları yazmamak da, okumamak da evladır! Yazanların bir kısmı lisan tiryakisi değildir ve lisanın inceliğinden ve güzelliğinden habersiz görünür! Gazetelerde yüz binlerce basılmış sütunlar, hepsi de o gün, ormanlarda her mevsim milyonlarca çürüyen yapraklar gibi, yerlere dökülür ve hiçbirinden kıymetli bir tek cümle kalmaz! Bir gazetenin gündelik sütunları bir edebi-

yat teşkil etmez, bütün bunlardan bir edebiyat sayfası kalmaz.

Böyle daha epeyce söylüyor Abdülhak Şinasi Hisar. Gazetelerde yazılmış yazılar arasında da güzelleri, günü geçtikten sonra kalanları vardır. Abdülhak Şinasi Hisar Maurice Barrès'i ilk üstadı diye gösteriyor, Maurice Barrès de bir gazeteci idi, gazetesinde yazdıklarının birçoğu —öyle sanıyorum— büğün de okunuyor. Demek gazetelerde yazmak bir sanat adamını mutlaka aşağılaştırır diyemeyiz. Kabul edelim Abdülhak Şinasi Hisar'ın dediklerini, içlerinden Maurice Barrès'i ayırarak bütün gazete yazarlarını edebiyat aleminden çıkaralım, peki, bütün bunların "bugünkü edebiyatımız" ile ne ilişiği vardır? Büğünkü gençlerin hepsi de gazetelerde mi yazıyor? Gazete edebiyatı mı yapıyor? Abdülhak Şinasi Hisar yeni şairleri, hikâyecileri beğenmeyebilir, kimse de kendisine zorla beğendiremez, ama onların hepsini: "Gazetecidir bunlar!" diye atıvermesi doğru mu? Abdülhak Şinasi Hisar, büğünkü şairlerin, hikâyecilerin, eleştirmecilerin yazılarında kendi düşüncelerinin izini hiç mi göremiyor? Onların hiçbiri üzerinde bir etkisi olmamış mı? Bunca genç şairin, hikâyecinin, eleştirmecinin hiçbirinde kendi sanatına az çok yakın bir şey bulamıyor mu? Bu kadar acı bir yalnızlık mı duyuyor içinde?

Abdülhak Şinasi Hisar: *Herkes kendi sanatını asaletleştirmeli ve ehemmiyetleştirmelidir* diyor. Yazarlarda *lisan tiryakiliği* arayan, *lisanın inceliğinden ve güzelliğinden habersiz* olmalarından yakınan bir yazarın böyle konuşması doğru mudur? *Sanatı asaletleştirmek* ne demektir? "Asilleştirmek" demek mi istiyor? Yoksa "bir asalet haline getirmek" mi demek istiyor? Hangisi ise onu söylesin, "asaletleştirmek" sözü anlaşılmıyor. Hele "ehemmiyetleştirmek" sözünden hiçbir mana çıkmıyor.

Bırakalım bunları, belki bir sinirlilik gününe gelmiştir de onun için böyle konuşuyordur. İyi haberler de veriyor bize. "Şimdi edebiyat sahasında yeni bir şey hazırlıyor musunuz? Yeni projeleriniz var mı?" sorusuna şöyle cevap vermiş:

Ben de, cümlenize peyrev olarak "edebiyat sahasında bir şeyler hazırlıyorum" diyeceğim. Benim de bir hayli kitap neşretmek projelerim var. Fakat yazık ki bunların çoğunu yazmak ve bastırmak imkânını bulamayacağımdan eminim. Hayat daima fazla projeler yapar. Bu hayat projelerinin hepsi de ölümün emrine tabidir. O, bunların ancak bir kısmına imkân bırakır.

Bu sözler, Abdülhak Şinasi Hisar'ın, günümüz edebiyatını, edebiyatçılarını beğenmese de, sanatmdan soğumadığını, şüphe

etmediğini gösterir. Buna ancak seviniriz. Daha uzun yıllar yaşayıp düşündüğü kitapların çoğunu yazıp bastırabilmesini dileriz. "Çoğunu" dedim, çünkü Abdülhak Şinasi Hisar gibi sanatı, edebiyatı gerçekten kendilerine dert etmiş kimselerin, son günlerinde bile yeni yeni eserler düşüneceklerini bilirim. En büyük asaletleri de budur.

"İlk yazılarınızla şimdikiler arasında ne gibi bir ayrılık görüyorsunuz? Edebi telakkileriniz ne gibi değişikliklere uğradı?" sorusuna şu cevabı veriyor :

Emin olabilirsiniz ki, ilk yazılarımla şimdikiler arasında hiçbir ayrılık görmüyorum. Edebi telakkilerim de hiçbir değişikliğe uğramadı.

Doğrusu, bu sözler şaşırttı beni : Yılların, hayatın büsbütün dışında mı yaşıyor Abdülhak Şinasi Hisar? Gördüklerinin, okuduklarının hiçbir etkisi olmuyor mu kendisinde? Pencerelerini büsbütün kapatmış mı dünyaya?.. Bence, imrenilecek bir hal değil bu.

Varlık'ın gene o sayısında Necip Alsan'ın "Sanatçının Kişiliği" adlı bir yazısı var. Necip Alsan'm yazıları günden güne daha çok hoşuma gidiyor. Bayağı edebiyatçılığa, iri lakırdılara kapılmıyor o delikanlı, eline aldığı konu üzerinde düşünüyor. O konuyu tüketmiyor, söyledikleri okuyanı belki de kandırmıyor, ama daima düşündürüyor, ilgisiz bırakmıyor. Bu yazısında sanat adamının "ileri düşünceli olmak zorunda" olduğunu söylüyor. Toptan almırsa, doğru bu söz. Ama "ileri düşünceli olmak" ne demektir? Örneğin, büğünün en büyük Fransız şairlerinden biri olan Monsieur Claudel ileri düşünceli midir? Onun, birçok bakımlardan, bir ortaçağ adamı olduğunu söyleyemez miyiz? Monsieur Claudel yenidir, bir şair olarak yenidir, ama bir düşünce adamı olarak yeni değildir. Necip Alsan diyor ki :

O (sanat adamı) *toplumun göçmekte olan eski kurumlarını, eski paslanmış düşüncelerini savunmayacak, tersine onlarla savaşacaktır. Onun gözleri gelecektedir. Bu bakımdan bütün büyük, gerçek sanatçılar köhne düzenlerle, taassupla, geri düşüncelerle savaşa tutuşmuşlardır.*

Necip Alsan bu satırları yazarken Balzac'ı hiç düşünmedi mi? T. S. Eliot'u hiç hatırlamadı mı? Bana öyle geliyor ki sanat adamında daima bir yenilik vardır, fakat bu yenilik kimi düşüncelerde, kimi de sadece deyiştedir. İkisinin birleştiği olur, ama birçok sanat adamları da, deyişlerinin yeniliği ile, eski kurumları güçlendirmişlerdir. Necip Alsan sonra şöyle diyor.

Bu durum birtakım ters anlayışlara da yer vermiştir. Bazıları sanıyorlar ki büyük düşünürler, sanatçılar, yeni çağlar açmışlardır. Oysaki onlar yeni çağları açmamışlar, olsa olsa onun gelişini açığa vurarak hızlandırmışlardır. Onlar kendilerinin daha önce sezdiklerini diğer insanlara yazmışlar, yeniçağın düşüncelerini yerleştirmişlerdir. Bu bakımdan sanatçının toplum dışında bir kişiliği olmadığı kanısını taşıyorum. Diğer kişiler gibi sanatçının kişiliğini de toplum yapar, yoğurur, o sadece öncüdür. Gerçek sanatçının seçkin insanlığı onu öncülerle bir araya kor.

Evet, sanat adamını da elbette toplum yetiştirir, ama sanat adamı da topluma bir şey katmaz mı? Katmadığını böyle kesin olarak söyleyebilir misiniz? Bu kanıda olmak kişiyi bir çeşit gizemciliğe, *mistikliğe,* bir toplum gizemciliğine götürmez mi?.. Bir de şunu sorayım Necip Alsan'dan: Şu *diğer* sözünü neden kullanıyor? Türkçeyi sevdiği, Türkçe sözlerle yazmaya özendiği belli, *diğer*'i de atsın, bizim *öbür, öteki* tutmuyor mu onun yerini? Yazı şöyle bitiyor:

İlk adımı atan sanatçı oldukça yalnızdır. Çoğu çok sıkıntı çeker. Büyük bir kalabalık saldırır, hırpalar, türlü kötülükler eder. Ama sonunda kazanacak olan her zaman yeni çağların sanatı olmuştur. Çünkü yaşayacak olan odur. Dönüm yerlerinde adları geçen sanatçılar sanatlarının en büyük kişileri olarak anılırlar.

Okuyun Necip Alsan'ın yazısını. *Varlık*'ın o sayısında daha birçok yazılar, şiirler bulacaksınız. İlhan Demirarslan'ın "Salıpazarı" adlı şiiri ile Muzaffer Uyguner'in "Kayınağacı" şiirini pek sevdim, öyle sanıyorum ki siz de seversiniz. Sait Faik'in de "Sivriada Sabahı" diye bir hikâyesi var. Sait Faik'in hiçbir yazısı okuyanı ilgisiz bırakmaz.

Küçük Dergi'yi sevgi ile karşılamıştım, ikinci sayısı birincisinden, üçüncüsü ise ikincisinden de zayıf çıktı. Ama umudumu kesmiyorum, bekleyelim, bundan sonra iyileşir.

Haziran 1952 tarihli üçüncü sayısında Bay Haldun Taner'in bana "Kısa Bir Cevap"ı var. O kadar da kısa değil, hepsini buraya alamayacağım. Ben, *her tartışmayı bir onur meselesi yapan delikanlılar gibi ille de ille haklı çıkmak merakında* imişim. Olabilir. Bay Haldun Taner, herhangi bir kimsenin kendisinden başka türlü düşünebileceğini, o düşünceyi doğru bulacağını hatırına getirmiyor... Neyse, bırakalım bunları. Bana bir sorusu var. Kendisi üç soru gibi gösteriyor ya, üçü bir o soruların:

"Şu, şu yazarlar şu, şu gazetelere yazmışlar, kötü mü olmuş onların o gazetelere yazmaları?" Ben, bir yazarın bir gazeteye yazması kötü olur dedim mi? Bay Haldun Taner, bir hikâyecinin gazetelere yazmakla sanatını ilerleteceğini, okurlarına daha iyi değineceğini (temas edeceğini) ileri sürmüştü, ben buna: "Hayır, hikâyeci gazetenin içinde kaybolur, adı tanınırsa da bir sanat adamı olarak tanınmaz, gazete onun okurlarına değinmesini sağlamaz" dedim.

Gelelim Bay Haldun Taner'in sorduğuna. Onun söylediği adların hepsi üzerinde duracak değilim, bir ikisini alacağım. Oktay Akbal, *Vatan* gazetesinde hikâye yazmıyor, eleştirme yazıları yazıyor. Yaşar Kemal'in *Cumhuriyet*'te hikâyeleri değil, *reportage*'ları okunuyor, "Kaçakçılar"ı çok kimse okudu, "Bebek" tutmadı. Bay Haldun Taner: *"Ulus*'un rahmetli M. Ş. E.' nin hikâyelerinin daha geniş bir kütleye yayıp, tanıtması zararlı mı oldu?" diyor. Faydalı da olmadı. Memduh Şevket Esendal'ın hikâye kitaplarının ikisi de üçer bin basılmıştı, basandan duydum, yarısı satılmamış. *Ulus*'ta çıkan bir hikâyeyi belki dört beş bin kişi okur, ama o okuyucular vefalı değildir, hikâyecinin adını öğrenip kitaplarını aramaz. Bırakır, geçer. Memduh Şevket Esendal'ı *Meslek* dergisi tanıtmıştı, kitaplarını alan bin beş yüz kişi de kendisini dergilerden tanıyanlardır. Romanları gazetelerde çok okunan bir yazarımız, Esendal'ın adı anılınca dudağını büker: "Kim tanır onu?" der. Bana dedi de onun için söylüyorum. Bay Haldun Taner Orhan Kemal'i de anmış. Onun romanlarının *Vatan*'da çıkması adının tanınmasına, kitaplarının satılmasına hizmet edecek mi? Daha bilemiyorum.

Bay Haldun Taner yazısını şöyle bitiriyor:

Bundan böyle dergilere mülakat verirken itirazınıza uğramamak için fikirlerimi her şeyden evvel son icat öz Türkçe "tilciklerle" belirtmeye bilhassa dikkat edeceğim efendim.

Bu sözleri kendisi kim bilir ne kadar hoş bulmuştur!.. Anlaşılıyor, Bay Haldun Taner'le tartışmaya girişilmez. Kendisine: "Bu cümle Frenkçeden çevrilmiş, Frenkçe düşünülüp Türkçe yazılmış. Şu cümledeki *aziz* sözü yerinde değildir, burada *evliya* denir" diyorsunuz, o öz Türkçeye sataşarak cevap veriyor. Benden öğüt kendisine: Öz Türkçe ile uğraşmasın, öz Türkçe yazmaya özenmesin, öz Türkçe ile uğraşmak bir düşünceyi kavramaya düşündüklerini açık seçik olarak söylemeye çalışanların işidir. Kendisi için değil. Onun yazdığı gazete hikâyeleri için şimdi kullandığı dil yeter de artar bile.

Şimdiden bildireyim kendisine: Bundan sonra ne söylerse, yerden göğe, gökten yere gidip gelme haklıdır.

(Ağustos 1952)

11

Yeditepe'nin 1 Haziran sayısında Memet Fuat'ın "Gündelik Gazeteler Meselesi" adlı yazısını okumuş, bana düşündürdüklerini burada anlatmaya çalışmıştım. O derginin 1 Ağustos sayısında Memet Fuat "Gene Gündelik Gazeteler" adlı yazısında o konuyu bir daha ele alıyor. Diyor ki:

Nurullah Ataç okumuş o yazımı, beğenmemiş. Türk Dili*'nin temmuz sayısında, dergilerdeki yazıları eleştirirken, ona da dokunuyor.*

Memet Fuat benim o yazıyı beğenmediğimi nereden çıkarıyor, anlayamadım. Doğrusu, ben beğeniyorum Memet Fuat'ın yazılarını, nerde bulursam okuyorum. İyi yazıyor, temiz yazıyor. Bir konuyu ele aldı mı, onun üzerinde düşünüyor, özünü kavramaya çalışıyor, işi edebiyatçılığa vurmaya kalkışmıyor, parlak lakırdılara gitmiyor. Düşüncelerini, vardığı sonuçları doğru bulmamak yazılarını, çalışmasını beğenmemek demek değildir. Şimdiye kadar okuduğum yazılarından anladığıma göre, bence, bir gençlik buhranı, bir gençlik hastalığı geçiriyor Memet Fuat, Necip Alsan da öyle. Doğruyu katıksız doğruyu bulmaya özeniyor. Bunun için de kesinlemelerden *(affirmation*'lardan) kaçınmıyor. Tanımam kendisini, ancak öyle sanıyorum ki okuyor, çok okuyor. Bu okuduklarını içine iyice sindirdikten sonra düşünüşüne de, yazışına da daha bir yumuşaklık gelir, en kesin kanımlarına bile bir şüphe kokusu karıştırır, böylece bin bir yüzlü doğruya daha çok yaklaşır. Benim beğenip beğenmeyişimin kendisince bir değeri var mıdır, bilmem, ama ben bir daha söyleyeyim, beğeniyorum onun yazılarını, giderek iyi, çok iyi bir yazar olacağını umuyorum. Bizde eleştirme, gerçek eleştirme olmadığını söyler dururlar, büğünün Necip Alsan, Memet Fuat

gibi gençlerinin, yarın o gerçek eleştirmeyi kurabileceklerini sanıyorum. Sırası gelmişken söyleyeyim: Memet Fuat'ın bir romanı varmış, Ankara kitapçılarında aradım, bulamadım, kendisi gönderiverse...

Gelelim bu yazısında dediklerine. Aramızda bir anlaşmazlık olmuş, ben onun dediğini anlayamamışım. Kendisi ilk yazısını şöyle özetlemiş:

Genç yazıcıların çok satılan gazetelere, magazinlere, aktüalite dergilerine yazmalarını savunuyor, kendilerini halka tanıtmaları için en kısa yol budur, diyordum.

Ben, Bay Haldun Taner gibi Memet Fuat'ın da hikâyecilerimizi, romancılarımızı gazetelere yazmaya çağırdığını sanmıştım. Memet Fuat'ın bu yazısında saydığı adlar, benim yanlış anladığımı gösteriyor. Diyor ki:

Yaşlılardan Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Nurullah Ataç, gençlerden Orhan Kemal, Oktay Akbal, Mehmet Yanık, İlhan Tarus, Yaşar Kemal, Bedri Rahmi gazetelere yazıyorlar.

Bunlar arasında hikâyeciler, romancılar var, ama benim gibi hikâye, roman değil, ancak eleştirme yazıları yazanlar da var. Öyle olunca iş değişiyor. Ben, gündelik gazetelerde eleştirme yazıları yazılmaz demedim. Hikâyecilere, romancılara gelince, onları, kendilerini tanıttıktan sonra, gazeteler çağırır, hikâyeleri, romanları satışı artırır da onun için. Ben. gazeteye çağırılan bir yazar gitmesin demiyorum, ancak bir yazarın, bir hikâye, roman yazarının, tanınmak için, ille gazeteye girmek istemesini anlayamıyorum. Memet Fuat, o adları saydıktan sonra, şöyle diyor:

Hem de sanatlarını harcamadan, yenilmeden yazıyorlar. Hangi birini ele alırsanız alın, göreceksiniz, gazetelere girdik diye değişmiş değiller.

Acaba, Memet Fuat'ın saydığı yazarların hepsi de gerçekten sanatı kendilerine dert edinmiş, bir yenilik getirmeye çalışmış kimseler midir? İçlerinde, zaten gazete hikâyesi, gazete romanı yazmaktan ileri gidememiş kimseler yok mudur?.. Bunun üzerinde durmayacağım, ama Memet Fuat'ın bu soru üzerinde biraz olsun durmasını isterim, belki kendisi de başka sonuçlara varır.

Memet Fuat, o saydığı yazarlardan gazetelere nasıl girdiklerini soruyor. Buna benim de cevap vermemi istiyor:

Nurullah Ataç da onların arasında. Yıllardır gazetelere, magazinlere yazmış, yazıyor. Yenilmeyi göze almış olduğunu, ye-

nilmeye can attığını mı söyleyecek?

Yeni sanatçının gazetelere girmesi meselesinde ona düşen çok daha hoş bir iş var. Bıraksın yenilirsiniz diye gözümüzü korkutmayı, kendisi bunca gazeteye, magazine nasıl girmiş, onu anlatsın bize. Saldırıp da zorla girmiş olmasa gerek. Kim bilir neler biliyordur.

Hayır, çok bir şey bilmiyorum. Memet Fuat'ın sorusu, onu böyle sorması şaşırttı beni. Ama elimden geldiğince doğru olarak cevap vermeğe çalışacağım.

Önce şunu söyleyeyim: Ben gerçekten değeri olan bir yazar mıyım, bilmiyorum onu. Yıllardır, Memet Fuat'ın dediği gibi, gazetelerde, magazinlerde yazılar yazarım, o yazıların hiçbirinde, sanatımdan demeyeceğim, sanat anlayışımdan fedakârlık etmedim mi? Kestiremem onu da. Bana öyle geliyor ki bilmeyerek etmişimdir, bilerek de etmedim mi? Biraz para almak için çırpıştırdığım yazılar oldu...

Ben bir gazete yazarı mıyım? Evet, gazetelerde yazılarım çıkıyor. Ama bu, bir kişinin gazete yazarı sayılması için yeter mi? Gazeteler benim yazımı aramaz, bunca yıldır yazdığım için ben götürünce geri çevirmezler, geri çeviren de olur, o başka, çevirmezler, diyelim ama kendiliklerinden beni aramazlar. Benim yazılarım bir gazetenin satışına yardım etmez de onun için. Yoksa Memet Fuat beni tanınmış bir yazar mı sayıyor? Ben ancak dergi yazarlarınca, dergi okurlarınca anılan yazarlardanım. Beni tanıyan Memet Fuat'ı tanıyandan çoktur elbette, kendisinden yaşlıyım da onun için, otuz, otuz iki yıldır yazıyorum, o daha yeni başladı. Ama benim adımı bilenler onun adını bilenlerden, yazılarını okuyanlardan o kadar da çok değildir. Bir şey söyleyeyim Memet Fuat'a: Öyle sanıyorum ki benim yazılarımı okuyanlar, şöyle salt vakit geçirmek için değil de merak edip okuyanlar, "Ataç ne düşünüyor acaba? Ne diyor?" diyenler yüz kişiyi geçmez. 1947'de bir kitabım çıktı, satılmadı, onu basan kitabevine girince utanıyorum doğrusu: Benim yüzümden zarara girdiler. Arasıra gider, kendim alırım bir tane. Hayır, ben gerçekten bir gazete yazarı değilim, gazete okurları beni benimsememiş, tutmamışlardır.

Ben gazetelere nasıl girdim, söyleyeyim onu da. Ahmet Haşim Falih Rıfkı'ya söylemiş, o da beni *Akşam* gazetesine çağırttı: "Bize tiyatro tenkitleri yazın" dedi. Bizim, ben yaştakilerin yazı yazmaya başladığımız günlerde gazetecilik şimdiki gibi değildi, gazete öyle çok satılmazdı, gazeteler satışı şimdiki kadar

düşünmezlerdi, sayfalarında arasıra da "mecmua yazıları" bulunmasını isterlerdi. Şimdi bir genç gitti mi: "Sakın *mecmua yazısı* olmasın, şöyle hafif, çabuk okunur şeyler..." diyorlar. İnansın bana Memet Fuat, bunu yalnız gençlere değil, ben yaştakilere de söylüyorlar.

Anlıyorum Memet Fuat'ın sorusunu, benim gibi bir yazarın gençlere yardım etmesi, onları bir gazeteye yerleştirmeye çalışması gerektir. Ben de isterdim bunu, ama elimden gelmez. Şimdiye kadar bir kere, o da bundan on yedi, on sekiz yıl önce, genç bir yazarı bir gazeteye götürdüm, kendisine iş vermelerini diledim. Verdiler, ama şair olmasını bir suç saydılar, biraz takıldılar kendisine, o da şair olmaktan vazgeçti. Sonradan ünlü bir gazeteci oldu, sağ olsun! Beni de kanadı altına alıp korumak istedi, öz Türkçeyi en bağlı olduğum düşünceyi bırakırsam bana bir kapı bulacağını söyledi... Şimdi gazetelere bir genç yazarı götürsem, bir Orhan Veli sanırlar da kapıdan içeri sokmazlar o delikanlıyı.

Daha çok şeyler söylüyor Memet Fuat, kimini doğru buldum, kimini doğru bulmadım, ama beğendim yazısını.

Hisar'ın ağustos sayısında Ahmet Kabaklı "Edebiyatta Saygısızlar" adlı bir yazıda beni parmağına dolamış. Doğrusu, pek de kıyamıyor bana. Bir şiirini çok beğenmiştim, *Pazar Postası*'nda bir yazımla tanıtmak istedim, onun için olacak, açıkça hırpalamaktan çekiniyor. Belli, iyiliğimi istiyor benim, beni terbiye etmeye, adam etmeye çalışıyor. Boşuna yormasın kendini: Bu yaştan sonra beni yola getiremez. Dilediğince vursun, ona da aldırmam, sırtım alışıktır.

Suçum büyük: Abdülhak Hamit'in şiirlerini sevmem, sevmediğimi de açıkça yazdım. "Saygısızlık"mış bu. Oysaki bir yazımda bu saygısızlıktan ben de yakınmışım. Şöyle diyor kendisi:

Sayın Nurullah Ataç eski, güzel bir "sohbet"inde: Sanat alanında "üstat" kavramının belendiği alay hafifliğiyle, mesela yapı kalfasının "usta" dediği zamanki gerçek saygıyı kıyaslayarak, havamızı zehirleyen laubalilik, sıra tanımazlık illetini yerer, yakınır. Şimdi o güzel saygı sıfatı, telaffuzunun arkasından cıvık sırıtmaları bekletir olmuştur.

Yazılarımı saklamam, ama Ahmet Kabaklı'nın andığı yazıda söylediklerimi hatırlıyorum. Yıllardan beri düşüncelerimin, kanılarımın birçoğu değişti, o değişmedi. "Üstat" sözünün alay olarak kullanılmasına büğün de kızarım. Üstatlık, bir şairin,

bir yazarın varabileceği en yüksek yerdir. Ancak kime "üstat" diyeceğiz, onu bilmeliyiz. Ben Abdülhak Hamit'i kendime "üstat" tanımıyorsam, onun şiirlerini — belki anlamadığım için — beğenmiyor, sevmiyorsam gene onu saygıyla mı anayım? Ahmet Kabaklı'nın şunu bilmesini isterim: Benim kişilere saygım vardır, işlerine karışmam, inançlarına karışmam. Ancak gerekince kendileri gibi düşünmediğimi, kanılarını, inaçlarını paylaşmadığımı, eserlerini beğenmediğimi söylemekten de çekinmem. Bu da saygıdan gelir: Eserlerini beğenir, düşüncelerini, kanılarını paylaşır gibi gözükerek kendilerine yalan mı söyleyeyim? Bir kişiye edilecek saygısızlıkların en büyüğü, kendisine yalan söylemek değil midir? Ahmet Kabaklı bu düşüncede olmayabilir, ben böyle düşünüyorum.

Ahmet Kabaklı Abdülhak Hamit'i övüyor, birçok erdemlerini sayıyor. İyi. Beni kandıramadı. Kendisine söyleyeyim, Abdülhak Hamit'i benim de sevdiğim, hayranlıkla andığım günler oldu. Aşağıda bu konuya döneceğim. Sonradan anladım, gerçekten beğenmiyorum, sevmiyorum o şairi. Ona olan hayranlığım geçiciymiş, kendi kendimi aldatmışım. Aldandığımı anlayınca onu da söylemekten çekinmem. Yukarıda Ahmet Kabaklı'nm bir şiirini, "Şu Gelen Kadın Sesidir" adlı şiirini pek beğendiğimi söylemiştim, gene de beğeniyorum, arasıra kendi kendime de okuyorum, anlayabileceklerini, sevebileceklerini sandığım kimselere de okuyorum. Büğün ben: "Sevdiğim Şiirler" adlı bir kitap çıkarsam, o şiiri alırım. Ama günün birinde o şiirden soğursam, onu beğenmekle yanılmış olduğumu anlarsam, çekinmem, onu da söylerim. Ben kendi kendimle de bağlı değilim, dün şöyle, yahut böyle düşünmüş, şöyle, yahut böyle demiş olduğumu inkâr etmem, ama dünkü düşünceme, dünkü dediklerime bağlı kalmayı da istemem. Ahmet Kabaklı belki görmüştür, benim bir kitabım vardır, adı *Günlerin Getirdiği*'dir. Ben kitabıma o adı secerken, başına Mallarmé'nin "Au simple jour le jour très vrai du sentiment" mısraını korken düşünmedim mi sanıyor? Günler getirdiklerini alıp götürür de... Ben dünkü düşüncelerime, dünkü yargılarıma bağlı değilken Ahmet Kabaklı benim başkalarının düşüncelerine, başkalarının yargılarına bağlı olmamı istiyor. Evet, çok kimseler Abdülhak Hâmit'in büyük bir şair olduğunu söylüyor, bir "dâhi" olduğuna inanıyor, ben öyle bulmuyorum.

Ahmet Kabaklı şövle diyor:

Böyle şair hakkında ezberden konuşmak ise ayıptır. Sanı-

rım bilgiçlik taslayacak konuyu bulabilmek bile zekâ işidir. Zeki adam evirir çevirir, ama bilgisizliğini ortaya koymaz. Bunun için ilk şart devlerin uzağında bulunmaktır. Zeki, bilgiç, Hâmit'le uğraşacağına, mesela "Düdüklü Tencere" şairini alır, tenkitler, taktirler döktürür; böylece Hâmit mezarında rahat uyumuş olur.

Ne yapayım? Ben zeki adam değilim, bilgisizliğimi ortaya koyuveririm. Doğrusunu isterseniz, Ahmet Kabaklı'nın düşündüğü gibi zeki bir adam olmayı da istemem: Bilgisizliğimi bileceğim, gene de saklamak isteyeceğim, açığa vurmayacağım... Benden uzak olsun öyle erdemler! Ne isem, nasılsam öyle gözükmek, kimseyi aldatmamak yeğdir benim için.

Ahmet Kabaklı bir yerde de şöyle diyor:

Nurullah Ataç, divanlar ve kitaplar karıştırıp beyitler seçmeyi, bunları yazılarında kullanmayı sever, Hâmit'in de iyi bir seçmeye dayanabileceğini sanıyorum; onun Hâmit'ten beğendiği mısraları okumak hepimizi çok memnun ederdi.

Ahmet Kabaklı bu satırları yazarken acaba hiç düşünmedi mi? Ben, Fuzulî'de, Bakî'de, Nabî'de güzel beyitler arayabilirim, çünkü divan edebiyatında büyük şiir yok, beyitler, mısralar vardır. Abdülhak Hâmit'in şiirleri ise divan şairlerininkine benzemez, *Makber*'de, *Eşber*'de mısra, beyit aranmaz, o şiirlerin bütünü yargılanır. Sonra Ahmet Kabaklı benim Hâmit'i okumadığımı ne biliyor? Bize çocukluğumuzda, gençliğimizde boyuna okuturlar, ezberletirlerdi onun şiirlerini. Ben bilgisizin biriyim, öyle, öyle ya, Ahmet Kabaklı da beni büsbütün okumamış sanıyor. Eski deyimle söyleyeyim: Ben de biraz mürekkep yaladım...

Kendisi bulmuş Hâmit'in kitaplarında güzel mısralar, sıralıyor. Onları da alayım buraya:

Emvâc-ı kenar ile sanırsın
Yekdiğeri mâhitab ederler
...
Kuşlar uçuşurdu nûr içinde
Kuşlar ki verirdi sıyt Hind'e

Cehennem olun elverir nâzınız

Var gez kayalıkta, dağda, kırda
...
İspanyalı bir kızım delişmen

Kalbimi hiç acıtmadan yakıyor

Şöyle diyor bu mısralar için:

Bunlar Hâmit'in Türkçeyi tesadüfen bulduğu, pek farklı ahenklerde, hem de şairane beyan ettiği binlerce mısradan birkaçıdır.

Kendisi beğensin onları, binlercesiyle birlikte okusun dursun. Ama ben beğenemedim. Hâmit'ten, bunlar arasına konabilecek mısralar ben de bilirim, hele şu ikisi, öyle sanıyorum, Ahmet Kabaklı'nın hoşuna gidecek:

Tâbiri diğerle hepsi hiçlik,
Hiçlik ise hepsidir kezâlik.

Gelelim benim Abdülhak Hâmit'e hayran olduğum günlere. Onun öldüğü günlerde ben *Haber* gazetesinde küçük yazılar yazardım. Öldüğünü duyunca çok üzülmüştüm, birdenbire hayran oluverdim ona. Bay Füruzan Hüsrev Tökin, *Politika* dergisinde çıkan "Dâhi Münekkit! Nurullah Beye" adlı yazısında bunu hatırlatıyor. Kendisi, yazısını kırmızı kalemle çizerek, bana da göndermiş. Çok iyi etmiş, yoksa o dergiyi karıştırmak benim aklıma gelmezdi. Bay Füruzan Hüsrev Tökin o yazısında çok derin sözler de söylüyor: Benim için şu, bu "dâhidir" demişler, demek ben *dâhi*'nin ne demek olduğunu bilirmişim!.. Hayır, Bay Füruzan Hüsrev, bilmiyorum. O adamlar benim için öyle demişlerse suç benim değildir, siz onlara çatın. Anlaşırsınız biribirinizle. Onlarsa sizin gibi ne dediklerini bilir kimselerdir.

O yazıyı merak ederseniz okuyun *Politika*'da, 21-6-1952 sayısında çıkmış.

Hisar'ın gene o sayısında Bay Vehbi Kızılgün de bana çatıyor. Bir şiirinde "ve" sözünü kafiye olarak kullanmasını beğenmemiştim, içerlemiş, neler neler söylüyor! Ben pek anlayamadım. Bir yerde şöyle buyuruyor:

Fikrin tam hürriyet olduğuna inanıyorum. Ama Ataç ve onun gibi düşünenler, fikri sözle sınırlandırıyorlar.

Ne yapalım? Ben de, benim gibiler de fikri ancak sözlerle anlayabiliriz, bir kişinin kafasının içinde geçenleri sezemeyiz. Ancak Bay Vehbi Kızılgün de fikri, şiiri sözle sınırlandırıyor, bakın, yazıyor, bizim bildiğimiz yazmak ancak sözlerle olur. Tam bir hürriyet, sözsüz düşünmek... Ne güzel, değil mi?

Derginin ağustos sayısında başyazı, Munis Faik Ozansoy'un

yazısı, ayrıca okunmaya değer. Munis Faik Ozansoy şöyle diyor:

Sanatın kendinden başka gayesi yoktur. "Neye olmasın" diyenler de bulunur, biliyorum. Ne derlerse desinler: Bence yoktur ve olmamalıdır. Sanat, hudutsuz bir hürriyet içinde, kendi kendisini arar ve mahiyetine yabancı unsurlardan, başka maksatlardan uzaklaştığı nisbette onu bulur. Size bir şey anlatmak; sanatın, mücerred Güzel*'in dışında bir şeye sizi inandırmak isteyen eserlerin sanatla alakası olamaz.*

İşte "hudutsuz bir hürriyet içinde" yaratılmış bir sanat eseri! Hani "onu bulur" diye biten bir cümle var, oradaki "onu" kimin, neyin yerini tutuyor, bir arayın, bakalım bulabilir misiniz? Munis Faik Ozansoy: "Sanat, kendi kendisini arar" demiş, sonra da "kendini bulduğunu" söylemek istemiş. Ama neye "kendini" desin? Hudutsuz bir hürriyet içinde düşünüp yazıyor, canı istedi mi "kendini" demez, "onu" deyiverir. *Bir şey anlatmak, mücerred güzel'in dışında bir şeye inandırmak isteyen eserlerin sanatla alakası olamazmış.* Yani Aristophanes, Dante, Milton, daha birçok şairler güme gidiyor, sanatla bir ilişikleri yok onların. Dedik a! Munis Faik Ozansoy "hudutsuz bir hürriyet içinde" yaratıyor, söylediği şeyler tarihe uyuyor mu, uymuyor mu, araştırmıyor orasını.

Şimdi "sanatkârın" sanattan başka işlerle uğraşmasını isteyenler varmış, şairi rahat bırakmıyorlarmış. Neymiş aradıkları? Söylüyor Munis Faik Ozansoy:

Bu sıfatların en yenisi de -galiba- inkılapçılık, onların ağzıyla devrimciliktir.

"Devrim" Türkçe bir sözdür, ancak bizim ağzımızda bulunur, Munis Faik Ozansoy kullanamaz onu. Zaten pek anlamıyormuş inkılapçılığın ne demek olduğunu, şöyle diyor:

Bu kelimeden kasdettikleri manayı da ben pek anlayamadım. Aradıkları şey, inkılap yapmış olmak mı? İnkılap meddahlığı mı? Birincisi, devlet adamlarının işidir, ikincisi de dalkavukların... İçtimai vazifeleri birbirine karıştırmayalım. Herkes yerinde gerek. Şairin ikisi ile de bir münasebeti yoktur.

Devrim, Munis Faik Ozansoy'un ağzıyla *inkılap*, neden yalnız devlet adamlarının işi olsun? Biz devrim deyince, toplumun yaşayışında, düşünüşünde, görüşünde bir değişiklik demek istiyoruz. Bu da yalnız devlet adamlarının yapacağı iş değildir, daha çok düşünürlerin, aydınların, şairlerin, bütün yazarların işidir.

Şairin "dalkavuklukla" münasebeti olmamasına gelince, bu da çok su götürür. Bizim büyük şairlerimizin hemen hepsi padişahlara, sadrazamlara "dalkavukluk" etmişlerdir, Nedim III. Ahmet'i öve öve göklere çıkarmıştır. Eh! III. Ahmet de övülecek adam mıdır? Ama Nedim'in onu öven şiirleri de güzeldir. Hiç şüphe etmem, Munis Faik Ozansoy onlarda da *mücerred güzel*'i bulur. Ama kendisi vermiş kararını, "hudutsuz bir hürriyet içinde" yaratacak, böyle şeyleri düşünmeyecek.

Munis Faik Ozansoy'dan şunu sorayım: Sanatın hudutsuz bir hürriyet içinde kendi kendini aramasını istiyorsunuz, çok iyi. Bırakın, sanat adamı sanatını da, kendini de istediği gibi arasın. Bir şey anlatarak, *mücerred güzel*'in dışında bir şeye inandırarak sanata ermek istiyorsa, ona da karışmayın. Siz sanat adamına: "Sen şunu yapmalısın, bunu yapamazsın!" dediniz mi, onun hürriyetine karışmış, onun hürriyetini daraltmış oluyorsunuz. Sanat adamının sanattan başka bir ereği olmasını isteyenler gibi siz de sanat adamını boyunduruk altına almak istiyorsunuz. Bırakın efendim adamcağızı, bildiği gibi çalışsın. Bakın, ben hiç karışmıyorum, sadece "güzel" şeyler yaratmaya çalışmış olan şairleri de, Victor Hugo gibi toplum davalarına dokunmuş şairleri de okuyorum. Sizin işinize de karışmam, şairin, sanat adamının hürriyetini daraltıyorsunuz, sonra buna "hudutsuz hürriyet" diyorsunuz, daraltın efendim, deyin efendim, ben ne karışırım. Okurum sizin dediklerinizi, okur da parmağımı ısırırım.

(Eylül 1952)

12

Hisar'ın eylül sayısında Munis Faik Ozansoy "Dilcilik Oyunu" adlı yazısında, yabancı sözlerden kaçınanlara çatıyor. Dilimizi, büğün kullanılan dili övmekle başlıyor yazısına:

"Dilimizi hor görmeyelim. O, dünyanın en güzel, en ahenkli dillerinden biridir. 'Belki güzel olabilir, fakat fakirdir, ibtidai-

dir, düşünceyi şöyle böyle anlatsa da onun inceliklerini, gölgelerini, karanlıklarını ifade edemez' diyenlere de kulak asmayın."

Güzel dil, ahenkli dil ne demektir? Ben pek anlamıyorum. "Şu yazarın dili güzeldir, cümleleri ahenklidir" denince onu anlıyorum. Ama bir dil herkesin elinde güzel, herkesin elinde ahenkli olamaz gibi geliyor bana. Sonra güzellik, ahenk gibi şeyler görecedir, kişiden kişiye değişir. Örneğin Edebiyat-ı Cedidecilerin, Cenap Şahabettin'in dili, bundan otuz kırk yıl önce, güzel, ahenkli bulunurdu, büğün ise o dil bize pek hoş gelmiyor. Bu güzellik, ahenk meselesini bırakalım, gelelim dilimizin *fakir, iptidai* olmasına. Öyle sanıyorum ki dünkü Türkçeye, yani Osmanlıca dediğimiz dile, fakirlik, iptidailik konduran olmadı. Osmanlıca zengin bir dildir, işlenmiş, ileri bir dildir. Ama zengin dil, işlenmiş dil ne demektir? Bir dil bir uygarlık, yani medeniyet içinde ilerler, zenginleşir, o medeniyetin düşüncelerini, değerlerini söyler. Ama bir dil ne kadar zengin, ne kadar ileri olursa olsun, başka bir uygarlığın düşüncelerini, değerlerini söylerken yoksuldur. O uygarlığı iyice anlatamaz. Büğünkü Fransızca çok zengin, çok ileri bir dildir, ama Fransızca örneğin Hint uygarlığının düşüncelerini, değerlerini kolaylıkla anlatamaz. Biz büğün Fransızcadan Türkçeye bir kitap çevirirken çok sıkıntı çekiyoruz, bizim eski eserlerimizden birini, örneğin *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'ni Fransızcaya çevirmeğe kalkacak olan bir Fransız da şüphesiz o kadar sıkıntı çeker. Türkçe için fakirdir, iptidaidir diyen yok, ancak şimdi benimsemek istediğimiz batı uygarlığının düşüncelerini, değerlerini söylemeğe elverişli değildir, onun için batı uygarlığının birtakım kavramlarına karşılıklar arıyoruz. "Belki güzel olabilir" diye başlayan cümleyi Munis Faik Ozansoy acaba kimin yazısından aldı? O cümleyi yazan kimse Türkçeyi iyi kullanamıyor, iyi kullansaydı: "Belki güzel olabilir" demezdi, ya: "Belki güzeldir", ya "Güzel olabilir" derdi, burada "belki" ile "olabilir" bir anlamdadır. "Belki güzel olabilir" sözü ancak: "Belki bundan sonra, gelecekte güzel olabilir" demektir, Munis Faik Ozansoy da, onun andığı yazar da herhalde bunu söylemek istemiyor.

Munis Faik Ozansoy şöyle diyor sonra:

"Kelimelerin şecere tetkikine, kan tahliline kadar giden aşırı bir cereyana kendimizi kaptırmamış olsaydık, 'Genç Kalemler'den bu yana, tabii gelişmesi içinde şahsiyetini kazanmış, ergin, zengin bir dile de kavuşmuş olurduk."

"Şahsiyetini kazanmış, ergin, zengin bir dil..." Güzel bir söz doğrusu, ama ne demek olduğunu anlayamadım. Yalnız şunu sorayım Munis Faik Ozansoy'a: *Genç Kalemler* dergisini çıkaranlar dilde bir devrim, bir değişme yapmışlardır, kendilerinden önce kullanılan yazı dilini beğenmediler, daha sade bir Türkçe istediler. İyi. Ama *Genç Kalemler*'i çıkaranlardan sonra yetişen yazarlar onlara uymak, onların dediklerinden çıkmamak zorunda mı idiler? *Genç Kalemler* dil devriminde, yüz, yüz elli yıldır süren dil devriminde bir evre, bir *merhale*'dir, o evre niçin aşılmasın? Eski dile, yüzyıllar boyunca sürmüş olan eski divan diline dönelim, peki, ama neden *Genç Kalemler*'in diline dönelim. Eski dilin birtakım büyük yapıtları, *eser*'leri vardır, onu yaşatmak doğru olabilir, savunulur bir düşüncedir. Ömer Seyfettin ile Ali Canip Yöntem'in dilinden ayrılmamak, onda kalmak ise, bana öyle geliyor ki kolay kolay savunulamaz. Ömer Seyfettin'in, Ali Canip Yöntem'in yaptıklarını küçük gördüğüm sanılmasın, onlar da devrimci yazarlardı, büğünü hazırladılar, büğünkü devrimciler de yarını hazırlıyor. Aradığımız batı uygarlığı Türkçesini daha bulamadık, ona erişinceye kadar dilde daha birçok devrimler olacak.

"Kelimelerin şecere tetkikine, kan tahliline kadar giden aşırı bir cereyan..." Yani bir sözün nereden geldiğini, hangi yabancı dilden alındığını araştırmayalım mı? Biliyoruz, büğünkü Türk yazarlarının çoğu bunu istemiyor: Arapça, Farsça, Frenkçe sözleri, köklerini araştırmadan kullanı-kullanıvereceklermiş. Olur, olmasına olur a, bu yolda giderseniz sözlerin anlamlarını kavrayamaz, soyunu sopunu öğrenemez olursunuz.

Şöyle diyor Munis Faik Ozansoy:

"Bazılarının Türkçeciliği bana Hitler'in Yahudi düşmanlığını hatırlatıyor. O düşmanlığın tepkisi, Yahudileri birleştirmeğe yaradı: Bizdekilerin halk üzerinde yarattığı kötü tesir de, nerede ise -korkarım- Osmanlıcayı diriltecek..."

Yahudileri birleştiren Hitler'in Yahudi düşmanlığı mıdır? Bilmem orasını. Ben, daha Hitler'in adı duyulmadan, Yahudi ulusu, Kudüs, Sion gibi sözleri duymuştum, bir de *Tevrat* denir bir kitap varmış. Ama belki yanlıştır bu bildiklerim, Yahudileri, Munis Faik Ozansoy'un dediği gibi belki Hitler birleştirmiştir, olabilir. Yalnız şunu söyleyeyim kendisine: Bizim Arapça, Farsça sözlerden kaçınmamız Osmanlıcayı diriltemez, hiç korkmasın, o dil, Osmanlı Türkçesi, bizim doğu uygarlığından ayrılmamızla yaşamasını bitirdi.

Munis Faik Ozansoy bakın daha neler söylüyor:

"Bir kere daha söylemiştim: Dili alimler düzeltemez, fakat pekâlâ bozabilirler. Zaten dili yapan, Dil Kurumları veya onların kiraladıkları kalemler değil, yalnız zaman; onu düzelten, güzelleştiren de ancak şairler, ediplerdir. Memleketimizde dilcilik adıyla yıllardan beri oynanmakta olan ortaoyununa şairlerimiz, ediplerimiz hâlâ seyirci mevkiinden bakmayı tercih ediyorlar: Son perdesinin, son oyuncunun üstüne kapanacağı günün yakın olduğunu bildikleri için olacak!

Uydurma kelimeler kullanarak öz Türkçe yazdıklarım sananların hali biraz da Fahim Bey'in 'teşebbüsü şahsi' hayaline benzemiyor mu? Gerçekten, kimsenin okumadığı, okusa da anlayamayacağı o yazıların, muhatapsız mektuplardan ne farkı var?.."

İşte böyle diyor Munis Faik Ozansoy!.. Kendisi de seyirciler arasında olacak. Ama iyi dinliyor doğrusu: Bakın, "aksülamel" yerine "tepki" demeyi öğrenmiş, kendi de kullanıyor. Benden öğüt: Daha dinlesin... Son perdenin son oyuncu üzerine kapanmasına gelince, pek ummasın onu, bu oyunu bizden önce oynayanlar olduğu gibi bizden sonra da oynayacaklar bulunur.

Yalnız bir şey daha sorayım kendisine: "Uydurma kelimeler kullanarak öz Türkçe yazdıklarını sananların" yazılarını kimse okumuyormuş, "okusa da anlamazmış". Demek Munis Faik Ozansoy o yazıları okumuyor, iyi ediyor, ama okumadığı bir yazının anlaşılmadığını ne biliyor?

Ufuklar'ın eylül sayısında Vedat Günyol'un "İftira Babında" adlı güzel bir yazısı var. Vedat Günyol Ali adında bir delikanlıya, bir arkadaşına söylüyor bunları. Diyor ki:

Nihayet yola geldin. İftiranın namussuzlar elinde ne müthiş bir silah olduğunu anladım artık, diyorsun. Hele şükür! Demek o "ışıl" gözlü delikanlıyı yakından görüp tanımak fırsatını bulmasaydın, sen de sürü ruhuna uyup herkesler gibi rahatçacık veriverecektin hükmünü! Ya, işte öyledir, Ali'ciğim. İnsan uzaktan kolaycacık verir hükmünü. Uzaktan kötülemesi, asıp kesmesi rahat şeydir, üzüntüsüzdür, zevklidir.

İftira ahlakını, daha doğrusu ahlaksızlığını sistem haline sokan biri var: Jean Maurras. Bu yazar da (A. Şinasi Hisar duymasın) Barrès gibi bilgide olsun, sanatta olsun sınırsız bir infiratçılık güden soydan. Maurras yamaklarına şu öğüdü veriyor: "Eğer düşman tehlikeli bir fikirle karşınıza çıkarsa, hiç durak-

samayın, namusunu lekelemeye bakın." Namussuzlara bundan daha kuvvetli bir silah verilebilir mi bilmem. Bir Fransız aydınının dediği gibi bu yeni bir şey değil. Machiavelli'den bu yana bütün namussuzların başvurduğu bir çaredir. Ne var ki, eskiden bundan bir övünme payı çıkarılmazdı. Bugünse çıkarılıyor. Tek işi iftira olan birçok kimselerin mevki ve para sahibi oldukları-nı az mı gördük? Bir topluluk için asıl fenalık, bu türlü insanların iftirayı korkusuzca, *tehlikesizce, vicdan azabı duymadan yapmalarıyla başlıyor. Tehlikenin büyüğü ise iftiranın tabii, olağan bir şey sayılmasıdır.*

Dedim, güzel yazı Vedat Günyol'un yazısı. Ama duralım biraz üzerinde. Ali'ye kişileri yakından tanımasını öğütlüyor: "Bir kimseyi yakından tanırsan iyi yanlarını da görürsün, çabucak kötüdür diye atamazsın" demeye getiriyor. Kendisi de, yargıladığı yazarları, neden biraz yakından tanımağa çalışmıyor? El sürülmez bir kişi, bir ifrit gibi gösteriyor Charles Maurras'ı. Bakın, adını bile yanlış anıyor: Jean Murras diyor. Charles Maurras "yamaklarına" öyle bir şey buyurmuş mudur? Bilmiyorum. Tutkulu kişidir, yapabilir. Ama Charles Maurras yalnız bu değildir: Yüksek bir şiir anlayışı vardır, ortaya birtakım fikirler atmıştır, onları savunmuştur. Bir zamanlar Fransız fikir aleminin başlıca yöneticilerinden biriydi: Hasımları, düşmanları da onun değerini söylerlerdi. Vedat Günyol Maurras'ı biraz yakından tanısa, böyle kesip atamaz. Hele Barrès! Abdülhak Şinasi Hisar duysun duymasın, söyleyelim doğrusunu: Barrès, Vedat Günyol'un gösterdiği gibi bir adam değildir. Ben pek sevmem Barrès'i, çok okuduğum yazarlardan değildir. Ama Barrès'in "bilgide olsun, sanatta olsun sınırsız bir infiratçılık güttüğünü" söylemek doğru mu? Fransız edebiyatında İspanya'yı da, doğu acunu da en iyi anlatmış yazarlardan biridir. Biraz dikkatle bakınca görürüz ki Barrès ile Maurras, bazı düşüncelerde birleşseler bile biribirinden çok ayrı iki insandır: Biri, Barrès, romantique'tir, büyük bir romantique'tir, öteki, Maurras, katıksız classique olmak eğilimindedir. Biri, Barrès, Latindir, biraz da Germanlık karışmış bir Latin, öteki, Maurras, bir Yunandır. Biri, Barrès, Hıristiyanlıktan geçerek ortaçağı yaşamış, kavramış bir adamdır, yazılarında Fransız devriminin yankılarını da duyarsanız, öteki, Maurras ise, bir ilkçağ insanıdır. İlkçağ insanı ortaçağ insanından yüksek midir? Belki. Ama ortaçağ insanında daha bir incelik vardır...

Barrès'i de, Maurras'ı da savunacak değilim, ancak onların değerini, büyüklüğünü unutmamalıyız. Unutursak biz de, ne yaptığımızı bilmeden, birer iftiracı olmaz mıyız?

Kişileri yakından tanımaya gelince... Evet, iyi şeydir, sevgiye götürür. Ama onun da bir kötülüğü vardır: Yakından tanıdığınız kişinin iyi yanlarını görür de kusurlarına aldırmaz olursunuz. Hele eleştirmeciler için çok tehlikelidir bu. Bir şairi tanıyorsunuz, ne yapmak istediğini biliyorsunuz, konuşurken kendisi söylemiş size, artık onun şiirlerinde aradığı güzelliğe erdiğini sanırsınız, başaramadığını, amacından çok uzaklarda kaldığını kavrayamazsınız...

Vedat Günyol'un dediklerini çürütmek için söylemiyorum bunları, kumaşın bir yüzü olduğu gibi bir de tersi vardır, onu hatırlatmak istedim.

(Ekim 1952)

13

Küçük Dergi'nin ilk sayılarının birinde Mehmet Pinpiloğlu'nun "Yapma Sanatçı" üzerine bir yazısını okumuştum. Deyişi hoşuma gitmişti o yazının, neler dediğini pek anlayamamıştım. Mehmet Pinpiloğlu derginin ağustos sayısında o konuya dönüyor, "Yapma Sanatçı Çeşitleri" üzerinde durarak düşüncesini açıklıyor. İlk yazısı dikkati çekmiş, şöyle diyor kendisi:

O yazıyı beğenen kişiler olduğu gibi, yerenler de oldu. Kimi anlamadım, dedi. Kimi benim için; kim bu adam, dedi. Kimi soyadıma takıldı. Kimi de böyle Türkçe olmaz, çoluk çocuk da yazı yazarsa, halimiz nice olur, diye söylendi.

Pinpiloğlu'na sataşan, çatan yazıları görmedim. Ama dilini beğenmemişlerse, bence, haksızlık etmişler. İyi kullanıyor Türkçeyi, edebiyat yapmağa kalkmadan yazıyor. Noktalama işaretlerini de azaltsa daha iyi edecek. "Dedi"lerden önce virgülün ne yeri var? Hele "benim için"den sonraki noktalı virgülü hiç anlamadım. "Çoluk çocuk da yazı yazarsa..." demişler. Böyle söyleyenler

de bir zaman çocuk değiller miydi acaba? Kişi gençliğinde, çocuk denecek yaşta başlar yazı yazmaya, giderek o da ihtiyarlar arasına karışır. İhtiyarların: "Gençler bu işlere karışmasın" demeleri de gençlerin: "İhtiyarlar sussun artık" demeleri kadar saçmadır. Yazanın yaşından size ne? Ne demiş, siz ona bakın.

Gelelim Pinpiloğlu'nun dediklerine:

Ben, diyor, *oldukça dar çevremde üç çeşit yapma sanatçı tanıdım: Hevesliler, okumuşlar, politikacılar.*

Hevesliler derken yeni başlayanları, yani eskilerin deyimiyle, müptedileri kasdettiğim sanılmasın. Ben, artık o devreyi atlatması gerekecek kadar zamanı iyi-kötü kullanmış, fakat hâlâ sesi kısık, hâlâ bir şeyler yapmak umudunda olan sanatçılarımızdan bahsediyorum.

Okuduğumuz dergilerin sayfalarını yeniden karıştırıverin, bunlardan üç beşini bir çırpıda bulursunuz. O kadar belli, o kadar kişilik fakiridirler.

Hevesli çeşidinin kendisine zararı çok, ötekilere göre azdır. (Bu cümleyi beğenmedim, belki de dizgi yanlışı vardır.) *Zira uzun zaman okuru kandıramazlar, foyaları çabuk meydana çıkar. Bir de dergi sayfalarını boşuna harcamaktan vazgeçseler, vakitlerinin dolduğunun farkına varsalar.*

Duralım biraz burada. Pinpiloğlu bunu yazarken kimleri düşünmüş, bilemiyoruz. Onun edebiyat acunundan, dergi sayfalarından atmak istediği kimseler, ne biliyor? Belki de başkalarının hoşlanarak okudukları yazarlardır. Benden öğüt Pinpiloğlu'na: Kimseyi kovmaya kalkmasın, beğenmediğini söylesin o başka, ama edebiyat acunu kendi evi değildir, herkese açıktır orası. Yıllarca uğraşmış da değerli bir eser verememiş kimseler varmış, bundan sonra da veremeyeceklerini ne biliyoruz? Nice yazarlar biliriz, olgunluk yaşına erdikten, o yaşı aştıktan sonra gerçek değerlerini, büyüklüklerini göstermişlerdir. Bir örnek yeter buna: Marcel Proust. *A la recherch du temps perdu*'nün ilk cildini yayımladığı sırada kırkını geçmişti, o güne kadar da bir "hevesli" sayılırdı.

Şu da var: Bir şey başaramamış, başaramayacak kimsenin edebiyat alanından çekilmesi için bunu kendisinin de anlaması gerektir. Ya kendisi yazdıklarının çok güzel olduğunu sanıyorsa? Pinpiloğlu onu değersizliğine nasıl kandıracak?

Hevesli... Ne güzel söz! Bir kişi ki edebiyata heves ediyor, güzel şeyler yazmaya özeniyor, Susturmaya kalkmayın öylesini,

kırmayın, avutmaya çalışın. Bu "hevesli" sözünün Frenkçesini düşünüyorum: *Amateur.* Yani *âşık, vurgun,* edebiyatın, sanatın *sevdalısı*... Öyle kişilere: "Susun siz!" denir mi hiç? Pinpiloğlu' nun içi nasıl götürüyor bunu? Edebiyat, sanat, sevdalıları sayesinde yaşar.

Bir de şunu söyleyeyim Pinpiloğlu'na: "Kişilik fakiridirler" diyor. Kitap sözü bu! Bir dinlesin çevresini, o yerde "fakir" diyen bakalım var mı? "fukarasıdır" deriz. "Fukara" demekten kaçınması o söz Arapçada çoğul olduğu için mi? Peki, Türkçesini söylesin, "kişilik yoksuludur" desin.

Sonra şöyle diyor Pinpiloğlu:

Okumuş cinsi yamandır yapma sanatçının. Neler bilmezler neler. Batı yazarlarının, düşünürlerinin cümlesini tanır. Tanıdığını belli etmek için de onlardan yazılarına gizlice aktarmalar yapar. (Aktarmalarını "gizlice" yapıyorsa "tanıdığını belli etmek için" değildir; tanıdığını göstermek, belli etmek için adlarını da anıyorsa "gizlice" değildir. Pinpiloğlu bu cümleyi düşünmeden yazmış.) *Her yenilik onundur. Sanat devrimlerinin başı o olmalıdır. Sebep mi? Eeee... Fransa'dan (.....)ı, Almanya'dan (.....)u tanımıştır. Siz dar görüşünüzle bu memlekette yeni bir şiir, yeni bir hikâye çığırından mı bahsediyorsunuz? Bunları otuz sene evvel İngiltere'de bilmem kimler tartışmıştır. Bu cereyan İngiltere' den gelmedir. Hatta benim, der okumuş yapma sanatçı, benim ilk hikâyem bu ekolun tesiri altındadır. Onu ben yazdım memlekette.*

İtiraza kalkarsanız, cahilliğinizi yüzünüze vurur. Onun için üç batı memleketi ile otuz kitap ve iki diploma, sanatçı için yeter de artar bile. Hem de en iyi cinsinden.

Doğrusu, anlayamadım Pinpiloğlu'nun demek istediğini. Okumuş sanat adamları içinde bilgiçleri, ukalaları olabilir, ama öyle olmayanları da vardır. Sanat adamının okumamasını, başka ülkelerde olup bitenleri merak etmemesini mi istiyor? Ya gerçekten doğruysa okumuş sanat adamının söylediği? Büğün sizin denediklerıniz bundan otuz yıl önce başka bir ülkede denenmiş olamaz mı? Okumuş sanatçının kendini beğenmişine, ukalasına çatın, olur, ama Pinpiloğlu yalnız ona çatmıyor, büyütüyor çerçeveyi, kurunun yanında yaş da yanıyor.

Bundan sonra, okumuş sanatçının zararını göstermek için Monsieur Maurois'nın bir hikâyesini anlatıyor Pinpiloğlu: Adamın biri, eski ustaların tuttukları yoldan ayrılmaksızın resimler

yaparmış, ama satamazmış bunları. Bir gün dostlarından bir eleştirmeci ona, tablolarına acayip renkler, acayip şekiller koymasını öğütlemiş. "Nedir bunlar? diye sorarlarsa: 'Siz hiç akan bir nehir gördünüz mü?' dersin" demiş. O adam da yapmış o resimleri, bir sergi açmış, hepsi satılmış resimlerin. Eleştirmeci: "Gördün mü?" demiş, ressam da: "Sen hiç akan bir nehir gördün mü, dostum?" diye sormuş.

Bu soğuk hikâyenin "okumuş yapma sanatçı" ile ne ilintisi var, göremedim. Ama sanat alanına zararı dokunabilir: Yeni ressamların, yenilik arayan sanatçıların herkesi kandırmaya kalkan birer kişi olduklarını söyleyenler çok, onların kanımını berkitir. Pinpiloğlu da yeniliğe düşman mı? O da böyle mi düşünüyor? Bir de ona genç demişler... Oysaki, yaşı ne olursa olsun, ihtiyarlardan yana, köhnelerden yana...

Darıltmak istemiyorum Pinpiloğlu'nu, dili, deyişi hoşuma gidiyor. Ama niçin yeniliğe çatar?

Küçük Dergi'yi okuyun, daha çok yazılar var içinde, o sayıya Turgut Uyar da bir şiir vermiş, bir yerinde: *Var olduğum sebebiyledir susuzluğum* diyor. Çok sevdim o sözü, bütün şiiri de sevdim.

Yeditepe'nin 1 Ekim sayısında Oktay Rifat'ın "Şiir Konuşması" adlı uzunca, yer yer düşündürücü bir yazısı var. Oktay Rifat öz ile biçim meselesini ele alıyor, diyor ki:

Şairler arasında dolaşan şiirle ilgili düşünceler meydanda. Ama bunlar doğru mu acaba? Mesela bir deyiş güzelliği tutturmuş gidiyoruz. Elimize bir şiir verdiler mi, iyi söylenmiş, yahut iyi söylenmemiş deyip işin içnden çıkıyoruz. Kendimiz şiir yazıyorsak sadece güzel deyişe özeniyoruz. Sadece güzel deyişe özenmek şiire yeter mi acaba? Nedir deyiş güzelliği? Kimine göre halk ağzından kulağa hoş gelen deyimler, sözler aktarmak, allı pullu halk kelimelerini yan yana dizmek; kimine göre Türkçeyi ustaca kullanmak; kimine göre de şairin yıllar süren gayreti sonunda elde ettiği sözle anlatılmaz bir hüner. Deyişe bazen istif *de diyoruz: Deyiş kelimeleri istif etmek hüneridir. Bir de* forme *sözü var.* Forme, *kimi şaire göre düpedüz nazım kalıpları, kimi şaire göre deyişin ta kendisi, kimi şaire göre de ne olduğu pek belli olmayan ancak sezilebilen bulutlu bir kavram. Ortalıkta dolaşan şiirle ilgili düşünceler bunlarla, bunların etrafında dolaşan sözleri pek geçmiyor. Şiir tenkidi yapanlara gelince, bunlar ya çok toydurlar, başı sonu olmayan şeyler yazıyorlar, yahut*

yaş yaşamış, elinden şiir geçmiş kimselerdir, şiir üzerine belli bir düşünce ileri sürmekten çekiniyorlar.

"Şiir üzerine belli bir düşünce ileri sürmekten çekinmek" de gene bir düşünce ileri sürmek değil midir? Örneğin ben. "Şiir şudur, budur" diyemiyorum, çünkü beğendiğim, sevdiğim, beni saran şiirlerin biribirine benzemez şeyler olduğunu görüyorum. Bakıyorum, bir şiir beni açıklığıyla, yalınlığı ile kavrıyor, bir başkası tam tersine - kapalılığı ile, özene benzene yazılmış olmasıyla kavrıyor. Kimini halk sözlerini kullandığı için beğeniyorum, kimini de halk sözlerini kullandığı için beğenmiyorum. Demek beğenişimi de, beğenmeyişimi de bir sebebe, bir kaynağa bağlayamıyorum. Kiminin doğruluğu, kiminin yalanlığı hoşuma gidiyor. Öyle ise ben: "Şiir şudur, budur" demekten çekinmekle: "Şiir ne olduğu söylenilmez, özü çözümlenmez bir şeydir" diyorum. Şiirin özüne varılabilir mi? Bilmem. Ancak şunu biliyorum: Şimdiye dek varılamamış, "Şiir şudur, budur" diyenlerin sözleri beni kandırmıyor, şiir onların çizdikleri çerçevelerde kalmıyor da onun için.

Oktay Rifat bundan sonra Alain'e, abbé Bremond'a geçiyor. Diyor ki:

Saf şiir nazariyesini 1925'te yaptığı bir konuşma ile Rahip Bremond tekrar ele aldı, derinleştirdi. Bu nazariyeye göre bir şiirin güzelliği manasından gelmez. Güzel bir şiirin, bir mısranın kelimelerini manayı bozmayacak şekilde değiştirelim, mana bozulmaz ama şiir tılsımı yok oluverir. Bizde Nurullah Ataç'la Orhan Veli de bu iddiayı bir aralık tekrarladılar. Orhan, Fuzuli'nin bir mısraını manayı bozmadan değiştiriyor, mana değişmediği halde şiirin şiirlikten çıktığını söylüyordu. Demek ki, şiirin güzelliği istifinden yani deyişinden geliyor. Hemen şuracıkta şunu söyleyeyim ki bu deneme doğru olamaz. Mana kelime istifinin dışında bir nesne değildir. Kelime istifine sıkı sıkıya bağlıdır. Yapılan denemede kelimeler değiştirilirken mana da değiştiriliyor. Ahmet geldi *sözüyle* geldi Ahmet *sözünün manaları ayrıdır. Bu yüzden bu yanlış denemeye dayanarak bir sonuca varmak yanlıştır sanıyorum.*

Oktay Rifat kolayca yeniyor bizi, pek kolayca... Bu kolaylıktan şüphe etmeliydi. Bir cümlede sözlerin yeri değişmekle mananın da değişeceğini biz de büsbütün bilmez değiliz. Ama gösterdiğimiz örnek öyle değil. Orhan Veli Fuzuli'nin hangi mısraı üstünde dururdu, bilmiyorum. Fuzuli'yi sevmezdi zaten, onun için

Fuzulî'den mısra seçmiş olduğunu pek sanmıyorum. Ben ise o şairin: "Gözüm, cânım, efendim, sevdiğim, devletli sultanım" mısraını alırım. "Gözüm, cânım" sözlerini sona götürmekle, vezin değişmediği gibi mananın da değişmediğini sanıyorum: "Efendim, sevdiğim, devletli sultanım, gözüm, cânım." Oktay Rifat bu iki mısra arasında mana değişikliği görüyor mu? Mana değişikliği yoksa şiir değerleri bir midir? Şiirde sözleri sıralamanın da bir değeri vardır. Yalnız o mudur şiir? Öyle bir şey demiyorum, ama görüyorum ki o da var.

Güzellik yargısının çağdan çağa değiştiğini, o yargıya pek dayamlamayacağını anlattıktan sonra kendi değer ölçüsünü söylüyor, diyor ki:

Sanatçı her çağda fırtınaya tutulmuş gemilere karayı işaret eden fenerler gibi insanlığa doğru yolu gösterdiği zaman saygıya hak kazanmıştır.

Duralım biraz burada. Güzellik görecedir, çağdan çağa, kişiden kişiye değişir de doğruluk görece değil midir? O da çağdan çağa, kişiden kişiye değişmez mi? Doğru... Aradan yüzyıllar geçtiği için doğru olmadıklarını iyice anladığımız birtakım düşünceler var: Örneğin Aristophanes Sokrates'e, Euripides'e çatmakta haksızdır. Demek güldürülerinin çoğunda, hemen hepsinde yanlış düşünceler yaymış, "fırtınaya tutulmuş gemilere doğru yolu" değil, tam tersine, onların batacağı yeri göstermiştir. Ama Aristophanes güldürüleri de, Platon'un konuşmaları, Euripides'in acıklı oyunları gibi ayakta duruyor. Demek onları yaşatan doğru yolu göstermiş olmaları değildir, başka bir erdemleri vardır. Öteki eserler için de öyle değil midir? Açın Victor Hugo'yu, biz büğün "Expiation" gibi bir şiiri niçin okuyoruz? Birinci Napoléon'un günahını, Üçüncü Napoléon'un küçüklüğünü söylediği için mi? Napoléonların Birincisi de, Üçüncüsü de bizden çok uzakta, ikisi de artık ilgilendirmiyor bizi. Victor Hugo'nun o şiiri, insanlığa doğru yolu gösterdiği için güzel olsaydı, Üçüncü Napoléon'un ortadan kalkmasıyla onun da bir değeri kalmazdı. Demek onda başka bir şey var, zamanla aşınmayan, doğru da olsa, yanlış da olsa eskimeyen bir şey.

Okuyun Oktay Rifat'ın o yazısını, beni kandıramadı, ama belki sizi kandırır, birçok düşünceler var içinde.

Yeditepe'nin gene o sayısında Zafer Taran'ın "Burası Muş'tur" adlı bir yazısı var. Bir şiirle başlıyor, onu buraya alıyorum:

Burası Muş'tur, üç yüz hanelik/Üç yüz adımda gezdik bitirdik/Ne gördük diye bir yol düşündük/Düşünlük de ha gördük,

ha görmedik/Nasıl anlatsam size nasıl, bir türkü ahenginde bu şehri/Elimde kalem günlerden beri/Üzülüp duruyorum muttasıl./Burası Muştur/Allah şahit ki unutulmuştur/Giden mi gelmiyor?/Gelmez elbet/Besbelli bir iştir.

Zafer Taran bundan sonra güzel bir nesirle Muş'u anlatıyor. Rahat dinlenilen bir deyişi var... Yalnız bir yerine takılacağım: *Üstelik yol da, çok çok beş araba boyu kadar virajsız bir gidişe de sahip değildir.* Belli ki Zafer Taran bu cümle üzerinde durmamış. Dursaydı: "Üstelik yolun... bir yeri de yok" derdi. *Gidiş* ne demek burada? *Sahip değil* ne oluyor? Yazısını severek okuduğum için söylüyorum: Böyle şeylerden kaçmsın.

Küçük Dergi ile başladım, gene onunla bitireyim. Ağustosta çıkan 5. sayısı ile ekimden çıkan 6. sayısı birbirine hiç benzemiyor: Boyu değişmiş, sahibi değişmiş, yazarları değişmiş, bambaşka bir dergi olmuş. Yenisinin çıkışına sevinirken eskisinin batışına da üzülelim. Pinpiloğlu artık yazmayacak mı o dergide?

Başyazısı da bir yeni derginin başyazısı. Adnan Benk yazmış. Tanımıyorum o yazarı. Daha doğrusu şimdiye kadar yalnız bir dergide, İstanbul Bilim Yurdu Yazın Ocağı Roman dilleri kolunun *(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Romanologie kolu)* çıkardığı Fransızca bir dergide gördüğümü sanıyorum. Belki de yanılıyorum. Yanılmıyorsam Adnan Benk, Fransız edebiyatını iyi bilen, Monsieur Jean Paulhan'm düşünüşünün de, deyişinin de etkisinde kalmış bir gençtir. Bir gencin kendine usta diye Monsieur Paulhan'ı seçmesi, değerinin büyük olduğunu, hiç değilse olabileceğini gösterir. Fransızcayı, benim anladığım kadar iyi yazıyordu, Türkçeyi de çok güzel yazıyor.[1] Onun bir dergi başına geçmesine sevindim. O başyazıda bizi, körükörüne Avrupa hayranlığını bırakıp kendi gerçeklerimizi görmeğe, kendi yazarlarımıza ilgilenmeğe çağırıyor.

İlk yazısından başka bir yazısı daha var: Dergileri karıştırmış, onu anlatıyor. Bunların bir parçasında benim arkadaşlarımdan birini hırpalıyor, ona üzüldüm. Ama, doğrusu, kişiyi yermesini de biliyor... Yalnız bir sözü üzerinde duracağım. Diyor ki:

Bir yazar için en özlü referans, sayın eleştirmecinin onu sevmesidir.

Adnan Benk bunu yeterli bulmuyor. Evet, bir eleştirmeci bir yazarı niçin sevdiğini, onda bulduğu güzellikleri, derinlikleri de anlatmalıdır... Doğru ya, sorarım Adnan Benk'e: Biz bir eleştir-

1 Ama Frenkçe sözleri de çok kullanıyor.

me yazısını, eleştirmeci bize yazarı anlatsın diye mi okuruz? Hep onun için mi okuruz? Bana öyle geliyor ki birtakım eleştirmeciler vardır, biz onların beğenisine, yani *zevkine* nasılsa inanmışızdır, dedikleri üzerinde pek durmayız, onların bize öğütledikleri kitapları okuruz. Benim başımdan çok geçti bu, Adnan Benk'in başından geçmedi mi? Monsieur Gide bir yazısında: "Biz kitaplarda birtakım izinler ararız" gibi bir şey söyler, eleştirmecilerde aradığımız da öyle bir iz değil midir?

Bu yeni *Küçük Dergi* daha dün geçti elime, iyice okuyamadım: Birçok yazıları, şiirleri, hikâyeleri var. Ahmet Hamdi Tanpınar da kartalların bakışında kükürt görmüş, onu anlatıyor... Neyse! Bu dergiyi seveceğimi sanıyorum. Niçin olduğunu, Adnan Benk'in öğüdüne uyarak, bir dahaya anlatmağa çalışırım.

(Kasım 1952)

14

Yeditepe'nin 15 Ekim sayısında Oktay Rifat'ın "Muhteva Saygısı" adlı bir yazısı var, geçen sayımızda üzerinde biraz durduğum "Şiir Üzerine" adlı yazının sonu. Önce bir şey sorayım Oktay Rifat'a: Şu *muhteva* sözünü nasıl kullanabiliyor? T.D.K.'nin sözlüğünde onun yerine *içerik* sözü ileri sürülmüş, *muhteva*'dan iyi değil mi o? "Muhteva Saygısı". Hani "Altı kaval, üstü şişâne" derler, bunun için söylenmiş. Bari "Muhtevaya hürmet" deseydi, o iki söz biribirine daha yakışırdı.

O yazıda Oktay Rifat biçim kaygısını kötülemiyor, biçim arayan sanat adamlarına taş atmıyor, ancak içeriğin de önemi olduğunu, ona da değer verilmesi gerektiğini söylüyor. Buna bir diyeceğim yok, ben de onun gibi düşünüyorum. Bunun için yazısının ilk satırlarına, izin verirse, ben de imzamı atarım:

Bir kavram olarak, şekli, şiirin yapısı, maddesi, cismi diye tarif edebiliriz. Muhteva ise bu cismin taşıdığı duygu, düşünce yükü, heyecan, haz verme gücüdür. Gerçekte bunların birbirine kaynamış olduğunu tekrar edelim. Gerçekte ne tek başına muh-

teva, ne de tek başına şekil var. Şekille muhteva gerçekte el ele, iç içe. Bu yüzden formalisme'i *muhtevasızlık diye değil, belki muhtevaya gereği kadar önem vermemek, yeni şekiller bulmak için bir bahane gözüyle bakmak diye tarif edebiliriz.*

İzin verirse ben de imzamı atarım dedim ya, o Frenkçe *formalisme* sözünü de kaldırmasını isterim. *Biçimcilik* diyemiyor mu? Öyle dese büyüsü mü kaçar söylediklerinin?

Oktay Rifat içeriği önemliyor, o iyi, ama şairlerin, yazarların istedikleri içeriği kullanmalarına bırakmıyor. "Olmaz!" diyor sanki, "yazacaklarınızın konusunu, özünü ben göstereceğim size!" Bakın ne buyuruyor:

Formaliste *şair de bir şey söylüyor, ama muhtevaya gereği kadar önem vermediği için mesela söylene söylene sakız haline gelmiş temaları güzel saydığı yeni şekiller hatırı için tekrarlamaktan çekinmiyor. Aksi gibi piyasada dolaşan bu temalar, çoğu zaman halkın kalkınmasını geciktiren geri düşüncelerin, duyguların ta kendisi. Mesela bugünkü şiirimizde yaşamak sevinci teması var. Şair yaşadığı için memnun, yaşadığı için seviniyor. En kötü şartlar içinde de olsa yaşamak ona yetiyor.* Formaliste *şairin yeni bir deyiş hatırı için tekrarladığı bu temayı bir de yazacağımız şiir için bir çıkış noktası olarak ele aldığımızı farzedin. O zaman ister istemez düşüneceğiz. Diyeceğiz ki, bu tema bu haliyle hem eksik, hem zararlı. Eksik, çünkü gerçeğe bu haliyle aykırı. Öyle ya, insanoğlunda yaşama şartlarını düzeltmek, iyileştirmek içgüdüsü var.*

Böyle söyleyip gidiyor Oktay Rifat: Anladınız, bundan sonra bir şiir yazıp da yaşamak sevincinden açamayacaksınız, izin yok, Oktay Rifat razı değil. Peki, ya biri de çıkar, insanoğlunun yaşama şartlarını düzeltmek, iyileştirmek içgüdüsünden açılmasını yasak ederse? O da olamaz mı yani? Oktay Rifat'a sorarsanız olamaz, olmamalıdır, çünkü yaşama sevincini söylemek hakikate, büyük hakikate, değişmez hakikate uygun değildir, insanoğlunun yaşama şartlarını düzeltmek, iyileştirmek istemesini söylemek ise o hakikatin, büyük hakikatin, değişmez hakikatin bir buyruğudur... Oktay Rifat'ı iyi bir şair olduğu için kıskanırım, ben de onunkiler gibi güzel şiirler yazabilmek isterdim. Ama, söyleyeyim kendisine, böyle hakikate, büyük hakikate, değişmez hakikate ermiş olmasını kıskanmıyorum. Belki bir rahatlık verir insanın içine, ama o çeşit rahatlıklar, bence, insanoğluna yakışmaz.

Oktay Rifat şöyle bitiriyor yazısını :

Divan şairi hiçbir zaman bir düşünür olmadı. Şiiri, çakıl çakıl adi bir kuyumculuk saydı. Kelimelerle türlü bin şekilde oynamakla yetindi (Böyle diyor). *Şiirimiz batıya yöneldiği ölçüde divan şiirinin kaba* formalisme'*inden kurtuldu. Tanzimat şairleri ne de olsa muhtevaya değer vermesini bildiler. Muhteva saygısı bu sefer batının* formalisme'*e kaçması yüzünden gene şiirimizde zayıfladı. Bereket halk şiirlerine, Pîr Sultan Aptallara, Köroğlulara, Dadaloğlulara. Onlar hâlâ bize doğru yolu gösteriyorlar ama biz bunların şiirlerine sadece güzel demeler gözüyle bakmaktan kendimizi alamadık, alamıyoruz.*

Oktay Rifat'ın bu sözlerini genişletip Köroğlu şiirlerinden derin derin düşünceler çıkarmasını pek isterdim, doğrusu, eğlenceli olur o yazının okunması.

Yeditepe'nin o sayısında Bahri Savcı'nın "Bilim ve Sanat Hürriyetlerinin Özelliği ve Şartları" adlı yazısını okuyun. Bahri Savcı, yazısını bir bilgin deyişi ile yazmak istemiş, bunda iyi etmemiş, deyişini biraz havalandırsa söylediklerinin değerini, önemini yitirmiş olmaz, bizce daha da belli eder. Ama üzerinde durulacak, düşünülecek şeyler söylüyor.

Gene o sayıda Fikret Ürgüp'ün "Aklın Payı" adlı yazısını beğenerek okudum. Dedikleri benim düşündüklerime belki pek uymuyor. Örneğin şöyle diyor o :

Herhalde akıl değil insanı yaşatan. Heyecandır yaşamaya tahammül ettiren. Yaşamayı güzelleştiren. Hele Apollinaire'in dediği gibi : "Her baktığım şiir oluyor" haline yaklaştıkça yaşamanın tadına doyum olmaz.

Bence heyecanları doğurup yöneten de, her baktığımızı şiir eden de akıldır, akıl dışında insanoğluna yakışan hiçbir şey yoktur. Hayır, ben Fikret Ürgüp gibi düşünmüyorum. Olsun, o yazısı tatlı tatlı okunuyor. Nasıl söyleyeyim? *Akıllı* bir adamın yazısı. Deyişini biraz daha işlemesi gerek, ışığı az.

Gene o derginin 1 Kasım sayısında Memet Fuat, "Eskinin Güzellikleri" adlı yazısında gençlere, eskilerden büsbütün yüz çevirmemelerini öğütlüyor. Bence çok doğru sözler söylüyor. Yazısından birkaç yeri alacağım :

Eskiden yana değilim. Durmadan gelişen sanat hızla gelişmeye devam etsin, sadece anlayışı ile değil, eserleri ile de eskinin üstüne çıksın istiyorum, onun için yazıyorum bunları.

Genç sanatçı kendinden önce gelmiş olanları aşmak isterse

onların eserlerine dudak bükerek bakmamalı, tam tersine, gözünü dört açarak bakmalıdır. Bir devirde onların da yeni olduklarını, yüzyılların ötesinden günümüze kadar geldiklerini unutmamalıyız. Yarına kalmış olan her eserin bir güzelliği, bir yaşayan tarafı olması gerektiğini düşünerek, en kötülerini bile anlamaya uğraşmalı, yaşamasını sağlayan güzellikleri görmeye çalışmalıyız.

Biraz duralım. Memet Fuat'ın düşüncelerini doğru bulduğumu, benim de paylaştığımı söyledim. Ama şu da var: Geçmişin birçok eserleri büğün, biz onları öldürmeğe kıyamadığımız, cesaret edemediğimiz için yaşamıyor mu? Onlarda babalarımız, dedelerimiz birtakım güzellikler, üstünlükler görmüşler, biz de kendimizi zorlayarak onları beğenmeğe çalışıyoruz, çalıştığımız için de sonunda beğeniveriyoruz. Evet, gençler de, yaşlılar da okumalıyız eskileri, ama gerekince: "Yooo! Bu güzel değil işte, bunu güzel bulanlar yanılmışlar" demekten de çekinmemeliyiz. Yeniden diriltilip tanıtılması gereken eserler olduğu gibi öldürülmesi gereken eserler de vardır.

Memet Fuat gene diyor ki:

Değil yalnız sanat eserlerinden, eski sanat anlayışlarından da öğreneceklerimiz var. Elle tutulur bir örnek vereyim size: Genç sanatçılarımızın bazıları şekil eksiksizliğine, dil güzelliğine aldırmıyorlar. Yıktıkları bir sanat anlayışına karşı tepki gösterirken bu yanlış yola saptılar. Söylenecek söze önem vermek şekil eksiksizliğine, dil güzelliğine aldırmamayı şart koşmaz. Bunlar yıktıkları anlayışın iyi taraflarıydı, o anlayışı yıkarken bunları bir tarafa ayırmalıydılar. Kurunun yanında yaş da yanarmış, diyeceksiniz; yanmamalı. Günümüzün sanatçısı, aynen eski sanatçı gibi: En eksiksiz şekilleri ben yaratacağım, en güzel Türkçeyi ben yazacağım, diye uğraşmalıdır.

Memet Fuat'ın dediklerine ben de şunu katayım: Biçime bakmamak, dile aldırmamak öze değer vermemekten gelir. Bir kimse söylediğinin anlaşılmasını, yayılmasını istiyorsa, onu güzel söylemeğe çalışır. Biçimsiz öz olmaz. Biçime bakmayanlar, gerçekten düşünmeyenlerdir, kafalarının içinde birtakım düşünce gölgeleri vardır, onların büyük büyük birer düşünce olduklarını sanırlar. Oysaki biçimini bulamamış olan bir düşünce, daha bir düşünce değildir.

Küçük Dergi'nin ekim sayısında Bay Semih Tuğrul'un "Gazetelerin Sorumluluğu" adlı bir yazısı var, onun üzerinde durmak

isterdim. Yukarıdan konuşarak bana da bir çatıyor, dediğimi pek iyi anlamamış, kendince bir mana veriyor. Ama bu sayıda yerim kalmadı, o yazıyı bir daha sayıda inceleyeceğim.

Bay Semih Tuğrul için yerim kalmadı, ama Bay Munis Faik Ozansoy için bulunur. *Hisar*'ın 1 Kasım sayısı için bir yazı yazmış, doğru mu? Derin mi? Orasını pek bilemem, ama çok eğlenceli. Onu, benim gibi okurlarımın da tatmasını isterim, onun için hemen hemen tamamını aşağıya alıyorum:

Bir yazı etrafında söylenenler

Kısa yazarım; uzun yazmayı, aynı düşünceyi değişik cümlelerle tekrarlayarak sözü uzatmayı beceremediğim için değil; gevezeliği sevmediğim, başka yazarlarımız üç cümleyi güç dolduracak fikirleri sütunlara yayarken, hiç olmazsa ben okuyucunun tahammülünü taşırmamaya çalışayım, diye düşündüğüm için. Sonra, biliyorum, Türk Dili dergisinde N.A. (Nurullah Ataç) nasıl olsa yazılarımı en az beş misli büyülterek yayacaktır. Dikkat etmişsinizdir, onun yazıları bir müddetten beri fıkralarımın ardında bir gölge gibi uzanıp sürükleniyor... Onun kaleminin bozuk objektifinden geçerken düşüncelerimin iğrilip büğrülmüş olması da benim lehimedir. Ya, maazallah, yazdıklarımı beğenecek, fikirlerimi paylaşacak olsa, ben yanlış düşündüğümü o zaman anlar, yolumu değiştirmek zorunda kalırdım. "Peki, diyeceksiniz, senin benim yazılarımızı ele almasın da ne yapsın?" Doğru. Kendisine mahsus düşüncesi, söylenecek sözü olmayanın kalem sermayesini başkalarının yazılarında araması, onların sırtından geçinmesi bir zarurettir. Şiir: Yazamaz; hikâye, roman; beceremez; gerçek tenkit yapmağa da yaradılışı elverişli değil. O halde yapabileceği tek şey sizin benim yazılarımız üzerinde dedikodudur... Bunu pek öyle küçümsemeyin, otuz yıldır yazarlar arasında bu sermaye ile pekâlâ geçinip gidiyor... Bundan sonra da endişe etmesin. Mutad sütunlarını doldurmak için kendisine lazım olan malzemeyi, benim yazılarımda daima bulabilecektir.

Türk Dili'*nin Eylül sayısında bu söylediklerime hak verdiren bir örnek daha var. O yazıda bir söz beni çok güldürdü. Ataç, ben kimseye karışmam, diyor. Kırk yıllık mesleğini yalanlamak isteyen bu söz, Ataç'ın ağzında ne kadar iğreti kalmaya mahkûmdur.*

Sevindim doğrusu: Ekmeğimi kesmiyor. Sağ olsun!...

(Aralık 1952)

15

Küçük Dergi'nin Kasım sayısında Adnan Benk dil üzerinde duruyor, bana birtakım sorular soruyor. Ben bu derginin ekim sayısında: "Dilimiz, benimsemek istediğimiz batı uygarlığının düşüncelerini, değerlerini söylemeğe elverişli değildir, onun için batı uygarlığının birtakım kavramlarına karşılıklar arıyoruz" demiştim. Adnan Benk şöyle diyor:

Bu sözlerle, Nurallah Ataç, bir medeniyeti benimsemenin, o medeniyetin değerlerini söylemekle olabileceğine mi bizi inandırmak istiyor? Biri çıkıp, örneğin Sartre'ın felsefe anlayışını dilimizle söylese, savunsa, bu kişi için Sartre'ın felsefe anlayışını benimsemiştir, diyebilir miyiz? Olsa olsa, o anlayışı dilimize çevirmiştir, deriz; bize Sartre'ın düşüncesini anlatmıştır, deriz.

Ben de başka bir şey söylemedim. Monsieur Sartre'ın felsefesini anlatmak da, savunmak da onu benimsemek değildir. Ancak biz büğünkü dilimizle Monsieur Sartre'ın da, başka düşünürlerin de neler dediklerini, neye varmak istediklerini iyice söyleyemiyoruz. Dilimizde batı uygarlığının birtakım kavramları daha adlandırılamadı da onun için. Kimimiz Frenkçe sözleri kullanıyor, kimimiz Arapçadan bulmağa çalışıyor, kimimiz de Türkçe köklerden yeni sözler kurmağa uğraşıyor. Bir Fransız "existence" diyor, "etre" diyor, Alamanların, İngilizlerin, İtalyanların, batı uygarlığı içindeki bütün ulusların dillerinde bu kavramların az çok kesinleşmiş birer adı var. Bizim dilimizde ise böyle değil, biz "varlık", "mevcudiyet" derken o kavramları iyice belirtemediğimizi duyuyoruz, bunun için de "egzistans" demeğe, "etr" demeğe kalkıyoruz. Bunlar da bize yabancı geliyor, bir tuhaf geliyor. Ben, "batı uygarlığının bütün düşüncelerini, bütün değerlerini benimsemek" demedim, "batı uygarlığını benimsemek" dedim. Batı acununun dünkü, yahut büğünkü birtakım düşüncelerini, felsefelerini kendi dilimizle anlatamadıkça, ister övmek, savunmak için, ister yermek, çürütmek için anlatamadıkça dilimiz bir batı uygarlığı dili olmuş sayılamaz. Düşüncede anlaşmak, birleşmekten önce dilde, sözlerde anlaşmak gerektir. Batı acununda, biribirine karşıt iki akımın kişileri tartışırlarken kendilerinin ne dediklerini, karşılarındakilerin ne dediğini biliyor. Biz ise daha bu duruma eremedik, dilimizde kavramların adları daha kesinleşmedi de onun için.

Şunu da söyleyeyim Adnan Benk'e: Dilimizde o kavramların adları kesin olarak konulmadıkça biz gerçekten batılılar gibi düşünemeyeceğiz, onların düşüncelerini iyice kavrayamayacağız. Bir denesin: Monsieur Sartre'ı anlamak için Türkçe düşünebiliyor mu? O düşünürün yazılarını okuyorsa, onun neye varmak istediğini şöyle gerçekten kavramak için, kendi de belki pek farkına varmadan, Türkçeyi bırakıp Fransızca düşünmeğe başlamıyor mu?

Sonra şöyle diyor Adnan Benk:

Medeniyetlerin birer eşya gibi, bir yerden bir yere taşınabileceklerini sanıyorum. Gerçi, değerlerin bir yerden bir yere götürüldükleri, zor yoluyla kabul ettirildikleri görülmüştür ama, o zaman, bu değerler, kendi hayat şartlarından koparıldıkları için, cansız birer kalıp gibi boşuna yaşatılmak istenmiştir, baskı kalkınca da, birer eşya gibi kaldırılıp atılmışlardır.

Bu değerlerin, tutunabilmek için gereken ekonomik şartları zamanla meydana getirdikleri de görülmesine görülmüştür ama, sonunda ne değer aynı değer olarak kalmış, ne de ekonomik şartlar örnek değeri meydana getirmiş olan şartlara uymuşlardır.

Doğrusunu söyleyeyim, Adnan Benk'in bu sözlerle neye varmak istediğini iyice kavrayamadım. Bizim batı uygarlığını ne yapsak benimseyemeyeceğimizi, onu benimsemeğe çalışmamızın doğru olmayacağını mı ileri sürüyor? Öyle düşünüyorsa, bilmem, belki o haklıdır, ama ben öyle düşünmüyorum, bizim eski uygarlığımızdan sıyrılıp, onun yarattığı gelenekleri bırakıp batıya yönelebileceğimizi sanıyorum. Avrupa uygarlığı bizde de Avrupa uluslarında olduğu gibi mi gelişir? O uluslarda yarattığı törelerin, değerlerin tıpkı benzerlerini mi yaratır? Kestiremem orasını. Bu ulus elbette kendi benliğini de katar o uygarlığa. Fransızlar, Alamanlar, İngilizler hep batı uygarlığı içinde olan uluslardır, ama o uygarlık içinde kendi damgalarını taşıyan değerler, düşünceler kurmuşlardır, aralarında benzerlik içinde bir benzeyişsizlik vardır. Bizim için de öyle olacaktır. Ancak bu, biz yüzyıllardan beri sürüp gelişmiş uygarlığımızdan ayrılmayalım, o uygarlık içinde doğmuş geleneklerimizi, değerlerimizi bırakmayalım demek değildir. Bunu istesek de yapamayız. Bilmem Adnan Benk Remy de Gourmont'u çok okumuş mudur? Hangi yazısındadır, şimdi bulamam, o eleştirmeci düşünür insanoğlunun hayvanlar arasında en çok kunduzlara benzediğini söyler:

Kunduzlar ırmağın bir yamacına yerleşir, sonra oradan bıkarlarmış; köprü kurup öteki yamaca geçer, sonra oradan da başka yerlere taşınırlarmış; gittikleri yerlerin bıraktıkları yerlerden daha iyi, daha rahat olmadığını anlasalar, o bıraktıkları yerleri özlesceler bile geri dönemezlermiş, arkadan gelen kunduzlar bırakmazlarmış geri dönmelerine. Remy de Gourmont'a göre insanoğlu da öylece bir uygarlıktan bir uygarlığa koşar, yeni vardığının eskisinden yeğ olmadığını anlasa bile dönemezmiş; köprülerden akıp gelenler dönmeğe bırakmazlarmış. Biz de, en az yüz elli yıldan beri, batı uygarlığında gitmeğe özeniyoruz, oraya gitmek isteyenler, vardıklarını sananlar günden güne çoğalıyor, yeni kuşakların gözleri doğudan çok batıda. Dönemeyiz artık, sonu ne olursa olsun zor, bir yol atılmıştır.

Adnan Benk gene diyor ki:

Çevirme yasalar, çevirme edebiyat, çevirme kafalar, köksüz birer özentiden öteye geçemez. Sosyal, ekonomik durumumuzu göz önünde bulundurmadıkça, Ataç devrimciliğin çevirme devrimcilik olarak yerleşmesini önleyemez.

Adnan Benk, ne olur, hayalinde dört beş yüzyıl geriye gidiversin, bu sözlerin uyanış çağında, 16. yüzyıl Fransa'sında yazılmış olduğunu düşünüversin. Amyot Plutarkhos'un kitabını Fransızcaya çeviriyor, Montaigne boyuna Yunan, Latin yazarlarını, şairlerini anıyor, Ronsard ile arkadaşları Yunan, Latin şairlerine benzemeğe çalışıyor, esinlerini onlardan alıyor, biri de çıkmış: "Olmaz böyle öykünmekle yeni bir edebiyat yaratamazsınız" diyor. O adam için Adnan Benk ne der büğün? Bizde de çevirme yasalardan, çevirme edebiyattan, çevirme kafalardan bir gün yepyeni, bizim damgamızı taşıyan bir yaşama doğmayacağını ne biliyor? Ben bir çevirme, bir öykünme çağından geçmemiz gerektiği kanımındayım. Şunu da söyleyeyim Adnan Benk'e: Bir kişinin, bir ulusun benliği zorla gösterilmez. Birtakım çok büyük düşünürler, sanat adamları, salt başkalarına benzemek için çalışarak kendi benliklerini bulmuş, gerçek özgenliğe *(originalitè)* ermişlerdir. Kimseye benzemeyeceğim diyenler ise... Belki yanlıştır bu düşünce, ne yapayım ki ben böyle düşünüyorum.

Adnan Benk soruyor:

Sonra, Nurullah Ataç ikide bir batı uygarlığından söz açıyor ama, buna ne anlam verdiği bir türlü anlaşılmıyor. Hıristiyanlık da bir değerdir, örneğin demokrasi de. Bir Fransız medeniyeti olduğu gibi, bir Anglo-Sakson medeniyeti de vardır. Bunların

her biri, batı medeniyetini kendine göre anlar, her birinin tarihi ve olayları yorumlaması başka başkadır. Hangisini benimsememizi istiyor acaba, Nurullah Ataç? Eğer ortak değerler kavramını ileri sürecekse, şunu hatırlatmak isterim ki, bu çeşit değerlere varmak için, batı medeniyetinin yaşayan kollarının birinden hareket etmek, bunun için de o medeniyeti önceden benimsemiş olmak gerekir. Bu da, yeni bir değer, yeni bir medeniyet yaratmakla olabilir, hazır ve bizce köksüz olanları söylemekle değil.

Buna, yukarıdan beri yazdıklarımla cevap vermiş olduğumu sanıyorum. Evet, Fransız uygarlığı ekini ile İngiliz uygarlığı ekini biribirine tıpkı benzemez, ama aralarında ortak olarak Yunan-Latin uygarlığı, ekini vardır, ikisi de Yunan-Latin uygarlığı üzerine kurulmuştur. Adnan Benk gençtir, benim yıllardan beri yazdıklarımı bilemez, benim: "Avrupa'nın şu, yahut bu ulusuna benzemeğe çalışmayalım, yalnız onun yazarlarını, düşünürlerini okumayalım, yenileri bırakıp da eskilere, Yunanlara, Latinlere gidelim" dediğimi de bilmez. Hareket noktamız, büğünkü batı uygarlığının kaynağı olan Yunan-Latin ekini olmalıdır.

Gene soruyor:

Batı medeniyetini söylemek için yeni bir dil yaratmak da, insana garip geliyor. Niçin sanki N. Ataç, o medeniyeti söyleyen dillerden birini öğretmiyor bizlere? Kendini de bizi de böylelikle sıkıntıdan kurtarmış olurdu. Türkiye'de ha batı uygarlığını söyleyen bir dil kurulsun demiş, ha Türkçeyi bırakıp İngilizce konuşalım, demiş, ikisi de bir kapıya çıkmaz mı?

Hayır, bir kapıya çıkmaz. Kendi de böyle düşünmüyor, benim de böyle düşünmediğimi biliyor, biraz aşağıda söylüyor. Biz dilimizi bırakmayacağız, onun yerine örneğin İngilizceyi, ya Fransızcayı almayacağız, hiçbir ulus bunu yapmamıştır, yapamamıştır. Büsbütün de yapmamış, yapamamış değildir ya; neyse, kolaylaştırmak için öyle diyelim. Ama batı uygarlığı ile değinmemiz sonucu olarak dilimiz çok değişecektir: Yapısı da, sözleri de. Doğu uygarlığı ile değinmemiz ne kadar değiştirmişse bu yeni olay da en aşağı o ölçüde değiştirecektir.

Daha çok şeyler söylüyor, daha çok şeyler soruyor Adnan Benk. Hepsi üzerinde duramayacağım, onların da sırası gelir. Ancak yazısının son satırlarını alacağım:

Şuura vardırılan insanın böylesine kendini inkâra yönetilmesi, devrimin bir çember gibi kendi üzerine kapanması demektir; bu da, doğu düşüncesinin yenilmiş gibi yapıp, aslında Nurullah Ataç'ı yenilgiye uğrattığını gösterir. Ataç'ın öz düşün-

cesi buysa, buna en çok üzülecek olanlar, yine dil devrimcileridir. Gelişmesinde Ataç'ın büyük bir payı bulunduğu bugünün Türkçesi, kendi gibi yepyeni değerler söyleyecek, o değerlerle beraber yaratılacak bir dildir.

Sondaki övgü gibi baştaki yergiyi de hak ettiğimi sanmıyorum. Doğuyu bırakıp batıya yönelmiyorsak dilimizi değiştirmenin ne yeri var? Gene eski değerlere bağlı kalacaksak, onların soyundan yenilikler yaratacaksak Fuzulîlerin, Bakîlerin, Naimaların işledikleri dil nemize yetmiyor? Türk dili, yarattığı yeni değerlerle birlikte gelişecektir, orası öyle, ancak o değerler batı uygarlığı içinde, batılı düşünüşü içinde kurulacaktır.

Bitirmeden şunu da söyleyeyim: Adnan Benk'in yazısından son aldığım satırlarda bir söylevcilik kokusu var, benden öğüt kendisine, bundan kaçınsın. Söylevciliğe düşmeden düşünebilecek, yazabilecek bir değerde olduğunu sanıyorum, o kolay yola saparsa kendine etmiş olur.

Yeditepe'nin 1 Aralık sayısında Oktay Rifat'ın "Nurullah Ataç'a" adlı bir yazısı var. Ben onun şiir üzerine söylediklerine bu dergide biraz takılmıştım, ona cevap veriyor. Oktay Rifat büğünkü şairlerimizin bence en iyilerindendir, kaç kere söyledim bunu. Yalnız şiirini değil, kensini de çok severim. Bunun için yazısındaki nazikliğe sevindim. Önce şunu söylüyor:

Ben şekille muhteva demiştim; siz biçimle öz diyorsunuz. Ben de sizin gibi biçimle öz demediğime üzüldüm. Şekil, muhteva kelimeleri dilimizle bağdaşmayacak kadar bize yabancı. Bundan böyle ben de biçimle öz diyeceğim.

Biçim ile *öz*, *şekil* ile *muhteva*'nın tam karşılığı oluyor mu, bilmem orasını. Ben kullanıyorum, zamanla o anlamı tamamıyla yüklenebilir. Başka karşılıklar aramak da olur, yeter ki Türkçe olsun. Oktay Rifat'ın da *şekil, muhteva* sözlerini bırakıp Türkçelerini kullanmak istemesi, benim gibi çok kimseyi de gönendirir.

Benim dediklerime hep böyle uyuveriyor sanmayın, birtakım düşüncelerinde direniyor, onları savunmak için kırk dereden su getiriyor. Örneğin: "Gözüm, canım, efendim, sevdiğim, devletli sultanım" demekle "Efendim, sevdiğim, devletli sultanım, gözüm, canım" demek anlamca bir değilmiş. Diyor ki:

Bence bu iki mısra mana bakımından değişik. Birincisinde şair övgüye gözüm*'le, yani oldukça hafif başlıyor, ta* devletli sultanım*'a kadar basamak basamak çıkıyor. İkincisinde bu övgüler gelişigüzel diziliyor. Hatta mısra büyük bir övgüyle başlıyor*

da sonunda gözüm, canım'*a kadar iniyor. Birinde mananın gittikçe gelişmesi, ötekinde tersine düşüş var.*

Bulmuş doğrusu ağzını tıkayacak sözü!.. Değil işte öyle : Sevgiliye "sultanım" demek "gözüm" demekten büyük bir övgü değildir, daha küçük de değildir. Biri çıkıp : "Daha büyüktür, kişi sultanı ne kadar severse sevsin, gözü kadar sevmez" diyebilir. Ne yükselme, ne alçalma... Oktay Rifat bunu söylerken gülümsemedi mi, "Şuna bir şey yakıştırayım da görsünler!" demedi mi acaba? Bir kimsenin dediğini gerçekten düşünmediğini, inanmadan söylediğini ileri sürmek doğru bir yol değildir, ama ne yalan söyleyeyim? Oktay Rifat'ın gerçekten böyle düşündüğüne bir türlü inanamıyorum.

Aristophanes de gününün ileri kişilerindenmiş, barış uğruna çalışmış, insanlara barış sevgisini aşılamağa çalışmak da ileri bir işmiş. Oktay Rifat büyük *Larouse* sözlüğünü açmış, bunları öğrenivermiş, bu taptaze bilgi ile beni eziyor. Zarar yok, ben gene düzelmeğe çalışırım. Şunu sorayım Oktay Rifat'a : Şartlar ne olursa olsun, barış iyi bir şey midir? İnsanoğlu ne uğurda olursa olsun savaşmaktan, dövüşmekten kaçınmalı mıdır? Size doğru bulmadığınız, beğenmediğiniz bir düzeni zorla kabul ettirmeğe kalkıyorlar, barış uğrunda gene boyun eğecek misiniz? Aristophanes'in yaşadığı günlerde birtakım yeni düşünceli, genç adamlar : "Düşmanlarımız bizi ezmeğe, boyunduruk altına almağa çalışıyor, yakında gelip Pire'deki tersaneyi yakacaklar" diye bağırmış, Aristophanes gülmüş onlara, bir oyununda onları alaya almış : "Pire tersanesini kim yakabilirmiş" gibi sözler söylemiş. Tam bir yıl sonra düşmanlar Pire tersanesini yakmışlar...

Benim dediğim bu değildi zaten. Ben Aristophanes'in Platon'u, Sokrates'i, Euripides'i anlamadığını, onlarla alay ettiğini, yani değerlerini anlayamayıp yanıldığını söylemiştim : "Ama yanılmış olması, eski düşünceleri savunması kendi eserinin de yüzyıllar boyu yaşamasına engel olmamıştır, onun oyunları da bize biçim kaygısını öğretmiştir" gibi bir şeyler söylemiştim.

Oktay Rifat, şiirde, sanat eserinde anlamdan başka bir güç olduğunu söylemek için tine inanmak gerekeceğini ileri sürüyor. Nereden çıkarıyor bunu? Bence biçimsiz anlama inanmak için tenden başka bir de tin olacağını kabul etmek gerektir.

Sanatın, edebiyatın ille bir davası olmasını istiyor Oktay Rifat, dava dışında kalmış eserlerin bir değeri olabileceğini sanmıyor. Ben de davalı sanatı, edebiyatı sevmez değilim : Balzac'ın,

Stendhal'ın, biribirine karşıt birer davaları vardır. Ama ben davasız sanatın, edebiyatın da ortadan kalkmasını istemem, onun da tadına doyulmaz güzellikleri vardır, gönlüm götürmez onları yitirmeyi.

Ahmet Kabaklı da davalı edebiyattan yana. *Hisar*'ın aralık sayısında çıkan "Din Dışı Edebiyat" adlı yazısı şöyle bitiyor:

Edebiyatımız, İslamlık karşısında bir körler kavgası içindedir. Bir ekmek ve şehvet davasıdır tutturmuş gider. Eşya ötesinden, felsefeden, imandan, idealden mahrumdur. Bu yüzden bu edebiyatın ömrü şehvet kadar kısa olacaktır. Ondan büyük hamleler, ölümsüz eserler bekleyemeyiz. Bir doyumluk can ile bir kadınlık arzu faniler içindir. Sanat fani değildir. Ölümü yenecek büyük sanatkâr gelinceye kadar cücelerin arzusu da karında zevki de aç kalmaya mahkûmdur.

Bilmem ama bana öyle geliyor ki bunun tersini de söyleyebiliriz: "Bütün inançlar, düşünceler, ülküler geçicidir, bu yeryüzünde geçici olmayan açlıktır, erkeği kadına götüren duygudur, ölüm korkusudur. Onun için her şey geçer gider, her şeyi anlatan şiirler, yazılar, çağından sonra, az çok bir gülümseme ile okunur, ötekiler, yani açlığı, arzuyu, ölüm korkusunu anlatanlar ise her çağda insanların gönlünde, kafasında bir yankı uyandırır." Denebilir bu da, denebilir ya, Ahmet Kabaklı'nın sözleri kadar güzel gözükmez.

(Ocak 1953)

16

Yeditepe'nin 1 Ocak sayısında Memet Fuat'ın "Usta Sanatçı" adlı bir yazısı var. Karışık bir yazı, ama ben pek sevdim. Memet Fuat'ta bir değişme olduğunu sanıyorum. Eski yazılarında kesin sözler daha çoktu, "Şu şöyledir" der çıkardı. Şimdi kaçınıyor. Daha doğrusu kaçınmıyor, gene kesin sözler söylüyor, ama bir sözü söyler söylemez tersinin de doğru olabileceğini düşünüyor. Bence, gerçekten düşünmek budur işte. Çok umudum var

Memet Fuat'tan, günden güne ilerleyeceğini umuyorum.

Sanatın öğretici olmasını, sanat adamının toplum işleriyle uğraşmasını istemekten vazgeçmiyor. Memet Fuat, Şinasi'nin "Haslet-âmûz-i edeb" diye başlayan edebiyat tarifini de, "Tiyatro bir mekteb-i edebdir" sözünü de imzalayabilir. Ama bundan başka bir şey olduğunu da seziyor, bir ustalık arıyor sanatta. Çok iyi bütün bunlar, düşünce alanının genişlemiş olduğunu gösteriyor.

Dediklerinin hepsini doğru bulmadım. Yazısına şöyle başlamış :

Sanat sanat için mi, yoksa toplum için mi? Bu konu üzerine ardı arası kesilmez tartışmalar olurdu eskiden, artık bir önemi kalmadı. Sanat toplum içindir diyenler daha ağır bastılar. Genç sanatçıların büyük bir çoğunluğu da onların peşine takılınca tartışmaların sonu alınmış oldu. Sanat sanat içindir sözüne artık kimse aldırmıyor.

Duralım. Önce şu "peşine" sözünü Memet Fuat'a yakıştıramadığımı söyleyeceğim. Açık, yalın bir Türkçeye özeniyor, Farsçadan alıp çoğu yanlış kullandığımız o "pîş, peş" sözünü neden kullanır? Atıversin onu da... Gelelim dediğine. Onu söyler söylemez kendi de, belli, pişman olmuş, dokunduğu tartışmanın önemini, öyle çabuk çabuk çözümlenecek bir konu üzerine olmadığını hatırlamış, yargısını hafifletmeğe çalışıyor. Şöyle diyor :

Aynı konu üzerinde iki zıt düşünce çarpıştı, biri öbürüne üstün çıktı, o kadar. Yenenin eksiksiz, yenilenin ise bütünü ile yanlış olduğunu kim söylemiş?

Ben, bu konularda, yenmenin, yenilmenin ne demek olduğunu pek anlayamıyorum. "Sanat sanat içindir" diyenler yenilmemiştir, gene öyle söylüyorlar, bundan sonra da söyleyecekler. Memet Fuat kendi kendisiyle çarpışıyor, gene de saltık bir doğrunun bulunacağından, bir düşüncenin yanlışlığı gösterilip atılacağından umudunu kesmiyor. Biraz daha düşünsün, hiçbir doğrunun feda edilemeyeceğini, bir tartışmada kimsenin kimseyi yenemeyeceğini daha iyi anlar. Şu "aynı" sözünü de bıraksa ne iyi eder!

Yazısının sonuna doğru bir eleştirmecinin bir sözünü anmış, kim olduğunu söylemiyor, ben de bilmiyorum. Şöyle demiş o eleştirmeci : "Sanatkârın iyisi, eserini seyirci ile beraber seyreder." Ben beğendim doğrusu bu sözü, "sanatkâr" demekten, "beraber" demekten hoşlanmam, ama özü doğru geldi bana o sözün. Memet Fuat doğru bulmamış onu, diyor ki :

Ben öyle söylemeyeceğim, her sanatçı kendi kurallarını kendi bulsun daha iyi.

O eleştirmeci de, o sözünden anladığıma göre, sanat adamına yol göstermiyor, şu, yahut bu kurallara uymasını öğütlemiyor. Memet Fuat: "Her sanatçı kendi kurallarını kendi bulsun" demekle onu çürütmüş olmuyor.

Derginin gene o sayısında Hüsamettin Bozok, doğumunun 85. yıldönümü dolayısıyla Tevfik Fikret'i övüyor, güzel, doğru sözler söylüyor. Şöyle bitiriyor yazısını:

Yalnız yazdıklarıyla değil, yaptığı mücadele ile de Fikret, edebiyat ve düşünce tarihimizde büyük bir ahlak ve karakter davası yarattı. Doğruluk sevgisi, gerçeklerden korkmamak, millet ve insanlık uğruna yılmadan çalışmak onun ayakbastığı temel taşları. "Hak belleđiğin bir yola yalnız gideceksin" *diyerek ideal aşkının en sıcak parolasını veren bu büyük Türk'ü, artık dilinden anlamıyoruz, diye unutmamıza imkân var mı?*

Tevfik Fikret'in Türk devrimine yararlığı gerçekten çok büyüktür. Ama ben de Hüsamettin Bozok'a sorayım: "Artık dilinden anlamadığımız o şairi okumamıza imkân mı var? Eserini okumayınca da kendisini unutmamamızın çaresi nedir?" Tevfik Fikret'i anacağız, daha çok yıllar anacağız, ancak bir şair diye değil, büyük bir adam diye, belki bir kahraman diye. Şiirlerini bizler okuyabiliriz, Hüsamettin Bozok biraz daha zor okur, ondan gençler ise hiç okuyamaz.

Varlık'ın Aralık 1952 sayısında "Halk Şiiri" adlı bir yazım çıkmıştı. Okurlarımın bağışlamalarını dilerim: Burada kendi yazılarımdan birini de özetleyeceğim. Gerekiyor da onun için. O yazıda halk şiirine dokunuyor, şairlerimizin yıllardan beri halk şairleri gibi yazmağa özenmelerini doğru bulmadığımı söylüyorum. Halk şiirlerinin, örneğin Karacaoğlan koşmalarının bir güzelliği, büyük bir güzelliği olduğunu bilmez değilim, ama bence büğünün şairi o güzellikle yetinmemelidir, divan şiirinin güzelliği ile yetinemeyeceği gibi. Doğrusu, divan şiiriyle halk şiiri, öz bakımından, birbirinden ayrı değildir: Divan şairleri ne söylemişlerse halk şairleri de onu söylemişlerdir. Bundan başka bizim halk şiirimiz de, divan şiiri gibi, eskimiş, göçmüş bir acunun ürünleridir, onları yetiştirmiş olan sanat anlayışına bağlı değiliz artık. Büğünün şairi büğünün inandığını söylemeli, büğünün değerlerini kurup yaymağa çalışmalıdır. Yazının bir yerinde şöyle demiştim (Allı ile konuşuyorum):

Halk şiirini sevebiliriz, ama onu büğünün gençlerine örnek diye göstermeyelim. Bizim gençlerimizin hepsinde değilse de çoğunda zaten bir tembellik var, şunun bunun ardından gitmekle bir iş yaptıklarını, gerçek şiire vardıklarını sanıyorlar. Onlara güzel diye halk şiirini gösterdin mi, kendileri de halk şiiri yazıyorlar. En iyileri için bile tehlikeli oluyor bu. Orhan Veli'nin şiirlerini, bilirsin, ne kadar severdim, gene de severim. Onu bile halk şiiri ile kandırdılar, o güzelim şiirlerinden sonra ona "İstanbul Türküsü"nü yazdırttılar, sonra da beğendiler o şiiri. Orhan Veli'yi yaratıcılığından çekip, düşüne düşüne, araya araya yazan bir şair olmaktan çekip beylik duyguları, beylik sözleri sıralayan bir şair etmek istiyorlardı. Gerçek şiiri, yeni şiiri anlayamadıkları için... Devrimci bir şairdi, şiirde devrim yapan bir şairdi Orhan Veli, Âşık Ömer'in önünde diz çökmesini, Âşık Ömer'in yamağı olmasını istediler... Hayır, Allı, kapatmalıyız artık halk şairlerinin cönklerini, divanları kapattığımız gibi onları da kapatmalıyız. Bizim divan şairimiz de, saz şairimiz de kişiliğini, benliğini göstermek istemez, yüzyıllardan beri söylenilmiş sözleri bir daha, bir daha söyler.

Böyle gidiyordu o yazı. Sonuna doğru da şöyle demiştim :

Güzellikleri varmış! Elbette vardır, olmaz olur mu? Ama biz onların güzellikleri üzerinde durmayalım, eski bir toplumun, bir doğu toplumunun ürünleri olması üzerinde duralım. Fuzulî diye, Nedim diye, Âşık Ömer, Dertli diye tepinirsek Shakespeare'i, Dante'yi, Goethe'yi, Mallarmé'yi getiremeyiz bu topluma. Batı acununun büyük sanatında daima bir arayıcılık vardır, doğu acununun sanatında ise gelenekçilik vardır. Kapılmayalım biz geleneklerimize, bağlanmayalım onlara. Duygularımız bizi o geleneklere götürüyormuş... Yenmeğe çalışalım duygularımızı.

Böyle bir yazıydı *Varlık*'ın aralık sayısında çıkan yazım.

Küçük Dergi'nin aralık sayısında Bay Adnan Benk, "Nurullah Ataç ve Halk Şiiri" adlı bir yazıda o yazımı ele almış, beni hırpalıyor. Varsın hırpalasın! Benim düşündüğümü doğru bulmuyor, elbette çürütmeye çalışacak. Benim pek düşünmeden, konuyu gereğince incelemeden yazdığımı da söylemek istiyor, ona da bir diyeceğim yok, kendisi bu konuyu daha iyi incelemiş olabilir. Ama belki de benim dediklerimi iyice anlamamıştır. benim yazımın üzerinde gereğince durmamıştır, o da olabilir. Bir yerde şöyle diyor :

Anlaşılan Nurallah Ataç Orhan Veli'nin sanatına yabancı kalmış, bir aşamadan sonra artık onu takip edemez olmuş.

Buna da bir diyeceğim yok. Orhan Veli, benim anladığımı sandığım, hiç olmazsa sevdiğim (bu konularda *anlamak ile sevmek* hemen hemen bir anlamdadır) şiirleri ile "İstanbul Türküsü" arasında bir evrim, önemli bir evrim geçirmiş, ben ise onunla birlikte gidememişim, onu artık anlayamaz olmuşum. Buna da peki. Ancak Bay Adnan Benk'e bir şey sorabilirim: Her evrim bir ilerleme mi gösterir? Orhan Veli şiirlerinin çoğunda *şairane*'likten kaçardı, alay ederdi *şairane*'likle, "İstanbul Türküsü" ise, hiç şüphesiz, *şairane*'dir, alışılmış şiirlere benzer, onunla Orhan Veli yeni bir *şairane* yaratmamıştır, öteden beri var olan bir *şairane*'yle dönmüştür. Bir evrimdir bu elbette, bir değişmedir, ama bir ilerleme sayılır mı? Bay Adnan Benk saysın, ben sayamıyorum.

Bay Adnan Benk şöyle diyor:

Nurullah Ataç (...) bir ara (Orhan Veli'ye) takılıyor, acıyor ona, üzülüyor. Orhan Veli bir çocukmuş, birtakım hinoğluhinler onu kandırmışlar...

Biraz duralım. Ben yazımda böyle bir şey söylemiş miyim? "Onu (Orhan Veli'yi) bile halk şiiri ile kandırdılar..." diyorum. Bu: "Orhan Veli'yi hinoğluhinler kandırdı" demek midir? Orhan Veli'yi kandırdılar, yani boyuna halk şiirini övenler, geleneğimize bağlı kalmayı öğütleyenler, gelenek dışında şiir olmayacağını söyleyenler. Şu, bu değil, toplumda esen hava. Bay Adnan Benk benim yazım üzerinde pek durmamış olabilir diyordum, durmasın, benim yazılarım üzerinde durmaya değer yazılar değildir, ama üzerinde durmak istemediği bir yazıya kendi kendine bir anlam takmaya kalkmasın. Bir şey değil, sonra bir okuyan çıkar da: "Yazık! bu delikanlı Türkçe bilmiyor, buradaki *lar*'ın Türkçenin belirsiz zamiri olduğunu bilmiyor!" der.

Şöyle bitiyor o sözü:

... oysaki N. Ataç'ın öğütlerine uysa (yahut da uymakta devam etse) iyi bir şair olabilirmiş.

Ne sanır bunu okuyan? Ben: "Orhan Veli benim öğütlerime uymalıydı, eskiden uyardı benim öğütlerime, onun sanat anlayışı üzerinde benim etkim vardı" demiş olduğumu sanır. Şimdi Bay Adnan Benk'e soruyorum: Ben, o yazımda olsun, başka bir yazımda olsun, buna benzer, bu anlama çekilecek bir söz söylemiş miyim? Söylemişsem, göstersin onu. Ağzımdan söz uydurmasın.

Ben, Orhan Veli'nin büyük değerini ilk anlamış olanlardan biriyim. *Varlık*'ta Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday ile birlikte yeni bir çığır açtığı günlerde idi, Bay Adanan Benk gençtir, o

günleri bilmez, bilenlerden öğrensin. Ben o günlerde *Akşam* gazetesi ile *Haber* gazetesinde yazılar yazıyordum, o üç şairin önemini okurlarıma anlatmağa çalıştım. Bir yazımda da söyle diyordum: "Bu şiirler yazılmadan bana: Böyle şiir olur mu? diye sorsalardı ben: Hayır, olmaz derdim. Oysaki bunlara hayran oldum. Yenilikte, gerçek yenilikte hep böyle beklenilmedik bir hal vardır." Yazılarımı saklamam, bunu da hatırımda kaldığına göre yazıyorum. Bu da gösterir ki ben, Orhan Veli'nin sanatı üzerinde bir etkim olduğunu hiçbir zaman ileri sürmedim. Bir çağda yaşıyan yazarların birbirleri üzerinde az çok bir etkisi olur, o başka. Benim de, belki, birtakım yazarlar üzerinde, böyle bir etkim olmuştur, benim üzerimde de onların etkisi olmuştur. Ama ben kimseye sanat yolunu öğretmiş değilim, öyle bir şey ileri sürmedim. Bay Adnan Benk bunu iyi bilsin.

Gelelim halk şiiri işine. Bay Adnan Benk şöyle diyor:

İçinden gelivereni anlatan, kendini bırakıveren, *sözlerini aramayan*, seçmeyen *kişinin eserini N. Ataç sanattan saymıyor. Bunca yıldır, bunca insan çıkmış, sayarım, diyenler de olmuş, saymam diyenler de, boğaz boğaza gelmişler, darılıp barışmışlar, barışıp darılmışlar, yine de bir çıkar yol bulamamışlar. Onun için böyle bir tartışmaya girişmeyi faydasız buluyorum.*

Bay Adnan Benk giriştiği tartışmaların bir sonuca varmaması, hepsinin bir faydası olmasını isteyebilir, onun öğütlerine uymak bizim boynumuzun borcu mudur? Ben, "faydasız" tartışmalardan hoşlanırım, kafam işler... Hem bu konu, faydalı faydasız bir tartışma işi değildir ki? Sanatın tanımlanması, *tarifi* vardır bunun içinde. Sanat sadece bir güzellik, bir güzellik nesnesi yaratmak mıdır? Belki öyledir, ama bunun bilerek yapılması gerekip gerekmediğini de araştırmak ister. Herhangi bir güzellik, herhangi bir güzellik nesnesi, kendiliğinden doğuvermişse, tabiatta kendiliğinden varsa, biz ona da sanat eseri diyebilir miyiz? Bay Adnan Benk der belki. İyi de eder öyle derse. Güneşin doğmasına, batmasına, ay ışığının sular üzerinde süzülmesine, veremli bir tazenin penceresi altında bir yiğidin ah etmesine bakıp da: "Oh! ne şiir bu!" diyen ince duygulu kimselerin hepsi de kendisini alkışlar... Bence o değildir sanat. Sanat, bence, bilginin, düşüncenin ürünüdür, bunun için de gelenekle yetinemez, şairin, ressamın, ezgicinin boyuna yeni imkânlar araştırmasını ister. Böyle düşündüğüm içindir ki büğünkü şairlerin halk şiirini de, divan şiirini de kapatıp yeniyi aramalarını daha doğru buluyorum. Dinlesinler benim öğüdümü, uysunlar benim dediğime de-

miyorum, ben öylesini sevdiğimi söylüyorum.

Birtakım sözler arasında Bay Adnan Benk **şunu da söylüyor:**

Nurullah Ataç'ın ne demek istediğini anlıyorum: Geleneklere saplanıp kalmamızdan, yeni bir bütünün unsurları olabilecek verileri bir sonuç olarak ele alıp tekrarlamamızdan, yerimizde saymamızdan korkuyor. Ama, bir eleştirmecinin ödevlerinden biri de, gelenekler arasında bereketli sonuçlar doğurabilecek özellikleri, yazarla halk arasındaki bağı belirten unsurların yeni ve toplumun o günkü ihtiyaçlarına uygun bir sentez halinde birleşmesini sağlayacak yolları göstermek değil midir? Haydi tutalım ki, sanatçıya yol göstermek fazla ileri gitmek olsun, bunları değerlendirmek de yapılamaz mıydı?

Bay Adnan Benk birçok eleştirmecilerimizin yıllardan beri o işle uğraştıklarını bilmiyor mu? Bir baksın çevresine: Boyuna halk şiirinin, halk sanatının güzellikleri, geleneğin gücü anlatılıyor. Yetmiyor mu kendisine? Benim gibi bir kişi de çıkmış: "E! artık yeter oldu! Gelenek, hep gelenek, biraz da gelenekten kurtulup araştırmalara girişilse!" demiş, ne çıkar!?

Şunu söyleyeyim Bay Adnan Benk'e: Bir toplumun sanatı geleneklerden büsbütün sıyrılamaz, kurtulamaz. En yeni, en yaratıcı, en eşsiz sanat adamı dahi bir yandan, belki kendisinin bilmediği bir yandan, geleneğe bağlıdır, eserinde toplumun damgası vardır, o damga da yüzyıllar ötesinden gelir. Bügünkü Fransız şairlerinden birini, kimseninkilere benzemeyen şiirler yazan Henri Michaux'yu alın, iyi bir incelerseniz onun eserinde de elbette kendinden önceki şairlerin, yazarların etkisini görürsünüz. Bu, yaratıcı gelenektir, yaşayan, — gücün yaşatılan değil, eleştirmecinin gösterdiği, değerlendirdiği gelenek değil — kendiliğinden yaşayan, bir özsu gibi toplumun içinde dolaşan gelenektir.

Yazısının sonuna doğru şöyle diyor Bay Adnan Benk:

Sanki istenilen onları (Shakespeare'i, Dante'yi, Goethe'yi, Mallarmé'yi) *bu topluma getirmekmiş gibi! Bizim gözümüzle onlardan ne görürsek onu getireceğiz bu topluma, başka bir şey değil. Âşık Ömer'den, Dertli'den, Karacaoğlan'dan bizim gözümüzde çok şeyler var. İstesek de, istemesek de, bu Avrupa yazarlarını olduklarından başka türlü göreceğiz, biraz değiştireceğiz, kendi damgamızı vuracağız onlara. Vurabildiğimiz, o kudrete eriştiğimiz gün, bu yazarlar (ve daha önemlileri!) hem yurdumuza gerçekten gelmiş, hem de yeni bir değer kazanmış olacaklar.*

Bu satırlardan sonra insan bir "Sürekli alkışlar" katmak istiyor... O alkışlar arasından duyabilirse ben de yavaşça **şunu**

söyleyeyim kendisine: Dante'yi, Shakespeare'i, Goethe'yi Âşık Ömer'in, Dertli'nin gözüyle görmek isterseniz, görebilirsiniz, ama o gördüğünüz Dante değildir, Shakespeare değildir, Goethe değildir. Gobineau'nun *Religions et Croyances de l'Asie* adlı kitabında bir "Valater" hikâyesi vardır: İranlı Voltaire'i nasıl görüyor. Okuyun bir onu... Siz "ve daha önemlileri" buyuruyorsunuz, ben Dante'den, Shakespeare'den, Goethe'den daha önemli kimler vardır, bilmiyorum. Benim çok okuduğum yazarlar değil onlar, ben Stendhal'ı, Monsieur Gide'i daha çok okurum, ama o üç şairi Avrupa'nın en büyük üç şairi diye gösterirler de onun için anmıştım, Avrupa sanatının başlıca büyükleri demek istemiştim, onlar kadar büyük, onlar kadar önemli olan başka şairler de, bilirim, vardır, ama onlardan önemlisi yoktur. Şu da var, Bay Adnan Benk: Biz onları bu topluma getirebilirsek, gerçekten getirebilirsek, hiç üzülmeyin, bir köle gibi uymayız onlara, onların eserlerinden aldığımız hızla gene bizim olan eserler yaratırız. Euripides'e uyan Racine'in gene de bir Fransız sanatı yaratması gibi. Ama bırakmalıyız kendimizi, benliğimizden geçmeliyiz, boyuna benliğimizi düşünmemeliyiz, yoksa benliğimizin kulu kölesi oluruz da o benliğe bir şey katamayız, öldürürüz onu.

Charles Maurras'ı bilirsiniz elbette, o da ile ulusal Fransız şiiri isterdi, dışardan gelecek etkileri önlemeğe çalışırdı, siz Maurras çığırının yetiştirdiği iyi bir Fransız şairi tanıyor musunuz? Fransızların sanat geleneğini ona uyanlar değil, uymayanlar sürdürdü. *La Revue Universelle* kimseyi yetiştiremedi, *La Nouvelle Revue Française* ise çok büyük şairler, yazarlar yetiştirdi. Bilirsiniz bunları, bilirsiniz ya, bilmemezlikten geliyorsunuz.

(Şubat 1953)

17

Ufuklar'ın şubat sayısında Orhan Burian'ın "Kanun Dili Kimin İşi?" adlı bir yazısı var. 1945 Anayasa dilinin bırakılıp 1926 Teşkilât-ı Esasiye diline dönülmesinden Orhan Burian da mem-

nun değil. Bunun ne kadar tehlikeli bir iş olduğunu anlatıyor, diyor ki :

Neden tehlikeli diye sorulabilir. Şunun için ki: Bir davada taraflardan biri, bu gibi münakaşaların tabii cereyanını altüst edecek kadar, desteklenmiş gözükmektedir. Dil davasında da, demokrasi davasında olduğu gibi, üç taraf vardır: Dili bütün yabancı kelimelerden temizleme taraflısı öz Türkçeciler, günün okur-yazarının konuşma dilinde ölçüsünü arayan mutediller; Acem medeniyetine bağlı kalmak uğruna o dillerle de bağımızı tazelemek isteyen muhafazakârlar... Demokrasi yolunda, hükümetin müsamahasını, kötüye tefsir edip kötüye kullanan politika muhafazakârları son zamanlarda memleketin başına az dert açmadılar. Dil muhafazakârlarının da, Meclisin dil işindeki kararını kötüye tefsir ederek, dilde irticaa yeltenme tehlikeleri küçümsenmemelidir. Memleket müesseselerini batı medeniyetine göre kurup ayarladığımız bir çağda böyle tezatlara düşecek halde değiliz. Bunu da yine en iyi, yurdun dört bucağından gelen türlü meslek ve ihtisas sahibi milletvekillerimiz bilmek gerek.

Bundan sonra Orhan Burian, "Millet Meclisinin dil işlerine karışması doğru değildir" sözüne gereken cevabı veriyor :

Kısacası : İyi düşünülünce, birçok milletvekillerinin dil işini, bir kıvrılış hareketiyle, kenarda, alakaları dışında bırakmalarının doğru olmadığı görülür. Ayrıca, Meclisin dil işlerine karışamayacağı sözünün de kuru söz, kalkan olmak şöyle dursun, Çin paravanası kadar çelimsiz bir siper olduğu anlaşılır. Çünkü elbet bu Meclis, kendisi değil de bir dilciler topluluğu tarafından yazılacak bir anayasa düşünüyor olamaz. Anayasalar millet temsilcilerinin eseridir. Her bir kelimesi üzerinde münakaşalar ederek, bir virgülünün yeri için bile inceden inceye düşünerek onları millet meclisleri hazırlar. Hazırlarken, ihtiyaç duydukça, kendi dışındaki mütehassıslardan veya mütehassıs topluluklarından fikir alabilir. Ama kanunun ifadesine verilen şekil, son mana meclisindir. Bu da millet meclislerinin en mukaddes tanıdıkları haklardır.

Hal böyle iken, devletin kanununu kendi "yaşayan dil" ölçülerine göre yazmaları beklenirken, çoğu milletvekillerimiz "Dil işi dilci işidir, ilim işidir" diyorlarsa, bu güç vazifeyi daha sonraki bir devrenin meclisi görsün demeye getiriyor, en belli bir hak ve mesuliyetlerinden sıyrılmak istiyorlar. 1341 Kanun-u Esasisine dönüşte sezilen ürkeklik buradadır.

"Dil işi dilci işidir, bilim işidir" diyenlerin hepsinin de bir yükü üstlerinden atmak için öyle söylediklerini sanıyorum, çoğu gerçekten öyle düşünüyor, bence en kötüsü de budur. Bizde dil, ancak dilcilerin, edebiyatçıların karışacakları bir alan sayılıyor, bunun için de düşündüklerini anlatmaya çalışanların birçoğu dile önem vermiyorlar, düşüncelerini tam belirtecek kelimeyi aramıyorlar: "Nasıl olursa olsun, söyleriz, anlaşılır" diyorlar. İçlerinde, güzel bir deyişe özenenleri kınayanları bile bulunuyor.

Edebiyatçılarımız uğraşıyor mu dil işleriyle? Doğrusu, onlar da uğraşmıyor. İlle eski dile bağlı kalmak isteyenleri düşünmüyorum, yeni dile özenen birtakım yazarlarımız var, onları düşünüyorum. İstiyorlar yeni dille yazmayı, yeni tilcikler kullanmayı, Arapça tilciklerin artık yaşamayacağını anladılar. Gene de kendileri yeni tilcikler kurmaktan çekiniyorlar: "Bir kurul yeni tilcikler kursun, Arapça sözlerin karşılığını bulsun, onlar yayılsın, biz de kullanalım" diyorlar. Oysa ki dil işi, bütün yazarlarımızın çalışmalarıyla çözümlenecek bir iştir.

Derginin o sayısındaki "Başsöz" beni şaşırttı doğrusu. Kim yazmış onu, bilmiyorum, eski değerlere bağlı bir yazar olduğunu sanıyorum. Diyor ki:

Gün geçmiyor ki gazetelerde insanı isyan ettiren bir fotoğraf çıkmasın. Tren bir kadının bacaklarını mı kesmiş: Ertesi gün bakıyorsunuz ki acılar içinde kıvranan perişan kadının fotoğrafı gazetelerin baş sayfasında. Tanınmış bir adam mı ölmüş: Hasta yatağından, komaya girerken, öldükten sonra çene bağıyla boy boy fotoğrafı gazete sayfalarını kaplıyor.

Üzülüyormuş o yazar böyle resimleri görünce. Öyle ya! Gazetelerde güzel, iç açacak resimler bulunmalı, acı şeyler olmamalı. Peki, ama gazeteler bir adamın öldüğünü, bir kadının tren altında kalıp bacaklarının kesildiğini bildirmesinler mi? Bildirince resmini de korlar. Bir kadının bacakları kesilmiş olduğunu söyleyeceksiniz, ama o kadının sapasağlamken çektirmiş olduğu bir fotoğrafını koyacaksınız, şöyle biraz da güzelleştiriverin ki görenler rahatsız olmasın... O "Başsöz" yazarına sorayım: Şiirde nasır gibi, yara gibi şeyler bulunmasına izni var mı? Yoksa o da, şiire nasırı soktu diye, Orhan Veli'ye taş atanlardan mı?

Orhan Burian'ın birkaç aydır hasta olduğunu biliyoruz. Dergimizde çalışanların hepsi adına kendisine: "Geçmiş olsun" derim, hepimiz de pek yakında iyileşip işine gücüne dönmesini dilemekteyiz.

Yirminci Asır'ın 1 Mart sayısında İskender Fikret'in "Bu Kitabı Yakmalı" adlı bir yazısı var. Bayan Nimet, Türkçe birkaç şiiri Fransızcaya çevirip bir kitap olarak bastırdı. İskender Fikret o kitaba kızmış, onun yakılmasını istiyor. Türlü kusurlar sayıyor onda, Bayan Nimet'in: "Divan şairleri hece ile hiç şiir yazmamışlardır" demiş olmasına bile kızıyor:

Nedim'i, Tatavlalı Mahremi'yi, Edirneli Nazmi'yi ne yapalım? Sevdiğim cemalin çünkü göremem mısraı aruz'un hangi kalıbına sığıyor acaba?

diyor. Evet, Nedim'in hece ölçüsü ile yazılmış bir türküsü vardır. Tatavlalı Mahremi'yi ben bilmiyorum, ama o — adına bakılırsa — arasıra hece ölçüsü ile yazmış bir divan şairi değil de arasıra aruz ile de yazmış bir halk şairi değil midir acaba? Edirneli Nazmi'nin de hece ile yazılmış şiirlerini ben bilmiyorum. Diyelim ki İskender Fikret haklıdır, Bayan Nimet bunları bilmiyor, büyük bir kusur mudur bu? Bir "Türk şiiri tarihi" yazmamış ki Bayan Nimet, birkaç Türk şairini Fransızlara tanıtmak istemiş, her birinden bir iki parça seçmiş, bununla Fransız okurlara Türklerin de bir şiiri olduğunu, Türklerin de yeni şiirde yaratıcı olduklarını öğretmek istemiş. Türkçeyi bilmeden onun kitabını okuyan herhangi bir Fransız okuru: "Ben Türk şiirini biliyorum artık, Türk şiiri üzerinde konuşabilirim, fikir yürütebilirim" der mi? Bayan Nimet kitabını Fransızca yazmasaydı, büğünün Türk şairlerini yabancılara değil de gene Türklere anlatmak isteseydi, İskender Fikret'in bu kadar kızmakta belki biraz hakkı olurdu.

İskender Fikret birçok şair adları sayıyor, onların şiirlerinden de niçin alınmadığını soruyor. Diyor ki:

Belki ayıp kaçacak ama, soruyorum: Niye yokum ben?

Bütün o şairler de, İskender Fikret de olabilir miydi o kitabın içinde? Bir düşünün: Yüzlerce şairimiz var büğün, Bayan Nimet hepsinden birer parça almaya kalksaydı kaç yılda çevirebilirdi onları? Kocaman olmaz mıydı kitabı? Bir yayıncı bulabilir miydi? Birkaç kişiyle yetinmek zorundaydı, onları almış: "Türk şiirinde işte böyle şairler var" diyor. "Ben şu şairi, bu şairi, İskender Fikret'i beğenmem" demiyor, sadece Türk şiirinden örnekler veriyor. Büğün herhangi bir kimse kalksa da Türk denemecilerinden, eleştirmecilerinden birkaçının yazılarından seçip yabancı bir dile çevirse, benden bir tek satır bile almasa, adımı dahi anmasa, ben bir şey demem: "Türk edebiyatında da dene-

me, eleştirme olduğunu şu millete bildirmek istemiş, denemelerimizden, eleştirmelerimizden örnekler vermiş, yeter bana" derim, o kadar. Benim yazılarımdan biri, ikisi yabancı bir dile çevrilirse ben: ..."Oh! beni artık Avrupalılar da tanıdı, kitaplarım orada okunacak!" diyemem ya. Ama Türk denemecilerinden seçilmiş Türkçe bir kitapta benim de bulunmamı isterim, çünkü o kitabı okuyanlar benden alınmış parçayı beğenirlerse benim öteki yazılarımı da merak ederler, belki kitaplarımı ararlar. İskender Fikret öfkelendiği kitabın Türkçe değil, Fransızca olduğunu unutuyor.

İskender Fikret o ktabın kusurlarını saymakla kalmıyor, büyültüyor, büyültüyor işi, savcıları bile karıştırmak istiyor. Diyor ki

Toplatınız sayın savcılar!.. Toplatınız! Türk şiirine sövüyor açıkça, küçümsüyor Türk şiirini...

Yakmalı bu kitabı!

Ilk önce ben yakıyorum. Bayan Nimet'ten 350 kuruşluk tazminat davası hakkım baki kalmak üzere, ateşe attım kitabı... Gitti 350 frank dövizimizden. Daha, kaç üç yüz elli franklar gidecek? Bu da, bir çeşit döviz kaçakçılığı değil mi?

Sayın savcılar! Hangi yoldan olursa olsun, lütfen harekete geçiniz!

Bunları yazarken, öyle sanıyorum, İskender Fikret de gülmüştür. Gülmediyse, benden öğüt kendisine, bir daha okusun o yazdığını, öfkesi geçtikten sonra okusun, hiç şüphe etmiyorum, güler.

Bayan Nimet'in kitabı iyi mi? Değil mi? Bilmiyorum daha. Bana göndereceğini söylemişti, onun için almadım, bekliyorum. Ama o kitabın bizim için, Türk edebiyatı için yararlı olacağını biliyorum: Okunacak Fransa'da, bastığı kitapları okutmasını bilen bir yayıncının damgasını taşıyor.

Genç Kalemler dergisinin 15 Martta çıkan sayısında Muvakkar E. Talu bakın ne diyor:

Türk şiirinin öldüğünü, şair yetişmediğini iddia edenlere şunu söylerim: Ölen, yetişmeyen şair değil, münekkittir.

Şiirden anlamak için kültürden önce selim zevk lazımdır. Bu münkirlerin hiçbir şeyden haberleri yoktur.

Türkiyede şair yetişmemiştir, öyle mi?

Öyle ise sizler bir şey görmüyor ve okumuyorsunuz. Kazara okusanız anlamıyorsunuz.

Bizdeki genç ve çok genç şairlerin eserleri bugün dünya ölçüsünde birer kıymet olarak ele alınmıştır.

İsveçte çıkan son Edebiyatı Antolojisinde dört Fransız şiir örneğine mukabil Türklerden alınan misaller tam yedi tanedir.

Böyle daha söylüyor Muvakkar E. Talu, Amerikalı eleştirmeciler arasında da yeni Türk şiirini seven, övenler varmış. Buna hepimiz ancak seviniriz. Bayan Nimet'in kitabı, İskender Fikret'i ne kadar kızdırırsa kızdırsın, bizim şiirimizi Avrupalılara, Amerikalılara tanıtmaya, belki de sevdirmeye yarar.

Muvakkar E. Talu'nun, yeni şiirimize dudak bükenlere çatması hoşuma gitti doğrusu, ama kendisine sorayım: "Şiirden anlamak için kültürden evvel selim zevk lazımdır" ne demektir. Onun "selim zevk", benim "sağ beğeni" dediğimiz, onun "kültür", benim "ekin" dediğimiz şeyin bir ürünü değil midir? Ekinsiz kimsede sağ beğeni bulunur mu? Kişi doğuştan mı getirir o erdemi?

(Nisan 1953)

18

Chirico, günümüzün ünlü ressamlarından İtalyan Giorgio de Chirico kızmış. Neye kızmış? Yeni sanata kızmış, zamanımızın resim anlayışına, aramalarına kızmış, *Giornale d'İtalia*'da çıkan bir yazısında söyleniyor, ateş püskürüyormuş. İtalyanca bilip de o yazıyı okumak isterdim, Chirico'yu büyük bir sanat adamı saydığımız için değil. Doğrusunu söyleyeyim, hiç tanımam onu, hiçbir resmini gördüğümü hatırlamıyorum. Görsem de ben ne anlarım resimden? Ama ateşliymiş o yazı, ben de hoşlanırım ateşli yazılardan. Haklı olsun, haksız olsun... Bir sanat adamının büsbütün haksız olduğu söylenebilir mi? Bir görüşü vardır onun, resimleri o görüşten doğduğu gibi yazıları da elbette o görüşü söyler. Bizim de sanat alanında "haklı", yahut "haksız" dememiz neyi gösterir? Sadece kendi görüşümüze uygun, yahut aykırı bulduğumuzu değil mi? Onun için bırakalım Chirico'-

nun haklı olup olmadığını, okuyabilirsek okuyalım onun yazdığını, dedikleri haksız da olsa bize bir sanat adamından haber verir.

Bilmem İtalyanca, onun için de *Giornale d'İtalia*'da çıkan yazıyı okuyamadım. Neyse ki Fransızca *La Parisienne* dergisi parçalar almış o yazıdan. Neler de söylememiş Chirico!

"Yenici *(moderniste)* resim köhnedi artık, aşağı yukarı üç çeyrek yüzyıl oldu çıkalı. O nuhuset Courbet'nin ölümüyle başladı, yani ta 1877'de."

Chirico da, onun yazısından bir iki yeri Fransızcaya çeviren M. Jacques de Ricaumont da "nuhuset" demiyorlar elbette. Nasıl desinler? Türkçe bilmez ki onlar! Fransızcası şöyle: "C'est de la mort de Courbet que date sa triste apparition." Ben de bu "triste apparition" için bizim dilimizde *nuhuset*'ten daha yakışır bir karşılık bulamadım... Ama sözü ressama bırakalım. Cézanne için şöyle buyurmuş:

"Özencinin biri, bir ortahallidir, bir bayağıdır, sormayın! Resmi resim eden bütün ilkelere boş verdi. Ama namuslu adammış doğrusu: Beceriksizliğini, güçsüzlüğünü açıkça bildirir. "Elimden iyi bir şey gelmez benim!" diye kendi söylemiş."

Chirico'ya göre zamanımızın zevksizliği asıl Ambroise Vollard'ın eseriymiş. Şöyle diyormuş onun için:

"Zenci kafalı musibet! Cézanneların, Van Goghların, Rousseauların, daha bilmem kimlerin tiksinç resimleri mal diye ortaya sürüp halkı kandıranların başında o düzenbaz, o mendebur gelir."

Matisse'in "yontulmamışın yontulmamışı" resimlerine gelince "insana kasavet veren birtakım bulaştırmalar"mış onlar, "bir çocuk bile onları yapıp göstermeye utanırmış."

Resim satıcıları Van Gogh'un, Braque'ın, Chagall'ın, Soutine'in eserlerine Amerika'da alıcı bulamıyorlarmış artık, bunun için de sanat eleştirmecilerinin, üniverste profesörlerinin yardımı ile ("yardım" demiyor Chirico, "suç ortaklığı", "hempalığı" diyor) İtalya'ya sürüyorlarmış onları. Kuzeydeki büyük sanayicilerde bir Fransız düşkünlüğü varmış, bunu fırsat bilip birtakım çirkin çirkin resimleri sürü-sürüveriyorlarmış onlara. Yalnız o zenginler mi kanan? Hayır, devlet de uymuş o adamlara. Yakınıyor Chirico:

"Ben ki yıllardan beri sanatın bu yozlaşmasına karşı savaş açmış bir İtalyan ressamıyım, benden aldıkları verginin bir kısmını milletin müzelerine o resimlerden örnekler koyacağız diye harcıyorlar. Gel de dayan buna!"

Çok şükür ki (bana göre değil, Chirico'ya göre çok şükür!) gerçek sanatseverler yavaş yavaş o resimlerden bıkıp da on dokuzuncu yüzyılın büyük İtalyan ressamlarına dönüyorlarmış. Foyası meydana çıkmış o sözde sanatın, ipliği pazara düşmüş...

M. Jacques de Ricaumont *Giornole d'Italia*'da okumuş bu yazıyı, sonra aramış Chirico'yu, bulmuş, onunla neler konuştuğunu *La Parisienne*'in Mayıs 1953 sayısında anlatıyor. Sormuş ona:

"— Cézanne'dan çıkmış olan resmin hemen hemen bütün eserlerini kötü buluyorsunuz, neden?

— Kötü resim de onun için, demiş Chirico, daha doğrusu resim denmez ona. Bonnat'nın bir portresini, yahut Paul Chabas'nın bir nüsünü alın, bayağı resimdir, o doğru, gene de tual üzerinde bir şeyler göstermek isteyen bir adamın özeni, emeği vardır onlarda. Adiymiş, olsun! Gene de bir eserdir. Cézanne'm, Matisse'in bir eserini alın: Hiçbir şey yoktur onda, hiçbir şey. Sıfıra sıfır, elde var sıfır... Kurnaz, şeytana pabucunu ters giydiren satıcılar da bu hiçliği canlarına minnet bildiler. Zengin, cahil, bön, üstelik de kendini beğenmiş, kurum kurum kurulan alıcıyı yakaladılar, adamcağız beğenmedi o resmi beğenmedi ya! Berikiler bırakır mı! Neler varmış o bir para etmez resimde! Ama ancak bilenler, anlayanlar görürmüş o üstünlükleri!.. Böylece kandırdılar alıcıyı, o resimleri "üstatlar elinden çıkmış" diye yutturdular.

Chirico'nun dediğine bakılırsa, büğünün sanat adamları Tiziano'yu, Tintoretto'yu, Rembrandt'ı, Velasquez'i, Rubens'i, Poussin'i örnek almalılarmış, ancak onlara dönmekle yenileştirebilirmiş sanatı, gerçekten bir devrim yaparlarmış. Jacques de Ricaumont soruyor.

"— Peki, yeni ressamlardan hiçbirini mi beğenmiyorsunuz? Hiçbirinin mi bir değeri yok?

— Var beğendiğim: Picasso ile Derain. Paris ressamları arasında bir Picasso'nun değeri vardır bence. Güç onun yaptığını adlandırmak: Ne heykeltraşlık, ne de resim... Zaten bana öyle geliyor ki resim, gelenekteki anlamıyla resim, Picasso'nun en zayıf tarafı. Ama onun yaptığı şey çok güzel, çok acayip, hatta çok esrarlı. Gene de zararlı oldu: Kendi istemedi ama kötü resim blöfünün gelişmesinde büyük payı vardır. Sevdiğim ressamlardan biri de Derain'dir, onun alanı başka, olsun! Bir ressam mizacı yaradılışı var onda, resim yapmanın ne demek olduğunu da bilir. Birkaç yıldır ıskarta ettiler onu, bu yüzdendir..."

"Soyut sanat (art abstrait) için ne düşünürsünüz?" sorusuna da şöyle cevap veriyor:

"— Yoktur öyle şey. *Non figüratif* resim alanında iyice bir şey başarmış olan bir Picasso vardır, o kadar."

Surrealistlere de çatıyor Chirico. Kendisinin de surrealist olduğu söylenilmiş, pek içerliyor buna:

"— Ben surrealistlerden ayrılmışım, kesmişim onlarla ilintimi! diyor. Yalan! Onlarla hiçbir zaman birleşmedim, hiçbir zaman ilintim olmadı ki! Onlar beni kendilerinden diye göstermeye kalktılar. Picasso'yu hatta Leonardo da Vinci'yi de benimsemediler mi? Ellerinden bir şey gelmez zavallı adamlardır onlar. Birtakım değerli kimseleri benimseyecekler de açtıkları çığırı sözde değerlendirecekler! Ama siz razı mısınız, değil misiniz, sormazlar onu. Bana gelince, bir taşla iki kuş vurmak istediler: Birinci Dünya Harbinden sonra benim birkaç resmimi satın almışlardı, şu 'metafizik' devrede yaptığım resimlerden... Vollard Cézanne'ın resimleriyle para kazandı ya, onlar da benimkilerle kazanacak... Ama o günlerden beri veriştirdim yenici ressamlara, zaten bütün eserim gösterir onlarla olmadığımı, bu yüzden düşman kesildiler bana, baş düşmanlarım onlar şimdi."

Kendi dediğine göre, Chirico değişmemiş hiç: Sanat anlayışı eskiden neyse gene oymuş. Uyanış çağının, on yedinci, on sekizinci, on dokuzuncu yüzyılların eserlerini severmiş: "Delacroix ile Courbet'ye, hatta Renoir'ın ilk eserlerine kadar." Primitiflerden de, yenilerden de hoşlanmazmış, ama en çok yenilere kızarmış. Fransa'da onun için: "Sanrılar *(birsam, hallucination)* çeken saf bir adamdır, birkaç yıl surrealist resimler yaptı, sonra da mürtecilik taslamaya başladı» diyorlarmış, masalmış bunlar, gerçeğe uyar bir yanı yokmuş. 1918'den 1925'e kadar, "metafizik" denilen devresinde, bütün günlerini Floransa müzelerinde, Roma müzelerinde geçirmiş, İtalyan ustalarının eserlerini kopye etmiş. Daha on yaşındayken, gördüğü büyük eserleri karakalemle kopye edermiş.

M. Jacques de Ricaumont seviyor onun resimlerini, hayranlığını söylüyor. Ama Chirico sırlarını söylemek istemiyor ona: "Ben o teknik sırları, otuz beş yıl durmaksızın çalışmakla elde ettim" diyor. Zaten hepsini kendi bulmamış, birkaçını, Roma'ya yerleşmiş Arjantinli büyük bir ressamdan, Martin de Alzaga'dan öğrenmiş.

Kaç kere söyledim, anlamam ben resimden, Chirico'nun dediklerinin de haksız, yanlış olmasını isterim: Yeniyi, yeniliği severim de onun için. Hele Braque'a da çatmasını hiç doğru bulmuyorum: Kavanoz içinde kırmızı balıkları var o ressamın, anlamı-

yorum anlamıyorum ya, baktıkça içim açılıyor... Ama hoşuma gitti Chirico'nun öfkesi, dırlanması, hoşuma gittiği için de yalan yanlış Türkçeye çevirip okurlarıma göstereyim dedim.

Bizim gençliğimizde bir Jules Lemaitre vardı: Romanlar yazar, oyunlar yazardı. Ama onlarla değil, eleştirme yazılarıyla ün salmıştı. Hani genç, ihtiyar yazarların düşlerine girip kimi tatlı tatlı umutlar uyandıran, kimi de korkutup kan ter içinde uyandıran eleştirmeciler vardır, bir sözleriyle insanı tanıtır, bir sözleriyle de en tanınmışları bile unütturuverirler, işte onlardandı Jules Lemaitre. Şimdi kimsenin uğraştığı yok onunla. Ah! Bizim gençliğimizin ünlü yazarları! Dünya durdukça adları anılacak sanırdık. Bütün o Paul Bourgetler, Paul Hervieu, Alfred Capusler. Henry Bataillelar... Daha kimlerin kitaplarını okurduk!.. Şimdi ben yaşta olanlar bile unuttu onların adlarını. Bir hatırlatan olursa: "Sahi!" diyoruz, "O adamların kitaplarını da okurduk, her hafta beklerdik gazetede çıkacak yazılarını. Meğer ne de değersiz kişilermiş! Yazık, yıllarca onların saçmalarıyla uğraşmışız!" diyor. Ama büğünün gençleri gülmesinler bizim halimize, bundan otuz yıl sonra bir düşünsünler, bakalım kimler kalacak onların sevdiklerinden?

Jules Lemaitre yaşasaymış şimdi yüz yaşında olacakmış. Bunu bahane ederek M. Henry Bordeaux *La Revue des Deux Mondes*'un 15 Nisan 1953 sayısında uzun bir yazı yazmış onun için. Öyle pek müşkülpesent değildir M. Henry Bordeaux, olur olmaz yazarları övebilir, göklere çıkarabilir, o bile Jules Lemaitre'in pek önemli bir yazar olduğunu söyleyemiyor. Eleştirmelerin de çok kere yanılmış olduğunu da anlatıyor. Bu arada eleştirmeciler için, acı da olsa, doğru sözler söylüyor. Diyor ki:

"Şunu tanıtıp bunu tanıtmamak eleştirmecilerin elinde değildir, çünkü kendileri de yanılır dururlar, yahut edebiyatla pek ilişiği olmayan etkiler altındadırlar! Bir gün Alfred Capus anlatıyordu, Renan: 'Bir yazarın ününü sağlayan üç dört bin kişidir, edebiyattan anlar, ince zevkli kimselerdir onlar, şuraya buraya dağılmışlardır, bir bağ yoktur aralarında, danışmazlar birbirlerine, okumazlar eleştirme yazılarını, ama giderek onların kanısı, onların yargısı yayılır, tutar' dermiş. Taşra şehirlerinde gördüm öyle kimseleri, kimseye kanmaz onlar. Salonlar da, kalabalık da bozarlar ölçüleri, onlar gelir düzeltir. Sanırsınız ki çok uzaktan geliyor ünlülük: Bir yazar çıkıyor, batıyor, sonra gene çıkıyor dersiniz. Gerçekte ise sürer gider ünlü eserler, olgun bir şekil içinde gerçekten insanoğlunu anlatabildikleri ölçüde, akıl sır er-

meden yaşarlar. Eleştirmecilerin yapabildiği de sadece bu gerçeği görüp göstermektir."

Jules Lemaitre'in bir yazısını çok anarlar: *Demirhane Müdürü*'nü yazan Georges Ohnet'yi kötüleyen yazısı. M. Bordeaux: "Jules Lemaitre Georges Ohnet'yi öldürmedi, o zaten ölü doğmuş bir yazardı" diyor. Öyle değil bence: Georges Ohnet için ölü doğmuş bir yazar da diyemeyiz, öldü de diyemeyiz, büğün de onu okuyanlar var. Biz sanıyoruz ki ancak ince yazarlar, yüksek yazarlar, unutulmaz, ancak onların yazıları yüzyıllardan yüzyıllara geçer, yaşar. Yanlış bir kanıdır bu. Bayağı edebiyatı sevenler de vardır, onlar ötekilerden daha da vefalıdır. İşte, *La Dame aux Camélias* boyuna okunmuyor mu? Edmond Rostand'ın *Cyrano de Bergerac*'ı okunmuyor, oynanmıyor mu? Onlardan hiç şüphesiz çok değerli olan birtakım eserler unutuluyor da onlar aranıyor, beğeniliyor, alkışlanıyor... Artık herkes okuma öğreniyor, herkese edebiyat sevgisi aşılanıyor da onun için. Böylece bayağıdan hoşlananlar da çoğalıyor, hem onlar bir belleddiklerinden çabuk çabuk vazgeçmiyorlar.

Bunu yerinerek, üzülerek söylemiyorum. Ne zararı var? İki türlü edebiyat oluyor yeryüzünde. Onları biribirine karıştırmayın, yeter. Herkes de Shakespeare'i, Stendhal'i beğenecek, anlayacak değil ya! Bırakın, onları anlamayanlar da Georges Ohnet ile, Dumas Fils'le, Rostand'la eğlenip avunsunlar.

(Temmuz 1953)

19

Varlık yirmi yılını doldurmuş, onun için Temmuz sayısı 28 sayfa yerine 32 sayfa. Birçok yazılar var o 32 sayfada. Başta yirminci yılı kutlayan yazılar: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Reşat Nuri Güntekin'in, Ziya Osman Saba'nın, bir de benim. Yakup Kadri Karaosmanoğlu şöyle bitiriyor yazısını:

Aziz Yaşar Nabi, mutlaka farkında değilsinizdir. Zira siz de derginiz gibi mütevazisiniz. Öyle ise, ben size söyleyeyim: Büyük

şair Orhan Veli, bu vahşi kuş, ancak Varlık yuvasında barınabilmiş ve sesini bize oradan işittirmek fırsatını bulmuştur. Cahit Sıtkı'yı bize tanıtan Varlık'tır, "Varlık Yayınları"dır. Bu yayınlar olmasaydı milli Türk hikâyecisi Sait Faik'in bir Goya ihtirasıyla çizdiği hayat ve tabiat sahnelerini nereden görecektik? Genç roman ustası Hançerlioğlu'nun Karanlık Dünya'sını, Büyük Balıklar*'mı okumak bahtiyarlığına nasıl erecektir? Bunlar arasında Muhtar Körükçü, Muzaffer Hacıhasanoğlu gibi daha bir nice soy hikâyecilerimiz var ki, edebiyatımızın kaç yüzyıldır hasretini çektiği vatan toprağı kokusunu* Varlık *sayfalarından saçıp durmaktadırlar.*

Büğün ben yaşta olanlar, bizler, edebiyat zevkini Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazılarını okuyarak edindik, güzel dile de onun yazılarını okuyarak özendik. Yıllar geçti, düşüncelerimizin, yollarımızın ayrıldığı günler oldu. Ama onun sanatına hayranlığımız eksilmedi. Başkalarını bilmem, kendim için söyleyeyim: Benim hayranlığım eksilmedi. Onun yalnız yazılarını da düşünmüyorum, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazıları dışındaki kişiliğinin de ben yaştaki yazarlar üzerinde büyük etkisi oldu. Biz yalnız kendi çevremizde değil, dışarıda olup bitenlerle de ilgilenmeyi, birtakım düşünceleri öğrenip birbiriyle karşılaştırmayı, kişinin hürriyetine saygı göstermeyi, geleneklere bağlanmayıp kendi yolumuzu aramayı ondan öğrendik. Hepimiz değil elbette, öğrenenler... Şimdi "Yaşayanlar arasında edebiyatımızda en büyük kimi tanıyorsun?" diye sorsalar hiç durumsamadan: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu" derim.

Büğünün genç yazarları, yeni yetişenler onun yazılarını okuyorlar mı, bilmiyorum. Okumuyorlarsa, hiç şüphesiz doğru etmiyorlar. "Bizde roman yok!" diye birtakım sözler ediliyor. *Sürgün*'ü, *Yaban*'ı, *Ankara*'yı ne yapıyorlar? Yeni yazarlarımızın, hikâyecilerimizin değerlerini bilmez değilim, içlerinde bize çok umut verenler var. Ama, doğrusunu söyleyeyim, onların yazılarının hiçbirinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarındaki dolgunluğu bulamıyorum. "Dolgunluğu" dedim, onun kitapları bizi sarıp eğlendirmese dahi düşünen, birtakım meseleleri kendine dert edinmiş bir yazarın kaleminden çıktığını belli eder. Yakup Kadri Karaosmanoğlu Avrupa'nın büyük romancıları soyundandır. Bir Balzac'la, bir Stendhal'la, yahut bir Tolstoy'la birdir demek mi istiyorum? Hayır. Ama romanı onlar gibi anlar, onların eserleri gibi kitaplar yazmaya özenir, anlamıştır romanın ne olduğunu.

Gençler ilgileniyor mu onunla, bizim okuduğumuz gibi okuyorlar mı onun romanlarını, bilmiyorum. Ama Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun gençlerle ilgilenmesi, onlara okşayıcı sözler söylemesi beni çok sevindirdi. Onun yazısında adları geçen gençler bilsinler ki öyle bir yazarın kendilerini anması, bu ülkede beklenebilecek en büyük iltifattır.

Derginin o sayısında Orhan Hançerlioğlu'nun "Çağdaş Edebiyatın Özellikleri" adlı bir yazısı var. Orhan Hançerlioğlu günümüzün en düşündürücü yazarlarından biridir. Ama, doğrusunu söyleyeyim, bu seferki yazısında aradığımı bulamadım. Bir kere neden "Çağdaş Edebiyatın Özellikleri" demiş o yazıya? Bu adı görünce biz, Orhan Hançerlioğlu büğünkü dünya edebiyatına bir göz gezdirecek, onun niteliklerini anlatacak sanıyoruz. Değil öyle, bizim edebiyatımızla yetiniyor Hançerlioğlu, bizim edebiyatımızda da yalnız şiiri, daha doğrusu yalnız beş şairi alıyor... Yazısına bir derinlik edası ile başlamış :

Sanatlar da, tıpkı sosyal olaylar gibi, kaçınılmaz yollardan geçerek bugüne vardılar, metafizik kaygular, tabiat hayranlığı, yavaş yavaş içinde yaşanılan dünyayı sezmeye başlayış, gerçek karşısındaki şaşkınlık, sonunda gerçeğin ta kendisi olan insan'a varış yüzyıllarca sürdü. Çağdaş edebiyatın — sanatın da diyebiliriz, çünkü her kolda aşağı yukarı aynı özellikler görülüyor — özelliklerini düşünürken bu kaçınılmaz yollarda adım adım yürüyerek bugünü hazırlayan sanatçıları hatırlamamak elde değil...

Bu "elde değil" sözünün ne yeri var burada? Yani Hançerlioğlu onları, "bugünü hazırlayan sanatçıları" hatırlamamak istiyormuş da elinden gelmemiş mi?.. Hayır, "elde değil" demek de günümüzün hoşuna giden sözlerden, o da "maymuncuk lakırdı"lardan oldu, her kapıyı açar sanılarak her yere getiriliveriyor... Zaten Orhan Hançerlioğlu "bugünü hazırlayan sanatçıları" pek hatırlamamış da, sözlerini etmiyor onların, hemen günümüzün şairlerine geçiyor. Çağdaş edebiyatta bir edebiyatsızlık göze çarpıyormuş, bunu göstermek için bir şairden bir örnek almış. Çağdaş edebiyatta metafizikten bir kurtulma varmış, başka bir şairden bir örnek. Dili güzelmiş çağdaş edebiyatın, bir örnek daha. "Çağdaş edebiyat sıkıştırılmış (teksifedilmiş) bir edebiyattır, derlitopludur. Güzelliğini ihsaslardan çok kelime yapısından alır. Duygulanmaz, duyulur. Gül kokusunu anlatmaz, kendisi gül kokusudur" diyor, buna da bir örnek gösteriyor. Ben pek anlayamadım o andığı mısrada "gül kokusu" oluşunu, ama onun bir

önemi yok. Orhan Hançerlioğlu çağdaş edebiyatın, yahut büğünkü Türk şiirinin özelliklerini göstermek için birkaç şairden örnekler aldıktan sonra bunlardan nasıl bir sonuç çıkarıyor, bilir misiniz? Büğün bizim edebiyatımız, daha doğrusu şiirimiz, bir "ekol"e bağlı değilmiş... Kim bilir? Belki de bu "ekol" sözü sinirlendirdi beni. Türkçenin o güzelim "çığır" sözü dururken "ekol" demenin ne yeri var? Peki, diyelim ki bir belli çığır yok, Orhan Hançerlioğlu'nun dediği gibi "çağdaş edebiyatçı hiçbir ekole bağlanmadan sadece, ama sadece kendi kişiliğini vermektedir", öyle ise Orhan Hançerlioğlu türlü şairlerden aldığı örnekleri niçin "çağdaş edebiyatın özellikleri" diye gösteriyor? O özellikler o şairlerin hepsinde varsa, demek bir çığır beliriyor. Çığır yoksa Orhan Veli ile Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal ile Ziya Osman Saba arasında ortak nitelikler aramak ne demek? Çığır yoksa, her şairin kendi özellikleri var demektir, o özelliklerde bir ortaklık beliriyorsa bir çığır var demektir... Bir daha söyleyeyim, severim Orhan Hançerlioğlu'nun yazılarını, ama bana öyle geliyor ki bunu pek düşünmeden yazmış.

Mavi gençlerin, daha pek gençlerin çıkardığı bir dergi. Ona ilk yazılarını verenler belki yarının büyük yazarları olacak. Gönülden dilerim öyle olmasını. Ama şimdilik, doğrusunu söyleyeyim, yavanca buluyorum, şiirlerinde de, öteki yazılarında da daha bir çocukluk seziliyor. Temmuz sayısı, yani 9. sayı duruyor önümde. Epeyce karıştırdım onu. Bay Sabih Şendil'le bir konuşma var o sayıda. Şöyle diyor Bay Sabih Şendil:

Bugünkü edebiyatımızın dünkü edebiyata göre üstünlüğü dil ve halka inmek bakımındandır. Dünkü edebiyat mahdut bir zümreye hitap etmekteydi, halka inmek veya halka inmeye çalışmak diye bir şey bahis konusu olamazdı. Dil Türkçeden gayri bir dildi. Bugünkü edebiyat bu önemli noktalardan dünkü edebiyatla (Belki dizgi yanlışıdır, "edebiyattan" demek istenilmiş) *ayrılır. Üstelik topluma hitap etmesi de caba...*

Belli ki Bay Sabih Şendil dile önem veriyor. İyi, ben de sevindim buna. Ama neden kendisi dilimizi doğru kullanmaya özenmiyor? "Bugünkü edebiyatımızın dünkü edebiyata göre üstünlüğü" denir mi? "dünkü edebiyattan üstünlüğü" demek gerekmez mi? "Dil ve halka inmek bakımından" demek de pek doğru olmuyor, Bay Sabih Şendil "dil ve halka inmek bakımlarından" demeyi belki güzel bulmamıştır, "bakımlarından" demek gerçekten de iyi olmuyor, "dil bakımından, bir de halka

inmek bakımından" deseydi. "Üstelik... caba" denir mi? Ya "üstelik", ya "caba", ne diye ikisini birden kullanmalı?

Sonra Bay Sabih Şendil beğendiği şairleri, romancıları söylüyor: Dünkülerden, büğünkülerden, bizimkilerden, yabancılardan. Karışmam onun beğenisine. Ödül meselesine de dokunuyor, diyor ki:

Devlet mükâfatlar koymakla yardım etmelidir. Niçin bizde de Fransa ve Amerika'da olduğu gibi sanat mükâfatları olmasın... Yılın en güzel şiirine, romanına mükâfat verilmesin...

Peki, ama niçin Fransa'yı, Amerika'yı örnek gösteriyor? Ödüllü devlet koymalıymış, Fransa'da, Amerika'da devlet mi veriyor sanat ödüllerini? "Niçin bizde de olmasın?" Niçini var mı? Bizim şartlarımız onlarınkine benzemiyor da onun için

Bu ödüller işine derginin sahibi, başyazarı Bay Teoman Civelek de dokunmuş:

Memleket sanatını yüceltmek, sanat eserlerini değerlendirmek, modern ve çağdaş devletin görevleri başında gelir.

diye başlıyor yazısına. Bay Teoman Civelek bunu nereden çıkarıyor bilmem. Acaba büğünkü devletlerden hangisi, onun dediği gibi söyleyelim, "modern ve çağdaş" devletlerden hangisi sanatla uğraşmayı kendine başlıca iş biliyor? Kim koymuş bu ilkeyi? Bay Civelek gene diyor ki:

Himayenin, edebiyatçının ("edebiyatçıların" olacak) *maaşlı birer devlet memuru haline getirilerek yapılabileceğini ileri sürenler çıkmış, bu durum ile sanatçının yaratıcı karakterinin bağdaşmayacağı aksi halde sanatın feda edileceği sonucu zorunlu olmuştur. Devlet edebiyatçının şahsını değil eserlerini himaye etmelidir.*

Sanat adamının kendini korumak da eserini korumak demektir ya, pek durmayalım onun üzerinde, belli ki Bay Teoman Civelek sanat adamının yaratıcılığına dokunulmasını istemiyor, o yaratıcılığa saygısı var, sanat adamının devletten aylık almasına razı olmayacak. Sanat adamının hür olmasını istiyor. İyi, çok iyi... Ama şöyle bitiriyor yazısını:

Dilediğimiz yardım, devlet adamlarının ve partilerin keyfi ve politik amaçlarına göre değil devletin belli bir sanat görüşü, prensibi veya programına göre yapılmalıdır. Ancak o zaman memleket edebiyatı büyük ve evrensel bir edebiyat olur.

Demek Bay Teoman Civelek devletin bir sanat görüşü, ilkesi, programı olmasını istiyor. O görüşe, ilkeye, programa uyan sa-

nat adamlarının eserleri korunacak, değerlendirilecek... Nerede kaldı sanat adamının hürriyeti? Onun "yaratıcılık karakteriyle" bağdaşabilir mi bu?

Bay Teoman Civelek "faktör" gibi, "sosyal" gibi, "objektif" gibi bilgin ağzı sözleri sıralamayı öğrenmiş. Onları bırakır da düşünmeye başlarsa sözlerinin birbirini tutmadığını, cümlelerinin pek de doğru kurulmadığını, umarım, kendi de görür. Şimdilik kendisine de, dergisine de iyi dileklerimizi sunarız.

(Ağustos 1953)

20

Hisar'ın eylül sayısında Bay Munis Faik Ozansoy "Nesrimiz" üzerine düşündüklerini anlatıyor. Bilirsiniz, Bay Ozansoy öz Türkçeden yana olanlardan değildir, bu yazısında da sezdiriyor onu, bir yerde: *Bazı yazarlarımızın bugün de kimsenin bilmediği uydurma Türkçe kelimeler kullanmak hastalığı gibi...* diyor. Ama Arapça, Farsça sözlerin de hepsini istemiyor. Sonunu da alalım o cümlenin: *kullanmak hastalığı gibi, Üstadın* (Cenap Şahabettin'in) *da Arap ve Acem kelimeleriyle yazısını yüklemek zaafı olmasaydı, onun nesri hâlâ örnek sayılırdı.* Cenap şahabettin gibi Arapça, Farsça sözlere "zaafınız" olmayacak, "bazı yazarlarımız" gibi "uydurma Türkçe kelimeler kullanmak hastalığı"na da tutulmayacaksınız. Bay Munis Faik Ozansoy'un yazılarında, Arapça, Farsça olsun, Türkçe olsun, hangi sözler varsa onlarla yetineceksiniz...

Cenap Şahabettin'in şiirini de sevmem, nesrini de... Ama Bay Munis Faik Ozansoy'a karşı onu savunmak geliyor içimden. Cenap Şahabettin niçin kullanırdı o Arapça, Farsça sözleri? Fransız yazarlarını, daha başka Avrupa yazarlarını okumuştu, onlardan birtakım şeyler öğrenmiş, birtakım düşünceler edinmişti, bulduğu dil de bunları söylemeğe yetmiyordu, yeni sözler gerekiyordu onları anlatmak için. Cenap Şahabettin bu sözleri Arap-

çadan, Farsçadan aldı. Bugünkü yazarlarımız ise Türkçe köklerden kurmağa çalışıyorlar. Yıllardan beri, belki Tanzimattan beri geçirdiğimiz dil sıkıntısı budur işte.

Bu kadar değil Bay Munis Faik'in söyledikleri. Şöyle başlıyor:

Türk dili, otuz senelik yenileşme tecrübelerinden, malzeme olarak çok şey kazanmıştır. Fakat henüz bu malzemeyi yeni bir kavrayışla işleyecek bir dil mimarı yetişmediği içindir ki bugün bir nesrimiz, günün damgasını taşıyan bir Türk nesri meydana gelemedi. Yeni kelimeleri eskilerin arasına serpiştirmek yahut cümleye tersinden başlamak, basit manada belki bir değişikliktir, fakat edebi anlayışta bir yenilik sayılamaz.

Duralım biraz. Dilimiz otuz yıldır bir yenileşme denemesi geçiriyormuş, bundan da "malzeme olarak çok şey kazanmış". Bay Munis Faik'in "malzeme" dediği nedir acaba? İnsanın aklına önce kelimeler geliyor, yazarın "otuz sene" dediğine göre de bu kelimelerin Türkçe, öz Türkçe kelimeler olacağını düşünüyoruz. Ama Bay Munis Faik Ozansoy pek istemiyor Türkçe, öz Türkçe kelimeleri, onları kullanmanın bir "hastalık" olduğunu söylüyor. Öyleyse neymiş o kazanılan "malzeme„? "Yeni kelimeleri eskilerin arasına serpiştirmek... basit manada bir değişiklik" olabilirmiş, ama "edebi anlayışta bir yenilik sayılmaz"mış. Yeni kelimeleri kullanmak "edebi anlayışta" hiçbir yenilik göstermez mi? Edebiyat-i Cedideciler, onlardan öncekiler Arapça, Farsça sözlere niçin o kadar özenirlerdi? Bir sözün herkesçe bilinen Türkçe bir karşılığı varken de Arapçasını, Farsçasını kullanmağı yeğlerlerdi. Niçin? Onlar Arapça, Farsça sözlerin Türkçe sözlerden daha güzel olduğuna inanırlardı da onun için. Yahya Kemal Beyatlı "Acem-peresti-i Rumun imâle devrinde" diyor, Türkçeyi beğenmeyip Farsçaya özendiğimiz çağı, sanki gülümseyen o mısra ile anlatıyor. Yeni kelimeleri, Türkçe kelimeleri eskilerin arasına serpiştirmek, hiç olmazsa artık o zevkin geçtiğini, yerine başka, yeni bir zevkin geldiğini göstermez mi? Bu da "edebi" anlayışta bir yenilik değil midir?

Aşağıda şöyle diyor Bay Munis Faik Ozansoy:

Bilmem dikkat ettiniz mi? Günümüzün en ünlü imzalarını taşıyan yazılarda bile nefesinizi tıkayan bir ağırlık, esneme isteği veren bir yeknesaklık var. Sebebini düşünmedinizse ben söyleyeyim: Cümlelerin hemen hepsi aynı fiille, "dır"la bitiyor da ondan... Gerçi Türkçede cümlelerin fiille bitmek gibi bahtsız bir kaderi var. Fakat fiillerimizi o kadar değişik sesler verecek şe-

kilde kullanmak mümkündür ki, iyi nâsir elinde bu zaruret de yenilmez bir güçlük olmaktan çıkar. Bakınız, bütün aczimle ben bile yukarıki cümlelerde bunu az çok yapabildim.

Bundan sonra da Cenap Şahabettin'i... *diği, dığı*'lar yerine *ki*'yi kullandığı için övüyor. Her cümlenin fiilinde başka bir ses aramak, *ki*'yi kullanmak iyi de devrik cümleler kurmak niçin kötü? Beğenmiyor onları Bay Munis Faik Ozansoy, onlar için de ancak "basit manada bir değişikliktir" diyor. Kendisinin aradığı da salt görünüşte bir değişiklik, yavan bir değişiklik değil midir? Bir yazının okunurken kulağa hoş gelmesini istiyor, bunun için de bütün cümlelerinin "dır"la bitmesinden kaçınıyor. İyi, bir diyeceğimiz yok ona, ama niçin kendisi "dil mimarları, sanatkâr yazarlar yapabilir" diyor, "bütün aczimle ben bile" diyor? Bu *ar... ar... ar,* bu *le... le* incitmiyor mu kulağını?

Gördünüz yukarıda, Bay Munis Faik Ozansoy "Fakat henüz bu malzemeyi yeni bir kavrayışla işleyecek bir dil mimarı yetişmediği içindir ki bugün bir nesrimiz, günün damgasını taşıyan bir Türk nesri meydana gelemedi" demişti, biraz aşağıda: *Bugün nesrimiz, güzel, fakat saçı taranmamış, savruk bir genç kıza benziyor* diyor. Bugün bir nesrimiz yokmuş, ama güzelmiş, şuna benziyormuş, buna benziyormuş... Tutuyor mu bunlar biribirini? Yoksa nesrimiz, güzel de değildir, kimseye de benzemez.

Nesrin kulağa hoş gelmesi de aranır, aranır ya, birbirini tutacak yargılardan kurulması da istenir. Bay Munis Faik Ozansoy bunu da elbette düşünür bir gün. Bakın, şimdiye kadar kimsenin gözüne çarpmamış bir kusurunu bulmuş nesrimizin. O "Sebebini düşünmedinizse ben söyleyeyim" demesi pek hoşuma gitti. Hani bir hikâye vardır ya, onu hatırladım.

Yazısının sonlarına doğru şöyle diyor Bay Munis Faik Ozansoy :

Güzel nesir yazmak güç, hatta — daha çok şiirle uğraşan bir kimse olarak itiraf edeyim ki — iyi şiir yazmaktan da güçtür.

Hiç üzülmesin genç üstat : Nesri de şiiri gibi güzel, nesri de şiiri gibi sağlam. Döktürüyor doğrusu!

Varlık'ın eylül sayısında Bay Orhan Hançerlioğlu'nun "Gene Çağdaş Edebiyat" adlı bir yazısı var. Bundan önceki yazısının, *Varlık*'ın temmuz sayısında çıkan "Çağdaş Edebiyatın Özellikleri" adlı yazının bana düşündürdüklerini dergimizin ağustos sayısında söylemiştim. Bay Hançerlioğlu yeni yazısmda cevap veri-

yor. Ben kendisine: *"Çağdaş edebiyat* denince büğünkü bütün dünya edebiyatı hatıra gelebilir, oysaki siz yalnız Türk edebiyatı üzerinde durmuşsunuz, Türk edebiyatının da ancak beş şairi üzerinde..." gibi bir şey söylemiştim. Bay Hançerlioğlu: "Ben çağdaş edebiyat derken, çağdaş Türk edebiyatını anlatmak istemiştim" diyor. İyi ya! Öyle söyleseydi yazısında. Anlatmak istediğimiz şeyleri anlatabilmenin en iyi yolu, onları adlarıyla söylemektir. "Çağdaş Türk edebiyatının özellikleri" demek, "Çağdaş edebiyatın özellikleri" sözünü uzatmak olmaz, belirtmek, sınırlandırmak olur.

Ama Bay Hançerlioğlu yalnız büğünkü Türk edebiyatını değil de büğünkü bütün dünya edebiyatını anlatmak isteseymiş, gene o söylediklerini söylermiş. Bizim edebiyatımızda ne görülüyorsa dünya edebiyatında da o görülüyormuş. O Bay Hançerlioğlu'nun kendi bileceği bir iş, ben bütün dünya edebiyatını nereden bileyim? Büğünkü bütün dünya edebiyatının niteliklerini nasıl kestireyim?

Ben yazımın bir yerinde Bay Hançerlioğlu'nun "Bu kaçınılmaz yollarda adım adım yürüyerek bugünü hazırlayan sanatçıları hatırlamamak elde değil" demesine de takılmıştım. Şöyle demiştim: "Yani Hançerlioğlu onları, *büğünü hazırlayan sanatçıları* hatırlamamak istiyormuş da elinden gelmemiş mi?" Bay Hançerlioğlu: *"Elde değil'i Gayrıihtiyari* karşılığında kullanmıştım, *Gayrıihtiyari hatırladım* yerine *hatırlamamak elde değil* daha güzel değil mi?" diye soruyor. Hemen cevap vereyim Bay Hançerlioğlu'na: Değil bence. Burada "elde değil" sözü "gayrıihtiyari"nin yerini tutmuyor. Şunu da söyleyeyim: Bay Hançerlioğlu "gayrıihtiyari hatırladım" deseydi, onu da beğenmezdim. Burada ikisinin de yeri yok: "Hatırladım" demek neden yetmiyor? "Elde değil" ile cümle bir uzayacak, süslenecek... Yalnız Bay Hançerlioğlu kullanmıyor bunu, yazarlarımızın çoğunda görülüyor, ben de onun için "maymuncuk sözlerden" dedim.

Ben yazımda, Bay Hançerlioğlu'nun dediklerini anlatırken bir iki yerde "...mış" demiştim. Soruyor: *"Çağdaş edebiyatta bir edebiyatsızlık varmış, metafizikten bir kurtulma varmış, dili güzelmiş* deyişinden de, beni bağışlasınlar, ben bir şey anlayamadım. Acaba bunlar yanlış mı, benimle aynı düşüncede değiller mi?" Ben Bay Hançerlioğlu'nun yargılarına yanlış da demedim, doğru da demedim. Ancak onun dediklerini anlatmak istedim. Benim bildiğim, Türkçede "...mış" ile gösterilir bu. "Mehmet

söyledi, Ahmet gelmiş" demek, Ahmet'in geldiğine inanmadığımızı göstermez, ancak bunun böyle olduğunu Mehmet'ten öğrendiğimizi, bunu kendi gözümüzle görmediğimizi gösterir. Bay Hançerlioğlu: "Mehmet söyledi, Ahmet geldi" dememizi istiyorsa, o da beni bağışlasın, ben diyemem, ben gene eskisi gibi "gelmiş" derim. *"Gayrıihtiyari* karşılığında kullanmıştım" diyemeyip *karşılığı olarak, karşılığı diye* diyeceğim gibi. Belki Türkçeyi bir türlü iyi öğrenemediğim içindir.

Bay Hançerlioğlu "gayri ihtiyari" yerine "elde değil"i kullanıvermiş, ama "ekol" yerine "çığır" demekte durumsuyor. "Bu kelimeyi ben de kullanmak istemezdim ama sağlam bir karşılığını bulamadım. *Çığır* deseydim ekol anlamını karşılamış olur muydum?" diyor. Ne demekmiş "école"? Şunu bize bir anlatır mı? *Çığır*'ın ne olduğunu da bir söyleyiversin, aralarındaki ayrımı belki biz de görürüz. Ben kendisine, darılmasından da korkmaksızın bir şey söyleyeyim: Türkçede hiçbir anlamı olmayan bu "ekol" sözünü, salt Frenklerden duyduğumuz, Frenkçe kitaplarda gördüğümüz için kullanmak, kullandığımız sözlerin ne demek olduklarını pek de düşünmediğimizi gösterir. Daha aşağılarda Bay Hançerlioğlu *Çağın, toplumun, çığrın verdiği ortak nitelikler örneğin Hugo ile Balzac'da vardır ama edebiyat tarihleri bunları ayrı ayrı ekollerin safları arasında sayıyorlar* diyerek *"çığır"* sözüne başka bir anlam vermeğe kalkıyor. "Ekol" bilinerek açılan bir yol, "çığır" ise toplumdan, çağdan gelme, nasıl söyleyeyim, bir hava... Ben, Fransızların "école" dediklerinin bizim "çığır" dediğimiz olduğunu sanıyorum, Bay Hançerlioğlu'nun sezdirmek istediği ince ayrımı göremiyorum, duyamıyorum.

Bay Hançerlioğlu "... ekol kelimesini tramvay, otomobil, telefon der gibi söyleyiverdim" diyor. Demek tramvay, otomobil, telefon gibi gözle görülür, elle tutulur nesnelerin adlarıyla soyut kavramların adları arasında bir ayrım bulamıyor. "Ekol" ile "çığır" arasında bulduğu ince ayrım yetmiş ona. Öyle ise seve seve, tepe tepe kullansın "ekol" sözünü, bana ne? Benim yapabileceğim en çok onun yazılarını okumamaktır.

Ben, yazımın bir yerinde: "Kim bilir, belki de bu *ekol* sözü sinirlendirdi beni" demiştim. Durmuş bunun üzerinde Bay Hançerlioğlu, oymuş, bütün sebep oymuş, ben o "ekol" sözü yüzünden birtakım kusurlar bulmuşum yazısında. Hayır, "ekol" sözüne çok sinirlendiğim doğrudur, ama onun dışında da Bay Hançerlioğlu ile pek anlaşamayacağımı gördüm. Benzemiyoruz birbirimize. Bakın, şöyle bitiriyor yazısını:

Son söz olarak sayın üstadın düşünmeden yazı yazmadığıma, yorulmadan yazı çırpıştırmayı hele hiçbir zaman beceremediğim olduğuma, beğenmediği bu yazıyı da gerektiği kadar düşünerek yazdığıma inanmasını dileyeceğim. Gerçekten benim için, çağdaş edebiyatın ekolsüz veya çığırsız oluşundan çok, bu nokta önemlidir.

Bunu söylemesi pek de gerekli değildi: Bay Hançerlioğlu'nun söylediklerinin, yargılarının doğruluğundan çok kendisi için ne düşüneceğimizi önemlediği anlaşılıyordu. Ayrıyız biribirimizden, ben düşüncelerimin, yargılarımın doğru olmasını isterim, başkaları benim için ne derse desin...

Yenilik'in eylül sayısında Muzaffer Soysal'ın "Muzaffer Tayyip İle" adlı yazısını okuyun. Öteki yazıları da okuyun, onlar arasında da beğenip seveceklerinizi olur, ama Muzaffer Soysal'ın yazısını da kaçırmayın. Doğrusu öyle büyük sözler söylemiyor Muzaffer Soysal, derin derin hakikatler öğretmiyor bize. Öyle bir yazar diye de çıkmıyor ortaya, yazısının bir yerinde şöyle tanıtıyor kendini:

15 yaşında, lisenin birinci sınıfında elyazılarıyla gazete çıkarıp mektepten kovulmakla tehdit edildiğimden beri Rüştü'nün dediği gibi "gazetecilik oynuyor"um.

Genç yaşta ölen şair Muzaffer Tayyip'i, gene genç yaşta ölen şair Rüştü Onur'u anlatıyor. Onları da anlatıyor denemez, sanki fısıldıyor, kendi kendine konuşuyor Muzaffer Soysal. Böyle söyledim diye onun şairlik tasladığını, hani şu "mensur şiir" denilen acayip bir şey vardır, ona düştüğünü sanmayın. Değil öyle, yazıda bir gülümseme görür gibi oluyorsunuz, sonra, birdenbire seziyorsunuz acılığını. Yazar yükseltmiyor sesini, "yazarlık oynamıyor", ama oynar gibi yazıyor. Onda soy yazarların hali var bence. Dilerim, yanılmış olmayayım.

Gene de, bir iki söz için, geçemeyeceğim kendisine takılmadan. Bir yerde şöyle diyor:

Muzaffer Tayyip adaşımdı, herhalde Muzafferlerden bıktığım için olacak, o bana "Soysal" der, ben de ona "Tayyip" diye hitap ederdim.

"Hitap etmek" sözünü de nereden çıkarmış? Okulda iken öyle pek de çalışkan bir öğrenci olmadığını söylüyor, yoksa edebiyat öğretmenlerinin: "Bir kullandığınız sözü bir daha kullanmaktan çekinin, gene o anlama gelecek başka bir söz arayın" öğütlerine mi kanmış? Keşke fizik derslerine çalışsaydı da edebi-

yatçıların bu lakırdılarını dinlemeseydi!

Bir yerde de: "Kızınca takma gözünün sabit ve donuk nazarları yanında..." demiş. Dilerim, nazar değsin şu *nazar* sözüne de Muzaffer Soysal unutsun onu.

"Poésie pure"ün ne olduğunu da merak edip öğrenmemiş. Ona bir diyeceğimiz yok, varsın öğrenmesin. Ama ne demek olduğunu öğrenmeden de o "poésie pure" sözünü kullanmasın. Rüştü Onur için: "O, *poésie pure* meraklısı idi, daha şairane bir şairdi" diyor. *"Poésie pure"*, bu adı koyan Abbé Bremond'un anlattığına göre, şu bizim "şairane" dediğimiz şeyin tam tersidir.

Daha bir delikanlı Muzaffer Soysal, yakında kurtulur bunlardan, deyişinin umdurduğu iyi yazar olduğunu gösterir.

(Ekim 1953)

21

Ufuklar dergisi, kurucusu Orhan Burian'ın ölümünden sonra da yayın alanından çekilmedi. Buna çok sevindik. Bir kişinin anısına gösterilecek en büyük saygı, başladığı işi sürdürmek değil midir? Orhan Burian dergilerin önemine ülkeye yararlıkları olacağına inanır, kendi de dergi çıkarmayı bırakmazdı. Arkadaşları bunu düşünmüşler, *Ufuklar*'ı kapatmadılar, ancak başına bir "Yeni" katmışlar: *Yeni Ufuklar.*

Yeni Ufuklar, Orhan Burian'ın çizdiği yoldan ayrılmıyor. Orhan Burian derginin ilk sayısının başında *"Ufuklar,* iyiye, doğruya, güzele diyerek yola çıkanlarındır" demiş, *Yeni Ufuklar* da o sözle başlıyor. "Başsöz"de şöyle deniliyor:

Ufuklar, *bir buçuk yıllık hayatında kendini türlü alanlarda, devamlı bir değişme, bir oluş halinde bulunan bir çevreden sayıp, bu oluşu, bu değişişi, karınca kaderince günün anlayışına göre günün vasıta ve imkanlarıyla inceleyip değerlendirmeye çalışmıştır. Bu değerlendirmenin amacı düşüncemiz için* İYİ*'yi, yaşamamız için Doğruyu, Haklı'yı bulmak olmuştur. Güzele ge-*

lince, Ufuklar, *İyi'ye ve Doğru'ya, bağlanan insanın mutlak Güzel'i yaratacağına inanıyor.*

Ben İyi'ye, Doğru'ya, Haklı'ya, Güzel'e bile görece birer yargı diye bakmağa alışmışım, onların birbirini doğuracağına pek inanmam. Ama bana uymayın, böyle inançlar kişiyi topluma daha yararlı olmağa, belki de mutluluğa götürür: Yüksek yerlere, zenginliklere ulaştıramasa bile kişiyi iç mutluluğuna erdirebilir. Onun için *Yeni Ufuklar*'ı çıkaranların böyle konuşmaları hoşuma gidiyor.

Orhan Burian'ın bir *Günlük*'ü varmış. *Günlük,* yani anılar defteri, kişinin her gün yapıp ettiklerini, düşündüklerini yazdığı defter, "Journal". Ben buna *Günce* demeği daha iyi buluyorum, ama *Günlük* de niçin denmesin? Bakalım hangisi tutar? Bu deftere "Hayatının en ufak olayları yanında, her çeşit kültür meselesiyle ilgilenen Orhan Burian, bunlar üzerindeki düşüncelerini, her zamanki tarafsız, insaflı iyi niyetli görüşüyle geçirmiş". *Yeni Ufuklar*'ın her sayısında o günceden bir parça bulunacakmış. İlk sayıya, Orhan Burian'ın "Milli Eğitim Bakanlığının tercüme yayınları üzerine" düşündükleri konmuş. Orhan Burian, soyyapıtların, *classique eserlerin* çevrilip yayımlanması işinin bilim -yurduna *üniversite*'ye bırakılmasını daha doğru bulurmuş, şöyle demiş:

Bu demek tercüme işlerini yalnız üniversite yapacak demek değildir. Üniversite kadrosu dışındaki ehliyet sahiplerine de tercüme havale edilebilir. Hatta tercüme diploma ve makama bakmaksızın yalnız ehliyetli tercümecilere verilmeli ve onların imzasının mesuliyeti ile yayımlanmalıdır. Şimdiye kadar bakanlık her tercümeyi yerli yersiz bir başkasına kontrol ettirmekle mantıksız bir iş işlemiştir. Kontrol eden tercüme edenden daha ehliyetsizse (burada bir dizgi yanlışı olsa gerek, yahut Orhan Burian'ın kalemi sürüçmüştür, "ehliyetsizse" değil, "ehliyetliyse" olacak) *tercüme neden peşinen kendisine verilmemiştir; dikkat edilsin ki böyle kontrol adı altında bakanlık bir hayli para harcamış, neticede tercümeler (daha iyileşmek şöyle dursun!) mesuliyetini ne tercümecinin ne de kontrolcünün benimsediği bir karma halini almıştır. Ayrıca bu yanlış siyaset yüzünden, iyi tercümeciler de tercüme yapmaz olmuşlardır. Bu düşüncelerledir ki salahiyeti sözde kalan, işlerini yürütmekten ziyade aksatan, beyhude masraflara yol açan Tercüme Bürosu'ndan vazgeçmek ve bize lüzumlu klasikler tespit ve tercüme edilmek üzere havalelerini üniver-*

siteye bırakmak doğrudur. Böylece tercüme işini gelip geçen bakanlara bağlı bir politika işi olmaktan da kurtarmış oluruz.

Çok su götürür bu sözler! Orhan Burian, Bilim - Yurdunun çıkardığı çevirileri, Ulusal Eğitim Bakanlığının çıkardıklarından daha iyi mi buluyordu? Denetleme olduktan sonra ha Bakanlık Çeviri Kurulunun denetlemesi, ha Bilim - Yurdunun denetlemesi! "Bize lüzumlu klasikler" ne demektir?.. Öyle sanıyorum ki Orhan Burian sağ olsaydı bu yazının böyle çıkmasını istemezdi, çok yerlerini değiştirir, düzeltirdi onun, hiç değilse şu "peşinen" sözünü kaldırırdı.

Bunun içindir ki bir kimse öldükten sonra defterinde bulduğumuz yazıları yayımlarken çok dikkatli, çok titiz olmak gerektiğini sanıyorum, yoksa anısına iyilik etmiş olmayız.

Derginin o sayısında Bay Muhtar Enata'nın "Memlekete Hizmet Nasıl Olur?" adlı bir yazısı var, 1948 yılında İstanbul'un bilmem hangi sinemasında bir film gösterilecekmiş, bu filmin çıkarıldığı romanı da Bay Muhtar Enata'nın arkadaşlarından biri üzerine almış. Daha birkaç ay var önünde... Sinemanın müdürü birdenbire bir karar vermiş: Film üç hafta sonra gösterilecek. Bay Muhtar Enata'nın arkadaşının etekleri tutuşmuş, ona başvurmuş, buna başvurmuş, üç hafta içinde o romanı, kısaltarak Türkçeye çevirtmiş, bastırmış *Altın Küpeler*'miş o romanın adı. Bay Muhtar Enata şöyle diyor:

Aslında 190 sayfa olan kitabı orasından burasından kırparak 74 sayfalık bir tercüme roman haline sokan mütercim bu işi nasıl yaptı? Onun (yani Bay Enata'nın arkadaşının) *bu tercümeyi tetkik edip lüzum gördüğü yerlere neler ilave ettiğini bilmiyorum. İhtimal bu ilaveler nefis ve itinalı tercümenin umumi ahengini bozmayacak şekilde yapıldı. İhtimal aslında olmayan birçok sahneler ve sözler tashihçi ve uzatıcının karihasından geldiği gibi kitaba ilave edilmiştir.*

Bunları bulup çıkarmak memleketin edebiyat münekkitlerine düşer.

İşte ben bunu anlayamadım. Eleştirmeciler ne diye uğraşsınlar bununla? Bay Muhtar Enata'nın söylediği o *Altın Küpeler* romanı pek önemli bir eser miymiş? O kitabı kim yazmış? Türkçeye öyle kısaltarak, yahut içine başka şeyler de katarak kim çevirmiş? Kim bastırmış? Bu işle böyle uğraşan "arkadaş" kimmiş? Bay Muhtar Enata bunları söylemiyor, belki romanın adını da değiştiriyor. Böyle filme alındığı için çevrilip bastırılan romanlarla edebiyat eleştirmecileri niçin uğraşsın? Onlar herhangi

bir ticaret matahıdır, edebiyatı da, edebiyat eleştirmecilerini de ilgilendirmez. Bay Enata diyor ki :

Zavallı okuyucu hakikatı bilmeden neler okuyor ve nasıl aldanıyor. Her yerde kendine göre mevcut olan ahlak ve namus fikir hayatımızda korkunç bir derbederlik içindedir. Bunu kimsenin önlemesine de imkân yoktur.

Hani "Bir bardak suda fırtına" diye bir söz vardır, ne demek olduğunu pek anlamadım, ama işte bu olsa gerek. Bir sinema romanı iyi tercüme edilmemiş diye namusu, ahlakı öne sürmenin ne yeri var? Öyle romanları okuyanlara acımayı da doğru bulmadım. Adamcağızlar tatlı vakit geçirmişlerdir, nelerine yetmiyor?

Bu kadarla da bırakmıyor Bay Enata, diyor ki :

Bu kitaptan Milli Eğitimin himaye maksadıyla alıp almadığını da bilmiyorum.

Bilmiyor, ama genç çatıyor Eğitim Bakanlığına

Yâran ve ahbap hatırı için değersiz bir sürü neşriyatın himaye perdesi altına sokularak satın alınmasını Milli Eğitimin o zamanki mesulleri herhalde izah edebilecek vaziyettedirler.

O zamanki Eğitim Bakanlığı da, bu zamanki Eğitim Bakanlığı da memlekette yayın işleriyle uğraşanları korumak için birtakım kitapları satın alır, bunların arasında değersizleri de bulunabilir, ama o değersizlerin alınması da birtakım değerli kitapların çıkmasını sağlar. Bay Muhtar Enata bilmem bunu hiç düşünmüyor mu? "Yâran ve ahbap hatırı için" diye başlayan sözler söyleyip işin içine memleketin namusunu, ahlakını da karıştırmak dururken ne diye yorsun kendini öyle şeylerle?

Yeni Ufuklar'da yalnız Bay Enata'nın böyle çıkışmaları değil, derlitoplu yazılar da var. Dergi elime yeni geldi, hepsini okuyamadım. Siz okuyun.

Yeditepe'nin 1 Ekim sayısında Bay Zihni Küçümen'in "Liselerde Edebiyat Öğretimi" adlı bir yazısı var. Bay Zihni Küçümen beğenmiyor bizdeki edebiyat öğretimini, çocuklara edebiyatı sevdiremiyor, edebiyatın ne olduğunu, ne işe yaradığını bile anlatamıyormuş. Şöyle başlıyor o yazı :

Eğer bir lise öğrencisine "Edebiyat derslerinin gayesi nedir?" diye sorarsanız, öğrenci biraz düşünür ve sonra isteksiz isteksiz şöyle cevap verir : "Bize güzel konuşmayı, güzel söz söylemeyi öğretmeye yarar.", "Peki" diye devam edersiniz, "ne olacak güzel konuşma, güzel yazmayı öğrenirseniz?" Yüzünün isteksizlik mimikleri onda bu sefer bıkkınlık şekline çevrilir ve "Şey" der,

"bir topluluk içinde konuşurken mahçup olmayız hiç olmazsa..." Yüzde doksan dokuz bu mealde cevaplar alacağınızdan emin olabilirsiniz. O zaman anlarsınız ki bu çocuklara hiçbir öğretmen edebiyatın ne olduğunu, yahut ne olmadığını anlatmadığı gibi, üstelik bu dersi sevdirmek için de en ufak bir gayret bile göstermemiştir.

Bunlar iyi ya, dikkatle okudum Bay Zihni Küçümen'in yazısını, edebiyat derslerinin ereği nedir, kendisi de iyice anlatmıyor. Yalnız edebiyatı sevdirmek için kendisi bir yol gösteriyor: *Divanü Lûgat-it-Türk*'ten, *Hibet-ül-Hakayik*'ten, yani eski eserlerden değil, büğünün eserlerinden başlamalıymış. Gerisin geriye gideceksiniz: Önce büğünün yazarları, sonra dünküler, daha sonra divan edebiyatı, en sonra da *Divanü Lûgat-it-Türk, Kutadgu Bilig*... Bizim bildiğimiz edebiyat böyle okutuluyor okullarda. İlkokulda, ortaokulda çocuklara kolayca anlayabilecekleri, sevebilecekleri yeni yazılar gösteriliyor, yavaş yavaş eskilere çıkılıyor. Ama Bay Zihni Küçümen ortaokulla liseyi biribirine karıştırıyor. Lisede iş değişir, orada edebiyatın tarihi gösterilir, edebiyat, bu ulusun edebiyatı şöyle başlamış, şöyle gelişmiş, şu etkilerle değişip şu yolu tutmuş, bunlar gösterilir, çığırların biribirinden doğduğu, gelenek denilen zincirin kuruluşu gösterilir. Edebiyat tarihi bir toplumun düşünüşünün tarihidir, duygularının tarihi dir. Buna tersinden başlanır mı?

Okullarımızda edebiyat tarihi iyi okutuluyor mu? Büğün-Türk edebiyatı tarihini iyi okutmak, ne bileyim, Alaman edebiyat tarihini, İngiliz edebiyat tarihini okutur gibi okutmak kimsenin elinden gelir mi? Onu bilmiyorum, ancak Bay Zihni Küçümen'in istediği, öyle sanıyorum ki, yapılması doğru olacak bir iş değildir.

Bay Zihni Küçümen diyor ki :

Eski metinlerimizle uğraşmak zaten liselilere değil Osmanlıcayı, Orta Asya dillerini okumuş fakülteli mütehassıslara düşer. Hayır, böyle yapmıyoruz, tutuyoruz aruz vezninin kalıplarını ezberletiyoruz cocuklara. Hâmit'in hangi tarihte doğduğunu, hangi mesleklerde bulunduğunu, nerede öldüğünü soruyoruz. O çocuk, edebi şahsiyet tahlili yapacak olsa, anlarız hayatları okutmanın kıymetini. Halbuki liseli, önce edebi metinleri sevip anlama, okuma yollarını bilecek sonra geçecek edebiyat bilgisi yapmaya.

Bay Zihni Küçümen'in büsbütün yanıldığını sanmıyorum. Okullarımızda çocuklarınıza bir edebiyat sevgisi aşılayamıyoruz, beğenilerini, yani *zevklerini* geliştirip inceltemiyoruz. Bay Zihni

Küçümen: "Eski edebiyatımızı kaldıralım artık, çocuklara Fuzuli'yi, Nedim'i de okutmayalım, bu topluma bir yararlığı dokunmaz artık onların" dese, ben de kendisine uyabilirim. Ancak ortaokullara, liselere bir edebiyat dersi konacak, yani o okullara giden çocuklara birtakım eserler okutulacaktır. Edebiyat sevgisi kişiye ortaokulda, lisede aşılanır, çocuğu o okullar *adam* eder, Frenkçe sözler kullanmasını sevmem, ama burada kullanacağım, *humanités* ortaokulda, lisede öğretilir, sonra Bilim-Yurdunda araştırma yolları gösterilir, bir işe yarayacak bilgiler verilir. Yetişme Bilim-Yurdundan önce olur. Biz de eski edebiyatımızı bırakmayacaksak, çocuklarımızın onu öğrenmesini istiyorsak, sonradan, Bilim-Yurdunda öğrensinler diyemeyiz. Yarın hekim, avukat, mühendis olacak genç edebiyat eğitiminden geçmeyecek mi? Geçecekse ortaokulda, lisede olacak o iş...

Bir de bir şey sorayım Bay Zihni Küçümen'e. Yazısının bir yerinde: "Evliya Çelebi'nin en az Rabelais kadar keskin bir zekâya ve hicve sahip olduğunu söyleyerek..." diyor. Evliya Çelebi'nin zekâsı, yerme gücü Rabelais'ninki kadar keskin midir, bilmem onu, Bay Z. Küçümen "en az" dediğine göre Rabelais"yi küçümsüyor, ona da karışmam. Ama şu "sahip olmak" ne demek? "Evliya Çelebi'nin zekâsının, hiciv kudretinin (benim gibi "yerme gücü" demese de olur!)" en az Rabelais'ninkiler kadar keskin olduğunu..." diyemiyor mu? İlle şu Avrupa dillerinin *avoir, to have, haben* fiillerinin acemice bir çevirisi olan "sahip olmak" sözünü kullanmak mı gerek? Onu nerede görsem tüylerim ürperiyor.

Varlık'ın ekim sayısında Bay Orhan Hançerlioğlu'nun "Eleştirmenin Güçlüğü" adlı bir yazısı var. Monsieur André Maurois'nın "Anlaşılmayana Saygı Göstermeli" adlı bir yazısından açmış, geçmiş yılların yanılmış eleştirmecilerini anıyor. Jules Renard Maeterlinck'i beğenmezmiş. Çok iyi edermiş bence, o abuk sabuk söylendikçe derin derin laflar ettiğini sanan Maurice Maeterlinck'i ben de sevmem. Jules Renard *Pelléas ile Mélisande*'ı... Bay Hançerlioğlu "Pelléas ve Mélisande" yazıyor ya, ben "ile" demeyi yeğliyorum, biz "Kerem ile Aslı", "Ferhad ile Şirin", "Yusuf ile Züleyha" deriz; "Leylâ ve Mecnun" diyenler de görülüyor, bence yanlıştır onlarınki, ya "Leylâ ile Mecnun", yahut "Leylî vü Mecnun" denilmelidir. Eski edebiyatımızın "vü"lerini büğünkü "ve" ye çevirmek hiç de iyi olmuyor... Jules Renard *Pelléas ile Mélisande*'ı "Dönerken gıcırdayan bir ambar kapısı"na benzetmiş. Jules Renard'ın "ambar kapısı gıcırtısı"na benzettiği sakın De-

bussy'nin *Pelléas ile Mélisande*'ı olmasın? O benzetme daha çok bir musiki eseri için yakışıyor. Gustave Planchet adlı bir eleştirmeci de Hugo ile alay etmiş. O yıllarda Gustave Planche adında bir eleştirmeci olduğunu duymuştuk, demek bir de Gustave Planchet varmış, Bay Hançerlioğlu hep öyle "t" ile yazıyor, elbette yanılmamıştır.

Bay Hançerlioğlu hoş görmüyor eleştirmecilerin yanılmalarını, Proust'tan "bir şey anlamadığını açıklayan Anatole France"ı da, "Baudelaire'i küçümseyen Sainte-Beuve"ü de, belli, affetmiyor. Bir şey sorayım Bay Hançerlioğlu'na: "Proust'tan bir şey anlamadığını *açıklayan* Anatole France" ne demektir? Burada "açıklamak" sözünü ne anlamda kullanıyor? Doğru söylüyorum, bir yazarın burada "açıklamak" demesini anlayamıyorum. "Açıklamak", eskiden gizli tutulan bir şeyi ortaya çıkarmak, yahut bir işi, bir soruyu başlıca noktalarını belirterek anlatmak, *izah etmek* demektir. Anatole France Proust'tan bir şey anlamadığını *açıklamamış, söylemiştir demiştir.* Bay Hançerlioğlu eleştirmecilerin böyle yanılmalarını, anlamamalarını hoş görmüyor, ama eleştirmecilerin ortadan kalkmasını da istemiyor. Öğüt veriyor onlara, eleştirmecide ne gibi erdemler bulunması gerektiğini söylüyor. Diyor ki:

Önce eleştirmecinin okuyucuları tarafından da bilinen bir dünya görüşü olmalıdır. Klasik ve modern sağlam bir kültüre dayanması gereken bu görüş yargıyı doğuran ölçüleri belirtir. Anladım anlamadım gibi ölçüye dayanmayan kolay yargılarla işin içinden sıyrılıvermenin yetmeyeceğini şair Orhan Veli ne güzel anlatmıştı.

Bundan sonra Orhan Veli'nin bir sözünü anıyor. Bay Hançerlioğlu "anlamadım" diyenlere kızıyor, ben de kızdırmak istemem kendisini. Ama, ne yalan söyleyeyim, "Dünya görüşü"nü, "kültür"ü ne anlamda kullanıyor, ben pek anlayamadım. Dünya görüşü, yani bir kimsenin dünyaya, topluma, olaylara, kişilere, kendine göre verdiği anlam, bir kimsenin kendi kendine kurduğu, yahut başkalarından öğrenip benimsediği düşüncelerin topu. Eleştirmecinin bir dünya görüşü, *okurlarınca da bilinen okurlarının da bildiği* ("okuyucuları tarafından da bilinen" demek bilgin ağzına, aydın ağzına daha yakışıyor ya, ben sevmem o ağızları, onun için de "tarafından" sözünü kullanmam), öyle bir dünya varsa, ona uymayan eserleri beğenemez, onları *anlayamaz*, kelimenin sanattaki anlamıyla da, herkesin bildiği anlamıyla da, *anlayamaz*. Bir güzellik ölçüsü vardır o eleştirmecinin, sanat eserinde aradı-

ğı bir şey vardır, onu bulamaz o eserde, onun için de beğenmez, *anlamaz*. "Kültür"e gelince... Sainte-Beuve'den daha ekinli adam mı arıyor Bay Hançerlioğlu? Sainte-Beuve, eski çağların edebiyatını da, kendi çağının edebiyatını da en iyi bilen kişilerden biriymiş, kendini tanımış olanlar da söylüyor bunu, yazıları da gösteriyor. Dünya görüşüne gelince, e, vardır Sainte-Beuve'de. Gene de yanılmış. Ne yapalım? Yanılır. Yanılmak bir eleştirmecinin değersizliğini göstermez.

Bay Hançerlioğlu daha aşağıda Picasso'nun da bir sözünü anıyor. Alıyorum o parçayı :

Herkes sanatı anlamak ister. Bir kuşun ötüşünü anlamaya çalışır mıyız? İnsan niçin geceyi, çiçekleri, etrafındaki her şeyi anlamaya çalışmadan sever? Fakat resme gelince ille de anlamaları lazımdır. Her şeyden önce bir sanatçının yaratmak zorunda bulunduğu, onun dünyanın ufacık bir parçası olduğunu ve kendisine dünyada anlamadığımız halde hoşumuza giden diğer birçok şeylerden daha fazla önem verilmesi gerektiğini, ah, bir anlasalar... Resmi izah etmeğe çalışanlar çok zaman boşuna nefes tüketmektedirler.

Güzel söylemiş Picasso! Ne olurdu, dilimize de iyi çevirselerdi onun sözlerini! "Fakat resme gelince" buradaki "gelince", "fakat"ın yerini tutmaz mı? Ya "fakat", ya "gelince". Yazarlarımızın şu "diğer" sözünü kendileri kullanmaları yetmiyormuş gibi onu Picasso'ya da kullandırıyorlar. "Her şeyden önce..." diye başlayan cümle de ne kadar karışık!

Bay Hançerlioğlu daha diyor ki :

Eleştirmecinin, hiç şüphesiz, üstün bir zevki olmalıdır. Üstün bir zevk de, tıpkı belirli bir dünya görüşü gibi, (Bay Hançerlioğlu "tıpkı" ile "gibi"yi bir arada kullanabiliyor!) *bir bilgi, bir disiplin, bir eğitim işidir. Zevkimize inanabilmemiz için onu birçok denemelerden geçirmemiz lazımdır. Bir adam şundan hoşlandığını, öbürü de hoşlanmadığını söyleyebilir. Ama eleştirmecinin yargısı kâğıt üzerine aynı kolaylıkla dökülemez. Eleştirmeci bir sanat eserini beğenmediğini söylerken o eseri beğenenlerin de bulunduğunu göz önünde tutmak, yargıya varmadan önce beğenmemenin olduğu kadar beğenmenin de dayandığı sebepleri —hiç değilse kendi kendine— tartışmak zorundadır. Bu tartışmayı yapmadan "madem ki ben bunu beğenmedim, şu halde bu kötüdür" demek düpedüz "benim zevkim toplumun ölçüsüdür" demektir. Böyle kocaman bir iddiaya varabilmekse ancak*

birçok denemelerden geçmiş bir zevk üstünlüğüne erişmekle mümkündür.

İyi anlayabildimse Bay Hançerlioğlu kendi istediği gibi bir eleştirmecinin "Benim zevkim toplumun ölçüsüdür" diyebileceğini söylemek istiyor. Toplum adına sanat eserlerini yargılayacak, hiç yanılmayacak bir kişi! Çok şükür yok yeryüzünde öyle bir adam! Olsaydı, ne yapardı sanat adamları? Büyük yargıç beğenmemiş, bitti artık işiniz, susacaksınız!

Tanıdığı bir eleştirmeci varmış Bay Hançerlioğlu'nun, okşayıcı, koruyucu bir deyişle anlatıyor onu:

Sağlam kültürlü ve sonsuz açık kalpli bir eleştirmeci bilirim ki objektif zevk ölçülerine varamadığından alabildiğine övdüğü bazı sanat heveslilerinin isimlerini aradan henüz on sene geçmeden kendi bile unutmuştur.

Şu "objektif zevk ölçüleri" sözü yok mu, nerede görsem bayılırım. Öyle sanıyorum ki kişioğlu bundan daha hoş bir şaka uyduramaz. "Dört köşe bir yuvarlak", yahut "buz gibi bir sıcak" deseniz, karşınızdaki hemen anlar şaka ettiğinizi. Ama "objektif zevk ölçüleri" dediniz mi, bir şeyin güzel, yahut çirkin olduğunu söylemenin ister istemez bir değer yargısı olduğunu, demek nesnel olamayıp öznel kalacağını hemen düşünemez de ciddi bir söz söylediğinizi sanır.

Ben tanımıyorum Bay Hançerlioğlu'nun söylediği o eleştirmeciyi, "sonsuz açık kalpli" imiş, bönce bir kişi olsa gerek, delidolu söylenir öyleleri, hiç hoşlanmam. Tanımasına tanımıyorum ya, onu da Bay Hançerlioğlu'na karşı savunmak geliyor içimden. O adam bir şairin, bir yazarın bir eserini beğendi mi, övermiş onu, sonra aradan on yıl bile geçmeden unuturmuş o şairin, yazarın adını. Olur a! Demek o adam adlar üzerinde durmuyor, eserler üzerinde duruyor, bir eserde de kendince bir değer buldu mu, söylemekten çekinmiyor bunu. Ama o beğendiği şair, yazar sonradan iyi çıkmamış, ilk eserinde sezilen erdemleri geliştirememiş, suç Bay Hançerlioğlu'nun öyle gülümseyerek anlattığı eleştirmecinin mi? Eleştirmecinin, yeni yetişenleri özendirmek, yüreklendirmek ödevi de olduğunu söylerler, Bay Hançerlioğlu bunu doğru bulmuyor mu?

(Kasım 1953)

22

İstanbul yeni bir dergi, ilk sayısı 1 Kasımda çıktı. "Arayış" adlı başyazıda yolunu, bağlı olduğu, savunacağı anadüşünceleri belirtmeye çalışıyor. O dergiyi çıkaranlar sanat adamının, düşünce adamının, çağın da, çevrenin de etkisinden sıyrılamayacağını, bir sanat eserinin, bir düşünce eserinin ister istemez çağı da, çevreyi de yankıladığını söylüyorlar. Yazı şöyle başlıyor:

Hayattan uzak denilen divan edebiyatı bile, kâinat görüşü, ideali, ve üslubu ile devrinin mahsulüdür. Bir divanı açtığınız zaman, başta en üstün kıymet olan Tanrı'yı öven münacatları, sonra Peygamberleri yücelten naatleri buluruz. Bunları ashab-ı güzin ve evliyanın medhiyeleri takip eder. Bu gök ve din tabakasından yere ve cemiyete inince, devletin en üstün insanını temsil eden padişah, sonra derece derece sadr-ı azamlar, vezirler, şeyhülislamlar, kadılar, beyler karşımıza çıkar. Üçüncü mertebe vefasız sevgili ve muztarip şair gelir. Elifbanın harfleri boyunca, şair sevgilisinden ve kendisinden bahseder. En sonda, kısaca, kıt'alar, beyitler ve mısralarla, şehirden (saraylardan ve bahçelerden), hayattan, farenin ölümüne kadar, karma karışık, her şeyden dem vurulur.

Yazının başlangıcı, görüyorsunuz, bir öğrencinin yazdığı ödeve benziyor: Bir divanda neler vardır diye sormuşlar, ona cevap veriyor. 10 alabileceğini sanmıyorum; terkipler, tahmisler, tesdisler, rübailer, mesneviler, tarihler divanın neresinde aranacak, onları söylemeyi unutmuş. "...padişah,... sadr-ı azamlar, vezirler, şeyhülislamlar, kadılar, beyler karşımıza çıkar" demeyi de öğretmenin beğenmeyeceğini sanıyorum. Ne demek "karşımıza çıkar"? Büyük kişilerdir onlar, olsa olsa biz onların karşısına çıkarız. Bence, öğretmen şöyle der o öğrenciye: "Biliyorum, güzel yazmaya özendiğiniz için kullanıyorsunuz bu *karşımıza çıkar* sözünü. Güzel, süslü yazmaya özenmeyin sözleri yerinde kullanmağa özenin. *Sonra padişahı, vezirleri öven kasideler gelir* deyin. Siz *gök ve din tabakasından yere ve cemiyete inince* diyorsunuz. Divan şairleri bir Müslüman toplumunun kişileridir, Müslümanlar Allah'ın, peygamberlerin, velilerin gökte olduğunu söylemezler, bu daha çok Hıristiyanca bir görüştür, onun için siz de divan edebiyatını anlatırken Müslümanların inanlarını düşünüp ona göre yazın. *Vefasız sevgili ve muztarip şair* demenizi de pek doğ-

ru bulmadım, bunu okuyan divan şairlerinin hep inlediğini, sevgiliden hep yakındıklarını sanacak. Çoğu öyle olabilir, ama divan şairi inlemek, yakınmak zorunda değildir, sevincini, sevgiliye kavuştuğunu da söyleyebilir. Unutmayın ki sizden bir divanı, belli bir şairin divanını incelemenizi istemedik, divanları genel olarak anlatın dedik. *Elifbanın harfleri boyunca* demişsiniz, ben anladım ne demek istediğinizi, ama her okuyan anlar mı? Bunu da daha açık yazın. Çalışmışsınız, size bir altı vereyim, yeter. Bir dahaya şöyle daha derlitoplu yazarsanız, yediye, sekize çıkarız."

Öğretmen o öğrenciye ne derse desin, biz dönelim *İstanbul* dergisinin başyazısına :

Bu sıralayışta bir medeniyet nizamı, bir kıymetler hiyerarşisi vardır. Divan edebiyatı cemiyeti aksettirmez demek yanlıştır. O, teferrüatına kadar bir medeniyetin aynasıdır. Mazmunlara dikkat edin, her birinin içinde bir örf, bir itikat, bir efsane, o devirde giyilen, taşınan, yenilen, içilen, sevilen veya nefret edilen bir şey gizlidir. Okumasını bilen bu edebiyatta bütün bir tarihi ve cemiyeti bulur.

Öyle sanıyorum ki ancak yarı doğru bu sözler : Divan edebiyatını okumasını bilen, düşünerek okuyan kişi, bütün o kasidelerden, gazellerden toplumun inanlarını, kanılarını çıkarabilir, gündelik hayatı çıkaramaz. Şu şair, övdüğü şu veziri gerçekten beğenir, sever miymiş, bilemeyiz, okuduğumuz kasideden o vezirin gerçek erdemlerini de anlayamayız, şair ona "Sen Bermeki'den üstünsün" der, ona da söyler bunu, başka bir vezire de söyler... Ama *İstanbul* dergisinin ne demek istediğini anlıyoruz. Bence de doğrudur onun demek istediği : Her sanat eseri çağının da, toplumun da damgasını taşır.

İstanbul dergisi, bundan sonra, divan edebiyatının yankıladığı uygarlığın sarsılıp çöktüğünü söylüyor : Sınırlarımızın hemen ötesinde yeni, daha güçlü bir uygarlık doğmuş, 16. yüzyıldan beri de yayılmaya başlamış. O uygarlığın etkisi bizde de görülmüş, *şimdiye kadar karşımızda düşman ve ideal bir Avrupa var*'mış. (Doğrusunu söyleyeyim, burada *ideal*'in ne demek olduğunu düşündümse de anlayamadım.) İkinci büyük savaştan sonra ise işler büsbütün karışmış, biz de şaşırmışız. *İstanbul* dergisi diyor ki :

Kelimenin hakiki ve gülünç olmayan manası ile pusulayı şaşırmış vaziyetteyiz. Düşüncelerimizin ibresi şark, garp, şimal, cenup istikametleri arasında dolaşıyor. Aramızda Paris'e, New-York'a, Moskova'ya, Mekke'ye ideal şehir gözü ile bakanlar var.

Bu gemi hangi tarafa doğru yol alacak? Avrupalılaşmak mı, Amerikalılaşmak mı, Ruslaşmak mı, Araplaşmak mı? Ziya Gökalp olsaydı Türkleşmek diye seslenirdi. Fakat Ziya Gökalp yok. Çoktan öldü.

Avrupalılaşmak, Amerikalılaşmak, Ruslaşmak, Araplaşmak... *İstanbul* dergisinin meseleyi böyle göstermesi bilmem doğru mu? Büğün kimsenin Amerikalılaşalım, Ruslaşalım, Araplaşalım dediği yoktur. Gözlerini Rusya'ya çevirmişler bulunabilir, onlar da Ruslaşmayı değil, Marxçı olmak istediklerini söylüyor. Araplaşalım diyen de yok, Müslüman uygarlığına bağlı kalalım diyenler var. Avrupalılaşmak ile Amerikalılaşmaya gelince, bunlar biribirinden büsbütün başka mı? Bir Avrupa uygarlığı var, Amerika uygarlığı da onun bir yüzüdür. Amerikalı olmak, bir Amerikalı için, Avrupa uygarlığından ayrılmak değildir, o uygarlık içinde ulusun özelliklerini göstermek demektir. Biz de, öylece, Avrupalılaşmakla Türkleşmekten uzaklaşır mıyız? *İstanbul* dergisi "Paris, New-York, Moskova, Mekke" diyor. Moskova ile Mekke'yi bir yana bırakalım, ben kendim için söyleyeyim, ikisine de gitmek istediğim yok. Paris'e, ya da New-York'a gidelim demiyorum, ama Avrupa uygarlığına gitmemizi isterim. Alaman, İngiliz, İtalyan, Paris'e, ya da New-York'a gidiyor mu? Onlar hem Avrupalı, hem de Alaman, İngiliz, yahut İtalyan. Biz de onlar gibi olabiliriz, Türklükten çıkmaksızın, Türkleşmekten uzaklaşmaksızın Avrupalı olabiliriz, devrimimizin amacı da budur.

İstanbul dergisi, Avrupalılaşmakla Türklükten çıkacağımızı, Türkleşmekten uzaklaşacağımızı ileri sürüyor demek istemiyorum. O kadar kesin bir yargıya varmıyor. Diyor ki:

Kendi kendimiz olmak istiyoruz desek, yine vazıh bir şey söylemiş olmayız. Zira kendimiz de değişen bir varlığız. Ve biz sabit kalmayı değil, değişmeyi, yeni, kuvvetli ve güzel şekiller almayı özlüyoruz. Ne başka milletleri aynen taklit etmemize, ne de çok eski, veya az eski kalıplar içinde yaşamamıza imkân var. İçinde bulunduğumuz durum, bizi aramaya, bulmaya, yeni bir şey yaratmaya zorluyor.

Öykünmenin, *taklidin* yeniyi bulmaya, yaratmaya engel olacağını sananlardan değilim. Avrupalı olmak istemekle kendimizi yitirmeyiz. Kim bilir, belki de bize vergi olan, özelliğimizi aramazsak, yaratmaya çalışmazsak bulur, yaratırız. Birtakım uluslar biribirlerine öykünerek kendilerini bulmuşlar, büyük bir uygarlık içinde ulusal özelliklerini belirtmişlerdir.

İstanbul dergisinde, o başyazıdan sonra Bay Cahit Okurer'in

"Kök ve Yaprak" adlı yazısı geliyor. Bay Cahit Okurer o yazıda diyor ki :

Tohum için asıl mesele ne toprak içinde kök salmak, ne de atmosfer içinde dallanıp yapraklanmaktır. Asıl mesele bir ağaç haline gelmek, bir ağaç halinde sağlam, kuvvetli bir varlık olarak devam etmektir. Fakat kökleri koparılan, atmosferle teması kesilen ağaç kurur.

İnsan da zamanın içine düştüğü ilk an'dan sonra bir taraftan mazide derinleşmeye, bir taraftan da istikbale doğru yükselmeye başlıyor. Gine mesele halde kuvvetli bir varlık olmaktır; mazi ve istikbal ile irtibat bunun için şarttır. İnsan birincisini, nasıl yaşadığını; ikincisini, nasıl yaşayacağını bilmek suretiyle yapabilir. Mazi ile irtibat nereden geldiğimizin, istikbal ile irtibat nereye gideceğimizin şuuruna sahip kılar.

Görüyorsunuz, Bay Cahit Okurer kişioğlunu ağaca benzetiyor. Öyleyse ben de kendisinden şunu sorayım : Ağaç kökünü, yaprağını, güçlü bir varlık olmak gerektiğini düşünür mü, bilir mi? Bunları bilmeden, düşünmeden de yaşayıp gelişmez mi? Ağaç bunları bilip düşünmediğine göre kişioğlu da bilip düşünmese olmaz mı?.. Bir şeyi başka bir şeye benzeterek düşünmek, bir düşünceyi böyle benzetmelerle anlatmaya kalkmak, çoğu, böyle çıkmazlara götürür. Bay Cahit Okurer, Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın : "Ne harâbî, ne harâbatiyim, Kökü mazide olan atiyim" beytinde anlattığını uzun uzun söylüyor. O beyti bilmem niçin anmamış? Kendi düşüncesini daha kısaca, daha açıkça bildirmiş olurdu.

Dergide birçok şiirler, başka dillerden çevirmeler, hikâyeler, denemeler, eleştirmeler var. Bay Mehmed Kaplan, Sait Faik'in *Şimdi Sevişme Vakti* adlı şiir kitabını inceliyor. Beğenmiş o şiirleri, ancak onların güzelliği, özellikleri üzerinde durmuyor, daha çok başka şairlere çatıyor, dokunuyor. Yazısının bir yerinde : *Sait içer, hikâyelerinde, şiirlerinde çok meyhane geçer, ekalliyetlerle sıkıfıkıdır. Sevgilileri aşağı cinsten Rum kızlarıdır* diyor. Demek Bay Mehmed Kaplan için insanlar birkaç türlü : Kimi aşağı cinsten, kimi orta cinsten, kimi yukarı cinsten... Ben anlayamadım ne demek olduğunu.

Yine o dergide Bay Faruk K. Demirtaş, Bay Necdet Evliyagil'in *Türk Dili*'nde çıkan bir şiirine dokunuyor, diyor ki :

Şiirden açılan bahsi kapatmadan önce, Necdet Evliyagil'in Türk Dili'*nin eylül sayısında çıkan "Boğaz" başlıklı şiirindeki "dek" kelimesine dokunmak isterim. Şu mısralarda geçiyor :*

"Bir geçmeye gör Emirgân'dan ılık, sisli akşamlara dek. - Bir çıkmaya gör Aşiyan'a - Mehtabın ondördüne dek" Evliyagil, sanırım burada dek'i doğru anlamına kullanmış. Oysaki: dek "gibi, kadar" anlamlarına gelir. Yeni kelime kullanacağım diye, bir kimse bilinmediği kelimeyi kullanmamalı. Türk Dili'*nde dil yanlışı bulunmasını yadırgıyoruz. Herhalde gözden kaçmış olsa gerek.*

Bay Faruk K. Demirtaş öyle sanırmış, sanmasın öyle, Bay Necdet Evliyagil'in şiirinde "dek" sözü "kadar" anlamına kullanılmış. "Kadar" anlamı verilince şairin ne dediği gene anlaşılmıyor mu? "Yeni kelime kullanacağım diye..." *Dek* yeni bir söz müdür? Bay Faruk K. Demirtaş "gibi, kadar anlamlarına gelir" dediğine göre, eski bir söz, anlamı da belli. Yeniliğini nereden çıkarıyor. O da onun gözünden kaçmış olsa gerek. Bay Faruk K. Demirtaş kendi yazısı üzerinde biraz düşünse iyi eder: "Herhalde gözden kaçmış olsa gerek" doğru bir deyiş mi? Burada ya "herhalde" kalkacak, ya "gerek" kalkacak...

İstanbul dergisinin uzun yıllar yaşamasını, kendisine çok okur bulmasını dilerim.

Varlık'ın kasım sayısında Bay Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "Bir Baba - Bir Zihniyet" adlı yazısını okudum. Çocuklarının güzel sanatlara özenmesini istemeyen ana-babalardan yakınıyor. On beş yıl oluyormuş, bir bay gelmiş Bay Eyüboğlu'nu görmeye:

Sizden çok mühim bir ricada bulunacağım, dedi. Sizin de bir evladınız var, beni bir baba olarak dinlemenizi istirham edeceğim. Allah rızası için bana yardım ediniz. On altı yaşında bir oğlum var, lisede derslerini yüzüstü bıraktı, kendini resme verdi, bir seneden beri resim ve akademi diye tutturdu. Ortayı bitirdi ama lisede başımıza bu resim çıktı. İllede akademiye yazılmak istiyor, bugünlerde size gelip danışacak, yardımınızı dileyecek. Eğer kendisine bu yolda istidadı olmadığını söylerseniz bizi abad edersiniz. Onu resimden soğutursanız tekrar liseye dönecek, mektebini bitirecektir; yalvarırım, bütün aile size minnettar kalacak.

Bay Eyüboğlu dinlememiş o babanın yalvarmasını, çocuğun yaptığı resimleri görmek istemiş, beğenmiş, bunun için de çocuğu akademiye aldırtmış:

Sen misin söyleyen? Çocuk akademiye yazıldı ama arkasından muhterem peder küplere binerek geldi. Lise diyordu, yüksek tahsil diyordu, geçim diyordu ve ille de barem diyordu barem. Şu kadar sene hocalıktan sonra elime geçen parayı son santimine kadar hesaplıyor, acı acı gülüyordu.

Öyle ana babaların dediklerine hepimiz kızıyoruz. Kızıyoruz

ya, bilmem haklı mıyız? Ne yapsınlar? Onlar da çocuklarının geçinmelerini düşünüyor. Sanat kolay kolay sağlıyor mu kişinin ekmek parasını? Sanata özenen, kendinde gerçek bir sanat gücü, bir iççağrı, *vocation* duyan kişi sıkıntı çekmeyi göze alabilir, ama anası, babası onun sıkıntı çekmesini göze alırlar mı? Hem ressam olmak, şair olmak isteyen delikanlıların hepsi de sanat sevgisiyle mi istiyorlar bunu? Dünün, yahut günümüzün zengin olmuş ressamlarını, şairlerini düşünüp de "Ben de onlar gibi para kıracağım!" diyenler az mı içlerinde? Zengin olamayınca da topluma, hayata, sanata küsüyor, acı acı söyleniyorlar, o delikanlının babası gibi. Bence, sanata özenen delikanlılara, bu yolda çok sıkıntılar çekebileceklerini, bunu göze alıyorlarsa ressamlığa, şairliğe özenmelerini söylemelidir. Ernest Renan "İl faut decourager les Beaux-Arts" dermiş, bence de öyledir, delikanlıları sanattan soğutmaya çalışmak daha doğrudur, içlerinde gerçekten yaratıcılık gücünü duyanlar soğumaz... Ama Bay Eyüboğlu'nun dediklerini de anlıyorum.

O delikanlı sonra iyi bir ressam olmuş, babası da onunla övünmeye başlamış. Bay Eyüboğlu yazısının sonunda büğünkü durumu anlatıyor, diyor ki :

Üç dört gün evvel postadan şişman bir zarf çıktı. Zarfın içinden beş altı tane çocuk karalaması, kâğıdın ortasında bir üçken, üçkenin ortasında bir palabıyık, kenarlarından iki ince çizgi sarkmış, çizgilerin ucunda da kuş pençesini andıran birkaç nokta. Yer yer suluboya ile beneklenen bu çizgiler peşinden bir de mektup :

— Size dört yaşındaki çocuğumun resimlerini gönderiyorum. İstidadı var mı yok mu, bildirmenizi dilerim. Yoksa şimdiden müziğe çalışmasını sağlamayı tasarlıyorum... vs.

Ne mutlu çocuk denecek yaşta bir meslek kolına seve seve katılabilenlere!.. Ne mutlu zihinleri çeşitli konularla bulanmadan, bir tek sanat tasasıyla yuğrulanlara, çünkü en sahici, en gerçek çıraklık çağımız çocukluk çağımızdır. Ancak çocukluğa rastlayan çıraklık çağında usta tam manasıyla bütün heybetiyle usta kesilir. Çırağın iyisi tartışmayı aklından bile geçirmeden ustanın öğüdünü dinleyendir. Kafanın iyisi usta tecrübesini tamamıyla benimseyen ustayı aratmayandır. Ustanın iyisi de kendisinden evvelki ustaların işine kendi dağarcığından bir şeyler katabilen, mesleğini aldığı yerden bir adım daha ileri ulaştırandır.

Doğrusunu söyleyeyim, ben böyle düşünmeyi anlamıyorum. Dört yaşındaki çocuklarının ressam olmasını, onların oynarken çizdikleri resimlerde sanat değeri bulunmasını isteyen anaların,

babaların çocuklarına da, sanata da kötülük ettiklerini sanıyorum. Bıraksınlar çocuğu, oynasın. Dört yaşındaki çocuk bir sanat eri olmaz... İçlerinde olanlar çıkıyormuş, onlar ayraldır, onları bırakın bir yana. Sanat, yetişmiş, düşünmüş, "zihinleri çeşitli konularla bulanmış" kişilerin işidir. Ama günümüz öyle demiyor, yalnız içgüdüye, sezgiye değer veriyor. Bay Eyüboğlu da, yanılmıyorsam, o akımı destekliyor.

Çırağın ustaya bağlı olmasını, ona bir Tanrı diye bakmasını da iyi sayanlardan değilim. Bence sanatta çırak ustasını aratmalıdır, ondan başka türlü olduğu için, onun yaptığından başka, onun yaptığına benzemeyen şeyler yaptığı için.

Yenilik'in kasım sayısında Bay Salâh Birsel'in *Günlük*'ünden parçalar var. Kimi eski bu parçaların, kimi yeni. 5 Şubat 1953'te Bay Salâh Birsel şunu yazmış defterine:

Güdümlü sanat, buyruklu sanat güzelliği unutmuş, yahut güzellik peşinde koşmayı küçük görmeye başlamış toplumların, kişilerin işidir.

Sanatın şu veya bu kılığa sokulması üzerine birtakım peygamberce fikirleri bulunan baylar varsa, bu gibilere hemen kaleme veya fırçaya yapışmalarını ve saniye kaybetmeden şu veya bu biçimde olmasını istedikleri sanat eserini döktürmelerini öğütlerim. Öğütlerim ne kelime, rica ederim, yalvarırım. Ama hiçbir şey yapmayacaklarsa, lütfen sanatçılara da gölge etmesinler.

Sanatçı, hikâyenin, şiirin ne olduğunu hepimizden iyi bilmektedir. O, günün havasına uyularak yazılmış üç beş satırlık dergi yazısına değil, Estetik Dersleri, Şiirin İlkeleri *gibi bol sayfalı kitaplara bile aldırmayacak kadar uyanık ve işinin ustasıdır.*

Severim böyle öfkeli yazıları! Bay Salâh Birsel kendi kendine de öfkelenmiş, kendi kendine de çatıyor: *Şiirin İlkeleri* onun bir kitabının adıdır. Severim böyle yazıları ya, Bay Salâh Birsel bilmem haklı mı? *Estetik Dersleri, Şiirin İlkeleri* gibi kitaplar yazan, yahut dergilere, gazetelere eleştirme yazıları veren kimseler bunu sanat adamlarına, şaire, hikâyeciye yol göstermek için yapmazlar. Şairin, hikâyecinin okuyan kişilere de ihtiyacı vardır, okuyan olmazsa şairin şiirleri, hikâyecinin hikâyeleri neye yarayacak? Okuyan kişi de okudukları üzerine düşünür, sanat üzerine düşünür. Bay Salâh Birsel: "Sanatçı, hikâyenin, şiirin ne olduğunu hepimizden iyi bilmektedir" diyor. Ama okuyan kişi de ne türlü şiir, ne türlü hikâye istediğini sanat adamından daha iyi bilir, hiç olmazsa bilebilir. Eleştirmeci, denemeci, *Estetik Dersleri, Şiirin İlkeleri* gibi kitaplar yazan kişi, ne türlü şiir, ne tür-

lü hikâye aradığını düşünen, bir sanat eserinden aldığı tadı incelemeye çalışan, sanatın genel yasalarını bulmaya özenen bir kişidir. Onun sanat adamına yol göstermeye kalkması boş olabilir, ama sanat adamının ona susmasını öğütlemesi de boştur.

Bay Salâh Birsel benim sevdiğim kimselerdendir, şiirlerini de, denemelerini, eleştirmelerini de, *Günlük*'ünden çıkarıp *Yenilik*'e verdiği parçaları da ilgi ile okurum. Kendisinden bir dileğim olacak: Ne olur, şu *peş* sözünü kullanmasın, benim en sinirime dokunan sözlerden biridir. "Güzellik peşinde koşmak" diyeceğine "Güzellik arkasında koşmak" desin. Farsçanın "pîş" sözünü almışız, "peş" yapmışız. Anlamını da değiştirmişiz, "ön" demekken "arka" anlamında kullanıyoruz, dilimizde ne yeri var onun, atıveririz.

Derginin o sayısında Bay Sabahattin Kudret Aksal'ın birkaç güzel şiiri var. "Baca" adlısını eskiden de bilirdim, bu sefer okuyunca gene çok sevdim:

Ne bitmez şarkın var,
Baca
Bütün gün tütersin.

"Pencere" adlı şiiri de eskiden okudum mu, bilmiyorum. Onu da çok sevdim, okurlarım biliyorlarsa da bir daha okusunlar:

Bana bu kadar açık söylemedi
Kimse bu pencereden fazla
Güzel olduğunu yaşamanın.
Hergün ilk defa olarak,
Bu pencereden gördüm
Gökyüzünü.

Bir ışık saçıyor kişinin içine bu şiir, "fazla" gibi, "defa" gibi hiç sevmediğim sözlere de bakmadan, unutarak onları, bir daha, bir daha okuyorum.

(Aralık 1953)

Yeditepe'nin 15 Kasım 1953 sayısında Memet Fuat, "Kitaplar, Dergiler, Gazeteler" sütununda "Şive Taklidi" konusu üzerindeki tartışmayı özetlemiş, Orhan Kemal'in *Dünya* gazetesinin 15 Eylül sayısında söylediklerini de, onun dediklerini doğru bulanlarla bulmayanların dediklerini de anlatıyor. Doğrusu, o yazıyı okuyunca soruyu daha iyi kavrıyoruz, çevresi, yöresiyle kavrıyoruz. Elbette öyle olacak: Memet Fuat büğünkü genç yazarlarımız içinde, düşünüşü, yazısı en açık olanlardan biridir. Edebiyata kapılmaksızın, süslü tümceler kurmaya özenmeksizin düşündüklerini, duyduklarını bildirmeye çalışır. Okuduklarının özünü çıkarmasını da biliyor.

"Şive Taklidi" konusuna daha önce, *Yeditepe*'nin 15 Aralık 1952 sayısında Memet Fuat da değinmiş, diyor ki:

15 Aralık 1952 tarihli Yeditepe'*de "Köylü Konuşması" adlı bir yazını çıkmıştı. Baştan başa konuşma ile dolu olan yeni romanlarda, yeni hikâyelerde, şive taklidi yapmanın zararlarını belirterek sanatçıları da bu meseleyi tartışmaya çağırıyor: "Yanılıyorsam susmayın söyleyin niçin yanıldığımı. Büyük eserlerin yazılmasını beklediğimiz şu günlerde böyle önemli bir meseleyi tartışmak hiç de boşuna olmaz" diyordum. Kimse kulak asmadıydı. Yalnız Can Yücel, 1 Şubat 1953 tarihli* Yeditepe'*de yayımladığı bir yazıda, şive taklidinin şart olduğunu ileri sürmüştü. Ama, hem çok kesin konuşuyor hem de: "Üst tarafı lafebeliğinden başka bir şey değildir" gibi sözler ediyordu. İster istemez susmak zorunda kalmıştım.*

Memet Fuat kesin konuşmadan, iri lakırdılara sapmaktan hoşlanmıyor. Yazılarını beğenmem belki de asıl bu yüzdendir. Ama, ne yalan söyleyeyim, o yazının sonunda:

Melih Cevdet'in de dediği gibi bu işi uzun uzun konuşmak, gençlere doğru yolu göstermek gerekiyor.

demesini beğenmedim. Memet Fuat konuşmaların, tartışmaların kesin bir sonuca varacağını, verilen karara bütün genç yazarların uymak zorunda olacağını mı sanıyor? Bence, sanat acununda böyle buyruklar olamaz, olmamalıdır. Konuşmalar, tartışmalar eğlenceli olabilir, okuyanları, dinleyenleri ilgilendirebilir, onlara düşündüklerini de değiştirtebilir, o başka, ama varılan sonuçlarda

bir kesinlik niteliği yoktur, sanatın hiçbir sorusu bir yol çözümlenip kapanmaz, kuşaktan kuşağa *(nesilden nesile)* gene açılır.

Kimler konuşacak, kimler tartışacak? Memet Fuat şöyle diyor:

Her neyse şimdilik tartışmanın gidişi böyle. Bakalım belki bu konuda Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi, Vedat Günyol, Hüsamettin Bozok, Fahir Onger, Adnan Benk gibi eleştirmecilerin, Yaşar Kemal, Kemal Bilbaşar gibi hikâyecilerin de söyleyecekleri vardır.

Ne olacak konuşacağız, tartışacağız da? Hepimiz kendi düşündüğümüzü, kendi bildiğimizi söyleyeceğiz, işte o kadar. Yani bir görüşü. Sanat acununda hiçbir görüş, ne denli bir güçle savunulursa savunulsun, başka bir görüşü yenemez, çürütemez. Ben, dediklerimin su götürmez birer doğru sayılıp herkesin ona uyacağını bilsem ürker, korkardım da bir daha yazı yazamazdım.

Memet Fuat görmemiş, ben de "şive taklidi" konusu üzerine düşündüklerimi, *Ulus* gazetesinde çıkan "söyleşi"lerimin birinde anlattım. Yazılarımı kesip saklamam, ama o yazıda neler dediğimi unutmadım, kısaca anlatayım.

Orhan Kemal, *Dünya* gazetesinde çıkan yazısında, köylüleri kendi dilleriyle konuşturmamanın köylerde bilim-yurtları (üniversiteler), sıcak soğuk suları gürül gürül akan oteller, büyük bilim konuları üzerinde tartışmalara girişecek bilginler bulunduğunu söylemekle bir olduğunu ileri sürüyordu. Bence hiç de öyle değildir. Hikâyeci bir köylüye "Geliyom" yerine "Geliyorum" dedirtirse yalan söylemiş olmaz, köyü çok ilerlemiş bir kent diye göstermekle yalan söylemiş, alay etmiş olur. "Geliyom" sözü "geliyorum" demektir, köylünün beceremeyeceği ince bir düşünceyi göstermez. Hikâyeci köylüsüne "geliyorum" dedirtirse biz köylünün bunu kendi ağzıyla söylediğini anlarız. Başka dillerden, örneğin İngilizceden çevirilmiş bir romanı okuyoruz, oradaki İngilizler köylü olsun, *lord* olsun, "Geliyorum, gidiyorum" diyorlar, oysaki İngilizler Türkçe konuşmaz, bu "geliyorum, gidiyorum" sözlerinin İngilizcesi ne ise onu söylerler. Köylüyü ille kendi ağzıyla konuşturmaya kalkmak, İngilizce bir romanı çevirirken konuşmaları gene İngilizce bırakmak gibi olur.

Gerçekçilik *(réalisme)* kaygısıyla köylüleri köylü ağzıyla konuşturmaya gelince, birtakım büyük romancılar biliyoruz, onlar da gerçekçidir, örneğin Dostoyevski, romanlarında şive taklidine özenmiyorlar. Dostoyevski kişilerinin köylü olanlarını köylü ağzıyla konuşturmaya kalkmak, romanlarını Türkçeye, yahut Fransızcaya na-

sıl çevirirdiniz? Türkeli'nin hangi bölgesindeki köylü ağzıyla çevireceksiniz?

Bence, hikâyelerini, romanlarını köylü ağzı konuşmalarla dolduran yazarlarımız kolay bir gerçekçiliğe gidiyorlar. Okuyorsunuz, köylülerin öyle konuştuklarını öğreniyorsunuz, ama köyleri, köylülerin yaşamalarını iyice göremiyorsunuz. Gerçekçilik o kadar kolay bir iş değildir.

Buydu benim söylediğim, gene de böyle düşünüyorum. Ama doğru mudur benim dediklerim? Biricik doğru mudur? Beğendiğimiz, büyüklüğüne inandığımız birtakım yazarlar da var, romanlarında, tiyatrolarında kişileri hep kendi ağızlarıyla konuşturuyorlar. Monsieur Roger Martin du Gard, bence, büğünkü Fransız romancılarının en iyilerinden biridir. *Les Thibaut*'sunu, hele *Jean Barois*'sını çok severim. *Les Thibaut* çok uzundur, ama *Jean Barois*'yı dilimize çevirseler ne iyi ederler!.. Monsieur Roger Martin du Gard'ın, biri *Le Testament du Père Leleu*, öteki *La Gonfle* adında iki köylü oyunu vardır, ikisini de okumaya kalktım, anlayamadım, öyle sanıyorum ki Fransızların hepsi de anlayamazlar o oyunları, bir bölgenin köylü ağzı, her Fransız Fransa'nın bütün köylü ağızlarını bilmez ya! Balzac'ın da *Les Contes drôlatiques* adlı bir kitabı vardır, biliyorum, onu da hiçbir zaman okuyamayacağım, dilini anlayamayacağım da onun için. Büğün bir dünya edebiyatı düşünülüyor, her dilde yazılan romanların, oyunların öteki dillere de çevirilmesi, böylece yeryüzündeki insanların daha iyi anlaşılması isteniyor. Bu bakımdan Balzac'ın o kitabı da, Monsieur Roger Martin du Gard'ın o iki oyunu da pek işe yaramaz. Ama Balzac gibi, Roger Martin du Gard gibi yazarlar için yanılmışlar demek de kolay değildir. Öyle istemişler, öyle yazmışlar. Kim karışır?

"Şive taklidi" konusu üzerine yazılanların hepsini görüp okuyamadım. Samim Kocagöz'ün söylediklerini Memet Fuat'ın *Yeditepe*'deki yazısından öğrendim. Samim Kocagöz de köylülerin köylü ağzıyla konuşturulması gerektiğini ileri sürüyormuş. Şöyle sözler varmış onun yazısında:

Romancı, sanatını henüz rüzgâr gibi esip ilerleyen bir dille ifade etmek... Muhtevada çok kuvvetliyiz. Fakat ifade ediş tarzımızda perişanlık bir gerçektir...

"Sanatı ifade etmek" ne demektir acaba? Hele "ifade ediş tarzı"nı hiç anlayamadım. Hikâyecilerimiz köylüleri köylü ağzıyla konuşturuyor, kendi düşüncelerini de "aydın ağzıyla" söylüyorlar.

O aydın ağzı da, köylü ağzı gibi, özel bir dil, herkes kolay kolay anlayamıyor.

Memet Fuat, bu derginin kasım sayısında çıkan iki yazıyı, Ahmet Ateş'le benim dil üzerine yazdığımız yazıları da özetlemiş. Sonunda şöyle diyor:

Gençlerin bu çağrıyı düşünmeden kabul ettiklerini nereden çıkarmış Ahmet Ateş? Biz düşünmeden değil düşüne taşına kabul ettik "onun açıkça davetini". Her işimizi düşüne taşına yapmaya çalışıyoruz. Ama yalnız bizim düşünmemiz yetmez. Ahmet Ateş de düşünsün biraz, şu sorunun cevabını bulmaya çalışsın: "Buna gelene kadar, daha ne çağrıları var Ataç'ın, onları niye kabul etmiyor gençler?"

İyi ya, benim çağrılarım nelermiş, ben bilmiyorum. Hayır, şimdiye kadar gençleri de, yaşlıları da benim gibi düşünüp benim gibi yazmaya çağırmadım. İmam Ataç olmaya özenmedim, sevmem imamlığı. Ben kendi yolumda giderim, gönlüm diledi mi, saparım, başkaları da kendi yollarında gitsinler. Hem onlar için iyi olur, hem benim için, hem de Türk edebiyatı için. İmamların, önütlerin sanat alanında iyiliklerinden çok kötülükleri olduğuna inananlardanım.

Derginin gene o sayısında Bayan Adalet Cimcoz'un "Prof. Siyavuşgil'e Cevap" adlı bir yazısı var. Anlaşıldığına göre Bayan Adalet Cimcoz, Siyavuşgil'in Rostand'dan çevirdiği *Yavru Kartal*'ı oynanırken görmüş, beğenmemiş, sonra Saffet Korkut'un J. M. Synge'den çevirdiği *Babayiğit*'i de görmüş, beğenip övmüş. Siyavuşgil buna kızmış, Bayan Adalet Cimcoz için "kötü bir piyesi müdafaa etmek gibi nankör bir vazifeyi kabullenen bir muharrir" demiş, Bayan Adalet Cimcoz da buna kızmış.

Yavru Kartal'ı okumadım, oynanırken de görmedim ya, Fransızcasını bilirim, çocukluğumda okumuş, oynanırken de görmüştüm. Şimdi düşündükçe tüylerim ürperir, öyle bir eserin nasıl beğenildiğini anlayamam. Synge'in oyununu da okumuştum, Fransızcasının adı *Le Baladin du Monde Occidental*'dır, İngilizcesi de, yanılmıyorsam, *Playboy of the Western World*. Bakın, onu ben de beğenirim Bayan Adalet Cimcoz gibi, çok severim. Ama herkesin beğenmesi gerektir demiyorum, öyle sanıyorum ki Bayan Adalet Cimcoz da demiyor. Kimsenin beğenisine karışılmaz, kişi vardır, J. M. Synge'in oyunlarını beğenir, kişi de vardır Rostand'ı büyük şair sanır, Shakespeare diye görür, Clement Vautel'i Voltaire'le bir tutanlar bile olabilir. Biz kalkıp da onlar için "bu eserleri savunmak gibi bir ödevi üzerlerine almış yazarlar" diyor muyuz?

İnanıyoruz Rostand'ı beğendiklerine, sevdiklerine. Onlar bizim beğenmeyişimize niçin inanmıyor?

Ben şunu da anlayamadım : Siyavuşgil, Oscar Wilde'i anarak, sanatta yalanı savunuyormuş. İyi o, yalanın, masalın da toplum yaşayışında bir önemi vardır. J. M. Synge de *Babayiğit*'te onu söyler, Siyavuşgil bu bakımdan olsun o kadar yermemeli, kötülememeliydi o eseri.

Bayan Adalet Cimcoz yazısında yalan ile, sanatın yalanı ile *sahte* sanatı, sahte şiiri çok iyi ayırıyor bence. Okuyun o yazıyı.

Varlık'ta Bay Orhan Hançerlioğlu, eleştirme üzerine düşündüklerini bildirmeye devam ediyor. Aralık sayısında çıkan yazısının adı "Eleştirmenin Faydası". Eleştirmeci bir işe yararmış, onu da söylüyor Bay Orhan Hançerlioğlu, yazısının sonunda, ta sonunda diyor ki :

İşte çağlarında — yukarıda saydığım sebeplerden ötürü — sevilmeyen bu sanatçıları (Degas, Sisley, Cézanne, Balzac, Shakespeare, Gauguin) *ve bu sanat eserlerini topluma arzeden, sevdiren, kabul ettiren eleştirmeci denilen o üstün insanlardır. Sanatçı sanatla toplum arasındaki köprüye her zaman muhtaç olmuştur. Sanat faaliyeti içinde eleştirmeyi doğuran da bu ihtiyaç ve bu zarurettir. Yoksa öğüt vermek, yol göstermek, özendirmek, yüreklendirmek değil.*

Bay Orhan Hançerlioğlu gene dudak büküp yukarıdan bakacak, ama duramıyorum, söyleyeyim : "Sebeplerden ötürü" demek doğru değildir, ya "sebeplerden", ya "ötürü". İkisi bir anlama gelir o sözlerin, birinden birini bırakmak gerektir. Bay Orhan Hançerlioğlu neden dudak büküp de yukarıdan bakacak diyebilirsiniz, onu birazdan anlatacağım.

Bay Orhan Hançerlioğlu kendisince eleştirmecinin ne işe yarayabileceğini söylemeden önce birtakım eleştirmecilere çatıyor. Şöyle başlıyor yazısı :

Üniversitede profesör olan bir arkadaşım var. Büyük Balıklar *adını taşıyan romanını okuduğu zaman şekerin ucuzladığı günle İran'daki petrol anlaşmazlığının başladığı gün arasında birkaç aylık tarih farkı olduğunu; oysa romanın bu iki olayı aynı günde topladığını söyleyerek kitabımı eleştirmeye kalkmıştı. Gerçekten bu profesörce bir eleştirmeydi. Eleştirmeyi böyle anlayanlar çoktur. Elektriksiz kasaba bulunmadığını, ömründe elektrik görmemiş müftü olamayacağını,* Oyun*'daki Elektra'nın Sofokles'in Elektra'sına benzemediğini söylerler. Erdemli Elektra'nın odalık durumuna düşüp düşemeyeceği, bir küçük memurun mitoloji bi-*

lip bilemeyeceği kaygusundadırlar. Bir eseri incelerken üstünde durdukları noktalar bunlardır. Onlara, bir sanatçının yaratmak istediği toplum atmosferini sağlayabilmek için değil birkaç ayın, bütün bir çağın olaylarını bir günde toplayabileceğini anlatamazsınız.

Duralım biraz. Şekerin ucuzlaması ile İran'daki petrol anlaşmazlığının bir günde olmadığını söyleyen yüksek öğretmen kimdir? *Oyun*'daki Elektra'yı Sophokles'in Elektra'sına benzetemeyen eleştirmeci hangisidir, bilmiyorum, araştıracak da değilim. Ama "ömründe elektrik görmemiş müftü olamayacağını" söyleyen eleştirmecinin kim olduğunu biliyorum: Ben. *Karanlık Dünya* üzerine büğün bir yazı yazsam, bunu gene söylerim. Bay Orhan Hançerlioğlu, elektriğin ne olduğunu bilmeyen müftüyü gözleriyle gördüğünü söylemişti... Onun öyle bir kişiyle karşılaşmış olması bir şey göstermez. Okuyun *Karanlık Dünya*'yı, öyle sanıyorum ki o müftüye siz de inanamayacaksınız. Oysaki Bay Orhan Hançerlioğlu o romanında bu ülkenin genel durumunu çizmek istiyordu. *Karanlık Dünya* sadece bir hikâye, bir masal olsun diye yazılmamıştı: Bu ülkede yapılacak birçok işler varmış, hiçbirimizin "Bana ne? Ben kendi işimle uğraşırım, öteki işlere de başkaları baksın!" demeye hakkı yokmuş, bunun için küçük bir kasabanın yargıcı da elektrik getirtmeyi üzerine almalıymış. Yani Bay Hançerlioğlu'nun *Karanlık Dünya*'sı bir düşünceyi savunup yaymak isteyen bir roman, *thèse*'li bir romandı. Benim davalı, *thèse*'li romanlara bir diyeceğim yoktur, sanat adamının böyle işlere karışmamasını isteyenlerden değilim. Yalnız, davalı bir roman yazmaya kalktınız mı, anlattığınız olayların, kişilerin gerçeğe uyması gerektir, eşi az görülür kimseler koyamazsınız o romanlara. Yoksa inandıramazsınız okurları. Bir romanda, hele davalı bir romanda, *inanılırlık* (crédibilité) bulunması gerektir. Bay Hançerlioğlu o romanının hangi yıllarda geçtiğini söylemiyordu, ama içinde soyadı kullanan bir kişi vardı, hem de yeni soyadlarından. Demek o romanda anlatılan olay, soyadı kanunundan sonra geçiyor. Soyadı kanunundan sonra ise ülkemizde elektriği olmayan il merkezi pek kalmamıştı, bir ilçenin müftüsü de il merkezine gider. Bay Hançerlioğlu'nun müftüyü "ömründe elektrik görmemiş" bir adam diye göstermesi romanına bir inanılmazlık veriyordu. Elektra işine karışmayacağım. *Oyun*'u daha okumadım da onun için, elim değerse okurum, düşündüğümü yazarım. Ama "Türkeli'nde şekerin ucuzlaması ile İran'daki petrol anlaşmazlığı bir günde olmadı" diyen yüksek öğ-

retmenin takılmasını doğru buldum. Bay Hançerlioğlu gerçekçi olduğunu söylüyor, bir yazarın ancak gördüğü yerleri, içlerinde yaşadığı kişileri anlatması doğru olacağını ileri süren bir yazısını okumuştum. İyi, gerçekçi olsun, ona bir diyeceğim yok. Ama romanında gerçek olaylara, şekerin ucuzlaması, petrol anlaşmazlığı gibi tarihsel olaylara değinince (temas edince) biribirine karıştırmasın onları, hepsini bir güne sıkıştırmasın. Bay Hançerlioğlu romanının ille yirmi dört saat içinde geçmesini istiyor, onun için de birkaç ayın, dilerse birkaç yılın olaylarını bir günde olmuş gibi gösterecek... Neden? Bir "toplum atmosferi yaratmak" istemiş ("hava" deyiverse ne olur? ama *atmosfer* daha bir güzel kaçıyor!)... O "yaratacak", gerçek olayları, tarihin bütün olayları onun buyruğuna uyacak. Çok değil, biraz alçak gönüllülük gösterse de kendisi o olaylara uyuverse daha iyi olmaz mı?

Gelelim dudak büküp yukarıdan bakmasına. Bir yerde diyor ki:

Bir yazıda hoşlarına gitmeyen, yanlış sandıkları bir kelime yakaladıkları zaman yazının tümünü küçümseyiverirler.

Bu da, yanılmıyorsam, bana bir taş. Hoşuma gitmeyen, yanlış sandığım sözler üzerinde dururum elbette, neden durmayayım? Tükelerdeki *(cüzülerdeki)* yanlışların tüm üzerinde etkisi olmaz mı? Hayır, Bay Hançerlioğlu'nun yanlışlarını belirtmeyeceğiz, bakmayacağız öyle şeylere, bize düşen onun yaratıcılığını göstermektir. Onun, yalnız onun, başka romancıların, başka sanat adamlarının değil... Bakın, yazısında eleştirmecilere çatarken yalnız kendi yazdıklarının uğradığı takılmalara dokunuyor, başkalarının romanları, hikâyeleri üzerine de eleştirmeler yazıldı, onlardan bir tek örnek yok, neden?

Eleştirmeci bir yazıda gördüğü dil yanlışlarını, tarih yanlışlarını göstermeyecek, bir yerde kolay kolay inanılmayacak bir şey bulursa onu da söylemeyecek, öğüt vermeyecek, yeni yetişenleri özendirmeye, yüreklendirmeye kalkmayacak, bir tek ödevi var onun, Bay Orhan Hançerlioğlu'nun dediklerini yapmak, onun öğütlerine, onun buyruklarına uymak.

Kendisinden şunu da sorayım: Arkadaşı olan yüksek öğretmen yalnız o tarih farkı üzerinde mi durmuş? *Oyun* üzerine bir yazı yazan eleştirmeci, o romandaki Elektra'nın Sophokles'in Elektra'sına benzemediğinden başka bir şey söylememiş mi? "Ömründe elektrik görmemiş müftü yoktur" diyen eleştirmeci, bunu deyip bırakmış mı? Yoksa Bay Hançerlioğlu da bir yazıda

hoşuna gitmeyen bir şey görünce ona takılıp yazının tümünü küçümseyiverenlerden mi?

Türk Düşüncesi 1 Aralık 1953'te çıkmaya başladı. Başında arkadaşımız Peyami Safa'nın bulunduğu bu dergi — adından da belli değil mi? — Bizim dergimizin, *Türk Dili*'nin bir tamamlayıcısı, bir kardeşidir. Onda yazı yazanların çoğu da, Hilmi Ziya Ülken, Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu, Agâh Sırrı Levend, Behçet Kemal Çağlar, Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi bizim arkadaşlarımızdan, bizim dergimizde de yazan kimselerdir. İlk sayısında, Türk yazarlarının yazılarından başka, Franz Kafka gibi, Albert Einstein gibi günümüzün en ünlü Avrupalı yazarlarından, düşünürlerinden çeviriler de vardır. Yanılmıyorsam Franz Kafka Türk okurlarına daha yeni tanıtılıyor, onun neler yaptığını, günümüzün edebiyatındaki etkisini anlatan birtakım yazılar yazılmıştı, ama bir eseri dilimize çevirilmemişti. Bayan Nebahat Peyami Safa *Prozess*'i *Dâva* adıyla çevirmeğe başlamış, çok sevindim. Avrupalı bir yazarı tanıtmak böyle olur.

Derginin ilk sayısında Yüksek Öğretmen Bay Mustafa Şekip Tunç'un da "Aksiyon Felsefesi Bakımından Politika" adlı bir yazısı var. Bilirsiniz, sayın Yüksek Öğretmen öz Türkçeyi pek tutmaz, o da şu "yaşayan dil" denilen Arapçalı, Fransızcalı dilin sürüp gitmesini istiyenlerdendir. Yazısını okumadım, şöyle bir göz gezdirdim, Bay Şekip Tunç artık "veri" diyor, "düzen", "kurucu" diyor, "tutarlık" bile diyor. Buna da pek sevindim doğrusu, bize yaklaşıyor, geliyor demektir: "İn dergeh-i mâ dergeh-i nevmidî nist-Sad bâr eğer tevbe şikestî, baza!"[1]

(Ocak 1954)

24

Yağmur ufacık bir dergi, Adana'da on beş günde bir çıkıyor. Ufacık ufacık olmasına ya, tıklım tıklım şiir dolu. Günümüzün şairi çok! İyi söyleyeni de var içinde, iyi söyleyemeyeni de. Bulun

[1] Bizim ocağımız umut-kesme ocağı değildir, yüz kere tevbeni bozmuş olsan da gel bize." (Efdal-i Kâşî)

da okuyun o dergiyi. Necati E. Kâhyaoğlu "Çile" adlı şiirinde: "Benim çilem karıncanın ayaklarında; — Gücüm gözlerimin bebeğindedir. — Hürriyetim genişliğinde toprağın, — Hayatım derinliğindedir" diyor. Anladım mı, pek bilmiyorum, ama hoşuma gitti, bir şair deyişi var bunda.

On dört şiir arasında yalnız dört nesir. Biri hikâye, Seyfettin Fahri'nin, adı "Adam Olmadığıma Dair", pek kısa, ben de —bilirsiniz— *dair*'li yazıları kolay kolay okuyamıyorum. Biri, Mustafa Tecirlioğlu'nun "Körün Oğlu'nun Ağıdı" adlı yazısı, o da şairce yazılmış, şöyle başlıyor:

Böyle olur yüksek yerin rüzgârı. Böylesine söyletir insanı... Göksün dendi mi, yahut haritada Göksün kelimesini gördüm mü, aklıma Çamurlu köyü gelir. Çamurlu köyünde bir babayiğit gelir. Uzun dağların omuzundan aşan sır dolu yollar kenarındaki kurşuni kayalar gelir. Ve bir kayanın tepesinde acı acı öten, erkeği için delice dört dönen ufacık bir orman kuşu gelir.

Bu yazının sonunda da uzun bir şiir var, halktan mı derlenmiş, yoksa Mustafa Tecirlioğlu'nun mu, iyice anlayamadım:

Havalı gönlüm havalı
Galamız keklik yuvalı
Ayan olsun sürmel'eşim
Martin çalıda dayalı

diye başlıyor. Okunuyor o yazı. Ama Mustafa Tecirlioğlu *sene* sözünü bilmem neden kullanıyor? Türkçe *yıl* sözünün ne suçu var?

İki de deneme. Biri Fevzi Yetiker'in, "Edebiyatımıza Armağan", öteki Mustafa Canpolat'ın, "Güzeli Arıyoruz, Yeniyi Arıyoruz." Doğrusu, sevdim o iki yazıyı da. Fevzi Yetiker de, Mustafa Canpolat da Türkçe yazmaya, öz Tükçe yazmaya özeniyor, onun için sevdim yazılarını.

Dediklerine gelince... Oktay Akbal gibi, daha birçok yazarlarımız gibi Fevzi Yetiker de devletin edebiyat ödülleri, sanat ödülleri vermesini istiyor. Ben pek göremiyorum ödüllerin ne işe yarayacağını... Neyse geçelim onu. Mustafa Canpolat'a daha çok diyeceklerim var. Mustafa Canpolat, şairlerimizin cicili - bicili sözler aramasından yakınıyor, diyor ki:

Yeni çıkan bir antolojiyi elinize alın, sayın bakalım karşınıza kaç tane "melûl - mahzun", kaç tane "canım, cancağzım..." çıkacak? Nedir bu sözlerdeki hikmet bilmiyorum. Bildiğim bir şey var benim de. Düpedüz birbirimize benzemeye çalışıyoruz,

birbirimizi tekrarlıyoruz. Bu arada ortaklaşa kullanılan "mazmun"lar doğuyor. Şiir basmakalıplığa doğru yöneliyor.

Bunlar iyi, iyi ya, Mustafa Canpolat'ın yakındığı durumdan büsbütün kaçınılabilir mi? Yeni bir yol, bir çığır doğar, bir kişi, kimi de birkaç kişi getirir onu. Sonra bakarsınız, o bir kişinin, birkaç kişinin arkasından gidenler görülür. Bu, kişilikleri, yaratıcılıkları olmadığından mıdır, salt ondan mıdır? Sanmıyorum. O yeni yol, yeni çığır toplumun gizli bir dileğini karşılar, toplumda — çoğunluk bilmese bile, önce anlamayıp alayla karşılasa bile — o yeni çığıra bir eğilim vardır. Öncülerin arkasına takılanlar işte bu eğilime uyarlar, öncülerin açtığı yolu genişletirler, bundan başka öncülerin yaptığını topluma benimsetirler. Orhan Veli gibi yazmaya özenenler çıkmasaydı, Orhan Veli'nin şiiri belki daha uzun zaman anlaşılamazdı. Yeni bir yol açmak yetmez, onu topluma benimsetmek gerektir. Bunun içindir ki Mustafa Canpolat'ın, *Hayır efendim, sanat moda değildir* demesini pek doğru bulmuyorum. Evet, her şairin, her yazarın kendine vergi bir yanı olmasını, yeni bir şey getirmesini, sanat, edebiyat acununda kimsenin kimseye benzememesini, öykünmemesini diler gönül, diler ama biraz düşününce bunun olamayacağını anlarız. Şunu da söyleyeyim: Gerçekten yenilik getiren bir sanat adamının arkasına kimse düşmezse, o yenilik bir "moda" olmazsa, birtakım kişileri tek güzellik, günün istediği gerçek güzellik diye çelmezse bu, o yeniliğin toplumda bir kökü olmadığını göstermez mi?

Mustafa Canpolat birtakım şairlerimizden başka bir bakımdan da yakınıyor. Diyor ki:

Yeniyi arıyoruz. Sözlüklere sığan-sığmayan ne kadar küfür varsa, yeni diye şiirlere çağrılıyor. Bilmem okudunuz mu Metin Eloğlu'nun "Fantirifitton"unu, Tarık Dursun'un: "Beş kuruş verdim mi bey gibi Belediye helâsına " diyen şiirini? Yeni adına neler yapılıyor, görün de ibret alın... Evet, şiire argo girer, girer ama mutlak yakası-bağrı açık küfürlerle değil. Bu işi daha ustaca, daha efendice yapan şairlerimiz var.

Ben, Metin Eloğlu'nun "Fantirifitton" adlı şiirini çok beğenirim, severim. Ama Mustafa Canpolat'a karşı onu savunacak değilim. Yalnız şunu sorayım, o şiirde de, Tarık Dursun K.'dan aldığı iki satırda da "argo"yu nereden çıkarıyor? Evet, herkesin yanında ağza alınmayacak sözler var o şiirlerde, ama "argot" değil bunlar. *Argot* ile açık sözü, sövme sözlerini birbirine karıştırmayalım.

Şairlerimizin şiirlerine birtakım kötü sözler koymaları, *argot*'ya da başvurmaları iyi mi, değil mi, şimdi bunu da tartışacak değilim. Yalnız şunu söyleyeyim: Bana öyle geliyor ki bundan da kaçınılamazdı. Mustafa Canpolat "Hâlâ Orhan Veli'yi başımızda tutuyoruz, ama onun şiire getirdiği hürriyete boş veriyoruz" diyor, demek övüyor Orhan Veli'yi şiire özgürlük getirdiği için, kendisi de şiirde özgürlüğü istiyor, "Gülünü seven dikenine katlanır" derler, şiirde özgürlük isteyen de birtakım şairlerin aşırı gitmelerine, açık sözlerin, sövmelerin şiire girmesine katlanmalıdır. Sınır çizmeye kalkarsa o sınır günden güne daralır, gene birtakım kimseler çıkar, "Şiire *nasır* giremez" der, şairin şu konuya, bu konuya, dokunmasını yasak etmeye yeltenir.

Şiirde açık sözler, sövmeler bulunmasından hoşlanıyor muyum? Doğrusu, ben bakmıyorum onlara. Metin Eloğlu'nun "Fantirifitton"unu da, öteki şiirlerini de o sözler için değil, bir şair deyişi olduğu için, kişiyi çeken, saran bir deyişi olduğu için seviyorum. Bir yaşa geldikten sonra kişi, okuduğu yazılarda ayıp sözler var mı, yok mu, farkına bile varmıyor... Öyle sanıyorum ki çabuk geçer bu, şairlerimiz hele özgürlüğün tadını çıkarsınlar, ayıp sözlere alışılsın, kimse aldırmaz olsun onlara, şairlerimiz de bırakır onları.

Bir daha söyleyeyim, beğendim Mustafa Canpolat'ın yazısını. Düşünceleri benim düşüncelerime, beğenisi benim beğenime pey uymuyor, uymasın, Mustafa Canpolat'ın beylik yargılarla yetinmeyen, günden güne olgunlaşacak bir yazar, iyi bir eleştirmeci olacağı seziliyor. Yazısı umutlar veriyor.

Yenilik dergisi biçimini değiştirmiş, eskiden gazete gibi çıkıyordu, şimdi kitap gibi çıkıyor. Sevindim, o gazeteye benzer dergilerden hoşlanmıyorum da onun için. Ne yaparsınız, bir alışıklık.

1 Ocak 1954 sayısında Salâh Birsel'in "Günlük"ünden üç parça var. Birincisinde şöyle diyor Salâh Birsel:

Son yıllarda, dergilerde, iyi şiirlere rastlamak bir hayli güçleşti. Bunun sebebini kestirmek oldukça kolay: Bir kez, şairlerimiz ucuz edebiyat yapmayı, nedense, moda haline getirdiler. Sonra dergi çıkaranlar yani dergiciler öyle iyi şiirmiş, sağlam şiirmiş, buna pek aldırdıkları yok. Dergide yer dolsun da ne olursa olsun diyorlar.

Doğrusunu söyleyeyim, ben anlayamadım Salâh Birsel'in bu sözlerini. "Ucuz edebiyat" dediği nedir acaba? O şairler, Salâh Birsel'in beğenmediği şairler, bile bile, isteye isteye mi iyi şiir-

den kaçınıyorlar. Hiç şüphesiz onlar da iyi yazmak ister, yazdıklarının iyi olduğunu, "ucuz edebiyat" olmadığını sanır.

Gelelim dergilere, "dergiciler"e. Bir dergi çıkaran kişi, yahut bir derginin başında olan kişiler, dergiye koyacakları şiirlerin ille çok iyi, çok güzel olmasını mı arayacaklar? Öyle olunca ona dergi çıkartmak demezler, boyuna seçme yazılar kitabı yapmaya özenmek derler. Bir dergi çıkaranın, yahut çıkaranların beğendikleri, sanatlarına, değerlerine inandıkları birtakım yazarlar, şairler olur, onların bir şiirini, bir yazısını pek iyi bulmasalar bile gene korlar dergilerine. Bir dergiye bir şairden, bir yazardan bir yazı alıyorsunuz, ne demektir bu? O yazara, o şaire kendini gösterecek bir yer veriyorsunuz demektir. Büsbütün beğenmediğiniz bir kimsenin yazısını elbette almazsınız, ama birtakım yazılarını beğendiğiniz bir kimsenin beğenmediğiniz bir yazısını da geri çeviremezsiniz, dergi biraz da onun evi olmuştur.

Sonra iyi şiir, güzel şiir ne demektir? Bakarsınız, sizin beğenmediğiniz bir şiirin, yarın, çok güzel bir şiir olduğu anlaşılır. Yahut siz beğenmezsiniz de birçok kimseler beğenir. İşte, Salâh Birsel o satırları, *Yeditepe*'de Orhon Arıburnu'nun bir şiirini okuduktan sonra yazmış, çok sevmiş o şiiri. Diyor ki:

Hüsamettin Bozok, dergisinde, o şiire gereken yeri ayırmamış, ayırmak istememiş ama, şiir, gene de, okuyucunun yakasına yapışmasını, kendini zorla okutturmasını biliyor.

Bay Hüsamettin Bozok o şiiri beğenmediği için dergisine koymasaydı ne olacaktı? "Ben bu dergide yalnız iyi, güzel şiirler çıkmasını istiyorum, bu şiiri de iyi, güzel bulmuyorum, demek ki dergime koyamam" diyebilirdi. Dergi çıkaranlar, Salâh Birsel'in istediği gibi titizlik gösterirlerse, böyle olur.

Orhon Murat Arıburnu, günümüz Türk şairleri içinde, benim en sevdiklerimden biridir, ama, ne yalan söyleyeyim? Salâh Birsel'in o yazısında andığı "Onu Tanımak Lâzım" adlı şiirini ben pek güzel bulmadım. Şöyle o şiir:

Tabanları yarılmış
Yol yürümekten
Kolu kanadı kırılmış
Sapan sürmekten
Dünyayı insanca görmekten
Gözlerinin bebeği çatlamış

Benim "yakama yapışmadı" bu şiir. Demek bir şiirin iyiliği, güzelliği görecedir, kişiden kişiye değişen bir yargıdır. Bay Hüsa-

mettin Bozok'un, benim pek beğenmediğimiz bir şiiri Salâh Birsel çok güzel, çok iyi buluyor. Olur. Ama Salâh Birsel bunu düşünüp de dergi çıkaranları, yer doldurmaktan başka bir şey düşünmemekle suçlandırmaktan çekinmeli değil mi?

Mavi dergisi 1 Ocak 1954'te bir "üstün sayı" çıkardı: "Dünya Edebiyatı Üstün Sayısı." Tam on altı ulusun edebiyatı var içinde, yirmi dokuz ulusunkini de gelecek ay vereceklermiş. Kısa bir önsözde deniliyor ki:

Dünya edebiyatı üstün sayısının hazırlanmasında güdülen amaç, yeryüzündeki ulusların edebiyatını bir araya getirerek sunmaktır. Üstün sayımızda ele alınan edebiyatların günümüze kadar geçirdiği gelişmeler, ana çizgilerle belirtilmiş, çağımızdaki görünüşlerine önem verilmiştir.

Sayfalarımızda büyük ulusların edebiyatları yanında adı bile az duyulmuş çağdaş küçük veya ilkel ulusların, kavimlerin edebiyatlarını da göreceksiniz.

Her toplumun ayrı ve ilgi çekici bir yaşayışı, düşünüşü, inanışı ve duyuşu olduğu gibi kendi çapında yalın ve ilkel de olsa bir edebiyatı vardır. Edebiyatlar destesinde eksik bulunmaması düşüncesi ile bu edebiyatlar üzerine küçük bilgiler verdik.

Görüyorsunuz, *Mavi*'yi çıkaran gençler önemli bir işe girişmişler: Okurlarına bütün dünya edebiyatını öğretiverecekler, hem de çabucak, kolayca. Derginin iki sayısını okudunuz mu, bileceksiniz hepsini, Nepal edebiyatından, Birmania edebiyatından, Bülûcistan edebiyatından açılsın, yeterince bir bilginiz olacak... Ama baktım, Eskimoların, Botokudosların, Hotantoların edebiyatı bu sayıda olmadığı gibi gelecek sayıda da çıkmayacakmış. Okurlarını böyle bir bilgisizlik içinde bırakmayı *Mavi*'cilerin gönlü nasıl götürmüş, doğrusu anlayamadım. Olmaz, olmaz, onları da isteriz. Bize onları *Mavi*'ciler de öğretmezse kim öğretecek? Böyle bütün dünya edebiyatını bilen, kolayca öğretiverecek kimseleri biz bir daha nereden buluruz?..

Şakayı bırakalım, böyle şeyler üzüyor insanı, edebiyatımızın, düşüncemizin yarınından umudumuzu kestirebilir. İşte birkaç genç ki şüphesiz ak ağınlı, yani *hüsniniyet sahibi*, bir iş görmek, hem de büyük bir iş görmek istiyorlar. Ne yapıyorlar bunun için? Olmayacak bir işe girişiyorlar. O kadar da değil, boş bir iş, belki de zararlı. Derginin o iki sayısını okuyan bir genç, dergiyi çıkaranların yaşıtı bir okur, dünya edebiyatı üzerine yeter bir bilgi edindiğini sanabilir, birtakım tartışmalara girebilir, kendisine bir büyüklük duygusu gelir, işte bunun için zararlı.

Neden yapıyorlar bunu? Bence bu, bütün dünya edebiyatını kolayca öğrenip kolayca öğretivermek dileği, bizde yıllardan beri süren edebiyat öğretiminin, yanlış bir yolun doğal sonucu, *tabii neticesi*'dir. Çocuklarımıza birçok şairlerimizin adlarını öğretiyorlar, ezberletiyorlar, ama o şairlerin şiirlerini okutmuyorlar. Okutulamaz da onun için. Öğretmen "O şiirlerde şu, şu vardır" diyor, yetiyor bu çocuklara, o kadarcık bilgi ile, ağızdan kapma bilgi ile sınava giriyorlar, kazanıyorlar, "olgunlaşmış" sayılıyorlar. O çocuklar, gençler şöyle düşünüyor sonra: "Biz, öğretmeni dinlemekle, yahut şu kitabı okumakla Türk edebiyatını öğrendik, bütün Türk edebiyatını, dünü de, bugününü de... Öyleyse başka bir kitaptan da bütün dünya edebiyatını öğrenebiliriz. Şairleri, hikâyecileri, düşünürleri birer birer okumak gerekmez, birtakım bilgin kimseler özetleyivermiş onların dediklerini, biz de o özetleri okuduk mu, hepsini bildik gitti!.."

Oysaki yetmez edebiyat tarihlerini okumak, yetmez eleştirmecilerin dediklerini bellemek, şairlerin, hikâyecilerin, düşünürlerin yazdıklarını öğrenmek için, o eserlerin içimizi zenginleştirebilmesi için, o eserlerin kendilerini okumaktan başka bir yol yoktur. Ama güçmüş bu, bu yolu tutunca bir kişi bütün dünya edebiyatını bilemezmiş... Bilmesin, ne çıkar? Neden yetinemiyor okuyabildikleri ile? İlle elin bilgisi ile mi kurulup böbürlenecek?.. Dört beş kitap okuduktan sonra, günümüzde edebiyatın, sanatın ne olduğunu anladıklarını sanıp iri iri lakırdılar savuran kimseler iste böyle yetişiyor. Bunların da elbette iyiliklerinden çok kötülükleri oluyor, hem yavan, hem de iğreti bilgilerle çevrelerindekilerin gözlerini kamaştırıyorlar da onun için.

Öyle sanıyorum ki bizde gerçek düşünce, gerçek bilgi, gerçek sanat anlayışı, gerçek yaratıcılık, kısacası her şeyin gerçeği, bu gibi çocuklukları bıraktıktan sonra başlayacaktır.

EK. — Yazımı bitirdikten sonra *Kültür Dünyası*'nın ilk sayısı geldi. Bu yeni derginin yazı kurulu başında arkadaşımız Suut Kemal Yetkin var, umutla, sevgiyle karşılamamız için yeter. Ne olurdu, adında yabancı iki söz bulunmasaydı!

Adını bir yana bırakalım, güzel yazılar, güzel şiirler var o dergide. Bu sayısında da, bundan sonrakilerde de ilgi çekecek, üzerinde durup tartışmaya değecek çok şeyler bulacağını biliyorum. Bunları gelecek ay konuşuruz. Şimdilik yeni dergiye uzun yıllar yaşamasını dilemekle yetinelim.

(Şubat 1954)

25

Rüzgâr gazete biçimi bir dergi, Tarsus'ta çıkıyor. Yönetildiği yer diye Amerikan Koleji gösterildiğine göre yazarları daha çok öğrencilerden olacak. Yurdun her yerinde gençler şiire, edebiyata, özeniyor, buna ne denli gönensek yeridir.

15 Ocakta çıkan sayısında Bay Ziya Arman "Dergilerde, Gazetelerde" yazısında, son günlerde okuduklarını anlatıyor, inceliyor, kimine takılıyor. "Şive taklidi" üzerine söylediklerim için bana da dokunmuş, çatmış biraz. Diyor ki:

"Dostoyevski, kişilerinin köylü olanlarını köylü ağzıyla konuştursaydı romanlarını Türkçeye, yahut Fransızcaya nasıl çevirirdiniz?" diyor. Anlaşılan derdi günü çevri yapmak. Yani biz, yazılarımız yabancı dillere çevrilirken kolaylık olsun diye, köylüyü kendi ağzıyla konuşturmayacağız. Yani sanat yaparken hep çeviricileri düşüneceğiz... Fikrini bu yönden savunmakla yanılıyor Ataç. Yanlış yoldan yürüyor, yanlış düşünüyor.

Yazılarını, yabancı dillere çevrileceği zaman kolaylık olsun diye mi yazıyor hep? Yoksa devrik tümceleri de mi bunun için kullanıyor? Başka dillerin kurallarına uysun diye mi yapıyor?

Aldım mı payımı kabara kabara?.. Söyleyeyim Bay Ziya Arman'a: Ben yazılarımı başka dillere kolayca çevirilsin diye yazmadığım gibi bir gün çevirileceklerini de ummam.

Öyle sanıyorum ki benim o dokunduğu yazımı şöyle bir gözden geçirmekle yetinmiş, iyice anlamak istememiş dediklerimi. Bizde Rusça bilen pek azdır. Dostoyevski'nin romanlarını ya Türkçe, ya Fransızca çevirilerinden okuruz. Dostoyevski romanlarında, kişilerin köylü olanlarını köylü diliyle konuşturmamış, öyle konuşturmuş olsaydı bile biz anlayamazdık, Rusların köylü dili bizim, yahut Fransızların köylü diline, daha doğrusu türlü köylü dillerinden birine uymaz da onun için. Ama biz Dostoyevski'nin romanlarını okurken şehirli gibi köylünün de gerçekte olduğu gibi anlatıldığını görüyoruz, belki de o romancı, güçlü bir sanat eri olduğu için, kendi görüşünün doğru olduğuna kandırıyor bizi, ne olursa olsun biz onun romanlarını okurken içimizde gerçekle karşılaştığımız duygusu uyanıyor. Buna varmak için kişilerini kendi dilleriyle konuşturmuyor, yahut biz o kişilerin kendi dillerini bilmediğimiz için ancak çevirileri okuduğumuzdan onların kendi dillerini duymuyoruz. Demek ki okurda

gerçeklik duygusunun uyanabilmesi için roman kişilerini kendi dilleriyle konuşturmak gerekli değildir. Nitekim birçok da romanlar vardır, köylüleri köylü ağzıyla konuşturur; gene de bizde o gerçeklik duygusunu uyandırmaz. Ben ancak bunu söylemek istedim. Üşenmezse, Bay Ziya Arman bir daha okuyuversin benim yazımı, onda şu satırları da görecektir: "Bence, hikâyelerini, romanlarını köylü ağzı konuşmalarla dolduran yazarlarımız kolay bir gerçekçiliğe gidiyorlar. Okuyorsunuz, köylülerin öyle konuştuklarını öğreniyorsunuz, ama köyleri, köylülerin yaşamalarını iyice göremiyorsunuz. Gerçekçilik o kadar kolay bir iş değildir." Bunun üzerinde biraz düşünecek olursa benim bu "şive taklidi" konusundaki görüşümü anlar da bana aklımdan geçmeyen dilekler yüklemeye kalkmaz.

Kendisi "şive taklidi"ni gerekli buluyor, diyor ki:

Bence "Şive taklidi" aşırılığa kaçırılmadan yapılmalıdır. Yazar eserindeki kişiyi istediği ustalıkta çizsin, onu bütün yönleriyle ortaya koysun, gerçekte dilinin dönmediği bir şive ile konuşturursa, çabası tüm boşa gider. Kişiyi belirten, olduğu gibi ortaya koyan çizgiler silinir, kaybolur.

Demek ki Bay Ziya Arman, başka bir dilden çevrilmiş bir roman okurken o romandaki kişilerin doğruluğunu, gerçekliğini anlayamayacak. Ben o kanıda değilim. Shakespeare'in oyunlarını asıllarından okuyacak kadar İngilizce bilmem, o oyunların Fransızca çevirilerini okurum, gene de kişilerin iyi görülmüş, iyi gösterilmiş olduğu duygusu uyanır içimde. Bir de şunu düşünüyorum: Shakespeare, oyunlarında anlattığı kişilerin hepsini kendi dilleriyle konuşturmamış, Timon'a Yunanca, Caesar'a Latince söyletmiyor, İngilizce hep... Yoksa "kişiyi... dilinin dönmediği bir şive ile konuşturduğu" için "çabası tüm boşa mı gitmiştir?"

Gene o sayıda Bay İhsan Kaldar, "Eleştirmeye Dair" adlı pek de anlayamadığım bir yazıda eleştirmecilere çatıyor. Bir sözü üzerinde durmak isterim. Diyor ki:

Eş, dost, arkadaş için reklam vasıtası yapıyorlar eleştirmeyi.

Eleştirmecinin bir yazarı, salt kendi arkadaşıdır, dostudur diye övmesi, yahut kızdığı bir kimse olduğu için yermesi doğru değildir elbette. Ama bir eleştirmeciye bu suçu yüklemeden önce ivice bir düşünmek gerektir. Diyelim ki şu eleştirmeci bir arkadaşının, dostunun yazdıklarını övmüş, acaba dostu olduğu için mi onun yazılarını beğeniyor, yoksa yazılarını beğendiği için mi, onunla dost olmuştur, bunu araştırmadan yargılamava kalkmak, "Bu da hep arkadaşlarını savunur" diye kesip atmak doğ-

ru değildir. Yoksa eleştirmecinin yazılarını beğendiği kimselerle arkadaş, dost olmasını yasak etmek mi isteyeceksiniz?

Dokuz da şiir var o sayıda. Bay Engin Ünsal'ın "Yol düşünceleri"nde güzel, tatlı mısralar görülüyor:

Serin sabahlar başka olur — Işıklı akşamlar başka — Biri düşüncelere bağlar insanı — Birisi aşka...

Bay Necati Darendeli'nin "Boyacı Sinan" şiiri ötekilerden daha hoşuma gitti, olduğu gibi alıyorum:

"Dost başa, düşman ayağa bakar" derler, — Sinan'ın kaderi ayaklarda, — Bazan onbeşlik, bazan yirmibeşlik peşinde — Günbe-gün dolaşır sokaklarda.

Doğmadan ölen ümitleri vardır Sinan'ın, — Beyazdan kırmızıya, kahverengiden siyaha — Kader der çok zaman her şeye, geçer, — Ama yine de seyrek yalvarır Allaha.

Daima sır dolu gözlerinde — Türlü âlemler okunur. — Nedense bu Sinan'ın hali — İnsana dokunur.

Bu şiirine bakıyorum da Bay Necati Darendeli'nin giderek iyi bir şair olacağını umuyorum. Ama "gün-be-gün" demeyi bıraksa ne iyi eder! Bir de şu "Kader der"i nasıl söyleyebiliyor, anlayamıyorum, yan yana iki "der" rahatsız etmiyor mu onu? Değiştirivermesi güç değildi elbette.

Bulabilirseniz okuyun *Rüzgâr*'ı. Ama gönül, o dergiyi çıkaran gençlerin öz Türkçeye biraz daha özenmelerini diler, Türkçede herkesçe bilinen karşılıkları bulunan Arapça, Farsça sözlerden de kaçınmıyorlar.

Kültür Dünyası'nın ocak sayısında, ilk sayısı, Salâh Birsel'in "Şiir Üzerine Konuşma" adlı bir yazısı var. İstanbul'un Küllük Kahvesinde, biri yaşlı (Salâh Birsel "ihtiyar" diyor), biri yaşlı, biri genç iki eleştirmeci buluşmuşlar, eski şiir — yeni şiir konusu üzerinde tartışıyorlar. Önce övüyorlar birbirlerini, sonunda iş kavgaya, sövüşmeye dökülüyor.

Salâh Birsel'i günümüz Türk şairleri, eleştirmecilerinin en değerlilerinden biri sayanlardanım. Hep bir araştırma içindedir, güçlerini yitirip beylikleşmiş, yahut beylikleşip güçlerini yitirmiş yargıları çürüterek yeni çağın bağlanabileceği sanat ilkelerini, işleyeceği konuları, yaratacağı biçimi araştırıyor. Kanılarına katılayım katılmayayım, yazdıklarını ilgi ile, düşünerek okurum: Salâh Birsel, kendisi düşündüğü için, karşısındakini düşündürmeyi de bilir. Bu yazısını da öyle okudum. Tatlı tatlı okunuyor, eğlendiriyor kişiyi. Ama, darılmasm dediğime, bana öyle geliyor ki yarım bırakmış bu yazısını. Daha doğrusu başka birşey yaz-

mayı düşünmüş, sonra üşenmiş mi ne olmuş, onu bırakıp bunu çırpıştırıvermiş. Yaşlı eleştirmeciyi de, genç eleştirmeciyi de şöyle iyice gözlerinin önüne getirmemiş, onların bu eski şiir — yeni şiir konusu üzerinde neler söyleyebileceklerini araştırıp karşılaştırmamış. Salâh Birsel yükleniyor yaşlı eleştirmeciye, genç eleştirmeci yükleniyor demiyorum, Salâh Birsel yükleniyor, ona eski şiiri savunacak şöyle özlü sözler söyletmiyor, belli ki o yaşlı eleştirmeci ne dediğini pek de bilmeyen, abuk sabuk lakırdıları sıralamakla yetinen, yeni şairlerin kitaplarından hangisini kim yazmış bilmeyen bir adamcağız. Salâh Birsel salt bir yergi yazmak mı istemiş? Yazıda yergiyi geçip gerçek tartışmayı andıran birçok yerler var, genç eleştirmeci birtakım özlü konulara değiniyor, yaşlı eleştirmeci hiç düşünmemiş bunlar üzerinde, geveliyor, "Yahu! gençleri, çocukları adam mı sayacağız, yazdıkları üzerinde durup da düşünecek miyiz? Şöyle bir gülümser geçeriz!" der gibi bir hali var. Gelelim genç eleştirmeciye: Salâh Birsel ona da yüklenmiş. Evet, ona biraz daha ağırbaşlı sözler söyletiyor, ama daha baştan onun da bir yalancı olduğunu bildiriyor bize: Nedir o genç eleştirmecinin yaşlı eleştirmeciyi övmeleri? Yalan değil mi? O da gerçek düşüncelerini, gerçek duygularını gizlemiyor mu? Bu yüzden gerçek bir tartışma olamıyor Salâh Birsel'in o yazısı, hoş bir oyun olmaktan ileri gidemiyor. Gene söyleyeyim, darılmasın dediğime, yeniden yazsın bu yazıyı, bunu yazmadan önce tasarladığını sandığım yazıyı yazsın, onu başaracak güçte bir yazar olduğunu bilirim.

Bir yerde şöyle konuşturuyor o iki eleştirmeciyi:

İhtiyar — "Ağaca bir taş attım
Düşmedi taşım
Düşmedi taşım."

Siz bunda mı ses buluyorsunuz?

Genç — Bu mısralarda ses olup olmadığını araştırmaya lüzum yok zaten. Bu mısralarda ses şöyle dursun, güzellik bile yok. Hem siz ne diye, bir şairin alay olsun diye yazdığı bir şiiri, bir şiirciği alıp da bütün bir yeni şiiri suçlandırmaya kalkıyorsunuz? Sizin o Bâki, o Fuzulî Efendilerinizin laf olsun diye yazılmış hiç şiiri yok mu sanki?

Ben Salâh Birsel'in, yahut o genç eleştirmecinin beğenmediği o şiirde bir güzellik, bir ses bulanlardanım. Bilir Salâh Birsel, bunu şimdi söylemiyorum, daha ilk yazıldığı günlerden beri o şiiri beğendiğimi, sevdiğimi söylerim. Giriştiği işi başarama-

mış, umutları boşa çıkmış bir kişinin perişanlığını duyuyorum o şiirde, o duygu bence çok iyi anlatılmış. Salâh Birsel nereden biliyor o şiirin "alay olsun diye" yazıldığını? Orhan Veli sağlığında öyle demezdi, Oktay Rifat'ın da öyle dediğini duymadım. Diyelim ki "alay olsun diye" yazılmıştır, öyle olsa bile şairin dileğini aşmış. Ben o alayın arkasında bir acı seziyorum. Öyle sanıyorum ki bu acıyı sezen de yalnız ben değilim.

Doğrudur, o şiirde bir alay havası var, ama bu gerçekten alay mı? Frenklerin "humour" dedikleri şey değil mi? Ah! bu "humour" sözüne Türkçe bir karşılık bulabilsek! Belki o karşılığı bulamadığımız içindir ki ne olduğunu da iyice kavrayamıyoruz, bunun için de yeni Avrupa şiirinin büyük bir yanına, Lautréamont'dan başlayıp *surréaliste*'lere, daha yenilere kadar uzayan bir yanına yabancı kalıyoruz. Orhan Veli ile Oktay Rifat'ın birlikte yazdıkları o şiirde de, Orhan Veli'nin "Gözlerim, gözlerim nerde?" şiirinde de o soluğa *(esprit'ye)* bir açılış vardı. Yazık ki çok çabuk kapanlı o pencere. Belki de bizim toplumumuz daha onu kavrayacak duruma gelemediği içindir.

Derginin gene o sayısında Sabahattin Kudret Aksal "Okumakla Oynamak" adlı yazısında biraz karışık, ama çok ilginç şeyler söylüyor. Bir şey sorayım Sabahattin Kudret Aksal'a : Bilirim ki Türkçeyi sever, öz Türkçe sözlerin, yeni sözlerin yayılmasına çalışır, öyleyse neden gene "eleman" diyor? Fransızcanın *élément* sözüne karşılık diye ileri sürülen *öğe*'yi neden beğenmiyor? Uydurma mı sayıyor *öğe*'yi? Öyleyse kendisine söyleyeyim : *élément* sözü, daha doğrusu onun aslı olan Latince *elementum* sözü, dediklerine göre, büsbütün uydurmaymış, alfabenin ortasından üç harf alınmış, *l, m, n,* yani *el-em-en,* böylece uydurulan söze de o anlam verilmiş, *öğe* ondan daha uydurma değildir, eski yazılarda da o anlamda kullanılmıştır.

Sabahattin Kudret Aksal yazısının bir yerinde diyor ki :

Bir zamanlar, okulda, bizim yazarlarımızdan birinin tiyatrolarındaki başarısızlığını örtmek için, oynanmak ereğiyle yazılmamıştır bunlar, okunsun diye yazılmıştır dediklerini hatırlıyorum. Bir tiyatro adı vererek okunsun diye yazılmışlarsa oynanmalarına ne engel var? Yok, eğer tiyatrodan başka bir tatla okunacaklarsa tiyatroyla ilgileri neydi? Bir türlü anlayamadım.

Sabahattin Kudret Aksal bunu yazarken kimi düşünmüş, bilmiyorum. Ama birtakım eserler vardır ki konuşma olarak yazılmıştır, gene de onları sahneye koymak kimsenin aklından geçmez. Örneğin Comte de Gobineau'nun *La Renaissance*'ı, Goethe'

nin *Faust*'u da öyle değil midir? Biliyorum, *Faust*'u oynuyorlar, ama Goethe istemezmiş oynanmasını, "Ben oynansın diye yazmadım" dermiş. Belki Eflâtun'un konuşmalarından beri, birtakım yazarlar düşündüklerini, düşlerini konuşmalarla anlatmayı daha güzel bulmuşlar.

Sabahattin Kudret Aksal gene diyor ki:

Tiyatronun edebiyat olduğunu belirtebilmek için sinemayla, daha doğrusu senaryoyla karşılaştırmalı, beliriverir. Oyun texte sahnede olduğu gibi belirtilir. Her şey, texte'i belirtmek içindir. Ama sinemayla senaryonun ilgisi öyle mi? Sinema senaryodan hareket eder, ama bakarsınız bambaşka bir şey oluverir. Tiyatro gibi kelimelerle bir dünyayı anlatmak ereğinde değildir sinema. Onun için de senaryonun, oyun gibi bir edebiyat tadı vermesi beklenemez okuyucusuna. İkisinin bir şeyler anlatırken kullandıkları araçlar bambaşkadır.

Sabahattin Kudret Aksal bilmem Monsieur Jules Romains'in *Donogoo-Tonka, ou les Merveilles de la Science* adındaki hikâyesini okudu mu? Okumadıysa, öğütlerim kendisine, okusun, Monsieur Romains'in sonra yazdığı oyundan bence çok üstündür, sessiz sinema çağında yazılmıştır, konuşmalar yoktur, ama bir *scenario*'dur, oynansın diye değil, okunsun diye yazılmış bir *scenario*'dur. Monsieur Sartre'ın da öyle bir eseri varmış, ben okumadım. Bunları düşünürse bir gün, br tiyatro edebiyatı olduğu gibi bir *scenario* edebiyatı da olabileceğini belki kabul eder.

Yeditepe'nin 1 Şubat sayısında Memet Fuat "Kitaplar, Dergiler, Gazeteler"de gözüne ilişenleri anlatırken *çağrı*'larımdan da açmış. Bu derginin ocak sayısında "Benim çağrılarım nelermiş, ben bilmiyorum. Hayır, şimdiye kadar gençleri de, yaşlıları da benim gibi düşünüp benim gibi yazmaya çağırmadım. İmam Ataç olmaya özenmedim, sevmem imamlığı" demiştim. Memet Fuat diyor ki:

N. A. "imam" kelimesini kullanmakla hiç de iyi etmemiş. "Bütün eleştirmeciler, bütün sanatçılar az çok imamdırlar" demek kolay değil. Oysaki ben her eleştirmecinin, her sanatçının kendine göre çağrıları olduğuna inanıyorum.

N. A.'nın en göze batan çağrıları dil alanındadır. (...) Dil alanında "gençleri de, yaşlıları da" öz Türkçe yazmaya, düşüncelerini, duygularını "süslü tümceler kurmaya özenmeksizin", açık açık anlatmaya çağırır.

Ya düşünce alanında?

Bundan sonra Memet Fuat, Nureddin Şazi Kösemihal'in be-

nim için yazdığı çok dostça, çok iltifatlı bir yazıyı anıyor. Nureddin Şazi Kösemihal beni Sokrates'e benzetmiş, "Gerçekten ikisinin de kaygısı bir. İnsanları papağanlıktan kurtarmak, düşünceyi öğretmek" demiş. Memet Fuat "Güzel bir çağrı doğrusu. Ama çağrı" diyor. Sonra başka *çağrı*'larım olduğunu da söylüyor. Ben, gençleri de, yaşlıları da kesin konuşmamaya, gerçeğin tek yüzlü değil, çok yüzlü olduğuna inanmaya çağırırmışım. Memet Fuat diyor ki:

Burada bir duralım. "İnanmaya çağırır" dedim. Nasıl dilim vardı buna? N. A.'ın "inanmak" kelimesinden tiksinen bir düşünür olduğunu bilmiyor muyum? Biliyorum, "inanmak" kelimesinden tiksinir, ama kendisi de inanan, üstelik inançlarına bütün benliğiyle bağlı olan bir insandır. Örneğin dil davasına iki kere ikinin dört ettiğine inandığı gibi inanır. Öyleyse neden "inanmayı" yeren yazılar yazıyor? Yazıyor, çünkü "inanma"nın kötü bir şey olduğuna inanır. Azıcık karışmadı mı bu iş? Karıştı, ama iyi oldu, bir çağrı daha çıktı ortaya: N. A. "gençleri de yaşlıları da" yapıcı bir şüpheciliğe hiçbir şeye körükörüne inanmamaya çağırır.

Şaşıyorum doğrusu, bunca çağrısı varken "Benim çağrılarım nelermiş, ben bilmiyorum" *demesine çok, çok şaşıyorum.*

Bana öyle geliyor ki Memet Fuat "inanmak" sözü üzerinde de, "çağrı" sözü üzerinde de oynuyor. Gençlere de, yaşlılara da "Söyleyeceğinizi açıkça söyleyiniz, süslü tümceler altında boğmayın" demek bir öğüt olabilir, onların yazdıklarının güç anlaşılmasından bir yakınma olabilir, sağduyunun öğrettiği bir şeydir, onlara düşüncede tuttuğunuz şu yoldan ayrılın da bu yolu tutun, şu öğretiyi beğenin demek değildir. "Hangi yoldan giderseniz gidin, açıkça konuşun" demektir. Gençlere de, yaşlılara da ellerinden geldiğince öz Türkçe yazmalarını öğütlerim, gene söyledikleri daha iyi anlaşılsın diye. Biz yıllardan beri Arapçadan ayrıldık, yeni yetişenler Arapça sözleri iyice anlamıyor, Arapça sözler günden güne anlaşılmaz oluyor. Bunu söylüyorum ben, benim arkama düşün demiyorum. Bunları birer çağrı sayarsak her yaptığımız bir çağrı olur, bir kumaş beğenip kendime bir giysi yaptırırım, benden görüp özenenler olursa buna da benim bir *çağrı*'m mı diyeceksiniz? "Size söylenenlere çabucak kanmayın, iyice düşünün de ondan sonra kabul edin" demek de bir çağrı değildir, herkesin ağzında dolaşan bir öğüttür.

Memet Fuat şöyle bitiriyor yazısını:

Bütün bunlar bir yana, Sözden Söze'*nin yirmi yedinci say-*

fasındaki "Düşe Çağrı" başlıklı yazısı da mı çağrı değil?

Ben de buna şaştım, hem çok şaştım. Yoksa Memet Fuat şaka mı ediyor? Benim "Düşe Çağrı" adlı yazımda bir çağrı var mıdır? Memet Fuat onu okumamışa benziyor, bir okuyuversin. Belki değmez okunmaya, öyle buluyorsa onu ileri sürmesin. Ben o yazıda gerçekçi edebiyatı sevdiğimi, ama kişioğlunun düşe, masala da ihtiyacı olduğunu, birtakım romanların bizi her günkü hayatımızdan silkindirdiğini, bize düşümüzde başka acunları, başka yaşayışları tattırdıklarını söylerim. Gerçekçi edebiyat bunlardan üstün olsa bile bunlardan geçemeyeceğimizi sandığımı anlatırım. Bunun neresi çağrı? Ben bir gün Memet Fuat'a "Şu yere yürüyerek gidin, eğlenirsiniz" desem bunu da mı bir çağrı, bir öğreti sayacak? *Sözden Söze* adlı kitabımı görmüş, üzerine Jacques Rigaut'dan aldığım söz de gözüne ilişmiştir elbette: "Et si j'affirme, j'interroge encore" (Kesin de söylesem gene sormaktayım). Ben düşündüklerimi, doğru bulduklarıma söylerim, kimseyi de benim gibi düşünmeye, benim inandıklarıma inanmaya çağırmam, böyle bir işe kalkışmam. Memet Fuat benim *inanmak*'tan tiksindiğimi de nereden çıkarmış? Körükörüne inanmaktan tiksinirim, *magister dixit, kaale el-imâmü, önüt böyle buyuruyor* diye bir düşüncenin doğruluğunu kendimizde de denemeden inanmak beni tiksindirir, yoksa kişi "Ben doğru olduğunu iyice kavradığım şeylere de inanmıyorum" diyebilir mi? André Gide bir gün "İnanmıyorum demeyi pek doğru bulmuyorum, asıl düşündüğümü göstermiyor, ben olmadığına inanıyorum" demiş. Birtakım işler için ben de öyle söyleyebilirim: Onların doğru olduğuna inanmıyorum değil, doğru olmadıklarına inanıyorum.

(Mart 1954)

26

Varlık'ın mart sayısının başında Yaşar Nabi (yazıda imza yok, ama Yaşar Nabi'nin olduğunun sanıyorum) "Toplum İçin Sanat" konusu üzerinde tartışmalara girişiyor. "Siz eskiden da-

valı sanatı savunmuştunuz, şimdi ise sanatın bir dava gütmesini isteyenlere karşı çıkıyorsunuz, neden böyle değiştiniz?" gibi bir şey soran bir okuruna gereken cevabı verdikten, yani öteden beri sanat adamına karışılmaması gerektiğini söylemiş olduğunu anlattıktan sonra "Açık Konuşmak" adlı parçada diyor ki:

Bu konuyu ele alan bazı yazarlar da kelimeler üzerinde oynayarak aslında pek basit olan meseleyi içinden çıkılmaz bir hale koymaya çalışıyorlar. Mesela "sanatın ereği sanat olamaz" diyorlar. Oysaki "sanat ille toplum davalarını savunmak zorunda değildir" diyenler "sanatçı yalnız kendisi için yazar, okuyucuyu düşünmez" iddiasında değiller ki. Sadece bir sanatçı her konuya el atabilmeli, toplumdan söz açabileceği gibi sırf kendini, kendi duygularını da anlatabilmeli diyorlar. Aslında bu kadar açık olan bir davayı birtakım mantık oyunlarıyla karışık hale getirenler, açık konuşmaktan kaçınanlar, fikirlerini kabul ettirebilmek için yumuşatmak, biraz başka kalıplara sokmak zorunda kalanlardır.

Yaşar Nabi iyi söylemiş, ancak benim de buna katacaklarım var. Bence bütün karışıklık şu *toplumsal, social, içtimai* sözlerinden çıkıyor. Birer bilim sözü bunlar, onun için bunları kullananlar da büyük bir söz ettiklerini sanıyorlar. "Sanat toplumsal bir olaydır" demek, kişioğlu tek başına yaşasaydı şiir de yazmazdı, başka sanatları da yaratmazdı demektir. Ama bunu böyle söylemeyip de "sanatın sosyal fonksiyonu, toplumsal görevi, içtimai üf'ûlesi" gibi bilgin ağzı sözlere döktünüz mü, iş değişiveriyor: Söyleyenler de, dinleyenler de sizin benim bilmediğimiz, kavrayamayacağımız büyük büyük, derin derin hakikatlere değinildiğini sanıyor. "Ya?" diyorlar, "Demek ki toplumda sanat adamının büyük bir yeri vardır. Toplumun kişilerine yol gösterecek, onların kaygılarıyla, sıkıntılarıyla ilgilenecek, birtakım soruları çözümlemeye çalışacaktır!" diyorlar.

Çocuktum, bir gazetede miydi, bir kitapta mıydı, bir resim görmüştüm, altında "Falancanın resmidir" yazılı. Oradaki "dir" güldürmüştü beni, "Neye koymuşlar bunu?" diyordum. Benden yaşlı bir arkadaşım, yanılmıyorsam idadinin son sınıflarındaydı, yukarıdan bir baktı bana, "Ne demek?" dedi, "Sen *dir*'i öyle bir söz mü sanıyorsun? Sarf kitabında yeri var onun, *edat-i haber*'dir o" dedi. Günümüzün "İlle davalı edebiyat?" diye tepinen yazarları bana o arkadaşı hatırlatıyor, onlar da sanki "Sanat deyip de geçmeyelim, toplumsal bir olaydır o" diyorlar.

Şunu da söyleyeyim: Yaşar Nabi gibi ben de "Davalı sanat

olmaz" demiyorum, eserlerinde bir dava gütmüş yazarlar içinde Aristophanes'ten Monsieur Paul Claudel'e, Monsieur André Malraux'ya kadar, kimine çok büyük diyeceğimiz nice kimseler bulunduğunu biliyorum. "Davalı sanat olamaz" demek onları inkâr etmek olur. Ama "Sanat ille davalı olmalıdır" demek de ötekileri, kendi gönüllerinden, düşlerinden geçenleri anlatmakla yetinmiş şairleri küçük görmek, inkâra kalkmaktır.

Davasız şair, davasız sanat adamı var mıdır? "Şol sebepten farisî lafzıyla çoktur nazm kim — Nazm-i nazük Türk lafzıyla iğen düşvâr olur, — Bende tevfik olsa ol düşvârı asan eylerim: — Nevbahar olgaç dikenden berk-i gül izhar olur" diyen Fuzulî'nin de, "Yirmi yaşımda bir kıza vuruldum, gönül acılarımı söylemek isteyince baktım ki Fransızların dili yerlerde sürünüyor. Acıdım anadilime, yılmadan çalıştım, yeni sözler uydurdum, eski sözleri dirilttim, Fransızcayı Latincenin, Yunancanın olgunluğuna erdirdim" diyen Ronsard'ın da bir davası yok mu? Bir dil kurmaya çalışıyorlar, kendi dillerinde büyük şeylerin, güzel şeylerin söylenebileceğini ileri sürüyorlar, bu da bir dava değil mi, bir toplum davası değil mi? Her şairin, her yazarın böyle bir davası yok mudur? Ama bizim *davacı* yazarlarımız *dava* diye bir kendi davalarını bellemişler, ötekileri kavrayamıyorlar.

Derginin o sayısında Bay Orhan Hançerlioğlu'nun "Genç Hikâyeciye Mektup" adlı bir yazısı var. Beğendim o yazıyı. Bir yerinde beni de övgüyle anıyor, ama o yüzden değil benim beğenişim. Bay Orhan Hançerlioğlu daha rahat bir deyişe ermiş, ona sevindim. Gelelim dediklerine. Genç bir hikâyeci yazılarını göndermiş Bay Hançerlioğlu'na, o da okumuş hepsini, iyidir de diyemiyor, kötüdür de diyemiyor, bir yargıya varamadığını anlatıyor. Sonra diyor ki:

Önce dilinizi beğenmedim. Edebiyat sanatı demek dil demektir. Ressam boyaları, müzikçi sesleri nasıl kullanıyorsa edebiyatçı da kelimeleri öylece kullanır. Edebiyat sanatını yapan kelimelerdir. Sizse buna önem vermemişsiniz. Hikâyelerinizi okurken bir Servetifünun'cuyla karşılaştığımı sandım. 1954 senesinde yaşadığınızı unutmamalısınız. Bugün sizin yazdığınız dille konuşulmuyor, yazılmıyor. Kullandığınız kelimeleri — vekayi, hissikabelvuku, meyyal, idrâk gibi — kimse kullanmıyor artık.

Biraz duralım burada. Bay Hançerlioğlu'nun ancak *Servet-i Fünun*'culara yakıştırdığı sözleri ben de sevmem, ben de kullanmam, kullanılmasını hoş görenlerden de değilim. Ama Bay Han-

çerlioğlu o genç hikâyecinin sözlere önem vermediğini nereden çıkarıyor? O genç o sözleri, o eskimiş dili belki de güzel bulduğu için, sözleri önemlediği için kullanıyor. Olur al Bay Hançerlioğlu'nun da, benim de sevdiğimiz Türkçe sözlerden daha güzel buluyordur onları.

"Bugün sizin yazdığınız dille konuşulmuyor, yazılmıyor" diyor. Peki, bir yazarın ille herkesin kullandığı dille mi yazması gerektir? Yazar, şair olsun, hikâyeci olsun, çevresini etkilemek ister, bunun için çevresinde kullanılmayan sözleri de kullanır. Yoksa "yaşayan dil" görüşüne gideriz. Bay Hançerlioğlu da, benim gibi, dilimizin değişmesini, daha ışıklı bir dile gitmemizi istiyor, dilimizin arılanmasına, özleşmesine çalışıyor. "Şu söz şimdi konuşulan, yazılan dilde geçmiyor, öyleyse ben de onu kullanmayayım" diyebilir mi? Bay Hançerlioğlu böyle deseydi, daha başka yazarlarımız böyle deselerdi, ben de öyle deseydim dilimiz değişemezdi, *Servet-i Fünun*'cuların dili sürer giderdi. Yazarın ödevi yaşayan dili kullanmak değil, kendi beğendiği bir dili, yaşayacağına inandığı bir dili çevresine yaymaya çalışmaktır.

Gene dil sorusunda diyor ki:

Önce kelimeleri tek tek seçin, önünüze alın, birer birer güzelliklerine bakın. Sonra yan yana dizilmesiyle meydana gelecek yapıyı seyredin. Güzel olmamışsa bozun, yeniden kurun. Gene bozun, gene kurun, kelimelerle bıkıp usanmadan oynayın.

Ne yalan söyleyeyim, tehlikeli buldum bu öğütleri. Hele birincisini: "Önce kelimeleri tek tek seçin, önünüze alın, birer birer güzelliklerine bakın." Kelimenin güzelliği nedir acaba? Biliyoruz, nice kimseler var, *sema* sözünü güzel, *gök* sözünü ise kaba, çirkin buluyorlar. Alın o iki sözü, geniş bir araştırmaya girişin, *sema*'yı *gök*'ten güzel bulanların daha çok olduğunu görürsünüz. Bize, bu topluma öyle bir sanı aşılanmış. Biliyorum bunun savunulur bir sav *(iddia)* olmadığını, ne *sema*'da bir güzellik vardır, ne de *gök*'te bir kabalık, çirkinlik. Şunu da bir denesin Bay Hançerlioğlu: İki "k" yüzünden "taklak" sözünü beğenmeyenlere "şakrak" sözünü nasıl bulduklarını sorsun, çoğu o iki "k"ya aldırmayacak, beğeneceklerdir. Sözlerin tek tek alınınca güzel olabileceğini ileri sürmek, o kimselere hak vermek demektir. Ben Bay Hançerlioğlu'nun yerinde olsaydım o gence, sözlerde, sözdiziminde güzellik aramasını değil, açıklık aramasını, çabuk anlaşılış aramasını öğütlerdim.

Bay Hançerlioğlu o genç hikâyeciye gerçekçi olmasını da öğütlüyor. Diyor ki:

... Böyle hayaller kuracağınıza etrafınıza dönüp baksanıza... Zonguldak'tasınız, çevrenizde canlı, ilgi verici bir hayat kaynıyor. Siz bütün bunlara gözlerinizi kapıyor, Modada bahçeli mermer bir köşk, kırmızı mumlu şamdanlar hayal ediyorsunuz. Bilin ki yalnız hayal gücüne dayanan gerçeksiz sanat bugün yaşamıyor.

Hep kesin yargılar... Bay Hançerlioğlu bilmem niçin kaçınmıyor bunlardan? Günümüz hikâyecilerinin, romancılarının çoğu gerçekçiliğe özeniyor diye her hikâyecinin, romancının da gerçekçi olması mı gerektir? Biri de çıkıp "Ben öyle istemiyorum, ben düşlerimi yazacağım, çevremdekileri değil, bir *düzen, güzellik, görkem dinginlik, haz* acununu anlatacağım" diyemez mi? Yerleşmişe uymayanlar çıkmazsa sanat değişir, ilerler mi?

İstanbul dergisinin mart sayısında Bay Ömer Faruk Akün'ün "Şiir Okumaya Dair" adlı bir yazısı var. Belli ki Bay Akün çırpıştırıvermemiş o yazıyı, ele aldığı konu üzerinde düşündüklerini derlemiş, toplamış, düzenlemiş, okurlara öyle sunuyor, bunun için okuyanları da düşündürüyor. İlgiyle okudum o yazıyı. Ne olur, Bay Akün biraz da diline özense! Arapça, Farsça sözlerden kaçınmıyor, "bir yandan da" diyebileceği yerde bir "diğer taraftan" konduruyor. Bunlara hadi aldırmayalım, dilimize öteden beri geçmiştir diyelim, ama Bay Ömer Faruk Akün Frenkçe sözleri de kendi malımızmış, geleneğimizde varmış gibi kullanı kullanıveriyor. Yalnız birinin, *interprétation*'un yanına eski dildeki karşılığını koymuş, "tefsir" diyor. Neden kullanmıyor *yorumlama*'yı? O da mı uydurma, bu ülkeye o da mı *interprétation*'dan daha yabancı?

Bay Ömer Faruk Akün şiirin yalnız gözle değil, sesle de okunmak için yazıldığını anlattıktan sonra diyor ki:

Şi'irin seslendirilmesi okuyanın interprétation'una "tefsir" göre değişir. Valéry "tefsir edenler kadar okunuş tarzı vardır" diyor.

Şunu sorayım Bay Akün'den: "okunuş" dedikten sonra bir de "tarz" demeyi neden gerekli buluyor? *Okunuş, okuma, okunma tarzı* demek değil midir? Bunu da geçelim, dönelim onun yazısına:

Şi'irin okunuş tarzı eserin bir nev'i (niçin "nev", yahut "nevi" değil de "nev'i?" anlayamadım, belki bir dizgi yanlışıdır.) *Eser, okunma şeklinde de mana kazanıyor. Valéry'nin sözünü: "şi'irin* (böyle yazmak da doğru değil, ya "şiir", ya "şi'r") *okunuş tarzları kadar tefsiri vardır" suretinde tersine çevirirsek yine bir hakikati ifade etmiş oluruz. Söze verilen hususi tonla mana bir*

ses dekoru içine girer. Şi'irde ses ve mana birbirinden farksız bir hale geldiği an (bana öyle geliyor ki burada da "ses ile mananın birleştiği, bir olduğu an" yahut "sesle mananın birbirinden ayırt edilmez olduğu an" demek daha doğru olurdu), *okunduğu andır. Asıl şi'ir okuma sanatı kendisini burada gösterir* (burada da "asıl" sözü yerinde değil, "şiir okuma sanatı kendini asıl burada gösterir" denilmeliydi) : *Manaya en yakışan tonu bulmak, diğer taraftan sese en uygun düşen manayı belirtebilmek... İşte şi'ir okuma sanatının özü budur.*

En sessiz sanılan bir şi'ire bile ses vermem mümkündür. Ses vermeden önce onu manalandırmak gerektir. Şi'ir manalandırılmadan seslendirilemez. Mananın istediği sesler vardır. Bu sesleri bulup vermeyi bilmelidir.

Peki, Bay Ömer Faruk Akün tekerlemeleri ne yapıyor? "Eveleme develeme devekuşu kovalama..." gibi tekerlemeler sesle okunmak için değil midir? Onlara verilecek sesi de anlamdan mı çıkaracağız? Yoktur bir anlamı, bir ses oyunudur, o kadar. Ama bize bir şiir tadı verir. Bay Ömer Faruk Akün biraz önce "Manaya en yakışan tonu bulmak, diğer taraftan sese en uygun manayı belirtebilmek" demişti, demek sesten de bir anlam çıkarılabileceğini ileri sürüyor, öyleyse sonra niçin "Şi'ir manalandırılmadan seslendirilemez" diyor?

Uzunca durdum Bay Akün'ün dedikleri üzerinde, yazısını değerli buldum da onun için, bunları yeniden incelemesini kendisine öğütlemek için.

Dediklerinin, şöyle bütünü ile ele alınınca, doğru olduğunu sanıyorum. Bence bir noktayı unutmuş: Şiiri anlamak, seslendirmek de bir şair işidir. Şiiri yalnız şairler okuyup seslendirebilir, yahut şiiri anlayıp seslendirebilen her kişi bir şairdir demek istemiyorum. Ama bana öyle geliyor ki biz bir şiiri, sesli yahut sessiz olarak okuyup da içindeki heyecanı, yahut biçimindeki güzelliği kavradık mı, kendimiz de sanki şair oluyoruz, bizim başarıp ortaya koyamadığımızı başka birinin yazdığımda tanıyoruz. Bunun için bir şiirin okunuşu kişiden kişiye değişiyor... Ama bu oldukça karışık bir iştir.

Derginin o sayısında "Cihan Cehennemi ve Bu Şehir" adlı bir şiir var, imza "Evliyaoğlu Gökhan". Belli ki Bay Evliyaoğlu Bay Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri gibi düşünüyor, soyadının öz adından önce söylenilip yazılmasını istiyor. Böylesi geleneğimize daha uygunmuş... Duralım biraz. Geleneğe uyacaksak Fındıkoğlu Ziyaeddin Fahri de diyemeyiz, Bay Fındıkoğlu'nun biri Ziyaeddin,

biri Fahri diye iki öz adı yoktur, varsa o da geleneğe uygun değildir. Bay Fındıkoğlu'nun öz adı ya Mehmet, ya Ahmet'tir, yahut peygamberlerden, Müslüman büyüklerinden birinin adı, Ziyaeddin mahlasıdır. Diyelim ki öz adı Mehmet'tir, Ziyaeddin mahlasıdır. Bizim geleneğimizde önce ad, sonra mahlas kullanılır: Nef'i Ömer Bey, Nedim Ahmet Efendi gibi. Hele öz adımızla babamızın adını bir arada kullanmak, baba adını öz adımızdan sonra koymak geleneğe hiç uygun değildir. Kırk elli yıllık bir töredir bu, gelenek denemez. Bay Fındıkoğlu neden Fındıkoğlu Ziyaeddin Mehmet diye imza atmıyor da kendi öz adım bırakıyor, yalnız kendi mahlasıyla babasının mahlasını kullanıyor? Gelenekçiyse tam geleneğe gitsin, geleneği kendi doğduğu günden başlatmasın. Bay Evliyaoğlu Gökhan da öz adını kullansın, Gökhan bir ad olamaz, mahlastır. Ben Nurullah Ali diye imza atmıyorum, benim öz adım Ali'dir, gelenekçi olsaydım, soyadımı başa koyacağım diye direnseydim, bir kere Gümrükçüoğlu soyadını alırdım, sonra Gümrükçüoğlu Nurullah Ali derdim. Gelenekçi olacaksak tam gelenekçi olalım, kırk elli yıllık törelere dudak bükelim. Yok, kırk elli yıllık törelere bağlanacaksak, son yıllarda kurulmuş olanlara neden uymayalım?..

Bütün işlerimizde olduğu gibi bu soyadı işinde de şöyle topluca düşünmüyoruz, aklımıza ilk gelenle yetiniyoruz. Soyadlarını başa aldık, "oğlu" ile biten adları kolayca kullanırız. O da erkekler için, Gümrükçüoğlu Mehmet Bey diyebiliriz, bir de Gümrükçüoğlu Fatma Hanım deyin bakayım, bir aykırı gelmiyor mu? "Oğlu" ile bitmeyen soyadlarını ne yapacağız? *İstanbul* dergisi yazarlarından Bay Mehmet Kaplan'ı alalım, Kaplan Mehmet Bey diyebilir misiniz? "Kaplan" sözü başa alınınca bir *lakap* olur, soyadı niteliğine eremez.

Bay, Bayan sözleri için de öyle. Bunları soyadı yasasıyla birlikte düşünmüyoruz. Ahmet Bey yerine Bay Ahmet demeye dilimiz kolay kolay alışamıyor. Peki. Ama "Evliyaoğlu Bey" demek de bize o kadar aykırı gelmiyor mu? Hele o şairin, evliyse eşine, yahut annesine Evliyaoğlu Hanım diyebilir miyiz? "Bayan Evliyaoğlu" deyince de o aykırılık kalkıyor.

Çoktan söylemek istiyordum bunu, bir fırsat düşmüyordu.

(Nisan 1954)

27

Yeditepe'nin 1 Nisan sayısında, "Kitaplar, Dergiler, Gazeteler" sütununda Memet Fuat dil konusu üzerinde epeyce durmuş. Bence çok doğru, çok iyi şeyler söylüyor. Bayan Samiha Ayverdi, resimli dergilerin birinde çıkan bir konuşmasında: "Bence romancı zecri müdahaleyi hesaba katmadan, evvelce nasıl yazıyorsa öyle yazmalıdır. Zaten bu değişiklik kendiliğinden olacak, birtakım kelimeler tasfiye edilecek, bunların yerini de ister istemez yeni kelimeler alacaktır" demiş. Memet Fuat bu söz üzerinde durarak diyor ki:

Dilcilerden gelen "müdahale" istenmiyor. Yazarlar babadan gördükleri gibi yazacaklar. İyi, iyi ya, o zaman dil nasıl değişecek kendi kendine, onu bir türlü anlayamadım. Dilcinin, yazarın çabası olmadan, birtakım kelimeler nasıl tasfiye edilecek? Kim tasfiye edecek onları? Yerlerini ister istemez yeni kelimeler alacakmış. Yeni kelimeler gökten mi yağacak?

Ben de şu "romancı... evvelce nasıl yazıyorsa öyle yazmalıdır" sözü üzerinde durayım. Yıllardan beri, yani en az yüz yıldan beri Türk yazarları neden eskiden yazdıkları gibi yazmıyorlar? Bizim eski edebiyatımızın şiiri de, nesri de Namık Kemal'in, Hâmit'in, Fikret'in şiiri, nesri gibi midir? Ziya Gökalp de, ondan sonra gelenler de kendilerinden öncekiler gibi mi yazmışlardır? Bütün bu değişmeler olmasaydı, Bayan Samiha Ayverdi şimdi kullandığı dille mi yazardı? "Bence romancı müdahale-i zecriyeye mütavaattan ictinap ile kadimen nasıl tahrir ederse yine o suretle kaleme almalıdır. Zaten bu tebeddül bizatihi vuku bulacak..." demez miydi? Bu değişiklik kendi kendine mi olmuş?

Bayan Samiha Ayverdi sonra şöyle demiş: "Bizim lisanımız kelime bakımından fakir olduğu için lisanlardan faydalanmaya mecburdur." Memet Fuat şöyle diyor:

Büsbütün yanlış değil bu söz. Yoksulu zengini, her dil başka dillerden faydalanır. Ama Samiha Ayverdi kelimeleri "mecbur" kaldığı için değil, sevdiği, yahut kolayına geldiği için kullanıyor. "Nerden biliyorsun?" diyeceksiniz. Yukarıdaki cümlesinden anladım. Türkçeyi sevse "lisanımız" yerine "dilimiz", "fakir" yerine "yoksul", "mecburdur" yerine "zorundadır" kelimelerini kullanırdı.

Ben de şunu sorayım Bayan Ayverdi'ye: "Lisanımız kelime bakımından fakir olduğu için..." derken ne demek istiyor? Bir dil kelime bakımından nasıl zenginleşir? Şimdi bizim zengin dediğimiz dillerin kelimeleri, dünya kurulduğu günden beri mi vardır? O dillerin kelimeleri de sonradan artmıştır, eski köklerden üretilerek, *uydurularak*... Türkçe de, kelime bakımından yoksulsa bu yoksulluğu, başka dillerden kelime alarak değil, kendi köklerinden üreterek giderir. Bizim aydınlarımız, zengin denilen dillerin öteden beri mi öyle olduklarını sanıyorlar nedir!..

Bayan Samiha Ayverdi şunu da söylemiş: "Benim yeni kelimelere itirazım yok. Hem temin etmek diyelim, hem de sağlamak. Fakat sağlamayı kullanırken temin etmeyi niçin atalım?"

Memet Fuat buna şöyle cevap veriyor:

Türkçe olmadığı için. Bazı kimseler Arapça, Farsça kelimelerin dilimizi zenginleştirdiğini sanıyorlar. Ben sanmıyorum. Bir zorunluk altında kalırsak, yabancı kelimeleri de kullanırız elbette. Ama durup dururken, Türkçesi varken, ne diye kullanalım? Zenginliğin böylesine hiç aklım ermiyor doğrusu. "Sağlamak" kelimesinin Fransızcasını, İngilizcesini, Almancasını da alalım, dilimize yedirip kullanmaya çalışalım öyleyse.

Bayan Samiha Ayverdi gibi düşünenlerin "sağlamak" sözünü kullanırken "temin etmek" sözünü de niçin bırakmak istemediklerini biliyoruz: Dilimizde eşanlamlı sözleri çoğaltmak. Bilirsiniz ya! yazarın iyisi, güzel yazan kişi bir sözü iki kere kullanmazmış. Yukarıda "sağlamak" dedi mi, aşağıda "temin etmek" diyecek: "Siz ekmeği sağlarsınız, ben de peyniri temin ederim." İşte size edebiyatça yazılmış bir tümce!.. Şunu da bir deneyin, bakın ne güzel oluyor: "Bizim köpek komşunun itiyle bir olmuş, sokağın kelplerini azdırmışlar, diğer mahallenin seklerine saldırmışlar. Ama onlar arasında yaman bir çomar..."

Bir dilin zenginliği eşanlamlı sözlerinin çokluğunda değildir, kavramlar arasındaki ayrımları gösterebilmesindedir. Eşanlamlı sözlerin çokluğu, bir bakıma, kötüdür bir dil için; zihinleri karıştırır. "Sağlamak" ile "temin etmek"i bir yazıda gören kişi, bunların biribirinden başka kavramların adları olduğunu sanabilir.

Dil işlerine ilgilenenlere öğütlerim, *Yeditepe*'nin 1 Nisan 1954 sayısını bulup da Memet Fuat'ın o yazısını okusunlar; çok doğru, çok iyi şeyler söylüyor.

Türk Düşüncesi'nin nisan sayısında Bay Veodi Bürün'ün "Bizde Niçin Tenkit Yok?" adlı bir yazısı var. Yazar André Suarès'in bir sözünü anmakla başlıyor: "Doğuda tenkit yoktur, orada ya

övme veya sövme vardır." André Suarès bu yargıya nasıl varmış, Bay Vecdi Bürün bunu anlatmayı gerekli bulmamış, gene de o söz üzerine birtakım düşünceler yürütüyor. Diyor ki:

Tenkit ve tenkitçi kavramlarının memleketimize girmesi için nisbeten elverişli şartların hayata doğmaları gerektiğini sandığımız tanzimat hareketi ve onun günümüze kadar süregelen sonrasında, tenkide ve tenkitçiye rastlamamaktayız.

Bu yokluk, bizce, her şeyden ziyade düşünce tarihimizin bahtsızlığını saklamaya lüzum görmeyeceğimiz alınyazısıyla sıkı sıkıya ilgilidir. Tenkidin ve tenkitçinin ortaya çıkabilmesi için, her şeyden önce, sanat hareketlerinin ve mahsullerinin varolması şarttır. Biz, Tanzimattan bu yana batı felsefe ve sanat akımlarını dünya görüşleri bütünü halinde memlekete getirebilmiş ve asıl mühimi onlara yerleşebilecekleri, hayata karışacakları bir zemin hazırlayabilmiş değiliz. Sanat ve felsefe akımlarının üstünkörü ithalatçısı durumunda kalmak oldukça hazindir. Fakat bu duruma düşmüş olmamız tarihi ve çeşitli zaruretlerle bir izaha kavuşturulabilir.

Tanzimattan bu yana yarım yamalak fikir ve doktrin ithalatçılığı ile yetinmemiz, en büyük zararını bir fikir ve doktrinler yekûnu zeminine dayanması zaruri tenkit disiplininde kendini göstermiş, daha doğrusu bu hal bizi bir tenkitçi yokluğu ile karşı karşıya getirmiştir.

İyi ya! neden böyle olmuş? Biz, batınm felsefe akımlarını, sanat akımlarını neden birer dünya görüşü bütünü olarak yurdumuza getirememişiz, neden onların yerleşebilmelerini sağlayamamışız, hayatla karşılaşacakları bir ortam hazırlayamamışız? Bay Vecdi Bürün olmayanı görmekle yetiniyor. "Bu duruma düşmüş olmamız tarihi ve çeşitli sosyal zaruretlerle bir izaha kavuşturulabilir" diyor, ama kendisi o açıklamaya girişmiyor.

Bizde, Bay Vecdi Bürün'ün istediği gibi bir eleştirmenin doğması, öyle eleştirmecilerin yetişmesi çok güçtür. Bunun için bütün geleneklerimizden, yüzyıllar boyu edindiğimiz alışkanlıklardan silkinmemiz gerektir. Nedir onun istediği eleştirme? Bir adam çıkacak, bir düşünürün, yahut bir sanat erinin ne yapmak istediğini kavrayacak, eserinin bütününden çıkarılacak anlam nedir? Getirdiği dünya görüşü nedir? Bunları araştıracak, neden o sonuçlara varmış? O eserde toplumun, çağın, tarihin etkisi nedir? Bunları da bulacak. Böyle bir eleştirmenin doğması için toplumun türlü düşünceleri incelemeye, kabul etmese bile onlarla az çok ilgilenmeğe hazır bir toplum olması gerektir. Oysaki bizim eski

toplumumuz, bütün doğu acunu toplumları, bir öğretiye bağlanırlar, o öğretinin dışındaki bütün düşüncelere yalan diye, yanlış diye bakar. Bunun için doğu acununda eleştirme yoktur, yerleşmiş düşüncelere uygun olanı övme, uymayana da sövme vardır.

Bundan nasıl kurtulabiliriz? Eleştirmenin kurulmasına elverişli şartları nasıl sağlıyabiliriz? Bana öyle geliyor ki Tanzimattan beri ivedili davranıştan bir türlü kendimizi alamıyoruz: Batı acununun en son verdiği ürünleri almak istiyoruz, kaynaklara gitmiyoruz. Batı acununda bir özgürlük *(hürriyet)* olduğunu görüyoruz, bu özgürlüğün bütün bir tarihten doğmuş olduğunu anlamıyoruz. Üzümünü yiyor, bağını sormuyoruz.

Bay Vecdi Bürün birtakım yeni sözleri kullanıyor, ama belli ki birtakımını da beğenmiyor, örneğin *eleştirmeci* sözünün yanına ayraç içinde bir şaşkı imi koymuş, yani şu: (!). Kendisi boyuna *tenkit, tenkitçi*... Karışacak değilim *tenkit, tenkitçi* demesine. Ama bir yerde "Tenkitçi artistik bir hadise olan sanat eserini değerlendirirken..." diyor, buna şaştığımı da gizleyemeyeceğim. *Artistik*'le *sanat* yan yana... Yoksa Bay Vecdi Bürün *sanat* sözü ile *art* sözünü ayrı ayrı anlamlarda mı kullanıyor? Öyle değilse bir kavram için iki ad kullanmaktan niçin çekinmiyor?

Bay Vecdi Bürün "Tenkidin ve tenkitçinin ortaya çıkabilmesi için, her şeyden önce, sanat hareketlerinin ve mahsullerinin varolması şarttır" derken, bizde, öteden beri, "sanat mahsulleri" olmadığını mı söylemek istiyor? Koca divan edebiyatımız ne oluyor? (Öteki sanatları bir yana bırakalım, ben anlamam da onun için.) Evet, bunca şair yetişmiş bu ülkede, onların yazdıkları da "sanat mahsulü" değil mi, "artistik bir hadise" değil mi?

Bay Vecdi Bürün bir yerde de Nefi'ye "Nef'î Efendi" diyor. Yanılmış: Nefi Bey'dir, ona Nef'î Ömer Bey derler.

(Mayıs 1954)

28

Varlık'ın mayıs sayısında Bay Tahsin Yücel'in "Sanat Unutulunca" adlı bir yazısı var. Bay Tahsin Yücel'i tanımam. Yeni bir

hikâye kitabı çıktı : *Uçan Daireler.* Ondaki resmi görünce gözüm ısırdı, ama nerde konuştum kendisiyle, hatırlayamıyorum. *Varlık*'taki yazısına gelince, hemen söyleyeyim, çok ilginç buldum o yazıyı. Bay Tahsin Yücel açıkça bir şey söylüyor mu, düşüncelerini iyice anlatabiliyor mu? Hayır. Ama, doğrusu, ben biraz da bunun için sevdim onun yazısını. Genç bir yazarın, genç bir denemecinin açık düşüncelere varabilmiş olması her zaman bir erdem değildir, çoğu kendi kendine düşünmediğini, başkalarından öğrendikleriyle yetindiğini gösterir. Bay Tahsin Yücel'in ise kendi kendine düşündüğü, inanacağı, bağlanacağı düşünceleri aradığı belli. Eksiğini kendi de biliyor, yazısının bir yerinde şöyle diyor :

Gerektiği gibi anlatamadım düşüncelerimi. Bütün bunlar birkaç satırla anlatılabilecek şeyler de değil zaten.

Söyleyeyim Bay Tahsin Yücel'e : Gerektiği gibi anlatamamışsa düşüncelerini, onları kendisi de gerektiği gibi anlayamamış demektir. Hatırlasın bir Boileau'nun dediğini : "Ce que l'on conçoit bien s'exprime clairement." Bir gün gelir elbette, Bay Tahsin Yücel de düşüncelerini kafasının içinde açıkça göreceği için açıkça anlatmayı başarır.

Yazısını ilginç buldum, ama diyeceklerim var kendisine. Bay Tahsin Yücel sanatın kişioğlunu anlatması gerektiği üzerinde duruyor. İyi. Ama diyor ki :

Toplumu meydana getiren insanlar, yaşadığımız çağı yaratanlar da insanlar. Her şeyin üstünde insan; her şeyin altından insan çıkıyor. İnsansız bir hikâye, insansız bir roman düşünemiyorum ben. Non-figuratif resimleri anlayamıyorsak, sevemiyorsak sebebi budur, bizden uzaklaştığı içindir... Malraux büyük romancıdır bence. Fakat bu büyüklük tarihe bağlılığından, "kronik" çiliğinden değil, her şeye rağmen insanı ele alışından ileri geliyor.

"Her şeyin altından insan çıkıyor"sa "non-figuratif" resimlerin altından da insan çıkmaz mı? Tarihe bağlı olanlar, "kronik"çiler de insanı anlatmazlar mı? Sanat eri, hikâyeci, romancı, şair, ressam, ne yaparsa yapsın, bize gerçekteki haliyle, düşleriyle, beğenileriyle, iç acunuyla kişioğlunu gösterir, ancak bizim de o eserlerdeki kişioğlunu görebilmek için bir çabadan kaçınmamamız gerektir diyemez miyiz? Non-figuratif resimi, Bay Tahsin Yücel gibi ben de anlayamıyorum, ben de onda kişioğlunu göremiyorum, ama suç o resimlerde mi, onları yapanlarda mı, yoksa bizde mi?

Bay Tahsin Yücel diyor ki :

Stendhal'ın Kırmızı ve Kara*'sı, 1830 kroniği sayılabilir belki*

ama her şeyden önce Julien Sorel'i anlatır. Julien Sorel'i anlamadan "restoration" devri Fransa'sını anlayamayız. Julien Sorel'i bizim bildiğimiz Julien yapan belki de toplumdur ama Kırmızı ve Kara*'da bizim için her şeyden önce Julien Sorel vardır. Önce onu, sonra toplumu görürüz. Sonra o toplum, o toplumun eğilimleri bugün hiçbir şey ifade etmezler. O toplumu meydana getiren insanlar ölmüştür, o toplumun inançları bugün değişmiştir. Yeni düşünceler, yeni inançlar doğmuştur. Fakat Julien Sorel bütün canlılığıyla yaşamaktadır, yaşayacaktır...*

Bay Tahsin Yücel "Bir romanda anlatılan kişiyi yaratan toplum yaşayışı değiştikten sonra da o kişi kalır, çünkü o bize, toplumun ötesinden, kişioğlunu, kişioğulları içinden birini anlatır" demek istiyor. Peki, bence de doğrudur bu. Ama öyle sanıyorum ki Bay Tahsin Yücel örneği iyi seçmemiş. Stendhal'ın *Le Rouge et le Noir*'da anlattığı toplum, devrim sonrası Fransız toplumu, Bay Tahsin Yücel'in dediği gibi, onun dediği kadar değişmemiştir. Stendhal'ın anlattığı kavgalar, çarpışmalar daha bitmemiştir. Şimdiki Fransa'da Julien Sorel'i de, duc de La Môle'u da, kilise adamlarını da, aşağı yukarı *Le Rouge et le Noir*'daki düşünüşleri, davranışlarıyla görüyoruz. Bay Tahsin Yücel örnek olarak başka bir romanı, örneğin Fielding'in *Tom Jones*'unu, Madame de La Fayette'in *La Princesse de Clèves*'ini, Lesage'ın *Gil Blas*'ını gösterseydi bence daha iyi ederdi. Yoksa şimdiki Fransa'da "Restauration" devrinin şartları, düşünceleri, inançları büsbütün değişmiştir denemez.

Şunu da söyleyeyim: Toplumu kişioğlu yaratıyorsa, kişioğlunun da çağlar, inançlar değiştiği halde değişmeyen bir yanı varsa, hiçbir çağın, hiçbir toplumun eserleri eskimez.

Bay Tahsin Yücel, bu başlangıçtan sonra "Köy" konusuna geçiyor. *Devrim Gençliği* dergisinde benim bir yazım çıkmıştı: "Hikâyecilerimiz boyuna köyleri, köylülerin yaşayışını anlatıyor, bununla da köylüye bir yararlıkları dokunacağını sanıyorlar. Köylüye gerçekten iyilik etmek istiyorlarsa ona şehirleri, şehirlerdeki yaşayışın üstünlüğünü anlatsınlar" diyordum. Bay Tahsin Yücel benim yazımı okumamış, ancak yakınlarından öğrenmiş. Söylediklerinin benim yazıma bir cevap olabileceğini sanmıyorum. O soruyu büsbütün başka bir bakımdan ele almış. Diyor ki:

Hiçbir sanatkârı köyü yahut şehiri anlatmaya mecbur edemeyiz. Sanatkâr insanı anlatır. Kendini anlatır, hayalindeki insanı, çevresindeki insanları anlatır, insanlardan öteye gidemez. Git-

tiği zaman sarsılmak, düşmek, sanatkâr olmaktan çıkmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bunların bana, *Devrim Gençliği* dergisindeki yazıma bir cevap olmadığını söyledim. "Sanat adamı ille şunu bunu anlatmalı" dememiştim ki ben. Ancak şehirliye köylüyü anlatmanın, köyleri şimdiki hallerinden kurtarmaya yarayamayacağını söylemiştim.

Ama Bay Tahsin Yücel'in dedikleri beni başka bir bakımdan, kendisinin ileri sürdüğü sanat bakımından kandıramadı. Anladığıma göre Bay Tahsin Yücel sanat adamının sanattan, insanları anlatmaktan başka bir ereği olmamasını istiyor. Olursa o sanat adamı sarsılır, sanat adamı olmaktan çıkmak tehlikesine düşermiş. Sorayım kendisine: *Le Rouge et le Noir*'ı yazarken Stendhal'ın insanları anlatmaktan başka bir ereği yok mudur? Stendhal da günün politika akımlarından birini tutmamış mıdır? Bir akımı tuttuğu bütün eserlerinde belli değil midir? Balzac için de bunu söyleyemez miyiz? O büyük yazarların birer yan tutmuş olmaları kendilerini birer sanat adamı olmaktan çıkarmış, sarsmış düşürmüş müdür?

Bay Tahsin Yücel gene diyor ki:

Köy mü anlatılsın, şehir mi? Köylü mü anlatılsın, şehirli mi? Üzerinde durulacak bir mesele değil bu. İnsan anlatılsın, insanın meseleleri üzerinde durulsun yeter.

Bu "insanın meseleleri" sözünü yazarken Bay Tahsin Yücel'in içine hiçbir şüphe düşmedi mi acaba? Sanat adamı "insanın meseleleri üzerinde duracaksa", köy meselesi, uygarlık meselesi, daha ne bileyim, kişioğlunu ilgilendiren bütün sorular üzerinde de durması gerekmez mi?

Sonra, Bay Tahsin Yücel köyün de, şehrin de dışında, zamandan da, mekândan da kurtulmuş bir insan mı düşünüyor? Böyle bir şey düşünülebilir, ancak bu düşüncenin sanata yaravacağını sanmıyorum. Sanat kişioğlunun özünü, belki hiç değişmez özünü anlayıp anlatmaya çalışır, ama o özü değişen gerçekler arasından görür. Hayyam'ın mı, değil mi, pek de bilinmeyen bir rübai de "Seninle benim dedikodumuz perdenin arkasındadır, ama perde kalkınca ne sen kalırsın, ne de ben" denilmektedir. Kişioğlunun özü, belki gerçekler perdesinin arkasındadır, ama o perdevi kaldırdınız mı, kişioğlu büsbütün görünmez olur.

Bay Tahsin Yücel gene diyor ki:

Sanatkârın bir iç dünyası, bir çevresi, bir görüşü vardır. Bunlardan uzaklaşamayacaktır. Sanatkâr köylüyse "fon"u köy olacaktır ister istemez. Şehirde yaşıyorsa şehir olacaktır, sosyete ada-

mıysa sosyete olacaktır.

Bunun da hep böyle olduğunu sanmıyorum. Halk masallarını bir düşünsün Bay Tahsin Yücel, o masalların konuları hep halkın yaşadığı çevrelerde mi geçer? Düşlerini de söylemez mi sanat adamı? Görmediği yerleri, bu yeryüzünde bulunmayacak yerleri kurup onları da anlatmaz mı? Onları, o düşleri söylerken de gene kişioğlunu söylemiş olmaz mı?

Bay Tahsin Yücel'in yazısında bir araştırma, konu üzerinde derinlemesine bir düşünme seziliyor, ben de yazının asıl o yanını sevdim.

Mavi'nin mayıs sayısında "Ayaküstü Konuşmalar" diye bir soruşturma var. Birkaç şaire, hikâyeciye, yazara, son günlerde görülen kitap bolluğuna sevinip sevinmediklerini sormuşlar, onlar da cevap vermiş. Kendilerine danışılan on bir kişiden ancak üçü bu kitap bolluğunu iyi karşılıyor, ötekiler ise dudak büküyor, çıkan kitapların çoğunun iyi olmadığını ileri sürerek o bolluğun faydadan çok zararı olacağını haber veriyorlar. Örneğin Bay Suat Taşer diyor ki:

Çeşitli yayınevlerinin okuyucuya ucuz ve bol kitap sağlama gayreti önce beni sevindirmişti. Bu sevincin hemen gerisinde bir de korku vardı. O da değersiz, faydasız, zevk bozucu, eser demeye dilimiz varmayan birtakım nesnelerin sağanak halinde okuyucunun önüne boca edilmesi, böylece ucuzluk ve bolluk yolundan tehlikeli bir sonuca varılmasıydı.

Korkum doğru çıktı.

Diyelim ki son günlerde basılan kitapların çoğu iyi değildir, bu ülkede yalnız iyi kitap çıkması için, hiç olmazsa iyi kitapların kötülerden çok olması için ne yapmalı? Bir kurula mı seçtirmeli o kitapları? Bay Taşer de, kitap bolluğuna dudak büken öteki arkadaşları da bunu isterler mi?

Diyelim ki hep iyi kitaplar çıktı, bunları okuyan herkes iyiliğini anlayacak, ince bir beğeniye, sağ beğeniye erecek mi? Nice kimseler vardır, en iyi kitapları okuyarak beğenileri bozulur. Okuduklarının değerini, asıl güzelliğini anlamazlar da onun için.

Bana sorarsanız, kitap bolluğuna sevinenleri ben daha haklı buluyorum. Bay Tarık Dursun K.'nın cevabı hoşuma gitti. Öyle sanıyorum, ben de öyle bir cevap verirdim, ancak Bay Tarık Dursun K.'nın andığı adları değiştirirdim. O hikâyecimiz demiş ki:

Kitap yayınlarının düne karşılık bu kadar çoğalması, ayağa düşmesi korkulu bir şey olmasa gerek. Tabii bana göre bu. Yoksa, ünlü sanatçılarımızın, yayıncılarımızın çoğu korkuyor bundan.

Oysaki yersiz bir korku. O cicili bicili yayımlanan kitapların özü belki boştur, okuyucuya bir şey vermez, vermez ama okuma isteğini, o istekten gelme zorlu gücü verir.

Ben o yayınların arasında Orhan Kemal'i, Ernest Hemingway'i gördüm. L. C. Royer'in yanı sıra çoğunluk demek onları da okuyabiliyormuş. Halka inmenin, yahut halka çıkmanın en kestirme yolunu bulmuşlar. Daha ne istiyoruz?

Bay Fakir Baykurt da seviniyor kitap bolluğuna, ancak bunun uzun sürüp sürmeyeceğini düşünüyor. Uzun sürmesini dileyelim.

Devrik tümce tartışması aldı yürüyor, çabuk çabuk kapanacağa da benzemiyor. *Cumhuriyet* gazetesinin 2o Mart sayısı da Bay Hasan-Âli Yücel de dokunmuş o konuya. Bay Yücel'in yazısını görmüş, okumaya da başlamıştım. Sonra bir işim çıktı, bitiremedim o yazıyı, gazete de bir daha elime geçmedi. Ama *Yeditepe*'nin 15 Nisan sayısında Memet Fuat'ın "Kitaplar, Dergiler, Gazeteler" yazısında, Bay Yücel'in o yazısından alınmış iki parça gördüm. Bay Hasan-Âli Yücel demiş ki :

Türkçe cümlenin yapısı umumi olarak şöyle değil midir? Önce süje (özne), sonra fiil, ikisi arasında tamamlayıcı sözler... Bu kuralın bozulduğunu eski Türkçe metinlerde görürüz. Fakat her zaman değil. En çok konuşmalarda ve çağırmalarda bunlara rastlarız. Onun için günümüzün hikâyesinde ve romanında, bahsettiğimiz yer değiştirmeler, göze batmamaktadır. Fakat onu bazen bir siyasi başmakalede, bazen belli bir tezi savunma için yazılmış toplu bir fikir yazısında görünce aynı rahatlığı, doğrusu, ben bulamıyorum ve bu türlü eğri büğrü yazılardan hoşlanmıyorum.

Memet Fuat şöyle cevap veriyor Bay Yücel'e :

Görüyorsunuz, yazar "devrik cümle"yi, şiirin yanı sıra, romanda, hikâyede de kullanabileceğimizi kabul ediyor. Ama düşünce yazılarında bu "eğri büğrü"lükten kaçınmalıymışız. Gene eleştirmecilerin başına patladı kabak!..

Hikâyede, romanda devrik tümce kullanılabilir, bir düşünceyi savunmak için yazılmış yazılarda ise öyle şey olmaz!... Neden olmaz, bir türlü anlayamıyorum. Voltaire'in, yani yeryüzüne gelmiş en iyi nesir yazanlardan birinin, *Candide'ini,* sonra *Dictionnaire philosophique*'ini okuyun, bakın, dil bakımından bir ayrım görür müsünüz. Biz, düşünce yazıları yazarken ille bir ağırbaşlılık takınmak gerektiğini sanıyoruz. Bir düşünür deyişi, bir feylesof deyişi var, ille ona uyacaksınız, yoksa yazdıklarımızın bir düşünce yazısı, bir felsefe yazısı olduğu anlaşılamaz... Bunun içindir ki ya-

zarlarımızın çoğu, o deyişle yazdılar mı, abuk sabuk da söyleseler, büyük konulara değindiklerini, büyük soruları çözümledikleri sanıyorlar. Yalnız kendilerini kandırmıyorlar, ağırbaşlı bir düşünür olduklarına çevreyi de inandırıyorlar.

Düşünce deyişinin hikâye deyişinden başka kurallara uyması gerektiğini bir türlü anlayamıyorum ben, anlayamadığım için de devrik tümceyi hikâyede hoş gördüğüm gibi denemelerde, eleştirmelerde de hoş görüyorum, kendim de öyle yazıyorum.

Bay Hasan-Âli Yücel gene demiş ki (bu parçayı *Varlık*'ın 1 Mayıs sayısından alıyorum) :

"Ataç, pek iyi biliyorum, bana da kızacak. Fakat ben onun kınadıkları gibi değilim. Dostça koluna girmek ve kendisini kaydığı yerden sevgiyle kaldırmak istiyorum. Ne yapayım, kızarsa kızsın... O da bilir ki, dil kardeşimden çok anadilimi severim..."

Bay Yücel ne biliyor benim kızacağımı?.. Hayır, hiç de kızmadım. Sadece omuzlarımı silktim. Ben "kaymışım"... Devrik tümceyle yazmak neden kaymak olsun? Salt Bay Hasan-Âli Yücel'in hoşuna gitmiyor diye mi? Kendi beğenisinin sağbeğeni, biricik sağbeğeni olduğuna bu kadar güveniyor mu? Kendisi de yargılarında yanılamaz mı?.. Bana sorarsanız, ben devrik tümceye "kaymadım", düşünerek, isteyerek, ne yaptığımı bilerek "yükseldim" devrik tümceye. Ben de yanılabilirim, ama şimdilik bu konuda yanılmadığımı sanıyorum, onun için de bırakmayacağım şimdiki deyişimi. Kaydığım yerden kalkmayacağım, yükseldiğim yerden inmeyeceğim. Ne yapayım Bay Hasan-Âli Yücel hoşlanmıyorsa? Okumayıversin benim yazdıklarımı. Başka işi mi yok? Benim bir yazımı okurken bir işi çıksın, işlerinden birini hatırlasın...

Bay Yücel yalnız bana değil, Yaşar Nabi'ye de takılmış, demiş ki :

Çalışmasını ve fikirlerinde tutumluluğunu pek değerli bulduğum Yaşar Nabi'nin ağzından, öğrenciliğinden beri geçen uzun yıllar içinde böyle altüst edilmiş bir cümle işittiğimi hatırlamıyorum.

Yaşar Nabi şöyle cevap veriyor :

Hocamızın iltifatına çok teşekkür ederiz ama bizim öğrenciliğimiz sıralarında pek sıkı olan devrik cümle yasağını biraz gevşetmek gerektiğine de inanıyoruz. Bir çevirme çağı içindeyiz. Başka dillerden yazı çevirmenin insanı, fikirleri bozmadan dilimize aktarabilmek için, nasıl devrik cümleler yapmak zorunda bıraktığını bu işle yakından uğraşmamış olanlar bilemezler. Dilimize

yalnız söz değil, ifade zenginliği de kazandırmak zorundayız. Bu uğurda halk dilinin bol bol kullandığı devrik cümlelere başvurmanın — ölçüyü kaybetmemek şartıyla — zararı değil, faydası olduğuna kaniyiz. Diller de insanlar gibi durmadan değişirler.

Görülüyor ki Yaşar Nabi, Bay Hasan-Âli Yücel'in yazısındaki "fikirlerinde tutumluluk" sözünün ne demek olduğunu anlamış, ben o mutluluğa eremedim. Sorayım kendisini görünce, belki bana da anlatır. Ama, sağ olsun! Beni de savunuyor Bay Yücel'e karşı. Diyor ki :

... Ataç'ın da anadilini onun kadar sevmediği nasıl ileri sürülebilir? Öyle olmasaydı sırf o sevdiği dilin gelişmesi uğrunda bu kadar insan kızdırmayı, hatta çok kere nimetleri tepmeyi kendine iş edinir miydi?

Devrik tümce konusuna, *İstanbul* dergisinde Bay Orhan Okay da dokunmuş. Kıbrıs'ta çıkan *Çardak* dergisinden Bay Hüseyin Yusuf Şenol'un birkaç satırını almadan önce şöyle diyor :

İnsan okurken acaba ciddi mi yazılmış, yoksa Nurullah Ataç'ı karikatürize etmek için mi, diye tereddüte düşüyor.

Bay Orhan Okay devrik tümceyi bu kadar yadırgıyorsa kendisi neden kullanıyor?.. "Ciddi mi, yoksa Ataç'ı karikatürize etmek için mi yazılmış" demesi gerekmez miydi? "Ataç'ı karikatürize etmek" de ne demek? "Ataç'ın deyişini yansılamak" diyemiyor mu?.. Diyemez. *İstanbul* dergisini çıkaran baylar, bu ülkenin birçok yerinde kullanılan "yansılamak" sözüne "uydurma" diye dudak bükerler, Fransızcanın "caricaturiser" sözünü almayı ise Türkçe için "uydurma" saymazlar.

Bu dergide çıkan bir yazımda otobüs biletçilerinin "İnecek var mı?" yerine "Var mı inecek?" dediklerini söylemiştim. Bay Orhan Okay diyor ki :

"Halbuki münevverin otobüs biletçisi ağzıyla yazı yazması icap eder mi, etmez mi; bunu düşünen yok..."

Hayır, aydının otobüs biletçisi ağzıyla yazması gerekmez. Otobüs biletçileri birtakım sözleri yanlış kullanırlar, o sözlerin anlamını iyice düşünmezler, örneğin "peşinen" diyebilirler, "sürc-i lisan" diyebilirler, kendini bilen bir aydın ise kaçınır böyle şeylerden. Ama halkın dilinde bulunan doğru sözlerden kaçınmak gerekmediği gibi halk dilinde devrik tümce varsa ondan da kaçınmak gerekmez. Öğrenmişler bir yol aydın dilinin halk dilinden ayrı olabileceğini, bunun ne demek olduğunu pek düşünmeden ileri sürüyorlar ikide bir.

(Haziran 1954)

29

Türk Sanatı'nın haziran sayısında Bay Suat Uzer "Ataç'a ve Şiire Dair" adlı bir yazıda epeyce çatmış bana. Söylediklerini ille görmemi istemiş olacak ki dizgi yanlışlarını düzelterek, atlanılmış bir satırı da ekleyerek göndermiş. Kendisini tanımam, ama bu kadar zahmete girmiş, ben de hatırını kırmayayım dedim, okudum.

Bay Suat Uzer ölçüsüz, uyaksız şiirlerden hoşlanmıyor, benim öyle şiirleri sevmemi, savunmamı da kınıyor. Buna bir diyeceğim yok. Ama yazısının bir yerinde beni "samimiyetsizlik"le suçlamaya kalkıyor. Eskiden Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerini severmişim, şimdi ise beğenmiyormuşum, takılıyormuşum onlara. Diyor ki :

O şiirlerin Türk dilinin en güzel örneklerinden olduğunu, onlarda dilin en geniş imkânlarının yoklandığını kendisi çok iyi bilir. Daha dün denebilecek kadar yakın bir zamanda bu sözleri [en taşkın şekilde haykıran kendisi idi. O zaman bu kadar iyi olan] ([] arasına aldığım sözler dizgide düşmüş, Bay Suat Uzer'in bana gönderdiği sayıda var) bir sanat eserinde bugün kusur aramak Ataç'ın samimiyetsizliğinin en güzel delilidir.

Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın şiiri üzerinde tartışmaya girecek değilim. O şairin eserini, doğru, eskiden çok severdim, gene de sevdiğim, çok sevdiğim, dilimden düşürmediğim şiirleri vardır. Ama şimdi beğenmediklerim, hoşlanmadıklarım da var. Eski hayranlığımı inkâr etmiyorum, ancak şimdi neden o kadar kapılmış olduğumu kendim de anlayamıyorum. Diyelim ki baştan aşağı doğrudur Bay Suat Uzer'in dedikleri, ben artık Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın hiçbir şiirini güzel bulmuyorum, güzel bulmadığımı söylemekten de çekinmiyorum. Benim "samimiyetsizliğimi" mi gösterir bu? Tam tersine değil mi? Eskiden beğenir, beğendiğimi söylermişim, şimdi ise beğenmediğim için beğenmediğimi söylüyorum. Dün beğenmiş, övmüş olduğumu düşünerek şimdiki duygumu, yargımı gizlemeye kalksam, gene beğenir gibi gözüküp övsem, asıl o zaman samimiyetsizliğe düşmez miyim? Samimiyetsizlik olduğumuz gibi gözükmemek, asıl duygularımızı, düşüncelerimizi gizlemek değil midir? Bilmem Bay Suat Uzer "samimiyetsizlik" sözünü başka bir anlamda mı kullanıyor? Öyle ise söylesin bari hangi anlamda kullandığını.

Sonra bana öğütler veriyor Bay Suat Uzer, diyor ki:

Üstad, sözlerinizin hiçbir ciddi tarafı yoktur. Artık yaşlandığınıza göre biraz daha ciddi olmalı, şu tek taraflılıktan kurtulmalısınız. Şiire zevksiz bir devir yaşatanları bilinmez nasıl bir sebeple savunurken, hiç olmazsa dilin en güzel örneklerine dokunmayın.

Yaşlandığımı ben de biliyorum, Bay Suat Uzer. Öyle sanıyorum ki sizin bildiğinizden daha da iyi biliyorum, çünkü siz dıştan biliyorsunuz, ben içten biliyorum. Yaşlandığımı, bu yeryüzünde yaşanacak olsa olsa birkaç yılım kaldığını bildiğim için de ciddilikten, o sizin anladığınız ciddilikten tiksiniyor, kaçıyorum. Bundan sonra ne yapacağım o ciddiliği? Beğenmeyen, ciddi bulmayan okumasın yazılarımı...

Bu yazım dergide çıkınca okuyasınız diye göndermeyeceğim size. Biliyorum, siz merak eder okursunuz.

Hisar'ın haziran sayısında Bay İbrahim Zeki Burdurlu'nun "Devrik Cümle" adlı bir yazısı var. Bay Burdurlu "Devrik cümle olmaz, olmamalıdır" diyenlerden değil. Örneğin Sait Faik'in "Geçiririm şapkamı kafama, ver elini Kalpazankaya" demesini doğru buluyor, diyor ki:

Bu devrik cümlenin kuruluşuna dikkat edelim. Eğer tümleci sona alıp kurallı duruma sokarsak cümle hemen değişiverir. Ses güzelliği bozulur. "Şapkamı kafama geçiririm. Kalpazankaya, elini ver." Olmadı. En iyisi cümleyi devrik durumda, hikâyecinin yazdığı durumda bırakmak gerek.

Bana öyle geliyor ki Bay İbrahim Zeki Burdurlu burada bir şeye dikkat etmemiş "Ver elini Kalpazankaya" yerine "Kalpazankaya, elini ver" diyemezdi. Devrik tümceyi istemeyenler, dilimizin özüne aykırı bulanlar da bu kadar ileri gitmiyorlar. "Ver elini falan yer" bir deyimdir, "Falan yer, elini ver" deyince anlamı değişir. Öyle denince yalnız ses güzelliği bozulmaz, yazarın ne dediği de anlaşılmaz olur. "Geçiririm şapkamı kafama" tümcesini de değiştiremeyiz, değiştirip kurallı tümce durumuna soksak bile "hemen" gibi, "çabucak" gibi bir söz katmamız gerekir. "Geçiririm" başa gelince bir hızlılık, bir çabukluk gösteriyor da onun için. Şunu da sorayım Bay İbrahim Zeki Burdurlu'ya: "Eğer tümleci sona alıp kurallı duruma sokarsak cümle hemen değişiverir" diyor, neden kullanıyor burada "hemen" sözünü? "Ağır ağır değişmez de çabucak değişir" demek mi istiyor? Öyle demek istemiş olsa bile "değişiverir" demesi, ivedilik kipini kullanması buna yetmiz mi?

Bay İbrahim Zeki Burdurlu Sait Faik'in o tümcesini doğru buluyor, ama benim "Öfkelene öfkelene okuyordum Monsieur Gaetan Picon'un o şair için yazdığı övgülü sözleri" dememi beğenmemiş. Bunu kurallı duruma sokarsak anlam değişmezmiş. Ben öyle sanmıyorum, "öfkelene öfkelene"yi başa değil de sona alsaydım, "Monsieur Gaetan Picon'un o şair için yazdığı övgülü sözleri öfkelene öfkelene okuyordum" deseydim, tümcenin duygu yükü değişirdi.

Ben bir yazımda "Binin uçağa" demişim, Bay Burdurlu bunun "Uçağa binin" demekle bir olmadığını kabul ediyor. Ama başka bir yerde "Okuyorum şimdi onu" demişim, onu beğenmiyor, diyor ki:

devrik olmasa da olabilir. "Şimdi onu okuyorum", yahut "onu şimdi okuyorum".

Bay İbrahim Zeki Burdurlu o tümceyi hangi yazımdan almış, onu söylemiyor. Ondan önce ne demişim, onu bilmeyince niçin devrik tümce kullanmış olduğumu da kestiremem. Ama elbette Bay İbrahim Zeki Burdurlu'nun eli altındadır o yazı, ben "Okuyorum şimdi onu" yerine "Şimdi onu okuyorum" mu diyebilirmişim, yoksa "Onu şimdi okuyorum" mu, bunu kendisi kestirebilir. Neden iki biçimi de gösteriyor? Acaba kendisi "Şimdi onu okuyorum" ile "Onu şimdi okuyorum" arasında bir anlam ayrımı olmadığını mı sanıyor?

Bay Burdurlu diyor ki:

"Konuşma, dilbilgisi bakımından pek çeşitli bir özellik gösterir. Kimin konuşma dili yol gösterici olarak ele alınmalıdır? Bu soruya en iyi cevabı gene dilbilgisi (gramer) verecektir".

Dilbilgisi böyle bir soruya nasıl cevap verebilir, anlayamadım. Örneğin "Ancak bilginlerin, seçkin kişilerin konuşma dili yol gösterir" demek, dilbilgisine düşer mi? Dilbilgisi, dil olaylarını inceler, bunlardan yasalar, kurallar çıkarmaya çalışır. "Şunun konuşması iyidir, güzeldir" gibi değer yargılarına geçemez.

Devrik tümce kullananlar da "Bize şunun, yahut bunun konuşma dili yol gösterecektir" demiyorlar. Böyle diyenler belki vardır, ama ben de devrik tümce kullanıyorum, öyle demiyorum. Diyorum ki: Türk ulusunun konuşma dilinde devrik tümceler vardır, demek ki bizde devrik tümce kullanmak dilimizin özüne aykırı bir özenti değildir, Türkçede devrik tümce olduğu dilbilgisinde de gösterilmelidir. Bu bir. İkincisi: Türkçenin devrik tümceler kullanabileceğini şiirimiz de çok iyi gösteriyor. Türkçe devrik tümceyi kaldırmasaydı divan şairlerimizin yazdıkları da, saz

şairlerimizin yazdıkları da bize aykırı gelir, güç anlaşılırdı. Oysaki değildir öyle. Türkçede ismin yedi hali olması devrik tümceyi kolaylaştırıyor, yazarlarımız bu kolaylıktan niçin asılanmasınlar? Bu iki. Gelelim üçüncüsüne: Yaşayan bir dil boyuna değişir, Türkçe de Arapçanın, Farsçanın etkisiyle değişmiştir, şimdi de Avrupa dillerinin etkisiyle değişecektir, bunun önüne geçilemez.

Şairler Yaprağı'nın haziran sayısında bir soruşturma var. Bu soruşturmayı yapanlar buluşlarını pek bir beğenmişler ki "Dergimizin orijinal anketi" diyorlar. Birtakım yazarlarımızdan, beğenmedikleri üç hikâyeci ile üç şairin adlarını söylemeleri istenmiş. Yirmi üç kişiden on beşi cevap vermiş, dördü kaçamaklı, biri yarı cevap vermiş, ancak bir kişi, Bay Suat Taşer "Böyle bir soruya cevap veremeyeceğim" demiş, ötekiler ise söylemişler beğenmedikleri hikâyecilerle şairlerin kimler olduğunu.

Okudum verilen cevapları. O gençler arasında eskilere çatanlar az. Beğenilmeyen şairler arasında Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın adı iki kere, beğenilmeyen hikâyeciler arasında da Bay Abdülhak Şinası Hisar'ın adı bir kere geçiyor. Eskilerden Halikarnas Balıkçısı'nı da anmışlar, ama elli yıldır yazdığı halde Halikarnas Balıkçısı, hiç olmazsa bu adıyla, son on on beş yıl içinde tanınmaya başlamıştır. Gençler daha çok birbirleriyle uğraşıyorlar. Neden beğenmediklerini, o şairlerde, hikâyecilerde ne gibi kusurlar gördüklerini de söylemiyorlar. Bunun içindir ki bu sevmezliklerin, beğenmezliklerin birtakım özel kavgalardan, özel hınçlardan çıkmış olabileceği akla geliyor. Biri de "Üç defa üst üste falanca" demiş. O *falanca*'yı anmayı gerekli bulmuyorum, kavgaları körüklemek bize düşmez.

Böyle bir soruşturmanın dedikodudan başka neye yarayabileceğini anlayamadım. Denildiği gibi "orijinal" de bulmadım. Bir zamanlar gürültücü birkaç genç yazar bir olmuş, bir "kara liste" çıkarmaya kalkmışlardır, bu da onun bir eşi. Onun gibi de çabucak unutulmasını dileriz.

O soruşturmanın altında Bay Kemal Aydın'ın "Bir Anket Üzerine Düşünceler" adlı bir yazısı var. Açıkça söylemiyor, ama öyle sanıyorum ki o soruşturmayı o Bay Kemal Aydın düşünmüş, o yapmış. Diyor ki:

"Beğenmediğiniz üç şair ve hikâyeci ismi sayın" adlı anketi tertiplerken, sanatçılarımızdan samimi cevaplar alacağımızı düşünerek sevinmiştik. Fakat netice bizi hayal kırıklığına uğrattı. Bu anket bir kere daha gösterdi ki, sanatçılarımız isim vermekten

kaçınmakta, daha açıkçası bir neme lazımcılık yapmaktadır. Bu noktada biraz düşünelim.

Sanatçı her şeyden evvel, birtakım düşünceleri, prensipleri olan adamdır. Olmalıdır. Bu hale göre beğendiği ve beğenmediği sanatçılar vardır ve tertiplenen bir ankete prensipleri bakımından cevap vermeleri gerektir. Vermedikleri takdirde, samimiyetlerinden şüphe edersek, haklıyız demektir.

Görülüyor ki Bay Kemal Aydın kesip atıyor, yargılarını birtakım düşünceler, sebeplerle beslemeyi gerekli bulmuyor. Sanat erlerinin hepsi de birtakım düşünceler, ilkelerle mi çalışırlar? Kendilerine her sorulana cevap vermek zorunda mıdırlar? İçlerinden biri "Siz kavga, gürültü çıkarmak istiyorsunuz, ben de size uymayacağım. Elbette benim de hoşlanmadığım hikâyeciler, şairler vardır, ama onları herkese bildireceğim de ne olacak?" derse bu, düşüncelerini söylemekten kaçınmak mıdır, samimiyetsizlik midir? Hayır, sadece başkalarını rahat bırakıp kendisinin de rahat bırakılmasını istemektir. Yalnız sanat eri için değil, bir eleştirmeci için bile ancak beğendiği yazarlarla uğraşıp ötekilerin adlarını söylememek bir samimiyetsizlik sayılamaz.

Bir şaire, bir hikâyeciye hangi şairleri, hikâyecileri beğendiğini, sevdiğini sormak, beğenmediklerini, sevmediklerini sormaktan elbette daha faydalıdır. Böylece kimlerin etkisinde kaldığını, kendisinin hangi yolları doğru bulduğunu öğrenebiliriz. Nefretlerini bilmek ise bizi o kadar aydınlatmaz. "Ben şu üç hikâyeci ile şu üç şairi beğenmiyorum" ne demektir? Okuyor musunuz onların yazdıklarını? Okuyorsanız onlar ne de olsa sizi ilgilendiriyor, çekiyor demektir, demek ki "Beğenmiyorum" demeniz pek de doğru değildir. Okumuyorsanız, nasıl yargılayabilirsiniz onların eserlerini? Baktım, bir hikâyecimizin adı bu soruşturmada dokuz kere geçiyor. Hikâyecilerimiz arasında en beğenilmeyeni o mu? Hatıra geldiğine göre, kendisine böyle çatıldığına göre, bence o değil. Unutulanlar, hiç anılmayanlar var, bence asıl onlar beğenilmiyor, onlar okunmuyor, beğenilmeyen hikâyeciler sayılırken de akla gelmiyor.

Bay Kemal Aydın'a göre, soruşturmaya cevap vermek istemeyenler şöyle düşünüyorlarmış :

bu tartışma ne de olsa rahatımı kaçıracak, ve bir huzursuzluğa sürükleyecek. Dostluk kurduğum şöhretleri aleyhime tavırlar almaya sevkedecek. Halbuki ben suya sabuna dokunmadan köşemde rahat yaşamalı, bir şöhret sahibi olmalıyım.

Kendisi beğenmiyor böyle davranmayı, "Bu düşüncenin sa katlığı meydandadır" diyor. Neden sakat olsun o düşünce? "Ben kendi anlayışıma göre hikâyeler, şiirler yazacağım, kimseye takılmayacağım, başkaları da kendi bildikleri gibi yazsınlar" demek, sessiz sessiz çalışarak üne ermeye çalışmak neden doğru olmasın?

Bay Kemal Aydın diyor ki:

Bu düşüncenin sakatlığı meydandadır. Bu düşünce yüzündendir ki gerçek değerler ortaya çıkamıyor. Bir Tanzimat, bir Servetifünun devrinden farksız, fakat adam hikmetinden sual olunmaz bir şekilde şair-i azamlığa yükseliveriyor. Adeta bir dokunulmazlık kazanıyor. Sanatçılar kaçamak cevap vermekle bu düşünceyi destekliyor, adeta değerlerin araştırılmasını arzu etmiyorlar. Herhalde bir gün birer üstat olarak başköşeye kurulmak niyet ve azmindeler. Peşin hükümlerle edebiyatımızı bir fasit daire içinde döndürüp duracaklar.

Soruşturmasına cevap vermeyen birkaç kişiye kızmış, Bay Kemal Aydın böyle söylenip gidiyor. Onlar, cevap vermeyenler üzerinde duracağına aldığı cevaplar üzerinde dursaydı ya! Çoğu cevap vermiş danıştığı kimselerin. Ama Bay Kemal Aydın görmüş ki aldığı cevaplardan bir sonuç çıkamıyor, cevap vermeyen üç beş kişiye çatmayı daha verimli, bir yazı çırpıştırmaya daha elverişli bulmuş.

"Orijinal bir anket..." Belki de dedikleri gibidir, anlamam ben Frenkçe sözleri.

(Temmuz 1954)

30

Yeditepe'nin 1 Temmuz sayısının ilk sayfasında bir başlık: "Ahmet Haşim'i Unuttuk mu?" Altında da, çerçeve içinde, şöyle deniliyor:

Çok çabuk unutur olduk. Sevgilerimizde de, ihmallerimizde de ifrata düşmekten kendimizi alamıyoruz. İşte bir örneği: Türk şiirinin ve nesrinin en usta kalemlerinden olan Ahmet Haşim! 4 Ha-

ziran onun ölüm yıldönümü idi. Bunu küçük bir vesile yaparak kimse ondan bahsetmedi. Yalnız Yeni İstanbul'da Fikret Adil bir fıkra yazdı. Sanat telakkilerimiz ve zevk ölçülerimiz bugün için Haşim'den ne kadar farklı da olsa onun değerini küçümsemeye hakkımız yoktur. Sütunlarımıza, Haşim'i yakından tanımış iki değerli yazıcımızın intibalarını geçiriyoruz.

Bir şairin, yahut bir yazarın her doğum, yahut ölüm yıldönümünde onun için yazılar yazmak mı gerektir? Biz bunu yapıyoruz, yaptığımıza da bence hiç iyi etmiyoruz. Onuncu yıldönümünde, yirmi beşinci yıldönümünde olur, ama her yıl bir anma töreni yapmanın ne yeri var? Bir şairi, bir yazarı böyle her yıl anmağa kalktığımız için de eseri üzerine uzunca bir inceleme yazmıyoruz, birtakım anılarımızı anlatmakla yetiniyoruz.

Unuttuk mu Ahmet Haşim'i?.. Ben çok severdim onun şiirini, gene de çok severim. Günlerim olur, "Seherde Bülbül", "Şafakta", "Parıltı", yahut "O Belde" bana Türk şiirinin dorukları diye gözükür. Ama gençlerin Ahmet Haşim'i bizim gibi sevip okumalarını bekleyemeyiz. Yalnız şiir, sanat anlayışı bizimkine, günümüz genç şairlerininkine uymadığı için mi? Hayır. Aramızda bunlardan önemli bir ayrım var: Dil ayrımı. "O dem ki refref-i hestîye samt olur kaaim" gibi, "Ne bu akşamda bir gam-i nermin, — Ne de durgun sularda bir muğber — Lerze-i istitâr ü istiğna" gibi mısralar benim için ne denli güzel olursa olsun, Arap yazısını bilmeyen gençlerin bunları anlamamasına, bunlara *aldırmamasına* bir şey diyemem. Talihsiz bir şairdi Ahmet Haşim: Yaşadığı günlerde, şiirimize getirdiği yenilik yüzünden anlaşılmadı, öldükten sonra da dilinin eskiliği yüzünden anlaşılmıyor.

O çerçeve içindeki yazıyı kim yazmış, bilmiyorum. Ama dile pek saygısı olmadığı anlaşılıyor. "Bunu küçük bir vesile yaparak kimse ondan bahsetmedi" dedikten sonra "Yalnız *Yeni İstanbul*'da Fikret Adil bir fıkra yazdı" diyor. Fikret Adil bir yazı yazmışsa, ölüm yıldönümü dolayısıyla Ahmet Haşim'i anan olmuş demektir. Yoksa o satırları yazan Fikret Adil'i bir kimse saymıyor mu? "Sanat telakkilerimiz ve zevk ölçülerimiz bugün için Haşim'den ne kadar farklı da olsa..." diyor, sanat telakkilerimiz, zevk ölçülerimiz "Haşim'den farklı" olmaz, ancak "Haşim'inkilerden farklı" olur. "Sütunlarımıza... iki değerli yazıcımızın intibalarını geçiriyoruz" diyor, oysaki Bay Refik Halit Karay ile Bay Elif Naci izlenimlerini, *intibalarını* değil, anılarını, *hatıralarını* yazmışlar, "Küçük bir vesile" ne demektir?.. Ahmet Haşim'i ana-

lım, değerini söyleyelim, peki, ama biraz da kullandığımız sözlerin anlamını düşünelim.

Bay Refik Halit Karay Ahmet Haşim'i okulda iken tanımış: "Galatasaray'da o yüksek sınıfta idi. Ben daha alt kısımda" diyor. Güzel yazmasını biliyor Bay Refik Halit Karay: "O sınıfta idi... ben kısımda idim." Gene "sınıf" dese, yakışmaz bir edebiyatçıya!

O "alt kısımda" iken bir "mensure" yazmış, bunu Ahmet Haşim'e göstermişler, o da beğenmiş, Bay R. H. Karay'a öğütler vermiş. Bunu anlatıyor Bay Karay. Yazısını şöyle bitiriyor:

Hem şiirimize, hem nesrimize hepimizden çok kıymet kazandıran Haşim'e sevgim yoksa da saygım büyüktür.

Bay Elif Naci de akademide estetik hocası olan Ahmet Haşim'i "bir talebe sergisinden... karga tulumba ederek çıkardığını", bunun üzerine Ahmet Haşim'in dersinden çekilmek zorunda kaldığını anlatıyor. Üzülüyormuş bunu andıkça: "Onu ben öldürdüm" diye düşünüyormuş. Bay Refik Halit Karay'ın Ahmet Haşim'e saygısı varsa da sevgisi yokmuş, Bay Elif Naci de Ahmet Haşim'e öyle bir kötülük etmiş... Kişi bu yazıları okuyunca "Yoksa *Yeditepe, bu küçük vesile ile,* Ahmet Haşim'i sevmeyenleri mi söyletmek istemiş?" diye düşünüyor.

Şairler Yaprağı'nın ikinci sayısındaki soruşturmaya, şu "Beğenmediğiniz üç şairle beğenmediğiniz üç hikâyeci kimlerdir?" soruşturmasına *Yeditepe* de kızmış:

Genç arkadaşlar arasına ayrılık ve kin tohumlarını saçmaktan en çok zarar görecek olanlar yine genç sanatçılardır.

diyor. Ama o yazıyı yazan da Türkçeye pek saygı göstermiyor: Beğenilmeyen hikâyecilerle şairlerin arasında şunların şunların "imzalarının başta geldiği görülünce şaşmamak elden gelmiyor" demiş. Benim de orada "ad" yerine "imza" sözünü görünce şaşmamak elimden gelmedi.

Derginin gene o sayısında "Bugünkü Şiirlerimiz" adlı bir yazıda Bay Vehbi Cem Aşkun "Yedi Meşaleciler"i anlatırken şöyle diyor:

Şekilde "sone" tarzından faydalanarak, üçer mısralık bentlerle yeni bir şiir anlayışına yol açtılar.

Bunu okuyunca, nedense, "*Barekellahu ssebte ve ilhamîs* dedik, pazartesi yola çıktık" sözünü hatırladım.

Adapazarı'nda bir sokağın adı "Sait Faik Sokağı" olacakmış, İstanbul'da Burgaz Adasının iskele meydanına da "Sait Faik Mey-

danı" denecekmiş, bunlara sevindim, çok iyi. Ama *Yeditepe* şöyle diyor :

Adapazarı Belediyesi... Adapazarı'nda doğmuş olan Sait Faik'in hatırasını ebedileştirmek maksadıyla sokaklarından birine Sait Faik Sokağı adını vermiştir.

Bir şairin, yazarın hatırası, adı bir sokağın levhasında görüldüğü için değil, olsa olsa eserleriyle bengileşir, *ebedileşir.*

Hisar'ın temmuz sayısında Bay Munis Faik Ozansoy "Şiirin Lüzumu" adlı bir yazıda, son zamanlarda niçin şiir yazmadığını anlatıyor. Bir soran olmuş da onun için. Kendisi yazıp yayımlamadığı gibi başkaları da yazmıyormuş. Hani bir beyti vardır Muallim Naci'nin: "Erbab-ı teşâür çoğalıp şair azaldı, — Yok, öyle değil, şairin ancak adı kaldı." Bay M. F. Ozansoy anmıyor o beyti, anmıyor ya, kendisi de öyle yakınıyor. Diyor ki :

Hayır, şiire ben veda etmedim. Fakat o, ortadan kayboldu. Doğru söyleyin: Ona bir yerde rastladığınız var mı? — Düdüklü'süne, yalancı dolmalı'sına, perdahlı'sına değil; sade'sine, maskesizine, gerçeğine...

Bay M. F. Ozansoy "düdüklü, yalancı dolmalı, perdahlı" şiirleri sevmeyebilir, kimse karışmaz ona. Ama şimdi yalnız öylesi mi var ortada şiirin? İşte *Hisar* dergisinin şairleri, onlar şiirin düdüksüz'ünü, perdahsız'ını, yalancı dolmasız'ını, yahut sahici dolmalı'sını yazıyorlar, onları da beğenmiyor mu Bay Ozansoy? Şiir "ortadan kayboldu" derken o şairlerin, kendi dergisinde yazan şairlerin gönlünü kırmaktan korkmuyor mu? Yoksa bütün o şiirlerin bir önemi olmadığını, ancak şu sevmediği şiirlerin, düdüklü, yalancı dolmalı, perdahlı şiirlerin üzerinde durulmak gerektiğini, ancak onlarda bir yenilik, bir canlılık sezildiğini mi söylemek istiyor? Bay Ozansoy düşünmeyiversin o beğenmediği şiirleri, aldırmasın onlardan hoşlananların yargılarına, kendi yazdığı dergide, yahut başka dergilerde, kitaplarda çıkan şiirler arasında "sade'sini, maskesizini, gerçeğini" arayıversin. Kendisi yazmıyor diye başkalarının yazdıklarını da okumuyor mu? Öyle ise, ne derse desin, bence "şiire veda etmiş" demektir.

Gene diyor ki Bay Ozansoy :

Şiiri her şeyde, her yerde aramak hatasına düştük ve tabıt bulamadık. Şiiri hiçbir yerde aramayın, bulamazsınız. Şiir, aradığınız yerde, istediğiniz zaman değil; hiç ummadığınız yerde, beklemediğiniz zaman karşınıza çıkıverir.

Bu sözlerde bir çelişme var gibi geliyor bana. "Şiir, hiç ummadığımız yerde, beklemediğimiz zaman karşımıza çıkıverir"se

onu "her şeyde, her yerde" bulabiliriz. Örneğin düdüklü'de, yalancı dolmalı'da, perdahlı'da... Bay Ozansoy "aramak"tan çekinmemizi mi öğütlemek istiyor? Şiiri aramayacağız da ne yapacağız? Şiiri yazmak için de, başkalarının yazdıkları şiirleri anlayabilmek için de *uyanık* olmamız, kendimizi şiire açmamız gerekmez mi? Bu da "aramak" değil midir? "Arama"nın ta kendisi değil midir?

Bay Ozansoy yazısını babasının bir beyti ile bitirmeden önce şöyle diyor:

Bir zamandan beri ne okuduğum şiirler, ne de kendi yazabildiklerim beni tatmin etmez oldu. Bir müddet yazmamayı, yazsam da neşretmemeyi tercih ediyorum. Ölçülü düşünmeye elverişli bir kafa huzuru içinde değilim. Şimdilik nesirle avunuyorum.

"Ölçülü düşünme" sözüne verilebilecek türlü anlamlar üzerinde duracak değilim, belli ki Bay Ozansoy onu "ölçülü, uyaklı", yani "vezinli, kafiyeli" yazılar yazmak anlamında kullanmış, ben de yalnız o anlamda alacağım. Kafası dinginlik içinde olacak ki ölçülü düşünebilsin... Peki, bu da "aramak" değil midir? Şiirin öyle kendi kendine doğmayacağını, onu "aramak" gerektiğini göstermez mi? Yazısının ilk satırlarında "Şiir yazmamak, daha doğrusu şiir düşünmemek nefes almamak gibidir: Yapabilir misiniz?" demişti. Bunu, "Ölçülü düşünmeye elverişli bir kafa huzuru içinde değilim" sözü ile nasıl uzlaştırabiliyor?

Bir de şunu sorayım Bay Ozansoy'dan: "Bir zamandan beri ne okuduğum şiirler, ne kendi yazabildiklerim beni tatmin etmez oldu" diyor. "Ne"den sonra fiili olumsuz *(menfi)* kullanıyor, doğru buluyor mu bunu? Babası "Hiçbir sözün ne rengi, ne ahengi var bugün" demiş, "yok" dememiş. Kendisi "...tatmin eder oldu" diyemezdi, ama "ne" yerine "de" dese olmaz mıydı: "...okuduğum şiirler de, kendi yazdıklarım da..." Bay Ozansoy "nesirle avunuyor"muş, ama nesrin de birtakım kuralları olduğunu düşünmüyor. Niçin aldırsın nesrin kurallarına? Nesir, şiir yazamayanların kendilerini avutmak için başvurdukları boş bir iştir, kuralları, ölçüsü mü olurmuş öyle şeyin!..

Salkım Adana'da çıkar. Başka edebiyat dergileri de vardır Adana'nın: *Güney, Ürün*... Adana'da sık sık edebiyat toplantıları da oluyormuş, *Salkım*'ın temmuz sayısında Bay Tahsin Gürler, "Edebiyat Toplantıları Üzerine" adlı yazısında bunları anlatıyor. Kendisi pek beğeniyor o toplantıları, övüyor, onlardan büyük iyilikler bekliyor. Şöyle bitiriyor yazısını:

Büyük şehirlerimizden fazla sanat toplantısı yapan Adana'mızdaki bu kıpırdanış, muhakkak ki geleceğe ümitle yönelen bir

sanat yolculuğunun ilk müjdecisidir. Ve Türk sanatının edebiyat ufkunda doğacak sanat yıldızlarının ilk belirtileridir. Bunu cesaretle söylüyor, bu yıldızları şimdiden selamlamanın sevinci içerisinde tutulan verimli yolun devamını bütün kalbimle diliyorum.

Eh! konu edebiyat toplantıları olduğuna göre böyle edebiyatça, şairce sözlerle işlenmesi gerek. Ama ben gene Bay Tahsin Gürler'in bu deyişten kurtulup daha yalın bir anlatışa varmasını dileyeceğim.

Bay Tahsin Gürler çocukluğunda Fransız romantiklerini okumayı pek severmiş, şöyle diyor :

Ben henüz edebiyat hastalığına yeni tutulmuş küçük bir öğrenci iken Fransız romantiklerini okumaktan büyük bir sevinç duyardım. İhtilalin harap bir hale getirdiği Fransa üzerine, en yakınlarını çeşitli harplerde kaybetmiş, Napolyon efsaneleriyle kulakları tıkanmış, rüyalara alışık kederli bir gençlik oturmuştu. Ümitsiz, korkak ve uyuşuk bir gençlik...

Bırakın böyle sözleri Bay Tahsin Gürler, bunlar olsa olsa söylevlere yakışır. Sizin söyleyeceğiniz şeyler olduğunu sanıyorum, bunlardan, bu türlü edebiyatçılıktan silkinirseniz daha kolay söylersiniz onları. Romantikleri okuyun ya, biraz da onlardan öncekileri, XVII. yüzyıl Fransız şairlerini, yazarlarını okuyun, onlar sizi daha yalın konuşmaya alıştırır, hele Boileau size "Ben henüz edebiyat hastalığına yeni tutulmuş küçük bir öğrenci iken" dememenizi öğütler, burada *henüz*'ün de, *küçük*'ün de gereksiz olduğunu anlatır. Öyle sanıyorum ki edebiyatı hastalık saymanızı da doğru bulmaz. Siz de elbette bir hastalık diye bakmıyorsunuz edebiyatla uğraşmaya, elbette bir üstünlük diye bakıyorsunuz ona, belki de övünüyorsunuz edebiyatla ilgilendiğiniz, yazılar yazdığınız için. Öyledir de neden hastalık dersiniz?

Sonra XIX. yüzyıl Fransız büyük yazarlarının yetişmesine geçiyor, diyor ki :

Kim ne derse desin ben bu zenginliğin sebeplerini Charles Nodier'nin salonlarında yapılan edebiyat toplantılarında bulurum. Genç sanatçılar, sanat zevkini biribirine aşılayarak biribirlerini yetiştirdiler.

... Ah bu toplantılar devrimizde de yapılsa, hep böyle edebiyat üzerine konuşulsa ne kadar iyi olurdu diye düşünürdüm.

Bay Tahsin Gürler bu düşün gerçekleşmesine sevindiğini anlattıktan sonra diyor ki :

Toplantıyı yapmaktan fazla, bu toplantıyı zevkle tadına doyulmayan bir şekilde geçirmek konusu mühim olmalıdır. Bu da

benim fikrime göre toplantının tezli oluşu ile mümkün olabilir. Misal olarak, önümüzdeki toplantıda konuşulmak üzere son toplantıda iyi bir konu ortaya atıldı. "Eski aşk mı kuvvetliydi? Yoksa yeni aşk mı?"

İşte bu olmadı... Bay Tahsin Gürler o konunun neresini beğenmiş, anlayamadım. Hem edebiyat toplantılarında ille bir konu mu seçmeli? Acaba büyük Fransız romantiklerinin yetişmesini sağlayan salon toplantılarında önceden bir konu hazırlanılır da öyle mi konuşulurdu? Bırakın gençleri, karmakarışık, darmadağın konuşsunlar, tartışsınlar, kavga etseler de aldırmayın, bakarsınız, bütün o darmadağın, karmakarışık konuşmalar içlerinde birtakım düşünceler uyandırır. Ne üzerine konuşulacağı önceden bilinen toplantılar sıkıcı olmaz mı? Birer derse benzemez mi? Hele "Eski aşk mı kuvvetlidir, yenisi mi?" gibi konular, birtakım beylik sözlere duygulu duygulu söylevlere pek elverişli olduğu için Bay Tahsin Gürler'in umduğu iyilikleri, bence, sağlayamaz.

Sonra diyor ki Bay Tahsin Gürler:

Yine son toplantıda sanatçı bir arkadaş sanatkârın toplum tarafından takdir edilmesini arzu ettiğini söyledi... O arkadaş darılmasın amma, hiçbir sanatçı kendisi kadar anlaşılmak endişesiyle acele etmemiştir.

Bay Tahsin Gürler parmağını basmış başlıca derdin üstüne: O toplantılar, Adana'daki edebiyat toplantıları da, başka yerlerdeki edebiyat toplantıları da hep bunun için, birtakım gençler kendilerini hemen tanıtmak istedikleri için yapılmıyor mu? O toplantılarda şiirlerini, yazılarını okuyan, yahut konuşan gençler düşünce alışverişini mi arıyorlar?

Ama kırmayalım Bay Tahsin Gürler'in umudunu. Biz de onunla birlikte o toplantıları bir uyanış muştusu diye karşılayalım.

ANDAÇ:

İstanbul dergisinin temmuz sayısında Bay Asaf Hâlet Çelebi'nin "Saf Şiir" adlı yazısı. Biraz karışık, karanlık, gene de çekici, düşündürücü. Ama Bay A. H. Çelebi yabancı sözleri neden o kadar seviyor? "Unsur" da diyor, "eleman" da diyor. Bari ya Arapçasını kullansın, ya Frenkçesini!

Kültür Dünyası, 15 Haziran sayısında Bayan Melâhat Özgü'nün Hugo von Hofmannsthal üzerine yazısı ile Suat Kemal Yetkin'in Giotto üzerine yazısı.

(Ağustos 1954)

31

Varlık'ın Ağustos sayısında Bay Orhan Hançerlioğlu "Türk Dili ve Baydur" adlı yazısında, geçen yıl 5 Ağustosta ölen arkadaşımız Suat Baydur'u anıyor, dilimize yararlıklarını anlatıyor, dil konusunda söylediklerini özetliyor. Suat Baydur öyle genç yaşta ölüp gitmeseydi, düşündüklerini, bildiklerini yazmaya vakit bulsaydı, yeni dil düzenini kurabilecek kişilerdendi, *Dil ve Kültür* adlı kitabındaki yazılar dil devrimini en iyi aydınlatan, tutulması gereken yolu en iyi gösteren düşünceler, bilgilerle doludur. Okuyun Bay Hançerlioğlu'nun yazısını, Suat Baydur'u sevdirir size de, okumamışsanız kitabını okumak dileğini de aşılar.

Yalnız bir arkadaşımı, kendisiyle en iyi anlaşabildiğim bir kişiyi övdüğü için değil, başka yönlerden de sevdim Bay Hançerlioğlu'nun yazısını. Dili günden güne özleşiyor o yazarın, yabancı tilciklerden sıyrılıyor, Türkçe tilciklere daha bir güç veriyor, yayıyor onları. Türkçeyi dil bilginlerinin değil, ancak yazarların, ozanların zenginleştirip güzelleştireceğini söylüyorlar, Bay Orhan Hançerlioğlu işte o sanat erlerindendir.

Gene de yazısının bir yerine takılacağım. Şöyle diyor Bay Orhan Hançerlioğlu :

Ama bu konuya girince, İstanbul Üniversitesi doçentlerinden Suat Yakup Baydur'un çeşitli dergilerde çıkmış dil yazılarına, Türk Dil Kurumunca yayımlanmış broşürlerine bir kere daha göz atmaktan kendimi alamazdım.

Bay Orhan Hançerlioğlu bilmem neden bu kadar seviyor bu "kendini alamamak" sözünü? Ne yeri var onun burada? Yani

Suat Baydur'un yazılarını, kitabını açmamak istemiş de, yahut açmak dileğine karşı koymak istemiş de becerememiş mi bunu? "O yazılara, kitaba göz atmamak olmazdı", ya "göz atmamazlık edemezdim" diyemez miydi? Buradaki "göz atmak" da bana yersiz gibi geliyor, o deyimde az çok bir küçümseme vardır da onun için. Oysaki Bay Orhan Hançerlioğlu küçümsemiyor o yazıları, kitabı. "Bu konuya girince Suat Yakup Baydur'un yazılarını, kitabını yeniden okudum" dese ne olurdu? Bay Orhan Hançerlioğlu benim beğendiğim, iyi eserler vereceğini umduğum genç yazarlarımızdandır, onun için üzülüyorum böyle karışık, *edebiyatça* tümceler kurmasına. Yaşlılığıma bağışlasın, benden öğüt ona: En iyi, en güzel söyleyiş, yalın söyleyiştir.

Gene o sayıda Bay Ceyhun Atuf Kansu'nun "Avrupa Uygarlığı" adlı yazısı da, bence, dil bakımından çok ilginç *(interéssant)*. Bay Ceyhun Atuf Kansu'nun Avrupa uygarlığı üzerine söylediklerini özetleyecek değilim, doğrusu, bana biraz karışık geldi. Ama dili üzerinde duracağım. Yeni üretilen, öz Türkçe tilcikleri kullanıyor, kendi de yeni tilcikler kuruyor, çok iyi ediyor, dile, dil devrimine yararlık böyle olur. Ancak Bay Ceyhun Atuf Kansu o yeni tilcikleri kullanırken, kolaylıkla kaçınabileceği eski tilcikleri kullanmaktan da çekinmiyor. Örneğin şöyle tümceleri var:

Humanizma; yeni bir insan soyu yaratmakla kalmadı, bu insanın diğer insanlarla olan bağlaşmalarını, hayatla olan, hatta ölümle olan bağlaşmalarını da çözdü... Avrupa uygarlığı birçok çabalardan sonra tek insana ve toplumdaki insana ait bu meseleleri hayata bağlanan ilkelerle sökmeye çalışan bir eğitimin, bir hayat anlayışının, bir hayat davranışının, topluca bir dünya görüşünün verimi oldu.

Bütün o Türkçe sözler arasında *diğer*'in, *ait*'in ne yeri var? *Ait* yerine ne desin diye sorulabilir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde *değgin* öneriliyor, ben o sözü seviyor, kullanıyorum ya, doğrusu pek tutunmadı, bilmeyenler, anlamayanlar çok, Bay Ceyhun Atuf Kansu'dan da ille onu kullanmasını isteyemeyiz. Kendisi başka bir söz bulsun, tümlecesini onu kullanmaktan kaçınmaya elverişli bir biçimde kursun. Ya *diğer? Öteki, öbür, başka* tilcikleri de yeni kurulmuş değil ya! Onlar için de tutmadı denemez ya! Bay Ceyhun Atuf Kansu *mes*'ele yerine de *soru* diyebilirdi, hiç değilse o Arapça tilciğin ortasındaki *koma*'yı kaldırabilirdi, biz o sözü kullanırken "hemze"yi belli etmiyoruz.

Uzunca durdum bunun üzerinde, ne yapayım ki bence önemli bir konu. Kaçınabileceğimiz Arapça, Farsça tilcikleri kullandık mı, yeni Türkçe tilcikler uzlaşamıyor onlarla. Arapça, Farsça tilcikler arasında öz Türkçe tilcikleri kullanmak, bunların tutunmasına, yayılmasına yardım etmiyor, tersine, gülünç ediyor onları.

Bay Ceyhun Atuf Kansu yazısının iki yerinde "örnekse" diyor, öyle sanıyorum ki bunu "mesela" karşılığı diye öneriyor. "Örnek istiyorsanız..." Ben, "örneğin" diyorum: *İlkin* ilk olarak demek olduğu gibi *örneğin* de örnek olarak demektir. Başka yazarlarımız arasında da bunu beğenenler oldu. Bay Ceyhun Atuf Kansu beğenmemiş, ya da benim yazılarımda görmemiş. Onun bulduğu "örnekse" de iyi, daha başka biçimler de bulunabilir. İş, Türkçeyi sevip bilinen köklerden yeni tilcikler üretmeye çalışmaktır, biribirimizin kurduğumuz tilcikleri beğensek de olur, beğenmesek de. Giderek tutar onlardan biri, ya benim yaptığım, ya sizin yaptığınız... "Sonra birbirimizi anlamaz oluruz!" diyorlar. Neden anlamayalım birbirimizi? Boş bir kaygı! İşte ben, Bay Ceyhun Atuf Kansu'nun yazısında geçen yeni tilcikleri anlıyorum, anlamaya özenmek, her birinin üzerinde biraz durmak yeter.

Türk Sanatı dergisinin temmuz sayısında Bay Yusuf Işıklı'nın Bay Suat Uzer'le bir konuşması var: "Suat Uzer ile Karşı Karşıya." Doğrusu, beğenmedim bu adı: Birbirine takılıyorlar, birbirinin söylediklerini çürütmek istiyorlar gibi bir duygu uyandırıyor bende. Bay Yusuf Işıklı "... baş başa" dese daha iyi etmez miydi? Önce, Bay Suat Uzer'in eleştirmeciler için söylediklerini alacağım:

— Tenkit için ne düşünüyorsunuz?

— İşte bu mühim. Bugün tenkidin güzel örneklerini verenler var. Fakat çok az yazıyorlar. Halbuki öbür tarafta sadece (sevdim, sevmedim) diyerek incir çekirdeğini doldurmayan, fakat pek çok yazan ve her acayipliği yenilik diye öne sürenler kendilerini münekkit diye ilan ediyorlar. Gazete ve dergilerimizde bu yutturmaca oyununu oynayanlar gittikçe çoğalıyor. Her (sevdim, sevmedim) diyebilen münekkidim diye ortaya çıkıyor.

Halbuki münekkitlik her şeyden evvel derin bir kültür işi ve kuvvetli terkip yapabilmek, bütün içtimai, tarihi, felsefi olaylara parmak basabilmek hüneridir. Münekkit evvela kendini;

sonra etrafındakileri, daha sonra yabancı dildeki hadiseleri bilmek mecburiyetindedir. Kuvvetli bir dünya görüşüne sahip olması şarttır. Bilmem daha fazla söylemeye lüzum var mı?

Olmaz olur mu? Bay Suat Uzer'in o "sevdim, sevmedim" demekle yetindiklerini söyleyerek yerdiği eleştirmecilerin kimler olduğunu soracak değilim, "arif olan anlar." Ama beğendiği, gönlünce bulduğu eleştirmeciler de varmış, hani şu "çok az yazanlar", onlar kimlermiş, işte onu bilmek isterdik. Bay Suat Uzer beğendiği şairlerin, hikâyecilerin adlarını söylemiş, beğendiği eleştirmecilerin adlarını söyleyiverseydi, okurlarını aydınlatmış olurdu. Yoksa onları anılmaya değerli bulmuyor mu?

"Sevdim, sevmedim" sözlerini ayraç (parenthèse) arasına alması da doğru değil, bir tümcede okunmasa da olur sözler ayraç arasına alınır. Ama bunu belki Bay Yusuf Işıklı yapmıştır.

Gelelim Bay Suat Uzer'in şairler için söylediklerine. Beğendiği şairleri saydıktan sonra diyor ki:

Ya Orhan Veli diyeceksiniz. Orhan Veli iyi şairdi, güzel şiirleri de var. Fakat bunlar o kadar az ki... O yenilik uğruna kendini harcayanlardandır. Sezişime göre Orhan Veli şiirlerinden çok şiir âleminde yarattığı anarşi ile anılacaktır.

Bunun dışında yazanların hemen ekserisi şiiri esprilerde arayan, yanlış anlayışlara kurban giden, bir kısmı da kasıtlı olarak şiiri bozmaya, şiirden gayrı her şeye benzetmeye çalışanlardır.

Diyeceklerim var ya, önce şunu sorayım Bay Suat Uzer'den: "Hemen ekserisi" ne demektir, anlayamadım. "Ekserisi" ne demektir, bilirim, "çoğu" demektir, benim gençliğimde kullanılırdı. Ama "hemen çoğu" ne demek olabilir? Yoksa Bay Suat Uzer "hemen hepsi" diyecekti de dili mi sürçtü?

Gelelim diyeceklerime: Bay Suat Uzer Orhan Veli'yi, belli, beğenmiyor. Beğenmemesine bir diyeceğim yok. Kimsenin beğinisine karışılmaz. Ama söylemiyor neden beğenmediğini. Onun dedikleri de "sevdim, sevmedim" demekten başka bir şey mi? Yoksa Bay Suat Uzer de beğenmediği eleştirmeciler gibi, hani şu "sevdim, sevmedim" demekle yetinenler gibi mi yargılıyor okuduğu şairleri? Orhan Veli "yenilik uğruna kendini harcayanlardan"mış... Ne yapalım, öyleydi onun yaradılışı. Kimi şairler vardır, eskiye, geleneğe, öğrenilmiş yollara bağlanmak uğrunda yitirirler kendilerini, kimi şairler de yenilik aramakla. Hep Bay Suat Uzer'in tuttuğu yol değildir ya doğrusu!

Bay Yusuf Işıklı, "Sanatın toplumun emrinde olmasını ileri sürenler" üzerine de ne düşündüğünü sormuş Bay Suat Uzer'

den, o da şöyle başlamış sözüne :

Sanat doğuşundan beri toplumun emrindedir. Onunla toplumdan başkası ilgilenecek değildir ki... Hiçbir kimse, sadece kendi kendisi için veya ağaçlar okusun diye şiir yazmıyor. Bu sualden herhalde sanatın sosyal davaların emrine verilmek istenmesi kastediliyor.

Bay Suat Uzer, eleştirmecide neler aradığını anlatırken "bütün içtimai, tarihi, felsefi olaylara parmak basabilmek" demişti. Orada *içtimai*, burada *sosyal*, *toplum* sözünü kullanmaktan da çekinmiyor. Demek *toplum*'dan *sıfat* içtimai, yahut *sosyal* olur. Böyle bir dile Bay Suat Uzer ile Bay Yusuf Işıklı akıl erdirebiliyorlarsa, ne mutlu onlara! Doğrusu, ben öylesine karışık bir dili öğrenmeye özensem de berecemem. "Hemen ekserisi"nin ne demek olduğunu anlayamadığım gibi o dille söylenilenleri, yazılanları da sökemem.

Derginin o sayısında Bay Mehmet Günfer Çelikman'ın da "Edebi Panorama" adlı bir yazısı var. O yazarın ne demek, nereye varmak istediği pek anlaşılmıyor ya, deyişi eğlenceli, bir gün daha açık, daha düzenli düşünüşe ererse iyi bir yazar olacağı umulabilir. Ama üzüm üzüme bakarak kararırmış, korkarım, o da giderek derginin öteki yazarlarına, örneğin Bay Abidin Kısakürek'e kapılır.

Yaşayacak sanat, dış gösterişin çok derinlerindedir. Onu yakalamak için ruh âlemine girmek, mantık ve muhakeme üstü, yepyeni bir dünya görüşü, ne bileyim, duyulmamış bir ahenk ve armoni kâinatı bulmak lazımdır ki işte bunun, bu mucizeli oluşuna eserlerle meydana konuşu yaşayacak sanatın gerçek karakterini çizer ve bu sayede gerçek sanatkâr yetişir.

gibi lakırdılar düzmeye kalkar. Aman! korusun kendini!

Kültür Dünyası'nın 15 Temmuz sayısında, "Kilisenin Tulumbaları" adlı bir yazıda Bay Fuat Pekin *Tercüme* dergisinde çıkan iki şiir çevirisinin yanlışlarını göstermiş. Şöyle başlıyor yazısına :

Tercüme *dergisinin 1946 yılında çıkan "Şiir özel sayısı"nı inceleyerek Siyavuşgil'in, C. Sıtkı'nın, Lütfi Ay'ın, Orhan Veli'nin, Kemalettin Kamu'nun, Adil Hanlı'nın, Yaşar Nabi'nin bazı tercümelerini asıllarıyla karşılaştırmış ve tercüme yanlışlarını aynı yıl* Amaç *dergisinde yayımlamıştım. Son günlerde* Tercüme *dergisinin 57-56. sayısı elime geçince şiir tercümelerine bir göz atmaktan kendimi alamadım.*

Bu sözlerde "Ben size şiir çevirilerinde yanlışlar yapıldığını söylemiştim ya! Neden dikkat etmiyorsunuz? Boşuna mı konuşu-

yoruz?" der gibi bir şey yok mu? Çok kesin söylüyor Bay Fuat Pekin:

Tercüme şiirde ahenk ve kafiye endişesinden ziyade, şairin duyuşunun, düşünüşünün ve deyişinin hâkim olması gerekmez mi?

buyuruyor. Peki, uyum kaygısı, uyak kaygısı da şairin duyuşunun, düşünüşünün, deyişinin öğelerinden *(unsurlarından)* değil midir? Şiirler vardır, şair ne diyecekse uyaklarla, iki tilciğin satır sonlarında birbiriyle çarpışmasıyla söylemiştir. Şiir bir bütündür, özü ile, biçimi ile bir bütün. Böyle olunca şiirde, şairin duyuşu, düşünüşü kadar uyum, uyak kaygısı da önemli sayılmak gerekmez mi?

Bay Fuat Pekin yanlışları gösterirken de kesin konuşuyor, kendi anlayışının doğru olduğundan hiç şüphesi yok. "Şöyle denilmiş, bunun doğrusu böyledir" diyor. Durmayacağım gösterdiği bütün yanlışlar üzerinde, *Tercüme* dergisi de, incelenen iki çevirinin asılları da yok yanımda. Péguy'nin "Mas pourvu que ce fût dans une juste guerre" mısraı, dergide, "Yeter ki hele savaş ersin diye sona" diye çevirilmiş, bunun da Türkçe bir mısra olduğu ileri sürülmüş. Fuat Pekin'e göre o mısra "Yeter ki ölümleri hak savaşında olsun" diye çevirilmeliymiş, o da Türkçe bir mısra olurmuş. Öyle ya! 7-7... Yani ben şimdi "O eleştirmesinde Sayın Bay Fuat Pekin, —Yanlışları sayarken konuşuyor pek kesin" diyecek olursam, 7-7'lik iki mısra söylemiş olacağım, uyak da var, işte tam bir şiir... Mısraının, şiirin böyle anlaşılması bir tuhaf geliyor bana. Mısra olup olmaması bir yana, "Yeter ki ölümleri hak savaşında olsun" Péguy'nin mısraını, "hak savaşı" "juste guerre"i karşılıyor mu? "Hak savaşı" denince barış günlerinde hak uğruna, adalet, eşitlik gibi ilkeler uğruna çarpışmak geliyor kişinin aklına. Oysaki bu değil Péguy'nin söylediği, o "haklı bir savaş" demek istiyor, saldırana karşı komak için, yurdu savunmak için kabul edilen savaş... Bence, *Tercüme* dergisinde çıkan çeviri doğru olmadığı gibi Bay Fuat Pekin'inki de doğru değildir. Ama bilmem, belki yanılıyorum.

Bay Fuat Pekin'in sıraladığı yanlışların baştakini aldım, bir de sondakini alayım. Apollinaire'in şiirindeki "obscures espérances" *Terciime* dergisinde "karanlık ümitler" diye çevrilmiş, Bay Fuat Pekin bunu da beğenmemiş:

Doğrusu: Gizli *(veya: müphem) ümitler*

diyor. *Gizli* mi doğrusu? *Müphem* mi? "Gizli umut" başka şeydir, "iyice seçilmez, belli belirsiz umut" başka. Diyelim ki o şiiri

Türkçeye çeviren kimse "obscures espérances"ı "belli belirsiz umutlar" diye anlamış, bunun için de "karanlık umutlar" demiş. Ben yanlış bulmadım bunu. Fransızca da "obscur" sözünün iğreti anlamı "belli belirsiz" olduğu gibi Türkçe "karanlık" sözüne de o iğreti anlamı yüklemek bir şairin, bir yazarın hakkıdır.

Bay Fuat Pekin şöyle diyor:

Bu eski merak beni Péguy ile Apollinaire'in tercümeleri üzerinde durmaya sevketti.

Ne demektir "Péguy le Apollinaire'in tercümeleri?" Péguy ile Apollinaire, başka dillerden kendi dillerine bir, yahut birkaç yazı çevirmişler demek değil midir? Bu değil Bay Fuat Pekin'in demek istediği: Türkçeye, biri Péguy'den, biri Apollinaire'den iki şiir çevirilmiş, kendisi de onlar üzerinde durmuş. "Péguy'le Apollinaire'in şiirlerinin tercümeleri" diyebilirdi, "Péguy ile Apollinaire tercümeleri" diyebilirdi, "Péguy'den, Apollinaire'den tercümeler" diyebilirdi. Başka biçimler de bulabilirdi, hepsi arasından en yanlışını seçmiş.

Yazısını şöyle bitiriyor Bay Fuat Pekin:

Bu tenkit ve tashihlerimden ötürü Tercüme *dergisinden özür dilerim.*

Takılmalarının, düzeltmelerinin doğru olduğuna inanıyorsa neden böyle bağışlama diliyor? Eleştirmeci bağışlama dilemez demiyorum, yanıldığını anlarsa okurdan da eserine takılmış olduğu yazardan da bağışlama diler. Ama dediklerinin doğru olduğuna inandıkça bağışlama dilemesini aklım almıyor.

(Eylül 1954)

32

Hisar'ın Ağustos sayısında Bay Munis Faik Ozansoy'un "Dilde Soysuzlaşma" adlı bir yazısı var, çok güzel sözlerle başlıyor:

Dilimizi sevmiyoruz; sevsek, ona bu kadar saygısızlık göstermezdik. Gerçekten, hiçbir millet kendi diline karşı bizim bir

zamandan beri takındığımız tavrı, reva gördüğümüz muameleyi göstermiş değildir. Yabancı bir terbiye ile soysuzlaşmış bir çocuğun, mütevazi ailesini küçük görmesi, anasından utanması gibi, biz de kendi dilimizi, o dille vücuda getirilmiş öz edebiyatımızı hakir görmeye başladık.

Bu sözleri okuyunca ister istemez şöyle diyor kişi: "Hakkı var Bay Ozansoy'un. Belli dilimizi sevmediğimiz: Türkçesi bulunan birçok sözlerin Arapçasını, Frenkçesini kullanmakta direniyoruz. Bakın, ne güzel söylüyor Bay Ozansoy: *Dilde soysuzlaşma* diyor, dilimizi sevmeyenler gibi *lisanda tereddi* demiyor. Sağ olsun! *Hakir* gibi Türkçesi de bulunacak sözleri kullanmasına üzülmeyin, onlardan da geçer, kendisi de *küçük görmek* demiş biraz yukarıda, *hakir görme*'yi bırakır da bundan böyle hep onu kullanır.

"Hakkı var Bay Ozansoy'un: Sevmiyoruz dilimizi. Yalnız şimdi sevmiyor değiliz, eskiden de sevmemişiz. Sevseydik dilimizin sözlerini beğenirdik de Arapçalarının, Farsçalarının yerine onlarla yazardık. "Yabancı bir terbiye ile soysuzlaşmış bir çocuğun..." diyor. Yabancı bir eğitim kişiyi neden soysuzlaştırsın, onu pek anlamıyorum ya, gene de hakkı var Bay Ozansoy'un: Bizim eski aydınlarımız Arapça, Farsça okudukları için anadillerini küçümsemişler, anadillerinden utanmışlar. Yeni aydınlarımız da Frenkçe okudukları için anadillerini küçük görüyor, anadillerinden utanıyorlar. Küçük görmeseler dilimizi, utanmasalar anadilimizden, bu ülkedeki milyonlarca kişinin ne söylediklerini, nasıl konuştuklarını dinlerlerdi de o büyük çoğunluğun kullandığı sözleri yazı diline alırlar, o büyük çoğunluğun sözdizimini yazı diline de geçirirlerdi."

İlk satırları okuyunca ben de böyle dedim kendi kendime. Demedim ya, diyebilirdim. Bay Munis Faik Ozansoy'un halk dilini, sözleriyle, sözdizimi ile halk dilini beğenmediğini bilirim de onun için demedim. Ama bilinmez, değişir kişioğlu, Bay Ozansoy'un da değişmesinden umut kesilmez. Öylesine bir umut benim içimde de belirir gibi olmuştu.

Boş bir unutmuş, Bay Munis Faik Ozansoy devrik tümceyle yazanlara sinirlenmiş, onu söylemek istiyormuş. Diyor ki:

Gerçekten, öz dilimizi hakir gören cereyan, evvela kelimelerde aşırı bir menşe tefriki ile başlamıştı. Birkaç yıl önceye kadar devam eden bu hareketin neticesi ortadadır: Dilimiz kabile dillerinin yavanlığına rücu etti. Günlük ihtiyaçların ifadesinde bile birbirimizle zor anlaşıyoruz. Mücerret mefhumları bir tarafa bı-

rakın; Türk dili en basit düşünceyi ifadeye yetmez hale geldi. Dilin zenginliğini yok etmeye yöneltilen bu hareketten sonra artık onun doğrudan doğruya hayatına kasdetmek lazımdı. Bu suikastın adı da "devrik cümle", *yahut* "nesirde konuşur gibilik"*tir.*

Bay Munis Faik Ozansoy ne kadar da yanlış anlamış öz Türkçecilik akımını! Dilimizi özleştirmeye çalışanların erekleri Türkçeyi yoksullaştırmak, yavanlaştırmak değil, tersine, zenginleştirmekti. Bunu da başardılar doğrusu. Bundan otuz, kırk yıl önceki çevirilere, hele felsefe yazıları çevirilerine bakınız, çevirmenler Fransızca, Alamanca, İngilizce bir söze kolay kolay Türkçe bir karşılık bulamıyor, Arapçaya başvuruyor, onda da bulamıyor, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Şimdi kolayca buluyorlar demiyeceğim, ancak eskisi kadar güç değil, dilimizi özleştirmeye çalışanların gösterdikleri birtakım kurallar, Türk Dil Kurumu Terim Kolu'nun yıllarca uğraşmaları az çok bir kolaylık getirdi. Bay Munis Faik Ozansoy neden "birkaç yıl önceye kadar devam eden bu hareket..." diyor? O akımın durduğunu mu sanıyor? Gene de sürmekte olduğunu görmüyor mu? Kendisi "cereyan" diyor, "devam" diyor ya, yazarlarımızın birçoğu —yaşlılar da var içlerinde, gençler de—, yazarlarımızın birçoğu "akım" demeyi, "sürmek" demeği yeğliyor. Bay Munis Faik Ozansoy onların yazılarını, direnmelerini beğenmeyebilir, ona karışamayız, ancak o akımın artık durduğunu söylemesin, doğru söylememiş olur.

Gelelim *devrik cümle*'ye, *nesirde konuşur gibilik*'e. Bay Munis Faik Ozansoy Molière'*in Le Bourgeois Gentilhomme*'unu okumuştur, görmükte *(tiyatroda)* oynanırken de görmüştür. Bir düşünsün, Monsieur Jourdain'in edebiyat öğretmeni düz-deyişi, *nesr*'i "konuştuğumuz gibi yazmak" diye tanımlamaz mı? Ne demektir bu? Konuşurken kullandığımız tümce biçimlerini, konuşma dilinin sözdizimini yazıda da kullanabiliriz demek değil midir? Düz-deyişin, *nesr*'in konuşma dilinden başka olması gerektiğini sanmak, ondan başka kurallara uyması gerektiğini ileri sürmek, Monsieur Jourdain'in düştüğü yanlışa, yanılgıya, düşmek, saplanmak değil midir? İyice bakın Bay Ozansoy'un yazısına: Devrik tümcenin dilimize uygun olmadığını söylemiyor, *devrik cümle* yahut *nesirde konuşur gibilik* demekle, devrik tümcenin konuşma dilinde bulunduğunu o da kabul ediyor. Öyle ise, dilimizde bulunan bir şeyin yazı diline de geçirilmesini, dilimizi soysuzlaştırmak saymaması gerekmez miydi?

Şöyle bitiriyor Bay Munis Faik Ozansoy yazısını:

Bu büyük tehlike karşısında, ben de, Türk dilini seven bütün yazarları seferberliğe davet ediyorum.

Türk dilini sevenler Bay Munis Faik Ozansoy'u kendilerine başbuğ diye mi seçmişler? Biz bilmiyoruz, ama öyle olacak. Yoksa onları birleşip saldırmaya kendiliğinden çağıramazdı.

Salkım'ın 15 Ağustos sayısında Bay Tahsin Gürler'in "Ataç'a Mektup" adlı bir yazısı var. Bundan önce, şiir toplantıları üzerine bir yazısını okumuş, onun söylediklerini benim düşündüklerimle birlikte okurlarıma anlatmıştım. Kendisine "Romantikleri okuyun ya, biraz da onlardan öncekileri, XVII. yüzyıl Fransız şairlerini, yazarlarını okuyun, onlar sizi daha yalın konuşmaya alıştırır" demiştim. Bay Tahsin Gürler diyor ki:

Aman üstat, benim Fransız klasiklerini okumadığım yargısına nasıl varabildiniz? Ben ömrümün çok kısmını her ekole ait eserleri okumakla geçirdim. Hatta bu hususta gözlerimi bile bozdum. Sonra, yalnız Fransızları değil, Dante'den bu yana İtalyan edebiyatını, bir o kadar da Alman, İngiliz ve diğer dünya edebiyatını az çok okudum, tetkik ettim.

Ben de Bay Tahsin Gürler'in onları okumadığını, incelenmediğini söylemedim ki! Ancak yazısında onların etkisini görememiştim, onu belirtmek istedim. Bay Tahsin Gürler kendini onların da etkisine açmış olsaydı, böyle yazmazdı. Örneğin "hatta bu hususta gözlerimi bile bozdum" demezdi, "hatta" dedikten sonra "bile" dememek gerektiğini düşünürdü. Öyle sanıyorum ki "bu hususta" da demezdi, "bunun için" derdi. Belki onu bile demezdi de salt "gözlerimi bile bozdum" der bırakırdı. "Ömrümün çok kısmını her ekole ait eserler okumakla geçirdim" de demezdi. 'Çok kısmı" olur mu? "büyük bir kısmı" mı demek istemiş? "Her ekole ait..." ne oluyor? XVII. yüzyıl Fransız şairleri, yazarları kişiye öz dil sevgisini aşılar, onların etkisine kendini açmış bir kimse Türkçe yazarken kolay kolay "ekol" sözünü kullanamaz, kendi dilimizde o kavrama bir ad arar. Bana öyle geliyor ki Bay Tahsin Gürler, XVII. yüzyıl Fransız yazarlarının etkisini içine işletse, sindirseydi "her çığırdan yazılar okudum" gibi bir sözü, böyle Arapça, Frenkçe sözlerle kurulmuş bir tümceden yeğlerdi. Neyse! Genç bir yazar olsa gerek Bay Tahsin Gürler. Bir gün gelir, o da anlar bu dediklerimin doğruluğunu.

Bay Tahsin Gürler, edebiyat toplantılarında konuşacakların önceden hazırlanmalarını istiyordu, ben de "Bırakın gençleri, karmakarışık, darmadağın konuşsunlar, tartışsınlar, kavga etseler de

aldırmayın" demiştim. Bu yazısında şöyle diyor:

Öyle amma üstat, ben bunu yapılan toplantılardan sonra edindiğim tecrübe ile söyledim. Ah... bu toplantılarda siz de aramızda olsaydınız bu fikrimin gerçekliğine ve faydalı oluşuna en az benim kadar inanırdınız. Şimdi ben size durumu nasıl anlatayım. Yaşamadığınız bir anı size yazıyla yaşatmaya çalışmak güç şey. Gerçek şu ki, konu üzerine tartışmak hem toplantıya gelen arkadaşların hazırlanmaları için düşünmeye ve bol kitap okumalarına yol açıyor hem de toplantı daha zevkli ve hareketli geçiyor.

A Bay Tahsin Gürler! A efendim! Edebiyat toplantılarına hazırlıksız gelip de saçma sapan konuşanların hazırlanırlarsa, "bol kitap" okurlarsa daha düzenli konuşabileceklerini mi sanırsınız? Kişi bir yol saçma sapan konuşmaya alışmaya görsün! Bir alıştı mı, yaradılışında saçmalamak bulundu mu, okuduğu kitaplardan saçmalar çıkarır, saçmalarını hazırlar, hazırlar da öyle getirir toplantılara. Doğru, ben bulunmadım onun anlattığı toplantıda, ama öyle toplantıların ne olduğunu bilirim. Çoğu da tatsızdır. Olsun. Tedirgin etmeyin gençleri, önceden hazırlanacaksınız diye kurallar koymayın, sonra hiç yapamazsınız o toplantıları. Bırakın; bunlar kendi kendine düzelsin.

Sonra şöyle diyor Bay Tahsin Gürler:

Ne yapalım aramızda bize yol gösterecek kimsecikler yok. Güneyin bu unutulmuş şehrinde, kendi yolumuzu yardımlaşarak kendimiz bulmaya, gür sesimizi sayılmaz güçlükler ve yoksunluklar içerisinde Toroslardan öteye duyurmaya çalışıyor bunu da başaracağımıza inanıyoruz.

"Güneyin unutulmuş şehri" dediği Adana... Doğru mu bu sözü? Çıkardıkları dergi Çukurova'dan başka yerlere gitmiyorsa, ülkenin her yanında okunmuyorsa ne yapalım? İstanbul'dan, bir de Ankara'dan başka hangi şehrimizde çıkan dergiler bütün ülkeye yayılabiliyor? Bizde, en aydınlarımız bile, taşra dergileriyle, taşra gazeteleriyle ilgilenemiyor. "Güneyin bu unutulmuş şehri..." Hayır, o bakımdan bu ülkenin bütün şehirleri, güneydekiler, kuzeydekiler, hepsi unutulmuştur.

Bir de şunu söyleyeyim Bay Tahsin Gürler'e: "Sesimizi Toroslardan öteye duyurmaya çalışıyoruz" diyor, demek ki istediği kendini gönendirecek bir iş görmek değil de tanınmak, Toroslardan ötesinin ilgisini çekmek. Hatırımda doğru kaldıysa geçen yazısında kendisi de bu tanınmak, kendini göstermek isteğinden yakınıyordu. O dediği ile bu dediği tutuyor mu birbirini?

Bay Tahsin Gürler'i gücendirmek için söylemiyorum bunları, iyi bir yazar olacağını sanıyorum onun, edebiyat toplantıları üzerine yazdığını da, bana mektubunu da ilgiyle okudum, bundan sonra elime geçen yazılarını da okuyacağım. Günden güne olgunlaşacağına da inanıyorum.

Yeditepe'nin 15 Ağustos sayısında, "Bu Ayın Sahne Hareketleri" adlı yazısında Bayan Adalet Cimcoz, Tiyatro Derneğinin *Yalancı*'yı oynamasını anlatıyor. Bayan Cimcoz beğenmiş o derneğin çalışmalarını, meydancı *(metteur en scène)* Bay Haldun Dormen'i de, arkadaşlarını da övüyor. Ben görmedim *Yalancı*'nın oynanmasını, ama Bayan Cimcoz'un beğenisine güvenim vardır. Tiyatro Derneğini kuran gençlerin değerine inanırım.

Derneğin el ilanlarında şu sözler varmış: "Profesyonel bir sahnenin bütün tali endişelerinden uzak, alışılmış şekillerden, piyeslerden, oyun tarzından kurtulmuş, bir bezirgân mantalitesinden sıyrılmış, para ve şöhret getiren büyük kalabalığın değil de tiyatroyu candan seven, anlayan, ona bağlı küçük topluluğun tiyatrosudur."

İri lakırdı deyişiyle yazılmış satırlar... Neyse! Tiyatro Derneği para kazanmak, kalabalığa yaranmak için değil sanata hizmet etmek, bir yenilik getirmek, sanattan anlayanlarca sevilmek istediğini söylüyor. Gerçekten böyle olduğuna inanıp sevinelim.

Bayan Adalet Cimcoz o sözler arasında bir yere takılıyor, diyor ki:

Buradaki büyük kalabalıktan halkın ve çoğunluğun anlaşılmaması gerek bence. Bu olsa olsa, her yerde rastlanan körükörüne geleneklere bağlı, yeniye düşman, geriyi savunan yarı aydınlar kalabalığıdır. Bütün içinde azınlıktır. Halk, çoğunluk ise, bu anlamda geri değildir. O, yeni ve güzel olan her şeyin yanında ve peşindedir. Halka iyiyi ve güzeli verdik de tutmadı mı? Uzatmayalım, ben halktan yanayım.

İyi ya, Bayan Adalet Cimcoz'un da bu inancını söylerken, büyük kalabalığın nerede, ne zaman güzelliği tuttuğunu da göstermesi gerekmez mi? Doğrusu, bu inancı pekitecek olaylar tarihte hiç yok değilse de pek azdır. Yalnız geleneklere bağlı, hep eskiyi savunup yeniyi nerede görürse kötüleyen yarı aydınları övecek değilim, ama onlarla birlik değiliz diye yarı aydın olmaya da erememişleri gözümüzde büyültmemiz gerekmez. Bayan Cimcoz, büyük kalabalığın geleneklere de, göreneklere de bağlı olmadığını söylüyor. Gelenekleri şimdi bir yana bırakalım, büyük kalabalığın, bizde olsun, başka ülkelerde olsun, göreneklere bağlı olmadı-

ğı nasıl ileri sürülebilir? Büyük kalabalığın bütün kişileri, babalarından, dedelerinden gördüklerini sürdürüp gitmezler mi? Birtakım gündelik işlerde, ası sağlayan işlerde, yeniyi çabucak kabul ettikleri görülebilir, kendilerine bir kazanç getirir de onun için. Sanat işlerinde öyle midir? Musikide, yüzyıllardan gelme ezgilere, şiirde yüzyıllardan gelme demelere bağlı değiller midir? Kolay kolay değiştirebilir misiniz beğenilerini?

Geleneklere gelince... Büyük kalabalık gelenek kavramına erememiştir. Geleneğe uymak, babalarımızdan, dedelerimizden öğrendiklerimizi yapmakla yetinmek değildir, onların özünü düşünerek sürmelerini dilemek, onlarda toplumun birliğini kuran bir güç bulunduğuna inanmak demektir. Geleneksiz toplum da olmaz, sanat da olmaz. Geleneklerden büsbütün sıyrılmaya kalkan kişide bilgi olmaz, sanat anlayışı da olmaz. Herhangi bir eserin güzel olup olmadığını söylerken, geçmişten öğrendiklerimize dayanmaz mıyız? Bizde güzellik duygusu geçmişin eserleriyle değinmekten doğmaz mı? Geleneksiz kişide yalnız yeniyi anlayabilmek gücü değil, eskiye hayran olabilme gücü de yoktur. Ancak birtakım kişilerde geleneğe bağlılık yeniyi anlama gücünü körleştirebilir. Bunlar geleneğin yaratıcılığına inanamazlar, yenide geleneğin izlerini göremezler, bunun için de yeniye hep karşı komaya kalkarlar.

Büyük kalabalığın yeni bir eseri aydınlardan, hele yarım aydınlardan daha çabuk anladığı görülebilir. Bu geleneksizliğindendir, kendisinde sanat önyargıları olmamasındandır. Ancak öyle kimselerin yeniyi hemen anlayıvermeleri iyi bir şey midir? Ben başıma gelen bir şeyi anlatayım: Stravinski daha yeniydi, musikiden anlayan bir arkadaşımla *Petruşka*'yı dinlemeye gitmiştik, ben hemen beğendim, arkadaşım beğenmedi, birtakım musiki kurallarını altüst ettiğini söyledi. Ben musikiden anlamadığım için, musikide önyargım, geleneğim olmadığı için *Petruşka*'yı hemen beğenivermiştim. Arkadaşım da sonradan beğendi, çok sevdi, ama benim gibi değil, gerçekten anlayarak, güzelliğine gerçekten girerek sevdi. Beğenmek, sevmek onun, onun gibilerin anlayıp sevmesidir.

(Ekim 1954)

33

Yenilik dergisinin ekim sayısının başında, Edinburg Bilim-Yurdu Sanat Tarihi yüksek öğretmeni Mr. Herbert Read'in, sanat eleştirmecilerinin İstanbul'da yaptıkları beşinci kurultayda okuduğu söylevin bir çevirisi var, Bay Ali Avni Öneş dilimize çevirmiş o söylevi. Şöyle başlıyor:

Eğitimin gerçek amacı bilgiler toplanması ve bu bilgilerin pratik kullanılması değildir, fakat daha çok bir değerler duygusuna sahip olma ve onun içgüdüsel kullanılmasıdır. "Değerler duygusu" 'ile verilerin kendilerinin duyarlığını anlamayı ifade etmek istiyoruz.

O söylevin başka bir çevirisi de *Varlık*'ta çıktı, o çeviriyi kimin yaptığı bildirilmiyor. O da şöyle başlıyor:

Terbiyenin asıl hedefi bilgi yığmak, yahut bu bilgi yığınını faydalı şekilde kullanmak değildir. Daha ziyade bir değer sezgisine sahip olmak ve bundan faydalanabilmektir. Değer sezgisi, yahut değerlendirme hissi derken, verilerin kendilerini his yoluyla anlatabilme yetkisini kastediyoruz.

O iki çevirinin yalnız böyle birer parçasını okuyunca kişi başlıyor düşünmeye: Bay Ali Avni Öneş'le *Varlık*'ın kim olduğunu bilmediğimiz çevirmeni ayrı ayrı dillerde mi yazıyorlar? Bir parçanın ayrı iki çevirisi birbirine bu kadar da benzemez olur mu? İki çevirinin de birbirinin eşi olmayacağını bilirim, her yiğidin bir yoğurt yiyişi olduğu gibi her çevirmenin de kendine göre bir deyişi vardır. Yabancı dilde yazılmış bir hikâyeyi, küçük bir parçayı ayrı ayrı kırk kişiye verin, kırkı da başka türlü çevirirler. Ama aralarında bu kadar da ayrım olur mu? Birinin *eğitim* dediği yerde ötekinin *terbiye*, birinin *amaç* dediğine ötekinin *hedef* demesine karışacak değilim, Arapça sözlerle Türkçe sözlerin savaşması daha bitmedi dilimizde. Ama burada görülen o da değil: Çevirmenlerden birinin Türkçeyi beğenmediği, Arapça tilcikleri kullanmakta direndiği söylenemez. Belli ki *terbiye, hedef* diyende de Türkçe tilcikler kullanmaya bir özenme var. Bakın, o da *mu'talar* demiyor, *veriler* diyor. *Eğitim, amaç* diyen de Arapça tilciklerden kaçınmıyor, hiç yeri yokken *ifade etmek* deyiveriyor. Ama başka bir şey de göze çarpıyor: O çevirmenlerin ikisi de, Arapça tilciklerle Türkçe tilcikleri karıştırıvermekle

kendilerinde bir dil duygusu gelişmediğini gösteriyorlar. Gelişigüzel kullanıyorlar kullandıkları tilcikleri, biribirlerine uysun uymasın, aldırmıyorlar. Dillerinin, yahut kalemlerinin ucuna hangisi gelirse yetiniyorlar onunla. En yeni Türkçe tiloikle en eski Arapça tilcik yan yana gelmiş, varsın gelsin diyorlar. Yamalı bohçayı andırıyor ikisinin de dili. Yazınımızın en büyük dertlerinden biri budur: Yazarlarımızın dil konusunda gösterdikleri aldırışsızlık, kaygısızlık. Deyişine bir birlik vermeye özenmeyen kişi düşüncelerini de düzenlemeğe özenmez, karmakarışık konuşup yazdığı gibi düşünmesi de karmakarışıktır.

O iki çeviride bir şey daha göze çarpıyor. Okuyun onları bir daha, birbiriyle karşılaştırarak okuyun. Sorayım ben bize: Anlıyor musunuz ne dediklerini? Ben, doğrusu, anlamadım. Bana öyle geliyor ki o söylevi çevirenler de anlamamışlar. Mr. Herbert Read'in ne dediğini. Anlamış olsalardı, anladıklarını bize de anlatabilirlerdi. Yanlış anlamışlar, yanlış bir anlam çıkarmışlar demiyorum, anlamamışlar, anlamaya, kavramaya uğraşmamışlar. Önlerinde *sanat, eğitim, değerler duygusu, veriler* gibi birtakım sözler var, bunlarla esrikleşiyorlar, bunların yan yana getirilmesinin bir düşünce, büyük bir düşünce göstereceğini sanıyorlar, anlama, gerçek anlama ermek için çabalamıyorlar, gölgelerle yetiniyorlar. Yunancada *idea* görmek demekmiş, bir düşünceyi kavramak onu kafanızın içinde görmektir, bu çevirmenlerin ikisi de Mr. Herbert Read'ın düşüncesini, ileri sürdüğünü kafalarının içinde görmeye özenmemişler.

Doğrusu, o iki çevirinin de başını okuduktan sonra bıraktım elimden. Neden okuyayım? Anlamayacak olduktan sonra...

Çevirilerimizin çoğunda bu kusur var. Elimizdeki yazıyı anlamadan, onun içine girmeden çevirmeye kalkıyoruz, bunun için de okurlar bir türlü sökemiyor ne dediğimizi. Ama sökemeyince de kızmıyorlar, bırakmıyorlar ellerinden kitabı, onlar da esrikleşerek, şu, bu büyük yazarın eseriyle ilgilendiklerini sanarak okuyorlar.

Birtakım yazarlarımızın uzun uzun, karışık tümcelere bağlılıkları da bu yüzdendir. Kendileri de, okurları da o tümceler içinde en derininden bir düşünce bulunduğunu sanıyorlar, böylece de kendilerinden geçiyorlar.

Yenilik'te Bay Nureddin Şafgil dergileri, gazeteleri inceliyor. Şimdiye kadar hiç elime geçmeyen bir dergiden, *Doğu ve Batı*'dan, Bay Haldun Taner'in şu satırlarını almış:

Kimi sanat anlayışını herkese zorla dikte etmek isteyen, kendi gibi düşünmek istemeyenleri bir kalemde afaroz eden, hatta hatta, sanat tarihini keyfinin istediği gibi hacamata yeltenen bu dar görüşlü tolerans fukaraları, ister naif idealist, ister dejenere snob, ister avant-garde'cı, ister klasik geleneğe bağlı olsunlar, isterse sureta liberal görünen fakat aslında sanatı bir başka yönden sımsıkı bağlayan, "Sanat sanat içindir" prensibinin avukatlığını yapsınlar, kendilerinden olmayanı kendilerine düşman saymak iptidailiğinden kurtulamadıkları müddetçe bütün bunları tek bir isim altında toplamak mümkündür. Bunlar, sanatın kaba sofularıdır.

Bunların en belirli vasfı, sanat eserini anlamak hususunda iyi niyetli bir gayretten mahrum bulunuşlarıdır. Onların klişe halinde birtakım peşin hükümleri vardır. Sanatkârı ve eserini bu peşin hükümlerin süzgecinden geçirip notlarını öyle verirler. "Bu bizden; şu halde eseri iyidir. Bu bizden değil; öyle ise tu! Kaka!" Böyle bir fatalizm, sonunda insanı işine gelmeyen kitapları toplayıp yaktıran ve böylece fikirleri de kül ettiğini sanan bir Hitler gülünçlüğüne düşürebilir.

Bay Haldun Taner'in kızdığı kişilere, doğrusu, ben de kızıyorum. Ama ben yazılarında yabancı tilciklere bu kadar yer verdiği için Bay Haldun Taner'e kızıyorum. Bütün o *dikte*'ler, *dejenere*'ler, *naif*.ler ne oluyor? Yani Bay Haldun Taner, bütün Fransızca tilciklerin Türkçe sözlüğe alınmasını mı istiyor? "Zorla dikte etmek" ne demektir? Bizim bildiğimiz, Fransızca *dicter* tilciği, söyleyip yazdırmak anlamına gelmeyince, bir düşünceyi, kanıyı zorla aşılamak, kabul ettirmek demektir. Bunun zorla olmayanı da olabilir mi ki Bay Haldun Taner "zorla dikte etmek" diyor? Kullandığımız tilciklerin anlamını düşünüp de başlarına yersiz birer katkı eklemekten kaçınmak, yabancı tilcikleri uluorta, yerli yersiz kullanmanın da doğru olmayacağını anlamışlara vergidir.

Fatalizm, fanatizm yerine kullanılmış olsa gerek. Belki Bay Haldun Taner doğru yazmıştır da dizmen yanlış dizmiştir. Öyle ise de sevindim doğrusu. Yazısının doğru çıkmasını istiyorsa o da Türkçe yazıverseydi.

Yeni Ufuklar'ın ekim sayısında B. Cavit O. Tütengil'in "Yârenlik" adlı bir yazısı var. Daha doğrusu bir ad altında toplanmış küçük küçük parçalar, "Diyarbakır düşünceleri", Diyarbakır üzerine değil, Diyarbakır'da kaleme alınmış düşünceler "Yârenlik" adını doğrusu hiç sevmedim, o sözde bir alay, şaka anlamı

vardır, oysaki Bay Tütengil alay etmiyor, şaka etmiyor, gerçekten düşündüklerini söylemek istemiş. Birinci parçayı olduğu gibi alıyorum :

Kitaplarda, gazetelerde, toplantılarda, derneklerde baş köşeyi bana verirsiniz. Her sözümde hikmet ve keramet ararsınız. İri iri laflarıma bakıp da beni bir şey sanırsınız. Birçoğuna göre, içinde bulunduğumuz bütün kusur ve gerilikler benim gibilerin azlığından.

Kulağınızı yaklaştırın da size bir gerçek söyleyeyim: Başınıza gelen her kötü şey benden. Çok okudum, kökümle bağlarımı kestim. Kitaplar hayatı ve halkı görmeme engel oldu. Daha kötüsü, ilmim arttıkça sağduyumu kaybettim.

Beni hâlâ tanıyamadınız mı?

Bay Cavit O. Tütengil'i tanırım, severim. Ne demek istediğini, kimlerden yakındığını anlamıyor değilim. Ama böyle kesin konuşması da doğru mu? Yalnız kitaplara kapılıp da çevrelerini, hayatı göremeyenlerden birtakım kötülükler gelebilir, bütün kötülükler onlardan mı geliyor? "Kuramlardan *(nazariyelerden)*, kitaplardan uzak kalıp yalnız çevremizi inceleyeceğiz, gerçeğe bağlanacağız" diyenlerden de çok kötülükler gelmiyor mu? Kendi bildiklerinin tek doğru olduğu, olabileceği kanısına saplanıyor onlar, kendi düşüncelerini başkalarının düşündükleri, kitapların söylediklerivle karşılaştırmıyor, bunun için bir yol yanıldılar mı o yanlışlarını düzeltemez oluyorlar. Hayır, kitaplardan kaçınmayı, hele bunu öğütlemeyi doğru bulmuyorum. Birtakım kişiler vardır, Bay Tütengil'in dediği gibi, bilimlerini artırdıkça sağduyularını körletirler, yitirirler. Ama birtakım kişiler de vardır, bilimleriyle birlikte çevrelerini görüp anlama güçleri de sağduyuları da artar. En yüksek anlayış gücü, en iyi sağduyu da onlarınki değil midir?

Bay Cavit O. Tütengil'in dediğine kapılırsak, çok okuyanların ister istemez kökleriyle bağlarını keseceklerini, sağduvularını yitireceklerini sanıp yanlış bir yola gitmiş olmaz mıyız? Bir cesit bilisizlik arkasından koşmaya baslamaz mıyız? Buna doğru bir eğilim vardır çok kimselerde. Bilginlere dudak büküp "Adam sendel onlar da ne istediklerini bilmiyor. Ne ivilik gelirse bilisizlerden, kitaplara kapılmamışlardan, okumamışlardan gelir" diyenler oluyor. Bütün doğruları kitaplardan bellemeye kalkıp da çevrelerine bakmayı, gerçeği incelemeyi unutanları kötüleyeceğiz diye, onları uymaya çalışacağız diye ötekilerden yana gözükmemiz de doğru değildir. Bu ülkeye bilginler, kitaplarda okuduk-

larını kendi gözlemleriyle tamamlamaya özenenler, kitap okumakla çevrelerini incelemeyi bir arada götürebilen kişiler gerek. Ne yalnız kuramlarla yetinenler, ne de kitaplara dudak büken bilisizler... İkisinden de kötülük gelir.

Derginin o sayısında Mr. Herbert Read'ın söylevinin başka bir çevirisi var. O şöyle başlıyor:

Eğitimin gerçek amacı durmadan bilgiler edinmek, bunları pratik alanlarda kullanmak değil, değerleri içten kavramak, kullanmak, onları bir duygu haline getirmektir.

Yenilik'teki, *Varlık*'taki çevirilerden iyi doğrusu, bundan bir şey anlaşılıyor. Bu çeviri belli ki okuduğunu gerçekten anlamaya, kavramaya özenen bir kişinin elinden çıkmış.

Yeni Ufuklar dergisi, öteden beri, sayfalarının altına birtakım özdeyişler kor. Ben öyle kısa kısa sözlerden, bir bütünden seçilip alınmış birkaç satırlık yazılardan pek hoşlanmam. Yazarın ne dediğini iyice kavrayamam da onun için. İyice kavramak, yazarın o yargıya varmadan önce neler dediğini bilmekle olur. Özdeyişler, çoğu, gerekçesiz birer yargıdır. Ama *Yeni Ufuklar*'ın bu sayıda Ernest Renan'dan aldığı söz çok hoşuma gitti. O düşünür demiş ki:

Bilim ihtiyatlı yalanların ne olduğunu bilmez. Bu dünyada, bir bilginin gerçek sandığı şeyi söylemekten çekinmesini gerektirecek derecede kuvvetli bir sebep yoktur.

Yeni Ufuklar bence çok iyi etmiş bu sözü aldığına. Bu doğrunun yayılması, gerçek düşünce sağtöresinin *(ahlakının)* kurulması için gereklidir.

Türk Sanatı'nın ekim sayısında Bay Mehmet Günfer Çelikman'ın "Tiyatrosuz Yazar, Yazarsız Tiyatro" adlı bir yazısı var. Bay Günfer Çelikman, bizim tiyatrolarımızın Türk yazarlarına daha çok yer vermemesinden yakınıyor. Şöyle bitiriyor yazısını:

Tiyatro, bütün sanat eserleri gibi beynelmileldir. Bir Fransız oyununu sahnemize almak kusur değildir. Fakat Türk tiyatrosunun, Türk tiyatro yazarıyla beraber yükselmesine mani olmak, ecnebi oyununu sahnemizden kovmaktan çok daha büyük bir kusurdur.

Bay Günfer Çelikman'ın sahnelerimizde daha çok Türk yazarlarının eserlerini görmek istemesine ben de katılırım. Türk tiyatro yazarları yetişmedikçe, gerçekten Türk tiyatrosu kurulamaz. Ancak tiyatronun uluslararası bir sanat olduğu düşüncesini pek anlayamadım. Bir oyunun, nerede yazılmış olursa olsun başka ülkelerde de oynanabileceğini söylemek istiyorsa, bence doğru

değildir. Birtakım oyunlar için evet. Hepsi için değil. Nice oyunlar vardır ki yazıldıkları ülkede kolayca anlaşılsa, beğenilse bile başka ülkelerde halkı ilgilendirmez. Oysaki bizim tiyatrolarımız, Türk yazarlarının eserini kabul etmekte birtakım güçlükler çıkarırken öylelerini, yani bizde pek anlaşılmayacak yabancı oyunların çevirilerini kolayca kabul ediyorlar. Bay Günfer Çelikman yazısının bir yerinde şöyle diyordu:

Başlıbaşına, kendine has olan ve kendine yeten tiyatronun müşterisi, her devirde şiirin, resmin, heykelin ve hikâyeninkilerden kat kat üstün olmuştur. Bir ahmak bile tiyatrodan anlar. Şiir, kulağa; hikâye, tecrübe, muhayyile ve hatıraya; resim ve heykel göz zevkine hitabeder. Halbuki tiyatro bütün bunları bir araya toplamakla kişioğluna sadece hayatı vermekle kalmayıp bizzat yaşatır da.

Önce böyle demiş olduğunu düşünürse, vardığı sonucun bunu pek de tutmadığını, öyle sanıyorum, kendi de çabucak anlar. Tiyatrodaki olay bize somut olarak gösteriliyor, onun için şiirden, hikâyeden daha kolay anlaşılıyor. Peki. Ama tiyatroda gördüğümüz olaylar bizim öteden beri alışık olduğumuz olaylardan ise, bizim de yaşadığımız törelere uygunsa onları daha çabuk anlamaz mıyız? Böyle olunca da yerli bir eseri, başka dilden çevirilmiş bir eserden daha iyi anlarız. Demek ki tiyatro eseri pek de o kadar uluslararası bir eser değildir.

Bunun için Türk tiyatro yazarını tutmamız gerektir. Sahnelerimiz Türk yazarlarının eserlerini daha çok oynamakla bir yandan Türk yazarlarını özendirmiş, bir yandan da halkı oyuna gitmeye alıştırmış olurlar.

Neyse! Bay Günfer Çelikman'ın söyledikleri, genel olarak, bence de doğrudur. Ama niçin "Sadece, tiyatro halka en yakın olan, daha geniş kitlelere hitap edebilen bir branştır" diyor. Diyelim ki o da, "toplum" sözünü anlamayan Bay Asaf Hâlet Çelebi gibi, o sayın bayla konuşmaya giden Bay Nihat Dalay gibi "Ataççа lisanın müthiş surette aleyhinde"dir, Frenkçe söz kullanmasının ne yeri var? "Branche" *dal* demektir, bu *dal* sözünü de Türk Dil Kurumu mu uydurdu, ben mi uydurdum?

Derginin gene o sayısında Bay Suat Uzer'in "Ataç'a İkinci Mektup" adlı bir yazısı var. Benim yazılarım bomboşmuş, şöyle kötüymüş, böyle kötüymüş. Kendisi benim yazılarımı okurken iğreniyormuş. Peki, benim bir diyeceğim yok. Ancak kendisinden soruyorum: Benim yazılarım bomboşsa, okuyanı iğrendiriyorsa neden uğraşıyor benimle? Niçin okuyor yazdıklarımı? Benim yaz-

dıklarımı okumayı buyuran bir yasa yok benim bildiğime göre. Okumasın, iğrene iğrene yormasın kursağını. Yok, onun buyurmasıyla benim yazı yazmayı bırakacağımı sanıyorsa, onu da hiç ummasın. Bu yaşa kadar yola gelmedim, bundan sonra da gelmem.

(Kasım 1954)

34

Yeni Ufuklar dil üzerine bir soruşturma açmıştı, kasım sayısında sekiz kişinin yanıtını yayımlıyor. Bunlardan ikisini dergimizin gelecek sayısında bulacaksınız. Ben üçüncü bir yanıt üzerinde, Bay Haldun Taner'in yanıtı üzerinde duracağım. Bay Haldun Taner de dil devriminin bir zorlama olmadığını, son *yüzyıl içindeki gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu* olduğunu söylüyor. O da, *halk çoğunluğunun konuştuğu* dil ile yazı dili arasındaki *uçurumun* kaldırılmasını istiyor. Dördüncü soruyu şöyle yanıtlıyor:

Mümkün olduğu kadar yakın bir zamanda okullara Grekçe ve Latinceyi sokmak, bütün Avrupa kültür topluluğunun yaptığı gibi bu ana kaynaktan kafa yapımız bakımından da faydalanarak, yani gerektiği zaman, Grek Latin kaynaklı kelimeleri dilimize alarak... Batı kaynaklı uluslararası özellik taşıyan bazı kelimeleri, Arapça ve Farsça kelimelere karşı gösterdiğimiz taassubu göstermeyerek...

Bay Haldun Taner Türk çocuklarına Latince ile Yunancanın öğretilmesini, kafalarının o dillerden kalma yapıtlarla *(eserlerle)* yoğurulmasını istiyor. Buna bir diyeceğim yok, ben de yıllardan beri o yolu öğütlemekteyim. Ancak Bay Haldun Taner dilimize şimdiden Latince, Yunanca sözleri almamızı da hoş görüyor, öyle yapmamız gerektiğini söylüyor. Şimdiden, okullarımıza Latince ile Yunancayı sokmadan önce. Ben işte bunu anlayamıyorum. Demek biz o tilcikleri, köklerini, anlamlarını pek bilmeden alacağız, "onlar uluslararası tilciklerdir" deyip ne türlü kurulduklarını araştırmadan, bunun üzerinde durmadan aktarıvereceğiz dilimize.

Sonradan öğreneceğiz onların ne olduklarını. Hani bir öykü vardır, bir hakan gemiye binmiş de "Biz kalkalım, buğu arkadan gelsin!" demiş. Yunancayı, Latinceyi öğrenmeden o dillerin tilciklerini benimseyivermemiz de ona benzemiyor mu?

Okullarımızda Latince ile Yunanca öğretilirse çocuklarımız o dillerin tilciklerini bilerek, doğal olarak kullanacaklar, Medresede Arapça öğrenmiş dedelerimizin Arapça tilcikleri kullandıkları gibi. Ona bir diyeceğimiz olamaz. Ancak şu, bu uluslar bu tilcikleri kullanıyor diye birtakım yabancı tilcikleri dilimize almamızı doğru bulmuyorum. Kakavan *(papağan)* yoludur bu, bizi gerçekten batıya götürmez. Batı düşüncesi bunun tükel tersidir, Yunanca, Latince bir kökü, bir eki alır, inceler, ne biçim kullanıldığını öğrenir, ondan sonra kullanır onu. Bu incelemelere, araştırmalara girişmeden yabancı kökleri, ekleri alıvermek, bence, yalnız kakavanlara yaraşır, kişioğluna değil.

İlke Gaziantep'te çıkıyor. Anadolu şehirlerinden böyle dergiler geldikçe çok seviniyorum, yurtta gençlerin bilim, yazın, sanat sevgisi arttığını gösteriyor da onun için. Bunun başka bir iyiliği de olacağına inanıyorum: İstanbul dergilerinde, Ankara dergilerinde yazanlar, nerede doğmuş, nerede büyümüş olurlarsa olsunlar, İstanbul diline, İstanbul ağzına bağlanıyorlar, bir türlü ayrılmak istemiyorlar ondan. Taşra şehirlerinde yayımlanan dergilerin ise, öz dilimizi, ancak birtakım bölgelerde kullanılıp da İstanbul'a giremiyen tilciklerimizi tanıtmakta yararlı olabileceklerini sanıyorum.

Bölge dillerinin gelişmesini, bölge edebiyatları kurulmasını mı istiyorum? Hemen yanıtlıyayım bunu: Hayır. Bir ülkenin, bir ulusun ortak bir yazı dili olması gerektiğini bilmez değilim. Bir kitap, bir yazı, yurdun neresinde yazılmış olursa olsun, bütün bölgelerde anlaşılabilmelidir. Örneğin Lille'de yazıldığı için Marsilya'da anlaşılmıyacak bir kitabı, Fransız yazınının bir yapıtı sayabilir misiniz? Alamanya'da bir değil, birkaç Alamanca olduğunu biliyoruz, ama bunlardan başka bir yazı Alamancası var, bütün yazarlar ona uyuyorlar. Biz de şimdi Fransa gibi, Alamanya gibi olsaydık, bütün yazarlarımızı ortak yazı diline uymalarını, ondan ayrılmamalarını, bölge dillerine sapmamalarını isterdim. Ama biz bir devrim çağı geçiriyoruz, bu devrim kendini dilde de gösteriyor. Bizim şimdi, düşündüklerimizi söylemeye yetecek, bize düşünmemizde yardım edecek ortak bir yazı dilimiz yok, kurulmaktadır. Bu yapının kurulmasına İstanbul kadar öteki şehirlerimizin de katılması gerektir. Montaigne "Si le français n'y

suffit, que le gascon y aille!" diyor (Fransızca, yazı Fransızcası yetmiyorsa, gaskonca da, bölge dilleri de karışsın bu işe!) Biz de, İstanbul Türkçesinin yetmediğini görünce bölge dillerine de başvurmak zorundayız. İstanbullu aydın kullanmadığı, bilmediği Türkçe sözlere karşı komaya kalkışıyor, o Türkçe tilciklerin yayılması, yazıya, yazına girmesi, ortak dilin birer öğesi olması işini Anadolu şehirlerinde çıkan dergiler başaracaktır... Ancak şunu da söyleyeyim: O dergilerin çoğu bu işe gevşek davranıyorlar, kendi bölgelerinin dilini tanıtmaya o kadar çalışmıyorlar.

İlke, birinci sayısının başyazısında Gaziantep'in günden güne geliştiğini anlattıktan sonra diyor ki:

Ancak gelişmenin çabuk ve verimli olabilmesi tek yönlü teşebbüslerle imkânsızdır. Ticari ve iktisadi faaliyetlerin yanında kültürel faaliyetlerin de varolması yukarıda bahsettiğimiz gelişmeyi ortaya koyar.

Şurası acı bir hakikat olarak görülüyor ki şehrimiz gereken kültürel faaliyetlerin sönük olduğu bir bölgedir ve her nedense bu yönden nasibini alamamıştır.

İlke bu boşluğu doldurmaya çalışacağını anlattıktan sonra diyor ki:

Bugün şehrimizde siyasi yayın alanı kısmen doldurulmuş gibidir. İhtiyacı karşılayacak durumda değilse bile dört tane gündelik gazete çıkmaktadır. Halbuki kültürel yayın alanı tamamen boştur. Bundan birkaç sene öncesine kadar çıkan Başpınar *kısmen ihtiyaca cevap verebilecek durumdaydı.* Dernek *ise ihtiva ettiği yazılar bakımından fena sayılmazdı. Hatta lisemiz tarafından çıkarılan* Yankı *gazetesi ve onu takiben çıkarılan* Lise *dergisi de olgunlaşmaya müsaittiler. Ne yazık ki şimdi bunların hepsi de çıkmamaktadırlar.*

Hepsi de birkaç sayı çıktıktan sonra batmış bu dergilerin böyle anılmasında yüreği sızlatan bir şey var. Hepsi de birer umudun sönmüş olduğunu gösteriyor. O dergilerin çabucak ölüvermiş olmasında hepimizin suçumuz var: İlgilenmedik onlarla da onun için. Şimdi çıkanlarla da ilgilenmiyoruz. Ancak bize bir gönderen olursa, elimize geçerlerse şöyle bir göz gezdirmekle yetiniyoruz. "İşlerimiz var" diyoruz, daha birçok bahanelerle kapatıveriyoruz onları. Ama bu ülkede onları, küçük büyük taşra şehirlerinde çıkarılan dergileri okumayı, onlarla uğraşmayı kendilerine iş edinmiş kimseler bulunması gerekmez mi? Ne oluyor bunun sonu? O dergileri çıkaran gençlerin çoğu kırılıveriyor, kendileri de yazmıyorlar, başkalarının yazdıklarını da okumuyorlar.

Derginin o birinci sayısında Orhan Barlas ne güzel anlatıyor bunu. Arayın, bulun o dergiyi de okuyun Orhan Barlas'ın yazısını. "Edebiyatla Uğraşmak" adlı o yazının buraya ancak bir parçasını, sonunu alabileceğim. Orhan Barlas artık bir şey yazmadığını, başlasa bile çabucak bıraktığını anlattıktan sonra diyor ki :

Fakat bir zamanlar edebiyatla uğraştığım için, bugün yeni çıkan dergileri okuduğum için hiç de pişman değilim. Bu yüzden kendimi benden daha az edebiyatla uğraşmış birçok kimselerden üstün tutarım. Metin Eloğlu'nu, Özcan Ergüder'i tanımakla, bazı bazı okumakla kendime övünürüm. Bazı şairleri, romancıları okumaya ayırdığım zamanlar boşa gitmedi. O zamanlar da başka türlü elime geçmeyecek bir şeyler kazandım. Nedir bunlar? diye sorana bunlar anlatılmaz; anlatılsa da onlar anlamaz.

Diyeceğim şu: İlke'yi *çıkaranlar güçleri yettiği kadar dayanmalıdırlar. Bir gün belki bu işi bırakır, hekim, mühendis, memur olurlar. Ama ziyanı yok. Bu günlerden gene kendilerine bir şeyler kalır. Ev kurarken, ameliyat yaparken kendi kendilerine şiir okur, eğlenirler. Bir de edebiyatçı, iyi bir edebiyatçı olurlarsa, ona hiç diyecek olmaz. Bence bu, dünyanın parasına da, her türlü işine de karşı tutulabilir.*

Dergide birçok yazılar, şiirler var. Bu şiirlerden birini, Erhün Kutlar'ın "Güney Kızları" adlı şiirini okurlarıma da tattırmak isterim :

Deniz sen olmadığın günler için değil,
Unutmak sana göre yaratılmamış.
Sahilde toplanan kumlara seni resmettiğim akşam
Neler bağışlardım ellerime.
Bilir misin nerde başlar sevmek?
İnan ki ben ordayım.
Bir güney şehrinde bir güzel kız,
Aydınlık geceler seni okur.
Ve düşünür ve ağlar sabah yıldızlarına karşı.
Güney şehrinde kızlar
Gözlerinde yaş tutmaz.
Acısı çekilir yıldızsız sahil gecelerinin.
Ben ve sen,
Beyazın siyaha düştüğü misal,
Aydınlık günleri özleriz.

Erhün Kutlar günden güne gelişecek, geliştikçe de böyle "misal" gibi daha çok yapmacıklı şiirlerin gereçi olan sözlerden kutulacağını umuyorum.

İlke dergisinin uzun yıllar çıkmasını, yalnız Gaziantep gençleri arasında değil, yurdun bütün aydınlarınca okunup sevilmesini dilerim.

Hamle Maraş'ta çıkıyor. "Maraş Lisesi Kültür Kolu Tarafından Yayınlanır" denildiğine göre yazarlarının çoğu öğrenci olacak. Geçen ay gelen birinci sayısında yazarlarından, Türkçe karşılıkları bulunan yabancı tilcikleri kullanmamalarını dileyen küçük bir yazı vardı. Türk Dil Kurumu bunu görünce çok sevindi. Genel Yazmanımız o dergiyi çıkaran gençlere bir teşekkür mektubu gönderdi. Gençler dilimizin arınmasına çalışıyor, bunun gerektiğini anlamışlar. Biz yaşlılar için, tuttuğumuz yolun yarın da bırakılamayacağını, yeni yetişenlerin de bizim ülkümüzü benimsediklerini görmekten daha tatlı ne olabilir? Var olsun *Hamle*'yi çıkaran gençler!.. Yaşlılığıma bağışlasınlar, gene de takılacağım kendilerine: Nereden bulmuşlar bu "hamle" sözünü? Türkçeyi seviyorlar, dergilerine Türkçe bir ad takamazlar mıydı?

İkinci sayının, kasım sayısının şiirleri arasında en çok Birsen Göker'in "Sular" adlı şiiri hoşuma gitti. Hayır, öyle ölçüsüz, uyaksız şiirlerden değil: Birincisi üçüncüsü, ikincisi dördüncüsü ile uyaklı on birer hecelik mısralardan kurulmuş altı dörtlük. Ama bu eski kalıp içinde, bir yenilik değilse de bir tatlılık, bir tazelik seziliyor. Bayan mı, bay mı, adından anlaşılmıyor, Birsen Göker'de bir ozan gücü olduğunu sanıyorum. Giderek eski kalıplardan silkineceğini, hiç olmazsa eski kalıplara yeni bir öz getirebileceğini umarım. Şiirinin hepsini değil, iki dörtlüğünü alıyorum :

Ufuklar ötesi bitmiyen yollar,
Her giden yol benim içimden geçer.
Beraber beni de götürün, sular!
Ne olur? beni de alın beraber,

Akan bütün sular içine selâm,
Nehirler alnıma yazılmış mısra.
Bu hasreti bilmem nasıl avutsam?
Ah! nasıl kavuşsam akan sulara?

Derginin sahibi Bay M. Nuri Pakdil, Salâh Birsel gibi, "günlük" yazıyor. Bence güzel kullanıyor dilimizi. 19 Ağustos günü, eleştirmeciler üzerine düşündüklerini yazmış defterine. Bir yerinde şöyle diyor :

Günümüzdeki eleştirmecilerin hiçbir değerleri yoktur dersek, iyi olmaz. Bugün bizde, hani şu eskilerin "dört başı mamur" de-

dikleri çeşidinde bir eleştirmeci yoksa henüz tabii bulmalıyız bunu. Örneğin bir Yaşar Nabi, bir Mehmet Kaplan, ne bileyim? İşte bir Salâh Birsel az şey midirler? Bunların yanı sıra daha başka adları da sayabiliriz.

Eksik olmasın, Bay Nuri Pakdil değerli bulduğu eleştirmeciler arasında beni de anmış. Şöyle diyor sonra :

Evet, o dev eleştirmecileri ben de özlüyorum, hepimiz de özlüyoruz. Ama kolay mı? Şunun şurasında yönümüzü batıya çevireli, sanat üstüne gerçekten düşünmeye başlayalı ne oldu? İvedilik göstermeyelim bu konuda.

Gökten zembille inmiyor her istediğimiz. Eleştirmecinin gelişip büyümesi için bir ortama, yani bir düşünü ortamına ihtiyaç vardır. Bu düşünü ortamı olmadıkça ne eleştirmeci olur, ne de sanatçı.

Bay Nuri Pakdil, "güdümlü edebiyat" konusunda da şöyle diyor :

Sanatın güdümlüsü olmaz. Özgürlük isteyen işlerin başında sanat gelir. Sanatçıya karışamayız, buna yetkimiz olmamalıdır.

Ona "şöyle yapacaksın, toplumun falanca konularını işleyeceksin, sanat toplum içindir ya, hani" dediniz mi sanatçı, sanat eseri kayboluverir ortalıkta, size küsmüştür artık onlar. Bırakalım sanatçıyı, dilediği gibi düşünsün, salt kendi özgürlüğü içinde başarsın.

Biliyorum, çok su götürür bu sözler. Bir giz'dir *(sırdır)* sanat dedikleri, güzellik dedikleri, bakarsınız, en ummadığınız yerde karşınıza çıkıverir. Onun için güdüme boyun eğen sanat erlerinin dahi güzel yapıt verebilmelerinden umut kesilmez. Gene de iyidir Bay Nuri Pakdil'in söylediklerini söylemek. Hele şimdi olduğu gibi sanat erine boyuna karışıldığı, ille ya şu yola, ya bu yola gitmesi buyurulduğu günlerde.

Bay Nuri Pakdil'in "Günlük"ünden bir parçayı daha alacağım :

Gerçekten yazar bildiğimiz kişi, yazdığı konular üzerinde okuyucularını düşünceye koşturabilmelidir (Hiç sevmedim bu "koşturmak" sözünü!) *Sanki bir aritmetik problemi sonuçlandırıyormuş gibi kesin, iri laflar edip de yazılarını karmakarışık eden kişileri ben hiç sevmem.*

Beğeni dediğimiz kavram, kişioğlunda, durmadan değişir. Daha çok eleştirmecilerin bunlara dikkat etmeleri gerektir.

Bay Nuri Pakdil'in yazısından birçok satırları aktardım. Bütün düşüncelerini doğru bulduğum için değil, genç yazarın kendi

kendine düşünür bir kişi olduğunu sezdiğim için. Giderek iyi bir eleştirmeci, iyi bir sanat düşünürü olacağını umuyorum.

Doğu ve Batı dergisini hiç görmediğimi söylemiştim. Ankara'ya pek az mı geliyor? Hiç mi gelmiyor? Gazete, dergi satıcılarında görmedim. İki sayısını, eylül sayısı ile ekim sayısını göndermişler. Beni kim düşündüyse sağ olsun! Ama daha iyice okuyamadım o iki sayıyı, elime yeni geçti de onun için. Ancak şöyle bir göz gezdirebildim. Ekim sayısında Bay Orhan Kemal'in "Mutlu Azınlık, Mutsuz Çoğunluk" adlı bir yazısı var, onu okudum. Şöyle başlıyor Bay Orhan Kemal yazısına:

"Mutlu azınlık" sözünü ilk önce Oktay Akbal mı, Ataç mı, yoksa ne o, ne öteki, tamamıyla başka birisi mi kullanmıştı, bilmem.

"Mutlu azınlık" Stendhal'ın kullandığı İngilizce bir sözdür, kitaplarının çoğunun sonunda "To the happy few" der. Bizde ilk kim kullandıysa, sanıyorum, Stendhal'dan almıştır.

Bay Orhan Kemal eğleniyor mutlu azınlıkla. Diyor ki:

... Olsa olsa, çok iyi okumuş, okuduğunu hazmetmiş, yargıları doğru kişiler. Diyelim ki bu evsafta on beş, yirmi, yahut kırk elli kişimiz var, bu kırk elli kişi herhangi bir sanat eseri, yahut olayı karşısında aynı sonuca varıyorlar.

Varıyorlar mı acaba?

Bay Orhan Kemal o on beş yirmi, yahut kırk elli kişinin bir kanıda birleştiklerini hiç görmemiş. İstanbul'da Küçük Sahnede oynanan *Hamlet*'i de buna örnek olarak gösteriyor. Kimi ak demiş o on beş yirmi kişinin, kimi de kara demiş. Şaşıyor buna Bay Orhan Kemal, daha doğrusu "Ne değeri olabilir bunların yargılarının!" demeye getiriyor.

Ben söyleyivereyim Bay Orhan Kemal'e: Mutlu azınlık, *happy few*, şunun şöyle, bunun böyle demesine şaşmayan kişilerdir. Bir sanat eseri üzerine kesin bir yargı beklemeyen kimselerdir. Kendilerine göre bir beğenileri vardır onların, ille alışık oldukları şeyleri beklemezler, öteden beri bulunanlara hiç benzemeyen şeylerle de ilgilenebilirler. Yanılırlarmış, bir gün beğendiklerini ertesi gün beğenmez olurlarmış, buna da pek önem vermezler. Gerçek duygularını, gerçek düşüncelerini mi söylemişler? Yeter onlara. Bir eserin üzerinde dururlar, övmek, göklere çıkarmak için dururlar, yahut eksiklerini, kusurlarını göstermek için dururlar, tartışırlar, çekişirler. Ararlar doğruyu. Doğruyu bulup da bir öğreti diye yaymak için değil, doğrunun aranması, bulunan doğrunun yeniden incelenip yanlışının çıkarılması kafa için eğlenceli

bir iş, bir oyundur da onun için. Mutlu azınlık bir eser üzerinde durmadı mı, onu övmedi, yahut yermedi mi, umudunuzu kesin o eserden, sözü edilmeye değmiyor demektir.

Bay Orhan Kemal şöyle bitiriyor yazısını:

Bütün mesele, öz ve biçim bakımından hem "Mutlu azınlığı" hem de "Mutsuz çoğunluğu" doyurmak. Bu ikisi de pekâlâ bağdaştırılabilir sanıyorum.

Ben de böyle diyebilmek isterdim, diyemiyorum Görüyorum ki "Mutsuz çoğunluk" ya kendi kendine beğenmeyi göze alamıyor, birtakım eleştirmecilerin, uzmanların neyin beğenilip neyin beğenilmeyeceğini kendine göstermesini bekliyor, yahut ancak alıştıklarına uygun olanları beğeniyor, bu da gene kendi kendine beğenmeyi göze alamadığını gösterir. "Mutlu azınlık" ise kendi kendilerine beğenmeyi, yahut beğenmemeyi, demek ki kendi kendilerine düşünmeyi göze alabilen kimselerdir. Bağdaştıramazsınız bunların ikisini.

(Aralık 1954)

35

Varan İzmir'de çıkıyor. Şu gazeteye benzer dergilerden. Ayda bir yayımlanacakmış. Adını sayısıyla birlikte okuyacaksınız: *Varan* 1, *Varan* 2... Dilerim, Varan 100'ü de görelim. Varan 1000'i torunlarımız görür... Doğrusu, beğenmedim o derginin adını: Bir böbürlenme var, bir meydan okuma. Gençler böbürlendiler mi, bunun kendilerine güvenden geldiğini sanırlar. Oysaki böbürlenme, daha çok güvensizliği gösterir. Kendine gerçekten güvenen kişi ne yapsın meydan okumayı, sesini yükseltmeyi? Yavaş da söylese haklı olduğunu, değeri olduğunu bilir.

Bu böbürlenme, meydan okuma derginin başyazısında da seziliyor. Bay Özdemir Hazar "Merhaba..." diye başlıyor, bütün gönüldeşleri, bütün sanat erlerini esenliyor. Bu iyi ya, sonra şöyle diyor:

İddiamız yok. İddiasız sanat olur mu? diyenler bulunacak, onları tek kelime ile cevep vereceğim. İddiamız yok!

Demek ki Bay Özdemir Hazar böyle yüksekten söyleyince, karşısındakileri susturacağım sanıyor: "İddiamız yok dedik ya! Bitti işte. Daha ne demek düşer size?" Ama bir iddiası var o derginin, Bay Özdemir Hazar'ın bir iddiası var, hem de çok büyük bir iddia. Bakın ne diyor:

Biz gerçek sanatın yine gerçek sanatçıların emrinde olmak üzere bu gazeteyi yayımladık. (Böyle tümceler kuruyor Bay Özdemir Hazar. Ama bilmem, belki de bir dizgi yanlışı yüzünden böyle olmuştur.)... *Türkiyede ilk olarak sanat gazetesini hiçbir iddiamız olmadan çıkaracağız. Bu demek değildir ki her önüne gelen yazı her önüne gelen şiir her önüne gelen makale gazetede yer alacak!.. Gazetemizde gerçek sanata hizmet eden her yazı yayımlanacaktır. Ama yalnız gerçek sanata hizmet eden yazılar...*

Bundan büyük iddia mı olur? "Biz gerçek sanatın ne olduğunu biliyoruz?" demek, "Biz şu görüşü savunmak yaymak için bu dergiyi çıkarıyoruz" demekten çok büyük bir iddia değil midir?

Bay Özdemir Hazar'ın yazısından aldığım satırları okudunuz, diline pek bakmadığı görülüyor: *Önüne gelen yazı* ne demektir? Kimin önüne gelen? Bay Özdemir Hazar "peşinen" demekten de çekinmiyor, *pişin* gibi Farsça sözlerin *tenvin* alamayacağını düşünmüyor. *(Tenvin* de neymiş? diyeceksiniz. Ne yapayım? Başka adı yoktur ki! Ancak Arap yazısıyla anlatılabilir ne olduğu. Ancak Arap yazısında bulunan bir işarettir, Türkçe, Farsça tilciklere gelemez. Kolay öyle yanlışlara düşmemek: Türkçe kurallarına göre yazarsınız, Arapçanın bizim şimdi "en" ile gösterdiğimiz *tenvin*'ini, *hakikaten, bidâyeten, aslen* gibi sözleri kullanmazsınız. Ben kullanıyor muyum? Bir *zaten*'den kurtulamadım, arasıra kaçıyor kalemimden. *Bazen*'i bile bıraktım.)

Bay Özdemir Hazar yazısının bir yerinde de şöyle diyor:

Âdet olmuş, çıkan her yeni gazete ve dergi için yolunu bildiren yahut neler yapacağını vaat eden bazı düşünceler yazılır.

Neler yapacağını vaat eden... Kişi neler yapacağını *vaat etmez, anlatır, bildirir.* Ama Bay Özdemir Hazar böyle şeylere aldırmıyor, o kendini gerçek sanata vermiş, dile bakacak vakti mi var?

Derginin o ilk sayısında Bay Esat Ahmet'in "Güdümlü Sanat" adlı yazısını okudum. Bay Esat Ahmet bizde "güdümlü sanat" sözünün yanlış anlaşıldığını söylüyor. Bakın neymiş "güdümlü sanat":

Önce, güdümlü sanatın gerçek anlamını araştıralım. Bilindiği gibi, sanat iki büyük kola ayrılmaktadır. 1 — Sanat sanat içindir iddiasında olan, 2 — Toplum için faydalı olmaya çalışan... Güdümlü sanattan kastedilen bu ikincisidir.

Hiç de değil. Ona "davalı sanat" derler, "savlı *(thèse'li)* sanat" derler. "Güdüm" sözünden de anlaşılacağı üzere "güdümlü sanat", ne yapacağı dışarıdan buyurulan sanattır. Bir sanat eri, dışarının buyruğu ile "Ben sanatımdan başka bir şeye karışmam, toplum işlerine değinmem" derse, o da güdümlü sanat yapmış olur.

Varan'ın birinci sayısında Bay Halil Aytekin'in de "Köy ve Köylü Tartışmaları" adlı bir yazısı var, bana cevapmış. Başından biraz okudum. Ben "Eğer müspet bir iş yapmak niyetinde iseniz, şehirliye köylüyü anlatmayın" demiştim. Otuz beş yıldır yazı yazarım, bu "eğer" sözünü bir kere bile kullanmadım, başka işi yoksa arasın Bay Halil Aytekin, bir tane gösteremez... Demek ki Bay Halil Aytekin gözü önündeki yazıları da okumasını bilmiyor. Benim ne dediğimi kendi diliyle anlatmıyor, tırnak içine almış, okurlarına o tümceyi benim yazdığımı söylüyor... Bunu görünce kendisinin neler dediğini merak etmedim.

Dergide Bay Halim Yağcıoğlu beni Bay Asaf Hâlet Çelebi'ye karşı savunuyor. Bay Asaf Hâlet Çelebi bir konuşmasında, benim inansızlığımı bildirerek beni "müteasıplara jurnal etmek" istemiş. Boşuna üzmüş kendini Bay Halim Yağcıoğlu: Ben öyle şeylerden korkmam. Ben nelere inanıp nelere inanmadığımı söylerken "Bunu kimseler duymasın!" demiyorum. Düşüncelerimin bilinmesinden şimdiye dek çekinmedim, bundan sonra da çekineceğimi sanmıyorum.

Bay Asaf Hâlet Çelebi'yi sorarsanız, *İstanbul* dergisinde kendi şiirlerinin derin anlamını açıklamak, büyük değerini belirtmekle uğraşıyor. Ne yapsın, bu işi üstüne alan bir babayiğit çıkmadı, onu da kendi üzerine alıyor. "Sana senden gelir bir işte ger imdât lâzımsa." (Bu mısraı doğru mu andım, bilemiyorum.) Ancak Bay Asaf Hâlet Çelebi'nin açıklamaları da şiirleri gibi karışık. Üzülmeyelim: Bir gün gelir, onları da açıklar, onları da yorumlar.

Yenilik'in aralık sayısında Bay Oktay Akbal'ın "Kendi İçin Yazmak Ne Demektir" adlı bir yazısı var. Bay Oktay Akbal bu yazıda, düşündüklerini, görüşünü iyice açıklamaya çalışmış. Dilinde de bir ilerleme görülüyor. Elinden geldiğince kaçınıyor yabancı tilciklerden, diyeceğini dilimizin tilcikleriyle anlatmak istiyor.

Bay Oktay Akbal, Gustave Flaubert'in iki sözünü alıyor, yazısını onlar üzerine kuruyor: "Yazar her şeyden önce eserini kendisi için yazar, güzele varabilmek için tek yol bu." "Yaratıcının öteki insanlara olan üstünlüğü çevresinde, kişisel ve toplumsal dünyasında olup bitenleri onlardan daha iyi, daha derinden görebilmesidir."

Bay Oktay Akbal diyor ki:

Bir yaratıcı yalnız yaşadığı günlerin gereklerini düşünerek hareket etmez. Düşünce ve hayal gücünü geçici olaylara göre ayarlamaz. Onun yarınlara götürecek bir bildirisi vardır. (Öyle sanıyorum ki Bay Oktay Akbal bu "bildiri" sözünü Fransızca "message'ın karşılığı olarak kullanmış. Bence iyi etmiş.) *Çoğu defa anlattığı şeyler yaşadığı günlerin toplumunu dolduran insanları ilgilendirmez. O toplulukça gereksiz, yararsız şeyler söyleyen bir kimse olarak bilinir. Bunun sebebi açıktır. Çünkü yaşanılan çağın birtakım gündelik meseleleri, konuları vardır. O zaman parçası süresince insanlar için bu konular büyük bir önem taşır. Çağdaş okur, eline aldığı bir eserde, yaşadığı günlerin izlerini arar, kendi yankısını bulmak ister. Yerleşmiş, kabul edilmiş görüşlerin, zevklerin rahatlığı içindedir. Bunların aracılığıyla her sanat eserinde kendini yakından ilgilendiren konuları arar.*

Konuyu toptan ele alınca, Bay Oktay Akbal'ın hangi görüşe karşı koymak istediğini düşününce ben de kendisini haklı buluyorum. Ama birkaç noktada kendisinden ayrılıyorum. Önce Flaubert'in sözü: "Yazar, eserini her şeyden önce kendi için yazar, güzele varabilmek için tek yol bu." Hayır, kendi için yazmaz. Başkaları için yazar. Bay Oktay Akbal da "Onun (yaratıcının) yarınlara götürecek bir bildirisi vardır" demiyor mu? Demek kendisi de yaratıcının yalnız kendisi için çalışmadığını, başkalarını, yarın gelecekleri düşünerek çalıştığını kabul ediyor. Flaubert'in "yalnız kendisi için" sözüyle Stendhal'in "mutlu azınlık için" *(for the happy few)* sözü arasında bence büyük bir ayrım var. Diyelim ki Stendhal düşündüğünü Fleubert'den çok daha iyi, çok daha doğru olarak söylemiş. Bir sanat erinin yalnız kendini düşünmesi, başkalarından büsbütün ilgisini kesmeye kalkması onu kendini pek büyük görmeye, böylece de deliliğe götürebilir. Daha kötüsü, çevresindekilere "Siz anlayamazsınız bunu, ben öyle büyüğüm ki beni kimse anlayamaz" diyerek sanatı için çalışmasını, sanatının yayılmasına çalışmasını önler. Stéphane Mallermé'nin "Bu işçiler beni niçin anlamıyor?" diye üzülmesi, Stendhal'ın "for the happy few" demesi, ikisinin de

sanatları için çalıştıklarını, anlaşılmamaktan üzüldüklerini, savaş dileğinde olduklarını gösterir. Flaubert'inki ise daha çok yorgun bir kişinin sözüdür. Kendini pek büyük görmekten doğan bir yorgunluk ki bütün yorgunlukların en kötüsü, en umutsuzudur.

Bay Oktay Akbal'ın "Çağdaş okur eline aldığı bir eserde, yaşadığı günlerin izlerini arar, kendi yankısını bulmak ister" demesini de anlayamıyorum. Herhangi bir eserde, çağımızda yazılmış olanlarda da, eski çağlardan kalmış olanlarda da "kendi yankımızı bulmak" istemiyor muyuz? Okuduğum roman, şiir, bana bir bakımdan beni anlatmazsa, ben onda az çok kendimi bulmazsam, ondan alacağım tat, sanat tadı mıdır? Belki bir belge diye okurum onu, geçmiş yılların yaşayışını, dileklerini anlatan bir belge diye, sanat tadı alamam ondan. Flaubert'in «Yaratıcı kendi çevresinde olup bitenleri öteki kişilerden daha iyi, daha derinden görebilir" demesi de bu değil midir? Yaratıcı, çevresinde olup bitenleri öteki kişilerden daha iyi görüyor, demek ki onlara gene kendilerini anlatıyor. Daha doğrusu anlatmak istiyor da onların anlamamasına üzülüyor... Sonra Bay Oktay Akbal'ın, yukarıya aldığım satırlarından, yeryüzünde olup bitenleri birtakım önemli olaylar, önemsiz olaylar diye ayırdığı anlaşılıyor. Gerçekten önemsiz bir olay var mıdır? Hele sanat eri için önemsiz bir olay olabilir mi? Bir yerde bir arabanın devrilmesi, içindekilerin ölmesi, yeryüzünün işlerine toptan bakılınca, önemsiz sayılabilir, bir bilgin, toptan yargılamak için, o arabanın devrilmesinin sözünü bile etmez. Sanat eri için öyle midir? O arabanın devrilip içindekilerin ölmesi, kişioğluna doğrudan doğruya değgin, kişioğlunun duygularını, düşüncelerini göstermeye yarayacak bir konu değil midir? Bir günlük ekmek sıkıntısı, bir toplumun yaşayışında önemli bir olay sayılmayabilir, geçicinin altında kalıcıyı sezmeye, ortaya çıkarmaya çalışan sanat eri için öyle değildir. Sanat eri geçicinin altında kalıcıyı sezebilen, ortaya koyabilen kimselerdense durur o bir günlük ekmek sıkıntısı üzerinde, durur bir günlük sevinçler, acılar üzerinde, onlarla yarının kişilerini ilgilendirecek, onlara bildirisini götürecek eserini kurabilir.

Bay Oktay Akbal'a başka bir sözü için de takılacağım. Diyor ki :

Sanatın her kolunda, bir çağın zevk ve anlayışını yıkan, değiştiren eserlerle yaratıcılarının değerleri ancak daha sonraki yıllarda belli olabilmiştir. Stendhal, Rimbaud, Lautréamont ilk

aklıma gelenler. Bizde de Orhan Veli'nin şiirde, Sait Faik'in hikâyede yaşadıkları yılların zevkini aşan ve bir avuç azınlığın anlayışına, takdirine dayanarak tutunan ileri hamleleri en canlı örnek olarak ortada.

Yok, bu kadarı olmaz. Orhan Veli'nin de, Sait Faik'in de değerini bilmiyenlerden değilim. Ancak onları Stendhal'le, Rimbaud ile bir tutmaya kalkanları görünce "Evet" diyemem. Stendhal, Rimbaud, Lautréamont ne kadar zamanda anlaşılmış? Orhan Veli ile Sait Faik o kadar beklediler mi? İkisi de sağlıklarında alkışlandıklarını, birer önüt *(üstat)* sayıldıklarını gördüler. Değerleri bu kadar da karıştırmayalım.

Böyle bir iki noktayı bir yana bırakırsak, güzel bir yazı, gerekli bir yazı Bay Oktay Akbal'ın yazısı.

(Ocak 1955)

36

Yeni Ufuklar'ın şubat sayısında Bayan Fahime G., Bay Haldun Taner'in *Ay Işığında Çalış-Kur* adlı yeni kitabını eleştirirken, bizim yazarlarımızın güldürücülükten kaçındıklarını söylüyor, bundan yakınıyor. Diyor ki:

Bizde mizah nedense yanlış anlaşılır, güç benimsenir bir nesne olmuştur. Okuyucu durup dururken gocunuverir konudan. Garpta en çetin siyasal problemlerin, bir tek espri ile çözüldüğünü okuyor hoşlanıyoruz da, sıra bizimkilere gelince (ciddi)'yi arıyoruz. O sarıyor Türk okuyucusunu. Kaba, çirkin hicviyeleri ezberleyen kişiler Mark Twain hümurunu soğuk, manasız bulmaya kalkarlar. İşte asıl kınanması gerekenler, bu çeşit kimselerdir.

Bayan Fahime G., bence çok önemli bir yaraya dokunmuş. Ben de kendimce bunun, bu "ciddi"ye düşkünlüğün sebeplerini arıyorum. Bulduğumu sanmıyorum ya, bir noktayı imleyeceğim *(imlemek=işaret etmek):* Şakayla, nükteyle, okuru güldürerek, yahut gülümseterek anlatabilmek, ele aldıkları konuyu ger-

çekten kavramış kimselere vergidir. Bakın Voltaire'e: En büyük soruları incelerken oynar gibidir, iyice bilir onları, içine sindirmiştir. Bilginliğini, derinliğini göstermeye çalışmaz, bir yanlış inancı, bir önyargıyı yıkmaya, yerine gerçek sağduyunun söylediğini koymaya özenir. Bakın Rabelais'ye, düşüncelerini yaymak, acun görüşünü aşılamak için alay etmekten, güldürmekten kaçınmaz. Platon'da da bir gülümseme, gerekince şakaya başvurma yok mudur? O da, ele aldığı konuyu içinden kavramış, onunla yaşamıştır da onun için.

Bizim yazarlarımız ise bu olgunluğa daha erişememişlerdir. Daha, nasıl söyleyeyim? Bir *öğrencilik çağı* geçirmektedirler. Okuldaki öğrenciler, kendilerine derste söylenenleri güç buldukları gibi bizim yazarlarımızın çoğu da, batı uygarlığından aldıklarımızı öylesine güç buluyor, bunların "şakaya gelmeyeceğini" sanıyorlar. O öğrendiklerini söylerken sıkıntı çekmeleri, birtakım yabancı tilcikleri kullanmadan anlatamayacaklarını sanmaları da bu yüzden değil midir?

Hem bizim edebiyatımızda şimdi bir çeşit "çocukluk" var. Çocuk oynar, ama oyunun büyüklere yakışmaz bir iş olduğunu sanır. Babasına, gördüğü büyüklere benzemek ister: Hele çocukluk yıllarını geçirsin, o da ciddi işlerle uğraşacak, ağırbaşlı olacak... Bizim yazarlarımızın çoğu da işte o çocuk gibi düşünmektedir: Salt ölçüyle, uyakla uğraşmak, tilciklerle oynamak, hoş bir masal söylemek yakışır mı kendilerine? Bir şiir, bir hikâye mi yazıyorlar? Peki, şiirin, hikâyenin birtakım isterleri var, onları da yerine getirecekler, ama kalmayacaklar onunla, o "çocuk" işini aşacaklar, toplumun büyük sorunlarını inceleyecekler, şiirleri, hikâyeleriyle çözümleyecekler onları. Biz, Bayan Fahime G.'nin istediği edebiyata ancak bu çocukluk çağını geçirdikten sonra, böyle "ukala" birer çocuk olmaktan silkinebildikten sonra ereceğiz. O zaman oyunun küçümsenecek bir şey olmadığını, sanatın yüksek bir oyun olduğunu anlayacağız, "ciddi"ye o kadar özenmeyeceğiz, şaka etmekten, alay etmekten, gülmekten, gülümsemekten kaçınmayacağız.

Bayan Fahime G.'nin yazısından, dilimizi küçümsemediği, yabancı tilcikler yerine Türkçelerini kullanmak istediği anlaşılıyor. Ama şu "problem" tilciğini neden kullanıyor? "Soru" diyemez mi onun yerine? Ya "Garpta" demesi? "Batı" demek dururken...

Derginin gene o sayısında Bay Halit Çakır'ın "Dil Soruşturması Üzerine" adlı bir yazısı var, tümünü almak isterdim buraya. Bay Halit Çakır dil devrimini savunuyor, ne de güzel savu-

nuyor! Okurlarımdan dilerim, bulsunlar *Yeni Ufuklar*'ın şubat sayısını, o yazıyı okusunlar.

Yazısının bir yerinde diyor ki:

Türkçemizin en kısa zamanda zengin bir ekin dili olabilmesi için ne yapmalıdır? Soruşturmanın en can alıcı sorusu bu. Hemen söyleyelim: Biz de C. A. Kansu gibi düşünüyoruz ve ilk iş olarak Türkçeye inanmanın ve Türkçeyi sevmenin gerekliliğini öne sürüyoruz. Deyimlerin pek çoğunu kendi dilimizden üretebileceğimizi söylemek istiyoruz inanmak deyince.

Y. N. Nayır pek yanaşmıyor bu yargıya. Söz üretme yeterliğini dar buluyor Türkçenin. Köklerle, eklerle üretilir yeni tilcikler, deyimler. Kök bakımından değilse, ek bakımından zenginliği su götürmez dilimizin. Ancak kıyıyoruz güzelim eklerimize. Örneklere hemen de aldırış ettiğimiz yok. Önceleri bu yoldan işlenmemiş diye Türkçemiz, şöyle geçiveriyoruz üzerlerinden. Hele bir "ci" eki var ki, dadanmıştır her isme. Kapı deriz, ilişir ucuna; dil deriz, eklenir. "Ci" ile "men-man"ın ayrı nitelikte isimler kurması gerektiğini düşünmeyiz. Nasılsa öğretmeni, eğitmeni, daha başka birkaç sözü kurabilmişiz bunsuz. Eleştirmeci de o akıntıya katılıp türeyiverdi. Biz eleştirmen diyoruz ve bu biçimin sevileceğini umuyoruz.

Ben de bundan sonra, Bay Halit Çakır gibi, "eleştirmen" diyeceğim. "Tenkit" yerine de şimdi "eleştiri" diyorum: "Eleştirme", *eleştirmek* işini yapmadır, "eleştiri" sözünde daha bir soyut kavram niteliği görüyorum. "Söyleşme" demeyip "söyleşi" demem de bunun içindir. "Tartışma" yerine de "tartışı" bence daha uygundur.

Bay Halit Çakır'ın bir iki sözüne takılacağım. "Deyimlerin pek çoğunu kendi dilimizden üretebileceğimizi söylemek istiyoruz inanmak deyince" diyor. Belli ki burada "deyim" tilciğini "bilim-sözü", "terim" yerine kullanıyor. Oysaki biz "deyim" tilciğini "locution" karşılığı olarak kullanıyoruz. Bay Halit Çakır "bilim-sözü" yerine "deyim" deyince, "locution" yerine ne diyecek.

"Kök bakımından değilse, ek bakımından zenginliği su götürmez dilimizin" diyor. Hayır, kök bakımından Türkçe, belki ek bakımından olduğundan da zengindir. Eski yazılarla biraz uğraşmak gösterir bunu.

Bence, Bay Halit Çakır "yargı" sözünü de yanlış kullanıyor. Bilim-sözlerinin çoğunu, ya hepsini dilimizden üretebileceğimizi söylemek bir yargı değildir, bir *sav*'dır.

Yazının bir yerinde de şöyle diyor Bay Halit Çakır:

Büyük Türkçe sözlüğü bitiremedik henüz. Bu sözlük yapılmadıkça dilimizi tümden bildiğimizi söyleyemeyiz. Dil Kurumu ile anlaşamadığım çeşitli noktalar vardır. Yine de umudum kesik değil ondan. Kişice ve paraca, üzerine aldığı ödevin önemince zenginleştirelim onu.

Bay Halit Çakır'ın, Türk Dil Kurumu ile anlaşamadığı noktalar hangileridir, bilmiyoruz. Ama Türk Dil Kurumu ile anlamayanların hepsinin de onun gibi ak ağınlı (hüsniniyetli) kimseler olmasını dileriz. Türk Dil Kurumu, bütün üyelerinin bir düşüncede olmasını isteyen kurumlardan değildir, Türkçeyi sevenlerin, Türkçeye inananların toplandığı bir yerdir, üyelerinin hepsi de orada kendi görüşlerini savunur, ötekilerin görüşlerini yanlış buluyorsa, bunu söyleyebilir.

Ama Bay Halit Çakır, Türk Dil Kurumunun "Büyük Türkçe Sözlüğü" daha yapıp çıkaramamış olmasından yakınıyorsa, bunda yanılıyor. Türk Dil Kurumu o işe çalışmaktadır, şimdi çıkardığı sözlükler *(Türkçe Sözlük, Derleme Dergisi, Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü,* çeşitli terim sözlükleri), hep o büyük sözlüğe birer hazırlıktır. Bu iş kolay değildir, ivediye de gelmez.

Bay Halit Çakır dilimizi seviyor, dilimize inanıyor, kendi de yeni tilcikler kurmaktan çekinmiyor. Örneğin yazısının bir yerinde, "edebi" yerine "yazınsal" diyor, çok iyi ediyor. Bir yerde de "bir kuşak bilmenleri" diyor, dilimizde "bilgin" varken "bilmen" tilciğini neden gerekli bulmuş? Belki de kendisi "dilmen" demiştir de dizmenler değiştirmiştir, öyleyse iyi...

Adı daha yeni duyulmaya başladığı için genç olduğunu sanıyorum Bay Halit Çakır'ın, benim gibi yaşlı bir yazarın kendisine öğütte bulunmasına, umarım, darılmaz: Türkçede "daha" varken şu Farsça "henüz" tilciğini bıraksın. Yazısının bir yerinde "Sanki elimizde değişmez, salt bir ölçek varmış da, onunla biçip yakıştırıyormuşuz gibi" diyor, "sanki" ile "gibi"yi bir arada kullanmasın. Bu tümcede "salt" yerine de "saltık" dese daha iyi ederdi. Bir yerde de şöyle diyor: "Bize göre ne aşırılıktan çekinip de arada, ılımlıda kalmak isteyenler, ne de aşırı deyip devrimin tümüne omuz silkenler dil işine gönülden bağlanmışlardır". "Ne" den sonra fiili olumlu olarak kullanmak doğrudur ya, anlamayı güçleştiriyor, "ne" yerine "de" desin, fiili olumsuz olarak kullansın, yahut fiili ortaya koysun: "Bize göre ne aşırılıktan çekinip de ortada, ılımlıda kalmak isteyenler dil işine gönülden bağlanmıştır, ne de aşırı deyip devrimin tümüne omuz silkenler."

Son bir öğüt: "Türkçemiz" diyor. Bu "miz"de bir duyganlık, yersiz bir duyganlık sezmiyor mu? Şimdi hep öyle diyorlar: Türkiye'miz, Türkçemiz, Ankara'mız, İstanbul'umuz. Bay Halit Çakır'ın böyle şeylerden, kaçınabilecek soy bir yazar olduğunu sanıyorum.

Evrim'in ocak sayısında Bay Seyfettin Başçılar, "Yeni" adlı yazısına şöyle başlıyor:

"Her sanat eseri tektir, başkalarına benzemez." Ne demek isteniyor bununla? Bir sanat eri, meydana koyduğu eseriyle topluma yeni birşey kazandırmış oluyor. Bu eser, daha önce var olmamakla sebepsiz kurulmuş sayılmaz; bir etki sonu doğduğu, bir düşüncenin, bir duygunun ürünü olduğu besbellidir. Hatta birçok eserlerin kuruluşunda sebepler aynı olabilir. Bunda yadırganacak ne var? O eserler, yeni bir biçim, yeni bir öz bulabilmişlerse tektirler; tek olmak da bir bakıma yeni olmak demektir. Bunun zamanaşımıyla bir ilgisi olmasa gerek.

Bana öyle geliyor ki "Her sanat eseri tektir, başkalarına benzemez" derken biçimi de, bir bakıma özü de düşünmüyoruz. "Bir bakıma özü de" dedim, bu söz, *öz*'e verdiğimiz anlama göre değişir de onun için. "Öz" derken *konu*'yu, sanat erinin eserine koyduğu duyguları, düşünceleri anlıyorsak, — Bay Seyfettin Başçılar *öz*'ü *biçim*'le birlikte andığı için böyle anlayabiliriz —, öyle anlıyorsak, bunun "Her sanat eseri tektir, başkalarına benzemez" savı ile bir ilintisi yoktur. Bir sanat eseri biçimce de, konuca, içindeki düşünceler, duygularca da başka eserlere benzeyebilir, gene de biz onun tek olduğunu, başkalarına benzemediğini ileri sürebiliriz. Onda anlatılmayacak bir şey vardır, sanat erinin damgasını taşıyan, kişiliğini gösteren bir şey, tek olmasını, başkalarına benzememesini sağlayan işte odur. Bir sözü siz de söylersiniz, ben de söylerim, benim sizi yansılayarak, siz sanılmamı isteyerek söylediğim de olabilir, gene de siz olamam, dinleyenlerin, dinlemesini bilerek, sizi de beni de iyice tanıyarak dinleyenlerin hemen sezecekleri, "Bu değil..." diyecekleri bir şey bulunur benim deyişimde, kişilik, benliğimizin damgası işte odur. Başka türlü anlatayım: Bir kişi imzasını atıyor, başka biri o imzanın tıpkısını çıkarmaya çalışıyor. İlk imzanın üzerinden geçerek yazıyor, gene de bu işin uzmanları "Hayır, ikinci imza birinci kişinin değil" diye kesin olarak söylüyorlar. İşte bu kişiliği seçmektir. Birinci kişi yazısını değiştirerek, sağ eli yerine sol elini kullanarak imza atsa, uzmanlar tanıyor, gene kesin olarak "Bu imza onundur" diyorlar. Bir sanat eserinin tek olmasını,

başkalarına benzememesini sağlayan da işte bu kişilik, bu *öz*'dür. "Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır" derler ya, her sanat eserinin tek, eşsiz kalacağını söylemek de onun gibi bir şeydir, biçimle, konuyla ilişiği yoktur.

Bay Seyfettin Başçılar sonra diyor ki:

"Topluma yepyeni eserler sunan bir sanat eri düşünelim: Bu sanat eri, önce toplumun tepkisiyle karşılaşır. Bütün suçu kendinden öncekilere benzememesi; alışılanın dışına çıkmış olmasıdır. Zamanla toplum o sanat erini anlamaya başlar; eserlerine, getirdiği yeni biçime özenenler çoğalır. Şimdi bir başka sanat eri çıkıp başka bir yenilik getirecek olsa, öncekini eski mi sayacağız? Bir eserin yeni sayılması için günümüzde yazılmış olması, kendinden öncekilere benzememesi yeterli midir? Bu düşünce bizi çıkmaza götürebilir".

Bay Seyfettin Başçılar'ın bu sözlerini ben de doğru buluyorum. Ama sonra neden şöyle diyor?

Sanatın amacı insanı eğitip düşünme gücünü artırmak, onu güzele yöneltmek olduğuna göre bunun dışında kendinden öncekilere benzemeyip tek olan eserlere de günümüze uygundur diyerek yeni damgasını basabilir miyiz? Elbette hayır.

Sanatın amacı insanı eğitip düşünme gücünü artırmak mıdır? İnsanı güzele yöneltmek midir, onu bilmiyorum. Bunun üzerinde duracak da değilim. Ancak Bay Seyfettin Başçılar'ın "Elbette hayır" demesini anlıyamıyorum. Günümüze uygun, günümüzün kişilerine de başka eserlerde bulamadıkları heyecanı veren eserlerin hepsine de niçin yenidir diyemiyelim? Biz şimdi, geçmişin herhangi bir yazarı, örneğin Montaigne için yenidir derken, bizden yüzyıllarca önce yaşamış olduğunu unutmuyoruz. Ancak onda günümüz kişilerini ilgilendiren, onlara dokunan, onların duyuşlarına, düşünüşlerine uygun bir yan bulunduğunu söylemiş oluyoruz. Bay Seyfettin Başçılar'ın ya böyle bir sonuca varacağını, ya da "Yeni olmanın bir önemi yoktur" diyeceğini sanıyordum... Sanmakla da pek yanılmamışım, çünkü o "Elbette hayır"dan sonra, öyle dediğini belki de unutarak, şöyle diyor:

Yüzyılımızda Fransa'da tutunamayan bazı sanat akımları bunun en şaşmaz örneğidir. (Bunu söylerken hangi sanat akımlarını düşünüyor, bilmek isterdik) Tek olan, benzersiz olan her şey sanat eseri sayılmaz *(Sanat eseri diye ortaya konan her şey bir sanat eseridir. İyidir, kötüdür, başarılıdır, başarısızdır, güzeldir, değildir, o başka. Yapan onu bir sanat eseri diye gösteriyor, biz de onu öyle sayıp sanat eseri diye yazıyorlarız); ancak her sanat*

eseri tektir, benzersizdir. Ve bu gibi eserler yeniliklerini uzun zaman devam ettirirler; onun için tek olmak bir bakıma yeni olmak demektir. Yüzyıllarca önce yapılmış güzel bir tablo veya mimari eseri, aradan bunca yıl geçtiği halde eski sayılamaz. Demek oluyor ki yeni sözüyle her çağda etki eden eskimez *sanat eserini anlamamız gerekiyor.*

Bay Seyfettin Başçılar bu sonuca varınca, kendisine bir diyeceğim kalmıyor. Yeniliğin, bir sanat eseri için *yitirilmez* bir erdem olduğu düşüncesine ben de katılırım.

Bay Seyfettin Başçılar, sanat üzerine öteden beri söylenenlerle yetinmeyip kendi de düşünmeye, doğruyu, hiç olmazsa kendi doğrularını bulmaya çalışıyor. Yazısını bunun için ilgiyle, beğenerek okudum. Dili de hoşuma gitti. Yabancı tilciklerden arınmış bir Türkçe ile yazmaya özeniyor.

İlke dergisi, bundan önce de söyledim, Gaziantep'te çıkıyor. Ocak sayısında Bay Emre Çelet'in "Bir Tümce Üzerine" adlı hoş bir yazısı var. Bay Emre Çelet daha bir öğrenci, bir gün öğretmen "Tenakuzsuzluk-prensibini anlat" demiş, bundan yakınıyor. Diyor ki :

Tümcenin üçte biri Türkçe olduğu için buna Türkçe diyebiliyoruz. Üçte biri Fransızca olduğu için Fransızcadır diyebiliriz. Arapçadır da desek kimse bir şey söyleyemez. Bu durumda bizim konuştuğumuz dil hangi ulusun dilidir? Bir tümcenin üçte birinin Türkçe olması ona Türkçe diyebilmemiz için yeter bir şart mıdır?

I am tombé sırtüstü tümcesini ele alalım. *I am* İngilizce, *tombé* Fransızca, *sırtüstü* Türkçe. *Tümcenin üçte biri olduğu için buna da yukardaki gibi Türkçe mi diyelim?*

Tenakuzsuzluk prensibini anlat*'a Türkçe diyenler buna da Türkçe demek zorundadırlar.* Çelişmezlik ilkesini anlat. *Bu uydurma Türkçe. Uydurma olmayan hangisi? Üçte biri Türkçe, üçte biri Fransızca, üçte biri Arapça olan tümce mi?*

Yazık ediyoruz dilimize. Onu bu içler acısı durumdan kurtarıp gerçek değerine eriştirmeliyiz.

Ben böyle yazıları okudukça seviniyorum. Çalışmalarımızın ürünsüz kalmayacağını görüyorum da onun için. Yeni kuşak, yazı alanına bizden sonra girecek olanlar, bizi aratmayacak.

(Mart 1955)

Yeditepe'nin 15 Şubat sayısının başında Bay Memet Fuat "Daha çok okuyucu" istiyor. Diyor ki:

Onu bilir onu söylerim, günümüzün yazarları eserlerini yaymayı, halkın ilgisini çekmeyi beceremiyorlar. Gerçi romancılarımız, hikâyecilerimiz gazetelere girdi, pek bel bağladığımız sanat sayfalarından iki üç tanesi tutundu, ama yeni sanat bir türlü okuyucu çoğunluğunun sanatı olamadı.

Olmasını dilemeli mi? Bu da sorulabilir. Okurların çoğu, kendi alıştıkları çeşitten yazılar ister, onlardan hoşlanır, ötekileri beğenemez, anlayamaz. Bay Memet Fuat yeni yazarlarımıza, daha çok okur bulabilmeleri için, kolaya özenmelerini, alışılmıştan ayrılmamalarını mı öğütlüyor?.. Bunu öğütlüyor gibi gözükse bile aldanmayın, gerçekten o değildir dileği. Bakın, nasıl yazıyor kendisi. Onun kullandığı açık, süssüz dil, okurlar çoğunluğunun alışık olduğu dil midir? Biliyorum, "Ben düşündüklerimi açıkça söylüyorum, ne var benim dilimde anlaşılmayacak" diyebilir. Ben de onun gibi yazmaya çalışıyorum, ben de kullandığım dilin daha kolay anlaşılabileceğini sanıyorum. Yanılıyoruz ikimiz de. Anlamak, biraz da alışık olmak demektir de onun için. Okurlar çoğunluğu bizim yazılarımızda, kendisine güzel diye belletilmiş biçimleri bulamayınca bir tat alamıyor, duygulanamıyor, bunun için de "Anlamıyorum" diyor. Okurlar çoğunluğunca anlaşılmak, okurlar çoğunluğuna yaranmak için, bırakalım mı tuttuğumuz yolu? Bay Memet Fuat bırakabilir mi? O yolun doğru olduğuna inanıyoruz, onun için bırakamayız. Yeni yazarlar da, yapıtları *(eserleri)* beğenilsin, kolayca daha çok okur bulsun diye tuttukları yoldan ayrılamazlar, ona inanmaları komaz onu bırakmalarına.

Biraz daha okuyalım Bay Memet Fuat'ın yazısını:

Edebiyatla devamlı bir alışverişe girişemeyen aydınlar, yarı aydınlar arasında ,bir Yahya Kemal'in, bir Yakup Kadri'nin gördüğü ilgiyi günümüz yazarları göremiyor.

Tarih dışında düşünmeye mi kalkıyor Bay Memet Fuat? Evet, şimdi Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirleri, Bay Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazıları epeyce okur bulabiliyor. Öteden beri öyle miydi? Ben yaşta olanlar, Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirleriyle alay edildiği günleri de unutmamışlardır, bir Ahmet Haşim'in, bir Orhan Veli'nin şiirleriyle alay edildiği gibi onlarla da

alay edildi, onlara da dudak büküldü, onlar için de "Böyle şiir mi olur?" dendi. Oysaki daha kolaydı Bay Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinin anlaşılması, konuları şiirin eskiden de ele almış olduğu konulardı, kalıpları değiştirmiyordu. Ama Türkçenin tilciklerini ezip büzmeden, uzaltıp kısaltmadan aruza sokabiliyordu, o da "Benim kullandığım dil daha kolay anlaşılır, konuşma dilidir, Türkün kulağına daha hoş gelmesi gerektir" diyebilirdi. Ama bu yeniliği, Türkçeyi bozmadan, konuşulduğu gibi aruza sokabilmesi, ilk yıllarda onun tepkiyle karşılanmasına sebep oldu. Bay Memet Fuat "Leylâ" gibi bir şiirin kolayca anlaşıldığını, okurlar çoğunluğunca benimseniverdiğini mi sanıyor?

Gece Leylâ'yı ayın on dördü,
Koyda çıplak yıkanırken gördü.
"Kız, vücudun ne güzel böyle açık!
Kız, yakından göreyim, sahile çık!"

diye başlayacağına, "Bir leyl idi, bir leyl-i mükevkeb ve mukammer, — Leylâ yıkanır koyda periler gibi dilber — Havva gibi uryan..." çeşidinden bir soğukluk uydursaydı, okurlar çoğunluğu daha kolay anlar, "Hah! işte şiir dili!.." derdi. Yakup Kadri Karaosmanoğlu da çabucak mı erdi sanki şimdiki ününe? Sorsun Bay Memet Fuat kitapçılara, son kırk yılın belki en güzel romanları olan *Ankara, Yaban, Panaroma* şimdi de çok aranıyor mu?.. Onlar Bay Yahya Kemal Beyatlı ile Bay Yakup Kadri Karaosmanoğlu az çok beklediler, günümüz gençleri neden katlanmasınlar o beklemeye?

Bay Memet Fuat gene diyor ki:

Bilim adamları, öğretmenler, doktorlar, mühendisler, hukukçular, gazeteciler, tiyatrocular, sinemacılar gibi seçkin aydınların ancak yüzde onu on beşi bizim yazılarımızı okuyor.

Ayrı bir soru bu. Bay Memet Fuat'ın "seçkin aydınlar" dediği o kimselerin yüzde ancak onu on beşi yeni yazarları okuyor da ötekiler eski yazarları, tanınmış yazarları okuyorlar mı? Bizde iş bölümü yanlış anlaşılıyor, bir hukukçu, bir hekim, bir mühendis "Benim işim başka, ben öyle şiir, roman okumam, edebiyat beni ilgilendirmez!" diyebiliyor, böyle düşünmesini de büyük bir çoğunluk doğru buluyor. O kimselerin yeni yazarları okumasını değil, eskileri okumalarını, yabancı yazarları okumalarını, kısacası şiir, roman okumaya özenmelerini, edebiyata ilgilenmek bir aydının boynuna borç olduğunu anlamalarını sağlamaya çalışmalıyız bir yol. Bu huyu edinirlerse, yenilere ilgilenmeleri de kendiliğinden gelir.

Yazısının bir yerinde de şöyle diyor Bay Memet Fuat:

Eski değer ölçülerini yıkıp geçerken onların yerine yenilerini yerleştirebilen büyük sanatçılar çıkmadı aramızdan. (Nasıl böyle kesin konuşabiliyor Bay Memet Fuat? Nereden biliyor yeniler arasında gerçekten büyük, ancak yarın anlaşılabilecek bir yapıt yaratmış kimse olmadığını?) *Üstelik tam bir şımarıklık içinde, okuyuculara sırt çevirdik, dudak büktük. Ne yapmak istediğimizi anlayamayan, o yüzden de saçma sapan sorular soran kimselere karşı gereken anlayışı gösteremedik, açıktan açığa alay ettik onlarla.*

Sorarım Bay Memet Fuat'a: Gençler, yeniler ne yapmak istediklerini kesin olarak, şöyle başkalarına da anlatılırcasına açık olarak biliyorlar mı?.. Bana öyle geliyor, bilmiyorlar, bilemezler, belki hiçbir sanat eri ne yaptığım, ne yapmak istediğini başlangıçta öyle bir açıklıkla bilemez. Bilemeyince de anlatamaz karşısındakilere, anlatmaya kalktıkça dili dolanır, ayakları dolanır, daha çok alay ettirir kendisiyle. Daha kötüsü, o açıklama çabası kendine olan güvenini sarsar, alışılmış düşüncelere, alışılmış yollara sürükler onu, yeniliğini daha doğmadan boğuverir. Daha usa yükselememiş, yahut inememiş bir sezgi payı vardır her yenilikte. Sezersiniz şöyle yapmanız gerektiğini, ararsınız, bunun güzel olacağını, usunuzla değil, gönlünüzle bilirsiniz. Eleştirmen için de böyledir. O da sezer karşılaştığı yapıtın güzel olduğunu, onda bir yenilik bulunduğunu, söyleyemez, anlatamaz. Büyük şairleri, ressamları, musiki yaratıcılarını ilk tutmuş, beğenmiş olan eleştirmenleri düşünün, söyledikleri bize şimdi çocukça geliyor. Anlamamışlar sanki o tuttukları, beğendikleri yapıtların gerçek yeniliğini, güzelliğini görememişler, belki de iyi olmayan yanları için övmüşler onları... Ama haksızlık ederiz böyle dersek, sezmiş onlar o güzelliği, o yeniliği, ancak söyleyememişler... Bunun içindir ki Bay Memet Fuat'ın yeni yazarlara verdiği öğüdü, onları kendilerini anlatmaya çağırmasını doğru bulmadım. Hem de "saçma sapan sorular soran kimselere" kendilerini anlatmalarını, onlarla tartışmalarını istiyor. Diyelim ki açıkça söyleyebildiniz onlara ne yapmak istediğinizi, anlayabilirler mi, sizin düşüncenizi bozmadan, kendilerince yorumlamadan anlayabilirler mi sanıyorsunuz? Gün olur, onlarca, o "saçma sapan sorular soran" kimselerce anlaşılmak kendi kendinizden tiksindirir sizi, asıl düşüncenizi tanıyamaz olursunuz da onun için. Bana sorarsanız, genç yazarlar kaçınmalıdır öyle kişilerden, kendilerini korumalıdırlar onlardan.

Bay Memet Fuat yazarlarımıza, sinemadan örnek almalarını öğütlüyor:

Sinemayı örnek alalım kendimize. O sanatçılarını nasıl tanıtıyor? Halkın ilgisini çekmek için neler yapıyor? Bu soruların cevabını ararken çoğunluğa ulaşma yolunda hayli işimize yarayacak görüşlere varabiliriz.

Tüylerim ürperdi bunu okuyunca! O sorunun cevabı aranırken bayağılık yolu, bütün sırıtkanlığıyla çıkıverir kişinin karşısına. Bunu düşünüp de korkmuyor mu Bay Memet Fuat? Ne yapıp yapıp okur sayısını çoğaltmak, okurlar çoğunluğuna ulaşmak... Genç yazarlarımızın birçoğu şimdi bu kaygıda, bu tutkuya düşmüşler. Yüreği sızlıyor kişinin, umudu kırılıyor. Neyse ki Bay Memet Fuat, bu öğütleri kendisinin de pek doğru bulmadığını gösteren bir sözle bitiriyor yazısını:

Pek hoş bir şey değil doğrusu, ama gülü seven dikenine katlanır. Ne yapalım, bu dünya böyle.

Gülü seven gülün dikenine katlanır. Gerçek sanatın dikeni de güç anlaşılmak, okurlar çoğunluğuna çabucak ulaşamamaktadır. Gülü seven, ısırganın dikenine mi katlansın?

Gene o derginin 1 Mart sayısında Bay Necip Alsan'ın "Temel Eski Yunan mı?" adlı bir yazısı var, şöyle başlıyor:

Batı uygarlığının temeli eski Yunandır diyenler, onu başka uygarlıklardan bu temelle ayıranlar var. Hatta bizde, okullarımıza Yunanca girerse önümüzde batı uygarlığı kapılarının birden açılıvereceğini, Homerin dilinde, açıl susam açıl büyüsü bulunduğunu sananlar var.

Önce şunu soraym: "Açılıvermek" *birden açılmak* demek olduğuna göre "birden açılıvermek" ne demektir? Buradan ya *birden*'i kaldırmalı, ya ivedilik kipini kullanmamalı burada. Okullarımızda Latince ile Yunanca öğretilirse böyle şeylere daha bir dikkat edeceğimizi sanıyorum.

Batı uygarlığının kökü eski Yunan uygarlığı mıdır, değil midir, onu birazdan konuşuruz. Ama Yunancayı çocuklarımıza öğretirsek batı uygarlığı kapılarının önümüze açılıvereceğine, Homeros'un dilinde bir büyü olduğuna inananlar bulunduğunu Bay Necip Alsan nereden çıkarıyor? Ben de istiyorum okullarımızda Latince ile Yunancanın öğretilmesini, ama o dillerde birdenbire uyarıcı, ilerletici bir büyü olduğuna inanmıyorum. Öyle sanıyorum ki o dilleri öğrenmemiz gerektiğini söyleyenlerin hiçbiri böyle bir şey ileri sürmemiştir. Bay Necip Alsan'ı ağırbaşlı bir düşünür diye bilirim, savlarını *(iddialarını)* çürütmek istediği kim-

selere, uslarından geçmeyen bir düşünce, bu denli çocukça bir inan konduracağım sanmazdım.

Okuyalım gene Bay Alsan'ın dediklerini:

Birkaç Asya uygarlığında Yunan kökü yok ya, batı acununun altında bir Yunan geleneği var diye, batı uygarlığı kavramının hemen aydınlığa çıkıverdiğini sanmamalıdır bence. Rönesans denen tarih olayının, sadece eski Yunanla yeniden kurulmuş bir uygarlık bağı olduğunu da sanmamalıdır bence. Çünkü ortaçağların skolastiği, İslam düşüncesinin birkaç direği, tasavvuf düşüncesinin ana çizgileri hep eski Yunana dayanıyor. Skolastik düşüncenin iki büyük ustası, Platon'la Aristo'yken, nasıl olur da Rönesans demek, eski Yunan uygarlığının dirilmesi demek olabilir?

(Gene önce dil üzerinde durmaktan kendimi alamayacağım: Bay Necip Alsan bilim sözlerinin kimi, *tasavvuf* gibi Arapçasını, kimi de *skolastik, Rönesans* gibi Frençesini kullanıyor, bir ilkeye, bir yola bağlanmıyor, dilinin, kaleminin ucuna hangisi gelirse onu alıveriyor. Aristoteles'e *Aristo* diyor, geleneğimizde öyledir de onun için. Peki, ama bizim geleneğimizde Platon'a da *Eflatun* denir. Ya *Eflatun ile Aristo*, ya *Platon ile Aristoteles*, hiç olmazsa *Aristot.)*

Ortaçağ kişileri Platon'u da, Aristoteles'i de bilirlerdi demek, Yunaneli'nin bütün bilgelerini *(hakîmlerini)*, bilgelikseverlerini *(feylesoflarını)*, ozanlarını, dörütmenlerini *(sanatkârlarını)* bilirlerdi demek değildir. Uyanış çağı kişileri Yunan uygarlığının bütünüyle ilgilenmişlerdir, Yunan uygarlığının bütününe dönmüşlerdir. Tike *(cüz)*, bütün demek değildir. Platon ile Aristoteles'in düşünceleri, öğretileri, Yunan uygarlığının bütünü içinde uyarıcıdır, düşündürücüdür. Ortaçağ kişileri gibi onları bütünden ayıracak olursanız, o bilgelerin söylediklerine biricik doğru diye bağlanırsınız, tapmak-kurdu *(fanatique)* olursunuz, bağnaz *(mütaassıp)* olursunuz. Yunan dilini öğrenmek, bir Platon'u, bir de Aristoteles'i okumak için değil, Yunaneli bilgelerinden, bilgeseverlerinden, ozanlarından ne kalmışsa hepsiyle ilgilenmek, hepsini okumaya özenmek için gereklidir. Homeros'u, Hesiodos'u, Aiskhylos'u Sophokles'i, Euripides'i, Lukianos'u, Yunaneli'nin daha birçok yazarlarını okuyamayacaksınız, ne demişlerse yalandır, yanlıştır diye kapatacaksınız betiklerini, bir Platon'un, bir de Aristoteles'in ancak birkaç betiğini alacaksınız, buna Yunanları bilmek denmez, Yunanca öğrenmek denmez buna. Yalnız Shakespeare'i okuyan bir kişi için İngiliz uygarlığını, İngiliz yazınını, yalnız Descartes'i okuyan bir kişi için Fransız uygarlığını, Fransız düşün-

cesini biliyor diyebilir misiniz? Yalnız onları alırsanız o büyük ozan, o büyük bilgesever size uygarlık kapılarını açmak şöyle dursun, gerçek uygarlığa gitmenize komayacak birer duvar oluverirler.

Ama uyanışçağı kişileri Yunan uygarlığıyla ilgilenmiş, uygarlığın ilkelerini ondan almışlardır. Kilisenin öğrettiği Lâtince ile, kilisenin okuttuğu arınmış, ayıklanmış Platon, Aristoteles çevirileriyle yetinmeyip Yunancayı da, Latinceyi de gerçekten öğrenmeye özenmişler, böylece de önlerine birçok betikler çıkmış, uygarlığın kapıları birer birer açılmış. Bizde de okullarımızda Latince ile Yunanca öğretilmesi gerektiğini söyleyenler, o dillerde bir büyü olduğuna inanmıyorlar, o dillerin böyle bir iyiliği olacağına inanıyorlar.

İstanbul dergisinin mart sayısında Bay Cahit Tanyol'un "Duyu Verileri" adlı bir yazısı var. Bay Cahit Tanyol, bundan önceki sayıda, "Duyu Verileri ve Sanat" adlı bir yazı yayımlamış, beğenilmemiş, daha doğrusu okunmamış o yazısı. Adında "duyu" gibi, "veri" gibi *uydurma* sözler var diye okunmamış. Bay Cahit Tanyol da kızmış buna, diyor ki :

Gelelim şu bizim "duyu verileri" meselesine. Efendim, "duyu verileri" de söz mü imiş. İstanbul *dergisi gibi uydurmacı olmayan bir dergide bu lafların yeri olur mu imiş. Kısacası fakir de dil uydurmacılarına taraftarlık ediyormuş. Ediyorum ya. Şimdiye kadar ben aksini söylemedim ki. (...) Canım efendim, siz "havası hamse" veya terkibi Türkçeleştirerek beş hasse deyiniz. Ben de "duyu" derim. Elbette zamanla bunlardan biri diğerini kovacak.*

Duralım biraz burada. "Beş duyu" yerine yerine "havas-i hamse" diyenler, eski dili de pek iyi bilmeyenlerdir. Bilenler "havas-i hams" derlerdi, Arapçada öyle olması gerekirmiş de onun için. O yanlış "havas-i hamse"yi tutanlar, kendilerinde dil duygusu olmayanlar, öteden beri bellediklerini doğru sanıp onda direnenlerdir. "Sürc-i lisan", "resm-i geçit", "peşinen" diyenler gibi.

Gelelim hangisinin tutacağına. Bay Cahit Tanyol, yazısında biraz sonra Arapçaya çatıyor, "dilimi ve düşüncemi perişan etmiş olan Arapça" diyor. Öyleyse *havas-i hams*'in, yahut *havas-i hamse*'nin kalmasını, *beş duyu*'yu kovmasını, kovabilmesini istememelidir. Olsa olsa şöyle diyebilir: *"Beş duyu* demeyi beğenmiyor musunuz? Yerine başka Türkçe bir söz bulun, ama Arap-

çasını saklayamazsınız, yaşatamazsınız.." Nasıl ki *bellek* tilciği için öyle bir şey söylüyor, diyor ki :î

"Kısacası hani şu uydurma, uydurma terim diye etrafı velveleye verenler bellek, dellek nevinden bazı ifratları hücum vesilesi yaparak veryansın ediyorlar. Bellek kötü ise daha iyisi bulununcaya kadar *hafıza* diyelim. Bulunmazsa *'hafıza'* hıfzolunsun. Doğrusu bu terim kavgasından oldu bitti bir şey anlayamadım. Arapçadan uydurulursa gel beri; Türkçeden yaratılırsa git öte..."

Bay Cahit Tanyol "daha iyisi bulununcaya kadar" demekle *hafıza* tilciğinin kalmasını pek istemediğini göstermiş oluyor. *Havas-i hams*'in de böylece kalmasını istemediğini göstermelidir. Yalnız kendisi kullanmayarak değil, onunla savaşarak.

Bellek tilciğini neden beğenmiyor? Uymuyor mu o tilcik Türkçenin kurallarına? *Konmak*'tan, konulacak yer anlamına *konak* dediğimiz gibi *bellemek*'ten de belleditklerimizi tuttuğumuz yer, yahut belleme yetisi anlamına *bellek*... Söyleyeyim Bay Cahit Tanyol'a: Bu *bellek* tilciği Türk Dil Kurumunun yaptığı, *uydurduğu* bilim-sözlerinden değildir, derlenmiştir.

Bay Cahit Tanyol *veri* dururken *mu'ta, seçik* dururken *mütemeyyiz, çelişik* dururken *mütenakıs, sezgi* dururken *hads, tahaddüs, sağduyu* dururken *akl-i selim,* yahut *selim akıl* diyemiyeceğini söylüyor. İyi, çok iyi! Dilerim, Türkçesi bulunan öteki yabancı tilciklerden de kurtulsun.

Sonra Ziya Gökalp'ı anıyor Bay Cahit Tanyol. Ama Ziya Gökalp "Bu vasıta da (Türk edatları, Türk sıyga, terkip kuralları ile yeni söz yaratmak) kifayet etmezse, o zaman bizzarur Arapça ve Acemceye müracaat ederek bunlardan yeni kelimeler alırız" demiş, Bay Cahit Tanyol bunu doğru bulmuyor:

Acaba dilde Arapça hesabına taassup gösterenler, Gökalp'ın bu yanlış fikirlerini mi benimsiyorlar?

diyor. Ziya Gökalp'ın o öğüdünü şimdi ben de doğru bulmuyorum. Ama Bay Cahit Tanyol'un "bu yanlış fikir" dediğini görünce bir durumsuyorum. Yanlış mı Ziya Gökalp'ın dediği? Söylendiği günde yanlış mıydı? Hayır. O günlerde Türk toplumunun okullarında Arapça ve Farsça okutuluyor, o günlerde Türkçe Arap yazısıyla yazılıyordu. Demek ki biz Arap-Fars uygarlığına bağlıydık, o iki ulusun dilini kendi bilim dilimizin anaları, kaynakları sayabilirdik. Sonra okullarımızdan Arapça ile Farsça kalktı, Arap yazısını bırakıp Latin yazısını aldık, Arap-Fars uygarlığından daha çok ayrıldık, büsbütün ayrılmak yolunu tuttuk.

Bu olaydan sonra Ziya Gökalp'ın o öğüdü yanlış bir öğüt oldu, yoksa söylendiği günlerde doğru idi. Bunu düşünürse, Bay Cahit Tanyol Ziya Gökalp'in sözü için "yanlış" diye kesip atmaz, öyle sanıyorum ki dil devriminin gerekliliğini de daha iyi kavrar. Örneğin, bizde Arap-Fars uygarlığının bıraktığı bir beğeniye *(zevke)* uymadığı için sevemediği *bellek* tilciğinin de Türkçe de çirkin olmadığını, onu da seve seve kullanabileceğimizi anlar.

Yenilik'in mart sayısında Bay Lütfü Özkök'ün "Adak" adlı şiiri hoşuma gitti, bir parçasını buraya alacağım:

Yolun açık olsa muhacir kuşlar gibi
Gidebilsen fethine bilinmeyenin
Kulaklarında edebiyat denen etek hışırtısı
Önünde hürriyetle aşkın birleştiği ufuk
Silebilsen ölümü buğulaşan camlarda
Yakabilsen ümidin bütün ateşlerini
Eritsen yanağında tuzlaşan geçmişi
Kobalt mavisi kocaman bir gök altında
Görürsün nasıl kucaklaşır düşen yapraklar
Taze gönlünde serseriliğin
Görürsün nasıl titrer yeniden yaşanan sevda
Ayrılığın fenerleri söndükten sonra

Bay Lütfü Özkök de Türkçeye özenip yabancı tilciklerden kaçsa, öyle sanıyorum, daha çok seveceğim şiirlerini.

Derginin gene o sayısında Bay Oktay Akbal'ın "Bir Milyon Okuru Olmak" adlı bir yazısı var. Bay Memet Fuat'ın dediklerine iyi bir karşılık bence. Bay Adnan Özyalçıner'in de "Ben" adlı bir hikâyesi var o sayıda. O genç yazardan çok şeyler umuyorum.

(Nisan 1955)

38

Yeni Ufuklar'ın dil soruşturması daha sürmekte. Yazarlarımız bu konuda çok ilginç *(intéressant)*, bizi de çok sevindiren sözler söylüyorlar. Derginin mart sayısında çıkan "Zor Durum-

dayız" adlı yazısında Bay Etem Ütük şöyle diyor:

Dilde öz Türkçecilik hareketi başladığı zaman ben ilkokulda idim. Şimdi düşünüyorum da, o vakitki öğretmenlerimiz ne kadar ateşli, heyecanlı imişler, diyorum. Murabba yerine kare, müstatil yerine dikdörtgen, zaviye yerine açı, hatt-ı müstakim yerine doğru, hattı münharif yerine eğik çizgi, muallim yerine öğretmen, mektep yerine okul deyimlerini öğretirlerken dil devrimine ne kadar bağlanmış olduklarını şimdi daha iyi anlıyorum.

Bay Etem Ütük "deyim" tilciğini burada "bilim-sözü", "terim" belki de "tilcik" anlamına kullanıyor. Oysa ki "deyim" tilciği "tâbir *locution*" karşılığı olarak önerilmiş, o anlamda tutulmuştur. Bay Etem Ütük bunu beğenmeyebilir, ancak *deyim*'i kendi istediği anlamda kullanınca tabir, *locution* karşılığı olarak yeni bir tilcik önermelidir.

Okuyalım daha yazısını:

Bizler işte böyle devrimci öğretmenlerin ellerinde devrimci olarak yetiştik. Düne göre bugünün İleri Türkiye'sini yarın daha ileri götürecek olan Türk yavrularını da aynı ülküye göre devrimci olarak yetiştirmekle görevlendirildik. Bugün bu kutsal görevimizi hakkı ile başarabiliyor muyuz? İçim yanarak söyleyeyim ki, hayır...

Devrimler bir küldür. Biz buna "Atatürk Devrimi" diyoruz. Bugün uygar ulusların sırasında yer alabilmişsek bunu da Atatürk Devrimine borçluyuz. Bu duruma göre Atatürk Devrimi'nin hiçbir noktasında kısıntı yapmamamız onu daha da ileri götürmemiz gerekir. Sonra diğer devrimler kanunun koruyuculuğu altında olduğu halde dil devrimi böyle bir koruyuculuktan uzaktır. Onu korumak ve yaşatmak da devrimci basına, devrimci gençliğe, devrimci öğretmenlere düşen bir görevdir. Böyle olduğu halde biz öğretmenler, bu görevimizi —yukarıda da söylediğim gibi— hakkı ile başaramıyoruz.

Çok doğru söylüyor Bay Etem Ütük. Ancak kendisi de "kül" gibi "diğer" gibi Türkçesi bulunan yabancı tilciklerden kaçınsa daha iyi etmez mi? *Kül* yerine *bütün*'ü, *diğer* yerine *öteki*'yi anlamayacak kimse olamaz. "Dil devrimi böyle bir koruyuculuktan uzaktır" tümcesi de bozuk gibi geliyor bana. Bay Etem Ütük "böyle bir korunmadan yoksundur" dese daha iyi olmaz mıydı? Bu türlü yanlışların arancımıza *(davamıza)* dokuncası *(zararı)* oluyor, sonra bize "Dili yoksullaştırıyorsunuz" diyorlar.

Bütün yazıyı almak isterdim buraya, uzun olur. Siz dergiyi açın da okuyuverin.

Derginin nisan sayısında Bay Atalay Yörükoğlu'nun "Dil Üstüne" adlı bir yazısı var. Şöyle başlıyor:

Türkçenin sadeleşmesi, arınması önce devlet zoru, sonra da öz dilini konuşup yazmak isteyen okuryazarlarımızın gönüllü çalışmalarıyla başladı.

Biraz duralım burada. Bay Atalay Yörükoğlu dil devriminin devlet zoru ile başlamış olduğunu söylüyor, doğru mu bu? Şinasi Efendi, Vefik Paşa, Süleyman Paşa, Suavi Efendi, Şemsettin Sami, Necip Asım Bey, Ziya Gökalp, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, daha nice yazarlarımız, düşünürlerimiz Türkçeyi savunur, kendi kökleri, kendi ekleri ile yeni tilcikler kurması gerektiğini söylerlerken devlet karışmış mıydı bu işe? Bay Atalay Yörükoğlu bu arancın, dil devriminin, devlet karışmadan çok önce başlamış olduğunu, uzunca bir geçmişi olduğunu unutuyor. Daha gerilere de gidebiliriz: XVI. yüzyılda Nevi ile Emri'nin, Türkçeye çok Arapça, Frasça tilcikler alıyor diye Baki'ye takılmaları, Edirneli Nazmi'nin öz Türkçe yırlar *(şiirler)* yazması, XVIII. yüzyılda Nedim'in İstanbul konuşma dili ile şarkılar yazması, bu ülkede öteden beri bir dil bilinci *(şuuru)* bulunduğunu, derinden derine kendini duyurduğunu göstermez mi?

Devlet zoru ile dil devrimi olmaz, olamaz. Ancak devlet, toplumda böyle bir dilek olduğunu anlayınca kendi de işe karışır, bu akımı hızlandırmak, düzen altına almak için gerekli kuruluşları *(müesseseleri)* yaratır. Bizde de olan budur.

Bay Atalay Yörükoğlu sonra diyor ki:

Dilin özleşmesi, kişiliğini bulması demek olan bu amaca yine onların elbirliğiyle varılacak. Son birkaç yılın geri dönüşleri, yerinde saymaları olmasa yolu yarıladık diyebilecektik. Bugün radyonun, gazetelerin ve bazı dergilerin kullandığı dil Türkçe değil hortlatılan Osmanlıcadır. Meğer geri gidiş ne kolay olurmuş! Gazete başlıkları ki en eğitimsiz vatandaşın ve ilkokul öğrencilerinin anlayabileceği açıklıkta yazılmak ister, okumuşların sözlüksüz anlayamayacağı duruma geldi. Bütün gazeteler: "Taksimde dört katlı bir ev çöktü." diye başlık vermiş, biri tutmuş "Taksimdeki inhidam!" demiş. Buyurun sözlüğe! Değil Türkçeyi seven, gazetesinin sürümünü isteyen böyle mi dil kullanır?

Daha başka örnekler de veriyor Bay Atalay Yörükoğlu. Yazısının bir yerinde de şöyle diyor:

Türkçenin özleşmesi önce yabancı sözlerden ayıklanmasıyla başlar elbet. Atılanın yerine ya olanı ya da unutulmuşu koyaca-

ğız. Bir yandan dilimizin yeterliğine göre yenilerini türeteceğiz. Tutunanlar olacak tutunmayanlar olacak. Bu, yalnız Dil Kurumunun işi değildir. Türkçe konuşup yazan herkes yeni sözler üretebilir. Ne var ki halkın uydurduğu "dolmuş"la "gecekondu"nun aslı sorulmaz da Dil Kurumu buldu diye "önder, uygarlık vb." sözler yadırganır. Düşünülmez ki "uydurma" dilin kendinde vardır.

Bay Atalay Yörükoğlu'nun bu dedikleri bence de çok doğru. Ne var ki hep böyle gitmiyor. Bunlardan sonra şunu söylüyor:

Ayıklama işinde, bazı aşırıların yaptığı gibi, dilde ırkçılığa varan titizlik iyi sonuç vermemektedir. Örnekçe: "Lisan, münakaşa" sözlerini bir daha kullanmamacasına "Dil, tartışma" sözleriyle değiştirebiliriz de "Sevgi" sözü var diye Arapça "Aşk"ı söküp atamayız. "Hakikat"i atıp "Gerçek"i rahatça kullanalım. "Hakikatsiz adam!" karşılığı "Gerçeksiz adam!" diyemeyiz ki! "Us" "Akıl"ın yerini tutar da "Uslu" "Akıllı"nın yerini tutmaz. "Terbiye" yerine "Eğitim"i bulduk diye "Terbiyeli çorba"yı kullanmayacak mıyız? Hele "Terbiyesiz" yerine "Eğitimsiz!" hiç diyemeyiz. Nasıl ki "Lügat paralıyor" yerine "Sözlük paralıyor" denmiyor. Dilimize özellik veren daha yüzlerce örnekler sayılabilir. Orta yolu tutanların hakkı var. Türkçenin işlediği, yoğurduğu yabancı asıllı sözleri atmak zorunda değiliz. "Vefa, cefa, kahır, vebal, zulüm.. vb." gibi halk dilinde yerlileşmiş kelimeleri de ayıklamak hiç gerekmez. Sade Türkçe Kılavuzu'nda şimdilik uygun karşılık bulunamamış "ruh, vicdan, edebiyat, şiir, tabiat vb." gibi sözleri de öyle, "Ukala, kibar" gibi anlamı değiştirerek yaşayanlar da Türkçedir.

Bay Atalay Yörükoğlu dilimizin özleşmesini istiyor ya, şu tilciğe şunun için, bu tilciğe bunun için bir türlü kıyamıyor. Şunu sorayım kendisinden: Biz Türkler, Arapçadan "terbiye" tilciğini almasaydık "terbiyeli çorba" içemeyecek miydik? Bir ad takamıyacak mıydık ona? Bir kişiyi "terbiyesiz" bulduğumuzu da söyleyemeyecek miydik? Bize o kavramlar, Arapça tilciklerden mi gelmiş? "Hakikatsız adam" deyiminin *hakikat, doğruluk* kavramıyla ne ilintisi vardır? "Hakikatsız adam" gönüldeşlerini, arkadaşlarını aramayan, sevgi bağları güçlü olmayan kişi demektir. Biz Arapçanm "hakikat" tilciğini almasaydık, öyle kimselerin niteliğini söyleyemeyecek miydik? *Aşk*'ın Türkçesi de *sevgi* değildir yalnız, *sevi* de diyebiliriz. Bay Atalay Yörükoğlu bir kıza gönül verince "Ben seni seviyorum" demiyor mu? Kalkıp da ona "Benim sana aşkım var" mı diyor? "Ben seni seviyorum" demekle yetiniyorsa "sevmek" sözü, *aşk* kavramını karşılıyor demektir. "Lügat paralıyor"

deyimindeki *lügat* tilciği de *sözlük* demek değil, *yabancı tilcik* demektir, onun yerine "Pek bir incelik sanıyor yabancı tilcikler kullanmayı!" diyemez miyiz? Budur anlamı o deyimin...

Bay Atalay Yörükoğlu birtakım Arapça tilcikleri, halk dilinde yerleşmiştir, yerlileşmiştir diye atmağa kıyamıyor da hepimizin kullandığımız *mesela*'yı neden atıyor? Neden ona *örnekçe* diye bir karşılık koymağa kalkıyor? Ben *mesela*'yı kullanmıyorum, *örneğin* diyorum, ancak ben *vebal, zulüm* gibi Arapça tilcikleri de yazılarıma karıştırmıyorum. Onlar kaldıktan sonra *mesela*'nın ne suçu var?

Gene diyor ki Bay Yörükoğlu :

Bir de "Hürriyet„ istiklal" sözlerinin tek "bağımsızlık" sözüyle, "vaziyet, hal" sözlerinin de yalnız "durum"la karşılanması var. Karşılıklardaki yetersizlik dili yoksullaştırıp, mana inceliklerinden geçtik, mana farklarını bile belirtemeyecek sonuca götürür diyor ulumlular. Hak vermemek zor! Bu yüzden, şimdilik vazgeçemediğiniz "hürriyet, memnuniyet, zarafet" gibi kelimeleri hiç değilse "hürlük, memnunluk, zariflik" biçimiyle kullanmakta kusur görmemeliyiz.

Hürriyet'i de, *istiklal*'i da *bağımsızlık*'la karşıladığımızı nereden çıkarıyor Bay Atalay Yörükoğlu? *İstiklal*'e *bağımsızlık, hürriyet*'e de *özgürlük* diyoruz. *Hal* ile *vaziyet* için de *durumdan* başka *konum* var, daha başkalarını da bulabilir. Bay Yörükoğlu, yazısını yazarken, Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*'üne hiç bakmamış mı?

Aşırılar dili yoksullaştırıyor, anlam ayrımlarını belirtemeyecek bir duruma götürüyorlarmış. Bunu da nereden çıkarıyor Bay Yörükoğlu? Aşırılar arasında "Dilimiz şimdi bütün kavramları belirtecek bir durumdadır, yeni tilcikler kurmamız gerekmez" diyen bir kimse görmüş mü? Aşırılar ancak "Dilimizi işlersek, bütün kavramları söyleyecek bir duruma getirebiliriz, bunun için de uzun uzun çalışmak gerektir" diyorlar. O çabadan kaçınanlar da "Yok, bırakmayalım alıştığımız sözleri!" deyip işin kolayına gidiyorlar.

Şunu da sorayım kendisinden: *Hürlük, memnunluk* ile *hürriyet, memnuniyet* bir midir? Onlar arasında da ayrımlar sezmiyor mu? Ben seziyorum: *Hürlük*, özgür olan kişinin durumudur, *hürriyet* ise daha genel, daha soyut bir kavramdır... Üzülmesin Bay Yörükoğlu, aşırılar arasında da dilin yoksullaşmayıp gelişmesini kendilerine amaç edinmişler vardır, belki Bay Yörükoğlu'nun gözünü çekmemiş sorular üzerinde de duranlar bulunur.

Bay Yörükoğlu yazısının bir yerinde, adımı anmaksızın bana takıldıktan sonra, bence de çok doğru olan şu sözlerle bitiriyor:

Yeni türetilmelerden geçtik, güzelim Türkçesi dururken küflü Osmanlıcayı öne almak niçin? Alışkanlıktansa yenmeğe çalışalım, iyi niyetle kalemden kaçmış birkaç eski söz için devrimden yana kişilerden hoş görürlüğümüzü esirgemeyelim. Ama Türkçe yazma çabasını hiç elden bırakmayalım. İyi yazarın, iyi düşünürün diline titiz olmamasını akıl almaz. Osmanlıca yazan gençler en arık Türkçeyle yazan yaşlıları örnek tutabilseler! Türkçe yazmayanı bugün okuyan çıkarsa, yarın kimse çıkmaz.

Yeni Ufuklar, açtığı soruşturmaya aldığı yanıtlarla *(cevaplarla)*, dil devriminin ne denli tutup kökleştiğini gösterdi. Var olsun!

Yeditepe'nin 1 Nisan sayısında Bay Metin Eloğlu'nun "Dedikodu" adlı bir yazısı var. Bay Memet Fuat'ın "Daha Çok Okuyucu" adlı yazısı üzerine düşündüklerimi okurlarıma söylemiştim, Bay Metin Eloğlu da o yazıya dokunuyor, benim gibi o da pek doğru bulmuyor Bay Memet Fuat'ın öğütlerini. Bay Memet Fuat'ın dediklerini özetlerken diyor ki:

Yalnız, suçun mayasını şairlerin güçsüzlüğünde değil de, ün salma bakımından bazı kolaylıklara yüz vermeyişlerinde aramış. Niye Yahya Kemal gibi, Yakup Kadri gibi çoğunluğun ilgisini çekemiyoruz? diyor. Hoş, adını andığı sanatçılar da savunduğu görüşe pek teşne değiller ya... Yahya Kemal çoğunluğun şairi olmak; Vuslat'ını, Sessiz Gemi*'sini, gazellerini dillere virdettirmek için ne yapmıştır? Dergilere, gazetelere bol bol şiirler, görüşmeler, tartışmalar mı döşemiştir? Cicili bicili kitaplar mı yayımlamıştır. Yakup Kadri deseniz, gürültüsüz, patırdısız, salt öyküleri, romanları ile ün kazanmış kişilerden. Üstelik her ikisinin de en önemli yönleri, çabaları; yıllar yılı sanata boş vermemek, ciddiye almak, inat etmek.*

Bay Metin Eloğlu, Bay Yahya Kemal'in şiirlerini, Bay Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazılarını sever mi, bilmiyorum. Daha doğrusu onların sanat anlayışına katılacağını sanmıyorum, büsbütün başkadır kendisinin yapmak istediği, yaptığı. Böyle iken gene de onlara, çabalarına, sanatlarına bağlılıklarına saygısı olduğunu bildirmesi beni pek sevindirdi. Yeni yazarlarımızın çoğu bunu unutuyorlar. Bir şairin şiirlerini, bir romancının romanlarını beğenmeyebiliriz, beğenmediğimizi söylememiz de doğrudur, ancak kişiliğine saygı göstermekten uzaklaşmamalıyız.

Yazısının bir yerinde de şöyle diyor Bay Metin Eloğlu:

Memet Fuat'ın öğütlerine eklediği öbür örnekler de pek kesin, pek imrendirici değil: Sinemayı örnek alalım, demiş. Nesini? Sinema kocaman paralara sırtını yaslamış, gemisini türlü bakımlardan çıkarı olanların dümeniyle yönelten bir tacir. Şiir gibi, kendi kendineliği yok. Bir ortaklaşa akıl, bilgi, savaş ürünü. Eyvallah demesini becerenlerden ün, dünyalık gibi şeyleri esirgemiyor ama, azıcık mırın kırın ettin miydi, tekmeyi de vuruveriyor. Yani sığıntının birisin. Sonra sinema her bölümden kişilere meram anlatabilecek yapıda, zenginlikte bir nesne; seyirci için, işin mayasını, tarihçesini, oyunbazlıklarını bilmek gerekmiyor... Kısacık bir süre içinde milyonları peşine takması da bu yüzden: Kolay oluşu, ucuz oluşu, çok yönlü oluşu. Şimdi gel de bu ilkeleri şiire uygula bakalım.

Bay Metin Eloğlu'nun yalnız düşüncelerini değil, dilini de pek sevdim. Yazısında benim kullanmadığım, kullanmak istemeyeceğim tilcikler var, ama *ilke, uygulamak, süre* gibi yeni tilcikleri de yazısına ne güzel yerleştiriyor!

Hamle'nin 15 Mart sayısında Bay Nuri Pakdil'in "Buyurmak" adlı bir yazısı var. *Vatan* gazetesinde bir yazar, Sait Faik Hikâye Armağanı için düşündüklerini anlatırken şöyle demiş:

Sait Faik'in hikâye anlayışı jüri üyelerinin zevk ve görüşüne bir yön vermelidir. Sait Faik gibi büyük bir hikâyecinin adını taşıyan armağan onun hikâye anlayışına taban tabana zıt eserlere verilmemelidir.

Bay Nuri Pakdil bunu doğru bulmuyor, diyor ki:

Peki bu oldu mu şimdi? Bir sanat eseri ne kadar güçlü olursa olsun, "Sait Faik'in hikâye anlayışı"na uymadı mı ödül alamayacak da daha güçsüz bir sanat eseri, ama onun "hikâye anlayışı"na uyan bir sanat eseri olacak ödülü, böyle olması isteniyor o yazıda.

Bay Nuri Pakdil'in yazılarını dergilerde görünce okurum, o gencin dediklerinde, deyişlerinde bana çok umutlar veren bir yön var. Ama bu konuda dediklerini doğru bulmadım. *Vatan* gazetesindeki yazar (kim olduğunu bilmiyorum, Bay Nuri Pakdil söylememiş adını), o yazar "İyi, değerli bir esere armağan verilmesin" dememiş, Sait Faik Armağanı'nın verilemeyeceğini söylemiş. Böyle birçok armağanlar vardır. Bir anlayışı, bir görüşü savunan eserler için konulur. Örneğin son günlerde Fransa'da bir "Katolik Roman Armağanı" konuldu. Onu kuranlar da, yargıcılar

kurulunda bulunanlar da "Yalnız Katolikçe yazılmış romanlar güzeldir, ötekiler değersizdir" demiyorlar, ama Katolikçe yazılmış romanlar arasında en iyisini seçmeğe özeniyorlar. Sait Faik Armağanı da Sait Faik'in yolunda gidenlere verilir demek hiç de yanlış bir yargı değildir. Kalıyor Sait Faik'in sanat anlayışının ne olduğunu saptamak *(tesbit etmek)*. O epeyce güç bir iş. Sait Faik'in hikâyelerinde şiirle gerçekçilik karışır, gerçek bir düş havası içinde anlatılır. Ama bunu belirtmek, armağan verilecek eserlerin ne biçim olacağını belirtmeğe yetecek bir nitelik değildir.

Bay Nuri Pakdil, sanat erlerine karışılmamasını savunuyor, ona bir diyeceğim yok. Diyor ki :

Her sanatçının bir kişiliği vardır, öbürlerinden ayırır kendisini. Sanatçı dediğimiz kişi, durmadan arar, yeni bir şey bulmağa uğraşır. Bu, sanatçının toplumun değer yargılarına kulak asmadığını, gözünün hep ileride olduğunu, yerleşmiş, gerilerden süregelen beğenilere değer vermediğini, daha doğrusu vermeyeceğini gösterir bize. Şu halde yeni sanat hazır lop erdemlere konanlara değil de, sanat acununa yeni anlayışlar sokabilenlere açıyor kapısını, o sanatçıları gönendiriyor. Yeni sanatçı, ileri sanatçı toplumca değeri verilememek, anlaşılmamak korkusunu duyabilir belki.

İşte salt bu çeşit düşünüler yüzünden sanatımıza kötülüğümüz dokunabilir de. Bu bakımdan bir sanat eserini ölçüp biçerken, gerçekten bir düşünü yetisiyle o eserin sanat yönüne bakmalıyız, sanatçının gücüne oranla yargılamalıyız onu, böyle yapılması gerektir. Yoksa öncül düşünü kişinin beğenisini taladı mı ondan çok korkarım ben. Bunlar iyi sonuç vermez. Sanatın eleştirmeciden, ödüller dağıtılırken kurulda bulunacak kişilerden isteği budur. Bu istek unutulmamalıdır.

İyi ya, Bay Nuri Pakdil'in anlattığı gibisinden bir sanat eri, ödül almağa da pek kalkışmaz. "Toplumun değer yargılarına kulak asmayan, gözü hep ilerde olan, yerleşmiş, gerilerden süregelen beğenilere değer vermeyen" kişi, bir armağanın yargıcılar kuruluna da yazdıklarını sunmağa kalkmaz. Bir sanat eri, hem çevresine pek aldırmayacak, hem de eserinin çoğunlukça beğenilip tutulmasını isteyecek... Bunları ben pek uzlaştıramıyorum kafamda.

Bir de şunu söyleyeyim Bay Nuri Pakdil'e: "Öncül düşünü" diyor, ben bu kuruluşu doğru bulmadım, "öncül düşünü" *öne doğru, ileri bir düşünü* demek olabilir. Oysaki Bay Nuri Pakdil "préjugé" demek istiyor sanıyorum, bunun için *önyargı, öndüşünce* dese, öyle sanıyorum, daha iyi eder.

Gene de kendisi bilir. Biz onun dil devrimine inanmış, dilimizi yenileştirmeğe çalışan bir genç olduğunu görüyor, buna seviniyoruz.

(Mayıs 1955)

39

Varlık'ın haziran sayısında Bay Mustafa Derim'in bir dertleşme'si var: "Aydın Arıyorum". Yazar kendi okuduğu, kendi ilgilendiği şairlere, hikâyecilere çok kimselerin dudak bükmesinden yakınıyor. Şöyle başlıyor:

Elimdekini kasdederek:

— Bunlara da dedi, para verip alıyor musun?

John Steinbeck'in bir eserini okuyordum ve buna benzer kitapları arada sırada elimde görüyordu.

Karşılık vermedim. O ise başını iki yana sallayıp yarı alaylı, yarı acımaklı gülümsedi.

Böyle olaylara alışık olduğum için artık pek üzülmedim. Ama gene de düşünmekten kendimi alamadım. Çünkü, arkadaşım bir yüksekokuldan diplomalıydı.

Önce dili üzerinde duralım Bay Mustafa Derim'in. Ne oluyor o baştaki *kasdederek* sözü? Onun yerine *göstererek* diyemiyor mu? Türkçeye özendiği için *cevap vermedim* dememiş de *karşılık vermedim*, oysaki *karşılık vermek, cevap vermek* değildir, büsbütün başkadır anlamı. Bay Mustafa Derim, bir deyimi anlamından başka bir anlamda kullanmayı da göze alarak öz Türkçeye özeniyor da o *kasdetmek* sözünden niçin kaçınmıyor? *Arada sırada* da bence pek yerinde değil, öyle sanıyorum, orada *arasıra* demeli.

Bay Mustafa Derim, tanıdığı kimseler John Steinberk'i beğenmeyince, ona dudak bükünce kızıyor, yakıştıramıyor bunu yüksekokullarda yetişmiş kimselere. Ama kendisi de birtakım kitapları beğenmiyor, yukarıdan yargılıyor onları. Bir arkadaşı varmış, Bay Mustafa Derim'in okuduğu kitaplara şöyle bir bakarmış,

kendisi başka türlü kitaplar okunmuş, Bay Mustafa Derim el sürmezmiş onlara. Şöyle anlatıyor bunu:

Aynı ilgiyle karşılık vermeyişim canını sıkıyor, fakat açıktan açığa da bir şey söylemiyordu. Sonunda bir gün dayanamadı, elimden aldığını geri uzatırken:

— Kuzum Allah aşkına dedi, şu okuduğundan gerçekten bir zevk alıyor musun?

Sadece gülümsedim. O, daha da sinirli devam etti:

— İnsan hiç olmazsa edebi eserler okumalı.

Okumanın zevk işi olduğunu, elimdekinin edebi bir değer taşımadığını söyleyen bir arkadaşım için belki de "Olabilir, seviye meselesi" diyenler bulunacaktır. Ancak bu hükmü veren, büyücek bir ilçede zevki, bilgisi, kültürü ve görgüsüyle tanınmış bir öğretmendi.

Görmediğimi, ilgilenmediğimi sandığı kendi getirdiklerine gelince şurada sözünü etmeğe değmez.

Demek Bay Mustafa Derim'in okuyup beğendiği kitapların değeri su götürmez, arkadaşının okuyup beğendikleri ise "şurada sözünü etmeğe değmez" onların. Nasıl varıyor böyle kesin bir kanıya? Başkalarının elinde gördüğü kitapları beğenmemek, büsbütün değersiz bulmak onun hakkı da onun okuduklarını beğenmemek başkalarının hakkı değil mi? "Aydın arıyor" Bay Mustafa Derim, hepimiz de arıyoruz onun gibi. Ama aydın kişi, aradığımız aydın kişi, kendi gibi düşünmeyenlere de saygı gösteren, beğeninin görece olduğunu, belki doğrunun bile görece olduğunu anlamış olan kimse değil midir? Bence, gerçek aydın şöyle der kendi kendine: "Ben John Steinbeck'in kitaplarını okuyorum, seviyorum onları, onları benim gibi beğenen daha çok kimseler de var, ama beğenmeyenler de olabilir. Biz mi haklıyız, onlar mı haklı, kesip atılamaz bu. Geniştir bu acun, ekin acunu ise daha da geniştir, uçsuz bucaksızdır, türlü beğenilere, türlü düşüncelere, kanılara yer vardır onda. Bütün kitapları okuyamayız, içlerinde bize değersiz görünenler de vardır, gene de ses çıkarmayalım onları beğenip okuyanlara."

Yazısının bir yerinde de şöyle diyor Bay Mustafa Derim:

— Varlık mı? Bırak canım. Birkaç kişinin keyfi ve yine birkaç kişi için çıkan bir dergi. Bir iki sayısı geçti elime, ama okuyacak bir yerini bulamadım. Zamanımızın değerli sanatçıları mı? Varlıkta mı? Hangi yazar, hangi şair, hangi şiir? Bırak canım, bari sanatın, şiirin adını kirletmeyelim. Nerede o divan şiirleri. Evet sizinkiler de divane şiirleri. Yahya Kemal'i anlamak için

(şair olmak gerekmiş gibi) en aşağı onun kadar şair olmak gerekir. Orhan Veli'ye şair diyenlerin edebi bilgisinden değil, biraz anlayışlı bir insan olduğundan da şüphe ederim. Bazı yenilerden ders kitaplarına da almışlar. Fakat kim okur, kim okutur.

Yukardaki cümlelerden yalnız birini sarfeden bir kimse için verilecek hüküm hiç de güç olmasa gerek. Oysaki söylenenlerin çoğunu burada tekrarlamak okuyucunun tahammül gücüne saygısızlık olur.

Bütün bunlar kimin tarafından söylenilmiştir bilir misiniz?

Bir ortaokul müdürü... Evet, daha acısı Türkçe yani edebiyat derslerine giren bir müdür tarafından.

Sorayım Bay Mustafa Derim'den: Nedir o kişinin suçu? *Varlık* dergisini, Orhan Veli'yi beğenmemesi mi? Beğenmez a! *Varlık*'ta okunacak bir yazı bulamıyormuş, ne karışırsınız beğenisine? Nice dergiler var, Fransızca, Türkçe, karıştırıyorum, karıştırıyorum, beni saran bir yazı, ilgiyle okuyacağım bir yazı bulamıyorum. Hayır, *Varlık*'ı beğenmemek, Orhan Veli'yi beğenmemek değil o kişinin suçu. Öğrendiklerinden, kendisine başkalarının aşıladıkları kanılardan kurtulamıyor, güzellik diye bir şey öğrenmiş, onun ancak divan şiirinde, Bay Yahya Kemal'in şiirlerinde, ancak o türlü yazında bulunabileceğini sanıyor, anlamak için, yeniyi anlamak için, kendi bellediğinden başkasını anlamak için bir çaba göstermiyor. İşte bu o kişinin suçu. Ama o suç Bay Mustafa Derim'de de yok mu? O da kendi bellediğinden başkasını anlamak için bir çaba göstermiyor, ona da John Steinbeck'in büyük bir yazar olduğunu söylemişler, bunu bilmeyenlere dudak büküyor.

Niçin durdum bu kadar Bay Mustafa Derim'in yazısı üzerinde? Söylediklerini doğru bulmuyorum, dilini pek sevmedim, gelişigüzel sıralıyor tilcikleri, yerinde kullanmaya özenmiyor. "Yukardaki cümlelerden yalnız birini sarf eden kimse için verilecek hüküm hiç de güç olmasa gerek" diyor, oysaki "hüküm vermek güç değil" demek istemiş. Hüküm güç olmaz, hüküm vermek güç olur. Hem neden *yargılamak* demiyor Bay Mustafa Derim?

Söyleyeyim o yazının üzerinde niçin durduğumu: Hoşuma gitti de onun için durdum. Bir canlılık var Bay Mustafa Derim'in deyişinde. Yazısını okurken, kendisi karşınıza dikilmiş, konuşuyor sanıyorsunuz. Bir bilgiçliği var ya, sevimli bir bilgiçlik. Onun yazısından önce başka yazıları da okudum *Varlık*'ta, birinde şöyle bir yer var:

Yalnız bana öyle geliyor ki, devrimlerin açıklanması bahsin-

den söz ederken, devrimlerin ne olduğunu yukarıda bahsini ettiğim inkılapçı zümre ile yeni nesillere açıklanması meselesi ile devrimlerin halka açıklanması meselesini ayrı ayrı mütalaa edemeyiz. (İnkılapların halka açıklanması ve genel olarak bütün inkılap davamız aslında topyekün bir milli eğitim meselesidir.)

Bir parça daha alayım o yazıdan:

O halde netice itibarıyla diyebiliriz ki, yukarıda da işaret ettiğim gibi bugün bazı muhitlerde Atatürk'e ve dolayısıyla Atatürk İnkılaplarına karşı duyulan husumet ancak potensiyel bir tehlike olarak bir mesele teşkil ettiğine göre, eğer bugün inkılaplara karşı böyle bir husumet varsa, bunun yegâne sebebi inkılapları henüz gereğince anlayamamış olmamızdır. Türk inkılabının dayandığı mesnet ve görüşe göre — ki Türk İnkılabının ahlaki izahı da buna dayanmaktadır — inkilapların halka tam manasıyla açıklanmasıyla beraber inkılaplara karşı memleketin hiçbir yerinde korkulacak hiçbir husumet kalmayacaktır. Esasen Kemalizm ile faşizm arasındaki en mühim farklardan birisi de budur.

Tekerlemeyi andıran, gerçekten de tekerlemeden başka bir şey olmayan bu sevimsiz bilgiç sözlerinden sonra Bay Mustafa Derim'in yazısı açıveriyor kişinin içini.

Salkım Adana'da çıkar, dil devrimini de savunur. 1 Haziran sayısında Bay Orhan Çetinkaya, "Dil Üzerine Birkaç Söz" adlı yazısında, *Türk Dili*'nin açtığı soruşturmaya da değiniyor. Soruları aldıktan sonra şöyle diyor:

Bu soruşturmadan fazla bir şey kazanılmayacağı kanısındayım. Birinci soruya verilecek karşılık hemen saptanmış demektir. Sorunun ilk bölümü için, salt her yazar evet diyemeyecektir. Sebeplerini saymağa ihtiyaç yok.

Sorunun ilk bölümüne, yani "Bütün yabancı kelimelerin dilimizden çıkarılmasını mı istiyorsunuz?" sorusuna yazarlarımızın hepsi "evet" diyemeyecekse birinci soruya verilecek yanıt saptanmış demek değildir. Dil devrimini savunan yazarlarımız içinde, yabancı tilciklerin hepsinin de dilimizden çıkarılmayacağı kanısında olanlar var. *Türk Dili* onlardan bunun niçinini sormak istedi. Dilimizden bütün yabancı tilciklerin çıkmasını istiyorsunuz, niçin? İstemiyorsunuz, bir kaçının, ya birçoğunun kalacağını söylüyorsunuz, niçin?

Bunları öğrenmek, Bay Orhan Çetinkaya'ya göre, çok bir şey kazandırmazmış. (Kendisi Arapça "fazla" tilciğini kullanıyor ya, ben "çok" demeyi yeğliyorum.) Biz o kanıda, çok bir şey kazanılamayacağı kanısında değiliz, dilin değişmesine çalışan yazarla-

rın düşündüklerini, dayandıkları ilkeleri öğrenmekle konunun daha çok aydınlanacağını sanıyoruz.

Bay Orhan Çetinkaya sonra diyor ki:

Öteki karşılıklar ne kadar doyurucu olursa olsun fazla bir şey sağlamış sayılamaz. Bütün güçlük işin uygulanmasındadır. Devrim, en kısa zamanda yapılan kalkınma olduğuna göre, dört başlı bir çaba gerek. Milli Eğitim Bakanlığı, sanat-edebiyat dergileri, hatta yayınevleri ve günlük gazetelerle, işbirliği sağlama yolları araştırmalı.

Güçlük işin uygulanmasındadır, yani yeni Türkçenin kurulmasındadır. Onu hepimiz biliyoruz. Ancak birtakım yazarlarımıza bu konudaki düşüncelerini, dilin arınması için ne yaptıklarını, hangi tilcikleri kurduklarını, ne türlü güçlüklerle karşılaştıklarını sormak, Bay Orhan Çetinkaya'nın istediği işbirliğini sağlamanın da yollarından değil midir? Bunun için ben pek anlayamadım onun bu soruşturmadan pek bir şey kazanılamayacağını ileri sürmesini.

Bay Orhan Çetinkaya dilimizin yabancı tilciklerden arınmasını diliyor, öyle ki bizim dergide "rica" tilciğinin bulunmasına takılıyor. Peki. Kendisi neden kullanıyor birtakım yabancı tilcikleri? Şöyle bitiriyor yazısını:

Birlik sağlamanın güçlüğünü bildiğimiz halde, bundan geri bize düşen görevi yapmaya gayret edeceğiz.

Bu tümcedeki Arapça "hal" tilciğini de, "gayret" tilciliğini de kullanmaktan çekinemez miydi? "... güçlüğünü bile bile... bize düşen ödevi *(görev* değil, *ödev, görev* 'fonction' demektir) yapmaya çabalayacağız."

Bunu, Bay Orhan Çetinkaya'ya takılmak için söylemiyorum. Dil devrimi için çalışıyor, savaşıyor, o da bizdendir. Ancak kendisi de, dil devrimi için çalışanların da, alışkanlık gereği, birtakım yabancı tilcikleri kullanmalarını görünce kızıverip çatmamalıdır onlara.

Derginin gene o sayısında "Kalıcı Değer" adlı kısacık bir yazı var, olduğu gibi alıyorum:

Çağıltı *dergisinin 3. sayısında "Haksız Yüklenti" başlıklı bir ön yazı var. "Sayfalarımız her zaman için, kalıcı değerli bütün yazılara açık olacaktır" deniliyor o yazıda. Demek kalıcı değerdeki yazıların neler olduğunu iyi biliyor* Çağıltıcılar. *Yayımladıkları şiir, hikâye ve denemelerin yüzyıllar sonu okunacağına belki de yağlı ballı okunacağına inanmışlıkları var. Ama söylemiyorlar kalıcı değerin ne olduğunu. Ölçüleri sağlam mı? "Bizce önemli olan*

yapıtların sanat değeridir" demekle iş bitmez. Dünün nice sanat yapıtları vardır ki, günümüze ulaşamamıştır... Biz çağımızın insanını, toplumsal yaşayışımızı, o ileri yarına götürecek sanata bakalım.

Doğrusu, hoşuma gitti bu yazı. Sonra da düşündüm: Doğru mu onu yazanın söylediği? *Çağıltı* dergisini çıkaranlara, bir sözleri yüzünden çatıyor, savunamaz mıyız onların sözünü? Ne demişler? "Sayfalarımız her zaman için, kalıcı değerdeki yazılara açık olacaktır" demişler. İlk bakışta iri bir lakırdı, ben de, *Salkım*'ın yazarı gibi, "Ya!.. Demek bulmuşlar kalıcı değerin gizini (sırrını)!" demek istiyorum. Bırakın tümcenin büründüğü o iri lakırdı biçimini, özünü sezmeye çalışalım. Birtakım dörütmenler *(sanatkârlar)* vardır, kalıcı güzellikler yaratmaya özenirler. Başarırlar mı bu işi, başaramazlar mı? Gene de gönüllerinde kalmak dileği vardır, *Çağıltı* üzlerinin işte onlara açık olduğunu söylemek istiyor.

Gelelim *Salkım* yazarının ileri sürdüğüne: "Biz çağımızın insanını, toplumsal yaşayışımızı, o ileri yarına götürecek sanata bakalım." Bu da, *Çağıltı* dergisini çıkaranlarınki gibi iri bir lakırdı değil mi? Neymiş çağımızın kişisini, toplumsal yaşayışımızı yarına götürecek olan dörüt? *Salkım* yazarı bulmuş mu onun gizini, yolunu? Bu da, iyi bakılınca "kalıcı değerdeki yazılar" demek değil midir? Bir iri lakırdıya takılırken gene bir iri lakırdı etmenin ne yeri var?

Kaynak'ın haziran sayısında "Tenkit Heveslileri' adlı bir yazı var, Bay Haldun Marlalı bu yazıda eleştirmenlere, eleştirmenliğe özenenlere çatıyor, ancak öteden beri çok duyduğumuz sözleri bir daha söylemekten başka bir şey yapmıyor. Şöyle başlıyor:

Tenkitten, münekkitten söz açılınca hemen hemen aydınların dudaklarında bir gülümseme belirir. Çünkü tenkitçi diye gösterilecek olanlar parmakla sayılacak kadar azdır. Ama hevesli mi istersiniz? Tümen tümen... Eline kalemi alan çatır çatır sanat tenkidi (!) yapar. Bakarsınız şiirden anlamayan biri, güzel bir şiiri aklı sıra yerin dibine batırır da kötü bir şiiri göklere çıkarır; resimle ilgisi olmayan resim üzerine sütunlar doldurur. Hikâye anlayışı dedesininkinden bir arpa boyu ileri gidememiş olan, en güzel hikâyeye "bu ne biçim hikâye" diye dudak büker. Do sesini, mi sesinden ayırt edemeyen bestecilere akıl vermeye kalkar. Ve daha ne herzeler yenir tenkit adına.

Soraym Bay Haldun Marlalı'dan: "Parmakla saymak, parmakla sayılmak" ne demektir? Bir bir, en yüksek sayılara kadar

sayabilirsiniz parmakla. Öyle sanıyorum, Bay Haldun Marlalı "Bir elin, iki elin parmaklarıyla sayılacak kadar az" gibi bir şey söylemek istemiş, ama bunu "Parmakla gösterilmek" deyimiyle karıştırmış, pek de bir anlamı olmayan bir şey söyleyivermiş. Ayraç arasında ünlem noktasını, şu (!) imini neden kullanıyor? Yazısında dört yerde var bu. Alay ettiğini belli etmek için olacak. Peki, okurlarını alık mı sanıyor? Onlar kendi kendilerine de anlayamazlar mı Bay Haldun Marlalı'nın alay ettiğini?

Gelelim yazının özüne. Bay Haldun Marlalı'ya göre, eleştirmeye girişecek kimsenin birtakım şeyler bilmesi gerekir. Peki, neymiş o şeyler, Bay Haldun Marlalı bunları bildirmiyor. Şiirden anlamak ne demektir? Kime derler şiirden anlar diye? Bay Haldun Marlalı söyleyiverse de biz de öğrensek. Bir kişi şiir okuyor, demek şiir okumaktan hoşlanıyor, bir tat alıyor, bunun için de beğenmeyince söylüyor beğenmediğini. Ne hakkımız var ona "Sus, sen anlamazsın!" demeye? Şunun bunun okuduğu şiirleri, kitapları beğenmediğini söylemesine bırakmayacak olursak o da şiir, kitap okumaktan vazgeçer. Olur mu bu? Şiir, kitap, her isteyen okusun diye yazılır. Demek ki bir şiiri, bir kitabı beğenip beğenmemek, beğendiğini, yahut beğenmediğini söylemek herkesin hakkıdır. Resim için, musiki için, bütün sanatlar için öyle. Tiyatroya gidiyorsunuz, bir yer tutmak için para da veriyorsunuz, oynanan oyun hoşunuza gitmiyor, oyuncuları da iyi bulmuyorsunuz, söylemeyecek misiniz bunu? Ama siz tiyatrodan anlamadığınız için beğenmemişsiniz... Tiyatrodan anlamadığınız için sizin yargınızın bir değeri yoksa, sizin gördüğünüz oyunu yargılamaya hakkınız yoksa, adam koysunlar kapıya, almasınlar sizi içeri. Hem sizin tiyatroya gitmenizi isteyecekler, gitmezseniz, bir yer tutmak için para vermezseniz, uygar bir kişi olmadığınızı ileri sürecekler, yukarıdan bakacaklar size, sonra da beğenmezseniz bunu söylemenize komayacaklar... Sanat yapıtı herkes içindir, demek onu yargılamak da herkesin hakkıdır. Ama yanılabilirmişiz yargımızda. Ne yapalım? Bütün yargıları da doğru çıkan kim vardır bu yeryüzünde? Bay Haldun Marlalı da birtakım eleştirmenleri yargılıyor, onların ancak bir özenci olduklarını, anlamadıklarını ileri sürüyor. Bakalım o da yanılmıyor mu bu yargısında? Ama ustalık göstermiş doğrusu, kimsenin adım anmamış. Takılıyor, çatıyor ya, kime takıldığı, kime çattığı belli değil. Oysaki her yargının bir nesnesi olmak gerektir, nesnesiz yargıların bir değeri olamaz.

Yeni Ufuklar dergisi yeni bir soruşturma açmış, bu kez tarih

üzerine. İlinç yanıtlar almasını dileriz. Konu önemli, aydınlanması da gerekli. Soruları olduğu gibi alıyorum:

1. Tarihin, genel olarak, insanların hayatındaki, çağımızdaki ve devrim Türkiye'sindeki yeri, önemi üzerinde neler düşünüyorsunuz?

2. Atatürk'ün tarih çalışmaları sizce hangi kaygulardan doğuyordu?

3. Tarihimizin hangi yönleri sizce gereğince işlenmemiştir?

Şu "kaygı" sözünü neden *u* ile "kaygu" yazıyorlar, anlayamıyorum. Güç geliyor kişinin diline. Ben kimsenin de *kaygu* dediğini duymadım, ama yanılmış olabilirim.

Derginin haziran sayısında Bay Cavid Baysun'un, Bay Sabahattin Eyuboğlu'nun, bir de Bay İbrahim Kafesoğlu'nun yanıtları var. Bay Kafesoğlu belli ki öz Türkçeye pek özenmiyor, şöyle tümceleri var:

Çağımız medeniyetinin kurucu ve koruyucusu batı milletleri yakından tetkik edilirse, onlardaki mazi hissinin ne kadar sağlam temellere dayandığı görülür ve fen, sanat gibi maddi medeniyet tezahürlerinde umumi tarihin teşvik ve ikaz edici tesiri meydana çıkar.

Kaçınmıyor öz Türkçeden, "garp" yerine "batı" diyor. "Devrimiz" yerine "çağımız" diyor, ancak bu tilcikleri *tetkik, tezahür, ikaz* gibi Arapça telciklerle karıştırmaktan da çekinmiyor. Doğrusu, düşünmüyor dil üzerinde. Bakın, bir yerde ne diyor:

Bilhassa destanların, içinde acı, tatlı hatıraların kucaklaştığı manzum veya mensur ananelerin, manevi birliğin korunmasında birinci derecede tesirli rolü şüphe götürmez.

Bu tümcedeki "anane" sözünün anlamı nedir? *Gelenek* değildir bu, başka dillerde buna da *tradition* denebilir, Türkçede denemez, "manzum veya mensur gelenek" olmaz, öylesine *anlatı*'lar olur, masallar olur. Bay Kafesoğlu o anlamdaki *tradition*'a Türkçede *anane, gelenek* denebilir mi, denemez mi, araştırmamış onu, yazıvermiş. Hani Avrupa dillerini ancak papağan gibi öğrenmiş olanlar "tıp edebiyatı" diye bir şey çıkarmışlardır başımıza, onun gibi. Kullandığı tilciklerin anlamını düşünmeyen bir kimsenin de herhangi bir konu üzerinde gerçekten düşünebileceğini sanmıyorum.

(Temmuz 1955)

40

Yenilik gene kılığını değiştirmiş: Boyunu küçültüp sayfalarını çoğaltmış. Yeni biçimde çıkan temmuz sayısında deniliyor ki:

Koleksiyon meraklısı okurlarımız içinde, dergimizin ilk sayısından bu yana iki kere boy değiştirmesinden hoşlanmayanların bulunacağını biliyoruz. Ama yine biliyoruz ki dergimizin şekil değiştirmelerini önce yadırgayanlar, her yeni şeklin bir evvelkinden daha doyurucu olduğunda birleşmekte gecikmediler. Beşinci cildimizle başlayan bu yeni şeklin de bir-iki sayı çıkınca bütün okurlarımız tarafından aynı ilgiyle karşılanacağından şüphe etmiyoruz.

Yalnız iki kez mi değişti *Yenilik*'in biçimi, boyu? Bana daha çok gibi geliyor. Neyse, bunun bir önemi yok, dergileri biriktirip saklamaya özenenlerden değilim, her ay elime geçenleri okur, bir göz gezdirir, sonra yitiririm. Yalnız şunu düşünüyorum: *Yenilik*, ne türlü bir dergi olacağını artık bir kararlaştırsa iyi edecek. Boyuna kılık değiştirmesi, ilkelerini değiştirmeye de sürükleyebilir onu, "yenilik" diye bu kılık yeniliğiyle yetinir de başka yenilikler aramaz olur.

Gelelim içindekilere: Şiir, hikâye, deneme, eleştirme, birçok yazılar var bu sayıda. Hepsi ilinç değilse de tatlı tatlı okunanlar da bulunuyor aralarında. Örneğin ben, Bay Yalçın Tura'nın "Den Sonra" adlı yazısını pek sevdim. İyice anlaşılır bir yazı değil, bir söylenme, homurdanma. Bay Yalçın Tura doğrudan doğruya konuşma dilini deniyor. Öz Türkçeye de özeniyor, yazısında üç beş yabancı tilcik var, onlar da *hiç, zaman, peş* gibi tilcikler, çok güç onlardan da kaçınmak. Gene de öğütleyeyim Bay Yalçın Tura'ya, şu *peş* tilciğini bıraksın. Bilirim, kamunun ağzındadır, bir tatlığı da vardır, olsun, yanlış anlamda kullandığımız o Farsça tilciği de atalım dilimizden, "peşime düşecekler" yerine "arkama düşecekler" demenin ne kötülüğü var?

Daha başka yazıları da sevdim bu sayıda. Bay Behçet Necatigil'in "Engeller" adlı şiiri, şimdiye dek gördüğüm şiirlerinin en güzellerinden:

İnsanınla vur, hastalığınla yere ser, — Sars beni paraca — Her yıkılışımda kuvvetim artar — Işıyan bir köşe en geç benim — Sen benim geçidimsin beyaza.

Bu mısralarda beni sarsan, bana dokunan bir güç var. Bay

Behçet Necatigil'in şiiri olgunlaşıyor. Yıllardan beri yazan şairlerimizde az görülen bir erdemdir bu. Çoğu, bir yere erdiler mi, duruyorlar orada, hep onu söyleyip duruyorlar. Bay Behçet Necatigil yeni yeni araştırmalara girmekten kaçınmıyor. Daha başka güzel şiirler de var *Yenilik*'te, okuyun, beğeneceklerinizi kendiniz seçin.

Bay Oktay Akbal'ın "Dostum Alain-Fournier" adlı yazısını da okudum. Bilirim, Bay Oktay Akbal pek sever *Le Grand Meaulnes* yazarını, yıllardır över onu, şiirlerini dilimize çevirir. Kimsenin beğenisine karışılmaz, Alain-Fournier de beğenilmeyecek yazarlardan değildir. Ancak, nasıl söyleyeyim, bir küçüklük vardır onda, yavanca bir yanı vardır, beğenilmeyecek bir yazar değilse de büyüklerle bir araya konacak, üzerinde yıllarca durulacak bir yazar da sayılmaz gibi geliyor bana. Bay Oktay Akbal'ın yazısı, şiiri andıran bir eleştirme, Alain-Fournier'nin havasına, onun yaratmak istediği düş acununa girmek istemiş, kendini bırakıvermiş o acuna. Daha gençtir Bay Oktay Akbal, yıllar geçsin, umarım ki o da silkinir bundan, Alain-Fournier'yi gene tatlı bir gülümsemeyle ansa bile ondan önemli yazarlara geçer, onun o kolay düş acunundan daha ileri gider. Şimdilik başka diyeceklerim var Bay Oktay Akbal'a. Bilirim öz Türkçeye özendiğini, yazılarından da bilirim, konuşmalarından da. Yalnız öz Türkçeye özenmesi *henüz* gibi, *esnasında* gibi gereksiz yabancı tilcikleri kullanmasını önlemiyor. "Hayaller henüz ortadan kopmamış" yerine "daha ortadan kopmamış" diyemiyor mu? "Henüz" tilciğini pek bir tatlı buluyor da onun için mi atmaya kıyamıyor? Çoğumuz yapıyoruz bunu, bir vurgunluğumuz var birtakım yabancı tilciklere, onlardan kolay kolay geçemediğimiz için de gerçekten öz Türkçeye gidemiyoruz. Bakın, Bay Oktay Akbal'ın "hayaller" demesine ses çıkarmıyorum, "hayal" tilciğine Türkçe bir karşılık bulmak güç, ben "düş" diyorum ya, kimi de olmuyor. Gene de çalışmalıyız *hayal*'i karşılayacak Türkçe bir tilcik bulmağa. "Esnasında" sözünün ise ne yeri var Türkçede? Bay Oktay Akbal "Bir tren yolculuğu esnasında bir genç kızla tanışmıştı" diyor, kaldırıversin oradan *esnasında*'yı bir eksiklik olmaz: "Bir tren yolculuğunda bir kızla tanışmıştı." "Genç kız" demeyi de neden gerekli buluyor? Fransızlar "jeune" derler, yalnız "fille" denince şimdi kötü kadın anlamına geliyor da onun için. Türkçede "kız" sözünün kötü bir anlamı yoktur, "kız" deyince de genç olduğu anlaşılır. Bay Oktay Akbal, Alain-Fournier'den birkaç satırı şöyle çeviriyor dilimize:

Onun kadar güzel, uzaktan olsun onun zerafetine malik bir ka-

dın görmemiştim. O söyleyemediğim bir güzellikteydi. Onu anlatan yüz cümle bulmuştum, ama hiçbiri kafi değildi.

Zerafet, malik, kâfi... Dilini sevip özleştirmek istediğini söyleyen bir yazara bu tilcikleri kullanmak yaraşır mı? İnanıyorum Bay Oktay Akbal'ın Türkçeyi sevdiğine, Türkçenin özleşmesini istediğine. Ne var ki çabalamıyor buna, bırakıveriyor kendini, Alain-Fournier'nin o pek de güçlü olmayan büyüsüne bıraktığı gibi o yabancı tilcikleri kullanıvermek kolaylığına da bırakıyor. Kaçınmalıdır bunlardan. "Melankoli" diyor, "takip etti" diyor, "manasız" demeyip "anlamsız" diyor ya, bunun yanında "gayet basit" demekten de çekinmiyor. Birlik yok deyişinde, gerçekten bir çekidüzen kaygısı yok.

Bay Cavit Yamaç da birtakım yabancı tilcikleri kullanıyor, ona bir diyeceğimiz olamaz, belli ki o özenmiyor öz Türkçeye. Bilgince yazıyor o, bilginler de pek severler yabancı tilcikleri. Gençlere birtakım kitapları, ellerinde birer kalem, önemli buldukları yerlerin altını çizerek, ya da o yerleri bir deftere geçirerek okumalarını öğütlüyor. Bence, gençleri okumadan soğutmanın en iyi yoludur bu. Öyle okunan kitapların gerçekten anlaşıldığını da sanmam. Bellenir birtakım yerleri, o başka, ancak bütün bellediklerimizi anlamış sayılmayız. Bay Cavit Yamaç şöyle başlıyor yazısına :

Kitapları, hakikatı aramak için okuduğumuza şüphe yoktur. Bir kitabı açıyor, okuyor, onun yazarın hakikate yaklaştığı nispette hayranı kalıyoruz. Kitabı kapayıp kütüphaneye koyduğumuz an bir eser daha fazla okumuş oluyoruz ve bilgimiz biraz daha artmış bulunuyor. Kitabı hakikatı aramak için bir vasıta olarak kullanıyor, neticede kültürle kalıyoruz.

Hayır, hepimiz de doğruyu aramak, doğruyu öğrenmek için okumayız kitapları, bir kişinin ne düşündüklerini, acunu nasıl gör düğünü öğrenmek için de okuruz, salt eğlenmek için de okuruz. Bir de şunu anlamak isterim: Bay Cavit Yamaç, yazar doğruya ne denli yaklaşmışsa kitabı da okuru o denli ilgilendireceğini, hayran edeceğini söylüyor. Nereden bileceğiz yazarın doğruya yaklaşıp yaklaşmadığını? Biz doğrunun ne olduğunu önceden biliyorsak, kitabı okumamız gerekmez. Yok, bilmiyorsak, yazarın doğruya yaklaşıp yaklaşamadığını da kestiremeyiz. "Yazar, dediklerinin doğruluğuna bizi ne denli inandırırsa biz de kitabına o denli hayran oluruz" demek mi istiyor? Buysa demek istediği, iş değişir, yazısının yeniden düşünülüp yazılmasını gerektirecek kadar değişir.

Bay Cavit Yamaç, okunması gereken kitapların adlarını toplamış, yakında okurlarına bildirecekmiş. *Yenilik* okurlarının bundan asılanacaklarını umarım. Bay Cavit Yamaç'ın öğütleyeceği kitapları okuduktan sonra da, dergiyi çıkaranlarca beğenilecek yazıları daha kolaylıkla yazarlar. *Yenilik* beğenmiyor okurlarının bütün yazdıklarını, öğretmenlik ediyor onlara, kimine de çıkışıyor. Birine şöyle diyor:

Şiirlerinizde ne bir yenilik, ne bir derinlik bulabildik. Nükte ve serbest manzume ölçüsünden kurtulmanız gerektir.

Dilerim, *Yenilik*'in o genç okuru, "nükte ve serbest manzume ölçüsü" sözünün ne demeye geldiğini anlamış olsun, ben sökemedim.

Yazı gönderen okurlardan biri de bir aferin almış derginin yöneticilerinden, şöyle diyorlar ona:

"Ortak Aradığım Yelkenliden Seslenişler" şiirinizde, daha önce yolladığınız "Coşkun Hayat"a kıyasla memnunluk verici bir ilerleme gördük. Mısraa hâkim olmaya, düşüncelerinizi yoğunlaştırarak, fazla kelimelerden sıyırarak verişiniz (belki "önem verişiniz" olacak, bir tilcik düşmüş olsa gerek); *az zamanda ciddi çalışmalara girdiğinizin delilidir. Yolunuzda başarılar dileriz.*

Eskiden *Yedigün*'de Bay Nihat Sami Banarlı, Bay Neşet Halil Atay'ın çıkardığı *İstanbul* dergisinde de Bay Mehmet Kaplan gençlere böyle şiir öğretmenliği ederlerdi. Şimdi *Yenilik* almış o işi üzerine. Şair yetiştirmede bu derslerin ne denli yararlı olduğunu öğrenmek isterdim.

Yenilik'in eleştirmelerini de okumak istedim. Bay Fikret Ürgüplü, Bay Özdemir Asaf'ın *Dünya Kaçtı Gözüme* adlı yeni kitabını inceliyor. Bir yerde şöyle diyor:

Eğer o:
Bak yüzüme, bak sözüme,
Dünya kaçtı gözüme,
"Çıkamaz."
diyorsa eğer...

Bilirsiniz, hiç sevmem "eğer" tilciğini, Türkçeye de gerekli değildir, "... se, sa" var bizim dilimizde, yeter. *Eğer*'in ikisini bir arada görünce korktum doğrusu, "çifte çifte eğerler, biçiliyor değerler" diye mırıldanarak kapattım o yazıyı.

Bitirmedim daha *Yenilik* için diyeceklerimi. Birkaç da "fıkra" var bu sayıda. Bir ikisini alıyorum:

Çörçil'e çok kızan Lady Astor bir gün şöyle dedi:

— Ben sizin karınız olsaydım çayınıza zehir kordum. Çörçil gayet sakin:

— Ben de hiç tereddütsüz içerdim.

Cevabını verdi.

Bir bayan Marcel Achard'a şöyle bir kart gönderdi: "Salonum yerlere kadar güzel kadınla döşeli." Yazar hemen cevap verdi: "Karnım yerde yüzükoyun geliyorum."

Ne diye koyuyor bunları *Yenilik* dergisi? Bir güzelliği, bir inceliği mi var bunların? Ben severim o dergiyi çıkaranları, böyle çocukluklar etmeyi yakıştıramıyorum onlara. Bir de şunu söyleyeyim: O fıkralarda *dedi, cevabını verdi, gönderdi* demek doğru değildir, yazanın Türkçe düşünmediğini gösterir, *demiş, cevabını vermiş, göndermiş* demelidir. Okurlarına şiir yazmayı öğretmeden önce biraz da yazarlarına Türkçeyi öğretseler.

Bu yeni kılığıyla da okuyun *Yenilik*'i. Şiir derslerine bakmasanız, fıkraları geçigeçiverseniz daha iyi edersiniz.

Yeditepe'nin 1 Temmuz sayısında, Bay Nevzat Hatko'nun Bay Hüsamettin Bozok'a gönderdiği bir mektup var, "Tercüme Üzerine". Bay Nevzat Hatko çok ilginç *(intéressant)*, üzerinde durmaya değer sözler söylüyor. Yazısının bir yerinde şöyle diyor:

Bir sanatçı anadilinde düşünür ve yazar ve yazdığı şeylerin başka bir dile çevrilip çevrilmeyeceğini düşünmez. Daha doğrusu böyle yapmalı. Yoksa, yani yazdıklarının başka dile çevrileceğini düşünerek ve ona göre yazı yazmaya çabalarsa, kendini baskı altına almış olur, hürriyetinden fedakârlık eder; bu da onun yazılarının biçimine de, özüne de, etkili olur, değerini düşürür. Bunu mütercimin iyi bilmesi gerek. Yoksa şu eser tercümeye gelir, bu gelmez dedi mi, işin kolayına kaçmış olur, tanıtmak istediği memleket sanatçılarının belki de en değersizlerini, yani dillerini iyi bilmeyenleri, özleri zayıf olanları dışarıya tanıtmış olur; bu da memleket sanatı adına çok zararlıdır. Bence son zamanlara kadar bu iş böyle yürütülmüş, hep kolayına kaçılmış, sudan yazarlar Türk sanatının temsilcileri gibi dışarıya tanıtılmış -bir elin parmakları ile sayılacak kadar az olanlar başka-.

Doğru bence de Bay Nevzat Hatko'nun dedikleri, doğru ya, önce dil üzerinde biraz duralım. "Bir sanatçı anadilinde" düşünür diyor, burada "kendi dilinde" dese daha iyi olmaz mıydı? "Çevrilip çevrilmeyeceğini" yerine de "çevrilip çevrilemeyeceğini" demek daha doğru değil miydi? Bir yazar, yazdıklarının başka dillere çevrilip başka ülkelerde de tanınmasını isteyebilir, ama yazarken "Bu tümceyi, örneğin Fransızcaya çevirmek güç olur,

onun için başka bir biçime sokayım" demez, kendi dilinin gereği ne ise ona uyar. Bay Nevzat Hatko *tercüme etmek* yerine *çevirmek* diyor, çok iyi, ama neden gene *tercüme* tilciğini kullanıyor, *mütercim* diyor? Fiil *çevirmek*, isim *tercüme*, çevirmek işini yapan da *mütercim*. Böyle karışık dil olur mu? Yazarlarımız buna önem vermiyor. Ya *tercüme, tercüme etmek, mütercim*, ya da *çevirmek, çeviri, çevirmen (men* ekini sevmiyorsanız *çevirici, çevirci)*.

Yukarıda da söyledim, bence de doğru Bay Nevzat Hatko'nun dedikleri. Ancak, aldığım parçanın sonunda söylediğini açıklamasını isterdim: Bizim yazarlarımızdan hangilerinin yapıtları *(eserleri)* başka dillere çevirilmiş? Hangilerinin yapıtlarını çevirmek kolaymış? Bir de şunu söyleyeyim: Bir yazının başka bir dile çevirilmesinin kolay olması kötülüğünü, güç olması da iyiliğini göstermez. Nice enez *(zayıf)*, saçma sapan yazılar vardır ki, birtakım deyimler, atasözleriyle dolu olduğu için çevirilmesi pek güçtür.

Çevirmenin "Bu yapıt çevirilmeye gelir, bu gelmez" deyip işin kolayına kaçması doğru değildir ya, "Ben uğraşırsam bunu çevirebilir miyim? Yazarın deyişi benim deyişime uyar mı?" diye düşünmesi de gerektir. Bizim çevirmenlerimizin çoğu bunu düşünmedikleri, bunun üzerinde durmadıkları için, bakıyorsunuz, özce de, biçimce de biribirine benzemez yapıtları çevirmeye kalkıyorlar. Örneğin, Voltaire'in bir hikâyesini çevirmek için gereken erdemler başka, Chateaubriand'ın bir yazısını çevirmek için gereken erdemler başkadır, Voltaire'in deyişini yankılayabilecek bir kişi Chateaubriand'ınkini yankılayamaz. Aldırmıyor buna bizim çevirmenlerimiz, "İkisi de Fransızca yazmış, ikisi de birdir" deyip çıkıyorlar. Oysaki bir değildir, dil değişmese de deyiş değişir. Bir örnekle anlatayım ne demek istediğimi: Orhan Veli'nin Charles Cros'dan çevirdiği *Le Hareng saur'u (Çirozname)* okuyun, sonra bir de Ronsard'dan çevirdiği *Sonnet a Héléne*'i. İkincisi hiç de başarılı değildir, Ronsard'ın deyişi Orhan Veli'nin deyişine uymazdı da onun için.

Bay Nevzat Hatko yazısının bir yerinde de şöyle diyor:

Bu görüşüm biraz tuhaf kaçacak ama, bence tercüme bir eser mutlak "tercüme kokmalı". Demek istediğim, has eser hangi memleketin malı ise, o memleketin kokusunu taşımalıdır (yazıda konusu denmiş ya, bunun bir dizgi yanlışı olduğunu sanıyorum). *"Tercüme kokmayan" bir tercüme eser, böyle olmaktan çıkar, has eser yerine geçer. Mesela, eseri öteki dilin özelliklerinden ve*

imkânlarından faydalanarak tercüme etmektedir. *Tercüme eseri okuyan öteki dilin memleketinin okuyucusu, sırf dil bakımından rahatsız etmeyen, yani dil bakımından "tercüme kokmayan" bir eserle karşı karşıya bırakılmalıdır. Bu da kelimelerin ve deyimlerin tam karşılığını bulmak ve öteki dilin özellik ve imkânlarından faydalanarak* tercüme etmekle *başarılır.*

Ne yalan söyleyeyim? Bay Nevzat Hatko'nun bu sözlerle ne demek istediğini anlayamadım. "Çeviri kokusundan kaçınmalı" diyenler bunu yalnız dil bakımından düşünüyor, başka ne bakımdan düşünebilir? Bay Hatko da bir çevirinin dil bakımından çeviri kokmaması gerektiğini söylüyor. Öyle ise "tercüme bir eser mutlak tercüme kokmalı" da ne demektir?

Başka dilden çevrilmiş bir yapıtta, çeviri kokusu bulunmasından ille kaçınılmalı mıdır? Bu soru çok su götürür. Ben, çevirilerimde çeviri kokusundan elimden geldiğince kaçındım. Ancak şunu da düşünüyorum: Çeviri kokusundan aşırı bir kaçınış, dilimizin ilerlemesine, Avrupa dillerinden birtakım tümce biçimleri almasına engel olabilir. Bu da, dilimizin şimdiki durumunda, iyi midir? Örneğin bizim dilimiz, Fransızca gibi, soyut bir deyişe elverişli değildir, bunun içindir ki *Les Liaisons dangereuses*'ü çevirirken, Laclos'nun deyişini somutlaştırmaya çalıştım. İyi mi ettim buna özenmekle, kestiremiyorum. Tersine, Türkçeye soyut bir deyiş yeteneği kazandırmaya çabalasaydım daha iyi olmaz mıydı?.. Bu konu üzerinde çok sözler söylenebilir, çok tartışmalara girişilebilir.

Derginin gene o sayısında Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun "Şiir ve Nesir" adlı bir yazısı var. Bizim daha bir nesir diline erememiş olmamızdan yakınıyor Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu. İyi ediyor, çok iyi ediyor. Bir anısını anlatmakla başlıyor yazısına:

... Bu hatıralar arasında Türkçe öğretmenimizin yüzü zamanla bir kat daha aydınlığa bürünür. Öğretmenimizin adı Recai Bey'di. Hiç de yumuşak, kalender bir hoca değildi ama öğretmesini bilirdi. Arasıra, serbest konuları işlememizi isterdi. Konunun serbest oluşundan cesaret alarak bir şiir yazdığımı hatırlıyorum. Meşatlık denilen eski Rum mezarlığının bir park haline konulması için atılan ilk adımları, manzum olarak anlatmayı denemiştim. Ekseriya iltifatlarla yüklenen yazı defterimde gene parlak birkaç kelime beklerken, şiirimin altında üçgen biçimi oturmuş üç adet sıfır görünce başım dönmüştü... Altında da bir satır kılıç gibi yazı: "Bu sınıfta sizden istenen sadece nesirdir, nesrin imkânlarını bilmeden şiir denemek ayıptır." Daha bu sıfırların altından

kalkmamışken, aynı dersten bir defa daha numaram kırıldı. Bu sefer konumuz "bayrağımız ve ayyıldız"dı. Kitap karıştıracak, bu konuda bilgi toplayarak bayrağımızın kısaca tarihini yazacaktık. Tarih kitaplarıyla başım hiç hoş değildi. Okuduğum romanlardan birisinden aklımda kalan derme çatma bilgileri bir araya topladım, bilhassa şu parçayı özene bezene işledim: "Kanlı bir savaştan sonra doğan hilal biçimi ay, o gece önüne bir yıldız katmıştı. Kayaların dibinde, gölgelenmiş şehit kanları içine akseden ay yıldız pırıl pırıl yanıyordu." Sen misin bu konuda vesikalara dayanmayan, al sana: "Tamamen saçma. 1 — Dökülen kan derhal pıhtılaşır, pıhtılaşan kan su gibi eşyayı aksettirmez. 2 — Ay hilal halindeyken renk çeşitlerini görmek mümkün değildir. 3 — Bu konu doğrudan doğruya belli kaynaklardan edinilecek bilgilerle işlenilmelidir."

Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu bunları tatlı tatlı anlatıyor ya, bana öyle geliyor ki Türkçe öğretmeninin öğütleri iyice işlememiş içine. Bakın ne diyor yazısının bir yerinde:

Köyümüz kalkınmadıkça, köylümüz okumadıkça bu hep böyle olacak. Köy kahvesinde gazete; okunmadıkça, radyo; konuşmadıkça; gelsin kâğıtlar gitsin uzun havalar, uzansın uzanabildiği kadar mayalar. Gümbürdesin davullar, melesin kavallar, pençeyi vurduğu gibi inletsin sarı teli âşık, ama uzaktaki dosta tel mi çekilecek, gurbettekine önemli bir haber mi uçurulacak, eğer köyün öğretmeni yoksa işler Tanrı'ya emanet.

Bilmem ya, öyle sanıyorum, Recai Bey bu parçanın yanına şöyle bir şey yazarsa şaşmam: "Bu deyiş olsa olsa şiire yaraşır, onun da iyisine değil, kötücesine. Nesir mi yazacaksınız? Bırakın şairce lakırdıları da nesir olarak düşünün."

(Ağustos 1955)

41

Özgörü Tarsus'ta çıkıyor. Gazete biçimi. 3. sayısında (Temmuz 1955), "Okumuyoruz" adlı bir yazı, bir yakınma var. Yazar diyor ki:

... Zaten "Biz kırk kişiyiz, birbirimizi okuruz." diyebileceğimiz durum daha kısırlaşıyor, daha içinden çıkılmaz hale geliyor.

Okuyanlarımız sadece yazanlardır desek yerinde olur. Hep birbirimizi okuyoruz. En çok ilgi çeken sanat dergilerinin sürümü bile üç binin yukarısında değildir. Diğer sanat dergileri için beş yüz veya bin üzerinde konuşabiliriz ancak. Bu gün Türkiye'de sanatla uğraşan, bine yakın hevesli, gerçek değer var. Demek oluyor ki bunların dışında sanat dergilerine ilgi gösteren bir topluluk yok!

Öteden beri söylenilen sözler... Yazarlarımızın hangisi değinmedi bu konuya? Okur azlığından, daha doğrusu yokluğundan hangimiz yakınmadık? Daha yıllarca da tükenmeyecek, eskimeyecektir bu konu. *Özgörü*'nün yazısında -öyle sanıyorum şu aldığım bir kaç satırdan da anlaşılır- bir tazelik, o eski derdi yeni görmüş bir kişinin üzüntüsü seziliyor. Bunun için hoşlandım o yazıdan. Yazar, şu "diğer" gibi dilimize büsbütün gereksiz yabancı sözlerden de kaçınsa daha da çok sevecektim yazısını. Dediklerinin hepsini doğru buldum mu? Hayır. Örneğin "Demek oluyor ki bunların *(şimdi yurdumuzda sanatla uğraşan bine yakın özencinin)* dışında sanat dergilerine ilgi gösteren bir topluluk yok" demesini anlayamadım. Sanatla uğraşan o gençler dergileri, yeni çıkan kitapları okumuyor mu sanki? Doğrusu, onlar da okumuyor, belki başkaları okuyor da onlar okumuyor. Yalnız kendi yazılarını okuyor, yakın arkadaşlarınınkilere de şöyle bir göz gezdiriyorlar. "Biz kırk kişiyiz, birbirimizi okuruz" diyor *Özgörü*. Hayır, biz kırk kişiyiz, birbirimizi de okumayız.

Daha başka takılacağım sözler var o yazıda. Bir yerde şöyle deniliyor :

Bir türlü anlayamadığımız bir mesele! Dünyanın her tarafında yaz, daha çok okunan bir mevsimdir. Öyle ya okullar tatildir, liseli, üniversiteli öğrenciler, öğretim üyeleri okumaya daha çok zaman bulabilecek durumdadır. Ama bizde gerçek, bunun tamamen aksidir. Yaz aylarında sanat dergileri hemen hiç ilgi çekmeyen bir devrededir.

Önce şunu sorayım *Özgörü*'den; başka ülkelerde yazın daha çok okunduğunu nereden biliyor? Ben hep bunun tersini duydum. Yaz, yılın eğlenme, dinlenme çağıdır, sıcak günler evimize, odamıza kapanıp okumaya elverişli değildir. "Uygarlık, türlü ilerlemeler, kendi kendimize çekilip düşündüğümüz kış günlerinin bir bağışıdır" diye bir söz vardır, bence de yalan, yanlış olmasa gerek... Sonra, *Özgörü* niçin yalnız öğrencileri, öğretmenleri düşü-

nüyor? Sanat dergileri yalnız onlar için mi çıkıyor? Öğretmenleri bir yana bırakalım: Bir derginin okurlarını öğrenciler arasından araması doğru mudur? Öğrenciler de sanat dergilerine ilgi gösterebilir, göstermelidir de, ancak yazarlar, dergi çıkaranlar öğrenciler için çalışmamalıdır. Kendimizden küçüklere değil, kendimizden büyüklere, hiç değilse eşitlerimize beğendirmeye çalışmalıyız kendimizi. Bizim ülkemizde birçok dergiler, okurlarını daha çok gençler arasında, öğrenciler arasında aramışlardır. İyi mi ettiler böyle yaptıklarına? Edebiyatın, sanatın ancak gençleri oyalayacak, gençleri ilgilendirecek bir iş olduğu sanısını kökleştirmediler mi? Bir dergi, bir yazar kendine bağlanacak okurlar istemelidir, öğrencilerle yetinmesi doğru değildir.

Özgörü 4. sayısında (Ağustos 1955) gene dönüyor bu konuya, "Biz Bize Dertleşme" adlı yazısında Bay Ahmet Nadir Caner (derginin ısı, 3. sayıdaki yazı da onun olacak), "Okumuyoruz" adlı yazının uyandırdığı yankıları anlatıyor, *Yeditepe*'de Bay Etem Ütük "Okumak, okutmak" adlı bir yazı yazmış, Bay Ahmet Nadir Caner dergisine onu alıyor, arkadaşlarından Bay Enis Turgut bir mektup göndermiş, onu da koyuyor okurlarının önüne. Yazısının bir yerinde *Varlık*'a biraz çatıyor. Başka dergiler, *Özgörü*'nün çıkışını kutlamışlar, okurlarına bildirmişler de *Varlık* bildirmemiş. Bay Ahmet Nadir Caner diyor ki :

Yaşar Nabi Bey, iyi ve samimi niyetimizi kötüye almasın. Onun bütün çalışmalarını Varlık ve yayınlarına verip, ondan -az da olsa- tatmin edecek kadar maddi kazanç sağlaması, bütün edebiyat severlere olduğu gibi, bize de kıvanç veriyor. Yalnız sezinlediğimiz okurlarından birkaçını kaybedeceği korkusu yersizdir. Sanat gazetelerini almaya meraklı sanat gönüllüleri hem Varlık'*ı, hem başka dergileri alırlar, çevrelerinde yaymak için ellerinden gelen çabayı gösterirler.*

Yaşar Nabi'nin öyle bir şey düşünmüş, öyle bir korku çekmiş olduğunu sanmıyorum. Bay Ahmet Nadir Caner dergisinin değerini pek büyültüyor gözünde. *Özgörü* için değersiz bir dergidir demeyeceğim, ilginç yazılar, güzel şiirler bulunabilir içinde. Gene de *Varlık*'la karşılaştırılmaya gelmez, dayanamaz öyle bir karşılaştırılmaya. Ancak sonra dediği doğru; bir sanat dergisini okuyan kimse, başka bir dergiyi de görüp okursa, ilk okuduğundan kesmez ilgisini. Başka dergiler yüzünden okur yitirmek kaygısı ancak şu bildiğimiz boyalı resimli dergilere, *magazin*'lere yakışır. Onlar yalnız okur çekmek, çok satılmak dileğiyle çıkar da onun için. Edebiyat, sanat dergilerinin büsbütün başka erekleri vardır.

Burada önemli bir noktaya değinmiş oluyoruz, Bay Ahmet Nadir Caner'in yazısına da en çok o bakımdan takılacağım. Bay Enis Turgut gönderdiği mektuba "Okumuyoruz"dan daha doğru bir ad bulmuş, "Neden Okunmuyoruz?" diyor. Gençlerimizin -yaşlılarımızın da öyle - başlıca tasası bu: Okurlar neden tanımıyor bizi? Yazılarımız, kitaplarımız niçin kapışılmıyor? Kendimizi de gönendirecek *(memnun edecek)* güzel, olgun yapıtlar ortaya koymaktan çok okunmayı, tanınmayı istiyoruz da onun için. Yeni bir sanat aramıyoruz, yazabildiğimizle yetinip kendimizi aşmaya özenmiyoruz, çırpıştırıverdiklerimiz de bütün ülkeye yayılsın, bütün dergiler, eleştirmeciler bizim sözümüzü etsin ,kolayca, çabucak adımız duyulsun diyoruz. Beklemek aklımızdan geçmiyor. Bay Ahmet Nadir Caner'in "Okumuyoruz" diye yakınması, Bay Enis Turgut'un dağıtım işini, çıkarılan derginin adını duyurmak yolunu düşünmesi hep bu yüzden değil mi?.. Biraz bırakalım tanınmayı, yazdıklarımızı kolayca yayabilmenin yolunu aramayı da düşüncemizi, yaratma gücümüzü olgulaştırmaya özenelim. Okurlar bizi şimdi bilmiyorsa bundan ne çıkar? Gerçek sanat eri, yaptıklarının ölümsüzlüğüne inanan, bunun için de değerinin er geç anlaşılacağına güvenen, yarını dölek bir gönülle bekleyen kişi değil midir?

Özgörü'ye başarılar dilerim. Çabuk tanınıp kolayca yayılmasını değil, yarma kalacak, eskimekle değerinden düşmeyecek yapıtlar vermesini. Daha genç onu çıkaranlar, daha genç onun yazarları. Tanınmaktan, yayılmaktan başka, onlardan üstün amaçları, ülküleri olmalıdır. Çabuk tanınmak, yayılmak kaygısı onları okurlara yaranmak dileğine düşürüp de amaçlarından, ülkülerinden uzaklaştırmaz mı?

Sanat Yolu Bozüyük'te çıkıyor. Evet, büyük şehirlerimizin birinde değil, küçük bir kasabada, bir ilçe merkezi olan Bozüyük'te... Kimi sevindirmez bu? Artık küçük kasabalarda da gençler edebiyat, sanat işleriyle uğraşıyor, toplanıp dergi çıkarıyorlar. Bir canlılık var düşünce, sanat alanında. Bunu gördükçe yarından umutlarımız artıyor. *Sanat Yolu*'nun yazıları öyle derme çatma, çocukça yazılar da değil, çoğu ilgiyle okunuyor. 2. sayısında (Ağustos 1955) "Kafiye Üzerine" adlı kısacık bir yazı var, doğrusu çok sevdim. Bay Cahit Tanyol bir yazısında "Kafiye şiirin ayağıdır; şiir bununla yürür" demiş, *Sanat Yolu*'nun adını söylemeyip Sanat Yolcusu diye imza atan yazarı, böyle tilcik oyunlarıyla bir sorunun çözümlenemeyeceğini çok iyi belirtiyor. Yazının bir yerinde diyor ki :

Oysaki şiir bunlarla (ölçü, uyak) *da olur, bunlarsız da. Bu çoktan bilinen bir gerçektir. Ölçülüsüne de, ölçüsüzüne de yüzlerce örnek gösterilebilir şiirin. Yeni şiirimiz ortada... Yazarlarımızın* (Sanat Yolcusunun okuduğu bir sözlükle bir Türkçe kitabının yazarları) *bundan habersiz oldukları muhakkak; ya da işe önem vermedikleri...*

Uyak *(kafiye)* yeni türemiştir şiirde, eskiler, Yunanlarla Romalılar bunu bilmezlermiş, kaçarlarmış bile uyaktan. Uyak kullanmayan birtakım ölçülü şiirler vardır ki çok güzeldir, kulağa da çok hoş gelir. Bu yalnız Yunan şiiri, Latin şiiri gibi sayı ölçüsüyle yetinmeyip bir çeşit aruz ölçüsü kullanan şiirlere de vergi değildir. Paul Valéry, Vergilius'un birtakım şiirlerini uyaksız, ölçülü mısralarla Fransızcaya çevirmiş, bu aylarda gelen Fransızca dergilerde birkaçını gördük, o olgun, dolgun mısralar uyağı hiç de aratmıyor.

Paul Verlaine "Àrt poétiqe" adlı şiirinde uyaktan şöyle yakınır: "O qui dira les torts de la rime? — Quel enfant sourd ou quel nègre fou — Nous a forgé ce bijou d'un sou — Qui sonne faux et creux sous la lime?" Sanat Yolcusu bunu da anıyor, Türkçesini yazıyor :

Nedir bu kafiyeden çektiğimiz! —Hangi sağır çocuk ya deli zenci,— Sarmış başımıza bu meymenetsiz, — Bu kof sesler çıkaran kalp inciyi?

Doğrusu güzel çevirmiş o dört mısrayı dilimize... Böyle yazılar veren bir dergi okunmaya, üzerinde durulmaya değer bir dergidir elbette.

1. sayısında Bay Hüsnü Yurdusev'in "Sanat Ne İçindir" adlı bir yazısı var. O da derli toplu bir yazı ya, kandıramadı beni, katılamıyorum Bay Hüsnü Yurdusev'in düşüncelerine. Diyor ki :

Her şeyden önce bugünkü topluluk faydacı bir zihniyet taşımaktadır. Hayatta en ufak şeyden bir fayda bekleyenler çoğalıyor. Sanatta da topluluğun durumuna ve bu gidişine uymak zorundayız. Yazılan, yapılan eser topluluğun doğrudan doğruya bir duygu ve düşüncesini dillendirecek, onun isteklerine cevap verecektir.

Yoksa, mesele Yaşar Nabi'nin Tercüman'*da "Sanat Ne İçindir?" başlıklı yazısında dediği gibi değil. Gerçek sanat eserinden zevk almak için, çok şükür, sanatın ne için olduğu davasını halletmeye ihtiyacımız yok. Bilakis. Sanatın ne için olduğunu sadece topluluğun faydacı anlayışına uyarak halletmeye ihtiyacımız var. Kaldı ki bunu halletmek, "Sanat eserinden zevk almak" gibi nis-*

peten dar bir anlayış çerçevesi içinde düşünülecek nokta değil; bunun üstünde daha geniş olarak topluluğun yararına ele alınması gerekli bir konudur.

Ne dersek diyelim, sanat toplum içindir. Bir gün bunu kabul etmek zorunda kalacağız.

Sanat toplum içindir, peki, bir diyeceğim yok buna. Ama "Sanat toplum içindir" demek, sanat erinin ödevi, toplumda bulunan güzellik gereksinmesini karşılamak, o açlığı doyurmak, yoksa onu yaratmak demek değil midir? Hepimiz, ister istemez, bilsek de bilmesek de, toplum için çalışırız. Şiirlerinde salt gülü anlatan şair de, birtakım toplum davalarına değinen şair de, toplum için uğraşmaktadır. Biz, gerçekten büyük olan, yahut büyük denen davalara değinmeyi toplumun yararına bir iş sayıyoruz da toplumun güzellik gereksinmesini karşılamak için ortaya konmuş, öyle davalara değinmeyen şiirleri, hikâyeleri toplum kaygısı duyulmadan yazılmış sanıyoruz. Hiç de öyle değildir. Birtakım kimselerin oynamalarını sağlayan davul-zurna havaları da toplum içindir.

Doğru, birtakım kimselerde güzellik arama yok, her şeyin ille bir asısı olsun istiyorlar. "Neye varmak istemiş bunu ortaya koyan?" demeden bir şiiri, bir hikâyeyi okuyamıyor, bir ezgiyi dinleyemiyorlar. Onlarda sanat duygusu gelişmemiş de onun için. Sanat erinin ödevi, kendine karşı ödevi de, çevresinde bu duyguyu yaratmak, geliştirmek değil midir? Bay Hüsnü Yurdusev "Bugünkü topluluk faydacı bir zihniyet taşımaktadır. Hayatta en ufak şeyden bir çıkar bekleyenler çoğalıyor" diyor, yakındığını bunun önüne geçilmesi gerektiğini söyleyecek sanıyorsunuz, hayır, kendisi de beğeniyor bu durumu, buna boyun eğilmesini istiyor, "Sanatta da topluluğun bu durumuna ve bu gidişine uymak zorundayız" diyor. Demek sanat erine, sanat eriyle birlikte bütün aydınlara düşen, toplumun iyi, kötü bütün buyruklarına boyun eğmektir... Neye varır bunun sonu? Hayır, sanat erini de, aydını da böyle düşünemiyorum. Salt toplumun buyruklarını dinlemek değil, toplumu etkilemektir onların ödevi. Kalabalık, kara kamu toplumdandır da sanat eri, aydın toplumdan değil midir? Neden yalnız kalabalığın, kara kamunun dediği olacak da sanat erinin, aydının dediği olmayacak? Sanat erinin topluma uymasını değil, toplumun sanat erine uymasını öğütlemek daha doğru değil midir?

Büyük davalar deyip duruyoruz, bir toplumda güzellik kaygısı da, salt insanca yaşamamızı sağlamak için faydasız işlerde

uğraşmak dileğini aşılamak da toplumun büyük davalarından değil midir? Düşünün ki bütün işlere asi, çıkar açısından bakarsanız, bir toplumda belki tüze *(adalet)* kaygısı da kalmaz, toplumun çıkarı için bir suçsuzun ezilmesi de hoş görülebilir. Tüze kaygısı da, sanat gibi, asısız işlerin de bir değeri, bir önemi olacağını anlamış toplumlara vergidir. Birtakım ülkelerde, birtakım suçsuz kimseler de eziliyormuş. Şaşılmaz buna: O ülkelerde asısız sanata yer verilmiyor.

(Eylül 1955)

42

Varlık'ın eylül sayısını açan "Yeni Sanat Üzerine" adlı yazısında Bay Yaşar Nabi, eski değerlere, eski ölçülere bağlı kalanları yola getirmeye çalışıyor. Boş bir emek. Söz dinler mi onlar? Gene de hiçbirimiz ara sıra bu umuda kapılmaktan, anlamayanlara da anlatabileceğiz diye bir düş kurmaktan kendimizi alamıyoruz. Bay Yaşar Nabi şöyle başlıyor yazısma:

Yeni sanatta sahteyi asıldan ayırt etmenin hayli güçleştiği bir gerçek. Yeni sanatı çekemeyenlerin, gözleri geride olanların işine yarıyor bu. Falanca ünlü resim eleştirmecisi aldanmış, sekiz yaşında bir çocuğun resmini Picasso'nun sanmış diye önünüze parlak bir delil atıyorlar. "Demedik mi?" diye övünüyorlar. "Picasso'nun da, bütün benzerlerinin de beş para etmediği işte meydana çıktı."

Şüphesiz bu gibi aldanmalarla hiçbir gerçek aydınlanmış olmaz. Yeni sanat ne kadar aldatıcı ise yeni sanatın aldatıcılığını delil diye kullanmak da bizi o kadar aldatabilir. Ama zamanımızda eleştirmecinin de, okuyucu ile seyircinin de gözünü dört açması gerektiği su götürmez.

Duralım biraz. Önce şunu sorayım: "Sanatta sahteyi asıldan ayırt etmek" ne demektir? *Asıl* nedir? *Sahte* nedir? Diyelim ki *asıl*, sanat erinin gerçekten inandığı, içinden duyduğu bir güzelliği yaratmak için ortaya koyduğu yapıttır, *sahte* ise sadece günün eğilimine uymak, herkesin yaptığından başka bir şey yap-

mak dileği ile yapılmış olanlar. Yani sanat erini özdenliğine, *samimiyetine* göre yargılayacağız, yaptığının gerçekten gerekli, gerçekten güzel olduğuna kendi de inanıyor mu, bunu arayacağız. Bana öyle geliyor ki buna hakkımız yoktur. Sanat eri şöyle diyebilir bize: "Benim düşüncelerime, kanılarıma ne karışıyorsunuz? Siz önünüze koyduğum yapıta bakın. Beğeniyor musunuz, beğenmiyor musunuz, onu söyleyin. *Üzümünü yiyin de bağını sormayın*... Diyelim ki ben bunu inanmadan yaptım, yapıtımın güzel olmasına bir engel midir bu? İnanarak yaptımsa, yapıtımın güzel olmasını sağlar mı benim inanışım? Bir yapıtı sanat erinin gerçekten inanmasına göre yargılayacaksanız, inanılarak yaratılmış bütün yapıtları güzel bulmanız gerektir. Oysaki biliyoruz: İnanılarak, tam bir inançla yaratılmış nice yapıtlar vardır ki güzel olmaktan çok uzaktır. Bir sanat yapıtında aranılacak tek şey, yapıcısında yaratma gücü olup olmadığıdır. Siz de benim yapıtımda onu arayın. Buluyorsanız, benim düşüncelerimi, kanılarımı, içimi karıştırmayın." Şunu da söyleyiyim: Her sanat eri, günün eğilimlerine kendini bırakanı da, ille görülmemiş şeyler yapmak, çevresini şaşırtmak isteyeni de yaptığına inanır, *samimi*'dir, güzelliğin ancak öyle yaratılabileceği kanısındadır.

Bay Yaşar Nabi "aldanmalarla hiçbir gerçek aydınlanmış olmaz" diyor. Doğrudur. Sekiz yaşındaki bir çocuğun yaptığı resmi Picasso'nun sanan eleştirmen, olsa olsa kendisinin pek anlamadığını gösterir, o kadar. Bundan ne Picasso küçülür, ne de o sekiz yaşındaki çocuk daha üstün bir değer kazanır. Picasso'yu beğenenlerin, tutanların hepsi de aldanıyor, o sekiz yaşındaki çocuğun yaptığı resmi Picasso'nun sanıyorlar mı? İçlerinden bir kişi, bir tek kişi çıkıp da "Hayır, bu Picasso'nun olamaz" dese yeter. Sanatta çoğunluğun bir değeri yoktur.

Bay Yaşar Nabi "Zamanımızda eleştirmecinin de, okuyucu ile seyircinin de gözünü dört açması gerektiği su götürmez" diyor. Doğrusu, bu öğüdüne katılamayacağım. Ne olur yanılırsak? Eleştirmen de, okuyucu ile seyirci de yanılırsa, ne olur sanki? Bu yanılmak korkusu, bizi birtakım tatlardan yoksun bırakabilir. Hayranlığın kendi kendine yeter bir tadı, bir güzelliği vardır. Hayran olduğum şey gerçekten değmezmiş hayranlığa, yarın ben de anlarmışım bunu. Varsın öyle olsun, yarın dövüneyim şimdiki hayranlığıma, şimdi o hayranlığı tadıyor, onunla coşuyorum ya, yeter bana. Çevreme de, yarın kendi kendime de gülünç olurmuşum... Bu korku, bu gülünç olma korkusu, nice güzel şeyleri beğendiğimizi söylememize engel olmuştur. Hem sorarım size:

Gülünç olmaktan korkmakta da bir gülünçlük yok mudur? Geçmişte birçok eleştirmenler yanılmışlar, beğenilmeyecek birtakım yapıtları beğenmişler de öve öve göklere çıkarmışlar, bunun yanında da birtakım gerçek güzellikleri sezememişler. Ne olmuş böyle olmuş da? Fransızların şimdi artık anılmayan bir şairlerini, Béranger'yi çok büyük bir şair saymış olmak Stendhal'ın, Goethe'nin değerine bir leke mi sürüyor? Béranger'yi beğenmiş, övmüş oldukları için Stendhal'ı, Goethe'yi gülünç buluyor muyuz? Onların büyüklükleri böyle yanılmalarını unutturur, hoş gösterir, büyüklüklerine bir tanıt sayılır. Küçükler ise istedikleri kadar yanılmamış, aldanmamış olsunlar, kim anar sonradan onların adlarını?

Bay Yaşar Nabi yazısının bir yerinde şöyle diyor:

... Bakarsınız karanlık bir yazı, yazılış maksadını anlamak zor. Bununla beraber içten bir ahenkle sizi sürüklüyor, boş bir yazı olmadığını belli ediyor. Ama yeter mi bu kadarı hüküm vermeniz için? Hemen bunda iş var deyip çıkabilir misiniz işin içinden? Batıda bu tarzda yazanları, bir Kafka'yı, yahut Fransız sürrealistlerini taklit etmediğinden, hatta ustaca kopya etmediğinden emin olabilir misiniz? Beklemek zorundasınız. Aynı imzanın daha başka yazılarını görmek, ilerde sanatının alacağı şekilleri öğrenmek ihtiyacını duyarsınız.

Hep o çekinme öğüdü... Ne yalana söyleyeyim, ben hiç duymadım Bay Yaşar Nabi'nin söylediği o ihtiyacı. Beğendim mi bir yazıyı, söyleyiveririm. Bir yerden aşırılmışmış, bana ne? Edebiyat acununun polis memuru değilim ki ben hırsızları, yankesicileri arayayım. Bir yazının bir yerden aşırılmış olması, güzelliğini bozar, eksiltir mi? Ben yapana değil, yapıta hayranım, onu söylüyorum. Beklersem, o yazar hele yaşlansın, bu gücü bakalım sürecek mi dersem, fırsatı kaçırmış olmaz mıyım? "Demiri tavında dövmek gerektir" derler, Bay Yaşar Nabi'nin öğüdüne uyanlar, kızışmış demiri soğutmuş olmazlar mı?

Bir yazıyı okuyorsunuz, "boş bir yazı olmadığını" seziyorsunuz, "bunda iş var" diyorsunuz, ama sonradan öğreniyorsunuz ki o yazı bir aşırmaymış... Ne çıkar bundan? O yazar aşırmış ya, güzel bir yazıyı, sizin beğeneceğiniz bir yazıyı aşırmış, gidip bayağı bir şey seçmemiş, küçümsenecek bir değer midir bu? Size hayranlığı, coşkunluğu tattırmış ya, daha ne istersiniz? Niçin hemen övmeyeceksiniz onu?

Yazısının ikinci bölümünde Bay Yaşar Nabi "yeni edebiyatı acılıkla, karamsarlıkla suçlayanlara" karşı savunuyor, bu acılığın,

karamsarlığın ancak birkaç yazarda görüldüğünü, genel olmadığını söylüyor. Bay Yaşar Nabi bu savunmayı neden gerekli bulmuş, anlayamadım. Diyelim ki şimdiki yazarlarımızın çoğu, isterseniz hepsi karamsardır, bu acunun kötülüklerini, sıkıntılarını, acılarını anlatıyorlar, bir suç mudur bu? Bay Cahit Sıtkı Tarancı, *Otuz Beş Yaş* adlı şiiriyle ödül kazandığı günlerde idi, bir eleştirmenimiz, şimdi ölmüş olan Ali Sedat Oksal, böyle ölüm sözü eden, karamsar bir şiire ödül verilmesini doğru bulmamıştı, ben de onun söylediklerine şaşmıştım. "*Otuz Beş Yaş*'ta karamsarlık yok, kişinin bir gün öleceğini düşünmesi, bununla da üzülmesi bir karamsarlık değildir, tam tersine, yaşamayı sevdiğini, bu acunun güzelliklerine bağlı olduğunu, onlara doyamadığını gösterir. Karamsar da olsa ne çıkar? Karamsar olmakla bir şiirin değeri azalır, güzelliği bozulur mu?" demiştim. Bay Yaşar Nabi'nin savunmasını okuyunca da gene öyle dedim içimden. Karamsarlık, bir sanat yapıtı için ne bir değer, bir erdemdir, ne de bir suçtur. Karamsar nice büyük şairler gelmiştir, nice büyük yazarlar, düşünürler gelmiştir. Ama bizde birtakım kimseler edebiyatçıyı, sanat erini gençlere vereceği öğütlere, onlara yaşama sevgisini aşılamalarına göre yargılamaya kalkıyorlar, bununla da edebiyatın, sanatın ne olduğunu anlamadıklarını ortaya koyuyorlar.

Bay Yaşar Nabi yazısının o bölümünde diyor ki:

... Eski edebiyatımıza gelince, onun o boğucu ve ezici havasını hatırlayınca insanın bugün bile ürpermemesine imkân yok. Açın Servet-i Fünun, Dergâh *koleksiyonlarını da okumaya çalışın. Bir derin umutsuzluk, bir sonsuz gam çöker üstünüze. O zamanın şairleri, hikâyecileri sanki kapkara gözlükler takmışlar gözlerine. Keder, gam, hüzün, matem, melal en çok geçen kelimelerdir o yazılarda. Ama o bitmez tükenmez gamların, o sonsuz melalin sebebini araştırdınız mı bir incir çekirdeğini bile doldurmayacağına ne şüphe!*

Bu satırları okurken hep Ahmet Haşim'in mısrası çınladı kulaklarımda: *Melali anlamayan nesle aşina değiliz...* Hep üzünç içinde bir kişi miydi Ahmet Haşim? Hayır. Tanıdıklarım arasında yaşamayı, bu yeryüzünü onun kadar sevenini az gördüm desem yalan olmaz. Hiç de karamsar değildi. Öleceğini sezince çok ağrına gitmişti. Ama severdi melali, üzüncü söylemeyi. Bu yeryüzünde, duygularımız arasında üzünç de yok mudur? İçine biraz olsun gözyaşlarının da karışmadığı bir sevginin tadı mı vardır? Şair onu da niçin söylemesin. Bir hiç yüzünden, bir incir çekirdeği doldurmayacak sebeplerle üzülürmüş *Servet-i Fünun, Der-*

gâh şairleri. Biz şairin niçin üzüldüğünü, niçin ağladığını mı araştıracağız? Üzgünlüğünü güzel mısralarla anlatabiliyorsa, yetmez mi bize? *Melali anlamayan nesle aşina değiliz...* Kendi kendime söyleyip duruyorum bu mısrayı, anılarımı uyandırdı içimde. Gençliğimde çok severdim o mısrayı, baktım, gene de seviyorum, yüksekten bir söylenişi var... O mısranın ardından, "O belde'nin başka mısraları da uyanıyor içimde: "Sana yalnız bir ince taze kadın, —Bana yalnızca eski bir budala —Diyen bugünkü beşer, —Bu sefil iştiha, bu kirli nazar, —Bulamaz sende, bende bir mana, —Ne bu akşamda bir gam-i nermin, —Ne de durgun sularda bir muğber —Lerze-i istitâr ü istiğna. —Sen ve ben —Ve mai deniz, —Ve bu akşam ki lerzesiz, sessiz —Topluyor bû-yi ruhunu gûya, —Uzak —Ve mavi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak —Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz..." Bilmiyorum doğru mu anıyorum bu mısraları? Yıllardır açmadım Ahmet Haşim'in kitabını. Sevdiğim şiirleri ezberimde, yetiyor bana. Her anışımda hepsi de bana güzellik karşısında tattığımız ürpermeyi tattırıyor. Yazık ki dilleri çok eskidi, yeni kuşak dilleri yüzünden anlayamıyor o şiirleri, dillerini sökebilseler günümüzün gençleri de, öyle sanıyorum, severler o şiirleri, onlar da Ahmet Haşim'in söylediği "melale aşina" olduklarını gösterirler.

İyimserlik, kötümserlik. Akımsarlık, karamsarlık... Bana öyle geliyor ki hepsi de boş bu sözlerin. Ben akımsar mıyım, karamsar mıyım? Düşünüyorum da bir türlü yanıtlayamıyorum bu soruyu. Günüm oluyor, akımsarım, günüm oluyor, karamsarım. Akımsar olduğum gün akımsarlığımı, karamsar olduğum gün de karamsarlığımı bilmiyorum. Birtakım duyguları tadarak, vererek kendimi onlara, yaşıyorum. Öyle sanıyorum ki yaşlı, genç, yazarlarımızın çoğu benim gibi, akımsarlıkla karamsarlığı birbirine karıştırıyor, duygularını, düşüncelerini söylemeğe çalışıyorlar. Güzel söylüyorlar mı, söylemiyorlar mı, biz ona bakalım da kimine akımsar, kimine de karamsar damgasını vurmaya kalkmayalım.

Bir yazar, bir sanat eri gerçekten karamsar olabilir mi? Yazıyor, birtakım yapıtlar koyuyor ortaya, demek yaptıklarının beğenileceğini umuyor... Bu da en karamsarında bile bir akımsarlık bulunduğunu göstermez mi? Umuttan büyük akımsarlık, iyimserlik mi vardır bu yeryüzünde?

Yeni Aydın Zonguldak'ta yayımlanıyor. "En geç temmuz sonunda" yetişmesini istemişler ilk sayının, olmamış, ağustos ortasını bulmuş. Bu gecikmenin neden olduğunu anlatıyorlar: Baş-

lığın klişesini İstanbul'a ısmarlamışlar, sonra da postanenin kaçıncı katında arayacaklarını şaşırmışlar... Bunu okuyunca iyice bir baktım başlığa, "Değer miydi bunu beklemeğe?" dedim. Kolay kolay okunamayan bir yazı, onun için üzülmektense basımevinde buldukları harflerle yetinseler daha iyi olmaz mıydı... Neyse! Öteki yazılara geçtim. "Çıkarken" adlı yazıda şöyle deniliyor:

Önce şunu söyleyelim ki, dil devrimini tutuyoruz. Bu karar şuurlu olarak verilmedi. Bir yazıda Türkçesi bilinen bir Arapça kelime geçmişti. İrfan, "Ama biz öz Türkçeyi tutuyoruz" dedi. Mustafa da Türkçeyi tutuyordu. Baktık Ayhan da, Orhan da o düşüncede. Karar kendiliğinden verilmişti. Ama aşırı olmayalım dedik. Kendimiz pek kelime yaratmaya çalışmayalım veya tutunmamış kelimeleri kullanmayalım. Dergimizi okuyacakların çoğu dil ve edebiyat meseleleriyle yakından ilgili değil çünkü. Anlamazlar. Ama bizim amaçlarımızdan biri de anlaşılmak. Onun için dil devrimini tuttuğumuzu söylediğimiz halde Arapça kelimeler kullandığımız için okurlarımızdan özür dileriz.

Derginin dil devrimini tutmak istemesine sevindim. Ancak bunu bilinçle, onların dedikleri gibi söyleyeyim, "şuurla" yapsalar daha iyi olmaz mı? Bilinçle yapsalar, "Aşırı olmayalım. Kendimiz pek kelime yaratmaya çalışmayalım. Tutunmamış kelimeleri kullanmayalım" gibi sözleri yazmadan önce, bunların ne demek olduğunu düşünürlerdi. Çok kimseler dil işinde aşırı olmaktan çekiniyorlar ya, aşırılığın ne olduğunu kimse iyice bir belirtmedi. Öyle yazarlarımız var ki ben pek ılımlı görüyorum, başkaları ise aşırılar arasında sayıyor. Bir tilciğin tutunmuş olması ne demektir? Tutunduğu, ya tutunmadığı kaç yılda anlaşılır? Öyle kimseler biliyorum ki kendilerinin beğenmedikleri tilciklere "Tutunmadı!" damgasını vuruveriyorlar. Bakın şu "Günaydın!" sözüne: Ben daha çocuktum o ortaya atıldığında, niceleri dudak büktüler ona, beğenmediler, tutunmadığını, tutunmayacağını söylediler. Bir gün baktık ki hepimiz seve seve kullanıyoruz. Neden tuttu o? Birtakım kimseler, şunun bunun beğenmemesinden yılmadılar, onu yaymaya çalıştılar, çevreyi alıştırdılar da onun için. Biz de onlar gibi yapmalıyız. Aldırmamalıyız şunun bunun "Tutmadı!" demesine, ancak böyle ilerletebiliriz dil devrimini, ancak böyle kavuşuruz istediğimiz dile. "Tuttu, tutmadı" diye durumsamakta, doğrusunu söyleyelim, bir pısırıklık vardır, devrimcilik ise -hangi alanda olursa olsun- pısırıkların işi değildir. *Yeni Aydın*'cılar "Dergimizi okuyacakların çoğu dil ve edebiyat

meseleleriyle yakından ilgili değil" diyorlar, peki, bir dergiyi çıkaranlar, ancak okuyucuların ilgilendikleri konulara mı değinirler? Kendi düşüncelerini yaymak istemezler mi? Okurlarının ilgilenmedikleri konulara da ilgilenmesine çalışmazlar mı? Aşağı yukarı hepsini okudum yazdıklarının: Birtakım şiirler, edebiyat üzerine yazılar. Demek ki dergiyi edebiyat işlerine ilgilenenler için çıkarıyorlar, çevrelerinde edebiyat ilgisinin uyanmasını istiyorlar. Öyle ise dil işinde bu çekingenlik neden? Öz Türkçeyi istiyorlarsa, dil devrimini tutmak istiyorlarsa aşırı gitmekten de o denli korkmasınlar, yeni tilcikler kursunlar, tutunmadı denilenlerin tutunmasına uğraşsınlar... Türkçesi bilinen Arapça tilcikleri istemiyorlarmış, onları koymayacaklarmış dergilerine. İyi ya, kendileri de uysunlar bu dediklerine. Bay Selâhattin Yurdakul'un, birtakım gereksiz yabancı tilciklerle dolu, "San'atkârda Şahsiyet ve İlham" adlı yazısı üzerinde durmayacağım. "San'at" tilciğinin böyle ortasında bir kesme imiyle yazıldığını görmüyor muyum, tüylerim diken diken oluyor. Bay Selâhattin Yurdakul yazısının bir yerinde "Bir cemiyetin olgunluğu hakiki sanat eserini değersiz kıymetlerden fark edebilme derecesi ile ölçülür" diyor. Burada "fark edebilme" denir mi? "Ayırt etme" demek daha doğru değil midir? "Değersiz kıymetler" de ne demek oluyor?.. Durmayacağım Bay Yurdakul'un yazısı üzerinde, dergiyi çıkaran gençlerin öğretmeni imiş o, onun yazısına dokunamazlardı. Ama kendileri, Türkçesi bilinen yabancı tilciklerden kaçınabilirler.

Yeni Aydın ilk sayısında, genç yaşta ölen Zonguldaklı şair Rüştü Onur'u anmayı kendine borç bilmiş, çok iyi etmiş. İyi bir şairdi Rüştü Onur. Yazının sonunda "Bütün şiirlerinin bir kitapta toplanması gerektiğine inandığımızı da söyleyelim" deniliyor, ben de katılırım bu dileğe, severim Rüştü Onur'un şiirlerini, gene de istediğimce okuyamıyorum, kitabı yok da onun için.

Satıcılarda bulursanız alıp okuyun *Yeni Aydın*'ı, bulamazsanız da Zonguldak'a "P. K. 92"ye yazıp getirtin, güzel yazılar bulacaksınız içinde. Tutulmaya değer bir dergi. Başarılar dilerim.

İkinci sayısında dil üzerine iki yazı var. Gelecek ay duracağım onların üzerinde.

(Ekim 1955)

43

Yeni Aydın'ın eylül sayısında dil üzerine iki yazı var. Biri, devrimci turasıyla çıkan "Dil Devrimi" adlı yazı kısa, onu olduğu gibi alıyorum :

Dil devriminin öncülüğünü gazeteler yapardı bir zamanlar. İlk gazetecilerimizden Şinasi halkın anlayacağı dili kullanacağını söylemişti. Sonradan gazeteciler dil devrimine pek önem vermez oldular ve eski Babıâli diliyle yazmaya başladılar. Bugün gazetecilerimizin çoğu "içtimalar, muvasalat ettiler"le dolu. "Toplantı" demek, "vardı" demek daha güzel değil mi? O zaman daha çok insan anlamaz mı yazdıklarını? Evet, anlar ama hiç büyük adamlar toplantı yapar mı? Toplantı küçük adamın işi, büyük adamın yaptığı ise içtimadır. Adını unuttum, birisi de "Kedi ölür, köpek ölür ama insan vefat eder" gibi laflar etmemiş miydi?

Gazeteciler dil devrimini tutmaz oldu ama edebiyat dergilerinin çoğu dört elle sarıldılar devrime. Buna da sebep, bize, Ataç'ın etkisi ve edebiyatçılarımızdan çoğunun genç nesilden olması. Bir de şu var: Eskiden dil devrimi daha çok halk dili demekti. Onun için gazeteler yapardı önderliğini. Bugün ise dil devrimi, yeni kavram ve düşünceler anlatmak isteğine dayanıyor.

Önderliğini edebiyatçıların ve düşünce adamlarının yapması da, bizce, bundan.

Bu yazı, içinde benim adım da övgüyle geçtiği için, bir doğruyu belirttiği için beni çok sevindirdi. Biz daha yeni yeni varıyoruz dil devriminin bilincine. Kim olduğunu bilmediğim yazarın söylediği gibi, bizde dil devriminin ilk amacı, yazılanların daha çok kimsece anlaşılması idi. Şimdi o amaca bağlı kalanlar dil devrimine karşı döndüler. İki yüzden oldu bu: 1 — Çoğunluk, kendi dilini kullananları beğenmedi, sevmedi, çoğunluk da eski beğeniyi tutuyor, "toplandılar" yerine "içtima ettiler", "vardılar" yerine "muvasalat ettiler" denmesini istiyordu da onun için. Dil devriminden yana olanların bu beğeniyle çarpışmaları gerektir, onu yıkmadan bir tilciğin Arapçasında, Farsçasında, Frenkçesinde, Türkçesindekinden başka bir güzellik, bir yükseklik olmadığını anlatmadan, çoğunluğu, buna inandırmadan dilimizin arılaşmasını sağlayamayız. 2 — Dil devriminin getirdiği yeni tilcikler çoğunlukça anlaşılmadığı gibi yazarların da, gerek anlamak, gerek kul-

lanmak için bir çaba göstermelerini istiyordu. Böyle bir çabadan kaçındılar. "*Alaka* deyip *alaka* yazmaya alışmışız, okuyanlar da anlıyor ne demek olduğunu. Öyleyse niçin *ilgi* diyelim?" dediler. Bunun bir bütün işi olduğunu göremediler. Önce, çoğunluğun diliyle yazarsak bütün düşüncelerimizi, batı uygarlığıyla değinmekten edindiğimiz bilgileri söyleyebileceğimizi sanmıştık, giderek dilimizin, kamunun kullandığı Arapçalı, Farsçalı dilin buna yetemeyeceğini anladık, batı uygarlığıyla değinerek edindiğimiz bilgileri, üzerinde durduğumuz kavramları söyleyebilmek için onlara birer ad takmak gerektiğini sezdik. Güncelerde yazanlar bunu kavrayamadılar, büyük bir bilgileri yoktu, üzerinde durdukları kavramlar çok değildi de onun için. İşledikleri konular için birkaç yüz tilcikli bir sözlük yetiyordu, bununla yetinemeyenlerin uğraşmalarını anlayamadılar, eğlenmeye başladılar onlarla. Erinçlerini *(rahatlarını)* bozan kimseler diye karşıladılar onları, bunun için de saldırdılar. Artık gündelik yazı yazanların dil devrimine yardım etmelerini beklcyemeyiz. Devrim o evreyi aşmıştır. Şimdiki amacı, çoğunluğun kolayca anlayabileceği bir dil kurmak değil, batı uygarlığına uygun, batı uygarlığının düşüncelerini, bilimini, ekinini yanklayabilecek bir dil kurmaktır. Önderliğini yazıncıların, düşünce erlerinin yapması da bu yüzdendir.

Devrimci, "Buna da sebep bize Ataç'ın etkisi ve edebiyatçılarımızın çoğunun genç nesilden olması" diyor. Gençlerden bir bölüğünün benim yazılarımı okudukları doğrudur, beğeniyorlarmış da. Ancak benim o gençler üzerinde bir etkim varsa bile derinlemesine değildir, yüzül *(sathi)* bir etkidir. Yazdıklarımı okuyor, ne dediğimden çok ne türlü dediğime bakıyorlar. Bunun için de benim deyişime özeniyorlar. Oysaki bir yazarın deyişine öykünmek boş bir emektir, deyiş kişinin kendisinindir. Bunu geçelim... Benim gibi öz Türkçe de yazmak istiyorlar, buna seviniyorum, ancak kendilerini veremiyorlar bu işe. Bakıyorsunuz, öz Türkçeye en çok özenenlerin yazılarında gereksiz birtakım Arapça, Farsça tilcikler bulunuyor. İşte, önümde bir yazı var, öz Türkçeyi tutan, öz Türkçe yazmayanlara kızan yazarlardan birinin, o yazı da *işaret, fark, bünye, evvel* gibi Türkçe karşılıkları bulunan tilciklerle dolu. Neden böyle oluyor? Genç yazarlarımız ivecenlik gösteriyorlar da ondan oluyor. Yazarken dillerinin ucuna "evvel" tilciği geliyor, buna Türkçede "önce" denildiğini düşünmeden o tilciği yazıveriyor. Oysaki öz Türkçeye varmak için çalışmak, çabalamak gerektir. Ben, doğrusunu söyleyeyim, öz Türkçe yazılarımı da şimdi oldukça kolaylıkla yazıyorum, daha

birkaç yıl önce öyle değildi, önüme sözlükleri alır, uzun uzun uğraşırdım. Başka da yolu yoktur bunun. Kimi de birtakım tilciklerin Arapça, Farsça olduklarını bilmiyorlar, dilimizde çok kullandıkları için onları da Türkçe sanıyorlar. "Sene" yerine "yıl" demesini öğütlediğim bir genç "*Sene* Türkçe değil mi?" diye sordu. Sözlüklere baksa öğrenirdi Türkçe olmadığını. Bakmıyorlar sözlüklere, o sıkıntıya sokmuyorlar kendilerini. Onların bu tilcikleri Türkçe sanmaları, öz Türkçeye karşı olanların işine yarıyor, ekmeklerine yağ sürüyor. "Bu tilcikler, yabancı oldukları artık bilinmediğine, sezilmediğine göre, Türkçe olmuş sayılır" diyorlar. Bunu daha da ileri götürüyorlar, birtakım Arapça tilcikleri bizim üretmiş olduğumuzu söyleyerek onları Türkçe saymamız gerektiğini savunuyorlar. O tilciklerin de Arapçanın kurallarına göre Arapça köklerden üretildiğini düşünmememizi, unutmamızı istiyorlar. Oysaki bilmemek bir suçu örtmez, aydın kişilerin kullandıkları tilcikleri kökleri bilmeleri gerektir. Ne yapalım ki bilmezliğin bir suç değil, bir erdem sayıldığı bir çağda yaşıyoruz. Öz Türkçeye özenen gençlerin bundan sakınmaları, kaçınmaları gerektir. Gerçekten öz Türkçeye gitmemizi diliyorlarsa, uğraşmayı, kullandıkları tilciklerin hangi dilden olduğunu araştırmayı göze almalıdırlar.

Öteki yazı, "Edebiyat ve Dilde Gelenek", Bay Sina Akşin'in. Bay Sina Akşin, önce, Tanzimattan sonra yazınımızda görülen değişmeye, devrime değiniyor, diyor ki:

Tanzimatla birlikte aşırı şekilde gelenekçi olan divan edebiyatının nazım şekilleri bırakıldı ve roman, piyes, hikâye gibi türler edebiyatımıza girdi. Fakat edebiyat şekil ve türleri fizik formülü değildir ki öyle hemen her istenilen duruma uydurulabilsin. Tecrübe ve bu tecrübeden doğacak olan gelenek gerekliydi. Onun için Tanzimatçılar ancak zamanın verebileceği tecrübeyi kazanmak için batı edebiyatını taklit zorunda kaldılar. Her devrim işe taklitle başlamıştır. Ama Tanzimatçılar talihsiz idiler. Çünkü o zaman batıda geçer akçe olan romantizme merak sardılar. Fakat disiplinsizlik ve çıraklık bağdaşamayan iki tezattır.

Benim de çok doğru bulduğum görüşler var bu sözlerde. Ancak gönül isterdi ki Bay Sina Akşin o görüşlerini bildirirken tilciklerini daha bir tartsın. "Disiplinsizlik ile çıraklık bağdaşamayan iki tezattır" ne demektir? Bir kavram bir çelişme, bir *tezat* olabilir mi? İki ayrı nen *(şey)*, birer çelişme olamaz, ancak aralarında bir çelişme bulunabilir.

Dil konusunda da Bay Sina Akşin şunları söylüyor:

... Her nesil için bir önceki neslin edebiyatı çapraşık bir bilmece. Dil devrimi yüzünden edebiyatımızda uzun zaman gelenek kuramadık. Ama geleceğe umutla bakıyoruz. Yalnız sanat çevrelerinde dahi olsa dilimiz artık ovaya varmış akarsular gibi yerleşmiş ve gerçek yönünü bulmuştur. Şimdi yapacağımız: Türkçeyi zenginleştirmek. Zira batı dillerinden çeviri yapanların göreceği gibi Türkçe bilhassa soyut kavramların ifadesi bakımından yetersizdir. Ama bu zenginleştirme işini batı dillerine, Arapça ve Farsçaya başvurmadan yapacağız. Yoksa elli yıllık ülkü ve çalışmalarımız boşa gidecektir. Şekspir türemelerle ve yürürlükteki kelimelerle yeni anlamlar vererek İngilizcede yüzlerce kelime yaratmıştır. Biz niye yapmayalım aynı şeyi?

Bir gelenek kurabilmek için ayrıca kurucunun kuvvetli bir kişiliğe sahip olması gerek.

Bay Sina Akşin önemli sorulara dokunuyor. Dilde geleneğin kurulabilmesi için kurucunun güçlü bir kişiliği olması gerektiği su götürmez bir doğrudur. Ancak bu düşünce, çalışanları yıldırmamalıdır. "Benim güçlü bir kişiliğim yok, onun için ben bu işi başaramam" dersek bir iş göremeyiz. Güçlü kişiliğin kimde bulunup kimde bulunmadığı belli değildir, bunu ancak yıllar, yüzyıllar gösterir. Shakespeare'in güçlü bir kişiliği olduğu kendisinin yaşadığı günlerde belli miydi? Çoğunlukça taplanır mıydı *(kabul edilir miydi)?* Biz, güçlü bir kişiliğimiz olup olmadığını düşünmeden, işimizi severek, kendimizi o işe vererek çalışalım, yarına bizden de bir nen kalır. Yarın, kişiliği bizimkinden güçlü bir ozan, bir yazar çıkarsa, bizim adlarımız unutulur, bizim yaptıklarımızı da bir başına o başarmış sanılır. Olsun. Aradığımız bir ad bırakmak değil, ereğimize ulaşmak, batı uygarlığına uygun bir dil kurmaktır.

Salkım'ın 15 Eylül sayısında Bay Hasan İhsan Kaldar'ın "Dil İşi" adlı bir yazısı var. Şöyle başlıyor:

Dilimizdeki öz Türkçecilik aldı yürüdü. O kadar ki öz Türkçeciliği dava edinmeyenler, dil üstüne kafa yormayanlar, dergilerde çıkan yazıları öyle rahat okuyamıyorlar... Kullanılan kelimelerin anlamlarını çıkaramıyorlar da ondan bu böyle oluyor. Oysa Ataç gibi yeni kelimelerin yanına atmak istediğimiz kelimeleri de yazsak sanırım öz Türkçeyi anlamak ve öğrenmekte okuyucuya hatırı sayılır bir kolaylık göstermiş oluruz. Bazı yapanlar var bu işi biliyorum. Ama pek azınlık kalıyorlar.

Yeni tilciklerin yanına, ayraç içinde, ne demek olduklarını da yazmalıyız, o doğru. Ancak bunda da pek aşırı gitmemek ge-

rektir, bir yazıda bir tilciğin eski karşılığını bir kez göstermek yeter. Kimi de bir yazıda boyuna gösteriyor yeni tilciğin eski karşılığını. Böyle yapılınca okura bir çaba payı bırakılmıyor, yeni tilciğe alışması da daha güçleştirilmiş oluyor.

Burada şunu da söylemek isterim: Okurların çoğu ellerindeki yazıyı kavramaya çalışmıyorlar, birtakım sözlere alışmışlar, onları yan yana dizilmiş gördüler mi, bir anlamı olduğunu, kendilerinin de onu anladıklarını sanıyorlar.

Bay Hasan İhsan Kaldar sonra, yazdığımız gibi konuşmaya özenmemizi öğütlüyor, diyor ki:

Konuşma ve yazı dili arasındaki boşluk büyüyor gitgide. Başkaları ne düşünürse düşünsün, ben bunun böyle olmaması gerektiği kanısındayım... Yani yeni kelimelere konuşma dilinde de yer verilmesi... Kolay değil bu bilirim... Öz Türkçeyi ısrarla savunan Ataç bile konuşurken yeni kelimeleri kullanmazmış, sıkmazmış kendisini, öyle diyorlar. Onun için kolay değil bu iş, ne de olsa yaşlı... Fakat benim bildiklerim var. Çoklarının yazılarında kullanmaktan çekindikleri: "Yapıt, yanıt, örneğin" gibi kelimelere onlar konuşurken yer veriyorlar.

Başlayalım mı biz de?

Bay Hasan İhsan Kaldar'ın benim için söyledikleri pek doğru değil. Yaşlı olmasına yaşlıyım ya, konuşurken yeni tilcikleri kullanmaya da elimden geldiğince çalışmaktayım. Yazılarımızda kullandığımız tilcikler konuşma diline de işlemelidir, yoksa varamayız ereğimize. Dil devriminden yana olmayanların en çok söyledikleri söz, "Alıştığımız tilcikleri niçin bırakalım? Biz onlarla düşünüyoruz, onlarla yazarız" sözüdür. Konuşma dilinde kullandığımız tilciklerle yazmak, doğrusu, yapmacıklı oluyor. Bunun böyle gözükmesinden, ancak o tilciklere yazağımız *(kalemimiz)* gibi ağzımızı da alıştırmakla kurtulabiliriz.

Özgörü'nün eylül sayısında Bay M. Esat Tozkoparan da "Dilimize Gelenler" adlı yazısında bu konuya değiniyor. Şöyle bitiriyor yazısını:

Yazabildiğimiz gibi konuşabildiğimiz, konuşabildiğimiz gibi yazabildiğimiz gün dava kazanılmış olacaktır. O günü özlüyoruz.

Evet, hepimiz o günü özlüyoruz. Ancak hepimiz de kendi istediğimiz, kendi beğendiğimiz dilin tutunmasına, gerek yazıya, gerek konuşmaya işleyip genelleşmesine çalışıyoruz. Bay M. Esat Tozkoparan'ın beğenip istediği dille benim beğenip istediğim dil bir değildir. O, devrimin getirdiği tilciklerin birkaçını kullanıyor, çoğunu da tutmuyor, onların yerine gene eski yabancı tilcikleri

diziveriyor yazısına. Bir yerde beni de övüyor, ancak benim ak ağınlı olduğumu değil, "iyi niyetli" olduğumu söylüyor. Neden "ak ağınlı" diyemiyor? Öyle derse anlaşılmaz mı? Önce yadırganır, o doğru, ancak okurların hepsi de biraz düşünmekle bu "ak ağın" sözünün ne demek olduğunu anlarlar. Böylece de Arapçadan bir tilcikten kurtulup yerine Türkçesini koymuş oluruz. "Ak ağın" benim uydurduğum sözlerden de değildir, Bay M. Esat Tozkoparan *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*'ne bir baksın, *ak ağın*'ı da, *kara ağın*'ı da bulur orada. Eski, yeni sözlükleri karıştırmıyoruz, kendimizi sıkmaya gelemiyoruz da onun için. Dilde bir devrim çağı geçiriyoruz, yeni uygarlığa uygun bir dil yaratmaya çalışıyoruz, gene de kendimizi alışkanlıklarımıza bırakıp eski karışık dili kullanmakla yetinmek istiyoruz. Bay M. Esat Tozkoparan kamunun diline uymak istiyor, ancak kendisi de, yalnız tilcik bakımından değil, kuruluş bakımından da kamunun diline aykırı tümceler kurmaktan çekinmiyor. "Bizi belirli hedefimize götürecek belirli bir metoda sahip olamayışımız..." diyor, "...pek çok kişinin bu gidişi takip etmek olumuna sahip olmamakla üzüntü duyduğunu..." diyor. Bu "sahip olmak" sözünü nerede, hangi Türk topluluğunun ağzından duymuş? Hadi "bizi belirli ereğimize götürecek belirli bir yöntemimiz olmaması" diyemiyor, *erek*'i de, *yöntem*'i de beğenmiyor, sevemiyor, "Bizi belirli hedefimize götürecek belirli bir metodumuz olmaması" da diyemez miydi? Bu "sahip olmak" sözünün yabancılığı, girdiği tümcelere bir bilgiçlik verdiği Bay Tozkoparan'ın da gözüne çarpmıyor mu? Biliyorum, şimdi o "sahip olmak, malik olmak" sözlerini düşünmeden, doğal olarak kullananlar bulunuyor, gene de bir azınlığın dili olmaktan kurtulamıyor. Bakın çoğunluğa, dinleyin çoğunluğu, "Ben bir düşünceye sahibim" demiyor, "Benim bir düşüncem, bir düşündüğüm var" diyor.

Bay M. Esat Topkoparan yakınıyor dilimizin şimdiki durumundan, diyor ki :

"Dilimizin bugünkü manzarası hiç de iç açıcı değil, acemi bir ressamın tablosuna benziyor. Resmi dil, konuşma dili, yazı dili. Her biri ayrı yönde gidiyor. Her birinin taraftarları diğerlerini itham etmekte, her biri diğerlerini kendi yoluna, kendi yönüne çekmekte. Vatandaş hangisine uyacağını, hangisine yöneleceğini şaşırıyor. Tabii olarak da kendi bildiği yoldan gitmekte devam etmeyi en iyi yol görüyor."

Neden şaşmalı böyle olmasına? Neden yakınmalı bu durumdan? Gene söyleyeyim, dilimiz bir devrim çağı geçiriyor. Bir dev-

rim çağında buncağız da mı bir karışıklık olmasın?

Sanat Yolu'nun ekim sayısında Bay A. Rıza Yalt'ın dil üzerine "Çağrı" adlı bir yazısı var. Kısa bir yazı, onun için olduğu gibi alıyorum:

Düşünür dururum, bir dilde her anlamın bir karşılığı olmalıdır, diye. Bu kanımı destekleyeceklerin de çok olduğunu sanıyorum, ama son bir iki yılda bir anlam karşılığı türetilen tilciklerin birden fazlalığına takılan olmadı. Örneğin "münekkit" sözüne karşılık üç tilcik kullanılıyor: Eleştirmeci, eleştirmen, eleştirici. Tenkit karşılığı da iki tilcik var: Eleştirme, eleştiri.

Her kavrama karşılık bir tilcik kullanılsın, dedim. Her yazar dilediği tilciği kullanmakta özgürdür, buna bir sözümüz olamaz, ama bu durum bir karışıklık yaratmıyor mu?

Dilimize yabancı, sayıları belirsiz bir sürü söz karşılık beklerken, yazarlarımızın Türkçe karşılığı bulunan sözlere yeni yeni karşılıklar aramaları dilde evrimi geciktirmez mi?

Bu sözlerden anladığıma göre Bay A. Rıza Yalt, ortaya yeni bir tilcik atıldı mı, dilin özleşmesinden yana olanların hepsinin de bunu benimsemesini, o kavrama artık başka bir ad aranmamasını istiyor. Bir yol "eleştirme" mi dendi, "eleştirmeci" mi dendi, artık kimse "eleştiri, eleştirmen" demeyecek. Bir kişi, ya bir kural buyuracak, hepimiz de ona uyacağız... Ben bunu iyi bulmuyorum. Siz benim ortaya attığım bir tilciği beğenmiyorsanız, neden daha bir uygununu aramayasınız? Benim bulduğum yeni tilciğin yanında sizinkini de kullananlar olur, günün birinde ya sizinki tutar; ya bizimki. Bir gün bakarsınız ki sizin bulduğunuz tilciği beğenmeyen bir kişi, örneğin ben, yayılmış olduğu için onu kendiliğimden, doğal olarak kullanıyorum. Bir tilciğin tutması işte budur. Önce beğenmeyenler, karşı koymak isteyenler de onu benimsemiş mi? Artık korkmayın, yerleşmiş demektir o tilcik.

Bir kavram için benim ileri sürdüğüm bir tilciği beğenmeyip de daha uygununu arayanların bulunması, dil işine ilgilenenlerin çok olduğunu, bunların bilinçle çalıştıklarını göstermez mi? Dil devriminin yürümesini diliyorsak, kimsenin önüne yasak çıkarmayalım, çalışanlar bildikleri gibi çalışsınlar, yeni yeni tilcikler arasınlar, sonradan kendileri de sezmeksizin birleşiverirler.

Hep karışıklık çıkmasından korkuyoruz. Boştur bu korku. "Eleştiri, eleştirmen" diyenler, "eleştirme, eleştirmeci" diyenlerin sözlerini, yazılarını anlamıyorlar mı? Bir karışıklık çıkıyor mu bu yüzden? Ben de, şimdiye dek, birkaç tilcik attım ortaya. Baktım, yazarlarımız arasında onlara başka karşılıklar arayanlar oluyor,

"Niçin benim bulduğumla yetinmiyorlar?" diye kızmadım, üzülmedim. Kızmak, üzülmek şöyle dursun, dil işine ilgilendikleri için sevindim. Onların buldukları içinde kiminin benim bulduklarımdan iyi olduğunu gördüm, benimseyiverdim onları. Beğenmediklerim de oldu, onları almadım, benim bulduklarımı kullanıyorum.

Şunu sorayım Bay A. Rıza Yalt'tan: Kendisi her kavramın ancak bir adı olmasını istiyor. Ben de o kanıdayım, bir kavramın birden çok adı olması, yararlı olmak şöyle dursun, şaşırtır kişiyi. Orası öyle. Ancak neden B. A. Rıza Yalt bir yerde "anlam" dediğine başka bir yerde "kavram" diyor?.. "Bir dilde her anlamın bir karşılığı olmalıdır." "Her kavrama karşılık bir tilcik kullanılsın, dedim." *Anlam* ile *kavram*'ı ayrı ayrı anlamlarda kullandığını ileri süremez, ikinci tümcesini bitiren "dedim" sözü, ikisini de bir anlamda kullandığını gösteriyor. Düşünsün, "mefhum," yerine anlam mı diyecek, kavram mı diyecek, bir kesin, sonra onlardan birini, yalnız birini kullansın. Bir kavram için iki ayrı ad kullanmak, kişiyi daha çok şaşırtır, daha büyük karışıklıklar çıkarır.

Derginin gene o sayısında Bay Etem Ütük'ün "Bir Problem" adlı yazısı var. *İnönü Postası*'nda Bay Hüsnü Yurdusev'in, bundan birkaç ay önce bir yazısı çıkmış, o yazıda Bay Hüsnü Yurdusev, Orhan Veli'nin "Sereserpe" adlı yırı ile başka bir yır arasında benzerlik olduğunu gösteriyor, "Orhan Veli onu mu aşırdı?" demeye getiriyormuş. Bay Etem Ütük bunu anlatıyor. Bay Hüsnü Yurdusev'in yazısının dergilerde, güncelerde yankı uyandırmamış olmasından yakınıyor, kendisi de o sorunun yanıtlanmasını, çözümlenmesini istiyor, "Sereserpe"ye çok benzediği söylenilen yır şu

"Yatmış uyumuş serpilip ol mâh-i melâhat, — Bilmem leb-i dilcûsunu öpsem uyanır mı? — Giysu dağınık, sine açık, dameni mekşuf, — İnsaf ediniz, bu yatışa can dayanır mı?"

Şimdi bir de "Sereserpe"yi okuyalım :

"Uzanıp yatıvermiş sereserpe; — Entarisi sıyrılmış, hafiften; — Kolunu kaldırmış koltuğu görünüyor. — Bir eliyle de göğsünü tutmuş... — İçinde kötülüğü yok, biliyorum. — Yok, benim de yok ama... — Olmaz ki! — Böyle de yatılmaz ki!.."

Doğru, bir benzerlik var ikisi arasında. Ancak konuda kalan bir benzerlik. Gene de iki yır biribirinden büsbütün başka. Birinde bir Hacivat ağzı var, basmakalıp bir yır. Öteki ise, Orhan Veli'ninki, ne güzel söylenilmiş! Bilmem Orhan Veli "Sereserpe"yi yazmadan o yırı görmüş müdür? Sanmıyorum. Görmüşse de çok

gülmüştür? Kim bilir? "O öyle yazılmaz, böyle yazılır" demiş de olabilir. Görmüşse de, görmemişse de bu benzerlik ne Orhan Veli'nin yırının değerini azaltır, ne de ötekinin değerini yükseltir. Yoksa Bay Etem Ütük yır gücünün konuda olduğunu mu sanıyor? O iki yır arasındaki deyiş ayrımını, biçim ayrımını sezmiyor mu? Yır gücü konuda değildir, bir konuyu birçok ozanlar işler. Büyük ozanlar, şu ölmez, örnek yapıtlar bırakmış olan büyük ozanlar, konu aramaz, konu yaratmaz, kendilerinden önce gelenlerin buldukları konularla yetinirler. Değinilmemiş, işlenilmemiş konu aramak, yeni biçimler yaratamayacakların, kendilerinde bu gücün bulunmadığını bilen küçüklerin işidir. Naili "Bir âh görür kârını, ey Nail-i zâr, — Ferhada hırâş-ı dil olan hârelerin hep" derken Fuzulî'nin "Olsaydı bendeki gam Ferhad-i müptelâda, — Bir âh ile verirdi bin Bîstunu bâda" sözünü bilirdi, bilmez olur mu? O çağın ozanları hep okumuşlardır Fuzulî'nin yırlarını, bellemişlerdir. Gene de çekinmemiş bir daha söylemekten... İyi de etmiş çekinmediğine, o da ayrı bir güzel biçim yaratmış.

(Kasım 1955)

44

Yücel eski bir dergidir, şimdi tanınmış ozanlarımızın, yazarlarımızın adlarını ilk onda görmüştük. Yıllardır susuyordu, gene çıkmaya başladı. Sevindik, gene güzel yazılar vereceğini umarız, ilgi uyandırmasını dileriz. *Yücel,* eskiden olduğu gibi gene devrimi savunmak, devrimin ilkelerini, düşünlerini *(fikirlerini)* yaymak istiyor. Kasım ayında çıkan 154/1. sayısının "Başlarken" adlı yazısında şöyle deniliyor:

Yücel her zaman, Atatürkçülüğün su kadar, hava kadar bu memlekette gerekli olduğuna inandı. Bugün de o inançla çıkıyor. Günler geçtikçe Atatürk'ün büyüklüğünü daha iyi anlıyoruz. Ne yaptıklarına el dokundurmaya geliyor ne yıktıklarına. Devrimlerine ufacık bir kayıtsızlığın yurdu nasıl bir çıkmaza sürüklediğini daha iyi anlıyoruz şimdi. Yücel, Atatürk devrimlerini en

kuytu vatan köşelerine kadar yaymak için savaşacak. Ta ki, bir köy imamının kafasında bile geriliğin sığınacağı tek bir nokta kalmasın.

Yücel, bu işi kendi içimize kapanarak başaramayacağımızı pek iyi bildiği için, gene o yazıda şöyle denilmiş :

*Yücel'in uzunca bir zaman dolduran geçmişi ya memleketimiz için yepyeni olan meselelerin, ya da bilinen şeylerin yeni bir açıdan ele alınışları ile doluydu. Çağdaşlaşmamızın ilk adımı olarak, bir Türk hümanizmasının doğması için ilk atılış Yücel'*den *gelmişti. Batının büyük eserlerini iyice tanımadan ileri bir sanat yaratmanın gerçekleşemeyeceğine inanıyorduk. Para sıkıntıları yüzünden dar bir çerçeve içinde başladığımız çeviriler Eğitim Bakanlığının daha geniş ölçüdeki yayımıyla ileriye götürüldü. Bugün o hayırlı iş tavsamışa benziyor. Çeviri meselesini yeniden ele almak* Yücel*'in amaçlarından biridir.*

Kendisine böyle bir yol çizerek çıkan derginin ilk sayısı, yırlar, öyküler, denemeler, yerli yabancı birçok yazılarla dolu. Öyle çok ki o yazılar kişi hangisini okuyacağını bilemiyor. Doğrusu, bir düzene de konulmamış, o ilk sayıda bir dağınıklık göze çarpıyor. "İleriki sayılarımız daha da güzelleşecek, cana yakın olacaktır" diyen dergi bu dağınıklıktan da kendini kurtarmaya çalışsa iyi eder.

Devrim ilkelerini savunacağına söz veren *Yücel,* dil işi üzerinde de uzun uzun durmuş. Bay Süleyman Nuri Öz'ün güzel bir yazısı var, ondan bir yer almayacağım, dergiyi açıp da tümünü okuyun. Sonra "Gerçek Dil Devriminin Anlamı" adlı bir yazı geliyor. Bunda deniliyor ki :

Atatürk, milli dil ile milli benliği biribirinin geçilmez şartı olarak kabul ediyordu: «Kati olarak bilinmelidir ki Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır."

Dil devriminin iki amacı vardı : Türk dilini

1. yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak,

2. kaynaklarına dönerek arındırmak.

Türk dilini "yabancı diller boyunduruğundan kurtarmak" ile "kaynaklarına dönerek arındırmak" iki ayrı amaç değildir. Bunun için o yazıyı yazan, şöyle dese bence daha iyi ederdi :

1. Türk dilini başka dillerin boyunduruğundan kurtarıp arındırmak,

2. Günümüz uygarlığının düşünlerini söylemeye elverişli bir duruma getirmek.

Neyse! Bunun üzerinde durmayalım. O yazıyı yazan, dile gösterilen ilginin gevşemiş olmasından yakınıyor, diyor ki:

Bu gevşeklik, dilin yabancı etkiler altında halkın anlayamayacağı derecede bir çapraşıklık içinde kalmasına, idare edenlerle edilenlerin ayrı dil konuşmasına yol açmaktadır. Bir idare ki halk idaresi adını taşır, o yerde hükümet dili, kanun dili halkın dili olmalıdır. İstanbul posta evlerinden birinde, bir odanın kapısında gözümüze ilişen istilam *kelimesi bu ayrılığın en canlı bir örneğidir. Başta bir profesör, bir büyük romancı olmak üzere, bu kelimenin anlamını sorduğumuz birkaç üniversite ve lise mezunundan doğru cevap alamamış bulunuyoruz. Birçok kanunlarımızda yer alan müddeabih, müverreh, mecur, münaziünfih gibi değil halkın, okumuş kimselerin de bilmedikleri kelimeler Atatürk dil devriminde ilgisizlik yüzünden kalakalmış çatlaklar değil midir?*

Öyle karışık Arapça tilciklerin kullanılmasını, yasalarımızda bırakılmasını ben de doğru bulmuyorum. Bunlardan kaçınmalıyız ya, çoğunluk anlamıyor, kamu anlamıyor diye değil. Çoğunluğun, kamunun anlamadığı tilciklerden kaçınırsak sözlüğümüz pek daralır, yeni tilcikler üretemeyeceğimiz gibi eskilerin de birçoğunu kullanmamamız gerekir. Tilciklerin altında birer kavram vardır, dilimizi Arapça tilciklerden arındıracağız diye o kavramlardan da geçemeyiz. Onlara Türkçe birer karşılık bulmaya çalışmalıyız, çoğunluğun, kamunun dilinde o karşılıklar olmayabilir, öyle olunca biz de çoğunluğun, kamunun birden anlayamayacağı tilcikler yapıp onları yaymaya çalışırız.

Yasalarımızda *müddeabih, müverreh, mecur, münaziünfih* gibi tilcikler niçin geçiyor? Tüzemenlerimiz *(hukukçularımız)* onlara alışık da onun için. Kendileri onları anlıyorlar, onlarla düşünüyorlar, onları kaldırıp yerlerine Türkçelerini koymayı gerekli bulmuyorlar. Kurtulamıyorlar bir türlü alışkanlıklarından, onlardan kurtulup yeni bir dil kurmak için gereken çabayı göze alamıyorlar. Böyle bir çabadan kaçış yalnız tüzemenlere mi vergi? Değil. Hepimiz de çalıştığımız alanda bulduğumuz yabancı tilciklere alışıyoruz, onlarla yetinmeye kalkıyoruz. İşte, *Yücel*'deki yazıyı yazan da *millet, kabul, vicdan, hükmetmek, idare...* gibi tilcikler kullanıyor, onlara Türkçe birer karşılık aramayı gerekli bulmuyor. Kendisine sorarsanız, şöyle der sanırım: "Bilinen tilcikler bunlar, yaygın hepsi de, onun için ben de kullanıyorum." Bakalım gerçekten yaygın mı onlar? Yirmi dört milyon yurttaş arasında kaçı bilir, anlar onları? O tilcikler, *Yücel* yazarının çevresinde

yaygındır, o çevreyi aştınız mı onları anlamayacak çok kişiler görürsünüz. *Müddeabih, müverreh...* gibi tilcikler de tüzemenler çevresinde yaygındır. Bunun içindir ki bir tilciğin yaygın olup olmamasına bakmadan Türkçe karşılığını aramamız, bulamazsak Türkçe köklerden üretmemiz gerektir.

Yücel, çoğunluğun, kamunun bildiği tilciklerle yetinmenin doğru olmadığını anlıyor, bunun için de "Yeni tilcikler üretiyoruz" adlı bir üz *(sayfa)* açmış. Bu üzü Bay Halit Çakır "tertip etmiş." Neden "tertip eden" deniliyor da bunun Türkçesi aranmıyor? Yeni tilcikler üreteceklerine göre önce bundan başlamalı değil mi? "Düzenleyen", ya da *dizi*'den "dizenleyen" denilemez miydi? Bay Halit Çakır seviyor Türkçeyi, dilimizi arındırmaya özeniyor. Benim gibi o da, yazı dilimize devrik tümcenin girmesi gerektiğine inanıyor. Biraz aşırı mı gidiyor o yolda? Ne çıkar? Aşırı gitsin, yıllar geçtikçe ılımlılaşır... Yazısından birkaç yeri alıyorum :

Yücel *doğdu doğalı dil devriminin içinde buldu kendini. Devrimin yerleşmesi için çalıştı, tartıştı. Sevincimiz artıyor bugün, geride bıraktığımız yıllara baktıkça. Gittikçe arınlaşan, güzelleşen Türkçe bizi sevindiriyor.*

Neden "arınan" değil de "arınlaşan" anlayamadım.

"Bir dili olduğu için, dil üzerine söz etmeye haklı sayar kendini kişioğlu" diyor bir Alman sözü. Bu yüzden söylenmedik kalmamıştır dil üzerine. Daha da söylenecektir. Biz bu gerilikçileri bir kalemde yabana atmak istemiyoruz. Dilemeseler bile, dilin ilerleme akımına yararlı olmuştur bunlar.

Dil gibi dirimsel bir konu üzerine ulusça eğilmekten başka çıkar yol yoktur. (...)

Yücel *ömrünce bu köşeyi* (Dil köşesi) *saklamak istiyor. Yalnız dilimizin daha çok işlenmek zorunda olduğundan değil, iyice gelişmiş. serpilmiş bir dilin bile yaşanan çağa ayak uydurması gerektiğine inandığından. Dilin yaşaması, canlı kalması budur. Böyle büyük bir iş ancak bilimsel araştırma ile olur. Bu yüzden köşemizi "sırf dilleri olduğu için dil üzerine söz etmeye kendilerini haklı sayanlara" açmıyoruz. Türkçeyi sanatsal ve bilimsel açılardan işlemek isteyenlere açıyoruz.*

Duralım burada. Önce şunu sorayım Bay Halit Çakır'a: Şu Arapça "sırf" tilciğini neden kullanıyor? Salt'ı beğenmiyor mu? "Sanatsal" tilciğini de sevmedim doğrusu. Bir de şu var: Neden isteyenlerin hepsine değil de ancak "sanatsal ve bilimsel açılardan işlemek isteyenlere", sözdeşi *(yani)* yalnız uzmanlara, kendilerini yetkili bulanlara açık o dil üzü? Uzmanlar, kendilerini yetkili sa-

yanlar arasında biçimsiz tilcikler çıkaranlar olduğu gibi ötekiler arasında da çok iyilerini üretenler oluyor. *Kaptıkaçtı, gecekondu* gibi tilcikleri uzmanlar mı yapmış? İlk bakışta yetkili olmayanlar yaratmamış mı onları?

İlk sayıda Bay Halit Çakır şu tilcikleri öneriyor:

ABECE: *alphabet.* ("*Abe* yerine *Abece* daha çalımlı düşmektedir" diyor.)

BİRİNCİL: *primary.* İKİNCİL: *secondary.* (Böyle İngilizcelerini koymuş.)

DELGİÇ: *maktap.* DELGİ: *perforator.*

ERİNÇ: *huzur.* (Yeni değil, ben de kullandım.)

BASAÇ: *compressor.*

BASIT: *matbua, printed material.*

PÜSKÜRTEÇ: *pulverizer,* pulvérisateur.

YELLEÇ: *ventilateur.* (Bunu ben de düşünmüştüm, söz arasında kullandım, yazılarımda yeri düşmedi.)

YAYMAN: *nâşir,* publisher.

Bir de *banlieue* yerine Türkçe bir tilcik üretmiş, ancak bunun ne olduğunu anlayamadım, dergi basılırken düşmüş.

Bay Halit Çakır'ın önerdiği yeni tilciklerin tutunmasını dilerim, yeri gelince ben de kullanırım onları. *Yücel*'in gelecek sayılarında bulacağımız yeni tilcikleri ilgiyle bekliyorum.

Yücel'in uzun yıllar yaşamasını dilerim. Ancak bir diyeceğim var: Dil devrimini tuttuğuna, dilin arınmasını, özleşmesini dilediğine göre yazarlarına da yabancı tilciklerden kaçınmalarını öğütlese ya! Okuyorsunuz, birçok Türkçe tilcikler görüyorsunuz, birdenbire gözünüze bir "ait", bir "aslen" batıveriyor. Güç değil bunlardan kaçınmak. Bir yazıda da şöyle bir yer gözüme ilişti: *Milletimizi bu ihtiyaçtan azade farzetmek büyük hatadır.* Yücel*'in irşad vazifesini başarı ile görmesini dilerim." Azade, farzetmek, irşad* tilciklerini görünce, bir hortlakla karşılaşmış gibi tüylerim diken diken oldu. (Kişi ihtiyaçtan *azade* olmaz, *vareste* olur, o da başka.) *Yücel* yazarlarını *irşad etsin,* Türkçesi uyarsın onları da daha bir Türkçe yazmağa özensinler.

Sanat Yolu'nun kasım sayısında Sanat Yolcusu'nun "Sanat Armağanları" adlı bir yazısı var. Şöyle deniliyor o yazıda.

Yeditepe *bir şiir yarışması açtı. Kazanan şair derginin yazarlarındandı; eseri Yeditepe yayınları arasında çıkmıştı.* Varlık *bir hikâye yarışmasına önayak oldu. Kazanan hikâyecilerden biri derginin devamlı yazarları arasında idi; eserleri yine derginin yayınları arasında yer alır. Türk Dil Kurumu bir yarışma açtı. Ödülü*

Türk Dili *dergisinin yazı kurulundan bir şairle yine aynı dergide adına sık sık rastladığımız bir yazar kazandı.*

Sanat Yolcusu beğenmiyor bunu. Oysaki şaşılacak bir yön yok bunda. Yeditepe, Varlık, Türk Dil Kurumu, ödüllerini kazanacak kimseleri seçmek için birer Yargıcılar Kurulu kuruyor, o kurullardaki kişiler, şu ozanı, bu yazarı tanıyorlar diye onu değersiz mi bulsunlar? O ozanın, bu yazarın gönderdiği yapıtını ötekilerden üstün görüyorlarsa çekinsinler mi ödülü onlara vermekten? "Arkadaşlık" diyeceksiniz. İki türlü olur arkadaşlık: Biri, bir kimseyi tanırsınız, tanıdığınız için de onun yaptıklarını beğenirsiniz, gerçekten beğenmeseniz de arkadaşınız olduğu için savunursunuz onu. Öteki arkadaşlık ise öyle değildir: Bir kimsenin yaptıklarını, tuttuğu yolu beğendiğiniz için kendisiyle tanışmak, arkadaş olmak istersiniz. Dergilerde kurulan arkadaşlık böylesine arkadaşlıklardandır. Böyle olunca da ödülün bir arkadaşa verilmesinde şaşılacak bir yön yoktur.

Türk Dil Kurumunun iki ödülünden birini kazanan ozanın, dergimiz yazı kurulundan olduğu doğru, ötekinin, Bay Gündüz Akıncı'nın yazılarının dergimizde sık sık görüldüğü doğru mu? Öyle demek Sanat Yolcusu'nun işine gelmiş... Bir araştırsaydı, böyle söylemezdi.

Sanat Yolcusu hep "yarışma" diyor, düşünmüyor ki "yarışma açmak" başka, "ödül kurmak" başkadır. *Varlık* dergisi gençler arasında yır yarışmaları, öykü, eleştiri yarışmaları açıyor, onlarda kazananlar derginin öteden beri tanınmış yazarları mı? Bizim dergi de yarışmalar açıyor, onlarda kazananlar da adları daha duyulmamış, ya da yeni duyulmaya başlamış genç yazarlar değil mi? Sanat Yolcusu şöyle bitiriyor yazısını:

Anlaşılan bundan böyle yarışmalarda edebiyatımız yararına beklenmedik bir sonuçla karşılaşamayacağız.

Demek kendilerine ödül verilecek kimselerin en değerliler arasından değil, tanınmayanlar arasından seçilmesini istiyor. Türk Dil Kurumunun amacı bu değildir: Türk Dil Kurumu dilimizin özleşmesini, yalınlaşmasını *(sadeleşmesini)* ister, ödülünü de bu işte kendisine yardım eden tanınmış, tanınmamış yazarların hepsine verebilir. O ödülün yargıcılar kurulu yeni adlar bulmaya değil, Türk Dil Kurumunun amacına en uygun yapıtları seçmeye çalışıyor, bunların okunmasını öğütlüyor.

Derginin gene o sayısında Bay A. Rıza Yalt'm "Ayraç" adlı bir yazısı var. Bay A. Rıza Yalt diyor ki:

Bay N. Ataç, Fransızca Parenthèse sözüne karşılık ayraç sözünü kullanıyor. Ayraçın, ayıran nesne anlamına geldiğini, parenthèse'in de ayıran nesne anlamına karşılık olduğunu biliyoruz. Öyleyse yabancı bir tilcik olan parenthèse sözünü atıp yerine ayraç sözünü kullanmak uygun. Yalnız aklı kurcalayan bir nokta var: Kimyada miyar sözüne karşılık olarak da ayıraç sözünü kullanıyoruz. İki söz arasındaki anlam farkını gözetmeden kullanılan ayraç (ya da ayıraç) sözünden, miyar, ya da parenthèse sözünden hangisine karşılık kullanıldığını nasıl anlayacağız?

Birinden birine başka bir karşılık aramak gerekmez mi?

Aranabilir. Türkçe şimdi bir kuruluş çağı geçirmektedir. Yabancı sözlere karşılık Türkçede yeni sözler kurmaya çalışıyoruz. Birimizin getirdiği tilciği beğenmezsek başka birini ararız. Ancak bir tilciğin yalnız bir anlamı olmasını istemek de doğru değildir. Bir yazıda, bir konuşmada *ayraç*, ya da *ayıraç* tilciği *miyar* yerine mi, yoksa *parenthèse* yerine mi kullanılmış, okuyan da, dinleyen de anlayıverir. "Gece bizim kapı çalındı" dediniz mi, kimse bundan sizin evin sırtlanıp götürülmüş anlamını çıkarmaz, bunun için *çalınmak* tilciğini yalnız bir anlama bağlayıp da öteki anlamları gösterecek başka tilcikler aramak gerekmez. Bay A. Rıza Yalt'ın dediği gibi biri *ayıraç*, öteki *ayraç*... Bu da iki tilciği biribirinden ayırmaya yarıyor. Yetmez mi? Şunu da söyleyeyim: *parenthèse* yerine *ayraç*'ı ben çıkarmadım ortaya, Türkçe *Sözlük*'ten aldım. Demek benden önce de düşünülmüş, uygun bulunmuş.

(Aralık 1955)

45

Doruk Adana'da çıkıyor. Gazete biçimi bir iki yapraklık dergilerden değil, yazılarında olduğu gibi biçiminde de bir ağırbaşlılık var. Adana dergilerinin çoğu kapanmıştı, bir *Salkım* kalmıştı. Bunun için *Doruk*'un çıkmasına sevindim, Adana'da yazına özenip yırlar, öyküler, eleştiriler, denemeler yazan gençler var, onların böyle *Salkım*'dan da başka seslerini duyuracak bir dergi bulmaları iyi oluyor.

O derginin kasım ayında çıkan 3. sayısında Bay Fevzi Yetiker "Dergilerde" adlı yazısında beni yeriyor, geçen yazılarımın birinde söylediklerime takılıyor. Yersin, takılsın, aldırmam ben. Bay Fevzi Yetiker öz Türkçeyi seviyor, öz Türkçe yazmaya çalışıyor, kendisiyle ilgilenmem için yeter bu bana. Aldırmam yerip takılmasına, gene de yanıtlamak isterim söylediklerini. Şöyle başlıyor yazısına :

Bay Yaşar Nabi'nin Varlık'*ın eylül sayısında yazdığı "Yeni Sanat Üzerine" adlı yazısını geçen ay* Türk Dili'*nde eleştiren Ataç, gene kendi kafasına gitmeyi, yanlış da olsa savunduğu gerçeklere inandırmayı terk eylememiş. Sözüm bu yazıda cümle düşüklüğü, ya da kelimelerdeki harf (imla) aksaklıklarını yazarının yüzüne vurmaktan mutluluk duyan bir eleştirmen. Örneğin falanca yazının falanca bölümünde bir tümce düşüktür. Bir ek, ya da bir takı noksandır. İşte bundan sonra yerginin allısı-yeşilisi başlamıştır. O düşük tümceyle ilgili bölümün savunmak üzere öne sürdüğü sorular neyi anlatırsa anlatsın, Ataç düşünceyi önemsemez. Söz arasında "Şu cümlede tilciği öyle değil, böyle olsa gerek" demeye vardırmak için, çok zaman doğru; dosdoğru düşünüleri aykırı sözleri aykırı sözlerle önlemeye kalkar.*

Bu yadsınamayacak gerçeği orada, oracıkta bıraktıktan sonra, Bay Yaşar Nabi'nin "Yeni Sanat Üzerine" yazısının eleştirmesine dönelim

Bay Fevzi Yetiker o "yadsınmayacak gerçeği orada, oracıkta" bırakmak istese de ben bırakamayacağım. Bir "gerçek" olduğunu göremiyorum, hele "yadsınmayacak", su götürmez bir gerçek olduğunu hiç göremiyorum. Ben yalnız şu, ya da bu tilciğin yanlış kullanılmış olmasıyla ilgileniyorum, yalnız onu göstermekle mi yetiniyorum? Bay Fevzi Yetiker kendi düşünüsünden başka bir düşünü olamayacağını, yalnız kendi gördüğü doğruların doğru olabileceğini sanıyor. Bunun için de kendi gibi düşünmeyenleri, kendi gördüklerinden, sezdiklerinden başka doğruları savunmak isteyenleri bir türlü yalancılıkla, özdensizlikle *(samimiyetsizlikle)* suçlamaya kalkıyor. Tümcelerdeki düşüklüğü gösteririm, bir tilcik yerinde kullanılmamışsa, yanlış bir anlamla kullanılmışsa onu da söylerim. Düşünülerimizi ancak doğru kurulmuş tümcelerle, yerinde kullanılmış tilciklerle anlatabiliriz de onun için. Bay Fevzi Yetiker "O düşük tümceyle ilgili bölümün savunmak üzere öne sürdüğü sorular neyi anlatırsa anlatsın..." diyor. Ben, düşük tümcelerle, yanlış tilciklerle bir düşünün anlatılabileceğini, birtakım soruların öne sürülebileceğini sanmıyorum. Şu eski öz-bi-

çim tartışması... Biçimden ayrı bir öz olamaz. Söyleyeceğiniz bir düşününüz mü var? Onu en iyi gösterecek biçimi bulmaya çalışın, "Ben yarımyamalak anlattım, doğrusunu okur bulup çıkarsın" demeyin. Düşünüsüne en açık, en seçik biçimi vermeye çalışmayan kişi, düşünüsünün yanlış anlaşılmasının önüne geçemez. Yalnız o da değil: Kendisi de o düşünüyü iyice kavrayamamış, olgunlaştıramamış demektir. Düşünüye, bir düşünün özüne, biçim yoluyla varılır, biçimini bulamamış bir düşünü bir gölge, karanlık bir gölge olmaktan kurtulamaz. Bir örnek: Bay Fevzi Yetiker benim için "yanlış da olsa savunduğu gerçeklere inandırmayı terk eylememiş" diyor. Burada *gerçek* tilciğinin anlamı nedir? Bir gerçek, yanlış olur mu? Bey Fevzi Yetiker "yanlış da olsa savunduğu düşünüler" demek istemiş. Öyle desin. "Müdafaa etmek" yerine "savunmak" diyor, çok iyi ediyor, peki, "terk eylemek" tilciğini neden kullanıyor, onun yerine de "bırakmak" diyemiyor mu? Deyişine bir birlik vermeye neden özenmiyor? Dilinin, ya da yazağının ucuna hangi tilcik gelirse onu kullanıveriyor, yanlış mı, öteki tilciklere uyuyor mu, araştırmıyor orasını. Biçim kaygısı çekmediği için düşüncesini de iyice açıklayamıyor.

Gelelim benim yazımda bulduğu yanlış düşüncelere. Bay Yaşar Nabi, "Yeni Sanat Üzerine" adlı yazısında, bir yazısını beğendiğimiz bir yazarı hemen övmeye kalkmamamızı, başka yazılarını da beklememizi öğütlüyordu. Ben ise bir yazıyı beğendim mi, artık beklemediğimi, yazarını övmeyi kendime borç bildiğimi söylemiştim. Sonra yanıldığımı anlarmışım, o yazar başka güzel yapıtlar veremezmiş... Ne yapayım? Böyle olması benim o ilk yazıyı okuyunca beğenmiş olmamı, bir çeşit güzellik coşkunluğu duymuş olmamı değiştiremez ki! Sonradan o yazıyı da beğenmezmişim, onda da birtakım ağdıklar *(kusurlar)* görürmüşüm... Olabilir. Böyle olabilir diye ben duygumu gizleyeyim mi? Çekinmem beğendiğimi, hayranlığımı söylemekten. Kendimi büyük görmem, yanılmaz bir kişi olduğumu ileri sürmem de onun için. Yanılmaktan korkacak, birdenbire en değişmez yargılara varmaya kalkacak olursak, susmamız, ölünceye dek susmamız gerekir.

Bay Fevzi Yetiker, Bay Yaşar Nabi'nin yazısından bir bölümü andıktan sonra diyor ki:

Ataç ise buna çekinme öğüdü adını takmış. Sonra "aynı imzanın daha başka yazılarını görmek, ilerde sanatının alacağı şekilleri öğrenmek" ihtiyacını duymamış hiç. Oysa, Yaşar Nabi burada bir dergi yönetmeni, bir seçici kimse sorumluluğu altında konuştuğu için öyle söylemiş. Buna hak vermemiz en doğal bir

davranış olacaktır. Ne yalan söyleyeyim, ben de öyleyimdir. Mademki kişioğluyuz, umutlarımız vardır, yarını bir daha iyiyi, bir daha başkayı bekleme eylimindeyiz, bu kusurumu da kınamasın isterdim Ataç. Kişioğlunun bu içten gelen öğrenmek ihtiyacına set çekmeyi, ışıyan umudumuzun üç kuruşluk koruna soğuk su çiselemeyi beceremem doğrusu.

Anlıyorsunuz, ben bir yazarın başka yazılarını görmek gereksinmesini duymuyormuşum, içten gelen, öğrenmek dileği önüne engeller dikmek istiyormuşum... Nereden çıkarıyor bunları Bay Fevzi Yetiker? Ben "Bir yazısını okuduğum bir kimsenin bir daha başka yazılarını okumam" dedim mi? Ben "Kişioğlunda öğrenmek dileği olmamalıdır" dedim mi? Ancak bir yazıyı beğendim mi, onu beğendiğimi söylerim, onu yazanda bir değer bulduğumu bildirmek için başka yazılarını beklemem gibi sözler söyledim. Bay Fevzi Yetiker de, Bay Yaşar Nabi gibi bir dergi yönetmeni imiş, bir seçici kimse sorumluluğu altında konuşuyormuş... Demek ki dergisinde yayımlanmak üzere getirilen yazıları okumakla yetinmiyor, o yazar başka iyi yazılar da yazacak mı diye yıllarca bekliyor... Söylediklerinden böyle bir anlam çıkmaz mı? Benim dediklerimi çürütmek için onları kendince yorumlamakla yetinmiyor, biribirini tutmayacak sözler söylemekten de çekinmiyor.

Ben "Bir yazının bir yerden aşırılmış olması güzelliğini bozar, eksiltir mi? Ben yapana değil, yapıta hayranım, onu söylüyorum" demiştim. Bay Fevzi Yetiker bu sözleri de kendine göre yorumlamış, diyor ki :

Öyle olsaydı, mademki bize hayranlığı, coşkunluğu tattıracak yazılar arıyoruz, bütün sanat dergileri hep ünlü yazarların acunda yıllardır beğenilmiş, alkış tutulmuş yapıtlarını yapraklarına aktarırlardı. Bir sanat dergisinin küçük de olsa sürüm yapmak amacı bulunduğuna göre, iş kendiliğinden yoluna girerdi böylece. Niye dergilerin satış kısırlığından yana bir durgunlukla karşı karşıyayız? Biliyorum, okurlar hep hayranlık, coşkunluk gibi iç duygularının iyi nelerle etkilenmesini, bu yolda doyurulmalarını isterler, belki bu yüzden dergi satışlarında çok düşük gerçekler bulunmaktadır. O ünlü sanat adamları, yeterinde güçlü yapıtlar veremeyen bugünün şairleri, yazarları üstelik günbegün yakınırlar okunmadıklarından. Bu kadar boş tasa niye? Aşırma yazıların sık sık gözükmesi de bu yüzden değil midir? Bir sanat adamı düşününüz, daha çok sanatsever, yıllardır yazdığı, çizdiği halde adından bir kelimeyle bile anılmamıştır. Okurları hep başkaları-

na ilgiyi, sevgiyi, bağlılığı yüklemişlerdir, onu okuyup, onun yazdıkları, onun duydukları ile yetinmişlerdir. Evren sanatının öncülerinden olarak hayal etmişlerdir. Beri yanda ise emekli sanat adamımız etini bitirmiştir yiye yiye. İşin kolayı, en kestirmesi aşırmaya başlamaktır. Beğenilmiş yapıtları ekleyip, tıraşlayıp kendi yazılarında eritmektir. Ataç yazısının bir yerinde "Edebiyat acununun polis memuru değilim ki ben hırsızları, yankesicileri arayayım" diye söz etmiş. Bence bir eleştirmenin ön görevlerinden biri de bu olmalıdır, o eleştirmen ki kendini bu yolda sorumlu bilmelidir. Eleştiricinin salt ödevi "İyi olmuş... Kötü olmuş" yolunda bir yargıcılık değildir. Bir sanat yapıtının salt sanat yönü incelemeden geçemez sanırım. Öyle olsaydı, ben bir Çehov'un, bir Pirandello'nun yayımlanmış hikâyelerinin altına adımı yazar, yeniden ortaya sürebilirdim. Sonra da eleştirmecilere büyük bir sanat gücüyle bakabilirdim. Öyle ya, bu durumda okurlara hayranlığı, coşkunluğu tattırıyor muyum, kalemim güçlü değil mi?

Hayır, değil öyle, bir yapıt her şeyden önce kişinin kendi malı olmalıdır, ben ortaya çıkardım diye sıkı durabilmelidir. Yoksa açarım ünlü yazarları, kendilerinden okurum, güç değil bu.

Ancak yer yer anlayabildiğim bu parçayı bütünü ile aldım, benim anlayamadığım yerlerini okurlarım belki anlarlar. Ben anlayabildiğim yerlerini yanıtlayacağım. "Okuduğum bir yazıyı beğenirsem, aşırma mıdır, değil midir, orasını araştırmadan söylerim güzel olduğunu" demek, yazarlara şundan bundan aşırmalarını öğütlemek midir? Ben bir yazıyı okuyorum, beğeniyorum, söylüyorum güzel bulduğumu. Sonra biri çıkıyor, o yazının bir yerden aşırılmış, ya da başka bir dilden çevirilmiş olduğunu gösteriyor. Bunu öğrenince kınarım yazarı, aşırmakla, kendisinin olmayan bir yazının altına kendi adını koymakla iyi etmemiş, bir suç işlemiş olduğunu söylerim. Ancak bu, o yazıyı güzel bulmuş olmamı değiştirmez, "Ben bunu şu yazarın sanmıştım, onun değil, başkasınınmış, öyleyse ben o başkasını beğenmişim" derim. Eleştirmenin başlıca ödevlerinden biri de, yazın acununun polis memuru olmakmış... Bay Fevzi Yetiker düşünerek mi söylemiş bunu? Düşündüyse, olmayacak bir nen dilediğini görmemiş mi? Bir eleştirmen, yüzyıllardır bütün acunda yazılmış olanların hepsini bilebilir mi? Okuyacaktır, birçok betikleri okumuş olacaktır, ona bir diyeceğimiz yok, ancak bütün betikleri okumuş olabilir mi? Bir kişi, her gün bir betik okursa, altmış yılda yirmi yirmi iki bin kitap okuyabilir. Betikler denizinde bir damladır bu!

Aşırmayı hoş görenlerden değilim, yanılıyor Bay Fevzi Yetiker. Bir daha okusun benim yazdığımı, öyle sanıyorum ki yanılmış olduğunu kendisi de anlar. Çehov'un, Pirandello'nun hikâyelerini de aktarmaya kalkmasın, o yazarların bütün yazdıklarını okumamış olduğum için önce anlamayıp beğensem bile sonra biri gösterir bana o hikâyelerin aşırma olduğunu, bir düş kırıklığına uğrarım, beni aldatmış olduğu için gücenirim Bay Fevzi Yetiker'e. Çatmasına, söylediklerimi kendince yorumlayıp kötülemesine kızmadım, gücenmedim. Bunun için, yaşımın da ilerlemiş olmasına sığınarak, kendisine bir öğütte bulunacağım. Yazısının bir yerinde "bir sanat gücüne sahip olduktan kelli..." diyor. "Kelli" demenin ne yeri var? *Kelli, geri*'nin köylüler ağzında bozulmuş bir biçimidir, kullanacaksa doğrusunu kullansın. Hele "sahip olduktan kelli" demenin hiç yeri yok: Yarısı bilgiç ağzı, yarısı köylü ağzı... Yakışıyor mu bunlar biribirine? "Kişide sanat gücü olduktan sonra..." deyiversin. Bir yerde de "günbegün" diyor, bundan da kaçınsın, buradaki "be" Türkçe değil, Farsçadır, "günbegün" yanlış bir kuruluştur, biz Türkçede "günden güne" deriz. *Ayriyeten* gibi, *peşinen* gibi, *yakında* anlamına *yakinen* gibi bu *günbegün*'ü de güzel konuşmaya özenen bilisizler sokmuşlardır dilimize, öz Türkçeye özenmeyen, eski dile bağlı kalanların bile bunları kullanmaları doğru değildir, Bay Fevzi Yetiker gibi öz Türkçeyi sevdiği anlaşılan bir yazarın kullanması ise büsbütün yakışıksız düşer.

Demet Isparta'da çıkıyor, yeni de değil, iki buçuk yıldan beri çıkıyor, Kasım 1955 sayısı 31. sayı. O sayının "Dergilerde" üzünde Bay Tufan Türkmen bana çatıyor. Şöyle başlıyor o yazı:

Ünlü eleştirmenimiz Ataç, "haydi bunda da tuzum bulunsun" diyerek burnunu köy meselelerine de sokmuş bulunmaktadır.

Doğru değil, ben köy sorunlarına değil, boyuna köyleri, köylüleri anlatan, köylü ağzı ile yazmaya özenen yazarlara karıştım. Köylünün kalkınmasına çalışmak gerektir, ona bir diyeceğim yok. Ancak köylerin kalkınmasının o türlü yazılar, öyküler, yırlarla sağlanabileceğini sanmıyorum. O yazılar, kentlileri eğlendiriyor, kentlilere köyleri anladıkları sanısını veriyor, o başka, köye, köylüye ise en küçük bir iyilikleri olmuyor. Köy konusuna sımsıkı bağlanan yazarlarımızdan biri, "Biz köylünün acıklı durumunu hükümete bildirmek için bunları yazıyoruz" demişti, demişti de ne denli bön olduğunu açığa vurmuştu. Üzülmesinler o yazarlarımız, yöneticiler bilirler köylünün durumunu, köylerimizin eksiklerini, köylünün sıkıntılarını en az o yazarlar kadar bilirler, bu eksikle-

rin, sıkıntıların giderilmesi için de ellerinden geleni yaparlar. Gideremiyorlarsa, birtakım güçlüklerle karşılaştıklarındandır. O yazarlar, köylüye iyilik etmek istiyorlarsa, kentliye köylüyü anlatacaklarına köylüye kentlinin yaşayışını anlatsınlar, köylünün daha yüksek bir yaşayışa özenmesini sağlasınlar. Ben öteden beri bunu söylüyorum. Doğrudur da dediğim, doğru olduğunu günden güne daha iyi anlıyorum. Ne yapayım ki boyuna köy konusunu işleyen yazarlarımızın işine gelmiyor bu, "Köylü... Köyler..." diye tutturup hepsi de biribirine benzer öyküler yazmak kolaydır, benim dediğimi yapmak ise oldukça güçtür.

Sonra şöyle diyor Bay Tufan Türkmen:

Bu sokuluşun geçmişi iki yıl öncesine dayanır. Birkaç dergide, köylünün halini yazanlardan hoşlanmadığını, çünkü köylünün perişanlığını, yoksulluğunu yazmak yerine, şehirlinin nasıl yaşadığını köylüye öğretmek lazım geldiğini savundu. Ona cevap verenler de oldu. Fakat kendisini, dil yenileşmesi ve fikir hayatımızda oynadığı mühim rolden dolayı daima takdir ettiğimiz üstat, hayatında köye gidip, bir saatçik kalamamış ve bu köy yazıcılarının seslerini duymadan önce, ömrü hayatında bu meseleye kalem batırmadığına göre, kendisini gaflet uykusundan uyandıran bu yazıların faydasızlığına nasıl hükmedebilir. Hangi mantığa, hangi esasa dayandığını anlamak çok zor. Üstelik o yazıları okumadığını da söylüyor. Pes doğrusu! Hem okuma hem kız. O yazıların, köyün sefaletini anlattığı kulağına gelsin, sen de tut "böyle yapmayın, şöyle yapın" diye çıkış...

Böyle sürüp gidiyor Bay Tufan Türkmen'in yazısı. Belli ki pek güzel, pek doğru buluyor dediklerini, onların güzelliği ile esrikleşmiş, coşmuş, artık ne dediğini ne diyeceğini düşünmeden söyleyip duruyor. Ne olacak düşünecek de? Düşünürse, "ömrü hayatında" demenin bir anlamı olmadığını sezer de yitiriverir özüne güvenini. O yazılar beni "gaflet uykusundan" uyandırmış mı, uyandırmamış mı, belli değil. Bay Tufan Türkmen, "dil yenileşmesinde ve fikir hayatımızda oynadığım mühim rolden dolayı daima takdir ediyormuş" beni, sağ olsun! Var olsun! Kendisi neden özenmiyor şu dil yenileşmesi işine? Söyleyeyim ben neden özenmediğini: "Mühim rol oynamak" gibi, "taktir etmek" gibi, "gaflet uykusundan uyandırmak" gibi, daha ne bileyim? "Hayatında köye gidip bir saatçik kalamamış" gibi basmakalıp sözlerle beylik düşünceleri ileri sürmek kolaydır da onun için. Dilin yenileşmesine çalışmak için önce düşünülerin yenileşmesine, ışıklandırılmasına çalışmak gerektir, bunlar biribirinden doğar. Eski dil-

le yetinenler yeni düşünülere, eski düşünülerle yetinenler de yeni dile gidemezler. Ne biliyor Bay Tayfun Türkmen benim köylerde bir saat olsun kalamadığımı? Ben elimden geldiğince dolaşırım, köyleri de az çok bilirim. Nesine gerek onun? "Hayatında bir saatçik bile köyde kalamamış" gibi kolay bir sözü savuruvermek dururken benim ne yaptığımı, ne ettiğimi de mi araştırsın?

Bay Tufan Türkmen, benim *Varlık* dergisinde çıkan bir yazımda söylediklerimi anlattıktan sonra diyor ki:

Önce, yol, toprak, okul ve ağa baskısından kurtulunca (demek ki köylü ağa baskısından olduğu gibi yoldan, topraktan, okuldan da kurtulacak. Ne yapayım? Böyle yazıyor Bay Tufan Türkmen. Dedim ya, esrikleşmiş, coşmuş, kurduğu tümce doğru mu, yanlış mı, araştırmadan yazıveriyor) *davalarının, pek boş verilecek bir dava olmadıklarını, kafa açlığını doyurma yollarının da buralardan geçtiğini belirtelim. Bunların her biri başlı başına önemli, hayati davadırlar ve kar silker gibi silkinip atmaya, üzerinde durulmasın, yazılmasın demeye kimsenin hakkı yoktur. Böyle düşünenler önce kendileri aydın sayılamazlar. Ondan sonra da aydın yoksulluğundan bahsederlerse gülünç olurlar. Bu konunun tartışması çok uzun sürer. Onun için bu sayfamızda bu kadar dokundum. İcap ederse ayrıca üzerinde dururuz.*

İkinci mesele, diyelim ki Ataç'ın öğüdü doğrudur. Giderilmesi gereken açlık kafa açlığıdır; köylünün kafasına hitap edip onu uyandırmaktır. Peki bu lafla olur mu? Yol köye bir şey getirmezse, toprak köylüyü doyurmaz, ağa iliğini sorarsa, kafasını nasıl doldurursunuz köylünün?

Kafasında birtakım saplantılar olduğu için, birtakım önyargılarla yetindiği için Bay Tufan Türkmen anlayamıyor okuduğunu. Ben, *Varlık*'ta çıkan yazımda da, öteki yazılarımda da köylü sorunu üzerinde durmadım ki! "Köylüyü uyandırmak için ülkenin büyük aydınları, büyük bir yazını bulunmak gerektir, bunun için de köylüyü kalkındırmaktan önce ülkemizde büyük aydınlar yetişmesine, büyük bir yazın olmasına çalışalım" gibi sözler söyledim. Bay Tufan Türkmen "Köylü de köylü!.." diye tutturmuş, yol olmayınca köye betik gitmez, okul olmayınca köylü okuma öğrenmez gibi beylik sözler söylüyor. Yolu yaptınız, okulu açtınız, ne okutacaksınız köylüye? Hangi büyük aydınımızın düşünülerini götürecek, hangi doyurucu betikleri okutacaksınız? Öteki yazılarımda da söyledim, gene söylüyorum: Bizim okuryazarlarımız birazcık bir şey öğrendiler mi, kendilerini olmuş, olgunlaşmış sa-

nıyorlar, bilgilerini çevreye yaymaya kalkıyorlar, hani Bağdatlı Ruhi "Dün mektebe varmış, bugün üstat olayım der" demiş, onun gibi. Bir aydın, bir bilgin büyüklenmesi geliyor kendilerine. Benim "Prospero ile Caliban" adlı yazılarım onların bu büyüklenmelerine karşı olduğu için hepsi kızıyorlar onlara. Bay Tufan Türkmen kendisinin büyük aydın olmadığının söylenmesini, belirtilmesini ister mi hiç? Daha ne olsun? Öğrendikleri kendine de yeter, bu topluma da yeter, köylünün kalkınmasına çalışması için çoktur bile... Okuyun yazısını, yalnız benim aldığım yerleri değil, dergiyi bulun da tümünü okuyun, o büyüklenmeyi siz de sezersiniz.

Bizim bu büyüklenmemiz, böbürlenmemiz oldukça bu toplumda gerçek aydın yetişemez, köylü de kalkınamaz. Gerçek bilgi, gerçek ekin, gönül alçaklığı ister. Ben *Varlık*'taki yazılarımda onu belirtmeye çalıştım. Anlamadıkları için değil, anladıkları, çok iyi anladıkları için kızdılar. Gönül alçaklığı işlerine gelmiyor.

(Ocak 1956)

46

Yücel'in aralık sayısında Bay Halit Çakır'ın "Yeni Tilcikler Üretiyoruz" yazısını göremeyince bıraktı artık sanmış da üzülmüştüm. Ocak sayısında gene bulunca sevindim. Bay Halit Çakır'ın veni önerdiği on tilciği, açıklamalarıyla birlikte alıyorum :

1 — İVİTEÇ: Tacil eden aygıt, *accelerator*. Bilinen ivitmek eyleminden üretilmiştir. İvedi, ivecen yine bu eylemden gelen türevlerdir. (Bay Halit Çakır *eylem* tilciğini *action* anlamında kullandığı gibi *verbe* anlamında da kullanıyor. Bilmem iyi mi ediyor? *Verbe* için başka bir karşılık aramak gerekmez mi? *Türev*'i de ben yanlış buluyorum. *Türemek*, yoktan var olmak, *türetmek* de yoktan var etmek, yaratmak demektir, *iviteç* de *ivedi, ivecen* gibi türetilmemiş, *ivmek* kökünden üretilmiştir. Burada *türev* değil, bence *ürev demeli.)*

2 — İKİRCE: Tereddüt. Bu söz Edirne'de kullanılır. *İkirmek*

ve *ikircin (müterediddit)* tilciklerini *ikirce*'den ürettik. *(Tarama Dergisi*'nde, *tereddüt* karşılığı olarak Kozan'dan derlenilen *İkircik, Kelile ile Dimne* çevirisinde görülen *İkircinlik, Terceman -ül-Luga*'da görülen *İkirçenlik* var.)

3 — DAĞITMAN: Bâyi. *(Yayman* da denilebilir.)

4 — İMCE: İmza. İçel, Adana, Manisa, Isparta ve Amasya'da *im* sözü işaret anlamına gelir. *İmetmek* yukarıdaki illerimizde işaret etmek demektir. *(İmza*'nın Türkçesi *tura*'dır, bu tilcik dilimizden kalkmamıştır, hakanların imzası anlamına kullanılırdı, şimdi imza yerine kullanabiliriz. Bizde bir *mimlemek* sözü vardır, bir kişinin adının yanına Arapçanın *mim* ücüğünü *(harfini)* koymak demekmiş. Sanmıyorum öyle olduğunu. Bence *imlemek*'in bozulmuş bir biçimidir. *İm* unutulmuş, o unutulunca *mimlemek*'in ne olduğu anlaşılamamış, *mim*'den geliyor diye yakıştırmışlar.)

5 — IGAŞMAK: Rekabet etmek. Artvin'de kullanılan bir sözdür. Rekabet için *ıgaşım,* rakip için de *ıgaşıt*'ı öneriyoruz. Rakip tilciği hem sıfat hem de isim olarak kullanılıyorsa da, biz, *ıgaşıt*'ı sıfat olarak uygun buluyoruz. (Sıfat olarak alınınca giderek isim de olur. *Igaşmak,* rekabet etmek anlamında, *Tarama Dergisi*'nde de var, Artvin'in Saimbeyli köyünden derlenmiş. *Tarama Dergisi*'nde gene o anlamda *önürdeşmek* tilciği de var, İzmir'den derlenmiş. Onu yaymak, *ıgaşmak*'ı yaymaktan daha kolay olur. Ancak *önürdeşmek*'ten isim yapmak güç.)

6 — İREKMEK: Şüphe etmek. *İreket* şüphe anlamında Konya'da kullanılır. Şüpheli için *irekli* tilciğini salık veriyoruz. *(İrek, Tarama Dergisi*'nde, *İbnü Mühenna Sözlüğü*'nden alınarak *vasıta* karşılığı olarak gösterilmiş, *ireklemek* de, gene *Tarama Dergisi*'ne göre, Hereke'de, Malkara'da *istirahat etmek* anlamına kullanılırmış, *rahat*'tan bozma olsa gerek: Rahat etmek, irahat etmek, irahlamak, ireklemek...)

7 — İRGİNÇ: Teessür. Trabzon'da *irginmek* müteessir olmak demektir. *İrginç* sevinç'e benzetilerek kurulmuştur. *İrgin* de müteessir'e karşılıktır. *(İrginmek,* müteessir olmak anlamıyla *Tarama Dergisi*'nde de gösteriliyor, Trabzon'dan derlenmiş.)

Bay Ömer Atilâ S.'nin üretileri :

8 — ANLATI: Üslup, yazı, konu, kanı gibi konulmuştur. (Ben *anlatı* tilciğini *récit* karşılığı olarak kullanıyorum, o anlama daha da yakıştığını sanıyorum. *Üslup* karşılığı olarak *anlatı,* yazı için belki olur, ancak ressamın anlatısı, mimarın anlatısı diyebilir miyiz? *Üslûp* için, bütün alanlarda kullanılabilecek bir karşılık bulmak gerektir.)

9 — BASMAN: Tâbi, *éditeur* karşılığı. Yayman, sayman ve benzeri sözlere benzetilerek kurulmuştur. (Bunu o anlamda ben de kullandım, öyle sanıyorum, daha başka kullananlar da oldu.)

10 — ÖLDÜRÜM: Katil, *assassinat* anlamına. Ölmekten ölüm gibi kurulmuş. *Öldürü* kulağa daha hoş geliyor belki, ama *ölü* gibi ism-i mef'ul oluyor. Yani maktul karşılığı. Kamu öldürüm: *Katliam, massacre, öldürgen:* Kaatil, assassin karşılığı. Saldırgan, çekingen ve sokulgan gibi kurulmuş. *(Öldürüm'*ü ben, önerilen anlamda, bir roman çevirisinde kullandım, doğru olduğunu sanıyorum. *Öldürgen,* boyuna *öldüren* anlamına gelir, hani şimdi birtakım romanlarda *tueur* diyorlar, onun karşılığı olur. *Assassin* için *öldürmen* diyemez miyiz? *Massacre* karşılığı olarak ben *kırış* tilciğini kullandım, daha iyi olduğunu sanıyorum.)

Bay Halit Çakır'ın da, Bay Ömer Atilâ S.'nin de önerdikleri tilcikler üzerinde düşünelim. Ben onları kullanmaktan çekinmem.

Bay Halit Çakır yazısının başında şöyle diyor:

Köşemizle en çok ilgilenen Bay Ataç oldu. Yalnız düşüncelerimizi eleştirmekle kalmadı, üretilerimizi de Türk Dili*'nin 51. sayısında yayımladı. Sağ olsun.* (Bay Halit Çakır'la arkadaşları da sağ olsunlar.)

Daha köşeyi yazarken imcesiz çıkmasını istiyordum. Bütün dileğim okurları dil üzerine düşündürme, söz üretmeye çağırmaktı. Sonra bir imce gerekmiş yazıya. "Tertip eden" denmiş. Oysaki ben de sevmem "tertip" tilciğini. Daha ikinci sayı düzenlenirken "sıralayan" diye değiştirmiştim onu. "Sırf" sözü nasılsa kaçıvermiş gözümden. "Arınlaşan" da bir dizmen cilvesi olmalı. Ama "sanatsal" tilciği üzerinde, Bay Ataç beğenmese de, direnirim. "Sanat" sözüne güzel bir karşılık bulununcaya kadar kullanacağım bunu...

Demek Bay Halit Çakır benim *türetmek* kökünden kurduğum *dörüt*'ü beğenmiyor *(türetmek*'in bir de *dörütmek* biçimi vardır). Beğenmesin ya, başka bir Türkçe karşılık arasın, "sanatsal" hiç iyi olmuyor. Ben de *dörüt* tilciğinde direneceğim, ondan *dörütmen*'i de ürettim, bir gün *dörütül* de derim. Kuzguna yavrusu güzel gelirmiş, ben de seviyorum o *dörüt*'ü.

Bay Halit Çakır, ilk yazısmda, daha çok dilcilerin bu tilcik üretme işiyle uğraşmasını istiyordu, ya da ben öyle anlamıştım. Bense dille bütün okuryazarların ilgilenmesini isterim. Okuması yazması olmayanlar bile çok güzel yeni tilcikler üretir. Buna örnek olarak da *kaptıkaçtı* ile *gecekondu*'yu göstermiştim. Buna karşılık Bay Halit Çakır diyor ki:

Üretim işini ağırbaşlı bir çalışmaya bağlamak istedik o sözümüzle. Uzmanlar arasında biçimsiz tilcikler üretenlerin olduğu doğrudur. Sanatsal açıdan işlememişler tilciklerini de onun için biçimsiz düşmüştür. Hep uzman işi değil bu üretim işi, beğeni işidir de. Kaptıkaçtı'yı, gecekondu'yu *üretenler ancak bunlara benzer tilcikler üretirler, oysaki Dil köşesi başka soy tilciklerin arkasına düşmüştür.*

Doğrudur, birtakım soyut kavramların karşılığını *kaptıkaçtı, gecekondu* tilciklerini üreten kimselerden bekleyemeyiz. Ancak onlar da yalnız dil uzmanlarına bırakılamaz. Bana öyle geliyor ki bilim-sözlerini de en iyi kuracak olanlar, bilginlerdir, dil bilginleri değil, bilim kollarından biriyle uğraşanlar. Dilin kurallarını incelememiş olsalar da kendilerinde bir dil duygusu bulunması yeter. Ne var ki bizim bilginlerimiz, aydınlarımız Türkçe tilcik kurmaktan çekiniyor, bunun için de başka dillerde bulduklarını alıveriyorlar. Kendilerinde dil duygusu olmadığından.

Bay Halit Çakır Türkçeyi seviyor, elinden geldiğince ona bir yararlığı dokunmasını istiyor. Bay Ömer Atilâ S.'nin de onunla birlikte çalışmasına çok sevindim. Dile özenen gençler çoğalıyor. Bundan daha güzel bir süyüncü *(müjde)* mü olur bizim için?

Bitirmeden şunu da söyleyeyim: Bay Halit Çakır "tertip eden" yerine "sıralayan" da demesin. O anlama gelmez. Sonra "sıra" tilciği de Türkçe değildir, Yunancadan alınmıştır. Şemsettin Sami Bey *Kamus-i Türkî*'sinde, "sıra" Çağataycada da bulunduğu için Türkçe olabileceğini ileri sürüyorsa da kesin olarak söyleyemiyor.

Şemsettin Sami Bey şöyle der "sıra" için:

"Bu lugat Çağataycada dahi سرا imlâsıyla müstamel olduğundan, bizce Rumcadan melhuz olmadığı gibi, eski lisan-i Yunanide de mevcut bulunmak hasebiyle, Rumcaya dahi Türkçeden geçmiş olması melhuz olmadığı halde, biri elsine-i Turaniyeden ve diğeri zümre-i Ariyaniyeden olan bu iki lisanda aynen tesadüfi garaiptendir. Bu iki lisanda bu kabilden tesadüfler çok olup, bu hal lisaniyunun nazar-i dikkatini celbe şayandır."

Kaynak'ın Ocak 1956 sayısında Bay Ö. F. Toprak "Karacaoğlanın Yaktığı Ateş" adlı yazısında Karaca Oğlan'ı övüyor. İyi ediyor övdüğüne. Karaca Oğlan bence de en iyi ozanlarımızdan biridir... Böyle dedim ya, Karaca Oğlan adlı bir şairin gelmiş olduğuna ben pek inanamıyorum. Belki birçok Karaca Oğlan'lar gelmiştir. Okuyun Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Karaca Oğlan, Hayatı ve şiirleri* adlı betikte topladığı yırları, bakın bir elden

çıkmışa benziyor mu onlar. Üç dört ozan var o betikte, kimi iyi, güçlü, kimi de beceriksiz. Neyse! Biz beğendiğimiz, sevdiğimiz yırları söylemiş olana Karaca Oğlan diyelim. Ne pürüzsüz, ne ince demeleri vardır onun!

Baharın geldiğin neden bilelim?
Bir gül açmış, yapracığı düzgündür.
Esen sabâ zülüfünden tel alır,
Deli gönlüm bir Yürüğe vurgundur.

Bilmem boz geyiktir, bilmem ak ceren,
Yüce yüce sarp kayada neler var!

Karaca Oğlan'ı okudukça deyişin önemini daha iyi anlarız. Güzel biçimler kurmasını bilir de onun için. Onun dedikleri de öteki ozanların, *âşık*'ların dediklerinden başka değildir, ancak onun deyişinde bir başkalık sezilir. Gerçek ozanlık da işte odur: Yeni sözler bulmak değil, isterse binlerce yıldan beri söylenmiş olsun, bir söze gereken biçimi bulmaktır.

Bay Ö. F. Toprak Karaca Oğlan'ı övüyor ya, başka bir yüzden övüyor. Diyor ki:

Çok zaman, umutla birlik olmak için Karacaoğlan'ı açıyorum. Onda, taze yapraklanmış söğüt ağaçlarının yürek tazeleyen aşk ve yaşamak mısraları var:

"Kara gündür gelir geçer
Gamlanma gönül gamlanma"

Yeni şiirimizin bir yönünde duran bir ozanlar topluluğu, bu sosyal anlamdan habersiz. Çünkü, yirminci yüzyılın aydınlık sanat erlerinin hayatları yok onlarda. Gerçekten, kımıldamaksızın yaşamayı seviyorlar diyeceğim. "Hayatları yok" dedim. Bu ne demek? Çevreleri ile insanca alışverişe girişmek istemiyorlar. Ozanların, ülkelerine ışık tutmak gibi bir görevleri olduğunu sanmıyorlar. Şöyle azıcık ön yargılardan sıyrılıp, Karacaoğlan'ı bir baştan bir başa okusalar, birkaç gün onunla yaşasalar- izlenimleri değişecek diye kesin konuşmayayım ama- herhalde sanat eğilimleri yaşamak üzerine doğru çevrilir.

Bu girişten de anlaşılıyor ki Bay Ö. F. Toprak Karaca Oğlan'ı salt bir ozan olduğu için değil, güzel biçimler bulduğu, uyumlu köğükler *(mısralar)* düzdüğü için değil, toplum işlerine eğildiği için seviyor. Şimdiki ozanlarımızın çoğu ise bilmiyorlarmış bunu,

yirminci yüzyıl aydınlık dörütmenlerinin yaşayışları yokmuş onlarda da onun için. Kimmiş o aydınlık dörütmenler? Bay Ö. F. Toprak bunu söylemiyor bize, kendi kendimize arayıp bulacağız. Ya biz ötekileri, kendisinin "yaşamadan yoksun" dediklerini beğeniyor da onları daha "aydınlık" buluyorsak ne yapacağız? Dilerim Bay Ö. F. Toprak'tan, kendisinin beğenip sevdiği, örnek göstermek istediği ozanların, dörütmenlerin kimler olduğunu da söyleyiversin bize.

Bay Ö. F. Toprak Karaca Oğlan'ın "Sazımızı ele alıp çalalım, — Çaresiz dertlere çare bulalım" (Doğrusu, ben sevmedim bunu) köğükleri ile "Çıktım yücesine, seyran eyledim, — Dost ile gezdiğim yollar perişan, — Bir başıma olsam gam çekmez idim, — Bir ben değil, bütün iller perişan" köğüklerini andıktan sonra şöyle diyor:

Bir başına yaşamayı istemeyen ozan, çaresizlere derman yetiştirmekle bir yönden sosyal görevini başarmış sayılır. Güçlü halk ozanı Karacaoğlan çok zaman tabiatı tabiat olarak almaz. İnsanca duyularının sınırları içinde, çağrışımlarının, izlenimlerinin sentezini yapar. Bu özelliği bir ozanda gördüğümüz zaman, onda humain bir davranış vardır diyorum.

Bay Ö. F. Toprak'ın yır, dörüt anlayışına karışamayız. Ancak Karaca Oğlan "Bir ben değil, bütün iller perişan" dedi diye, toplumun sıkıntılarını, acılarını anlatmaya kalkıyor sanmak bilmem doğru mudur? Her kişi, kendi üzgünse çevresini de ağlar gibi görür, ya da çevresinin ağlamayıp gülmesine içerler. Karaca Oğlan'ın söylediği de bu değil midir? Toplumun sıkıntılarına, acılarına katılmak, onları söylemek diye bu türlü sözlerle yetinirsek, öyle sanıyorum, bütün ozanlarda buluruz bunu. Bir de şu var: Bay Ö. F. Toprak Türkçe yazıp dururken, yer yer öz Türkçeye de özenirken "humain" demeyi nereden çıkarmış? *Görev*'i de yerinde kullanmıyor, *görev* vazife, devoir demek değil, üf'ûle, fonction demektir. *Ödev* tilciğini beğenmiyor da onun yerine *görev*'i koymak istiyorsa bundan sonra üf'ûle, fonction yerine ne diyelim, onu da söylesin. Bana öyle geliyor ki yazarlarımızın çoğu üf'ûle'nin, fonction'un ne demek olduğunu bilmedikleri için *görev*'le *ödev*'i biribirine karıştırıyorlar. Çok oluyor, yirmi beş, otuz yıl, bir gün bir düşünürümüzle konuşuyordum, "şe'niyet" tilciğinden açıldı, o düşünürümüz *"Réalité*'yi bilen *şe'niyet*'i kafasında çevirir, ne olduğunu anlar. Ya *réalité*'yi bilmeyen ne yapar?" dedi. *Fonction*'un ne demek olduğunu kavramamış olanlar da *görev*'i bir türlü anlayamıyorlar.

Yazısının sonuna doğru, günümüzün birçok ozanlarına, yazarlarına çatıyor Bay Ö. F. Toprak (onların da adlarını söylemiyor, kim alınırsa alınsın!) Diyor ki:

Elhasıl, çağından habersiz değil o (Karaca Oğlan). *Şurada Karacaoğlan'ı azıcık açıp okuduk, yaydık. Günümüzün soluğu kısa bazı soluğu tıkanık ozanları getirilse göz önüne, yaprak yaprak yayılmış, sütün sütün övülmüş adlarına karşılık, onlarla dünyaya bakmayı, insanlara sokulmayı öğrenebilir misiniz? Soluğu kısa, tıkanık dedikten sonra, o ozanlardan dünya işlerine yakınlık beklenir mi diyeceksiniz. Bana kalırsa, ben çoktandır beklemiyorum. Ama, her ay sahte eleştirmeler düzen bazı kişiler bekliyor. Burada neden böyle konuşuyoruz? Yeni kuşakları boşlukta duran yapıtlarla değil, hayatın kendisiyle, dünyanın kendisiyle eğitmek istiyorsak, bugünün ve geçmişin gerçeklerini getiren ürünlere uzak durmamak gerekir, diye düşünüyoruz da ondan.*

Kimleri kötülemek istediği pek belli olmadığı gibi, doğrusunu isterseniz, ne dediğini de ben pek anlayamadım. Bay Ö. F. Toprak Karaca Oğlan'ı överken daha bir iyi, daha bir ozanca konuşuyordu, ben gene yazısının o yerlerini okuyayım.

Gene o sayıda Bay Fethi Naci'nin "Ceyhun Atuf Kansu'nun Haline Doğru" adlı bir yazısı var. Bay Fethi Naci de Bay Ceyhun Atuf Kansu'yu övüyor. Ozanın yeni çıkan betiğinden, *Haziran Defteri*'nden iyi, güzel yerler seçmiş, okurlarına onları gösteriyor, onları anarak ozanın düşüncelerini, acun karşısındaki davranışını inceliyor. Bay Fethi Naci, bence, Bay Ö. F. Toprak'tan üstün bir eleştirmen, daha iyi başarıyor o işi, daha derlitoplu yazıyor. Ancak o da yazısına bir tek dörüt yargısı karıştırmıyor, Bay Ceyhun Atuf Kansu'yu salt düşünüleri, kanıları, davranışları için övüyor, bir yerde olsun durup "Ne güzel söylemiş!" demiyor, güzel biçim aradığı yok da onun için. Eline aldığı betiği ancak toplum değerlerine göre inceliyor. Belli ki bir ozanda, aradığı değerleri bulursa, artık onun güzel yazıp yazmadığına, düzgün biçimler kurup kurmadığına bakmayacak. Duygulara, düşünülere indiriyor dörüt yapıtını. Bu yazısını okuyunca başka bir yazısı, *Yeni Ufuklar*'ın Kasım 1955 sayısında okuduğum "Edebiyatımız Karamsar mı?" adlı yazısı geldi usuma. O incelemesinde Bay Fethi Naci, kişioğlunda bir ilerleme olduğuna inanmayan, bir gün yeryüzünün bir uçmak *(cennet)* olacağını söylemeyen yazarların topunu birden karamsar diye gösteriyor, karamsarlığı da bağışlanmaz bir suç sayıyordu. Bay Fethi Naci'nin beğenmesi için her yazar, Tevfik Fikret'e uyup "Bir gün yapacak fen şu siyeh top-

rağı altın, — Dünya dönecek cennete insanla, inandım" diyecek. Yoksa Bay Fethi Naci, elinden gelirse, yasak edecek onun yazılarının okunmasını. Varlık Yayınlarında çevirileri çıkan bütiklerin hepsi için "Yarattığı değerlere sırt çeviren, toplumsal gerçeklerden korkan batının edebiyatı" diyordu. Kişinin sırtına bir ürperme geliyor bu yargıları duyunca. Neyse ki Bay Fethi Naci yazı yazmasını biliyor, bunun için de deyişinin düzgünlüğüne kapılıp korkumuzu unutuyoruz.

Şairler Yaprağı'nın Ocak 1956 sayısında Bay Turgut Uyar'ın "Açık - Kapalı Şiir" adlı bir yazısı var. Bence çok ilginç o yazı. Şöyle başlıyor :

Birisiyle konuşuyorduk geçende. Bir ara dedi ki: "Anlamıyorum kapalı şiire bu kadar tutulmanızı. Şiirinizi de anlamıyorum. Evet, biliyorum, bu belki de yalın, açık, sade şiir anlayışına, karşı genel bir tepkidir. Ama çok kapanıksınız. - Bir iki ad saydı. - İşte bunlar da öyle. Belli, var bir güçleri, bir şair yaradılışları var. Ama kapalı olmak yolunda kendilerini harcıyorlar. Sizin şiirlerinizi anlamıyorum. Hatta eski kuşaktan Fazıl Hüsnü bile, en kapalı yazan Fazıl Hüsnü bile anlamadığını söylüyor. Açık, yalın bir dille bir topluluğa seslenmek, bir topluluğun, kalabalığın sevdiği şair olmak varken, üç beş kişinin anlayacağı, seveceği şeyler yazmak..." Ya tıpkı böyle dedi, ya da buna benzer sözlerdi işte.

Bir yırın kolayca anlaşılamaması, tellim *(daima)* değilse de çoğu, bir yenilik getirmiş olduğunu gösterir. Daha önceki yırlara alışmış olanlar onda aradıklarını bulamadıkları için anlayamazlar. Bir yırın açıklığı, kamu için söylenilmiş olduğu, yazıldığı günlerde değil, sonradan belli olur. Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın yırlarını da, ilk yazıldıkları günlerde anlayan çok yoktu. Giderek alıştılar ona. Bay Turgut Uyar da buna yakın düşünüyor. Diyor ki :

Hangisi iyidir, hangisi kötüdür bilmiyorum. (Açık şiirle kapalı şiirden.) *Öyle sanıyorum ki bu bir ifade meselesidir. Öyle duygularımız, düşüncelerimiz vardır, ancak dobra dobra söylerseniz güzel olur. Öyleri de olur ki, kulağınızı arkadan göstermek zorunda kalırsınız. Ne istediğinizi bildiğiniz zaman söylediklerinizi kolay anlaşılır, istediğinizi bilemiyorsanız sözleriniz bir bilmece havası taşır. Söylemek istediğini bilmeyen şiir yazmamalı denebilir. Sonra bu meselenin en son akla gelen yönü idi (?). Bununla beraber sonunda, şairin yaptığı her iki hal de aynı kapıya çıkar. Söylenen sözlerin aslında bir değeri varsa, uydurma*

değilse, anlaşılmasa bile o söz kendini sezdirir. Böyle şiirler için ancak saygı duyarsınız.

Bence de doğru söylüyor Bay Turgut Uyar. Ozan bilir ne demek istediğini, bilir de söyleyeceği duyguların, düşünülerin yeniliği güç buldurur ona tilciklerini. Daha doğrusu onları söylemek için tilciklere yeni anlamlar yükler. Galip "Tarz-i selefe takaddüm ettim, — Bir başka lugat tekellüm ettim" derken, Stéphane Mallarmé de "Donner un sens plus pur aux mots de la tribu" derken bunu söylemişlerdir. O başka dil, o daha arı anlamlar giderek yerleşir, ozanın söylediği kolayca anlaşılır. Öyle ki ilk günlerde anlaşılmamış olmasına şaşılır.

Yazısının bir yerinde de şöyle diyor Bay Turgut Uyar:

Öyle düşünüyorum ki her yeni öz kendi biçimini beraber getirir. Hatta her şiir diyebiliriz. Bir şiir varsa kendi biçimi ile vardır. Açık, yahut kapalı biçimi ile vardır. Şiir o biçimle yazıldığı için şiirdir yani. Onu artık açık veya kapalı diye düşünmek, şiirin bazı gereklerini yadsımak olur.

Bay Turgut Uyar'ın yazısı böyle bence de çok doğru olan görüşler, yargılarla dolu. Okurlarımın o yazının bütününü görmelerini dilerim. Yazık ki dizgi yanlışları çok. Hepimizin başında bu. O dizgi yanlışları yüzünden söylediklerimizin çoğu anlaşılmaz oluyor.

(Şubat 1956)

47

Yücel dergisinde Bay Halit Çakır'ın "Yeni tilcikler ürettiğini" daha önce de bildirmiştim. Bırakmadı bu işi, son sayıların hepsinde onar yeni tilcik buluyoruz. Bu çabasında kendisini ne denli alkışlasak, başarıya ermesini ne denli dilesek yeridir. İyileri de var ürettiği tilciklerin, bence iyi olmayanları da. Hangilerini beğenip hangilerini niçin beğenmediğimi yazılar çıktıkça söylüyorum. Şunu da unutmamalı ki bir tilciğin ortaya ilk atıldığı günlerde beğenilip beğenilmemesinin büyük bir önemi yoktur. Nice tilcikler önce beğenilmedi, bu toplumun onları benimseme-

yeceği kesin olarak söylendi, yanlış oldukları gösterildi, onlarla eğlenenler çıktı, sonra baktık ki hepimizin yazağında, ağzında. *Önem* de bunlardan biri değil midir?

Bu giriştiği işte Bay Halit Çakır'a elimizden geldiğince yardım etmek, yeni bir dil kurulmasını isteyenlerin hepimizin boynumuzun borcudur. Ancak sorunun başka bir yönü üzerinde de biraz durmak isterim: Böyle aydan aya on, ya da daha çok tilcik üretmenin büyük bir yararlığı olabilir mi? Olur, kullananlar çıkar onları, böylece de o tilcikler giderek yayılır, tutar. Yalnız, biribiriyle pek bir ilişiği olmayan tilcikleri alt alta yazmak, bu yayılma, tutma işini ağırlatmaz mı? Bir örnek vereyim: Derginin şubat sayısında önerilen yeni tilciklerden birkaçını alalım: "Teraküm etmek" yerine *bingemek*, "silsile-i meratip" yerine *teyrence*, "muğlâk" yerine *çelpeşik*, daha başkaları. Görülüyor ki bunlar biribirine bağlı değil, gelişigüzel seçilmiş. Böyle yapacağına Bay Halit Çakır yazılarının hepsinde bir konuyu alsa ele, o konu için gerekli tilcikleri üretmeye çalışsa daha iyi etmez mi? Örneğin tüze *(hukuk)* konusunu alır, *miras*'ın, *vasiyet*'in, dolayısıyla *notaire*'in, *avoué*'nin Türkçe karşılıklarını arar. Önerilen tilciklerin birden kavranılıp yayılması, tutması için bu yol daha uygun değil midir? Daha da iyisi, bu tilcikleri böyle çıplak olarak değil de *miras* konusunu inceleyen bir yazıda ortaya atmak olmaz mı? Bay Halit Çakır'ı tanımam, işi nedir, bilmem, derginin mart sayısında "Einstein'ın Bilimdeki Yeri" adlı bir yazısı olduğuna göre sayı-bilimle uğraştığı anlaşılıyor. O yazılarında önersin yeni tilciklerini. Öteki konulara el sürmesin demiyorum. Onlar için de bir tanıdığı ile, bir arkadaşı ile konuşur, onun yazacağı yazıdaki yabancı tilciklere Türkçe karşılıklar arar. Biliyorum, daha güç olur bu iş. Ancak daha da iyi, daha da verimli olmaz mı? "Einstein'ın Bilimdeki Yeri" adlı yazıyı baştan sonuna dek okumadım, konunun gerektirdiği bilgilerden yoksun olduğum için anlayamam, ancak bir göz gezdirdim. Bay Halit Çakır onda da öz Türkçeye özeniyor. Yazının birkaç çizeğini alayım buraya:

Genel Görece Kuramı *böylece "yerçekimi kuramı"na yol açtı. Bertrand Russel* Görece'nin A. B. C.*'si adlı kitabında Einstein'ın "yerçekimi kuramı"nı şöyle anlatıyor: "Diyelim ki, birçok kişi ellerinde fenerler, karanlık bir gece, geniş bir ovada değişik yönlerde yürüyorlar. Bu ovanın yüksekçe bir noktasında, bir tepede, bir de büyük fener bulunsun. Bir deniz feneri diyelim. Ovada serpiştirilmiş birçok köy vardır. Fenerli kimseler, bu köylere var-*

mak için en kısa yolları seçsinler. Bu yollar birer eğridir. Tepeye doğru çıktıkça eğrilikleri daha da keskinleşecektir. En az iş ilkesi *bunu böyle gerektirmektedir. Bütün bu görüntüyü havadan gözetleyen kimse, yalnız deniz fenerini ve küçük fenerleri görebilir. Fenerliler tepeye yaklaştıkça, havadaki gözlemciye, doğru çizgiden eğri çizgiye doğru gittikçe değişen bir yol üzerinde yürüyor gibi görünürler."*

Yazı hep böyle arı bir Türkçeyle yazılmış. Bay Halit Çakır'ın böyle yazılarla dilimize edeceği iyilik, derginin bütün sayılarında onar tilcik önermekle edebileceğinden daha büyük değil midir?

O yazı üzerinde de biraz duracağım. Bay Halit Çakır'ın *fener* gibi, *köy* gibi yabancı tilcikler kullanmasına bir diyeceğim yok. Bunlar çok yaygındır, *köy* tilciğinin Türkçesini aramak gerekmez. Ancak *nokta* için de öyle mi? *Nokta* bir bilim-sözüdür. *Köy* ile *fener* de birer bilim-sözü sayılabilir, ancak *nokta*'nın bir bilim-sözü olduğu daha açıktır. Bay Halit Çakır'ın ona bir Türkçe karşılık araması gerekmez miydi?

Bunları bırakalım da Bay Halit Çakır'ın, *Yücel*'in şubat sayısıyla mart sayısında önerdiği onardan yirmi tilciğe geçelim.

Şubat sayısından:

1 — BİNGEMEK: Teraküm etmek, "accumulate". Bu söz Antalya'da kullanılır. "Accumulation" için bingem*'i, "accumulator" için* binger*'i, "accumulative" için de* bingerli*'yi öneriyoruz.*

2 — TEYRENCE: Bu tilcik Isparta'da "merdiven" anlamına gelir. Biz teyrence*'yi silsile-i meratip, "hierarchy" deyimi için salık veriyoruz.*

3 — ÇELPEŞİK: Muğlâk- "Complicated" Bu tilcik Elâzığ, Çorum, Tokat, Seyhan, Erzincan, Sivas ve Ankara'da kullanılır. Çelpeşik*'ten ürettiğimiz türevleri sıralıyoruz:* Çelpeşim: *Muğlâklaştırma "complication",* çelpeşmek (çelpeştirmek): *Muğlâklaştırmak: Complicate.*

4 — ÖRCELEMEK: Israr etmek. Kırşehir'de, Çorum'da, Çankırı'da, Giresun ve İçel'de kullanılır bu tilcik. Örcün *musur karşılığında,* örce *ise ısrar için üretilmiştir.*

5 — ÖNGÜL: Müşevvik. Öngül *müşevvik anlamında Amasya-da kullanılır.* Öngemek: *Teşvik etmek ve* öngev: *Teşvik tilciklerini* öngül*'den ürettik.*

Bay Mehmet Salihoğlu'nun üretileri:

6 — EMMEÇ: "Aspirateur". Yelleç, püskürteç ve benzeri sözler gibi kurulmuştur.

7 — SEÇİLGE: Antoloji. "Önerge"ye benzetilerek üretilmiştir.

8 — DÜZENLEÇ : Nâzım - "régulateur". Yelleç gibi kurulmuştur.

9 — SIKAÇ : Meyvelerin suyunu çıkarmak için kullanılan pres. "Tıkaç" ve "basaç"a benzetilmiştir.

10 — SÖNDÜRMEN : İtfaiye eri. Eğitmen, dilmen sözlerine uyarak kurulmuştur.

Mart sayısından :

1 — FİRDE : Bu tilcik Kayseri, Niğde, Konya, Seyhan ve Mersin illerinde davar vergisi *demektir. İngilizcenin* collect *sözüne anlamca yakınlığını gözeterek aşağıdaki ürevleri kurduk :*

Firde: *Collection.* Firdeç: *Collector - tahsildar,* firdel: *Collective,* findecilik: *Collectivism,* firdecil: *Collectivist,* firdem: *Collectivity,* firdelemek: *Vergi tahsil etmek.*

2 — EZİN Bu söz Konya'da aciz anlamıdır. Aciz için ezinç, *aczetmek için* ezinmek *ürevlerini öneriyoruz.*

3 — EŞİNGEN : Eşingen *Çanakkale'de benzer demektir. Biz bundan aşağıdaki tilcikleri üretiyoruz :*

Eşinim: *Mümaselet - analogy,* eşinç: *Analog,* eşingen: *Mümasil-analogous,* eşinil: *Analogical,* eşindirmek: *Analogize.*

4 — İŞEY : Atölye. Aday, birey, güney tilciklerine benzetilmiştir.

Bay Salihoğlu'nun üretileri.

5 — DİLMEÇ : Tercüman. Türk Dil Kurumu derleme fişlerinde de işledim bunu. Dilmaç *olarak Doğu Karadeniz kıyılarında kullanılır. Güleç sözüne uymaktadır.*

6 — SULAMAÇ : Arasöz.

7 — UYGULANTI : Application — tatbikat. Rastlantı, bağlantı vb. gibi sözlere uyularak kuruldu.

8 — SEVİNİ : Keyif.

9 — BUYRUKÇUL : Otorite. Balıkçıl vb. sözler gibi kurulmuş.

10 — YÜKLENTİ Taahhüt.

Birkaçı üzerinde duracağım bu tilciklerin :

Firde tilciği Türkçe olamaz, Türk dilinde *f* sesi yoktur. *Öfke*'nin doğrusu *öpke*'dir. *Fırlamak* Türkçedir, o da ses benzetmesiyle bir uydurmadır. Bay Halit Çakır önerdiği tilciklerin köklerini aramıyor, kendi arıyorsa da bize bildirmiyor. *Firde* tilciğin birkaç ilimizde kullanılması kökünün Türkçe olduğunu göstermez. Köklerini biliyoruz diye Arapça, ya da Frenkçe tilcikleri atarken köklerini bilmiyoruz diye bu tilcikleri almak doğru olamaz. Bizde kamunun diline bir özenme var: Köylüler kullanıyor diye onları

biz de yazılarımıza almaya kalkıyoruz. Son yıllarda yazılarda "başka" yerine *gayrı*, "bütün" yerine *cümle* kullanılması bu yüzdendir.

Firde, Türkçe bir kökten bozularak üretilmiş olsa bile, Bay Halit Çakır'ın gösterdiği tilciklerin karşılığı olarak kullanılamaz: *Collection, collectivism, vergi toplamak* gibi biribirinden çok ayrı kavramları bir kökten üretilmiş tilciklerle karşılayamayız. İngilizcede, Fransızcada öyle olabilir, eskiden yapılmış, biz günümüzün düşünüşünden uzaklaşamayız.

Eşingen, benzer karşılığı olarak iyi değil. Günümüzün dilinde *eşingen, eşinmek*'ten gelir.

İşey tilciği, *atelier* karşılığı olarak gösterilince ister istemez güleriz. Bay Halit Çakır bundan sakınmalıdır. Ben *çalışak* tilciğini bir yazımda *laboratoire* karşılığı olarak kullandım, *atelier* karşılığı olarak da alınabilir. *Atelier* için *işlik* diyorlar, o da iyi değil mi?

Dilmeç, yeni üretilmiş bir tilcik diye gösterilemez. *Dilmaç*'ı öteden beri biliriz. *Güleç* tilciğine de benzemez, *maç* eki ile kurulmuştur, *sığırtmaç* gibi.

Sevini, sürûr, *joie* karşılığı olabilir, *keyif* karşılığı olarak iyi değil.

Yüklenti, taahhüt etmek değil, taahhüt edilmiş iş anlamına gelebilir. Biraz da gücün taahhüt ettirilmiş iş anlamı seziliyor. Taahhüt için *yüklenim* demek, bence, daha iyi olur.

Gene söyleyeyim: Bütün bu takılmaların büyük bir önemi yoktur, Bay Halit Çakır ile arkadaşlarını tuttukları yoldan çevirmek istemiyorum. Tersine, çok seviniyorum o yolu tutmuş olmalarına. Onların kurdukları yeni tilciklerin hepsini değilse de çoğunu ben de kullanacağım.

Sanat Yolu'nun mart sayısında "Türk Dil Dâvası" adlı bir yazı var. Yazan, adını bildirmemiş, "Sanat Yolu" diye turalıyor. Yazar, önce, 16. yüzyılda Ronsard ile Du Bellay'nin Fransızcayı yenileştirmek, zenginleştirmek için yaptıklarını anlatıp bizde şimdi yapılanın da bunu andırdığını söyledikten sonra diyor ki:

Fransızcanın Latincenin salgınına uğramış olduğu gibi Türkçe de Arapça, Farsça dillerinin salgınına uğramış, birçok Türkçe tilcikler unutulmuş; halk diline sanki hor bakılmıştır. Türk dilini bu durumdan kurtarmaksa yine aynı tabii yollardan gitmeye bağlıdır. Pek fazla unutulmuş tilcikler bir yana, eski tilciklerden yararlanma yolu tutulmuş; birçok tilciklerimiz yeniden dilimize kazandırılmıştır.

Biraz duralım. Önce şunu söyleyeyim: Fransızcanın, Latincenin salgınına uğramış olduğu söylenemez, Fransızca Latinceden başka bir dil değildir, evrim geçirmiş, değişmiş bir Latincedir. Fransızcada Latince kökler yabancı değildir, Türkçe ise Arapçadan, Farsçadan büsbütün ayrı bir dil olduğu için bizim dilimizde Arapça, Farsça tilcikler, kaç yüzyıldan beri kullanılmış, ne denli yayılmış olursa olsun, yabancıdır. Bu bir.

İkincisi, "pek fazla unutulmuş tilcikler bir yana" diyor yazar. Öyle pek unutulmuş tilciklerimizden, Türkçenin eski köklerinden niçin yararlanmayalım? Büsbütün daraltmış olmaz mıyız kaynaklarımızı? "Bilmiyoruz onları, onlar bize artık büsbütün yabancı geliyor" denilebilir. Türküz diyoruz, Türk olmamızla övünüyoruz, öyleyse Türkçeyi öğrenmemiz gerekmez mi? Doğu uygarlığının etkisiyle kendi tilciklerimizi bırakmışız, artık tanımaz olmuşuz onları, şimdi bundan dönmemiz, dilimizi geliştirmek için o eski kaynaklardan da asılanmamamız daha doğru olmaz mı? Örneğin şu *"asi" tilciği. Faide,* fayda biçimine girip onun yerine geçmiş diye yüz çevirelim mi *asi*'dan? Onu da diriltmeye çalışmayalım mı?

Okuyalım gene o yazıyı:

Türk Dil Kurumunun çalışmaları ile Anadolu'daki türlü halk dilindeki tilcikler derlenmiştir. Yeni birtakım tilcikler bulunarak dilimize kazandırılmıştır. Tabiatıyla gerek gün ışığına çıkarılan, gerekse bulunan yeni tilcikler içinde tutmayanlar olmuştur.

Burada da duralım. " tutmayanlar olmuştur." Ne biliyoruz tutmayacaklarını? *Önem* tilciğini düşünün, az mı eğlenildi onunla? İlk günlerde, en tutmayacak tilciklerden biri diye göründü, sonra en çok tutanlardan biri oldu. "Tilcik" de öyle değil mi? Onu ilk ben kullandım: Tanıdıklardan biri bile beğenmedi, beni sevenler arasında "Bırak şu *tilcik*'i!" diyenler çok oldu. Şimdi bakıyorum, kullanıyorlar. İşte, *Sanat Yolu* da kullanıyor... İvecenlik ediyoruz, "tutmaz" diye çabuk kesip atıyoruz. Yeni kurulan tilciklerin en eskileri yirmi, yirmi beş yıllıktır, yirmi beş yıl yetmez onların tutmadığını kesin olarak söylemeye. *Dörüt* tilciği daha çok takılmalara uğruyor, doğrusunu isterseniz, onun da tutmasından daha umudumu kesmedim.

Yazar gene diyor ki:

Fakat dilin zenginleşmesi bir zaman işidir. Dil bu zaman içinde zenginleşecek, arılaşacak, özleşecektir. Ama bazılarının ileri sürdükleri gibi bu iş, dili kendi başına, kendi akışına bırakarak olacak değil. Onun bu duruma varmasından dil adamla-

rının, yazarların da yardımı olacaktır. Kendi başına bırakılması sonucu geciktirebilir. Dilin yerinde saymasına, hatta daha önceleri olduğu gibi başka dillerin salgınına uğramasına sebep olabilir. Duyar bulunmak gerektir.

"Dili kendi başına, kendi akışına bırakmak" ne demektir, anlayamıyorum. Yazarlar ortaya yeni tilcikler atmayacaklar da yeni tilcikler kendi kendilerine mi belirecek? Olur mu bu? Birtakım yazarlar yeni tilcikler kullanacak, bunlar önce yadırganacak, giderek yayılacak. Kimseye onları beğenip kullanmaları buyurulamaz, ancak yazarlara yeni tilcikler denemeyi bırakmaları da buyurulamaz.

Yazı şöyle bitiyor:

Son günlerde gerek resmi, gerekse özel bazı şahıs ve kurumların, yayın organlarının dilimizi sözde akla uygun şekle sokmak için, eski tilcikleri ve tamlamaları yeniden meydana çıkarmak istedikleri görülüyor. Bu ve buna benzer davranışlar Türk dilinde varılmak isteneni geciktirebilir belki; evet, ancak geciktirebilir. Yoksa Türk dilinin yenileşme yolundaki akışını durduramaz.

Geciktireceğini de sanmıyorum. O davranışların beklenmedik bir etkisi oluyor: Dilimizin değişmesi gerektiğini daha anlayamamış olanlara da duyuruyor. Bu yüzden beliren tepki, yenileşme yolundaki akışı geciktirmek şöyle dursun, hızlandırdı gibi geliyor bana.

Sağ olsun *Sanat Yolu* dergisi! Bütün sayılarında değiniyor dil işine, dilimizin yenileşmesinde büyük yararlıkları dokunuyor.

(Nisan 1956)

48

Yeditepe 1 Nisan sayısıyla altıncı yılını bitirip yedinci yılma basmış. Nice yıllar görmesini, bize yeni ozanlar, yeni yazarlar tanıtmasını dilerim. 1 Nisan sayısı Bay Oktay Rifat'ın "Dilimizin Arınmasında Ölçü" adlı bir yazısıyla başlıyor. Yazar şöyle giriyor sözüne:

Dil hem bir düşünme aracıdır, hem bir anlaşma aracı. İnsan kavramlarla düşünür. Sessiz bir söylenmedir düşünmek.

"Sessiz bir söylenmedir düşünmek" dediğine göre Bay Oktay Rifat "İnsan kavramlarla düşünür" derken, öyle sanıyorum, "Kişi kavramlarla değil, kavramların adlarıyla, belli bir dildeki imleriyle, tilciklerle düşünür" demek istiyor. Kavram, *mefhum* tilcik değil, bir tilciğin bize bildirdiği nesne, ya da görüt *(idée)*-tür. Yeni dille yazarken tilciklerin anlamlarını iyice düşünmüyoruz, onun için de böyle yanlışlara düşüyoruz.

Kişi kavramlarla düşünemez demek istemiyorum. Bence, tilciklerle düşündüğümüz gibi kimi de kavramlarla düşünürüz, sonra o kavramları adlandırmaya çalışırız. Dillerde —yalnız Türkçe gibi oluş durumundaki dillerde değil, gelişmiş, durulmuş dillerde de— boyuna yeni tilcikler doğması bu yüzdendir. Ben ancak Bay Oktay Rifat'ın dediğini anlamaya çalıştım.

Bundan sonra bence de çok doğru sözler söylüyor Bay Oktay Rifat. Diyor ki:

... Bir dilin kelimeleri kökleriyle bilinir, kökleriyle tanımlanır. Kelimelerin kökleri, onlara kendimize göre anlamlar yakıştırmamıza engel olacağı gibi bu anlamların kuşaktan kuşağa değişmesine de engel olur. Böylece dil yüzyıllara karşı kor... Kitaplar kolay kolay eskimez. Bir kuşağın düşüncesi öteki kuşağa bozulmadan varır. Bir toplumda aydın kişiler biraz da böyle türer.

Bu sözleri doğru bulduğumu söyledim. Gene de bir iki yerine takılmadan geçemeyeceğim. Bay Oktay Rifat neden "engel olur" diyor, "önler" dese daha iyi olmaz mıydı? *Önlemek* ile *engel olmak* bir midir? Bana öyle gelmiyor: *Engel olmak*'ta bir "sıkıntı vermek" sezilmiyor mu? Sondaki "türer"de iyi değil bence, "yetişir" demek daha iyi olmaz mıydı? Hepimiz yeni dili kurmaya elimizden geldiğince çalışıyoruz, anlamca birbirine yakın olan tilcikler arasındaki ayrımları düşünerek yazmamız gerekmez mi?

Bay Oktay Rifat diyor ki:

Şimdi bir de bizim dilimizi ele alalım. Dilimiz Osmanlıcadan öz Türkçeye doğru gidiyor. Aydınlarımız, yazarlarımız yabancı kelimelerin Türkçede karşılığı varsa onu kullanıyor, yoksa bir yakışanını bulmaya çalışıyor.

Ah! Doğru olsaydı bu! Aydınlarımızın, yazarlarımızın, hepsi demiyelim, çoğu buna gerçekten özenseydi, yeni dil şimdiye dek çok ilerlemiş olurdu. Gene de Bay Oktay Rifat'ın dediğini bir sevince diye karşılayalım, gönlümüz ışısın!

Çünkü yukarıda da söyledik, doğru düşünebilmemiz, düşün-

düğümüzü tam olarak anlatabilmemiz kullandığımız kelimelerin köklerini bilmeye bağlı. Peki Osmanlıcada kelimelerin anlam sınırları kökleriyle belli değil mi ki arı Türkçeye gidiyoruz? denebilir. Osmanlıcadaki kelimelerin kökleri ya Arapça, ya da Acemce olduğu için Osmanlıca düşünmek, düşündüğünü Osmanlıca anlatmak için insanın Arapça, Acemce bilmesi gerek.

Neden hep böyle "Acemce" diyor Bay Oktay Rifat? "Farsça" dese daha iyi, daha doğru olmaz mı? *Acem,* Arapçanın bir aşağılama sözüdür, Yunancanın *barbaros*'u gibi. Bana öyle geliyor ki yazılarımızda olsun bu "Acem" tilciğini atıp "İranlı", ya da "Fars" dememiz, girmekte olduğumuz uygarlığın gereklerindendir. "Ağzımız öyle alışmış" diye "Acem" diyoruz. Bay Oktay Rifat'ın kullandığımız tilciklerin köklerini düşünmemizi öğütleyen bir yazısında öyle uluorta "Acem" demesi yakışır mı?

Bu iki dilin mekteplerde okunması gerek. (Neden "okullarda" demiyor?) *Hem mekteplerde Arapça Acemce okutmayalım, hem de bu dillerden üreme kelimelerle düşünelim, düşündüğümüzü anlatalım, bu da olacak şey değil. Demek ki bugün Osmanlıca ile düşünemiyoruz, düşüncemizi karşımızdakine anlatamıyoruz.*

Buraya dek ben de katılıyorum Bay Oktay Rifat'ın dediklerine. Bundan sonra söylediklerine gelince... Onlar için de yanlıştır demeyeceğim. Bay Oktay Rifat dil işinde ılımlı bir devrimci, ben ise -biliyorsunuz- aşırıyım, aramızda ılımlılarla aşırılar arasındaki ayrım var. Bir uçurum değil, gerekince anlaşabiliriz. Şöyle bitiyor Bay Oktay Rifat'ın yazısı:

Ama bu da dilimizde ne kadar Acemce, Arapça kelime varsa atalım demek değil. "Merdiven" kelimesinin kökünü bilmemiz, düşünmemiz için de, anlaşmamız için de gerekli değil. Neden? Çünkü ayağımızı bastığımız, kullandığımız merdiven o kelimeyi kavram olarak zaten tanımlıyor. Sürahi, ayna, resim, şiir, musiki, kısacası anlam sınırları karşıladıkları şeylerin varlıklarıyla belli bütün kelimeler ne kökünden olursa olsun bence dilimizde kalmalı. Hiç olmazsa ilk ağızda bunlarla uğraşmamalıyız.

İş, *merdiven* gibi, *ayna* gibi nesnelerin adlarından başlar, *resim, şiir, musiki, kelime* gibi soyut kavramların da Arapça, Farsça adlarını dilde alıkoymaya varır. Nitekim Bay Oktay Rifat'ın yazısında da öyle oluyor. Ilımlılarla işte bunun için kolay kolay anlaşamıyorum... Okuyalım yazıyı:

Şimdi bir de mahzur *kelimesini ele alalım.* Mahzur *kelimesini seçik bir kavram olarak kullanabilmemiz, kökünü bilmemize bağlı.* Hazer *bilinmezse,* hazer'*in* mahzur'*a nasıl döndüğü bilinmezse*

hem düşünmemizde, hem de anlaşmamızda görevini yerine getiremez bu kelime. Getiremeyince de ister istemez onu dilimizden atmak zorundayız. Demek ki asıl ayıklanacak kelimeler, anlamlarının bilinmesi köklerinin bilinmesine bağlı olan kelimelerdir.

Aramızdaki küçük ayrılıklar ne olursa olsun, dilimizin arınması gerektiğini söylemekte Bay Oktay Rifat'la birleşiyoruz. Onun için böyle uzun uzun andım onun yazısını.

Derginin gene o sayısında Bay Mansur Tekin'in "Düşüncelerde Samimilik" adlı bir yazısı var. Montaigne'inkine benzer bir düşünüşü var Bay Mansur Tekin'in, bunun için olacak, çok sevdim onun yazısını. Okurlarıma da öğütlerim onu okumalarını. Çoktan beri böyle tatlı bir deneme görmemiştim Türkçede. Yazık ki Bay Mansur Tekin arı Türkçe ile yazmaya özenmiyor. Bir de ona özense, çok sevineceğim.

Yücel'in nisan sayısında Bay Halit Çakır gene on yeni tilcik veriyor. Onlara geçmeden önce Bay Halit Çakır'ın önsözde söyledikleri üzerinde durmak isterim. O yazıyı olduğu gibi alamayacağım. *Yücel*'in o sayısını açın da oradan okuyun. Yalnız Bay Halit Çakır'a şunu sormak isterim: Neden *deyim* sözünü *ıstılah, terim* anlamında kullanıyor? *Terim* tilciğini beğenmemesine karışmam ancak *deyim* sözünün de başka bir anlamı var dilimizde. Yenidir *deyim* tilciği de, yenidir ya, tuttu, en yayılmış tilciklerimizden biridir. *Terim* yerine onu kullanmaya kalkarsak *deyim* kavramına başka bir ad aramak gerekecek. Böyle birbirimizle anlaşmayı aramazsak, biribirimizin yaptığını beğenmeyip boyuna kendi beğenimize göre tilcikler kurmaya kalkarsak iş çok uzar. Bay Halit Çakır *terim*'i beğenmiyorsa *deyim*'i bıraksın, başka bir karşılık arasın. *Deyimce* tilciğini de *terminologie* karşılığı olarak kullanıyor.

Yazının ancak bir bölümünü alıyorum:

Devrimin ilk yıllarında deyiniz, daha sonraki yıllarda deyiniz ürettiğimiz sözlerden birçoğu Osmanlıcanın bir çevirisi olarak belirdi. Birçok benzerleri arasında şu aydın *tilciği suçlamalarımızdan kendini zor kurtarabilir. Şimdi bu tilciğin İngilizcedeki karşılığına ve öteki üretlerine bir göz atalım:* (Burada on İngilizce tilcik).

Hepsi de Latince intellectus *tilciğinden doğan bu üretlerden kaç tanesini, şu güzel ama çok kısır aydın*'la karşılayabiliriz?

Dil Köşesi*'nin sorusu şudur: Deyimleri kurarken, ana batı dillerine mi, yoksa Osmanlıca deyimlere mi bağlanmalıyız?*

Bence de doğrudur Bay Halit Çakır'ın bu düşüncesi: Türkçe

bir tilcik üretirken eski dile bağlı kalmamalı, batı dillerindeki kavramları karşılamaya çalışmalıyız.

Gelelim yeni önerilen on tilciğe. Bunların üçü Bay Halit Çakır'ın :

1 — UYLAMAK : Çoruh'ta kullanılır. Tekrar etmek demektir. Uylav: Tekrar, uylan: Mükerrer ürevlerini öneriyoruz.

2 — ONATMAK : Çanakkale'de ıslah etmek anlamına gelir. Onatım: Islah.

3 — SIYKIL : Maraş'ta düz, pürüzsüz, kayıcı sözlerini karşılar. Bu sözden, silindirlerin uygulandığı işlemlerde geçen şu sözleri ürettik: Sıykı: Hone (aygıt), sıykılamak: Honening.

Görülüyor ki Bay Halit Çakır, önerdiği tilciklerin köklerini araştırmıyor. Bir tilciğin şu, ya da bu ilde kullanılması yetiyor onun için, Türk illerinde çoğunluğun kullandığı tilciklerin hepsini de Türkçe sayıyor. "Sıykıl", "saykal" Arapçadır. "Uy" kökü Türkçede *tekrar mı* gösterir? "Onatmak" tiloiğini de yeni bir üretme diye göstermeyi anlamadım.

Bay Lütfi Balcı da şu tilciği öneriyor :

4 — EYRİMEÇ : Teknik ressamlıkta pistole, eyri çizgi gönyesi adlarıyla kullanılan aygıt. Topaç, bisleç, çalmaç gibi eski tilciklere benzetilmiştir.

Bay Uygur Bilge'nin üretileri :

5 — AVUNUM : Teselli.

6 — BİLDİRMEN : Muhabir.

Bay Baha Galip Tunalıgil'in üretileri :

7 — GÖSTERMEÇ : Projection.

8 — SÖYLEMEÇ : Microphone.

9 — ÖNGÜN : Arife (veille).

10 — ÖZDIŞI : Teferruat (détails).

Teferruat, détails karşılığı olarak *özdışı* iyi değil, *teferruat* özün dışında değildir. *Türkçe Sözlük*'te *teferruat* karşılığı olarak *ayrıntı, ayrıntılar* gösterilmiş. Bay Baha Galip Tunalıgil bunu neden beğenmemiş de yeni bir karşılık bulmaya özenmiş? Öyle sanıyorum ki dilimize yeni tilcikler getirmek isteyen gençler, kendilerinden öncekilerin yaptıklarını araştırmıyor, incelemiyorlar? *Ayrıntı* tilciği, *teferruat*'ın, *détail*'in anlamını bence çok iyi gösteriyor. O dururken *özdışı* diye bir tilcik üretmeye kalkmanın ne yeri var?

(Mayıs 1956)

Başkent Ankara'nın mayıs sayısında Bay Muzaffer Uyguner, "Karanlık ve Aydınlık Şiir" adlı yazısında şöyle diyor:

Karanlık ve aydınlık şiirin savunucuları olduğu gibi, şiirlerini bu anlayışlara göre yazanlar da vardır. Büyük sanatçıların zamanında iyi anlaşılmamış olması karanlık şiirin asıl şiir olduğu iddiasını kuvvetlendirir gibi görünür. Belki öyledir de. Ama şiirin bildirisini yazıldığı gün okuyan da anlayabilmelidir. Yalnız ileride de anlaşılır, diye yazmak pek doğru olmasa gerek. Sanatçının "benim yazdıklarımı bugünküler anlayamaz. Geleceğin okuyucusu daha kültürlü olacağı için o anlar, bugün anlaşılıp unutulmaktansa, yarın anlaşılıp unutulmamak daha iyidir" düşüncesiyle yazması haklı sayılamaz.

Yazıldığı yıllarda anlayamadığımız, karanlık bulduğumuz yazıları yazanlar öyle diyorlarsa, anlaşılmayı ancak yarının daha ekinli olacak kimselerinden bekliyorlarsa, Bay Muzaffer Uyguner'in söylediği doğru olabilir. Ancak hepsi de öyle düşünmezler. En kapalı, en karanlık ozanlardan birini alalım: Stéphane Mallarmé. Yaşadığı günlerde anlaşılmamayı mı dilermiş o Fransız ozanı? Kendisini yakından tanımış olanların dediklerine göre, yırlarının anlaşılmamasına çok üzülürmüş, yırlarının anlamını daha açık bir deyişle söylemek isteyenlere ise "Benim sözlerim anlaşılmıyor mu sanki?" diye gücenirmiş. Stéphane Mallarmé kullandığı tilciklerle, kendi getirdiği sözdizimi içinde düşündüğü için öyle yazarmış. Yırlarını karanlık bulduğumuz öteki ozanların da çoğu öyledir. Günler, yıllar geçtikçe alışırız onların deyişlerine, dediklerini kolaylıkla anlarız.

Şunu da söyleyeyim: Çoğunluğun alıştığı bir yır dili vardır. Birtakım konular vardır, bunların dışına çıktınız mı, söylediğiniz çok açık da olsa, kolay kolay anlaşılamazsınız. Gene bir Fransız ozanını alalım: Paul Claudel. O da anlaşılmak, kolayca anlaşılmak için yazmıştır, ancak gününün yazınına bir yenilik, alışılmadık bir soluk getirmiştir, bunun için de yapıtı *(eseri)* önce çok kişileri şaşırtmış, ne dediği, hangi konulara değindiği anlaşılamamıştır. Şimdi ise Paul Claudel'in oyunlarını birçok görmüklerde *(tiyatrolarda)* oynuyorlar, birçok kimseler de beğenip alkışlıyor. Bir ozana "Çoğunluğun anladığı çığırdan ayrılma" de-

mek, alıştığımız konulardan dışarı çıkmamasını, bir yenilik getirmemesini öğütlemek demektir.

Yenilik getirmek... Bu da gücün *(zorla)* olmaz. Kendine göre bir görüşü, bir güzellik anlayışı vardır o ozanın, bu görüşü, bu anlayışı söyler, başkalarının da kolayca anlayabileceklerini sanarak söyler, anlaşılmadığını görünce şaşar. Gerçek yenilik budur işte.

Bay Muzaffer Uyguner gene diyor ki:

Aydınlık şiir taraftarları ise, şiirdeki bildirinin, günün insanlarınca anlaşılması gerektiği ilkesine bağlanırlar. Sanatçı devrinin adamıdır. O halde devrinin insanlarına hitap etmelidir. Bu hitap ediş de elbette onların anlayacağı gibi olmalıdır. Bir gece karanlığında bilmediğimiz bir eve girince oranın güzelliği veya çirkinliği hakkında fikir söyleyebilmek için, hatta yolumuzu bulabilmek için ışığa muhtacız. O halde şiirden bir şey sezebilmek de onun aydınlık olmasına bağlıdır. Derin kuyular karanlıktır. İnsan karanlıktan daima korkar.

Bilmediğimiz bir eve ilk girdiğimizde, ışık içinde de olsak, gene şaşırırız. Bay Muzaffer Uyguner'in dediği, ozanları hep alışık olduğumuz konular üzerine hep alışık olduğumuz biçimlerde sözler söylemeye çağırmak olur. Bilmediğimiz evlere girmeyeceğiz... Bunun da sonu, evlerin hep bir biçimde olmasını istemeye varmaz mı? Derin kuyular karanlık olurmuş, kişioğlu da karanlıktan hep korkarmış... Doğrudur bu söz, doğrudur ya, korkacağız diye derin kuyulara yaklaşmazsak olduğumuz gibi kalırız. Kişioğlunun ilerlemesi, yarını dünden daha iyi değilse bile dünden başka kılması, korkuya aldırmamasına, korkuyu gözünden gidermesine bağlı değil midir?

Bay Muzaffer Uyguner yazısını bitirirken de diyor ki:

O halde asıl sanatçı penceresini ışığa karşı açabilmesini bilen şahıstır. Böylece o hem zamanında ve hem de gelecekte anlaşılacak ve herkes de kendine göre hüküm verebilecektir.

Bay Muzaffer Uyguner, bu sözlerinden belli, çabayı yalnız ozandan, dörütmenden bekliyor. Okuyan, bir bakışta sezecek, kavrayacak okuduğu dörüt yapıtını. Onun da bir çaba göstermesi gerekmez mi? Yapıtın bir ışığı vardır, bütün gözlere görünmez, onu sezmek için de, o ışıkla kamaşmak için de bakan gözün bir çaba göstermesi beklenir.

"Şahıs" sözüne de takılacağım. Eskiden bir küçültme, bir aşağılama vardı bu tilcikte. Sevdiğimiz, saydığımız kimselere "şahıs" demez, "zat" derdik. Midhat Cemal Kuntay, bir oyunundaki

kişileri "zevat-i vak'a", "eşhas-ı vak'a" diye ikiye ayırmıştı: Birinde iyiler, ötekinde kötüler. "Şahıs" tilciği bizim gibi yaşlılara batıyor. Gene de "zat" denilmesini öğütlemiyorum. "Kişi" deyiversek ne olur?

Derginin o sayısında Bay Nurettin Gürel'in "Dostluk Üzerine" adlı bir denemesi var. O güzel yazının bir yerini alacak değilim, dergiyi bulup da bütününü okuyunuz, siz de görürsünüz ki şurası burası ile değil, bütünü ile güzel o yazı. Bay Nurettin Gürel, bir genç olsa gerek. Bu yazısı, bence, yarının iyi yazarlarından biri olacağını gösteriyor.

Yücel'in mayıs sayısında "Yeni Tilcikler Üretiyoruz" yazısını bulamayınca üzüldüm. Derginin o işi bırakmış olduğunu sanmıyorum. Yücel devrimci bir dergidir, yeni dilin kurulmasına da elinden geldiğince çalışmak ister. Bay Halit Çakır'la arkadaşlarının önerdikleri tilcikler arasında kökü belli olmayanlar, Türkçe sanılıp da Arapça olanlar vardı, kimini de doğru bulmuyor, beğenmiyorduk. Gene de o çalışmaların büyük bir asısı *(faidesi)* olacağını umuyorum.

Derginin o sayısında Bay H. Z. İçen'in "Kelime Hazinemiz" adlı bir yazısı var. Doğru sözler söylüyor Bay H. Z. İçen, doğru sözler söylüyor ya, neden gizleyeyim? Deyişini pek beğenmedim. O yazarda bir "güzel söyleme" özenisi seziliyor. İşte bir örnek:

İnsan zekâsı, tarihi yürüyüş esnasında geliştikçe ışıldamıştır. Her ışıldayışta yüzlerce kelime içiçe geçmiş, binlerce kelime koltuk koltuğa, kucak kucağa durmuştur...

Bay H. Z. İçen işte böyle söylev çeker gibi konuşuyor. Öz Türkçeye değilse de şu "sade Türkçe" denilen dile gitmek istiyor, buna seviniyorum, ancak kolayca kaçınabileceği tilcikleri dilinden atmıyor. Örneğin şöyle diyor:

O *(kişioğlu)*, düşünmek, düşündüğünü iyi söyleyebilmek için, muhakkak kabarık bir kelime anbarına sahip olmak ihtiyacındadır.

Sahip olmak... Türkçede yeri ne bu sözün? "Düşünmek, düşündüğünü iyi söyleyebilmek için kişioğlunun çok kelimesi olmalıdır" demek dururken neden böyle karışık biçimlere gitmeli? Bay H. Z. İçen bir yerde de "hazineye malik bulunmak" diyor. "Sahip, malik" yerine ne diyelim? diye soruyorlar. Kaldıralım o tilcikleri, yeter. İşte, burada da kolayca kalkabiliyor: "... okuyucu, en aşağı, 13-14 bin kelimelik bir hazineye malik bulunması lazımdır" yerine "okuyucunun en az 13-14 bin kelimeyi bilmesi gerektir" dersiniz. Doğrusu, böyle deyince söz, söyleve benzemekten

çıkıyor. Güzelliğini de yitirdiğini sanıyorlar, oysaki bence çok daha güzelleşiyor.

Tilciklerimizin çoğalması gerektir. Tilciklerin çokluğu, düşüncenin ilerlemiş olduğunu gösterir. Kavramlar çoğaldıkça onların adları olan tilcikler de çoğalır. Hepsi iyi bunların, hepsi doğru. Ancak unutmamalıyız ki yalancı bir bolluk da vardır. Bu da eşanlamlı tilciklerin çoğalmasıdır. Bir nesneye, bir kavrama bir ad yeter, hep onu kullanırsınız, söylediğiniz daha kolayca anlaşılır, daha iyi anlaşılır. Kavramların, nesnelerin adlarını çoğaltırsanız, bir tilciği iki kez kullanmaktan kurtulsanız bile, sözünüzün anlaşılmasını da güçleştirirsiniz.

Bir yerde de Bay H. Z. İçen "intikal etmiyorlar" dedikten sonra "örneğin" diyor. Kişi şaşırıveriyor bunu görünce: Çok yayılmış olan "mesela" tilciğini bırakıp da "örneğin" diyen bir kimsenin "intikal" tilciğini kullanabilmesini usumuz almıyor. Bunlar, bir yazının deyiş birliğini bozuyor.

(Haziran 1956)

50

Varlık, 1 Haziran 1956 sayısından beri on beş günde bir çıkmaya başladı. O sayıda bunu şöyle bildiriyor okurlarına:

Bazı okuyucularımızın teklif ettiği fiyatımızı bir liraya çıkarıp Varlık'*ı 48 sayfa yapmaktansa, fiyatı aynı bırakıp bugünkü şekliyle 15 günde bir çıkarmaya karar verdik.*

Genç, yaşlı birçok yazarlar çatıyor Bay Yaşar Nabi'ye, dergisinde birtakım eksikler, ağdıklar *(kusurlar)* buluyor. Belli ki bir önemi olmuyor çatmalarının, *Varlık* bütün o sözlere aldırmadan gelişiyor. Biz de buna çok seviniyoruz.

Derginin okurlarından biri bir beti *(mektup)* ile sormuş:

Derginizin hikâye yazarları belli kişiler mi? Değilse niye diğer sanatkârların hikâyelerini basmıyorsunuz? Gönderilen hikâyelerden beğendiklerinizi basar mısınız?

Benim bildiğim, *Varlık*'ın bütün sayılarında iki, üç öykü çıkar, bunları yazanlar da belli kimseler değildir. *Varlık*, bize en

çok öykücü tanıtmış dergidir, ona da böyle bir soru gönderilebileceğini sanmazdım. İvecenlik ediyor gençler, birinin gönderdiği bir yazı, bir öykü beğenilmedi mi, "Demek siz yalnız öteden beri tanıdığınız kimselerin yazılarını basıyorsunuz" deyiveriyorlar, yazılarının beğenilmemiş olabileceğini, değersiz olabileceğini bir kıpı *(an)* bile uslarına getirmiyorlar. Öyle sanıyorum, *Varlık* da bütün dergiler gibi yazı arar, yır, öykü, deneme gönderildi mi, sevinir. Neden sevinmesin? Ayda bir -şimdi on beşte bir- oldukça büyük 36 üzü dolduracak, kolay mı? Gönderilen yazılar ne denli çok olursa, dergiyi çıkarmak işi o denli kolaylaşır. Ancak bu kolaylık uğruna da, gelen yazılar arasında pek bir değeri olmayanları da basamaz.

Derginin o sayısında Bay Yaşar Nabi, "Günler Boyunca" adlı yazısında şöyle diyor:

Hep iri iri lakırdılar eden, önüne gelene buyruklar vermeye, başka bir şeyi yönetmek ellerinden gelmediği için sanatı yönetmeye meraklı birtakım türedi yazarlar var ya, dikkat edin, bütün yargılarını kesin bir gerçek diye yutturmaya çalıştıkları bir boş lakırdı üzerine kurarlar. Mesela şöyle bir başlangıçla girerler konularına: "Topluma dayanmayan bir sanat olamayacağı bütün dünyaca kabul edilmiş bir gerçektir." Tepenize inen bu balyozun etkisi altında sersemleyip de düşünmeye takat bulamadınız mı, artık ondan sonrasını gözünüzü kapayıp İngiliztuzu gibi indirirsiniz mideye. Ama bu ilk tepeden inme vuruşu, başınızı vaktinde yana çekerek savuşturdunuz mu, gerisi kolaydır. "Dur bakalım, kardeşlik, dersiniz içinizden, anlayalım bakalım. İlkin, ne demek şu 'topluma dayanmayan sanat?' Böyle bir konu nerede ele alınmış, hangi dünyada, ne zaman kabul edilmiş? Sen onları bir güzel anlat, aklımız ersin de ondan sonra bu kesin yargıya dayanarak varacağın sonuçları dinleyelim, yoksa gürültüye pabuç bırakacak göz yok bizde, başka kapı çal sen."

Bay Yaşar Nabi'nin kimlere kızdığı belli. İyi de veriyor ağızlarının payını. Ancak onlara kızdığı için de bir doğruyu yadsımasın *(inkâr etmesin)*. Hani "gâvura darılıp da oruç bozmak" derler, bu da öyle olur. Dörüt, toplumun ürünüdür, topluma dayanmayan, gücünü toplumdan almayan bir dörüt olamayacağı bir gerçektir. Ne var ki Bay Yaşar Nabi'nin kızdığı irili ufaklı -iriden çok ufaklı- yazarlar bu sözün ne demek olduğunu anlayamıyorlar. "Dörüt toplumun ürünüdür. Dörüdün toplumda bir görevi vardır" sözlerini duyunca bunları "Dörüt, toplumun arançlarıyla *(davalarıyla)* uğraşır, onları çözümlemeye, sıkıntıları gi-

denmeye çalışır" diye yorumluyorlar. Öyle değildir. "Dörütün toplumda bir görevi vardır" demek, "Dörütü toplum ister, toplum doğurur. Bütün toplumlar dörüt, güzellik gereksinmesini duyarlar" demektir. Bunu böyle anlayınca, "Dörüt dörüt içindir. Dörütün biricik amacı güzel biçimler yaratmaktır, oynamaktır" diyenlerin de bir diyeceği kalmaz. Bir toplumda güzel biçimler yaratmak gereksinmesi de vardır da onun için. Ne yapalım ki bu ülkede birçok kişiler, birtakım doğruları da yanlış yorumluyor, böylelikle düşünceleri büsbütün karıştırıyorlar.

Bay Yaşar Nabi o yazısında gene diyor ki:

Toplum meseleleriyle uğraşmayı sanatının baş davası haline getirmiş bir Zola'nın böyle büyük davalardan söz açmayan mesela bir Dostoyevski kadar, bir Knut Hamsun kadar insanları sevdiği söylenebilir mi?

Zola'nın kişioğullarını sevdiği su götürmez, ben bu seviyi onun betiklerinde de görüyorum. Neyse! Bunu bırakalım, diyelim ki Zola sevmez kişioğullarını. Dostoyevski'nin "böyle büyük davalardan söz açmadığını" söylemek doğru mudur? O yazarın bütün büyük öyküleri, toplum arançları üzerine kurulmuştur. (Knut Hamsun'u bilmiyorum, okumadım o yazarın betiklerini) Bir yazar için, bir ozan, bir öykücü için toplum arançlarını çözümlemeye kalkışmamak bir suç olmadığı gibi o arançlarla ilgilenip onlar üzerinde düşündüğünü söylemeye kalkmak da bir suç değildir. İri lakırdılara sinirlenmemek elde değil, ancak onlara bir tepki olsun diye, onların dediklerinin tersini savunmaya kalkmak da doğru değildir. Bunu yapmak, o türlü savlara *(iddialara)* gereğinden çok önem vermek olur.

Bay Yaşar Nabi yazısının bir yerinde de şöyle diyor:

Toplumcu yazarlardan çoğunun kalemlerini yöneten güç sevgiden çok kinden alır kaynağını.

Tiksinme de, kin de *(kin'in* Türkçesini daha bulamadım), bir bakıma, sevgiden gelmez mi? Birtakım kimseler vardır, kişioğlunu çok sevdikleri, saydıkları için küçüklüklere, yanlışlara, doğruluktan ayrılmalara üzülürler, kızarlar, köpürürler, sövmeye dek vardırırlar işi. Büyük taşlayıcılar, yergiciler bunlardan çıkar. Kişioğlunu sevmediklerini söyleyemeyiz onların. Onların od *(ateş)* püskürmeleri de kişioğlunu sevmeleri yüzündendir. Sevmeseler, gönüllerinde kişioğlunun büyük bir yeri olmasa, küçüklükleri de gülümseme ile karşılarlar.

Gene o sayıda Bay Suut Kemal Yetkin'in "Eski Dergileri Okurken" adlı bir yazısı var. Bunun "eğlendirici, düşündürücü bir iş"

olduğunu söylüyor Bay Suut Kemal Yetkin. Diyor ki :

İnsan neler öğrenmez ki! Bilmem hangi bir meseleyi ilk defa sizin ortaya koyduğunuzu sanıyordunuz. Bakıyorsunuz ki, bundan yıllarca öncesi o konu üzerinde yazmışlar! Sevdiğiniz bir Fransız veya İngiliz yazarından bir şeyler çeviriyorsunuz, görüyorsunuz ki, bu işi sizden şu kadar yıl önce yapmışlar! Ama iş bununla kalmıyor, eski dergilerin insana öğrettiği daha başka şeyler de var. Bunlar bizden önce gelip geçen kuşakların çağdaşları üzerine çoğu zaman söyledikleri şeylerdir. Yıllar sonra bunları okurken şaşırıp kalıyoruz. O eski yapraklarda büyük diye, dâhi diye ileri sürülen şairlerin, öyle hikâyecilerin adı geçiyor ki, onlardan çoğunu bugün hatırlayan bile yok. Kim bilir belki bugün bizim de çağdaşlarımız üzerine yazdıklarımızı yarın gelenler, bizim düne bakan gözlerimizle okuyacaklardır.

Doğrudur yazarın dediği, doğrudur ya, gelecek bizim yargılarımızı onaylamayacak diye çekinmeyelim düşündüklerimizi söylemekten. Ne yapalım gelecek bizim yargılarımızı onaylamazsa, onlar yüzünden bizimle eğlenirse? Şunu da sorayım: Geleceğin bizden daha doğru düşüneceğini nereden biliyoruz? Bay Suut Kemal Yetkin, dün çok beğenilip göklere çıkarılırken şimdi adları bile anılmayan birkaç ozanın, yazarın adlarını sayıyor. Kesin olarak bilir miyiz onların gene sevilmeyeceğini? İşte, kendisi de Fransızların Maurice Barrès'ini gösteriyor, diyor ki :

Bu yazar Birinci Dünya Savaşına kadar, Fransız nesrinin büyük bir ustası sayılırdı. Her yeni kitabı kapışılırdı. Sonradan unutuldu. Ne oldu bilinmez, İkinci Dünya Savaşından sonra hatırlandı. Şimdi eskisi gibi yaşamaktadır.

Demek pek güvenmemeli yılların yargısına da. Biz yanıldığımız gibi bizden sonra gelecek olanlar da, "zaman" da yanılabilir. Maurice Barrès'in yeniden dirildiğini gören Suut Kemal Yetkin, bizim dünkü yazarlarımız arasında unutulmuşların bir daha dirilebileceklerini ummuyor. Şöyle diyor :

Bana öyle geliyor ki, bizim çoğu edebiyat adamlarımız, kendi zamanlarıyla yetindikleri, ileride yaşamaya hazırlanmadıkları için, zamanlarıyla birlikte yok olmuşlardır. Zamanı, bölünmez bir bütün olarak yaşayanlar, geleceğin yıpratıcı tesirinden kurtuluyor.

Bilmem bunda yanılmıyor mu Bay Suut Kemal Yetkin? Onun, bir daha anılmamak üzere unutulmuş diye gösterdiği dünkü yazarlarımız arasında Cenap Şahabettin ile Mehmet Rauf da var. Doğru onların şimdi okunmadıkları, yarın okunacaklarını da sanmıyorum. Ancak kendilerine sorsaydınız onlar da günleriyle ye-

tinmediklerini, ileride yaşamak için yazdıklarını söylerlerdi. Yarına kalmak için ne yapmalıdır, kim bilir orasını? Nice yazarlar vardır, hep sonsuzluğu düşünmüşler, yüzyıllara dayanacak yapıtlar bıraktıklarını sanmışlardır. İşte Fransızların Leconte Delile'i. Ne kaldı ondan? Ancak seçilmiş yazılar betiklerinde gördüğümüz, okumadan geçtiğimiz bir iki yır... Kendi yaşadığı günlerin konularıyla uğraşmış, onlarla yetinmiş olan Victor Hugo ise...

Eski dergileri, tozlanmış betikleri karıştırmanın bir tadı daha vardır ki unutmuş Bay Suut Kemal Yetkin söylemeyi. O dergilerde, betiklerde, adları artık anılmayan ozanların yırlarını, adları artık anılmayan yazarların sözlerini görürüz. Bir iki çizek *(satır)* çekiverir gözümüzü, günümüzde söylenmiş sanırız onları, unutulmuş olmalarına şaşarız. Bir yazımızda anarız o çizekleri, o ozanları, o yazarları bir gün için olsun yeniden yaşatırız. Onların bekledikleri, bizim de yarından bekleyeceğimiz bundan başka nedir ki?

Yeditepe'nin 1 Nisan sayısında Bay Oktay Rifat'ın "Dilimizin Arınmasında Ölçü" adlı bir yazısı vardı. Güzel bir yazıydı, beğenerek, severek okumuş, ancak bir iki yerine de takılmıştım. Bay Oktay Rifat benim takılmalarımı doğru bulmamış, gene o derginin 15 Mayıs sayısında beni yanıtlıyor. Diyor ki

... Ataç benim bir yazımı eleştirirken "kelime" yerine düşünmeden "kavram" dediğimi söylüyor. "... Bay Oktay Rifat (İnsan kavramlarla düşünür) derken, öyle sanıyorum (kişi kavramlarla değil, kavramların adlarıyla, belli bir dildeki imleriyle, tilciklerle düşünür) demek istiyor. Kavram, mefhum, *tilcik değil, bir tilciğin bize bildirdiği nesne, ya da görüt (idée) tür" diyor. Yanılıyor. Bir kelimenin bize bildirdiği nesne, kavram değil, adı üstünde, nesnedir. Kavram nesnenin kendisi değil, akıldaki yankısıdır. Ataç, nesneler alanıyla, düşler, düşünceler alanını birbirine karıştırmış. Karıştırınca da benim "kelime" yerine yanlışlıkla "kavram" dediğimi sanmış. Biz kelimelerle düşünürüz, demek, kelimeler bizim düşüncemize birer kavram olarak girer, demektir. Biz asıl kavramlarla düşünürüz. Ama kavram kelimeyle belirdiği, kelimeden ayrılmadığı için kelimelerle düşünüyoruz da deriz. Yoksa Ataç'ın dediği gibi sadece birer ad olarak kelimelerle düşünebilseydik Osmanlıcada kelime mi yok! O kelimelerle düşünür giderdik.*

Doğru bu dedikleri Bay Oktay Rifat'ın, doğru ya, ben gene "tilcik", ya da "kelime" yerine "kavram" demiş olduğunu söyleyeceğim. Benim yazımın küçük bir yerini atlamış, önemli bulmamış onu. Ben "Sessiz bir söylenmedir düşünmek dediğine gö-

re..." demiştim. Bay Oktay Rifat "Biz kavramlarla söyleriz, söyleniriz" diyebilir mi? Söylemek, söylenmek, sessiz de olsa, tilciklerledir.

Gene diyor ki:

Ataç kusura bakmazsa ben de onun bir kelimesine takılacağım. İdée *karşılığı "görüt" kelimesini kullanmış. Neden biliyor musunuz? Çünkü Yunancada* idée *kelimesinin anlamı, görüt,* image *demek. Yeni kelimeler yaparken, batı uygarlığına da özendiğimize göre, Yunancanın, Latincenin mantığını benimsemeye çalışmakta belki doğru bir taraf var. Belki diyorum, çünkü bana kalırsa asıl Yunancanın, Latincenin önderliğinde değil, bilimin önderliğinde kelime yapmalı. İdée'yi eski Yunanlılar görüt olarak anlamışlar. Ama bakalım sahiden bir görüt mü idée? Bence ruhbilimin son verilerine bakmalı. Neyse, benim söylemek istediğim bu değil, şu: Dilimizdeki "düşünce" kelimesi de Yunancanın mantığına göre türemiş. "Düş" bilindiği gibi görüt demek. "Düş", "düşünce" gibi dilimize yerleşmiş kelimeler varken neden "görüt"e gidelim? Yoksa Türkçe kelimelerin yerine de yenilerini mi uyduracağız?*

Bir yanı doğru bu sözlerin: Yeni tilcikler yaparken, Latinceden, Yunancadan çevirmekle yetinmemeli, bilimin son verilerine uymalıyız. Ben, *idée*'ye başka bir karşılık bulamadığım için, çevirme yoluna gittim. Daha bir iyisi bulununca, durumsamaksızın onu kullanırım. *Görüt*, bence, büsbütün kötü değil: *İdée*, gözlerimizin, iç gözlerimizin önündeymiş gibi görünür... Düşünce değildir, düş, *rüya* büsbütün değildir. *Düşünceyi* "pensée" karşılığı olarak kullanıyoruz, öyle olunca *idée*'ye bir karşılık bulmamız gerektir. Bay Oktay Rifat bunu niçin düşünmemiş, bilmiyorum. Düşünse, biraz üstünde dursa, "görüt" tilciğini gene beğenmese bile, benim niçin "düşünce" diyemediğimi anlardı.

Bay Oktay Rifat "Aydınlarımız, yazarlarımız yabancı kelimelerin Türkçede karşılığı varsa onu kullanıyor, yoksa bir yakışanını bulmaya çalışıyor" demişti. Ben de "Ah! doğru olsaydı bu! Aydınlarımızın, yazarlarımızın, hepsi demiyelim, çoğu buna gerçekten özenseydi, yeni dil şimdiye dek çok ilerlemiş olurdu. Gene de Bay Oktay Rifat'ın dediğini bir sevince diye karşılayalım, gönlümüz ışısın!" demiştim. Bay Oktay Rifat yanlış bulmuş bu son tümceyi.

"Bay Oktay Rifat'ın dediğini sevinçle karşılayalım" dese daha iyi olurdu diyor. Şaşırdım bunu okuyunca. Bunca yıldır tanışırız Bay Oktay Rifat'la, arkadaşımdır, gönüldeşimdir, bir iki yazımı

olsun okumuştur sanırım, benim karışık tümceler kurmaktan kaçındığımı bilmez mi? Ben "sevinçle karşılayalım" demek dururken "bir sevince diye karşılayalım" der miyim? Demişsem bunun bir epi *(sebebi)* olması gerekmez mi? Yazımı, üzerinde biraz durmağa değerli bulsaydı, Bay Oktay Rifat da anlardı niçin öyle dediğimi: "Sevince" tilciğini iyi salkı *(haber), müjde* anlamında kullandım. "Bay Oktay Rifat'ın dediğini bir müjde diye karşılayalım..." *Sevince*'nin yanma ayraç arasında "müjde" dememişim, ya yazarken unutmuşum, ya da kolayca anlaşılacağım sandığım için gerekli bulmamışım. Yanılmışım, açıklamam daha doğru olurmuş.

Bundan sonra diyor ki:

... Böyle söyleriz diyorum ya, siz bakmayın, bir yazarın diline bu kadar karışılmaz' Bir yazarı yazar yapan bazen de kusurlarıdır. Ama Nurullah Ataç bana yazarlığı çok görmüş; benim yazımı böyle ele almış. Neden "engel olur" yerine 'önler" dememişim. "Türer" yerine "yetişir" desem daha iyi olurmuş. Acemce dememi de doğru bulmuyor. Diyor ki: "... kullandığımız tilciklerin köklerini düşünmemizi öğütleyen bir yazısında öyle uluorta (Acem) demesi yakışır mı?" Ben "Acem" demedim "Acemce" dedim. Yanlış mı söylemişim, ayıp mı etmişim? Anlaşılmıyor Ataç'ın yazısından. Anlaşılmamak da az kusur değil. "Acemce" yerine "Farsça" dememi öğütlüyor. Şaştım kaldım. Nasıl oluyor da Ataç, yabancı kökten yapılmış bir keliyi kullanmamı istiyor! Belki, "o ulusun adı bu" diyordur. Peki Nurullah Ataç bütün yabancı köklerden üreme kelimeleri, "nesne ya da görüt adlarını" değiştirmiyor mu?

Özel adları değiştirmeye kalkmadım. Bay Oktay Rifat'ın adını Bay Yükseklik'e, ya da Bay Ululuk'a çevirmedim. "Fars" da bir özel addır. Bay Oktay Rifat biraz sonra "üstelik" "Acemce" kelimesinde aşağılatıcı bir anlam da yok" diyor ya, yanılıyor, vardır, "Acem" Arapçada *yaban, barbare* karşılıdır. Yunanlar kendilerinden olmayanlara *barbaros* dedikleri gibi Araplar da *Acem* derler. Demek *Acem* tilciğinde bir aşağılama vardır. Şunu da söyleyeyim: Araplar için İranlılar *Acem* olduğu gibi Türkler de *Acem*'dir da başka uluslar da. Öyle olunca "Farsça" yerine "Acemce" demek doğru olamaz, hangi dil olduğu iyice anlaşılamaz da onun için.

"Bir yazarın diline karışılmaz" sözü doğru mudur? Kullandığı tilciğin anlamını düşünmek, düşüncesine uyup uymadığını

araştırmak bir yazarın boynunun borcu değil midir? Gönlümüz hangi tilciği dilerse onu kullanmaya kalktık mı, düşüncemizi karşımızdakine gereğince anlatabilir miyiz? Bay Oktay Rifat'ın "önlemek" yerine "engel olmak" demesini neden doğru bulmadığımı mayıs sayısındaki yazımda söylemiştim. "Türer" demesini niçin doğru bulmadığımı da anlatayım: *Türemek* yoktan var olmak demektir. *Türedi* deriz, "zıp çıktı" anlamınadır. Bay Oktay Rifat "Bir dilin kelimeleri kökleriyle bilinir, kökleriyle tanımlanır. Kelimelerin kökleri onlara kendimize göre anlamlar yakıştırmamıza engel olacağı gibi bu anlamların kuşaktan kuşağa değişmesine de engel olur. Böylece dil yüzyıllara karşı kor... Kitaplar kolay kolay eskimez. Bir kuşağın düşüncesi öteki kuşağa bozulmadan varır. Bir toplumda aydın kişiler biraz da böyle türer" demişti. Demek kendi de bir toplumda aydınların yoktan var olduğuna inanmıyor, aydınların doğmasının birtakım koşullara *(şartlara)* bağlı olduğunu tapıyor *(kabul ediyor)*. Böyle olduğuna göre "türer" demememeli, "yetişir" demeliydi.

Bay Oktay Rifat yazısını şöyle bitiriyor:

İşte bunlarla bunlara benzer şeyler söylüyor Nurullah Ataç, ama benim "dilimizin arınmasında ölçü" dediğim şeyin sözünü etmiyor.

Doğru, yazısının özü o konuydu. Ben o konuya değinmek istemedim. Bay Oktay Rifat gibi düşünenler, birtakım somut kavramların adlarını değiştirmeyi şimdilik bırakıp da bilim-sözleri üzerinde durmamızı öğütleyenler çok. Ben onlardan değilim, olmadığımı Bay Oktay Rifat da, okurlarım da bilir. Bunun için durmak istemedim o konuda.

Sözümü bitirmeden önce bir dilekte bulunacağım Bay Oktay Rifat'tan: Benim sözlerimi anarken bana gerekmeyen yerlerde ayraç *(parenthèse)* kullandırtmasın. Ben ayracın nerede kullanıldığını bilirim, bir tümcede okunmasa da olacak sözleri alırım ayraç arasına, tümceden çıkarılamayacak yerleri almam. Ben yazılarımda Bay Oktay Rifat'ın sözlerini anarken onun yazısını olduğu gibi almak gerektiğini unutmuyorum.

(Temmuz 1956)

Yücel'in haziran sayısında Bay Halit Çakır on yeni tilcik daha öneriyor. Onlara geçmeden önce Bay Halit Çakır'ın bir sözü üzerinde duracağım. Yazısının bir yerinde diyor ki:

Söz Derleme Dergisi'*nin adı geçmişken Bay Ataç'ın eleştirilerine değinmeden edemeyeceğiz. İkidir kınıyor bizi* Türk Dili *dergisinde. Tilcik üretirken kökleri araştırmadığımız yargısına varıp, tutumumuzu doğru bulmuyor. Doğrudur Bay Ataç'ın savı. Bütün bütün değilse de, öyle uzun boylu irdelemiyoruz kullandığımız kökleri. Türlü ilteleri (sebep) var bunun: İlkin Farsça, Arapça bilgimiz hemen de yok gibidir. Sonra, bu dilleri bilsek de, Türkçe ile Arapça, Farsça arasında ortaklaşa kullanılagelen köklerin hangi dilden alındığını ispatlamak öyle kolay görünmüyor bize. Çokluk* Söz Derleme Dergisi'*ne başvuruyoruz. Orada da, köklerin, sözlerin özcesi (origine) belirtilmemiş. Türk dilinin varını ortaya sermek değil mi bu derginin amacı?*

Üzüldüm Bay Halit Çakır'ın benim için "kınıyor" demesine, Kendisinin de, arkadaşlarının da ortak arancımızda (*davamızda*), dilimizin özleşmesi çinde akağında çalıştıklarını biliyor, elimden geldiğince kendilerine yardımın dokunsun istiyorum. "Ortak arancımız" dedim, bunun için titizlik gösterdiğim oluyor. Bay Halit Çakır da bilir: Öz Türkçecilere çok kişiler yağılık (*husumet*) gösteriyor, bizim bir yanılmamızı dillerine dolayıp tuttuğumuz yolun çıkar yol olmadığını saptadıklarını (*ispat ettiklerini*) sanıyorlar, okurlar da kanıyor onlara. Yabancı bir tilciği Türkçedir diye öne sürdük mü, bizi uyaracaklarına bilisizliğimizi yüzümüze vurup gülmeyi daha doğru, işlerine daha elverişli buluyorlar. Ben Bay Halit Çakır'ı da, arkadaşlarını da "kınamadım", o yanlış tilcikleri bırakmalarını diledim.

Bay Halit Çakır "Farsça, Arapça bilgimiz hemen de yok gibidir" diyor. Doğrusu ben de pek bilmem o dilleri. Ancak onları bilmeyişimiz suçumuzu bağışlatmaz. Bilmediklerimizi çevremizdekilerden, bilenlerden sorar, öğreniriz. Bay Halit Çakır neden "hemen de yok gibidir" diyor? Farsça "hemen" tilciğini kullanmasına karışacak değilim, Türkçe bir karşılığını bulamadığı için kullanılır. Ancak "yok gibidir" deyince *hemen*'i bırakabilir, "yok gibidir" demek "hemen hemen yoktur" demek değil midir? Bir-

takını yabancı tilciklerin Türkçe karşılıklarını bulamadık diye üzülüyoruz, oysa Türkçede bizim onları başka bir biçimde söylediğimizi düşünmüyoruz.

Söz Derleme Dergisi, "Türk dilinin varını ortaya seren" bir betik değildir. Daha doğrusu ülkede kullanılan bütün tilcikleri toplamaktır, bunların arasına yabancı tilcikler de karışır. O tilciklerin hepsinin de köklerini, kaynaklarını göstermek şimdilik kolay iş değildir. O tilciklerin birçoklarının nereden alındıklarını, ne türlü bozulmalara uğradıklarını kestiremiyoruz, bunları araştırmak gerektir, kendi kendimize bulacağımız epler *(sebepler),* —Bay Halit Çakır'ın önerdiği tilciği kullanalım— *ilte*'lerle de yetinemeyiz. Bunun içindir ki bir tilciği yurtta kullanılıyor diye alamayız, kökünü bilmiyorsak çekiniriz ondan, öteki Türk boylarında da bulunup bulunmadığını araştırırız.

Bay Halit Çakır'm önerdiği tilciklere gelince: *Yücel*'den okuyun onları. Ben yalnız şunu söyleyeceğim: Bay Halit Çakır o on tilciği kimlerin bulduklarını da gösteriyor: Dördünü kendisi, ikisini Bay Ömer Atilâ S., dördünü de Bay Mehmet Salihoğlu üretmiş. İlk bakışta bunun böyle gösterilmesi doğrudur. Ancak bunun da sakınılacak bir yanı var: Ortaya attığımız, önerdiğimiz tilcikleri kimin bulduğunu, kurduğunu söyleyince, birtakım kimseler bunları kullanmak istemiyor, kendileri başkalarını yapmaya kalkıyor. Ne yapalım? Kişioğlunda böyle yersiz bir özgünlük *(originalité)* dileği var. Neden bileyim bir tilciği şunun, ya da bunun yaptığını? Beğeniyorsam, kavrama uygun buluyorsam, dilimde öteden beri varmış gibi kullanırım. Benim de kurduğum birkaç tilcik vardır, onları benim diye göstermiyorum. Benim olduğu ne denli unutulursa dile o denli işler. Bunu bir düşünsün Bay Halit Çakır: Yeni tilcikleri, kuranların adını vermeden önermeyi, umarım, o da daha doğru bulur. Adları anılmayınca üzülenlere kulak asmasın: Onlarınki gerçekten dili sevmek değil, kendilerini tanıtmaya özenmektir.

Yeditepe'nin 15 Haziran sayısında Bay Oktay Rifat, "Anlaşma" adlı yazısında diyor ki :

Biz kitap dilimizi anlaşılması için Türkçeleştiriyoruz. Bu arada dili alabildiğine Türkçeleştirmekten başka şey düşünmeyen aşırı Türkçeciler, Türkçenin ölü kollarındaki ölü köklerden ürettikleri kelimelerle dilimizi yeniden anlaşılmaz hale sokuyor. Arapça, Acemce olduğu için anlaşılmayan dil, bu sefer Türkçe olduğu için anlaşılmıyor. İşte sözlükte başka karşılık bulamadığım

için, yukarıdan beri istemeye istemeye kullandığım "öğe" kelimesi. Ha "unsur" ha "öğe". İkisi de yabancı bize, ikisi de anlaşılmıyor. Bir "kip" terimi var mesela, "sıyga" demek. O da "öğe" gibi bize yabancı. Bunların yanında mesela bir "kanı" kelimesi, bir "beğeni" kelimesi var. Kökünü de, ekini de tanıyoruz bunların, alıyoruz bunları.

Duralım Bay Oktay Rifat'ın bu sözleri üzerinde. Dil, anlaşmak içindir, bir betik de anlaşılsın diye yazılır. Doğru. Ancak bir betik kimlerin anlaması için yazılır? Konuyu bütün bütün bilmeyen bir kişi de anlayabilsin derseniz, olmaz o iş, başaramazsınız. Ben, okulu bıraktığımdan beri, sayı-bilikle uğraşmadım, benim bildiğim tilciklerle de yazsanız, bir sayı-bilik betiğini anlayamam, konuya yabancıyım da onun için. Demek bir betik yalnız anlaşılsın diye yazılmaz, konuyu bilen, o konuyla ilgilenen kimselerce anlaşılsın diye yazılır. Bundan başka, yalnız şimdi anlaşılsın diye de yazılmaz, bizden sonra geleceklerce de anlaşılsın diye, üç yüz, beş yüz yıl sonra da anlaşılsın diye yazılır. Şimdi kullandığımız tilciklerin yarına kalmayacağını biliyorsak, onları kullanamayız, bundan yüz yıl sonra anlaşılmamalarından korkarız da onun için. Bay Oktay Rifat şimdi kullandığımız tilcikleri, yabancı olsa da, anlamlarını bildiğimiz için, kullanmamızı öğütlüyor. Öğütlüyor ya, kendi de inanmıyor onların kalacağına, kökleri ni de, nite kurulduklarını da artık bilmediğimiz için o tilciklerin bizim için ışıklı olmadıklarını o da taplıyor *(kabul ediyor)*. Bu yazısında söylemiyor bunu, bundan öncekilerde söyledi. Şu "kabul etmek" sözünü alalım. Şimdi Arapça bilmeyenler de onu anlıyor, demek onu atıp da eski "taplamak" tilciğini diriltmemiz gerekli değildir. Gerçekten biliyor muyuz "kabul etmek" sözünü? Yarı biliyoruz, yarı bilmiyoruz. Bizim için ancak bir ses o, duyduk mu içimizde bir kavramı uyandırıyor. Gene de iyice bilmiyoruz onun anlamını. "Kaabil", "kabul edilebilir" demektir, biz bunu düşünmüyoruz da "kaabil-i kabul" diyoruz, "kabul edilmesi kaabildir" diyoruz. İyice bilmediğimiz için o tilcik bizden uzaklaşmış demektir. Bay Oktay Rifat'ın dudak bükerek andığı aşırı Türkçeciler işte bunun için "kabul" tilciğini istemiyor. "Taplamak" tilciğini biliyor muyuz? Bilmiyoruz ya, öğrenebiliriz.

Neden öğrenelim? Öğrenmemiz gerek de onun için. Türküz diyoruz, Türk olunca da Türkçeyi bilmemiz gerekmez mi? Doğrusunu isterseniz, Bay Oktay Rifat içinden öyle düşünüyor. İşte "unsur" tilciğini kullanamıyor, "istemeye istemeye" de olsa "öğe" tilciğini kullanıyor. Neden? "Unsur" tilciğini bilmiyor mu bu ül-

kenin okuryazarları? Çoğunluğun diline geçmemiş olabilir, okumuşların dilinde vardır. Bay Oktay Rifat neden kullanamıyor onu da gene bilmediği "öğe" tilciğini kullanıyor. "Ha *unsur* ha *öğe*" demesine bakmayın, ikisinden birini kullanmak gerekti mi, "istemeye istemeye" de olsa *öğe*'yi, *unsur*'dan çok daha az yaygın olan *öğe*'yi alıyor. Yeni tilciklerin hepsi de "kanı" gibi, "beğeni" gibi kolayca anlaşılmaz, kökü gözüküvermez. Onları beğenen, anlaşılması biraz daha güç olan öteki tilciklere de katlanır. Sorarım Bay Oktay Rifat'tan: *Kanaat, zevk* tilciklerini de yıllarca kullanmadı mı? Anasından, atasından duymadı mı onları? Demek onları da biliyordu, *kanmak, beğenmek* tilciklerini nite biliyorsa onları da öyle biliyordu, neden kolayca atıyor onları da yerlerine *kanı* ile *beğeni*'yi kullanıyor? *Kanı* tilciğinin kullanılması da oldukça güç: "Benim kanım", "senin kanın", *kan mı, kanı mı,* iyice anlaşılmıyor. Gene de Bay Oktay Rifat, evinde yıllarca duymuş olduğu *kanaat* tilciğini atıp da onun yerine *kanı*'yı alıyor, onu daha beğeniyor. Neden? O da içinden, ta içinden Türkçenin özleşmesini istediği için, bu gereksinmeyi *(ihtiyacı)* duyduğu için değil mi?

Bay Oktay Rifat şöyle bitiriyor yazısını:

Bence kitap dilimizi konuşma dilimizden faydalanarak kurmak zorundayız. Çünkü anlayabileceğimiz kökleri de, ekleri de yalnız konuşma dilimizde bulabiliriz. Türkçedir diye bilmediğimiz eklerle üretilmiş kelimeler tutarsa bugünkü durum değişmez, tıpkı Osmanlıca gibi anlaşılmaz bir dil çıkar ortaya.

Konuşma dilimizden asılanmak iyi ya, yetinemeyiz konuşma dilimizle. Betiklere geçireceğimiz birçok kavramlar var ki onlara yakışacak adları bulamayız konuşma dilimizde. Konuşma dili ile yazı dili durmadan birbirini etkiler. Konuşma dilinden birtakım tilcikler, biçimler yazı diline geçtiği gibi yazı dilinden de birtakım tilcikler, biçimler konuşma diline girer. İşte Osmanlı konuşma Türkçesindeki Arapça tilcikler: Bay Oktay Rifat'ın bırakmaya bir türlü kıyamadığı *mesela* tilciği, yazı dilinden geçmemiş mi konuşma diline? O geçtiği gibi yarın *örneğin* de geçebilir.

"Osmanlıca gibi anlaşılmaz bir dil..." Doğru mudur Osmanlı Türkçesinin anlaşılmaz bir dil olduğu? Çoğunluk anlamazdı, o doğru. Okuryazarlarımız anlamaz mıydı? Şimdi bize anlaşılması çetin gibi gözüken birtakım sözler, örneğin Bay Oktay Rifat'ın atası Samih Rifat için pek açık değil miydi? Samih Rifat "Hezaran per açıp reng ü ziyadan, — Ufûl etmiş Güneş sahn-i semâ-

dan..." derken konuştuğu dille yazmıyordu orası öyle, gene de o sözler doğal olarak gelmiyor muydu onun diline, yazağına? Bir yabancılık mı duyuyordu onları söyler, yazarken? Demek anlaşılıyordu o tilcikler, bu ülkenin okuryazarlarınca anlaşılıyordu. Bunun içindir ki Osmanlı Türkçesinin anlaşılmaz bir dil olduğunu söylemek bana doğru gelmiyor. Şimdi anlaşılmaz oldu, şimdi biz onu yadırgıyoruz, ancak bu onun dün de anlaşılmaz olduğunu, dün de yadırgandığını göstermez. Dilin değişmesi, yalnız çoğunlukça anlaşılmak dileğinden doğmamıştır, daha birtakım epleri vardır. Bizde "cemaat" duygusuna karşı ulus duygusunun uyanması, ulusumuzun olduğu gibi dilimizin de geçmişini öğrenmeye özenmemiz, doğu uygarlığıyla yetinemeyip batı uygarlığına geçmeyi istememiz gibi. Bunları unutup da yalnız anlaşılmak, çoğunlukça anlaşılmak dileğini öne sürmek, dil değişmesinin biricik epi diye yalnız onu ele almak, bence doğru değildir. Bay Oktay Rifat'ın aşırı Türkçecilere taş atmadan önce bunları da, kendisinin artık "unsur" diyemeyip neden "öğe" dediğini de iyice düşünmesini çok isterdim. O da değişir, bize uyar demiyorum, gene taşını atsa da daha öfkesiz atar.

Gene o derginin 1 Ağustos sayısında Bay Oktay Rifat "Cevap" adlı yazısında benim bu derginin temmuz sayısında söylediklerimi yanıtlıyor. Söylediklerimden ancak birini doğru bulmuş:

Ataç'ın "türer" kelimesi için söyledikleri bana da doğru göründü. Yazımda "türer" yerine "yetişir" deseyim'şim daha iyi olurmuş diyor. Ötekileri doğru bulmuyor, gene kendi görüşünü savunuyor. Söylediklerinin hepsi üzerinde durmayacağım. O öyle bir yol tutturmuş, ben böylesine. Yazısının ancak bir yerini yanıtsız bırakamayacağım. Diyor ki:

Gelelim "idée" yerine Ataç'ın Yunancadan çevirdiği "görüt" kelimesine. Eskiden Ataç "idée" karşılığı "düşün" kelimesini kullanırdı. Sonradan vazgeçti, "görüt"ü buldu. Yarın bunu da beğenmezse bir başkasını uydurur. Benim asıl takıldığım "idée" ye görüt yahut başka bir karşılık bulunmasında değil. Ataç'ın kendine, başka yazarlara, hattâ okurlarına terim bulma yetkisi tanımasında. Kanun koyma nasıl Millet Meclisine verilmiş bir yetkiyse, çeşitli bilim kollarında kullanılan terimlere karşılık bulmak işi de bilim kurumlarına, bilim derneklerine düşer. Ataç onların buldukları terimleri beğenmeyebilir, beğenmek zorunda değildir, elbette. Ama yazarlarımız kendi başlarına bir bilimin terimlerini uydurmaya kalkarlarsa öteki bilim kollarındaki terimlerle çatı-

şırlar. Mesela bugün mekteplerimizde okunan fizik kitaplarında "image" karşılığı "görüntü" terimi kullanılmış. Ataç da tutmuş "image" anlamına "idée" karşılığı "görüt"ü kullanıyor. Başka bir yazarımız da "image" a "bakıl" derse bu işin nereye varır sonu? Bunlardan hangisi tutarsa o kalır, diyemeyiz; çünkü terimler tutmaz, mekteplerde öğretilir.

Ben *düşün, düşünü* tilciklerini *idée* değil, *pensé* karşılığı olarak kullanmıştım. *İmage* karşılığı olarak da *görüt*'ü kullanmadım. *Görüt*'ü, birkaç aydır, ancak *idée* karşılığı olarak kullanıyorum, *idée*'yi *pensée*'den ayırmak gerektiğini anladım da onun için. *Görüt* tilciği beğenilir de tutar mı, bilmem. Ancak bize *idée* karşılığı bir tilcik bulmak gerektir, bunun da *düşünmek* kökünden yapılması doğru değildir. *İdée* büsbütün başka bir kavramdır da onun için.

Bay Oktay Rifat benim yeni tilcikler kurmamı istemiyor, o yetkiyi ancak bilim kurumlarına bırakmak istiyor. Ben o kanıda değilim. Ben bir dili bilim kurumlarının değil yazarların yaptığına inananlardanım. 16. yüzyılda Fransız yazarlarının, ozanlarının hepsi yeni tilcikler kurup önermişlerdir, bunlardan kimi tutmuş, kimi tutmamıştır. Şimdi biz Türk yazarları, 16. yüzyıldaki Fransız yazarlarının durumundayız. Bir devrim çağındayız biz, dünün dili bizim şimdi düşündüklerimizi söylememize, şimdi ilgilendiğimiz konuları işlememize yetmiyor. Gerektikçe yeni tilcikler yapacağız, bunları biribirimizden öğreneceğiz, hangimizinki toplumca beğenilirse o tutacaktır. Bilim sözleri yalnız okullar için değildir, bizim düşüncemize karışır onlar, hepimiz kullanırız, demek onları kurmak da hepimize düşer.

Bay Oktay Rifat benim "cevap" yerine "yanıt", "müjde" yerine "sevince" dememi doğru bulmuyor, hepimizin de kendisi gibi düşünmemizi istiyor da onun için. Ben bütün kişiler benim gibi düşünsün demiyorum. Bay Oktay Rifat'ın kullandığı bir iki tilciğe takılmıştım, yanlış anlamda kullandığı için. Şu "türer" gibi... Yoksa onun gibi düşünülemez demiyorum, ben onun gibi düşünmüyorum, söylediğim yalnız bu.

(Eylül 1956)

DİZİN

DERGİ VE KİŞİ ADLARI DİZİNİ

I. Dergi Adları

Aile 28, 29.
Amaç 204.
Başkent Ankara 322.
Başpınar 221.
Beş Sanat 10, 11, 20, 34.
Çağıltı 257, 258.
Çardak
Demet 300.
Dergâh 56, 277.
Dernek 221.
Devrim Gençliği 182, 183.
Doğu ve Batı 214, 225.
Doruk 295.
Evrim 235.
Genç Kalemler 83, 115.
Giornale d'İtalia 116, 117, 118.
Güney 197.
Hamle 223, 251.
Hisar 21, 29, 38, 39, 53, 56, 65, 66, 76, 79, 81, 97, 104, 126, 189, 196, 206.
İlke 220, 221, 223, 237.
İnönü Postası 288.
İstanbul 141, 142, 143, 145, 174, 176, 187, 199, 228, 243, 264.
Kaynak 16, 25, 34, 258, 306.
Kervan 12, 14, 17, 19, 34, 49, 50.
Küçük Dergi 51, 71, 86, 89, 92, 93, 96, 98, 107.
Kültür Dünyası 162, 165, 200, 204.
La Parisienne 117, 118.
La Revue des Deux Mondes 120.
Les Temps Modernes 45.
Lise 221.
Mavi 124, 161, 184.
Meslek 72.
Milli Mecmua 58, 59, 60.
Nokta 23.
Ocakbaşı 28.
Özgörü 268, 269, 270, 271, 285.
Pazar Postası 25, 43.
Politika 79.
Rüzgâr 163, 165.
Salkım 197, 209, 256, 258, 284, 295.
Sanat Yolu 271, 287, 293, 315, 317.
Seçilmiş Hikayeler Dergisi 14, 34, 67.
Sohbet 27, 28.
Şairler Yaprağı 191, 195, 310.
Tercüme 204, 205, 206.
Türk Dili 56, 73, 97, 144, 145, 156, 294, 296, 333.
Türk Düşüncesi 156, 178.
Türk Sanatı 188, 202, 217.
Ufuklar 44, 46, 63, 84, 111, 132, 133.
Ürün 197.
Varan 226, 228.
Varlık 7, 8, 15, 24, 33, 34, 46, 47, 52, 60. 61, 66, 68, 70, 71, 106, 107, 108, 121, 122, 128, 137, 145, 153, 170, 180, 186,

200, 213, 217, 253, 254, 255, 270, 274, 293, 294, 296, 302, 303, 325, 326.
Yağmur 156.
Yaprak 12.
Yedigün 264.
Yeditepe 8, 9, 25, 34, 42, 48, 52, 61, 73, 89, 91, 93, 95, 102, 104, 135, 149, 150, 160, 168, 177, 178, 185, 193, 195, 196, 211, 238, 250, 265, 270, 293, 294, 317, 329, 334.
Yeni 26, 27, 40, 57.
Yeni Aydın 278, 279, 280, 281.
Yeni İstanbul 194.
Yenilik 131, 147, 148, 159, 213, 214, 217, 228, 245, 261, 262, 264, 265.
Yeni Ufuklar 132, 133, 135, 215, 217, 218, 231, 233, 245, 250, 259, 309.
Yeryüzü 19, 20, 32, 41.
Yirminci Asır 114.
Yücel 44, 289, 290, 291, 292, 293, 303, 311, 313, 320, 321, 324, 333, 334.

II. Yazar Adları

[Abasıyanık] Sait Faik 25, 47, 60, 71, 122, 144, 189, 190, 195, 231, 251, 252.
Achard, Marcel 265.
Adıvar, Halide Edip 45, 74.
III. Ahmet 81.
Ahmet Haşim 75, 193, 194, 195, 238, 277, 278.
Ahmet Mithat Efendi 45.
Ahmet Vefik Paşa 247.
Akbal, Oktay 72, 74, 157, 225, 228, 229, 230, 245, 262, 263.
Akıncı, Gündüz 294.
Aksal, Sabahattin Kudret 23, 24, 48, 49, 51, 124, 148, 167, 168.
Akşin, Sina 283, 284.
Akün, Ömer Faruk 174, 175.
Akyiğit, Mesih 58, 59.
Alain 90.
Aldanır, Salâhattin 67, 68.
Aleksanyan Efendi 42.
Alsan, Necip 20, 36, 52, 53, 70, 73, 241, 242.
Altınel, Sabri 20.
Alzaga, Martin de 119.
Amyot 100.
Anday, Melih Cevdet 43, 108, 149.
Apollinaire 95, 205, 206.
Arıburnu, Orhon Murat 160.
Arısoy, Sunullah 13, 14, 61.
Arikhylos 242.
Aristophanes 80, 91, 103, 172.
Aristoteles 242, 243.
Arman, Ziya 163, 164.
Âşık Ömer 107, 110, 111.
Âşık Veysel 60.
Aşkun, Vehbi Cem 195.
Ataç, Nurullah 17, 25, 46, 56, 57, 66, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 90, 97, 98, 100, 101, 102, 107, 108, 110, 150, 168, 169, 187, 188, 225, 281, 282, 282, 284, 285, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 305, 329, 330, 331, 332, 333.
Atay, Falih Rıfkı 75.
Atay, Neşet Halil 264.
Ateş, Ahmet 152.
Atlantide 63.
Ay, Lütfi 204.
Aydın, Kemal 191, 192, 193.
Ayşe Nur 25.
Aytekin, Halil 228.
Ayverdi, Semiha 177, 178.
Bağdatlı Ruhi 303.
Bakî 32, 59, 65, 78, 102, 247.
Balcı, Lütfi 321.
Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı 156.
Balzac 70, 103, 122, 130, 151, 183.
Banarlı, Nihat Sami 264.
Barlas, Orhan 222.
Barnès, Maurice 69, 84, 85, 86, 328.
Başçıllar, Seyfettin 235, 236, 237.
Bataille, Henry 120.

Baudelaire 40, 41, 138.
Baydur, Suat Yakup 200, 201.
Baykurt, Fakir 185.
Baysun, Cavid 260.
Bazaine 10.
Beanolt, M. Pierre 63.
Bekir Sıtkı 52.
Benk, Adnan 92, 93, 98, 99, 100, 101, 102, 107, 108, 109, 110, 111, 150.
Béranger 276.
Berdiaef 18.
Bergson 18.
Beuve, Sainte 30, 138, 139.
Beyatlı, Yahya Kemal 56, 127, 144, 188, 191, 238, 239, 250, 254, 255.
Biberg 59.
Bilbaşar, Kemal 150.
Bilge, Uygur 321.
Birsel, Salâh 14, 15, 147, 148, 159, 160, 161, 165, 166, 167, 223, 224.
Boileau 198.
Bonnat 118.
Bordeaux, M. Henry 120, 121.
Bourget, Paul 120.
Bozok, Hüsamettin 106, 150, 160, 265.
Braque 117, 119.
Bremond, Abbé 90, 132.
Burdurlu, İbrahim Zeki 189, 190.
Burian, Orhan 111, 112, 113, 132, 133, 134.
Bürün, Vecdi 178, 179, 180.
Caner, Ahmet Nadir 270, 271.
Canpolat, Mustafa 157, 158, 159.
Capus, Alfred 120.
Cenap Şahabettin 21, 82, 126, 128, 328.
Cervantes 15.
Ceyhan, Ahmet 32.
Cézanne 117, 118, 119.
Chabas, Paul 118.
Chagall 117.
Chateaubriand 266.
Chirico, Giorgio de 116, 117, 118, 119, 120.
Cimcoz, Adalet 152, 153, 211.
Civelek, Teoman 125, 126.
Claudel, Paul 70, 172, 322.
Corneille 53, 57, 58.
Courbet 117, 119.
Croc, Charles 266.
Çağlar, Behçet Kemal 156.
Çakır, Halit 232, 233, 234, 292, 293, 303, 305, 306, 311, 312, 313, 314, 315, 320, 321, 324, 333, 334.
Çalt, Baha 11.
Cehov 299, 300.
Çelebi, Asaf Hâlet 199, 218, 228.
Celet, Emre 237.
Çelikman, Mehmet Günfer 204, 217, 218.
Çetinkaya, Orhan 256, 257.
Çilingiroğlu, Kemal 11.
Dadaloğlu 95.
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 28, 156, 310.
Dalay, Nihat 218.
Danté 80, 107, 110, 111.
Darendeli, Necati 165.
Debussy 137.
Delacroix 119.
Delile, Leconte 329.
Demirarslan, İlhan 71.

Demirtaş, Faruk K. 144, 145.
Derain 118.
Derim, Mustafa 253, 254, 255.
Dertli 107, 110, 111.
Descartes 242.
Dizdaroğlu, Hikmet 34.
Dormen, Haldun 211.
Dostoyevski 150, 163, 327.
Doyran, Turhan 9.
Du Bellay 315.
du Gard, Roger Martin 151.
Dumas Fils, Alexandre 121.
Dündar, Ali 24.
Edirneli Nazmi 114, 247.
Eflatun 168, 242.
Einstein, Albert 156, 312.
Elif Naci 194, 195.
Eliot, T. S. 70.
Eloğlu, Metin 19, 158, 159, 222, 250, 251.
Enata, Muhtar 134, 135.
Enis Turgut 270, 271.
Ergun, Sadeddin Nüzhet 306.
Ergüder, Özcan 222.
Esat, Ahmet 50, 51, 227.
Esendal, Memduh Şevket 61, 64, 65, 67, 68, 72.
Euripides 58, 91, 103, 111, 242.
Evliya Çelebi 50, 137.
Evliyagil, Necdet 144, 145.
Evliyaoğlu, Gökhan 175, 176.
Evrimer, Rifat Necdet 59, 60.
Eyüboğlu, Bedri Rahmi 25, 74, 145, 146, 147, 267, 268.
Eyüboğlu, Sabahattin 25, 42, 43, 60, 61, 150, 260.
Faguet, Emile 30.
Fahim Bey 84.
Fahime G. 231, 232.
Ferlin, Nils 12.
Fethi Naci 309, 310.
Fındıkoğlu, Ziyadeddin Fahri 175, 176.
Fielding 182.
Fikret Adil 194.
Flaubert, Gustave 42, 229, 230.
Fournier, Alain 262, 263.
France, Anatole 138.
Fredy 16.
Fuzulî 65, 78, 90, 91, 102, 107. 137, 172, 289.
Füruzan Husrev 57, 58.
Galip 311.
Gazimihal, Mahmut R. 59.
Geurment, Remy de 90, 100.
Gide, Andre 93, 111, 170.
Giotto 200.
Gobineau, Comte de 111, 167.
Goethé 22, 58, 107, 110, 111, 167, 276.
Gökalp, Ziya 177, 244, 245, 247.
Gökçer, İstiklâl 16, 17.
Göker, Birsen 223.
Gümrükçüoğlu, Nurullah Ali 176.
Güntekin, Reşat Nuri 74, 121.
Günyol, Vedat 45, 63, 64, 84, 85, 86, 150.
Gürcan, Nedret 19.
Gürel, Nurettin 324.
Gürler, Tahsin 197, 198, 199, 209, 210, 211.
Gürpınar, Hüseyin Rahmi 45.
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 122.
Halikarnas Balıkçısı 191.
Hamsun, Kunt 327.
Hançerlioğlu, Orhan 9, 10, 33, 51, 66, 122, 123, 124, 128, 129, 130, 131, 137, 138, 139, 140, 153, 154, 155, 156, 172, 173,

174, 200, 201.
Hanlı, Adil 204.
Hatko, Nevzat 265, 266, 267.
Hayyam, Ömer 183.
Hazar, Özdemir 226, 227.
Hebbel 36.
Hemingway, Ernest 185.
Hervieu, Paul 120.
Hesiodos 242.
Hisar, Abdülhak Şinasi 68, 69, 70, 84, 85, 191.
Hitler 83.
Hoca Dehhani 9.
Hofmannsthal, Hugo von 200.
Homeros 63, 241, 242.
Hugo, Victor 55, 57, 58, 81, 91, 130, 138, 329.
Irgat, Cahit 9, 19.
Işıklı, Yusuf 202, 203, 204.
İçen, H. Z. 324.
İskender, Fikret 114, 115, 116.
Jouvet 9.
Kabaklı, Ahmet 65, 66, 76, 77, 78, 104, 105.
Kafesoğlu, İbrahim 260.
Kafka, Franz 156, 276.
Kahyaoğlu, Necati E. 157.
Kakınç, A. Faruk 9.
[Kakınç] Tarık Dursun 8, 158, 184.
Kaldar, Hasan İhsan 164, 284, 285.
Kamu, Kemalettin 204.
[Kanık] Orhan Veli 12, 20, 25, 35, 76, 90, 107, 108, 109, 113, 122, 124, 138, 158, 167, 203, 204, 231, 238, 255, 266, 288, 289.
Kansu, Ceyhun Atuf 201, 202, 233, 309.
Kaplan, Melunet 144, 176, 224, 264.
Karacaoğlan 106, 110, 306, 307, 308, 309.
Karahun, Teoman 8.
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 45, 66, 74, 121, 122, 123, 238, 239, 250.
Karay, Refik Halit 194, 195,
Kaya, Ziya 8.
Keskin, Yıldırım 9.
Kıpçak, M. Reşit 17, 18.
Kısakürek, Abidin 204.
Kızılgün, Vehbi 79.
Kocagöz, Samim 12, 13, 50, 151.
Kocatürk, Vasfi Mahir 28.
Korkut Saffet 152.
Köroğlu 95.
Körükçü, Muhtar 50, 61, 122.
Kösemihal, Nureddin Şazi 168, 169.
Kuntay, Midhad Cemal 323.
Kurtuluş, Baki 43.
Kutlar, Erhün 222.
Küçümen, Zihni 135, 136, 137.
Laclos 267.
La Fayette, Madame de 182.
Lambert 55.
Lautréamont 230, 231.
Lemaitre, Jules 120, 121.
Lesage 182.
Levend, Agâh Sırrı 156.
Leyla Hanım 9.
Luklanos 242.
Machiavelli 85.
Maeterlinek, Maurice 137.
Mallarmé, Stéphane 77, 107, 110, 229, 311, 322.
Malraux, André 172, 181.

Maritain 18.
Marlalı, Haldun 258, 259.
Marlowe 58.
Matisse 117, 118.
Maurois, André 88, 137.
Maurras, Charles 84, 85, 86, 111.
Mehmet Fuat 33, 61, 62, 63, 73, 74, 75, 76, 95, 96, 104, 105, 149, 150, 151, 152, 168, 169, 170, 177, 185, 238, 239, 240, 241, 245, 250, 251.
Mehmet Rauf 45, 328.
Munakyan Efendi 42.
Michaux, Henri 110.
Milton 80.
Molière 208.
Montaigne 100, 220, 236, 320.
Muallim Naci 196.
Mustafa Kemal 27.
Müftüoğlu, Ahmet Hikmet 247.
Nabi 78.
Nailî 65, 289.
Naima 102.
Namık Kemal 177.
I. Napoléon 91.
III. Napoléon 91.
Nasrettin Hoca 25.
[Nayır] Yaşar Nabi 15, 16, 34, 35, 36, 43, 121, 150, 170, 171, 186, 187, 204, 224, 233, 270, 272, 274, 275, 276, 277, 296, 297, 298, 325, 326, 327.
Necatigil, Behçet 124, 261, 262.
Necip Asım 247.
Nedim 32, 81, 107, 114, 137, 247.
Nedim Ahmet Efendi 176.
Nef'î Ömer Bey 176, 180.
Nevî 247.
Nimet 114, 115, 116.
Nodier, Charles 198.
Nurganalı, Ali 61.
Ofluoğlu, Mücap 9.
Ohnet, Georges 121.
Okay, Orhan 187.
Oksal, Ali Sedat 277.
Oktay Rifat 40, 41, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 102, 103, 108, 167, 317, 318, 319, 320, 329, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 337.
Okurer, Cahit 143, 144.
Onger, Fahir 150.
Onur, Rüştü 131, 132, 280.
Orhan Kemal 72, 74, 149, 150, 185, 225.
Ozansoy, Munis Faik 21, 38, 39, 53, 54, 55, 56, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 97, 126, 127, 128, 196, 197, 206, 207, 208, 209.
Ömer Seyfettin 83.
Öneş, Ali Avni 213.
Örensez, Seren 11.
Öz, Süleyman Nuri 290.
Özçelik, O. Fehmi 21, 56, 57.
Özdemir, Asaf 264.
Özdenoğlu, Şinasi 29, 30, 31.
Özgü, Melahat 200.
Özkök, Lütfü 245.
Özön, Mustafa Nihat 56.
Pakdil, M. Nuri 223, 224, 251, 252.
Paulhan, Jean 92.
Péguy 205, 206.
Pekin, Fuat 204, 205, 206.
Peyami Sefa, Nebahat 156.
Picasso 118, 119, 274, 275.
Pinpiloğlu, Mehmet 51, 86, 87, 88, 89, 92.

Pirandello 299, 300.
Pîr Sultan Abdal 95.
Planche, Gustave 138.
Platon 91, 103, 232, 242, 243.
Plutarkhos 100.
Poussin 118.
Pradon 63.
Proust, Marcel 87, 138.
Rabelais 137, 232.
Racine 58, 63, 111.
Read, Herbert 213, 214, 217.
Recaî Bey 267, 268.
Rembrandt 118.
Renan, Ernest 120, 217.
Renard, Jules 137.
Renoir 119.
Ricaumont, M. Jacques de 117, 118, 119.
Rigaut, Jacques 170.
Rimbaud 230, 231.
Romains, Jules 168.
Ronsard 100, 172, 266, 315.
Rostand, Edmond 121, 152, 153.
Rousseau 117.
Royer, L. C. 185.
Rubens 118.
Russel, Bertrand 312.
Saba, Ziya Osman 121, 124.
Salihoğlu, Mehmet 313, 314, 334.
Samih Rifat 336.
Sanat Yolcusu 271, 293, 294, 315, 316.
Sartre, J. P. 98, 99, 168.
Sav, Ömer Atilâ 304, 305, 306, 334.
Savaşcı, M. F. 24.
Savcı, Bahri 95.
Sayılgan, Aclan 9.
Semih Tuğrul 96, 97.
Sena, Cemil 59, 60.
Seyfettin Fahri 157.
Shakespeare 33, 57, 58, 107, 110, 111, 121, 152, 164, 242, 284.
Shaw, Bernard 53.
Siyavuşgil, Sabri Esat 152, 153, 204.
Sokrates 91, 103, 169.
Sophokles 58, 153, 154, 242.
Soutine 117.
Soysal, Muzaffer 131, 132.
Steinbeck, John 253, 254, 255.
Stendhal 104, 111, 121, 122, 181, 182, 183, 225, 229, 230, 231, 276.
Stravinski 212.
Suarès, André 178, 179.
Suavi Efendi 247.
Süleyman Paşa 247.
Synge, J. M. 152, 153.
Şafgil, Nureddin 214.
Şatır, Veysel 60.
Şemseddin Sami 247, 306.
Şendil, Sabih 124, 125.
Şenol, Hüseyin Yusuf 187.
Şeyhî 32.
Şinasi 105, 247, 281.
Talu, Muvakkar E. 115, 116.
Taner, Haldun 36, 37, 38, 46, 47, 61, 71, 72, 214, 215, 219, 231.
Tanpınar, Ahmet Hamdi 24, 28, 60, 93.
Tansel, Oğuz 9.
Tanyol, Cahit 243, 244, 245, 271.
Taran, Zafer 91, 92.

Tarancı, Cahit Sıtkı 21, 22, 122, 204, 277.
Tarhan, Abdülhak Hâmit 52, 55, 57, 58, 76, 77, 78, 79. 136, 177.
Tarus, İlhan 74.
Taşer, Suat 9, 184, 191.
Tatavlalı Mahremî 114.
Tayyip, Muzaffer 131.
Tecer, A. Kudsi 42.
Tecirlioğlu, Mustafa 157.
Tekin, Mansur 320.
Terentius 11.
Tevfik Fikret 32, 106, 177, 309.
Tintoretto 118.
Tiziano 118.
Tolstoy 122.
Toprak, Ö. F. 306, 307, 308, 309.
Tozkoparan, Esat 285, 286.
Tökin, Firuzan Hüsrev 79.
Tunalıgil, Baha Galip 321.
Tunç, Mustafa Şekip 9, 156.
Tura, Yalçın 261.
Türkmen, Turfan 300, 301, 302, 303.
Tütengil, Cavit Orhan 215, 216.
Twain, Mark 231.
Uçkan, H. Vasfi 9.
Uşaklıgil, Halit Ziya 15.
Uyar, Turgut 8, 9, 50, 89, 310, 311.
Uyguner, Muzaffer 12, 71, 322, 323.
Uzer, Suat 29, 30, 31, 188, 189, 202, 203, 204, 218.
Ülken, Hilmi Ziya 156.
Ünsal, Engin 165.
Ürgüplü, Fikret 95, 264.
Ütük, Etem 246, 270, 288, 289.
Wilde, Oscar 153.
Valéry, Paul 30, 272.
Van Gogh 117.
Vautel, Clement 152.
Velasquez 118.
Vergillus 272.
Vildan, Murat 26, 27, 40.
Vinci, Leonardo da 119.
Vollard, Ambroise 117, 119.
Voltaire 152, 185, 232, 266.
Yağcıoğlu, Halim 228.
Yalt, A. Rıza 287, 288, 294.
Yamaç, Cavit 263, 264.
Yanık, Mehmet 74.
Yaşar Kemal 72, 74, 150.
Yeşil, Cemal 35.
Yetiker, Fevzi 157, 296, 297, 298, 299, 300.
Yetkin, Suut Kemal 162, 200, 327, 328, 329.
Yırcalı, Sıtkı 41.
Yöntem, Ali Canip 83.
Yörükoğlu, Atalay 247, 248, 249, 250.
Yurdakul, Selahattin 280.
Yurdusev, Hüsnü 272, 273, 288.
Yücel, Can 149.
Yücel, Hasan Ali 185, 186, 187.
Yücel, Tahsin 180, 181, 182, 183, 184.
Ziya Metin 50.
Zola, Emile 327.

200 lira